

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sahlström's
Biblioteket.

TUR

ING

5

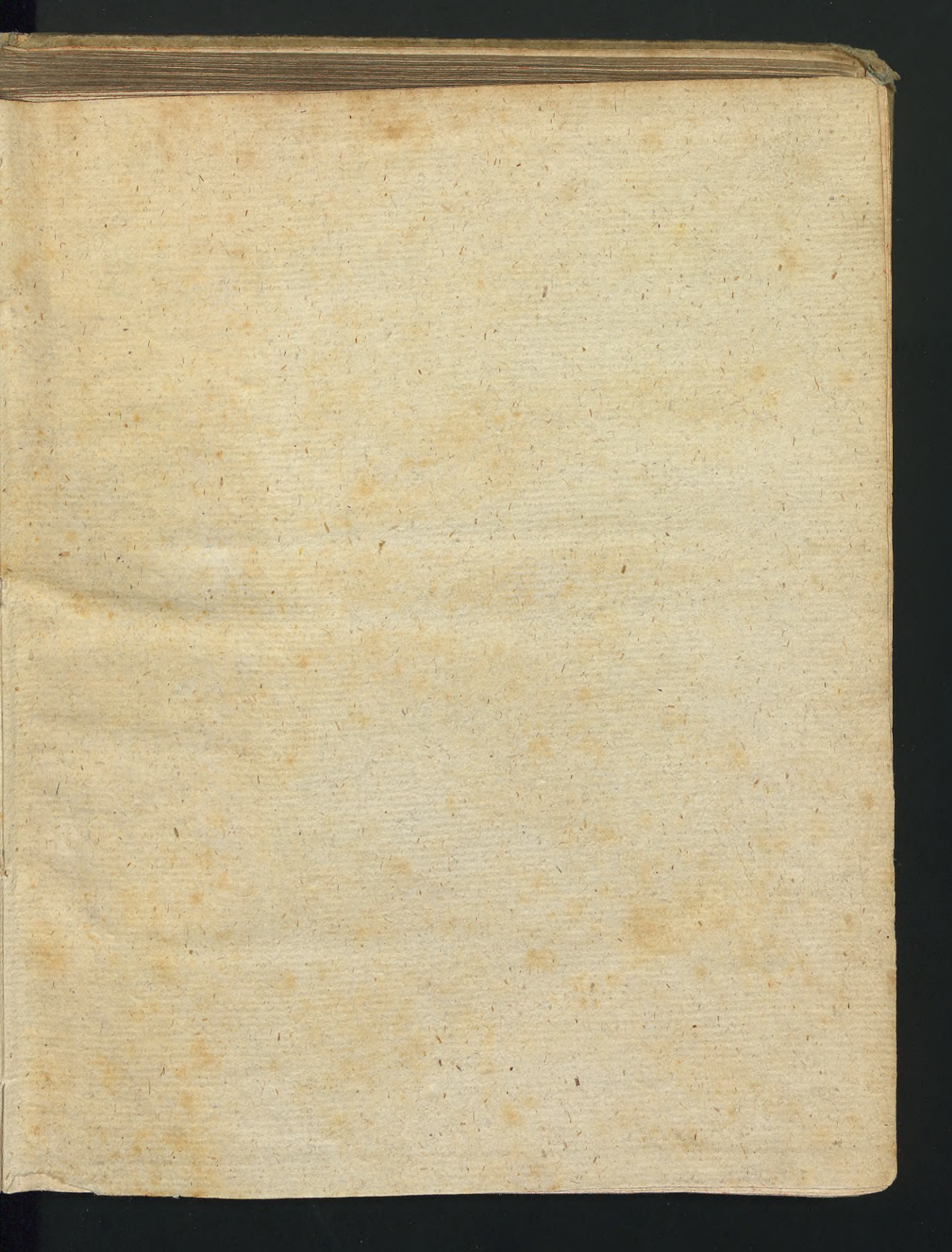

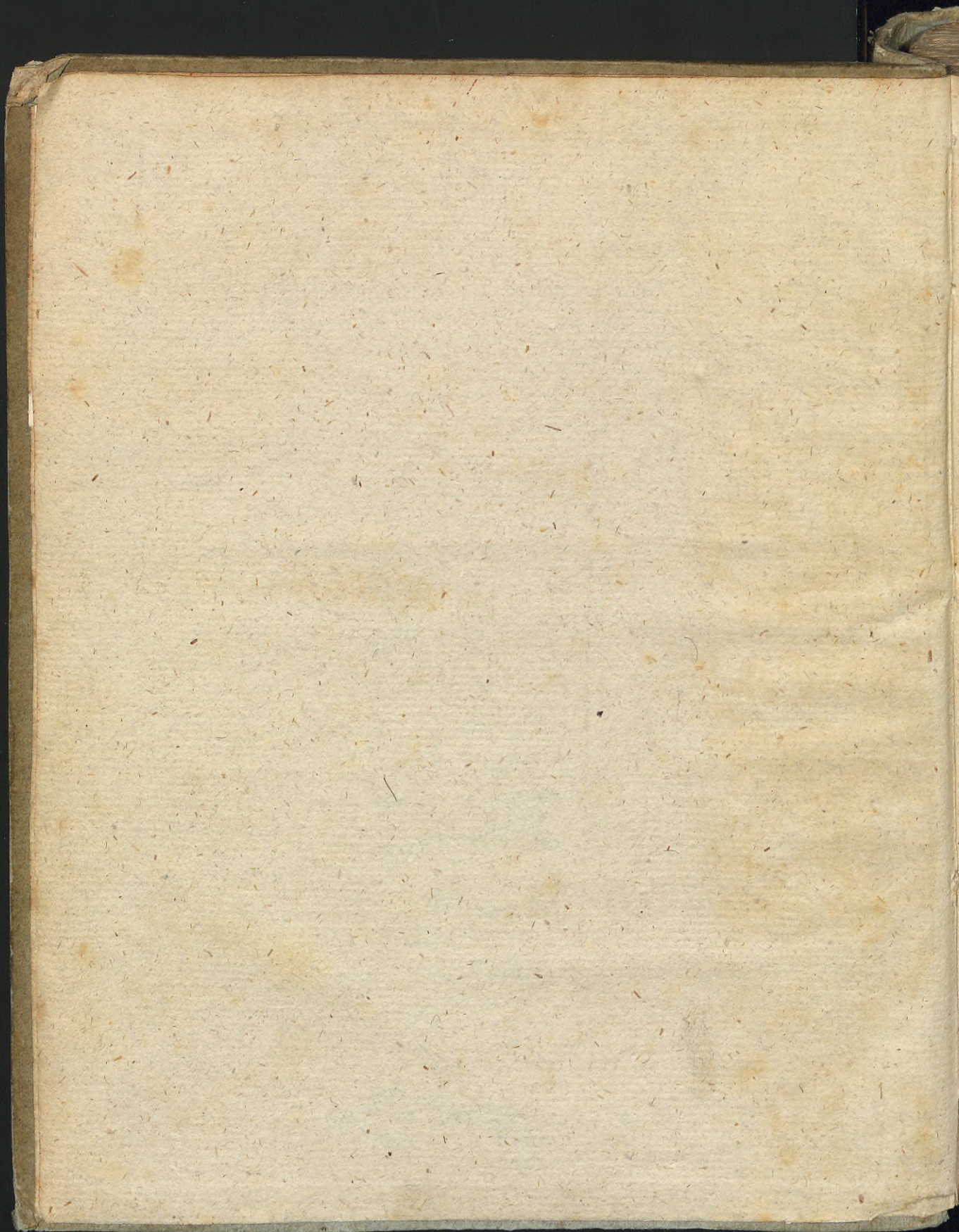
Centralbiblioteket

Tidskr.
Sv.

Ronnel

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f w e n

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 5 .

F e m t e B a n d e t :

J a n u a r i — J u n i . (N : o 1 — 2 6) .

S a h l g r e n s k a S j u k h e s -

B ö o k t e k e t .

u p s a l a ,

o c h S t e n s a m m a r o c h W a l m b l a d .

1842

Printed and Published by

W. H. B. & Co.

Printed and Published by

1842

Printed and Published by

W. H. B. & Co.

1842

1842

Printed and Published by

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 1.

Lördagen den 7 Januari.

1815.

R e c e n s i o n e r :

S. Mattei Evangelium. Försök till en Sverfäctning med Philologiska anmärkingar af Sam. Odmann. Sihn 1814. 177 sid. Neg. 8:o.

Bland tecken af en återwäckt ähåga för en högre och ädlare själsodling, är wäl in-
ter mera frödesfullt än det deltagande för det
religiösa sinnets nydaning, hwilket de senare
åren i vårt fädernesland allmer börjat ut-
breda sig. Denna Tidning har uppmärksam
följt de mer eller mindre lyckliga bemödanden,
som inom den tid, hwilken hör till kretsen
af dess verksamhet, i fäderneslandet blifwit
försökta: äfwen i andra tidkrifter har det,
sedan länge föga odlade theologiska fätret
erhållit nya arbetare, och uppmärksamhe-
ten har äntligen, småningom lifligast be-
gynat samla sig wid sjelfwa medelpunkten,
wid sjelfwa de heliga Urkunderna. Utan att
misfakta hwad af andra i dessa ämnen blifwit
sagdt, wägar dock Rec. bekänna, att han,
bland mycket förtäffligt i alla dessa särskilda

uppsatser, roott sig finna ärfkifligt otjenligt
eller örigtigt, flera wigtiga omständigheter
antingen alldeles förbigångna eller endast till
hälften utvecklade. Efter en bedragen wän-
tan att mera sakkunnige skulle upptaga och i
en allmännare öfwerensstämmelse söka bringa
twistefrågorna, har Rec. begagnat detta till-
fälle att såsom en lämplig inledning till en
genfkning af öfwan anförde Sverfäctning
offentligt framlägga sina tankar öfwer dessa
ämnen och, egentligen Bibelotkning, och öns-
skar, icke af hycklad modesti, att de punkter,
hwilka här blott flykligt widröras, måtte af
andra antingen wedersläggas eller mera grund-
ligt utredas.

Ho nekar, att sanningens och den him-
melska kunskapens källa är de heliga Skrif-
terna, östympade af menniskohand, ej beblan-
dade med menskelig klofskap? Men då menni-
skorna ej mer förstå det tungomål Herran talat,
så är ingen kallelse mer helig och en dödlig mer
dyrbar, än att för folken warda den Ewi-
ges tolf, att uttyda det oförögängliga saligghets-
rande Ordet. En sådan kallelse är endast nå-
gra så lycklige, några så utwalde förbehåle

len. Den förutätter jemte en natur, som är heligare och högre skänd än stoftets öfrige barn, jemte en själ som från den späda ste ålder lefwat bland himmelska ting, en skarpligt som krafligt skädar in i det allraheligaste, och en anande känsla, som profetiskt förentimmer ljuden af den Ewiges röst. Lärdom — äfwen den grundligaste, den mest omfattande — höder wißerligheten till en Diabeltolkning, men ersätter icke bristen af en högre själsdaning. Antag att en sådan menniska lefwat tiuge gånger längre än Methusalem, med Noach stigit i Arken, följt Abraham på alla hans tåg, wistats i Dawids och Salomos Hof, sett nya och gamla templet, sett Herran sjelf tida och uppstå; antag att denna menniska kände hwarje bäck i det Hel. Landet, förstod alla språk och dialekter från Medelhafwet ända till Euphrat och Herkules' stoder: i sanning philologen, hädatecknaren och archaeologen skulle dyrka denna man som en halfgud, men det religiösa sinnet skulle ej hämta en sörre tröst af all denna kunskap, om den ej befruktades af ordan, utom hwilken all wertenkap är ödd och liflös.

En för den, som i Herrans ord söker waderwickelse och hugswalelse, är det söga wigtigt om *ἡγεμονίαν τοῦ ἱεροῦ* betyder yttersta kanten af Tempelberget eller tinnarna af templet; om *ἡγεμονίαν* betyder röst eller mal o. s. w.; men det är för honom angeläget, att Bogens bud och Evangelii löften, icke blott till innehåller riktige återgifwas, utan äfwen att de i ett lifskände tungomål, i hela kraften af sin uråldriga enkelhet, i hela behaget af österlandets sinnliga omklädnad utlofas för Christenheten. Hwilken öddlig häfwar ej för ett sådant ansvarsfullt fall, som å ena sidan kräfwer en nästan prophetisk, orädelbar uppfäring af de himmelska Sanningarna jemte förmåga

att återgifwa dem i den mest fullkomliga form, och på den andra sidan, en, med den förra sällan förenad, lärdom och widromfärande forskning. Wåda dessa själsförändringheter äro af ett så olika slag, att man lätt skulle kunna förledas att tro det de ej kunde förenas hos samma person, att den lärde philologen skulle till en Diabeltolkning endast lemnas materialerna, men en högre natur ledere mera fullända det heliga werket: om, säger jag, icke någonsång sådana naturer föddes, som med snillet's kometiska allmakt förbundit förden af den mest omfattande forskning, skatterna af studiernas långsammas mödor: om, med ett ord, en Luther och en De Wette ej wedertagat en dylik misförfärd. Men, då wi nämmt dessa namn, hafwa wi nämmt alla dem, som inom alla protestantismens församlingar, under trenne sekler, med framgång försökt lägga handen wid de heliga Urkunderna: De Wette har dock endast öfversatt några få stycken; hans efterföljare, Augusti, är lycklig, men likwäl har man welat upptäcka mästarens frånwaro.

Det är således fullkomligen öfwertrygad, att ett sådant företag som en ny tolkning af den Hel. Skrift, ej är af den beskaffenhet, att den af hwarje orientalistisk philolog, eller på hwarje tid, efter gifwen hög Befallning, kan åstadkommas. Skulle den sticklighet, som här till fordras, kunna förwärfwas, wore besläshet, philologisk och allslags kritisk kunskap här till tillräckliga, så skulle den grundlärde Michaelis bibeltolkning — denna uppswälda uppädning af Orientens lifselementer — wara ett stort mästestycke.

Men en af dessa sållynta menniskor, som Himwelen utkorat till sin prophet bland folkslagen, war Luther. Huru fattigt, och nyodlade war ej wid hans tid den heliga språkkunsk-

pens sålt: af dessa subsidier som senare Visbetsolkare hämta i Resebeskrifware om landers geographi, natur, naturalster, djur, städer, seder o. s. w., fanns wid början af sextonde seklet ett ganska inkränkt förråd. Och dock huru lyckligt wägleddes han ej merendels af sitt medfödda snille, genomträngande förstånd och sin nästan inspirerade fantasi, som så starkt flyttade honom tillbaka till den gråa urtiden, att han glöms af alla kroppsliga behof, tillbragte flera dagar fysiskt liflös och ordslig, själen uppsjå af det saliga Ordet, och de himmelska tingens äfscadning. I Tyskland har knöpt sedan det sista seklet något ärtionde förflutit, utan att försök blifwit gjordes, som hast för ändamål att omarbete Bibeln eller äminstone ett eller annat stycke deraf. Men ännu begagnas öfwerallt den Lutherska Eoder: och om wid twistiga ställen och särskilda curiositeter, den månglärde Michaëlis af de wettgirige rådfrågas, lära dock så gifwas, som då de söka tröst och hugswalelse för hjertat, det sanna lifvens bröd för själen, ej hellre njuta af Luthers kärna, än af den djuplärde philologens merg och fastlösa spis.

Luthers Bibelversion ligger, såsom bekant är, till grund för vår ännu gällande kyrkobibel, som utarbetad af Dröberne Olaus och Laur. Petri, fullständig utkom år 1541, ty i Gustaf Adolfs Edition af 1618 är gamla texten oförändrad bibehållen, och den nya redaktionen, som på Carl XL:s befallning föransåtrade en ny revision hwilken först under Carl XII. wunn fullbordad, utpropp inga andra förändringar i texten, än dem, hwortill en jämförelse mellan de särskilda upplagorna lemnade anledning. I Kgl. Constitutorialet war befallt, att en jämförelse med originalspråket skulle till lägligare tillfälle besparas. Alla andra editioner äro endast mer eller min-

dre noggranna aftryck; ända till dess Prof. Öfversättningens af år 1772—76 utkom. Och för hwem är det obekant, huru ömt detta heliga wärk, som beständigt varit ett wigtigt föremål för Sveriges framsarne Konungar, ligger vår nuwarande Styrelse om hjertat? Och för hwem är obekant det nit och den o-uttrörliga drift, hwarmed Swenska Kyrkans ypperste Sypresman fortskondar framgången af den nya Bibelrevisionen? Och hwem är som icke känner sig berättigad till stora förhoppningar af ett företag, är hwilket en Zingstadius, en Ödmann egnat kärnan af sin verksamhet?

Men innan man ännu emottagit frukterna af dessa samsällta bemödanden må följande önskan ej anses för förmanliga eller för tidiga! Vi begynna med den önskan, att detta wärk långsamt måtte mogna, att Profstycken (sådana som detta Evangelium) förut särskilt utgifwas och den allmänna rösten afhöres, och — på kallas! Sådana liberala tänkesätt, hafwa styrt Kgl. Wafns Comittén, som berättigad att genast söka Konungens sanktion, har wissat nationen den afseeningen att först tillråda den, huruvida den wore nöjd med dess arbete. Det är ganska troligt, att BibelCommission, försedd med ett lika privilegium, wisar allmänheten lika afseening. Denna önskan, äfwen i offentliga tidningar redan förut uttrad, äger wäl också för sig många talande stäl. Det är här heliga Swenska Kyrkans wigtkaste angelägenheter som afseas: den har således en gällande rättighet att blifwa hörd. Det är också sannolikt att BibelCommissionens Ledamöter ej wisla försumma detta tillfälle, att skydda sig för framtidens tadel att hafwa handlat egenmäktigt och förhastadt. Dock må den tid, under hwilken den allmänna rösten må af-

höras, blifwa längre än sex månader: denna tid, gifwen för en offentlig granskning af Ryttsfångerna, redan för knapp, skulle för den blifwande Prof. Wibeln. warda mycket för o- tillräcklig: tre år wore wäl den kortaste tidsrymd som här kunde föreläggas; hwad som förloras genom denna utdrägt, skulle wäl ersättas genom en ökad fullkomlighet, och Kgl. Wibel-Commission, genom den aktning den derigenom wisar menigheten, derigenom self förwärfwa sig en ökad rättighet till aktning och förtroende.

(Forts. följer.)

Tal hållet på Norges (Norriges) Storting i Christiania Thorshagen den 20 October 1814, af Grestve Wedel: Jarlsberg. Stockholm 1814. I och ett halft a. 4:0.

Tal, hållet wid Norrignes Stor-Ting, Fredagen den 14 October 1814, af Landsdommaren och Sorenskriswaren Hans Mansen, Representant för Stawangers Amt. (Öfversättning från Göteborgs-Posten). Stockholm, 1814. I a. 4:0.

Desa Tal måste för Swenska läsare wara af högt intresse då de tolka twenne utmärkte Norriska individuers tankesätt i afseende på den nation, med hvilken de skulle förenas, och det just i den wigtiga tidpunkten då föreningsbandet borde knytas. Det första är ihjinnerhet utmärkt of en luan grundlig het, i upptagandet och beswarandet af de, för Norriska nationen då wigtigaste frågor: 1) „Bör mon önska, att Norrige blir en isolerad stat under en egen Konung?“ Talaren

wisar att detta i afseende till landets så geographiska och politiska, som ekonomiska läge icke kan låta verkställas sig. 2) „Kan Norrige under närwarande inre och yttre omständigheter tillkämpa sig en sådan isolerad sörfattning?“ — Undersökningen wisar det wara alldeles omöjligt, då Norrige hwarken har flotta, eller artilleri eller medel att underhålla landmakten. 3) „Om det befinnes, att denna isolerade sörfattning hwarken bör önskas eller kan winnas, böre wi då icke taga i akt det tillfälle os erbjudes, att såsom ett fritt och selfständigt folk, förenas med det fria och selfständiga Swenska folket under en Konung?“ Förf. wisar otydligheten af en förening med Ryssland och England och yttrar sig om återföreningen med Danmark: „Swärligen kan en Norrman på allwar tänka på återförening med Danmark, hwars politiska system är så stridande mot Norrignes intresse, hwars regeringsform är despotisk, hwars Konung är Lagens begynnelse och anda, hwars belägenhet sörbjuder all ömsesidig hjelp, hwars förörda financer länge varit till ett ordspråk, hwars inwecklade Collegial-wäsende dödar all anda, hwars förderliga charaktterslöshet allt förmycket smittat os, hwars småaktighetsanda lemnat efter sig alltför många spår hos os“ etc. Alltså tillstyrkes föreningen med Sverige hwilken jemte andra fördelar äfwen erbjuder den öwärderliga, att ansefliga medel kunna besparas till befordrande af Norriska Nationens wettenskapliga bildning, „hwar på (för att anföra den aktningwårde Talarens egna gyllene ord) „des sanna selfständighet bör grundas.“ 4) „Hurudan blir Norrignes sörfattning under des förening med Sverige i jemförelse med des sörfattning under Dansk styrelse?“ Förf. wisar påtagligen, att den i afseende på finan-

ser, utlylber, trygghet, kultur och allt måste blifwa i alla afseenden fördelaktigare!

Hr Mansens tal går ut på att bewisa samma thes, den neml. att genom Norrrikes och Sveriges förening under en spira, skall den Skandinaviska halfön bilda en stat, som skall „kunna försvara sin wärdighet bland Europas Stater af andra rangen.“ Fördrigt är det mera schematiskt, hwarpå Rec. will anföra ett exempel. Förf. emtalar nationens hopp och ansträngningar, för att bewara sin sjelfständighet under Prins Christians Spira „men, säger han,“ hwad kan likna Nationens förtrytelse, kräck och bedröfwelse, då på engång det owäntade budskap genhjudade till Norrrikes mest oflägsna neider, att Norrrikes förnämligaste saksning utan swärdsflag war uti fiendens händer, att Norrrikes krigare welo öfweralt, utan att någorådås hålla stånd, eller måta sig med fienden, att det enda, som herrskade wid Arméen, war brist på alla förnödenheter. Är detta en följd af nedrigt förråderi och trolöshet, eller af udel seghet, som tiden närmare skall utweckla, eller är då hela Norriska Nationen genom qwintighet, wettighet och egennyta så alldeles wanslagad från sina kända trofasta försåder? Eller består Norrmännernas nuwarande tapperhet allenast i ett wid dryckeslaget högljudade hurrarop för det gamla Norrrikes sjelfständighet? I sanning är detta händelsen, då är Sveriges Konung mer att beklaga än att lyckniska för en acquisition af nya undersåtare, som bestå af nedriga fosterlandsförrådare och segeträlkar.“ — Salaren förmodar dock det icke wara tillfallet, utan hysar det sköna hopp, att med öfwertrygghet kunna utropa: End waade de Norrmänd i Norge!

Wåda dessa tal ha wa dock det gemensamt att de starkt relevera det hästiga nationalhat,

som skall ömsesidigt råda mellan Swenskar och Norrmän. Hos Swenskarne äger wäl dock detta icke rum, såframt icke till någon del wid gränserna, ber det likwäl ej torde wara synnerligen starkt, åtminstone är man högre upp i landet derom alldeles okunnig. Rec. kallar alla sina landsmän till vittne, att i hjertat af Sverige intet spår till hat eller owilja mot Norrmännen någonsin kunnat upptäckas. Att detta hat till Swenska nationen herrskar hos de bättre af Norriska menigheten torde wara en Dansk tradition. Finnes ett sådant nationalagg, måste det småningom utrotas, och alla medel, att närma folken till hwarandra begagnas. Ett sådant wigtigt medel erbjuder sig genast. Norrmännen önska en förbättring af sin gamla civil-lag, och Swenskarne äro just nu sysselsatte med att bereda sig en sådan. Wore det då ej lika så lätt görligt som det utan fråga wore gagneligt, att lagkunnige Norrmän härådade den nedsatta commissionen och utarbetade en enig lag för de båda, ursprungligen identiska nationerna? Ett lika wettigt medel gifwer oss det föreslagna universitetet i Christiania, om det ställes fullkomligt på samma fot som de båda Swenska Högskolorna, så, att Swenskar med lika wettigt till förwäntad skicklighet till bifordran, kunde besöka det som de ursprungligen Swenska, hwilket skulle betydligt bidra till det Norriska Universitetets bestånd och anseende, genom konkurrens. Derigenom skulle Norrmän och Swenskar från ungdomsåren, förenas i bekantskap och wänskap med hwarandra, och derigenom möjlighet beredas att använda skicklige Norrmän till syflor i Sverige och Swenskar till syflor i Norrige. Äroen språket skulle derigenom till oberäkneliga ömsesidiga fördelar, småningom återwändas till sin urgamla enhet. Rec. lesiwer i det

glada hopp att de upplyste, förfente och för-
 herlandsåskande män som styra de båda na-
 tionernas öden, skola ej mindre behjerta dessa

medel än uttänka andra till bådas gemensam-
 ma väl.

S m å r r e S k r i f t e r.

Jesu Nattvard, Gudaktighetens Lif. Förefäst
 uti en Christelig Predikan på Palmsondagen uti
 St. Jakobs kyrka i Stockholm, af S. Hed-
 born. Stockholm, 1814. 8. sid. 410.

Predikanten har riktigt fattat den äkta tonen i
 framställningar af religionens heliga läror. Reli-
 gion är öfvertygelse för känslan; alla dess dyrda-
 ra dogmer böra detsföre i den inskrivas och hjer-
 tat för dem intreföras. Och detta har Förf. infett
 i det han på det lyckligaste sätt infärdt Natt-
 vardens böga lära hos sina åhörare, genom men-
 lighetens renaste och skönaste rörelser; tillgifven-
 heten för och sårnaden af en bortgången barndoms-
 män. Men som endast det kan hinna ett hjerta,
 som från hjertat utgår, så utströmmar derifrån
 Förf:s innerliga tro och hoppfulla öfvertygelse, i
 warma men enkla, af Bibelns försäkningar bekräf-
 tade ord. Ända från den så vackra början: „Jag
 lesver, dock icke nu jag, utan Kristus lesver i
 mig. Till denna saliga fuskap hade nu Guds An-
 da förwandlat hela Aposteln Pauli fordrna wissdom.
 På engång träffad af dess swård, uppgick ett nytt
 ljus i hans själ. Hans upplysta tanka öfversåg allt
 hwad han lärt, allt hwad han gjort, och så det war
 allt säfångligt, sinnlösa ord och döda gerningar.
 Han hade ej sökt hwad Gud, utan hwad werlden
 tillhöder. Nu upptäckte Gudaktigheten för honom
 sitt lif och sin rikedom; Himmelriket öppnade för
 hans förstånd sina portar, och han såg ingen annan
 grund för människornas salighet, än den som lagd är,
 hwilken är Jesus Kristus. Hans hjerta wille äga
 hwad hans öga såg. Han längtade efter dess salighet,

och fick hwad han begärde; Kristus lesf hans lif.
 Salig själ wille han wisa andra, hwad de försmåde
 de; öfvertala dem till ett andeligt lif i Christo; och
 hwad han såger, hämtar han ur sitt eget lyckliga
 hjerta: Jag lesver, dock icke nu jag, utan Kristus
 lesver i mig Gal. 2. 20. — Lycklig den, som
 änteligen kommit till denna saliga gemenskap
 med Jesum att han förklarar i honom sanningen
 och lifwet, att hans tankar, ord och gerningar ej blif-
 wa andra än de, som af Jesus blifwit anbefalda, af
 honom gillade och belönte! han lesver i Kristus och
 Kristus lesver i honom,“ ned til de herrliga orden,
 i slutanvändningen „Hwad war wår andeliga rikedom
 den wi utan Gud förwärfwat, mer än ett annat
 jordiskt gods, som skulle lemnas i döden? Den tan-
 ke hwilken ej tändet sig i Gudomen, har ingen gemen-
 skap med det himmelska ljuset;“ fortgår Förf. än
 uppmuntrande, än mildt bestraffande dem som tyckas
 flygas för Christi förs, i en jemn utveckling af
 sitt ämne, wäl utan att framkalla nattwarden
 på någon ny sida, eller af den bereda någon högre
 och djupare åsigt, utan blott anbefallande den så,
 som Religionens högsta goda till tröst och styrka i
 lifwet. — I afseende på språket bör ej obemärkt
 lemnas, att Förf. nästan alltid skälles pronomen
 relativum så, att det genom någon mellanlänk
 i perioden är föllt på längre afstand från det sub-
 stantivum till hwilket det står i relation. Detta
 bruk som wäl genom dess starkare accentuation
 under mundteliga föredraget kan göras ofskadligt,
 ger lätt förwirring och otydlighet i skrift, och
 wi råda Förf. att genom nogare uppmärksamhet
 rätta detta.

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 1.

Januari

1815.

Akad. Prisutdelning, Prisdännen, m. m.

Stockholm:

Den 5 Januari, Swenska Akademien's högtidsdag, var förmiddagen Gudstjenst i Kongl. Slotts-Kapellet och estermiddagen offentlig sammankomst, i stora Vörstsalen, som öppnades af Akademien's Direktör, Kammarherren, Ridbarhus-Sekreteraren N. S. Silwerstolpe med ett tal, hwaruti han gaf tillkännagaf att öfwer de utsatte täflings-ämnen i Wältaligheten hade 5 skrifter inkommit, ibland hvilka Akademien tillodt stora Priser åt ett Areminne öfwer Fältmarskalken Johan Banér, författadt af Magister Docens i Upsala Lars Magn. Enberg. Andra Gullpenningen tilldelades Pastors-Adjunkten i Söndbying Mag. E. Em. Beryll för ett försök i Historiska stilen om Ansgarius eller Christna lärans införande i Sverige. I Skaldekonsten hade 10 täflingskrifter inkommit, hwaribland en öfversättning af Papes Essay on Man, författadt af Uppborn i Göttha HofRått Joh. Wetterberg samt Öddaligheten efter DeLille, af Sekret. P. A. Granberg belönades med andra Gullpenningen. Dessutom hade Akademien tillagt det Lundbladiska Priset åt Läraren wid Kongl. Lif-Gardes Regementets Fattig-Skola Sam. Hedborn. Den minnespenning Akademien denna gång lätit prägla, är öfwer Med. Profesörn i Upsala, Archiater Nils Rosen von Rosenstein, hvars minne, författadt af Akademien's Ledamot Profesörn, Prosten Mag. Fr. W. Franzén upplästes. — Till Täflingsämnen för innewär

utsatte Akademien i Wältaligheten: 1) Försök i Historiska Stilen med fritt wal af ämnen, hvilka icke må wara närmare till wår tid än slutet af 1600:talet. 2) Christopher Columbus Tal till Konung Ferdinand Catholicus och Drottning Isabella, då han, på sina fienders anklagelse fördrångad ifrån America, genast wid ankomsten till Spanien, på Kongl. befallning sattes i frihet samt fick företräde hos Konungen och Drottningen. 3) Något Philosophiskt och helst Moraliskt ämne, ijenligt att utföras i en wältalig stil. I Skaldekonsten: Sång öfwer Sveriges och Norriges förening; med fritt fördrångadt att wälja både Skalbeslag och wersslag. Derjemte lemnas fritt wal af ämne med inskränkning till de allwarsamma. Priset är en Guldmedalj af 26 dukater, och täflingskrifterna böra inom den 8 October detta år till Akademien's Sekreterare insändas.

Den 2 Jan. skedde wal och lottning till ombytte af Ordsförande i Kongl. Witterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien, då Biskopen Doct. C. von Rosenstein blef President och Stats-Sekreteraren C. Bergstedt vice President för förra hälften af innewarande år.

Upsala:

Kongl. Wetenskaps-Societeten härstädes hade allmän sammankomst d. 23 Januari.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Hans Maj:ts Konungen har i Ordens-Capitulet den 28 Jan. utnåmt Chemid Professorn Doct. S. Jac. Berzelius till Riddare af Nord-Sterne Orden.

Uppsala:

Norriska Storthingets Deputerade ankommo hit d. 9 Jan. Efter afsaade besök hos Akademien med dess Bibliotek, Mynt-Cabinet, Naturalie-samlingar, Chemiska Laboratorium med Mineral-Cabinetet, och öfrige märkvärdigheter i ögnafste. Vid besöket på Akademiska Biblioteket föremästes af Bibliotekarien en samling af Böcker, som Akademien beslüt att fördrå till det nya Untversitets-Biblioteket i Christiania. Deputerade, som under vistelsen härstädes, inså Akademien Rector Magnificus, inskrifvit sina namn i de Studerandes Matrikel, afreste härifrån den 12 Jan. och fortsatte resan till Norrige.

Kongl. Maj:it har genom fullmakt af d. 18 Jan. förordnat Adjuncten i Österländska Språken Mag. Joseph Otto Höjjer till Græcæ Lingvæ Professor härstädes.

Professorn och Ridd. Doct. C. P. Thunberg har blifwit kallad till Ledamot af Kongl. Vetenskaps-Akademien i München.

Akademien tillförordnade Cantzler har utnåmt och förordnat Economie Adjuncten, Theologiæ Licentiaten Magister Sewertin Löwenhjelm till Theologiæ-Adjunct härstädes och Kyrkoherde i Börje Präbende-Pastorat.

Kongl. Maj:it har under den 18 Jan. lätit utfärda Professors fullmakt för Litt. Human. Adjuncten Mag. Joh. Tranér.

E. O. Amanuensen wid Akad. Bibliotek, Theol. Cand. Mag. Isaac Herm Kinnander har blifwit förordnad till Docens i Theologiska Faculteten. Likaledes har Mag. Swen G. Lundblad blifwit förordnad till Politices Docens.

Kongl. Maj:it har uti nådig skrifvel

se af den 18:de Januari förunnat Histor. Professorn, Led. af R. N. O. Doct. Er. Mich. Fant, till vidare och för andra gromåls full, ledighet från offentliga föreläsningars hållande.

Den 28 Jan. fördrättades upprop med de wid Akademien härstädes warande Stipendiater, och den 30 derpåföljande börjades de offentliga föreläsningarne för Wärtermis innem. år.

Schola-Adjuncten, Notarien i Philos. Faculteten Mag. P. Swedelius har den 25 Jan. blifwit utnåmd till ConRector wid härwarande Cathedral-Skola, i ledigheten efter ConRectorn Mag. G. Wallmo, som på underdånig begäran hos Kongl. Maj:it erhållit beständig tjenstfrihet.

Lund:

Conspectus Prælectionum, quæ, Bonorum cum Deo, in Academia Regia Carolina, a die 1 Octobris MDCCCXIV ad idem tempus anni sequentis Publice & Privatim instituentur, är förlebit år af trycket utkommen på 2 ark in folio. Ett utdrag deraf meddelas:

Akademien Rector Anders Gylander, Theol. Doctor och Professor, fortsar att förklara Dawids Psalmer och enskilde Theologia Symbolica och Biblia.

Professorer i Theologiska Faculteten:

Christian Wåhlin Th. Dr., Professor Primarius och Dom-Proff läser öfwer den H. lärons dogmer. — Carl P. Hagberg Th. Dr., Prof. och Seminarii-Director förklarar Pauli smärre Epistlar. Enskilde biträder han med Homiletiska öfningar.

I Juridiska Faculteten:

Fredr. Ederschöld Jur. & Moral. Professor förklarar grunderna för Sedolåran efter Kiefeweter. — Joh. Holmbergson J. U. Dr. Jur. Patr. Prof. förklarar walda ställen i Swenska Lagen.

I Medicinska Faculteten:

Joh. S. Engelhart Ph. & Med. Dr. Kongl. Maj:its förste Lis-Medicus, Med. Pract. Professor, läser öfwer Sjukdomarnes kännetecken

och botemedel. — N. Z. Florman Med. Dr, Anatom. & Chirurgia Prof. föreläzar Anatomien, men så snart tiden icke vidare tillåter Anatomiska dissectioner, läser han öfver Chirurgien och privat öfver Medicinal-Lagfarenheten. — Eberh. Zach. Munk af Rosenschöld Ph. & Med. Dr, Medic. Theor. Prof. föreläzar Pathologien. — Carl Fr. Liljewalch Med. Dr, Artis Obster. Prof. undervisar i Barmorffekonsten och föreläzar enskilda Ledvridningars kännetecken och botande.

I Filosofiska Faculteten:

Matth Norberg Theol. Dr, P. O. O. Professor, CantzliRåd och Ledamot af R. N. O. läser Hebraiskan och enskilda Arabiska och Turkiska Språken. — Matth. Fremling Philos. Theor. Prof. Ridd. af R. N. O. framställer empiriska Psychologien och derefter Logiken. Afwäntledes läser han öfver uppfostringsläran publice och enskilda öfver Natur-Philosophien. — Joh. Lundblad Theol. Dr, Eloqu. & Poes. Prof. läser öfver Cicero de Oratore och enskildt öfver Virgilius och Cetero de Officiis samt biträder med öfningar i La inska Språkets skrifning. — And. Lidbeck Rätthet. Prof. Akad. Vid ickebecarius föreläzar Ritterhetens grunder och öden. — Nils Z. Sjöborg Histor. Professor äger, med Konungens tillstånd, tjenstfrihet, för att underlösa Häderneslandets Antiquiteter. De essentiella föreläsningarne beskrivas af Professor N. O. Lindfors, som läser öfver Swenska antiquiteterna. — Carl Fr. Kjellin Mathem. Prof. läser öfver Algebra. — Elias Tegnér Græc. L. Prof. läser Homeri Ilias och privat Græckiska antiquiteterna. — Carl Fr. Hallén Hist. Natur. Prof. läser publice och privat öfver Fajna Svevica. — Carl A. Ugardh Botan. & Oecon. Pract. Prof. forskäter sina föreläzar är öfvlade föreläsningar öfver märkvärdiga växter. Växtermin läser han öfver de växter som finnas i Akad. Botaniska Trädgård. — Joh. Albin Engeström Chemia & Phys. Prof. läser öfver Chemien samt enskildt Electricitetensläran. — Jon. Brag Astronom. & Phys. Prof. läser öfver Mechaniken och derefter Astronomen. Privat öfver Optiken. De Profes-

rer, för hvilka inga enskilda föreläsningar här öfwanföre äro antecknade, tillkännagifva att de derwid lämpa sig efter sina Colleganers önskan.

De wid Akademien warande Adjuncter: Theologiska Faculteten: Cr. Hallenborg Theol. Licentiat förste Theol. Adjunct, M. E. Ahlman SeminariPræfect. And. Inc. Hellstenius Theol. Licent. och Adj., Fab. Wilb. Ekenstam E. O. Th. Adj. (med Högveberdbörligt tillstånd gjort en lard resa till Englaad), Joh. Wieglander Th. Licent. E. O. Adj. — I Juridiska Faculteten: Joh. Munk af Rosenschöld Jur. Adjunct, Håradsbördinge. — I Medicinska Faculteten: Jac. Öbnerberg Med. Dr och Adj., J. B. Pramberg Med. Dr, Anat. Professor. — I Philosophiska Faculteten: And. Setterlin Theol. Licent. Mathes. & Phys. Adjunct, C. Wetterberg Histor. & Eloqu. Adj., Håkan Stenström P. O. O. & Græc. Adj. (un. Korchoerbe i Söfvestad), And. Otto Lindfors Histor. Adj., Daw. Munk af Rosenschöld Rätthet. Adj. och vice Bibliothecarie, Joh. Wilb. Zetterstedt Botan. Demonstrator och Hist. Natur. Adj., Håkan Danielsson Chemia Adj. och Laborator, Christ. J. Hurlin Ekon. Adj., Ad. Fr. Kaiberg Astronom. Observator, Joh. Norrman P. O. O. & Græc. Adj. E. O., Elias Lidfors Eloqu. & Poes. Adj. E. O. samt Carl Chr. Eberstein Græc. L. Docens och E. O. Adjunct undervisa hwar och en i de dem anförde Språk och Vetenskaper.

Magistri Docentes äro i Theologiska Faculteten: Bengt J. Bergquist, P. Wählin, C. Stark, Gust. Broome; i Juridiska Faculteten: Carl Fr. Berling Director och Akad. Doctoret, i Philosophiska Faculteten: Håk. Fr. Sjöbeck Docens i Engelska och Franska Literaturen, Ebbe Sam. Bring i Rådoms, Historien, Bengt Magn. Bolmeer i Historien, C. S. Schönbeck i Physiken, J. Blomstrand i Romerska Literaturen, P. Dahl i Theoretiska Philosophien, Sven Nilsson i Naturalhistorien och A. Smedeman i Mathematiken.

Läraren i Franska, Tyska och Engelska Språken Wilh. Jul. Leche, Director Musices Afseern Mag. Em. Wenster, Dansmästaren B.

Esping, Riksmästaren N. Arfwidsson och Fästmäst. Gust. J. Scharrau handleda den studerande Ungdomen i de dem äliggande öfningar.

Christiania:

Kongl. Majestät har under den 30 silt. November förordnat H. Exc. RiksStårhållaren och Fästmarckalken m. m. Grefve S. S. von Esen till Cantzler och Biskoppen i Aagaerhus Stifte Doct. Fr. Jul. Wech till Præcantzler för det härvarande nya Universtetet.

I medlet af Januarii månad börjades Akademiska Föreläsningarne härskades för första hälften af innew. år, hwar till 10 Professorer gjort anmälan, nemligen:

Doc. N. Skilderup, Med. Professor.
G. Swerdrup, Græc. L. Professor.
J. Kachke, Hist. Nat. Prof.
S. Rasmussen, Mathem. Prof.
L. S. Platon, Histor. Prof.
D. N. B. Sørensen, Med. Prof.
M. A. Thulstrup, Chirurg & Art. Obstetr. Prof.

Keyser, Chem. Prof.
S. W. Hersleb, Theol. & L. Hebr. Prof.
Professor Esmark, nyligen anländ, läser öfwer Bergswetenskapen.

Äfwen som 3:ne Lectorer, neml.

C. Hansteen, Lector i Mathematiken; S. Stenersen, Lector i Theologien och S. Lund, Lector i Technologien.

Universtetet har under sistförflutna halft år förlorat 2:ne Lärare: Philos. Professorn Doct. N. Treschow och Juris Prof. Chr. N. Diriks, hwilka af Kongl. Majt blifwit utnämde till StatsRåder.

(Insändt)

I den nekrolog öfwer framledne Professor Hditer, som står i det sist utkomna häftet af Phosphoros, förekommer sid. 319 den underrättelse, att han år 1801 sökt Moral. & Histor.

Professionen i Åbo, men blifwit förbigången, "emedan Consistorium Academicum derstades fick allernådigt tillstånd att till den beställningen, utan vidare förslag, presentera då warande Bibliothekarien Franzén." Vid denna i sig sjelf rättiga uppgift torde likwäl den upplysning ef wara öfwerflödig, att den sistnämnde, jemte det han war Bibliothekarie, tillika war Professor i LärdomsHistorien med tour till Iön och alla de rättigheter som en ordentlig Profession ärfälla, att hans spetning till den andra Lärstolen, hwaraf han ingen fördel hade, sedde endast för lökernas reglerings skull, och att både hufwudsaken och omgången derwid woro beslutna, åtminstone af de personer som hade den mesta intressen derwid, inman någon sökande war känd. För öfrigt war det för Hditer sjelf ganska wäbekant, huru litet den person, som wid detta tillfälle blef honom föredragen, war det egentliga hindret för hans befordran.

Utkommande Arbeten:

Utkast till Swensk Flora, 3:dje förbättrade och tillökta upplagan af Professor Sam. Lijfeblad är lagd under pressen och utkommer inman årets slut. Verket kommer att bestå af omkring 40 ark och beräknas Prenumeranterne till 2 R. 8 R. arket. Prenumeration emottages hos de flesta BokhandelsCommisionärer med 32 R. 8 R.

Prenumeration å denna Tidning för 1815 är 4 R. 24 R. 8 R. De Resp. Prenumeranter som åstunda de 2:ne föregående årgångarne af denna Tidning, erhålla dem till ett modererat pris af 2 R. 32 R. för 1813 och 3 R. för 1814. — De som i Tidningens Bihang önska Artikritiker eller Rungdreser infirada, erlägga dersöre särskild betalning.

L i t e r a t u r = S i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 14 Januari

1815.

R e c e n s i o n e r :

S. Marthæ Evangelium. Förföl till en
Sfversättning med Philologiska anmärk-
ningar af Sam. Ödmann. Sthm
1814. 177 sid. Neg. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 1.)

Hvad således beträffar den åtgärd som är
skedd af den nya Bibels-Redaktionen, bekänner
Rec. sig helt och hållet vara af den stora
myckenhetens mening, som yrkar, att gamla
texten icke måtte omarbetas, endast ge-
nomses och mistagen rättas. De skäl, som
tala för denna mening, äro af stor vikt.

Först är all förändring i de ting, som hör-
ra till Religionen — ware sig till gudsdyr-
kans inre eller yttre väsen — högst betänklig,
och bör ej utan stort nödfall företagas. Vä-
sen och form äro så fast och innerligt sam-
mangjutna, att ingendera utan våda kan af-
söndras. Menigheten fruktar äfwen wid det
minsta föröfel till omskapning, att religionen
sjelf skall omgöras; och wi neka ej att des
farhåga för dylika reformationer icke saknar
grund. Ty när moder och ny smak börja upp-

stå i andliga ting, då skämnes man att fruk-
ta Gud på försädernes wis, då är sinnet ej
mer fästade wid de heliga tingen sjelfwa utan
wid deras tecken, då begär man af Predikan-
ten stärdfulla deklamationer, af Psalmisten en
grann witterhet, af Bibeltolken tidshwarfwets
bokspråk.

Men all reform, det medgifwes åtmins-
stone, är skadlig, då det nya, som sättes i
stället, icke är bättre än det som skall utträn-
gas. Och att den Gamla Bibelns kärn-
språk, på sitt ställe, är ej allenast lika
godt, utan och wida bättre än det nitton-
de seklets andeliga wältalighet, derom hop-
pas Rec. till Gud sig skola öfvertyga hwar-
je fördomsfri, och är glad att till styrka för
sin mening kunna återöpa hwad en aktnings-
wärd Förf. med så mycken ädel wältalighet
ansför i företalet till Kohleauschs Den h.
Skrifts Läror: „Wi hafwa för dessa åm-
nen ett eget språk helgadt af sin ålder, högtid-
ligt af sin kraft, sitt wälljud och de mäktiga,
med sjelfwa begreppet och känslan sammans-
gjutna intryck, med hwilka det, från våra
spådare är, upplystat våra hjertan och dras

git till sig vår andäktiga uppmärksamhet. Detta
vår Kyrkas modersmål, nog beslägtadt med
numvarande och hvarje blifvande Svenska, för
att aldrig blifva otydligt, och nog skildt der-
ifrån för att aldrig blifva hvardagligt; o-
wanskligt, emedan det ej mer går i handel och
wandel bland tidens barn och oddligt just därför
att det är dödt *): Skulle det wäl utan för-
sta både wåda och förargelse, kunna utdöms-
mas? . . . Betänker man ock att en sådan
öfversättning, på ett föränderligt språk, skul-
le wäl, om man wille försara efter grund-
sats, behöfwa omgäras ett par gånger i hwar-
je sekel? Och hwad försäkras gifwer man
ät stat och menklighet, att intet af andan och
kraften skall förlora sig wid så råta ombyten
af käril? — Väg till: det närvarande språ-
ket öfverensstämmer alldeles icke med Bibelns
anda. Wårt språk har isynnerhet under det
sista halfwa seket, wunnit mycken noggran-
het, rundning och beständhet i uttrycket, en
större skicklighet för abstrakta och nakna begrep-
pet, men hwad har det icke deremot förlorat?
Först: periodbyggnadens allvarsamma och kraf-
tiga högtidliga fall; alla sina casus utom ge-
netiven, som äro meningsställningen ofta en-
tonig, alltid mindre majestätisk. Äfvensom
en stor del of sina conjugationsformer. Se-
dermera en mängd ord, som antingen ej mer
finnas i språket, eller om de finnas, bann-
lysas som plumpa, låga, gammalmodiga eller
provinciella. Slutligen nästan all bildlighet
i uttrycket; en förlust, som gör det närwa-
rande torra skriftspråket otjenligt för Ori-
entens praktfulla färgblandning. Fördrigt ä-
ger hwarje tungomål i sin nydaning, i en tid
då sederna äro enkla, begreppen barnsligt
färliga, en stämpel af ofskuld, fromhet och

*) — ? —

och godhertighet, i förenig med en listiga
het och friskhet, som det, i sin manlighet,
i sin abstrakta utveckling småningom förlorat.

Men äfwen om det gamla och nya tun-
gomålet för en bibeltolkning *) ägde en lika
lämplighet, skulle Det. desmindre icke twela
att förklara sig för det förre, just emedan
det är gammalt. Först: det bör gifwas en
skillnad mellan Herrans och människors tun-
gomål. En sådan har gifwits i alla språk
och i alla religioner och i alla tider har man
på ett annat tungomål tillbedt den Ewige
och på ett annat talat med dödliga männis-
kor. Så, för att endast nämna några exem-
pet, dyrkade (och dyrka ännu) Inderne det
högsta Wäsendet på ett ur det werldliga um-
gånget förswunnet språk. Äfwen Perserne.
De sänger som kallade i Athens tempel war
icke det tungomål, som flöt från Demosthe-
nes eller Perikles' läppar, icke det som hän-
ryckte i Sophokles' öhrer. Den äldsta kyr-
kan bibehöll ett enda tungomål, fastän de
folkslag, hwartill hon flyttade koret, ej för-
stod det. I Swerige endast, och i aderton-
de seket skulle således den uppräkten göras,
att försädernes språk ej mera fann en
väg till våra fintänsliga hjertan: det aderton-
de seket, som har mera smak och mindre re-
ligion än något af de förflutna, begär att de
andaktsböcker som man äfwen i denna upp-
lysta tid finner för godt att läsa, skola skrifa

*) Samma tillämpning äger äfwen rum i affec-
te på den nya Lagboken. Må våra lagar
förbättras, men må de icke, i skället för
det wärdiga, kärnsulla fornspråket, öfversättas
och parasfraseras på vårt så kallade bössade
språk! Öföränderliga ting — den gudomliga
och menliga lagen — böra för sina uttryck
såka en oföränderlig, en modets ofskadiga nye-
ter icke underkastad form.

was på des egen minnart, för att efter trettio år åter blifwa urmodiga och efter femtio åter omskrifwas, och således hwar tredje generation beredas tillfälle, att för sig och sina barn skrifwa nya psalmböcker och en ny Bibel. Men — wi lefwa ju i det nittonde seklet: och sansningens tid är inne.

Ännu mer: den, som en ast ylligt är bewandrad i fortidens händer skall lätt upptäcka, att Bröderne Olaus och Laurentius Petri, ledde af en sann känsla, för sin Bibelöversättning walde ett språk, som ej allenast märkligt war skildt från den tidens wanliga skrift, utan till och med öfwen från det, som de sjelfwa i sina originalarbeten nyttjade. Man jemföre. — Men således icke wi, af wålment lätsinnighet, wanställa Lagens lärdomar och Evangelii helliga ordte-språk: må wi är en efterwerld öfårade öfwerlemnna dem sådana „wåra fäder, wåra mödrar hafwa ingjutit dem i wåra hjertan; sådana som de ännu förnimmas i de äldriga templen och förnimmas ännu från trogna lärarens läppar.“ — Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ utilitate adjuvat, novitate perturbat: Augustinus. Ty hwem will bedja: Wår Fader, som är i himlen. Seligt warde Ditt namn; ditt rike komme o. s. w.? Förf. af närwarande P. ofwangelium, har ägt förmycken urskillning och känsla att här ändra något wäsentligt. Det som blifwit förskift, är följande: i sådant affende v. 9. är i st. s. äst, ware för warde; v. 10. på jorden. Men hwartill dessa ändringar? Dessa läsarter äro ju alla oändligt ljudfattigare? Warde är ju defutom ganska swenskt? och hwarför på jorden, då Öfw. v. 9. bibehållit den förändrade böjningen i him-lom? Att deremot fektionen såsom ock wi förlåtom dem öf... nu heter... förlåte...

ligger i gen Öfw. till last emedan Herrans bön numera så läses, öfwen som man ej enligt Ö. Öfw. beder: Gif oss i dag wårt dagliga bröd, utan, såsom här: Wårt dagl. bröd gif oss i dag. Sådana ändringar kunde ej annat än bifallas.

Men (frågas det) hwilken besättning återstår då för den nya Bibelredaktionen? Hwad skall, wid denna revision bibehållas, hwad förändras, hwad omarbetas? Om wi ej mistage oss, bdr all hithörande åtgärd inskränka sig till följande enkla grundsatser:

1) Gamla, efter Luther, utarbetade tolkningen lägges till grund.

2) Der man, efter nogaste ranssakning, är fullt öfwertrygad att Luther mistagit sig om ordaförståndet eller hwarje annan omständighet, der må det bättre, men i öfwerensstämmelse med forn-andan, i stället insfogas.

3) Allt hwad i gamla Swenska Bibeln numera är alldeles öförförståndligt, påtagligt öfickligt, lågt eller oädelt, urmåstras och utbytes mot lämpligare uttryck.

Dessa grundsatser synas också helt och hållet öfwerensstämmande med den wisa anda, som råder i Kgl. Instruktionen för Kgl. Bibel-Comissionen, af d. 18 Maj 1773 t. ex. S. 1. „På det att öfwersättningen, så wide möjligt är, må med grundtexten blifwa lika, så skall den framsör allt efter pröfning af de bästa läsarter rättas, och man derwid icke blott begogna de bästa kritiska arbeten af en Kennicott, Wetstein, Mill och Bengel, utan äfwen rådfåga de gamla öfwersättningarne i

Polyglottan. — 2. §. Ej mindre skall man noga hålla sig wid Textens wigtiga ordaförstånd, och så mycket möjligt är uttrycka det genom träffande och lika betydningsfulla Swenska Ord, på det att originalspråkets eftertryck och wigt icke måtte förfelas. Dock likwäl skall det Swenska uttrycket icke så tvingas, att det derwid förlorar sin egenhet, och blir obegripligt för allmänheten. 3. §. Skulle Grundspråkets Idiottismer wara så swåra att på modersmålet öfversöwa, att öfversättningen derunder komme till sin tydlighet att lida, så skall man bemöda sig, att så kort och tydligt med andra ord uttrycka dem, att det bibliska skrifsättets egentliga Karakter dock blefwe oförståld. — 7. §. Swenska språkets renhet, styrka och manlighet måste, liksom ordens wal och otwungna sammanbindning, wara ett af öfversättarnes förnämsta ögnamärken. — 8. §. Der, hwarest gamla öfversättningen fullstigen med originaler öfwerensstämmar, och det af den närvarande swenska mundartens beskaffenhet medgifwes, skall den oförändrad bibehållas. Helt och hållet förändrade ord och provincialuttryck hwilka icke lätt kunna förstås, skola deremot öfwerallt utmönstras, om de icke allt för mycket af bibliska bruket wunnit håld. 10. §. Personers och Orders namn skola i samma Numerus och böjning bibehållas som de finnas i äldre upplagor af Bibeln. — Samma ändamål war äfwen i sigte wid Nilsedagen 1769, då en Instruktion projekterades för den då påränta BibelCommissionen. 3. §. Commissionen skall icke befatta sig med utarbetningen af en ny utan med förbättring af det felaktiga i wår gamla öfversättning. 4. §. Under denna rättelse skall den förfara ordagrant, undwiskas alla omskrifningar som förswaga stycken af de bibliska uttrycken. 10.

§. Den bör sorgfälligt undwika ull nyhet i skrifsättet, utan måste uttryckeligen det gamla bibliska bibehållas.

Bevis:

1) Ingen nekar att ej Luthers tolkning är ett stort måsterstycke. Den protestantiska kyrkan har icke frambragt någon, som drifvar jemföra sin tolkning med hans: om icke den förträfflige, för tidigt upphörande De Wette. Luthers version är (några Germanismer kan hända oberäknade*) med måsterlig hand öfversattad på Swenska: äminstone bland alla tolkningsförsök, som i dessa trenne sekel i Sverige utkommit, har Nec. ej funnit något, som i det hela utbärdar jemförelsen med Bröderne Ol. och L. Petris Werk. Ingen af BibelCommissionen kan således förödmärdas af den önskan att till dess i wårt sådernesland en ny Luther, en annan De Wette uppstår, Swenska Kyrkan måtte förunnas den hugnaden, att ännu wedergwickas af det gamla saliga Ordet, det gamla wälsignade brödet.

2) Luther har, såsom ofwansföre är nämt, i en tid då det Orientaliska studiet ännu låg i linda, genom half inspiration oftast på mörkare ställen träffat det rätta, och mängen af hans tolkningar, länge betwiflad eller rene af förkastad, har genom senare upptäckter och forskningar ej sällan befunnits grundad. Deremot är wårt tidehwarf rikare på all slags kunskap, isynnerhet philologisk än Luthers, och en Ringstadit, en Ödmanns namn, grunddjupa lärdom och insigter äro allsör wäl kända, att några hufwudsakliga mistag i detta

*) Dock är för oss att i en tid då de nordiska språken stodo i ännu mätligare flydskap, en sådan särställnad swår, om ej ömsidlig att uppgöra, ty ord och talesätt som nu blott finnas i Byssan, kunde då wara ganska kända och öffige.

afseende wore att befara. Nec. har ej den förmåtenheten att, minst i denna punkt, wisja förefriswa dessa mån några regler: en och annan, dock utan tillämpning, må nämnas. Det hånder stundom lärde mån, som gjort sig en auktor för hwilken de uppfattat hela sitt lif till sitt andra Jag, att de wid de mest enkla ställen, hwarom den oinwigbe alldeles icke tvekar, ana en djupare mening en förborgad allusion, en klyfthet, der den icke finnes. Ware man' wid dessa ställen ej för mycket speksfundig: må man söka sanningen så nära som möjligt och ej genom lysande gissningar sträfsa efter egen rykbarhet; ej genom alltför stor wägsamhet, genom philologisk virtuositet, gifwa mera anledning till läsarens förwåning eller beundran, än des sanna uppbyggelse.

3) Öfwer tredje punkten är kanhända swårast, att i allmänhet stadga något bestämt, utom det, att här hellre må göras för litet än för mycket. Här beror allt af känsla, smak och sunde omdöme: dock må tolkaren, wid twelsamma ställen, hellre låta det gamla kärnsfulla, anderika uttrycket, fastän numera owanligt, wid första påseendet något dunkelt, stå qwar än upplösa det i en matt och färglös omskrifning; hellre må han bibehålla ett godt, men mindre kände, ord, än utbyta det mot ett wälbekant, men slapp och merglöst. Ännu en omständighet må erinra om den warsamhet som härwid är nödig: ty lika sannolikt hånder att i en framtid ord och talesätt, som för oss nu äro archaismer, upplifwas och äter ingå i språkmassan, som att gamla uttryck, en tid ur språket förswunna, en annan tid blifwa så öfliga och tyckas så innerligt förbundna med språket, att man swåriligen skulle kunna förmoda, att de någonsin utgått ur skrift och umgänge. Till bekräftelse

af denna mening, will Nec. såsom en Bihaga till denna uppsats lemna ett Register på ord och talesätt, som finnas i vår ännu gällande Bibel och som således i Gustaf I:s tid utan twifwel wore allmänt kände, och ännu äro det, men i Carl XII:s så fallit ur minnet, att de ansågos såsom dunkla och tårswande uttydning. I sammanhang härmed må äfwen twenne ordlistor bifogas, den ena innehållande de ord, som nu finnas i Bibeln, men ur den nya, enligt Nec:s omdöme, böra urmöstras: den andra de archaismer, som ehuru nu till en del mindre öfliche, dock, i afseende på sin liflighet, kraft eller forthet torde förtjena att bibehållas.

Sedan Nec. sålunda sökt uppgifwa de principer, hwarpå han anser en förbättrad Förfwensning af den H. Skrift böra hwila, återstår nu att tillämpa dessa grundsatser på förevarande arbete, som dock ur twenne särskilda synpunkter måste betraktas:

- 1) Som en philologisk uttolkning, en lärd commentarius af Mattei Evangelium.
- 2) Men, då Förf. är en af Bibel Commissionens ledamöter, kan detta Werk jemwäl anses som ett proffstycke af de grunder och des anda, efter hwilkas ledning den förbättrade Bibelöfversättningen utarbetas.

Öfwer det wärde som tillkommer ifrågawarande Skrift, betraktad ur den första af dessa synpunkter, stola wi sist ytterst på: hwad förtjens den i ett senare afseende åter äger, gå wi att i det följande korteligen angifwa.

(Forts. följer.)

Första Begreppet af Allmän Religionslära, såsom Inledning till Underwising i Christendomen i Frågor och Svar. Lemne

en Historisk och Chronologisk Tabell öfver Menniskoflägtets, Oblingens och Religionens Oden. Wisby, 1814. 64 sid. 8:o.

Denna i frågor och svar uppfatta Lärobok, är författad i den halft neologiskt-upplysta andan, hwilken, såsom ett residuum från nästsidsturna århundradet, ännu spårar bland oss. Detta märkes redan deraf: då Gd: f. härleder begreppet om Gud från den betraktelsen, att denna „hushållsordning (werldens) är från en ordentlig och wis Upphöfsmän och Husfader (sid. 5);“ hwadan han föreställer sig werlden „såsom ett stort anrättadt bord, dit alla lefwande wareser dagligen gå och blifwa måttade (sid. 8).“ Om Christus meddelas ett synnerligen upplyst begrepp neml. sid. 30, att Han, till subbordande af sin stora wälgerning mot werlden (som består dert att han insödt den sanna Religionen) „war särdeles af Allmakten utrustad; Guds wisheit och kraft hwilade på honom; Han stod i den alldränärmaste förening med Gud; hwarföre han ock i Skriften nämnes Guds Son.“ Han nämnes således blott Guds Son, men war det icke i sifflwa werket, war icke det från Gud ewinnerligen utgångna, menniskoflesna Ordet, som siffl war Gud!! Samma mening uttalas ännu tydligare, genom denna historiska exposition, sid. 43, „Wid år 30 efter Chr. f. anträder Christus siffl LäroEmbete: han dödas år 33, af Judarne som wänta en Werldslig Messias: och från Dingtidagen samma år predikas ofsefentligen Christna Läran och Församlingen siffltas.“ Således war det förbi med Christus, i och med hans dö. Således uppsteg han ej till följe af sin höga gudomliga natur, i förklarad härlighet ur grafwen. Således war

Christendomens predikande blott en menflig tilldragelse, utan den Helige Andes näderika förmedling! — Och en sådan underwisning skall nu föredragas ungdomen!! Att Förf:s åsigt af Historien måste wara siffla upplyst som hans åsigt af Christendomen, följer af sig siffl. Dersföräro Afstaterne „wefliga och okunniga menniskor,“ och dersföre utmålas Medeltiden, såsom en period af barbari och widseppelse, med de ohyggligaste sårger. Korsfärderne slippa dock lättare undan gifeln, emedan de grundlade Borgerstapets uppkomst och dess sifflmogenhet (sid. 47) o. s. w. — Men med allt detta kunde mera noggranhet i uppgifter wisserligen förenas. Sid. 37 angifwes Zorooster (rättare Zerdusht eller Zeretostro) såsom samtidig med Patriarken Jacobs son, Joseph eller med Sidons anläggande. I sifflwa werket lesde den Persiske läraren under Dara Gustasp (Darios Hytaspis). Något inkränkt är det äfwen hwad som, sid. 42, säges om Oden, att han nedfarte sig wid siffln Wälarn, sifflade och inrättade Swenska Staten; ty enligt wåra andra urkunder siffltade han icke blott Swenska, utan äfwen, genom sin son Eskild, Danska Staten. Att, under Medeltiden, wid Högskolan i Paris egentligen studerades matematik, sid. 47, är en ny literär-historisk upptäckt. Deremot är det något hårdt sagt, sid. 54, att „Smak, wackra Konstler och Witterhet kändes knappt utom Italien, från år 1555—1608,“ då man man häskommer de store Nederländske och Tyske Wälarne, och Engelska Dramatikens lysfande period under Drottning Elisabeth. Unerdliga begrepp måste äfwen war auktor göra sig om literära förtjenster, då han upptager bland utmärkte Poeter, Tasso, Waggesen, Addison, Dalin, m. fl. men uteglommer Cervantes, Calderon, Ariosto, Ewald, Dehlena

schläger, Shakespears, Milton, Sijernshjelm ja till och med Leopold; bland Philologer, Dahl, Schiller (?) m. fl. men glömmes Clarke, Wood, Gronovius, Ruhnkensius, Wolf; m. fl.; bland Philosopher, Boethius, Basford och Campe; men icke Fichte, icke Schelling, icke Höijer o. s. w.

Å en ing för Damer. Första Häftet. Upsala, 1814. 68 sid. 16:o.

Detta lilla häfte innehåller tre noveller:

1) Den Wansinnige. Af Fredrik Baron de la Motte Fouqué (sid. 1—22. En blomma af den friska, innerliga fantasi som utmärker Författaren af Die Selden des Nordens, der Zauberkring och Albain. Den händelse som i denna räcka Novell berättas, är att en ung, poetiskt stämd man förälskar sig i ett skönt fruntimmer, som dock snart ledsnar wid att endast wistas i hans Platonska swärmeriers ätheriska rymder. Då hon i anledning deraf öfvergaf honom, förlorade den olycklige sina sinnens bruk, inbillade sig wara Ixion, och krönt med en skaldekrona af blodgull, herrska öfwer Thezaliene. En Liffjärdares skilning af den Wansinniges olyckliga ställning i ett sällskap, gaf honom och den begge anledning att tillsammans försöka hans förbättring. Denne affigt misslyckades, men i stället blef hon Liffjärdarns fru. „En af (heter det sid. 21) kom det unga paret helt sent på operan utan att förut ha efterfrågat hwad stycke som speltes och inträffade just under en scen, då Ixion efter det försvinnande molnet sänder (?) sin klagande kärleksång. Fruen hwistade i sin makes öron: ack, den

stackars Wallborn. — Då lutade sig en ung man öfwer hennes stol och sade wänligt: bättre här en Ixion, än der! — De trodde sig igenkänna sin wansinnige w n, men han war strax försvunnen. Bland de öfriga gestalterna, och kunde ingenstädes mera träffas. Liffjärdarn skref till Wallborns hembygd, för att om honom begära upplysning och erhöll det swaret, att samma afton då han trodde sig hafwa sett den olyckliga ynglingen, hade denne stilla och fredligt aflidit.“ Denna all skonsamhet å berättarens sida fordrans de anekdot är också här förträffligen framställd med den säkraste takt. Läsarens deltagande är listigen upprördt, utan att i någon mån wara pinligt spändt. 2) Mänstemen och StadsSekttern af August Apel (sid. 23—54) en härmning af Jean Paul, förfaller Nec. i det hela som en trötsam infalls-jagt: dock är intrigen icke utan komiskt förtjenst och flera ställen sakna ej effekt. Mycket arigare är åter 3) berättelsen: Proceffen af Fr. Laun (sid. 55—68). En ung Engländer dörr i Parma och testamenterar hela sin betydliga förmögenhet åt en Grofvs dotter, Aurelia Angiolino, hwilken han trodde sig hafwa förfdre, emedan en allmän glädjesicka, Justino, besökt honom nder Aurelias namn. Denna anekdot swärfwar på gränsen af det osframställbara, men Förf:s talent har fullkomligen besegrat alla swårigheter och föredragit händelsen på ett ganska muntert och underhållande sätt.

I öfversättningen vill Nec. anmärka följande ställen: „Ernst satt i den lilla kamern bland böcker och skrifna papper, sin underliga krona på hufwudet, och såg misnöjd på den sig öppnande dörren,“ en const. uktion, som ehuru i alla språk bruklig, dock kanhända ej ännu hunnit bli nog swenskt. I swens

som denna: sid. 37, „berseente föreställte de honom, att han, som en god patriot, snarare för sitt borgerskap borde önska sig än frukta en sådan acquisition ur månens discus, i det silfrets tecknet, som i chemien hade må-

nens figur, gaf tillkänna att ej gemen grästen, utan åtminstone silfver eller silfvers värde derifrån skulle nerfalla,“ torde för de flesta läsare synas omgifwen med ett cimmeriskt mörker.

S m å r r e S t r i f t e r.

Tal öfver framledne Presidenten i Kongl. CommerceCollegio och Kommendören af R. Nordstjerne Orden Högwälborne Friherre Herr Anders af Håkanson, hållit i Storkyrkan i Stockholm den 27 April 1813, då Wapnet trofades; författadt af Friherre G. Adlersbeth Stats-Råd, Kommend. af R. N. D. Ridd. af K. Carl XIII:s Orden, m. m. Stockh. 1813 16 sid. 8:o.

Detta tal är en kort och wärdig karakteristik af en namnkunnig Embetsman, hwilken war född Wadefson, blef adlad 1801 och 1809 Friherre. Han war först Håradshöfdinge. Blef sedan Borgmästare i Carlscrona, och war denna stads fullmäktig wid flera Riksdagar. Derefter Landshöfding i Blekinge och sist President i CommerceCollegio. „Mit för säderneslandet, des hellsständighet och sörkofran, hwarifrån han ansåg Konungamaktens storke oskiljaktig, war hans beständiga grundsats.“ — „Den lättaste talsgäswa beredde honom en stor öfwerlägsenhet i allmänna rådsläpningar; och i konsten att med oberedd färdighet afhandla ett ämne, betrakta det från alla sidor och gifwa öfwerwigt åt sin mening torde så kunna med honom jemföras.“ — Han saknas såsom en pelare ibland rikets Embetsmän.“

ÄminnesTal öfwer Profinnan Högwäldla Fru Anna Hansson, född Rollewotz, wid des Begräfning i W. Karaby kyrka den 1 April 1814, af Bengt Jakobson Bergqwist. Lund 1814. 34 sid. 8:o.

Talaren har icke fullkomligt kunnat dölja des förlagenhet i hwilken han varit, att kunna säga något rätt utökt om den goda, husliga Profinnan; och dersöre har hela oration egentligen blott blifwit ett reperitorium af mer eller mindre prydliga fraser. Sista tiraden är dock wacker: „Storcken Edra tårar! Försömnit har Hon såsom sinnewäsende från jorden; men likt hulda Genier swäfswa öfwer grafwen — Minnet, som utwisar hwad Hon varit, och Hoppet, som utwisar hwad Hon är.“ Sid. 22. widtaga „Upplysningar hörande till Fru Profinnan Hansons Biographie, författade af Hennes esterleswande Mor, Profsten Mag. Per Hansson.“ Och slutligen en „Elegie öfwer Profinnan Hansson af Des son,“ med Epigraf af Atterbom: „O! hwem wisse ej gå, dit en Mor, begräten, och lockar?

Har mot des döft, så bekant, wiljan ett enda försvar?“ —

Denna Elegie saknar werkligen icke wisa tirader af omiskännelig förtjensf.

Bihang
till
Svensk Literatur, Tidning.

N:o 2.

Februari

1815.

Akadem. Prisutdelningar, Ledamotkap m. m.

Stockholm:

Den 24 sista Jan. var Akademiens för de Fria Konsterna årliga Högtidsdag, då Hans Kongl. Höghet, Herrigen af Södermanland för första gången bemistade Akademiens sammankomst såsom Hedersledamot, och tog de af G. leverne framträdde täflingsarbeten i ögnafse samt täcktes med egen hand utdela de af Akademien beslutne belöningar.

Den 28:de sista Jan. var Kongl. Landtbruks Akademiens årliga Högtidsdag, då Akademien hade offentlig sammankomst i Vetenskaps Akademiens stora sal, och hvilket öppnades af Akademiens Präses, Hans Kongl. Höghet KronPrinsen med ett tal, som i Å Akademiens vägnar besvarades af des n. w. Canzler Hans Excellens Grefve Brahe. Derefter uppläste Akademiens Directör den i Stadgarne föreskrifna årsberättelsen om Akademiens och HushållningsSällskapernas företag och arbeten. Secretären förkunnade Akademiens omdöme öfver inlemnade Priskrifter och omförmälte de af Akademien utsatte Prissåmnen (se Juristes Tidningen) hvar efter 2:ne afhandlingar af 2:ne Akademiens Ledamöter upplästes.

Kongl. Landtbruks Akademiens har under förlädet år kallat Mathem. Profesorn i Upsala Mag. Jöns Swansonberg och Mathem. Lectorn i Wexsterås Prosten Mag. J. P. Fröberg till Corresponderande Ledamöter.

J Kongl. Vetenskaps Akademiens sammankomst d. 22 Febr. nedlade H. Exc. StatsMi-

nistern m. m. Grefve Lars von Engeström det under förfutna 6 månader förda Präsidiumet med ett tal innehållande uppgifter å de nyttiga inrättningar, dem Han under sina utrikes resor ansett vara uti fäderneslandet användbara, och blef till Präses för följande 6 månader wald Biskoppen i Linköping C. N. O. Doct. Carl von Rosenstein.

J R. Krigs- W. nskaps Akad. allmänna sammankomst d. 18 Febr. waldes Technol. Profesorn G. W. Schwartz i Mathematiska fördelningen och Kongl. Hofpredikanten Kyrkoherrden i St. Jacob Doct. J. J. Hedrén i Civila fördelningen till arbetande Ledamöter.

Upsala:

Med Präsidis Illustris H. W. Konungens Nådiga Bisfall har Kongl. Vetenskaps Societeten härstädes till Heders Ledamot kallat Statsrådet, Ridb. och Commend. af R. W. Orden samt Ridb. af R. CARL XIII Orden, Friherre Gudm. Gdr. Adlerbeth, till Ordinarie Ledamöter Chemia Profesorn i Stockholm och Ridb. af R. Nordst. Orden Doct. Joh. Jac. Berzelius och Astronom. Profesorn härstädes Mag. Joh. Bredman, samt till Utländska Ledamöter Fabre Ingenieur en Chef des Ponts & Chaussées och Jacob Gråberg af Hemsö, Svensk Vice-Consul i Genua.

Lund:

Ugifna Disputationer: Hösttermin 1814.

Under Theol. Profesorn Doct. Anders Hylans ders präsidium:

De statu Religionis Patriæ inde ab ini-
tius illius, ad nostra usque tempora. P. III.
Resp. Sw. Hylander.

Under Profesorn, Hist. Adj. Mag. And. Otto
Lindfors:

Analecta Historiæ Academicæ Lundenfis
P. X. Resp. O. N. Olander.

Under E. O. Adjuncten Mag. E. Chr. Eber-
stein:

Theogonia Hesiodi Svethice reddita.
P. II. Resp. O. Stenhoff. — P. III. Resp.
J. Sahne.

Under Hist. Nat. Docens Mag. Sw. Nilsson:
Analecta Ornithologica. P. II. Resp.
S. M. Roselius.

Under Magister Et. M. Fries:
Novitiæ Floræ Svecicæ. P. II. Resp.
P. Ahlqvist.

Under Magister E. G. Brunnius:
Apollonii Rhodii Argonauticon, L. II.
Latine carmine redditus. Resp. J. Fehrlund.
Under Amanuensen wid Akad. Histor. Museum
Mag. J. G. Gilljegen:

Analecta Monumentorum ad E. d. P. I.
Resp. H. Ullman. — P. II. Resp. Forsander.

Under Magister A. J. Carlsson:
De Concilio Tridentino. Resp. E.
Nilsson.

Under Magister And. Cronstoe:
De Educandi Disciplina. Resp. E. Malmgren.

Fåda Nyheter.

Stockholm:

Uti Sällskapet för Konststudium håller
Fåktmästaren wid K. Krigsakad. på Carlberg
P. H. Ling föreläsningar öfver Nordiska My-
thologien och dess användbarhet i de bildande
Konsterna; och förste Amanuensen wid Kongl.
Biblioteket Mag. L. Hammarstedt öfver de
Bildande Konsternas Historia. Dessa föreläs-
ningar hållas alla Onsdags och Torsdags-efter-
middagar.

Upsala:

I anledning af den återställda freden samt
Sveriges och Norriges förening, blefvo den 13
och 14 Febr. bestämde till Akademiska hvaridliga
heter. Efter förut utfärdadt Program af Rector
Magnificus Theol. Profesorn Doct. A. Hultén,
blefvo i Gustavianiska Kårosalen Orationer håll-
na af L. O. O. Profesorn Mag. Gust. Knös
på Latin, och af Mathes. Adjuncten Mag. Jon.
J. Brändström på Svenska. En wacker Vocal
och InstrumentalMusik under Hof-Capellmäst-
ren Häffners anförande uppsfördes, hwar till
tryckta Ord, författade af Ph. Cand. Atterbom,
blefvo utdelte.

Profesorn och Riddaren Doct. E. W.
Thunberg samt Anatom. Profesorn Doct. Jac.
Åkerman hafwa blifwit kallade till arbetande
Ledamöter af Physical. Medicinska Sällskapet i
Erlangen.

Theol. Adjuncten och Cand. Mag. Er.
Bergström förestår, enligt Illustr. Cancellarii
förrordnande, de offentliga föreläsningarna un-
der Profesorn Doct. Hulténs Rectorat, och lä-
ser öfver Christina Dogmernas Bildnings-
Historia.

Likaledes är Histor. Docens Mag. Er.
Gust. Geijer förrordnad, att; under den tid
Profesorn Doct. Fant för andra gåromål nju-
ter tjenstledighet, förestå de offentliga föreläs-
ningarne, och läser öfver Scandinav. Historia
från äldsta tider till Calmare Unionens
upplösning.

Docens i Naturrätten Mag. L. M. En-
berg har blifwit utnämnd till ScholdAdjunct wid
Stockholms TrivialSchola.

Till Docenter äro förrordnade: Amanuen-
sen wid Akad. Biblioteket Mag. P. W. Zetter-
stedt i Witterbeten, Mag. G. O. Sjögren i
Österländska Societén och Mag. A. Södermark
i Theoretiska Philosophien.

Lund:

Eloqu. & Poës. Profesorn Doct. A. Lunds-
blad har författat ett Latinskt Skaldstucke öf-
ver Sveriges och Norriges förening, hwilket
på Akademiens befohning blifwit till trycket be-

förbråd, för att genom Akadem. Cantzler blifwa till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet öfwerlemnadt.

Kongl. Maj:st har under d. 18 sista Jan. tillagt Med. Adjuncten Doct. Jac. Ednerberg Säre och Stråmma i Medicinska Faculteren, med rättighet att examinera.

Akademiens Cantzler har under den 28:de Jan. förordnat Maa. Docens Bengt Magnus Volmæer att vara Extraord. Histor. Adjunct.

Seminarii Docens Mag. Bengt Jac. Bergqvist har blifwit utnämnd till Extra ord. Adjunct wid Seminarium Theol. härstädes.

Mag. Cl. M. Fries har blifwit förordnad till Docens i Botaniken. Likaledes är Mag. N. J. Pettersson förordnad till Seminarii Theol. Docens.

Linköping:

I anledning af den återställda Freden samt Sveriges och Norriges föreniga, blefwo, efter förut utskärdade Program af Gymnastii-Rector Lecroen Mag. Marcus Wallenberg offentliga Orationer d. 18 Febr. hållna i Gymnastii försäres lärosal på Latin af Eloqu. & Poës Lectorn Mag. P. Aenander och på Swenska af Gymnastisten P. N. Kernell.

Westerås:

Af samma anledning blefwo, efter förut utskärdade Program af Gymnastii Rector Lecroen Maa. Reinb. Scheringson, offentliga Orationer härstädes hållna i Gymnastii försäres lärosal den 20 Febr. af Mathem. Lectorn, Prosten Mag. J. D. Fehberg på Swenska och följande dagen af Supremus Collega Schold Mag. Er. Mich. Utterström på Latin samt af Gymnastisten C. S. Arborelius på Swenska.

Likaledes blef, efter Ephori befallning, wid Trivial-Skolan i Fahlun den 17 Februari en Swensk Oration, hållen af v. Rectorn Mag. E. Forslind Carlsson.

Göteborg:

Göke, L. Lectorn, Riddaren af R. Wasa

Orden Mag. Joh. Hellberg har blifwit utnämnd till Kyrtöherde i Lundby Präbendepastorat.

Calmar:

J. d. Mathem. Lectorn Mag. And. Frigesius har förkrat en samling af goda och brukbara böcker i de Mathematiska wettenskaperna till Gymnastii-Biblioteket härstädes.

Metrologi:

Läkaren wid Sahlgrenska Sjukhuset i Göteborg, Doct. Joh. Jac. Ekman föddes d. 30 Jan. 1771. Hans fader war Grofshandlare. Som barn utskickades han till Tyskland i pensjon, der hans anlag utbildades i de förträffliga skolorne i Lausitz. Återkommen som yngling studerade han först i Lund, sedan i Upsala, der han promoverades till Med. Doctor 1796. Genom ett betydligt fädernearf sattes han i stånd att någontid derefter företaga en utländsk resa genom Danmark, Tyskland, Schweiz, Italien ända till Neapel, Frankrike och England. Han uppförde twenne år i Rom och Paris till sin utbildning, som Konstlämnare och Läkare, och återkom efter 6 år till sin födelseort. Antog der 1804 wården af Sahlgrenska Sjukhuset och inkallades uti Wetenskap och Witterhets-Sällskapet, hwars Ordförande han war 1808. Afled d. 18 Dec. 1814. — Doctor Ekman förenade hos sig många förtjenster såsom Wetenskapsläkare. Hans kunnedom af Latinska och Grefiska språken war wida öfwerwanligheten i wår länderne; men egentligen sköfslare han sig med Chemien och Experimentalphysik. Han underhöll correspondens med flere wärdbara utländske lärde, hwilkas besökskap han ejort under sina resor. De talrika samlingar han efterlemnadt uti böcker, mätningar, kopparstik, mineralier, chirurgiska och fysikaliska instrumenter och apparater äro af utmärkt och betydligt wärde. Bland de sistnämnde de ett Elektriskt apparat med glaskärl af 7:4:delars aln i diameter.

Kyrkoherden i S:t Clara Församling i Stockholm, Ledamoten af K. Nordstjärne-Orden. Doct. Arnold Wplund war född den 25 Sept. 1736. Student i Upsala 1754 och der promoverad Philos. Magister 1758. Antog derefter Prestembetet, blef Collega wid Jacobi Schola i Stockholm 1761 och Rector 1775. Ledamot af Samsunder Pro fide & Christianismo 1775. Pastor wid S:t Clara Församling och vice Präses i Stads-Consistorium 1789. En af Deputerade wid Jubelfesten i Upsala 1793. Derstädes promoverad Theol. Doctor samma år samt Ledamot i Kongl. Ecclesiastik Committén. Fullmäktig i R. Ständ. Bank 1800. Ledamot af K. Nordstj. Orden 1802. Riksdagsman 1809. Jubel-Magister wid Promotionen i Upsala 1812. Afted d. 2 sista Januari i des 79 ålders år. Doctor Wplund ägde som Prest och som Ård mycket aktning. I tryck finnas efter honom blott 2:ne Predikningar och några andel. Tal. Han efterlemnar ett vackert Bibliotek som i Dogmatiken och Kyrkohistorien war det förnämsta enskilda i Hufvudstaden.

Dödsfall.

Rectorn wid Lycka Scholan i Stockholm Carl Ludw. Nernst död den 4 Jan. i des 40 år.

Eloqu. & Poës. Lectorn wid Carlstads Gymnasium Mag. Elof Tegner afted den 27 sista Jan. nära 41 år gammal.

Astronom. Observatorn wid Lunds Akademi, Ledamoten af K. Wet. Akad. Mag. And. Lidgrén död d. 6 Febr. i des 86 år.

K. Wetenskaps-Akademiens f. d. Secreterare och Astronom, Cantzli-Rådet Henr. Nican

der afted i Stockholm d. 12 Febr. i sitt 71 ålders år. Han studerade wid Upsala Akademi och blef der Philos. Magist. 1767. Efter att hafwa prästberat för en disputation: de Quadrante Murali, 1770, blef han förordnad till Astronom. Docens. År 1776 blef han antagen till Wetensk. Akad. andra Secreterare och Astronom. Samte Hr. Wilke antagen till Akademiens Secreterare 1784, från hwilken besättning han erhöil afted 1803, och har under denna besättning författat alla af denna Akademi utgifna Almanachor och Kalendrar för åren 1785—1803. Såsom Ledamot af Kongl. Tabell-Commissionen har han om rikets Tabellwerk de utmärktaste förtjenster. Han war defutom Ledamot af Kongl. Wetenskaps-Societeten i Upsala, Musikiska Akademien i Stockholm, Kongl. Wetenskaps-Societeten i Köpenhamn, Meteorologiska Societeten i Mannheim samt Kongl. Landbruks-Akademi i Stockholm. Isändr hans tryckta skrifter ihogkommes: Afhandling om Tabellwerkets tillstånd i Sverige och Finland ifrån 1772 till och med 1795. Stockh. 1802 8:o. Defutom flere Tal och småre skrifter samt öfwer 20 Afhandlingar som i Kongl. Wet. Akad. Handl. finnas insörde.

Kungörelser:

Jomswikinga Saga på Jälsändska med Swensk öfversättning af Magn. Adlerstam är färdig att snart lemna pressen, hwilket respekt. Prenumeranter tillkännagifwes.

Framl. Contracts-Prostens Doct. Aron Westéns efterlemnade betydliga Woksamling kommer, att efter tryckt Catalog, förfälsas på Akad. Wok-Auctions-Kammare i Upsala den 19 och följande Auktionsdagar i nästkommande April månad.

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 5.

Tisdagen den 21 Januari

1815.

R e c e n s i o n e r :

S. Mattei Evangelium. Förf. till en Öfversättning med Philologiska anmärkningar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 sid. Reg. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 2.)

Charakteren af närvarande ProfTolkning uttrycker i Företalen: „Öfw. har bemödat sig att följa Mattei enkla och berättande stil, så widt wårt nuwarande språk fick det tillåter.“ Riktigheten af den förra grundsatsen — att så troget som möjligt efterbilda originalet — lär af ingen bestridas, och den som jemförte några capitel af denna och Gamla Öfversättningen, med urskriften, bestrider ej Öfw. den rättwisa, att uttrycket på flera ställen här verkligen mera närmar sig till Grekiskan än i den gamla tolkningen. Men den senare principen har bundit Öfw. Charakteren af Mattei Skrifart är icke den otviffla rundningen, som utmärker sig såsom en lycklig medelpotens mellan den ära Romerska njuggheten och den Afrikiska luren; Och öfver-

landets vppiga, snart sagdt: utsväfvande diktion återfinnes här midt ibland det öfriga förefällningsfärets förundransvärda enkelhet, så wide grekiska språket kunnat läna sig åt en Förf., hvars ämne och tankes gång helt och hållet woro orientalka. Denna Evangelists språk äger dessa egenskaper, som Romarne kallade Stilens ömninghet, ett slags spyllighet och rikedom, som angenäma contrasterar med omsorgsfullheten i valet af ord, som öfverallt äro de anspråkslöfaste, de egentligaste, de minst utökta. Men endast hälften af denna karakter återfinnes i tolkningen: enkelheten; men icke det swällande, luxurerande öfversättet som ger uttrycket ett så närt behag. Perioderna äro i Öfw. korta, sammanträngda, ofta ända till epigrammatisk skarphet. Inversionerna äro icke, som i originaler, enkla, nästan enformiga, utan öfverallt, ofta högst konstligt och skarpsinnigt utbildade. Men om man rubbar, omskiftar och weklar dessa stående former, hvilka höra till Alderdomens lugna, djupt inträngande enfold, som endast lemnar grundteckningar men försmär coloristens skifning

gar, sker på profan samma wäld, som om man i den antika folksången oupphörligt wille omwexla ordstäfwet, eller i Iliaden efter meningens olika betydelse, wille omskifta epitheterna och det enformiga i gången af perioderna.

För öfrigt tillstår Nec. sig icke så alldeles hafwa förstått den tillagda inskränkande clausulen: så widt. . . Medgifwer Öfw. att FornSwenskan äger en större enlighet eller släktkap med den heliga urskrifvens enfald, än wårt nuwarande språks stift? — Nej? — Men hwarför då, dessa fornbdjningar, (erkänner, böjer i imperativen, i himlom o. s. w.) dessa verbernas flytning till periodens slut, med ett ord, alla dessa afwikelser från det nittonde seklets skrifspråk? — Eller om detta medgifwes; är kånhända förfädernas ohöfjade tungomåt icke nog öfwerensstämmande med wårt tids läkra och odlade smak? En så owärdig misstänka, som ej innebär mindre än den besyllningen, att uppföra Himlens sak för att prisas af ett själfkärnt släkte, kan icke falla på en Man, som i allt afwen i den tid, då den granna slår den endast wärderades, oupphörligt sträfwat efter det allwarlsamma, det i alla tidens skiftet gillrige och beständande. — Det återstår ej således blott att antaga att denna modersniskrade omarbetning blifwit genomförd med full och wälbeträckt öfvertygelse, — en punkt hwaröfwer Nec. redan förklarar sin egen —; men den frågan blifwer dock obeswarad, hwardan denna lutning är det gamla; hwarför, då man går den ena hälften af wägen, ej rakt fram ända till målet? Ty försöket att sammanmåla twenne tider, af hwilkas olika bildningar språket är symboler, har ännu aldrig med framgång blifwit wägadt.

Ett språk är (om wi så så säga) full-

wårt i samma ögonblick stora författare framtråda. Italien war det land, hwars författare först bröto skolastikens bojer och blifwo mäktiga skopare af en fosterländsk bildning: Dante, Petrarca, Ariosto och Toccaccio uppträdde och Italiens poetiska språk, i ett ögonblick, blomnade och mognade. Fransyska språkets gräns är i Skaldekonsten Corneille och Racine och i profan Voltaire: det Tyska utbildades, profan af Lessing och Goethe, poesien af Klopstock och Goethe. Dock äger här en mådelig skillnad rum: dottrarna af Latinnet kunna blott genom ett slags hymning (upptagande af främmande ord t. ex. Grekiska och Latinska i Engelskan, Fransyskan o. s. w.), rikkas och uppodlas; men de germaniska hafwa en förmåga af själfutweckling och organisk reproduktion. Detta lämpadt på wårt språk, hwad resultat? De skalder som höra till den nyss förflutna tiden må bedömmas huru som helst, kan dock icke nekas, att deras egentligaste förtjenst blott består i en mer eller mindre lycklig härminning af utländska mönster, men ingen skalde af en i store ingripande effekt (Wellmans dikkonst faller inom en alltför inskränkt genre: de öfriga af våra skalder som icke warit härmar, äro endast fragmenter) har ännu uppträdt, som omfattat hela den nordiska naturen i hela sin fättesstorhet. Wåra största, de swenska af våra Swenska Profalster, hwilka äro de? Ehrenswärd och Thorsild. Men de läsas ej; man känner dem ej. Och våra störste wettenskapsmän ha nästan alltid skrifwit på latin. Söfjaktligen: det ges ej i wår literatur ett fullt utbildadt språk, hwarken wittert eller wettenskapligt: söfjaktligen är wårt språk underkastadt ständiga skiftet: söfjaktligen är det så länge det ej hunnit stadga sig, beständigt att befara att en skrift, som nu förekommer och

Högst prydlig och smakfull, efter en mansålder ombyrre anseende och står för det ännu ofödda släktet i samma physiognomi, som står för de kristeskällare som lefwat i Lovisa Ulricas tidshvarf.

Detta, som gäller om werldsliga skriftarten, har ingen tillämpning på den andliga siften. Likasom Luther (en skapare, i många hänseenden) gaf den andliga delen af Tytlan sin form, hwilken sedan oaktrade språkets otroliga utbildning, af de insigtsfulle icke blifwit förändrade; så hans lärjungar i Sverige. Twenne sekel hade förswunnit och wårt Swenska rimgomål genom tiden och det stora friget undergått en ofantlig omhållning; men ändock bekräftade en stor theolog och, utan fråga, den tidens största språkkännare, Biskop Swedberg (se Skara Prestm. Prot. 1724) att det språk, som fanns i den Hel. Skrift, wore den renaste och egentligaste Swenska. Må således werldslig ting undergå omsiften och förändring, men må Den, som tolkar Herrans ord, lösta sig öfwer tidshwarfvet och må han hugfast ej låna sig åt sin samtids småsinniga darskningar; må det Ord han i tal och skrift predikar såsom sjelfe upphöjde öfwer tiden, blifwa hwarken mer ej heller mindre främmande för det släkte som nu lefwat, än för det, som först nndfick Evangelium!

Kort: hwar sak har sin regel; hwart wäsende sin form, owanflig och oföränderlig-lif som andan. Så trodde åtminstone de Samle— så i religiösa som i artistiska hänseenden. Epopeen bibehöll den genom Homer engång stadgade formen; idyllen hade sin egen dialekt o. s. w. Så, archaiserade, bland Romarne, Callustius och Tacitus; ty deras ämne war på engång Historia och tillika en i kontraster och paralleler tecknad målning mellan de förflutna seklerna. På detta sätt

war allting, till och med det werldsliga beskämde och gifwet. Och hwem hade då för tiden, i religiösa mål drifvat föreslånovationer? Må dessa grundsatser hos oss äfwen bli gäslande! Må det ewiga ej så länne omskapas, omklädas och ompulsas, tills andan äntligen förflyger. Må Läraren stadga sira wal: — mellan den andliga smak (om wi så nytrifa detta uttryck) som rådde i den förste Gustafs tidshwarf, eller den som blef den herrskande från den tredje Gustafs. Mår nuwarande Bibel är den förnämligaste lemmingen af det förre tidshwarfvet andliga odling: Echnberg är culminationspunkten af den moderna andligheten. Således ettdera: hwad som ligger emellan är hollhet, inconsequens.

Wi hafwa, kånhända med allt för stor widåbthet, sökt angifwa de skal hwarfve wi ogilla denna medling, denna jemkning i hwad som hör till Religionen och således äfwen de grunder, hwarför wi ej kunna förena wår öfvertygelse med denne aktningsswärde Tolkare, hwars werk föröfrigt är utarbetade med en consequens, en öfwerläggning och efter ett genom alla partier genomfördt system, som i wåra dagar är högst owanligt. Klarhet, elegans, lärtchet, och en slipning i stylen; dessa äro de stora fördelar som wt tillerkänna närwarande Prof. Öfwerf.; men denna öfwerhwardagligheten upphöjda-diktion, yppigheten *) som förträder orientens lust, den stora

*) Bland småsaker, i hwilka, efter Rec:s öfwertrygelse, öfwer, afwikit, öfwer äfwen den beskändigt, med mycket konst varierade öfwerfättningen af originalets *xxx* och *lx*. Rec. medgifwer att det är möjligt att hwar je gång med ett och återgifwa dessa partiklar; men tror dock att en medelwäg här finnes, sådan som G. Öfwerf. följt. Tolkaren har welat undwika tautologi; men detta slags tautologi (isfall man

(och om vi så få säga) allmänna andan är uppoffrad: det stora är subordineradt det lilla, det ewärdlige föna har wilit för det låga och angenäma.

Fastän, som redan är sagdt, blott enskilda ställen högst ofullständigt kunna bewisa Nere's tadel, må dock några exempel anföras; Nedan första raden lemnar anledning till följande gissningar: Den lyder: Jesu Christi Davids sons, Abrahams sons slägtregister. Först det triviala, världsliga begreppet af slägtregister, sedan själwa det främmande ordet register: dertill det tvingna i de tredubbla genitivernas ställning. Men är det då ordgrannare? Alldeles icke: G. Öfw. Thetta är boken af J. Chr. börd är i alla afseenden tjenlig. — Någon anledning till tviflan lemnar också förändringen af Menniskones Son, till Menniskosonen. Hvar förre? då den gamla tolkningen, utan fråga är närmare efter orden *vios tou andrapou*. Ty efter denna analogi bör ju *vios tou Theou* också tolkas med gudafonen och derigenom får man lätt det resultat, som Neologerna wille hafwa, att Christus varit en utmärkt menniska, men också alldeles icke mer. Man må icke inwända, att Menniskosonen är blott ett wanligare uttryck, som annars säger det

här får nyttja detta namn) höder till den enkla berättande stilen, höder till fornalderns ton och stäende, liksom plastiska manér, och äntligen till den i Grekiskan afspglade Orientalismen. Så få ofta än dessa *και* och *δε* i världsliga Grekiskan må förekomma, finner man dock wid parallelen mellan N. Test. och hwarje annat grekisk Prosaför, att den öfverflödande mängd af dessa konjunktioner som finnes i N. T., tillhör Författare, hwilkas tankar varit införlifwade med österländska språkformerna.

samma som människones son; ty detta owanliga i uttrycket är just här hufwudsakligt, då Kristus icke i wanlig mening eller på wanligt sätt war en människoson, hwadan hann också ingenstädes kallas *vios andrapou*. — Men wår Öfversättare äskar mycket, att på detta sätt upplösa Genitivalconstructionen till en adjektiv; så utbyter han, i 3:de Cap. 2 v. f. 7, G. Öfw. Himmelriket till det himmelska riket (*ἡ βασιλεία των ουρανων*). Nec. ser för sin del intet stäl att gilla detta utbyte, ty ett himmelskt rike är wisserligen icke det samma som himmelriket. Den adjektiva constructionen uttrycker ju blott en egenkap hos substantivet? Och efter denna regel kan adjektiviserandet af *vios tou andrapou* lättare förwaras, än det närwarande, ty Christi menfslighet war hos honom endast en egenkap, om ej äfwen detta i andra hänseende wore ogilligt. — Ett högst modernt epitet har blifwit tillagdt Joseph: emedan Joseph hennes trolofwade war en ömt sinnad man etc. såsom tolkning af *Ιωσηφ δε ὁ ἀνὴρ κρυψ, δικίος ων*. Är då ej G. Öfw. mycket wackerare och bättre: Men efter Joseph war en from man? — I 2:a Cap 6: v. läsa wi, ingalunda den ringaste ibland Juda höfdingestäder; ty af dig skall en Förste utgå etc. i st. f. G. Öfw. ingalunda then minsta ibland Juda Förstar; ty utaf dig skall mig komma then Försten etc. Hwad som här ledt wår Öfvers. har troligtwis varit affigten att dymedelt göra uttrycket för Swenska ören mera lämpligt, hwilka icke äro wana att höra Städer kallas Förstar. Men derigenom har icke allenast parallelantithesen gått förlorad, utan uttrycket blifwit mindre noggrant efter texten: *ουδαμιας ἀλαχιστη ει εν τοις ηγεμοσιου Ιουδα* εκ σου γαρ ἐξελυσεται ηγεμυμενος etc. LXX läsa äfwen

(Mich. 5: 2.) εν χειρισιν Ιουδα etc. och utmärka dermed tydeligt att Ståberna här förbeställas såsom Högdingar, i st. f. att tilltala dem såsom Högdingafäder. — Slutet af 3:e Cap. s. 9. är äfwen förändrade från G. öfw. thenne är min käre Son, i hwilkom jag hafwer ett godt behag, till: Denne är min älskade Son, till hwilken jag hafwer mitt wälbehag; utan att i något afseende wara bättre. Jemför detta fördrigt med 12 C. 18 v. s. 44. — 4de Cap. v. 16 lyder: det folk som i mörker sitta, skall se ett stort ljus, och dem, som djupaste mörkerets land bebo, skall ett stort sten uppgå. Την ο λαος ο καθημενος εν σκοτει, ειδε φως μεγα και τοις καθημενοις εν σκοτει και σκιη θανάτου, φως ανεταλεν αυτοις. För att med precision uttrycka orden, och undvika det redundativa i constructionen, borde wäl det råttast heita: och de som dödens tidsniga nejd bebo; och dersöre är G. öfw. icke allenaft wackrare, utan äfwen närmare: och them som bodde i dödens ångd och flugga, är ett ljus uppgångit. Då man af Hr Doctorns egen not erinras, att i Naphthalims lott bodde hedningar d. å. menniskor som woro andeligen döda och gjorde den swarta dödens gerningar, kan uttryckets portiffa giltighet icke betwiflas. — Originaler 5: 28 har Εγω δε λεγω υμιν, οτι πικ ο βλεπων γυναικα προς το επιθυμουσιν αυτης m. m., hwilket G. Öfw. mycket egentligare och nogare tolkat: Men jag säger eder: Hwilket som ser på en qwinno til at begära henne m. m. än wår Öfw. s. 16. Men jag säger eder, att hwar och en, som med oflykt begär ser på en qwinna etc. — Och måne ej äfwen G. Öfw. med: och hon stod up, och tjente them, åter gifwit originalets: και ηγειθη, και διακονη

αυτοις, än Öfw. s. 27. så att hon stod upp och tillredde honom en måltid. Nec. känner ej något bewis ställe, som styrker att διακονω (ursprungligen såsom sändebud löpa genom sanden, κοπις) betyder tillreda måltid. — Hwi skulle G. Öfw. ord, 12: 32, men den som säger något emot then heliga Andas förhytas till: men honom, som sig emot Andan med tal förfyndar (s. 45): ος δ' αν επιη κατα του πνευματος του αγιου? — Originalets αρχην και θηλυ, 19: 4, har G. Ö. så wide Nec. inser, gifwit med man och qwinna mycket rigtigare, än wår Öfw. som har en man och en qwinna. Detta är icke detsamma. Menniskan förades till man och qwinna, menskligheten är manlig och qwinlig (stricke efter Grekiska orden), och endast i föreningen af dessa motsatser är den fullständig. Denna slagets urduplicitet uttryckes ju alldeles icke, sånart jag i definit construction, sätter en man och en qwinna. Hade detta varit textens mening, hade icke orden αρχην och θηλυs blifwit användanda, utan enligt Grekiska språkboken αυνη och γυνη. Dock måste wäl en och hwar, med Nec. gilla Öfw. s. skäl (sid. 160) att icke antaga Prof. Öfw. s. rättningens Mankön och Qwinckön. — 3 22:a Cap. v. 24. har wår Öfw. s. så skall hans broder taga hans hustru till ägta och fortplanta ätt åt sin broder. Öfw. har således läst γενοσ i st. f. σπερμα, ty dessa båda ord kunna icke förwexlas. Min ätt, såsom någonting sinligt existerande, kan ingen annan än jag sjelf fortplanta, hwadan G. Öfw. har ganska riktigt efter orden: uppwäcka sinom broder såd. C. 27: Af hwad skal läses v. 19 denna oflyldiga i st. f. G. Öfw. denne värt färdiga? Detta senare uttryck är ju icke allenaft mycket närmare urskriften: τη διακονη

εξελιψ; utan äfwen ensligare med den inre högre betydelsen, ty om Kristus, den ewiga rättfärdigheten sjelf, är det wäl något för litet att kalla honom den ofkyldige. Denna anmärkning galler äfwen i afseende på 24:e versen. Icke sällan har äfwen genom den försändrade konstruktionen, periodernas rhytm eller numerus ganska betydliga förlorat; t. ex. 18: 29 Haf tålmod med mig, så skall jag betala dig allt; i st. f. Haf tålmod med mig, jag will allt betala dig; 21: 18 När han om morgonen bittida åter gick till staden, war han hungrig; i st. f. Om morgonen när han gick i staden igen hungrade honom. Öfwerallt der swarsformeln *ou λειπς* förekommer, heter den i densamma tolkning Ja, i st. f. Du sadet. — Ett icke mindre wigtigt ämne till tadel lemnar öfversättningen af *πριγονος* med Syfloman; ett misstag, hwartill Öfversättnings alltför långt drifna ähåga att wara naturlig och populär, ledt honom.

(Slutet följer.)

Handbok i Romerska Antiquiteterna, utafwen af And. Otto Lindfors. Med åtta Kopparstick. Lund 1814. 477 sid. 8:o. utom Register.

Man har tidigt insett att det alltid blifwer en öfswerwinnerlig swårighet, att med nytta studera ett Folkslags skrifter, utan att känna dess lynne, regering, politiska författning, hem seder, o. s. w.; och därför hafwa flere lärde, från längre tid tillbaka, hopsamlat allt hwad som hör till kändedomen om det Romerska folket, och deras verk hafwa sedermera på en

gång & nyo blifwit utgifne of den grundläggningsde Grävius, i dess Thesaurus Antiquitatum Romanorum, 12 folianter, Leiden 1699 följ; hwartill Salengre sedan utgaf ett Beskrifning i 3 folianter Haag 1716. Vidare har man, för samma ändamål, Montfaucons Antiquité expliquée 15 folianter, Paris 1719 följ; hwartill kan liggas Daniers Histoire de la Fable expliquée par l'Histoire, 3 Octavband, samt i senare tider Winkelmans arbeten, äfwen som allt hwad blifwit skrifwet i anledning af Herculaneum, Pästum o. s. w. Men då desse och flera dylika verk dels äro allt för dyrbara att träffas utom stora Biblioteker, dels alltför widlöftiga att nyttja wid Auktorens läsning, så hafwa äfskillige lärde deraf gjort större och mindre sammandrag. Den lärde Piriscus utgaf 1737 i Haag sitt stora AntiquitetsLexicon i 2 folianter, hwarester, för att endast nämna några, en Hedertsch, Lindberg, Dillenius m. fl. utgifwit kortare Dictionärer i samma ämne. Men då erfarenheten, grundad på selskaps sakernas natur, tillräckeligen wisar alla wettenskapliga Lexikers orimlighet då hvarje parartikel drages från sitt tillhöriga rum i det hela, så hafwa åter en Rosinus, Heineccius, Schatz och ganska många andra lemnat allmänheten mer och mindre walda systematiska sammandrag öfwer Romerska Antiquiteterna. Synnerhet förtjena, bland senare tiders författare i detta ämne, att nämna J. P. Siebenkees och J. L. Meyer. Det är desse twenne sistnämnde författares arbeten, som wisat Hr L. planen till närvarande Handbok, utarbetad med den ordning och fullständighet, att den kan tjena ej alla till upplysning för den wettgirige ynglingen, utan äfwen för den mogne litteratören. Man har alltså skäl att önska, det en utar-

berning, för Swenskar, af Potters Griechische Archæologie måtte falla i lika goda händer. Och kånhandå hade det varit tjenligt om den med närwarande arbete blifwit sät i förening, hwarigenom äfwen mycket af de Romerska antiquiteterna skulle hafwa wunnit i ljus.

Förfrigt skall läsaren finna närwarande arbete mera rikt på saker än på ord, hwilket säkert är en stor fördienst, till nytta för en köpare i dessa dyra tider. Ett och annat ämne har Nec. dock trott kunna behöfwa att något widlöftigare utföras, än man här finner, för att närmare blifwa bekant med romerska folkets Hemsfeder, t. ex. deras Musik äfwen som Kalkonst o. s. w. Derjemte saknas all underrättelse om den Romerska verskonsten och dess princip, som derigenom skulle sig från den grekiska metrikens, att då denna egentligen berodde på språkets musikaliska och rhytmiska valör eller vokalernes accentuation, är den Romerska bygd på språkets statik, på consonanternas förlångande egenfkap. Deras har Spondéen i Romerska verskonsten, kommit till en sådan öfwerwigt, och dertill war den choreiska lyriken, i latinska skaldekunsten rent af oanvändbar. — Sid. 60 berättas att wid den Censur som Servius Tullius lät anställa, satte han alla dem i första Classen, hwilkas egendom besteg sig till ett värde af 100,000 markor koppar. Dör wara 125,000 (centum & viginti quinque millia æris, Nulus Gellius. VII. 13). — För redighetens skull i öfwerfigten hade det kanske varit tjenligt om på ett ställe sid. 185, skänaden hade blifwit angifwen mellan Lex, Plebiscitum och Privilegium. Enligt Ateius Capito hos Nulus Gellius (Lib. X. 20.) är Lex generale jussum populi aut plebis rogante magistrato, hwaremot Plebiscitum (enligt hwad

Dr Lindfors äfwen s. 46, 106, 107 anmärker) är det beslut, som på Comitia Tributa togs af Plebs; ett bestämning som dock icke strängt iaktogs enligt de exempel som Cornelius Nepos på flera ställen företer. Privilegium åter af det gamla ordet priva, i singulari — betyder ett beslut taget i afseende på ett wist bestämde fall. Af Gör:s ord sid. 14 tyckes det som han wille antyda att denna benämning wore ny, och först efter Kessarnes kommen; men Cicero anför ju redan, i det citerade stället (De Legibus III. 19) detta ord såsom i de tolf Taforna förekommande. Tum leges præclarissimæ de XII tabulis translatae duæ: quarum altera privilegia tollit o. s. w. ? — Sid. 243. „Veneris söfjeslagare äro: hennes son Cupido, eller snarare Cupidonos, ty det gafs flere sådana, (i synnerhet två: Egos och Awtregos)” o. s. w. Men mythen om Eros och Anteros war aldrig religiös, aldrig föremål för folktron, utan en blott filosofiskt allegorisk dikt. Äfwen är det ej så alldeles riktigt att Grekiska religionens Eros, den äldste af Gudarne, swarar mot den Romerska Cupido, det personifierade Begäret. Denne Kärleksgudinnans tjenare hette bland Grekerne Himeros. — Nec. har med förundran sett en så säker kännare som vår auktor sid. 245 yrka den satsen att „Apollo, Jupiters son med Latona kallas äfwen Phoebus och Sol,” sedan J. H. Wof gjort den lärda werlden uppmärksam på det falska i detta påstående. — Besynnerligt är det äfwen att sid. 305, är de så kallade Satyrspelen, Satyræ, gifwes en latinsk rot, lanx satura, då dessa Spel woro, som allmänt bekant är, af Grekisk uppfianing, och från Hellas, liksom så mycket annat inlånade i Latium; eller att sid. 306, läsa: „Komedien (af κωμῆ) by och wdh sång, emedan de första så kallade komedier eller

Verfus Fescennini spelades i byarne" ty de Grefiska Komedierne stå wifwerligen icke i något förhållande till Romarnes Fescenniska gnavden. — Sid. 419 heter det: Det första berömda bibliotek samlade Ptolomæus Philadelphus i Alexandria." Men Aristotelis rått wist i gamla werlden berömda och ansefliga bibliotek war utan twiswel äldre än det Alexandriska. — Då Hr L. sid. 451, yttrar sig: „Man känner endast ofullkomligen Romarnes inre och yttre byggnadsfart dels emedan ingen Romersk författare lemnat oss en noagran beskrifning om alla dess delar" o. s. w. nödgas Rec. anse det såsom ett förhastadt skriffel, emedan allt detta äfwen så tydligt som fullständigt är afhandladt of M. P. Vitruvius, af hwars 10 Böcker de Architectura man äger flera konstnässigt bearbetade upplagor. o. s. w. — Hvad man slutligen äfwen med saknad umbrår i denna föröfrigt sakrika och berödmärda Handbok är en utveckling af de Itali-

ska Religionsbegreppens gradwisa Greciserande liksom någon underrättelse om Romarnes fördomar wid skeppelser, deras Spökrådsla och trollwäsen.

Hwad stylen i detta arbete anår, är den med undantag af några inäverterenser bestämd och säker ehuru något tung och hårdläst, hwilket dock icke blir ett fel i ett werk som snarare är ämnadt ett wid studium af gamla auktorer rådfrågas än ett såsom läsebok begagnas. För detta ändamål är det äfwen försedt med åtta säkra kopparstick. Då wi dertill erinra oss att Hr Lindfors, utom närwarande bok, äfwen är sysselsatt med utarbetande af ett Swenskt och Latinskt Lexikon måste man med tacksamhet erkänna att denne akademiske Lärare gjort oss ändeligen mycket för sin sak, för utbredandet af Romerska Literaturens kändedom inom Södernesländer, under listig önskan att flere lärde wille råsta med honom i utarbetandet af så goda och grundliga lärdomswerk.

S m å r r e S k r i f t e r.

Skandinavisk Sång. November 1814.
Stockholm, 1814. 1 ark 4:o.

Themat är Norriges och Sveriges föresning; och innehåller, bland allahanda hwar dagligheter, flera drag af verklig poesi. Så äro t. ex. de två stroferna näst den sista, utmärkt wackra:

„Men, kommer fienden, han bästia skall
tillbaka

För Norrskenet af våra swärd
Och för den höga Thor, hwars dubbla wigar
skaka

En trofzig underwerld.“

„Så länge Boreas fring våra rullar andas
Sin friska fria andedragt,

Skall Gødchers mannamod och Norrmåns
styrka blandas

Hos Skandinavers slägt!“ —

Ifrån den stund Hr Wallin uppträdde med

sin sköna, hänförande Dichyramb öfwer den 24 Januari 1808, har den lusten märklige gripit omkring sig att wid alla höstidliga tillfällen, skrifa Dichyramber, hvar till de fleste trodde det icke mera fordras än att kasta allahanda olifartade konstruerade rimstrofer om hwarandra: än stridande fram i antihetiska alexandriner än hoppande i den mest dansande daktylrakt. Men det är otwifelaktigt, att versens konstruktion äfwen så wäl har sin giffna regel, som allting annat. Då versifikationen är af ren musikalisk natur, måste den råta sig efter en musikalisk princip, till hwars utredande fordras ett större utrymme än här är att tillgå. Så mycket måste dock erinras att en symphoni, som skall tillfredsställa konstnären, hwarken börjar eller slutar midt i det mest stormande uttrycket af häftig passion.

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning

N:o 3.

Mars

1815

Akad. Prisämnen.

Stockholm:

Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademien, som är 2:ne öfwer förledit års Prisämnen inkomna Täflingskrifter ej kunnat tillerkänna någon belöning, uppgifwer för detta årets råflan följande ämnen. I Historien: Afhandling om Sveriges Uppbörd och Kammarverk under Kon. Eric XIV:s, Johan III:s, Sigismunds och Carl IX:s Regeringar. I Wälsaligheten: En Latinsk Skaldekrift om Sveriges och Norriges förening. Priset för detta, liksom för föregående ämne är en Guldmedalj af 26 Dukater. I Inskrifts och Sinnebilds-Konsten, på Latin: Förslag till Epitaphier öfwer namnkunniga Män samt till Skådepenningar öfwer handelser och namnkunniga Personer i Sverige från början af Kon. Gustaf I:s regering till Kon. Carl XII:s död; efter författarens eget val. Priset är en Guldmedalj af 12 Dukater. I Antiquiteterna: Undersökning om Folkmängden i Sverige före Digerdöden. Priset är en Guldmedalj af 15 Dukater. Täflingskrifterna böra till Akademiens Sekreterare insändas före den 20 Januarii 1816.

Göteborg:

Kongl. Wetenskaps- och Witterhets. Samhället härskades höll offentlig Sammankomst den 9 Mars, då Lagman P. Stenberg emottog Präsidium, och tillkännogaf att Samhället ej kunnat belöna någon af de skrifter, som i anledning af förledit års täflingsämnen inkommit; men är en ekonomisk Beskrifning öfwer Corps Soceten i Oruffs Östra Hårad, som efter täflings-

tidens förlopp blifwit inlemnad, har Samhället, med afseende på den utmärcka noggrannhet och insigt denna Krift ådagalägger, tilldömt den författare, Auditorsen Per König, en belöning af 10 Dukater. — Kongl. Wetenskaps och Witterhets-Samhället framställer till råflan för innewarande år något fritt walde ämne ur Götheborgs och Bohus Låns Historia och Antiquiteter. Priset är 20 Dukater, och så wide ingen af täflingskrifterna till detta pris anses berättigad, will Samhället genom en belöning af 10 Dukater uttrycka sin förbiudelse mot den författare, som närmast swarar mot den ämne. I Skaldekonsten lemnas fritt wal af ämne, med inskränkning till de allwoarsamma. Priset är en Guldpenning af 12 Dukater. För studerande från detta Stift wid Akademien eller härwarande Gymnasium utsätter Samhället till råflan: Öfversättning af Ciceros 1:sta Bok de Oratore. Belöningen är 5 Dukater. Präs-kriifterna böra innan November månads utgång insändas till Samhällets Sekreterare, Professoern C. Fr. af Wingård.

Härda Nyheter.

Stockholm:

K. Wetenskaps-Akademiens Sekreterare, Adjuncten wid Krigs-Akademien, Mag. Simon And. Cronstrand har blifwit utnämnd till Professor i Kongl. Ingeniör-Corpsen.

Upsala:

Efter utfärdadt Program af Akademiens Rector Magnificus blef Grdc. Lingu. Professa-

foru Mag. Joseph Otto Höljer den 7 Mars på Gustafvianiska Lärolyfen installerad, och höll ders wid det Inträdes-Tal: de pretio et indole Literaturæ Antiquæ.

Lund:

Canzli-Rådet, Professorn Doct. Matthias Norberg har till Akademien härstädes skänkt en summa för 16666 R:dr 32 Skill. Banco, såsom tillswande lönnasfond för en Professor i Franska, Tyska och Engelska Literaturen. Kongl. Maj:st har å denna Canzli-Rådet Doct. Norbergs testamentariska försättning redan meddelat sin höga stadfästelse.

Med Kongl. Maj:ts allernåd. Allstånd har Medicinska Faculteten under den 2 siff. Jan. utfärdat Doctors-Diplomer för Med. Licentiaten och Philos. Magistern Bengt Som. Ingelman, och under den 6 Mars för Med. Licentiaten, Chirurg. Mag. Magnus Christ. Retzius.

E. O. Absjuncten, Theol. Licentiaten Mag. J. Wieslander är förordnad att bestrida de offentliga föreläsningarna i Theologia Dogmatica, under Dom-Prosten Doct. Wählins wi stånde wid Riksdagen.

Boktryckeri-Direktören, Magister Docens E. Fr. Berling har, uppå gjord anhängan, erhållit afsked från sin i Juridiska Faculteten innehafwande Docentur.

Linköping:

Till fölle af Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse under den 17 siff. Aug., om 7:de Lectionens tillsättning, har Rector Schold i Norrköping, Mag. Gustaf Abr. Silversköpke, under den 29 Mars blifwit utnämnd till Histor. och Moral. Lector wid härwarande Gymnasium.

Westerås:

Andre Theol. Lectorn Mag. Per Kraft, har, efter gjord underdånig anhängan, hos Kongl. Maj:st erhållit afsked från dess innehafwande Lection, med bibehållande af säte och stämna i DomCapitlet.

Kongl. Maj:st har genom nådiga fullmakt af d. 15 Mars förordnat E. O. Hof. Predikanten Theol. Candidaten Mag. Ludv. Broberg till Ryskoberge i Arboga församling af detta Stift.

Edsberg:

Till fölle af Kongl. Maj:ts nådiga Bref om 7:de Lectionens tillsättning, har Rector Schold i Marstrand Mag. E. O. Ekman, den 1 Mars blifwit utnämnd till Log. och Phys. Lector wid härwarande Gymnasium.

Härstädes har den berömliga försättning blifwit af wederbörande widtagen, att Gymnasii-Bibliotheket till allmänt begagnande och till utlåning hålles öppet hwarje Onsdag och Lördag kl. 11 - 12 s. m. under innevarande Låsetermin. Märkte detta också på andra ställen winna efterföljd!

Nekrolog.

Doct. Gustaf Brunnmarsk.

Han war född i Fahlun den 23 Augusti 1773. Son af Lectorn i Westerås, sedermera Prosten i Fahlun, Ledamoten af R. Nordstj. Orden Doct. Petrus Brunnmarsk och Sara Brita Swedelia. Under en skicklig Lärares handledning börjades hans studier wid Fahlun Trivialschola, och fortsattes sedermera wid Akademien i Upsala, der han inskrefs till Student 1786, och blef, efter afslagda lärdomsprof, Philos. Magister 1794. Blef samma år kallad till Lärare wid Tyska Scholan i Norrköping. Följande året gjorde han en resa till England. Återkom till Upsala 1797, och utgaf 1798 ett specimen: de Harmonia Linguae Anglicæ et Svecanæ, hwarefter han erhöi högwederbörigt tillstånd att vara Lärare i Engelska Språket wid Akademien derstädes. Efter att uti Augusti 1799 hafwa blifwit Prestwärd i Westerås, afreste han till London för att blifwa Swenska Postorns medhjelpare i embetet. Återkom till Upsala 1801 och fortsatte sin information i Engelska Språket, till dess han, genom Kongl. Fullmakt af den 5 Juni 1802, förordnades till Legations-Predikant och Pastor wid Swenska Korfan i London. Det andans nit hwarmed han utfört sitt kall, den utomordentliga kärlek och förtroende hwarmed han omfattades af sin församling, och den sällsynta aktning han ägde hos den stolta Engelska Nationen och äfwen hos Heltwa Regeringen, är så bekant, att wi tro oss böra meddela några mer utförliga uppgifter derom, händ

sade ur en autentisk handskrift, uppsatt i London 1812: "Utom hans (Brunnmarks) trågna tjenstgöring i Embetet, utom barn-undervisningen, skole- och fattigwården, som varit honom ensamt uppdragen; och utom den mängd af Svenska Krigsfångar, som i senare tider tagits om bord på Franke och andra mot England fiendelige länders Koper, och hit inbragte, och hwilkas understöd och befrielse han haft att utverka, så har han äfwen troit sig böra bewaka de Sjöfarande bästa som varit i detta lands tjenst, och hwilka i denna stund kunna tagas till ett antal af icke mindre än 5000, om de Finke inberäkwas, hwilka senare äfwen råkna sig till hans församling. Han har således från Engelska Religions-samsfund hela tiden förskaffat dem Biblar och Psalmböcker i deras egna språk, utan att denna Kyrka eller någon fond i Fäderneslandet i den wigtiga saken widfårits den minsta kostnad. Swertom har han varit en anledning till att Evangeliska Sällskapet i Stockholm fått härifrån anseutiga understöd; äfwen som att en ny upplaga af Finke Bibeln nu beskrjes i Åbo på Engelsk kostnad. Men han har derfremt wårdat dessa Sjömans rimliga bästa, varit deras Loff, Postmästare, Perming-remittent, arbetswakare m. m., och i små summor hemsändt till Födrådbrar, Enkor, Husfrur och Barn i Swertige och Finland öfwer 9000 Pund St. Hwad bewår han haft af den mängd af förfrågningar, som hemifrån gjorts efter bortowarande och för förlorade anseude Sjömän, af hwilka han igensunnit många, lär hwar och en nogsamtt inse, äfwen som att en Prest här måste ständigt wara beredd på att gifwa råd och upplysningar åt resande Landemån af alla slag, bland hwilka många gdra honom mycket bekwimmer. Äfwen bde nämnas, att wid alla tillfällen då nöden från någon ort i fäderneslandet påkallat hans biträde; han då med omsorg banat wägen för de frivilliga sammanfött, som här gjorts till des låtsnad och afhjelpande. Således hafwa sidere deslen af de Byar och Städer, som i senare tider blifwit slagde i åska, genom hans bemedling njutit Amiritione ett litet prof af de härwarande medchristnas behjertande af de olyckliga sde. År 1808 blef han Sekreterare för Svenska Patriotiska Fonden i London. Denna Fond sånede det året till Direktion för Gustaf Adolphi Hos-

pital 2316 R. dr Banco, som kan ses af Direktionens respektia berättelse. För Finke Committéens räkning i Stockholm samt Committéerna i Gisle och Götteborg, samlades inalles här 3126 Pund Sterl. Han war Medlem och sedott äfwen Sekreterare för denna Committé, som dnuu fortfar, dock under annat namn. Direktion af Gustaf Adolphi Hospital har genom dyret bref tackat honom för hwad han utverkade för de sårade under sista kriget i Pomern, och de slagna Enkor och Barn. Och den så kallade Finke Committén har och offentligen burit vittne om hwad den, genom hans bearbetande, så i pennittgar som spanmål, medicamenter och beklädning erhållit till Finke Flyktigars och andra nödlidandes hjelp. På Kongl. Maj:ts befallning blef han den 17 Januari 1808 inför Kyrko-Rådet och Församlingen complimenterad af Enworen Baron Adlerberg, för det nit och omhugsan han wisat för landemåns wäl *). Hur han är känd af Engelska Regeringen, kan slutas af de många krigsfångar han på sit eget ansvar fått frigifne, samt af det öppna Licences bref han äger att wistas på hwilken ort i riket som hållt, att besöka äfwen de ställen, dit Uslänningar wanligen aldrig så komma. Bland Religions- och Wälgörenhets-Samsfund är han Ledamot af följande: Samsundet Pro Fide et Christianismo och Evangeliska Sällskapet i Stockholm, samt i London: Society for promoting christian knowledge; Brittish et Foreign Bible Society; Society of Friends of Foreigners in distress. Han war sjelf en af Stiftarne till detta Samsfund, som nu äger H. K. H. Herrigen af Gloucester till beskyddare. Dsfrum war han Ledamot af Fångelse-Committén, samt en af Gouvernörerne af det så kallade Londons-Hospital. Så länge Handskriften. Wdsker återstår wäl att nämna om de anseutiga bidrag flera undervisnings- och fattigförsörjningsanstalter i de 2 sista åren, genom honom från England erhållit, äfwen som att Bibel. Sällskapet i Westerdas och Götteborg blifwit stiftade och med fond ifrån det stora Brittiska Bibel. Sällskapet försedde; men då detta i andra Tid-

*) Om denna hedersbewisning säger han sjelf i ett förtroligt bref: "Detta är af intet värde för någons ögon nu mer. Mig är det dock den sista åra och den sista civila glädje lag njutit."

ningar varit omfattade, vilja vi sluta denna Meddeling med att tillägga hans senare lefnads omständigheter. Sommaren 1805 erhöi han en kort permission att återresa till Fäderneslandet, för att ingå äktenkap med Anna Margr. Hall, dotter af Provincial-Medicus Doct. V. M. Hall i Wexlerås. Vid Deras Kongl. Majestätens Rådning 1809, blef han utnämnd Theol. Doctor och i Upsala d. 7 October s. å. frånvarande promoverad. Så väl af områnka för sin samtid som för sin hälsa, på hwilken Engelska Klimatet icke haft den bästa werkan, önskade han att återkomma till sitt Fädernes-Strift. Han hade der sökt och erhållit förslag till Köpings och Lands Pastorater. Förledit är den 6 Jul. utsköll för honom Kongl. Maj:ts nådiga Fullmakt att vara Kyrkoherde i Munktorp. Han hade då nyligen återkommit till Fäderneslandet. Stadd på ett besök hos sina anhöriga i Dalorne, insjuknade han i hårtiga giktplågor på Ytternora hos sin broder Hefor P. Brunnmart, der han ofwed den 1 Augusti, nära 41 år gammal. Sjelf seck han icke njuta frukten af sin Konungs nåd, men hwad han önskat blef honom beffärdt. Hans ben fingo sin hwita i fädernesjorden. I få drag kunde han vara tecknad. Allwar och kraft i sinnet, djup religids känsla och en brinnande patriotism utmärkte hans karakter, som de senare åren i det yttre omgafs af en wis mild bysterhet. I honom har Swenska Priste-Ståndet förlorat en af sina wärdigaste Ledamöter. — Af hans Enka och 3:ne späda Öftrcar har Kongl. Maj:it, med afseende på hans utmärkte och högst sällsynta förtjenster, som orden i Kongl. Resol. af den 5 siffl. Octob. lyda, i nåder tillagt rwenne Nådär wid Munktorps Pastorat.

Doct. Brunnmarts utgifna Skrifter äro: 1) Introduction to Swedish Grammar, adapted for the use of Englishmen, by Gustavus Brunnmart. London 1805. 8:o. Årföljes af en sedermera utgifwen Engelsk och Swenssk Ordöfrectning. 2) Några Herraktelser om Ljus, Predikan på Suldagen i Swenska Kyrkan i London 1810; på några Sjöfarandes beqdran tryckt i London 1812. 8:o. 3) A View of the Progress and present State of Animal Chemistry, by J. J. Berzelius. Translated from the Swedish by Gustavus Brunnmart. London 1813. 8:o.

Öfversatt.

F. b. Apologisten wid K. Trivial-Skolan i Gessle, Mag. Samuel Gestein, ödd den 17 siffl. Febr. i des 51 ålders år.

Dom-Prosten i Werid, Ledamoten af Kongl. Nordstjerne Orden, Doct. Håkan Sjögren ofwed den 20 Mars i des 89 års ålder.

Färda underrättelser:

Norrige har 2:ne färda Sambällen: Kongl. Norska Wetenskaps-Sällskapet i Trondhjem och det Kongl. Sällskapet för Norrige så väl i Christiania.

Det förra sistades 1760 af Kammarherren och Riks-Historiographen V. S. Suhm och Biskopen i Trondhjem Doct. Gunnerus. Sällskapets Stadgar erhöi senast Kongl. Stadsfästelse den 27 Sept. 1811. Till följde af dessa skulle Sällskapet beta „Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem,“ och hafwa till föremål 1) att bereda en lättare communication och förbindelse mellan Norriges litteratörer; 2) Wära en samlingsplats för Wetenskapliga, Natur- och Konst-märkewärdigheter. 3) Med de af Sällskapet disponibla medel framkalla och utmärka Nationens sagneliga berömdanden för Wetenskaper och industri. 4) Till Öfver besörda nyttiga afhandlingar, och besynnerligen sådana, som utan Sällskapets medverkan icke kunnat komma i dagsljuset. Sällskapet är derföre indelat i trene klasser. 1:a För de philologiska och historiska funktionsarter. 2:a För litteraturen och de söna konster. Denna klass skall äroven ihjellfatta sig med granskning af Norriges gamla språk och antiquiteter. 3:o För de mathematiska och physio-ekonomiska funktionsarter. — Sällskapets Embetsmän äro, en Präses, en Vice-Präses, en Sekreterare, en Cassör och en Bibliothekarie. Sällskapet består så af utländske som inländske Ledamöter. Af de senare sammanställes en Direktion, som med Präses och Vice-Präses föder Sällskapets angelägenheter. — År 1807 utgaf Sällskapet en Catalog öfwer des Böcker och Samlingar. Af detta Sällskap äro Prof. Thunberg, Öfwer-Intend. Tham, m. fl. Ledamöter.

Anmälan:

För att icke blottfälla sig för alltför betydlig förlust, genom utgifningen i Swensk Öfwerfättning af L'Esprit des Loix par Montesquieu, anhålles att de som wilja gynna detta företag, behaga anteckna sina namn på subscriptionslistor, hwilka äro att tillgå hos Hrr Utter & Comp. samt Hr Wiborg i Stockholm. Priset på hwarje tryckt ark blifwer för Subscribersne 3 fl. Wco.

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 4.

Lördagen den 28 Januari

1815.

R e c e n s i o n e r :

Samlingar i Swenska Historien utgifne af
Eric Mich. Fant. Första Stycket.
Upsala 1814. 132 sid. 8:o.

Det är icke utan den största tillfreds-
ställelse wi annåle dessa samlingar, utgifne
af en Man, som ibland senare tiders
wettenskapshjälpare har om fäderneslandets häf-
der de största förtjenster. Rec. will förbigå
de högst wigtiga anteckningar i vår Historia
hvilka på intet annat ställe äro att tillgå,
som finnas nedlagde i Hr Doct. Fants För-
reläsningar i Swenska Historien. Han will
blote nämna Handlingar till upplysning af
Swenska Historien, som i 4 delar utkommit
Upsala 1789-1802, af hvilka närwarande
Samlingar, enligt Utgifwens uppgift (sid. 132)
kunna anses såsom en fortsättning. Då in-
gen som gör anspråk att känna Swenska Hi-
storien lemnat dessa Handlingar oläste, skulle
det synes onödigt att här säga allmänna upp-
märksamheten på desamma, om icke deribland
funnos de som äro af den största wigt för

vår Historia och af det största intresse för
dem som wissa känna Carolinska perioden, t.
ex. GeneralÖjtn. Baron Nr. Gyllenkroks be-
rättelse om Kon. Carl XII:s Fälttåg, Ulrica
Eleonoras Brestwårting med sin Swärfader
LandtGrefwen af Hefen, den på N. Ståns-
ders begäran nedsatte Commissionens under-
sökning om Nykornes härjningar på Swens-
ka kusterna 1719 m. fl. Rec. har med af-
sigt nämt dessa, emedan han sunnit att de
ej wunnit den allmänhet de förtjena; men så
när hade han glömt, att de woro utgifna un-
der den oblidna tid, då historiska forskningar
föraktades och då, likaså wäl som nu, många
gåswo sig ut för att känna Historien, utan
att någonsin på allwar hafwa sysselsatt sig med
hwad på Lyfka kallas Quellenstudium. På
samma sätt förhåller det sig med utarbetandet
af en Swensk Riks-Historia. Likaså liter som
ett hus kan uppföras utan nödiga materialier,
så en Historia utan tillräckligt förred af hand-
lingar och utan att alla Historiens hufwud-
sällor äro förut undersökte, så att man kan
weta hwad man äger att tillgå. Hwad still-
nad wisar sig icke just derföre emellan Ericus

Olai och Lagerbring: och äfwen denna senaste skulle säkare uppnått en större grad af fullkomlighet, om han haft tillgång till och känt alla undagömda forntida handlingar. Hadorph, E. Bengelius, Peringsköld hade wäl då redan utgifwit många: flera hafwa sedan den tiden tillkommit; men till deß wära åtbre Scriptores i kritiskt bearbetade utlagor utkommit, och ett fullständigt Corpus Diplomaticum Svecanum blifwit utgifwet, skall en Svensk Rikshistoria räknas bland Swenskarne's ouppfullda önskingar. Emellertid och till deß är det af högsta wigt att samlingar, sådana som närwaronde, blifwa utgifna, hwaruti intet bde intragas som förut blifwit tryckt, icke heller något som ej förtegnar att allmångöras. Sålunda för att kunna utgifwa sådana handlingar fordras en noga kännedom af hela Svenska Historiens tillgångar och behof, ingalunda så lätt att förwärfwa, och så obetydlig den förnäma okunnigheten föreställer sig: en kännedom, som sedan Schönberg, Gjørwell, Nordin wandrat hådan, beslagligt nog sträcker sig till högst så. Sedan wi sagt detta, hafwa wi angifwit skäl till hwad wi i första raden af denna recensioytrat, och wi gå att i korthet uppgifwa de handlingar detta häfte innehåller.

Det börjas med 10 Bref från Rikscantzleern Axel Oxenstierna till deß Broder RiksDrotten, till deß son Johan m. fl. 1633: 1647. Då hwar och en känner så wäl den store Statsmannens djupa wisshet som deß instytande på hela Europas politik under ett af Sweriges mest glänsande tider hwarf, måste ock alle hwad som flutit ur deß penne wara af största wigt, isynnerhet deß widlöfliga ut- och inländska Brefsverling, som uttrycker andan af Hans förda ministärer och som äger desto större tillförlitlighet ju

mer man besinnar, att deßa bref aldrig varit ämnade att tryckas, knapt att läsas af någon annan, än dem till hwilka de varit skrifne. I hwarje rad af deßa bref framlyser också den djupaste kännedom af Svenska Regimentekroppens anda förenad med en lång erfarenhets wisdom och förenad med ett lågande nit för Statens heder. Så skrifwer han 1633 d. 13 Febr. till sin broder, då Regeringen och Rådet genast, efter erhållen tidning om Konungens död, hade samman kallat Ständerna: „I hafwe sammanstrefwet en Riksdag och är det fuller rationnas helt, men så mycket jag af Grubbens Memorial kan dömma äre I neptigen resolvres de hwad I wele göra. Der jag må sja min mening; Hate eder bort, för än I lära komma till allmän möte, hafwa icke allernost propositionen fattadt, icke att I kone (kunna) Ständerna förestifwa, men att weta hwar I wele leda dem med edert råd: Ty att I wele så råd af Ständerna, som Rempubicam och deß rationes intet kenna är oskälige och emot Regementes natur. — Jag beder för Guds skull och eder egen wälsfärd skull, I wele icke släpa eder wed densne tiden med små privat saker och esieräknekiände; eller förändra tiden i Rådet med privat discurser. Warer icke mera klenmodige eller irresolute i det som Regementet onödar. Den som intet wet och förstår saken, hörtige stilla och flutadt på en annan, och holla likwäl med. Achta eder för differentier och wiler hwarannan inbördes. Förer Regeringen med autoritet, den sig på Wett, Förstånd och Förstichtigkeit funderer. Hennes Mit Drottningen (Maria Eleonora) måter med ärewördighet, men achta eder att benne icke något directe eller indirekte af Regeringen inrymmas, mest för det att Hennes

Men därmed intet wet att omgås, hwilket och hafwer varit en orsak att S. Kongl. Maj:te mig in specie därtill oblijerat hoswer." — I en ännu skönare dag framstrålar den stora mannens karakter, då Sveriges Bundsforwandter högrådigen erbjödo honom att blifwa Churfurste i Maynz. Han skrifwer derom till sin Broder 1634 sålunda: „K. D. Du kommer ihug i din skrifwelse Mentz (Maynz) och fråger mig om jag ännu ähr weds mening att du skalle tala där om med Regeringen och Rådet; Jag tackar dig för din offerktion, och gör du mig en tjänst, där du försaar deras intention, och flyr mig därpå Resolution. Men att jag intet hafwer urgerat ded ähr orsaken att jag sör så stora difficulteter till att Conservera såderneslandens interese, som på alle orter mig difficulteras, att jag söga tenker opå mitt eget; och skattar ded för en recompense om jag allenast kan försärafaken uti för uthan såderneslandens intereses förwappelse. Tjänar Regeringens och Rådes declaration till intet annedt, så ähr ded mig och mine Barn ett testimonium actæ vitæ meæ.“ *) Hos hwar och en som genomläst dessa Axel Oxenstjernas bref, uppfår utan twifwel den önskan att alla bref af hans hand, så många som kunde öfverkommas, blifwo i en wold samling tillhopa tryckte. Gibrwell förjade att afbörda denna såderneslandets skuld. Ät den store Statsmannens minne; men sedan han bortgått, blifwål denna önskan länge råknad ibland de ouppfyllda.

Underrättelserna om Öfwerste Lager.

*) Rådets yttrande om detta Evangeliska Ständernes anbud finnes i RådsProt. 1634 d. 15 Apr. På den gjorda propositionen swarades „att den endaste consideration wore, att wij derigenom miså honom.“

crantz som utgåra 2:dra stycket af detta häfte, innesatta äfwen flera nästan okända upplysningar för wår Historia under K. Fredrik I och förtjena wisserligen sitt rum. De äro uppsatte efter de egenhändigapapper, som förwaras på Upsala Bibliothek, och utgåra ett bidrag till Historien om den såkallade Frihets eller Parti-tiden i Sverige. Lagercrantz war en man af stora natursgäfwor, mycken erfarenhet och drift, söljakteligen en hufwudman i sin tids händelser. Af hot till General Buddenbrock, som stödt honom ur General en Chef Grefwe Lewenhaupt (icke Leijonhufwud som han i detta stycke kallas) förtroende i Finska Kriget 1742, bestödt han att Buddenbrock skulle uppoffras, hwilket likwål icke kunde ske, utan att Gr. Lewenhaupt följde med, hwilken således föll ett offer för sin enfaldighet och andras hämdlystnad.

Utdrag ur RådsProtocollen år 1641 utgåra 3:dje och sista stycket af dessa samlingar och äro af så stor wigt, att de ensamt fylla en betydande lucka i Drottn. Christinas Historia. Dessa Protocoll finnas endast i originaleconcept och ganska öredigt skrifne, men utdraget är gjordt af en kunnig och öfwad hand, och upplyser mycket rikets ställning, den tiden. Det tänker man att Swenska Regeringen då utfördes af RiksDrottn Pehr Brahe, RiksMarsken Jacob De la Gardie, RiksAmiralen Carl Carlsson Gyllenhielm och RiksCantzleren Axel Oxenstjerna, om hwilka Herrar man wål kunde säga hwad Pyrrhi Legat fordom sade om Roms Senatorer, att de woro ett Råd af Konungar, så horde de öfter, hwar deras rådslag innehållas, wara af ett högt och allmänt intrese. Den märkwärdigaste delen af dessa Protocoll angår EnkeDrottn. Maria Eleonoras hemliga bortresa ur riket. Prot. d. 2 Jan. „S. D. woro starka öfwerläggnin-

gar om Eskedrottningen och huru hon skulle anses, samt om nyttigt wore att hon återkomme. RiksCanc. berättade att Pfalzgräfen ej hårdswer welat yttra sina tankar. Han sade ock: om man skulle considerera denna saken ex securitate nostra och icke ex Salute & honore S. Ræ M:tis & regni skulle jag fuller och hålla mig ifrån denna discourse; men nu om jag wiste att 25 dödat stodo mig före, skall jag uttala hwad jag wet lända till min Sal. Herres, min Allernådigste Drottning och Fäderneslandens heder, ära, reputation och säkerhet. (Så tänkte och talade en Swensk Rådsherre denna tiden). Riksmarsken mente att Eskedrott. hafwer det meriterat som Sigismundus, att Hennes M:t skulle till wiß tid stannas hie i landet hwar och icke, hafwa mist sitt Lifgeding. RiksCantzlern yttrade: detta är en swår sak att ehuru wäl man må besita sig att betänka henne, så kan man likwäl henne intet excusera; och om jag wille se på min säkerhet skulle jag favoriserligt tala; men jag anser Wårt fäderneslands reputation säkerhet och nytto. Hafre H. M:t också comporterat sig icke bättre emot sin sal. herre och honom ofta bedröfwat, som dock war en gudfruktig herre i alla sina werk och gerningar in i döden. Han war full af lyckor i alla saker och dödde en victoriosus herre. Jag påminner mig huru H:s M:t icke långt för sin döds uppräknade för mig sina lyckor: 1 att han kunde tillbaka tänka uti våra Swenske historier till 500 år, och icke sunne en Konung som icke antingen i begynnelsen på sitt regemente eller midt uti det, el. ock wid ändan hafst revolter i landet, där H:s Maj:te likwäl icke hafwer håstat, och ändock mera pråfsat sina undersåtare än de förra Konungar, det han tog Gud till witne icke hafwa

gjort af någon libidine, utan till Rikens nytta och säkerhet. 2. Wiste H:s M:t icke en af sina förnåmte tjenare wara rymd ifr. sig utan allena Stjernsköld, dock af en lärt orsak, then han ock sedan beds före och blef för läten. 3. Icke heller hafwer H:s M:t warit ut för något förråderi, där H:s M:t lika wäl qvafi in quodam incendio kom till regementet, utan der någre äro blifne justificerade, är det stede att de contra regni instituta hafwa stucket sig i H:s M:tis och Cronones tjenster, och woro af den påwisse religionen. 4. och straxt Gud hafre gifwit H:s M:t någon stor lycka i Krig; är the straxt en motgång därhos, att H:s M:t har lärt känna sig, och ibland alla hans olyckor, stättade han detta malum domesticum." Eskedrottningens bortresa war ock förnåmsta orsaken, att Rådet sammankallade ett utskott af Rikens Ständer. Detta möte öppnades d. 5 Jan. af Axel Oxenstierna som RiksCantzler med ett långt och högst märkwärdigt tal (sid. 66—94) sedan han först talat om Tyfka kriget, Gåltmarskalken J. Baners krigsoperationer, om fredshandeln emellan de Engelska och Österrike, om Rikets förhållande till sina grannar. Allt undwicks, som kunde födra det goda förstånd J anseende till dem etc. „Såsom wi nu alt, säger han, söka undwika och declinera, så wete ej heller det ringaste må oss förestöra, däraf Wäre grannar skole wänjas wid att göra oss orätt, och the må weta Drottningen wara Drottning och Konungariket wara Konungarike." Derefter talar han med mycken sinnesördelse om Eskedrottningen och des bortresa: „Wi beklagade och det är wisserl. beklageligt att wi om sådana och andra hennes M:tis brister skole röra. Hwar och en wille hölja och gäma under sina tröjor, än något i en sådana frez

qvantz af allshanda folk, rödra och påminna sig om det malo domestico som wår Sal. och glörowrdige Konung den Stora Gustavus skulle lända till wandra och despect och H. W:it wår Allern. Drottning till estertänktan. — — H:wer all förmodan är H. W. more inaudito & insolito exemplo uti alla historier, man må läsa hwar man will, man finner icke des: like till alle circumstantier, neml. utan någon nöd och twång, der H. W. har haft ett så stort lifgeding som ingen Drottning tillföre i Sverige, haft så hög respect, ja ock ändå mer än när hennes sal. herre war i lifwer, detta säger jag ock oaktat, dragit heml. och med ett parti löst folk utaf landet. — — Denne saken har mycket turberat oss och varit lika som ett complementum nostrat. deliberationum. Wi hafwe att beklaga att wår Sal. och Höglöf. i äminnelse Konung är här igenom nesat och despecterat i sin graf. Wi wete ju alle, och hele werlden wet bära den Sal. Herren witne huru Store Guds anda haf:er styrt honom, huru Christl. han haf:er regerat, lefwat och dödt. När wi nu se hans graf, hafwa wi för honom mer respect än en medelmåttig, lefwande annan Konung. Nu att den Herrens Gemål som han har utwalt till Nifkens Drottning, fört henne hit i landet, copulerat sig med henne inför Gud och hans hel. altare och i alle Ständers närwaru lätit kröna, och är wyrdad så högt af Gud Allsmåttig att föda en Dotter, som af Gud och N. Ständer destinerat är att blifwa wår Drottning; när wi lägga wår S. Konungs despect tillsammans och jemföra med wårt eget gemde, lägga och dertill hwad nes: sa wår allern. Drottning deraf måste bära, så ock hela Cronan; så är det en så stor sak att man nepl. wet hwad thet om är att statuera

och döma. — — H. W. haf:er ju förgåtit sin S. Herres graf then H. W. dock ad fastidium usque har syntz älska, H. W. har glömt bort sin dotter, glömt bort Sveriges Nifkes Crono och att H. W. war ett Coronatum och salwat hufwud, förgåtit och glömt bort all sin ära och reputation. — — Hade H. W. rättel. det gjort, och med skäl som thet sig hade borde, tillstalt Nifkens Regering om sin utresning att besöka sina wänner, skulle wi inter hafwa H. W:it thet förnekat." Slutet af NifksCantzlerns proposition blef att Ständerne skulle fatta råd. „1:o Om H. W. begärar komma tillbaka igen, huru då wore att swara. 2:o Om H. W. thet icke wille, utan står på att hafwa sin Lifgedings ränta af Lander, om om det ock kan ske och efterlätas." — „D. 9 Jan. lämnade Ständerna sitt swar om EnkeDrottningen. Adelen och Borgarne påstodo att hon icke borde återkallas och att hon skulle mista sitt Lifgeding. Prästerne rådde till mitiorem sententiam efter hon war som qwinna ett swagt kår. NifksCanzl. swarade dem: att det är wist att qwinnan kallas ett swagt kår, men det är ingen regula som icke har någon Exception; in privata causa kan hafwa sådan compassjon, men in publicis, där potentaters och Nifkens reputation stå i wadet, är en annan consideration." — Wera blef ej denna gång afsjordt. Regeringen wille ytterligare öfwerlägga, och meddela Ständerna sitt betänkande. På 1643 års Nifksdag gån: de Prestständerens mening. Intet utslag angående EnkeDrottningen skulle föllas som strids: de emot den wördnad man war skyldig hennes dotter den minderårige Drottningen; utan saken lemnades oafsjord till Hon H:sel antrådt Regeringen. Det är också bekant att EnkeDrottningen efter 8 års frånwaro återkom

till Sverige, och d. 29 Aug. 1640 höll ett stäreligt tneäg i Stockholm, der hon afled d. 18 Mart. 1655, och anmärkes, att Hennes dödsdag war Axel Oxenstiernas begrafningsdag.

S. Matthei Evangelium. Försök till en Öfversättning med Philologiska anmärkingar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 sid. Reg. 8:o.

(Slut från N:o 3).

Betraktas åter denna Prof. Öf. såsom en exegetisk commentarius öfwer Mattheus, är Dec. öfvertygad, att den ej kan tilläggas nog stort loford. Ty den lyckliga skarpsinnighet, den grundliga kannedom af ämnet, den philologiska och archæologiska lärdom som gjort Dr. Ödmanns namn så rättwist aktadt inom hela protestantiska församlingen, framlyser här i all sin glans. Hwar och en, som älskar sitt fäderne-land och sågnar sig att bland sin samtid återfinna en man wärdig en Celsus, en E. Huritwillius med så många oförgätliga namn, skall ej utan glad beundran genomläsa närwarande Skrift: Dec. nämner endast anmärkningarna wid cap. 25. v. 15, 26: 17, 27: 33.

Då Dec. går att framställa några ställen, som han trott kunnat medgifwa en lämpligare tolkning, är det mera för att lemnas ett prof af den uppmärksamhet, hwarmed han genomläst närwarande Skrift, än af öfvertygelse att dermed hafwa sagt något betydligt eller ens främmande för en Förf., som med så mycken kannedom och mognad öfwerläggning lagt handen wid sitt ämne.

Det första, som förefallit Dec. anmärkningsvärdt, är en bristande redowisning för textens varianter; hvilket dock utgör en så wäsentlig del af en dylik lärd behandling af en urkund. Utmärkande hade man önskat höra en så djup Vibelforskare som Dr. Ödmann, tanka i öfseende på senare hälften af 27: 35 *ἢνα πληρωθῆ* etc.; en vers, som icke allenast saknas i Syriska versionen, utan äfwen i de flesta af de äldre Msicpter som Arias Montanus till sin Complutensiska Polyglott-Bibel begagnat. Men ännu mera saknas en sådan upplysning wid 10 Cap. 12 v. den wär Öfversättare läst med den i flera handskrifter och editioner selande tillsatsen: *λεγοντες ειρηνη ην οικω τουτω*. Jfr. sid. 35.

Hwad åter egentliga förklaringar angår, har wär Öfvers. isynnerhet haft besvär af orden *σκανδαλον* och *σκανδαλιζεν*. 5 Cap. 29 v. *ει δε ο οφθαλμος σου ο δεξιος σκανδαλιζει σε* förswenskas, sid. 16: Således, om ditt öga förleder dig o. s. w.; 13: 57 *και σκανδαλιζοντο εν αυτω*, sid. 54 tolkas: Således stötte de sig på honom. — 16: 23, *υπαγε οπισω μου σατανα, σκανδαλον μου ει*, gifwes sid. 64, Gå bort från mig motståndare. Du är mig en förförare (!!). — 18: 6, *ος δαν σκανδαλιση ενα των μικρων τουτων*, sid. 68 heter: Men den som förförer en enda af dessa små, lika som *απο των σκανδαλων* i 7:de versen, heter för förförelser; 26: 31, tolkas *παντες υμεις σκανδαλισθησεθε εν εμοι εν τη νυκτι ταυτη*, I denna natt skolen I alle falla ifrån mig. — o. s. w. Detta ord heter i sin ursprunglighet, egentligen *σκανδαλιζον*, och betyder en fälla att fånga djur uti, och bespinnerligen den fran på hwilken lockmaten är sätad, sedan i afledt betydelse, i allmänhet hwad som skadar,

hwad man ser med harm. Af denna genina form hafwa LXX bildat *συνδολον*, i betydelse af föresten och *συνδολισσιν*, wara till förargelse, wara anstötlig. Namnas må äfwen, att Hesychios använder ordet *συνδολος*, såsom synonymt med *εμπόδισμος*, hinder, besvär, i hvilken mening den radix som Screevelius uppgifwer *συνδω* halta, kan passera. Af detta synes att tolkningen affalla swärtigen låter använda sig. Snarare förleda, förföra, om det låt tänka sig att Christus, till en menniska, möjligtwis kunde använda uttrycket: Du är mig en förförare. Men en förargelse war Petrus, med sin menstliga klofhet, den gudomliga wisdöden, som måste handla efter sina högre affigter. J allmänhet är också G. D:s uttryck förargelse och förarga det bästa och förmodetigen öfweralt det lämpligaste, äfwen 18: 6. Ty förarga, betyder uppväcka arghet och arghet har den ursprungliga bemärkelsen af ondskan och elakhet i allmänhet; som synes af uttrycket: Kärleken tänker intet argt. En senare tid har jemte det den inskränkt betydelsen af uttrycken för det berömda, för mildrat termerna för det förkostliga och således kalla wi nu det ondskan, som wara såder kallade arghet. — Så har war Öfwer. äfwen misfänt betydelsen af ordet häfwor, G. Öf. 2: 12 och förbytt det till förred; i anledning hwaraf det heter sid. 124: „Jag följer här Öf. Öf. som med skal ändrat den gamla: de uppläste sina häfwor. Det Grekiska ordet (*δυσωπος*) betyder ett ställe, der något förwaras. Sjelfwa häfworda öppnades icke.“ Men wi hafwa twenne ord häfwor, i wårt språk. Det första kommer af häfwa och betyder en pung, en lyftebar säck eller kista, i hvilken man förwarar något, och gwarleswer ännu

i wårt häf. Det andra, hvars radix är hafwa, betyder det man äger, de statter man förwarar i häfwan eller häfwen. — Angående dessa Österländske Wise sjelfwa yttar sig war Öfwer. i en not: „De kallas Wager, och woro högt ansedde Embetsmän wid Österländska Hofwen, uppammade i den tidens Weisfaper, särdeles i Stjernlaron.“ Männe ej här borde hafwa blifwit tillagde, att de woro af Judiska nationen, ty i annan händelse skulle de icke så intresserat sig för Judarnes nyfödde Konung. Och att det icke efter Babylonska fångenskapen war owanligt att Judar besattade sig med magi, öfwerlygar och Daniels exempel.

Textens uttryck, *μωγ* 5: 22, öfwersättes sid. 15: Du misfäddare; utan att deröfwer gifwes någon tillfredskällande förklaring. Men gifwes då ett exempel som wisar att *μωγ* någonsin betyder annat än Dum, Enfal, dig, Däraktig? Det straff som för ett sådant tillmåde bestämmes, tyckes äfwen hänwisa på riktigheten af G. Öf. Du Däre! Härmed förnekar jag ju den förrolämpades menniskowärde, som i hans förnuftiga förwaga har sin grund och förebrår honom en sak, som han ej sjelf eår för, då själsegenheterna äro skänker af en högre makt? Med användans det af detta ställsord syndar jag derför mot den Hel. Andan och är således wård ett andeligt straff, helwetes eld. — Sid. 80 anmärkes i en not att Bethphage war en by wid Oljobergets östra fot. Egentligen hade det borde heta en dal med en i senare tider anlagd, by af samma namn. Detta inhämtas af ordets derivation, enligt Syriska versionen: *ܡܘܓܐܢܐ*, som betyder Dalens bus. — På nästföljande sida anføres under berättelsen att lärjungarne bredde sina kläder

på Asnan, som skulle bära Frälsaren in i Jerusalem 21: 7, en not så lydande: „Mantel! Dese bestodo af långa tygstucken, som sveptes omkring oxlar och underlif.“ Nec. fruktar, att Öfw. har förverlat den yttersta Öfverklädnaden, חַוְּצוֹ, egentligen Mantel, hwilken, under resor, fastades öfwer armlarne med den wanliga Öfverklädnaden, hwilken förekommer under många namn, חַוְּצוֹ נָרָה etc. och hos Araberne ännu kallas Hife. Den bestod som sagdt är, af ett fyrkantigt tygstycke wecklades om lifwet och hopfastades med en Sördel. Denna Klädnad, war nedan till försedd med en bred öppen fäll, tjenlig att i den gömma allahanda saker. Man berjente sig af den till flera behof såsom fängräcke, sabel m. m. och, för att ära utmärka personer astogo Israeliterna den och bredde den på marken; som kan, utom af vår Evangelist 21: 8, äfwen ses af 2 Kon. 5: 9: 13. — I anledning af Christi, benämning: „Zacharie, Barachs sons blod,“ upplyses i en not, sid. 94 att dermed förstås: „En Zacharias, Barachs son, som blef 40 år, sedan Jesus detta talade, af de ursinnige Judarna mördad på templetz inre borggård, der brännoffers-altaret stod. Detta skeddde kort före Jerusalemz ödeläggelse, och war Judarnes sista blodskuld.“ — Wanligen har man antagit, att med detta namn menades den Sacharia Presten Joadas Son, hwars olyckliga ändalycke i Förgården för Herrans hus, omtalas i 2 Chron. 24: 20—22: och kan man hos vår lärde Hallenberg (Förkl. Öfw. Uppenb. Hof. I: 20), se anledningen till förändringen af Joadas till Barach. Men då denne Sacharias' uppoffrande ingalunda kan kallas Judarnes sista blodskuld,

måste Nec. bekänna, att han, för sin del, helst wille antaga Dr. Ödmannz förklaring, ehuru Christus icke uttalar denna händelse i prophetisk ton. Men för hans gudomliga äga gafs ingen skillnad mellan det förflutna och det tillkommande. — I anledning af 26: 75, söker Öfwerf. att bestämma tiden för Petri förnekelse, men nämner icke ett ord om den wäcka frågan huruvida här skall förstås ett verkligt Tuppgåll, eller ett wist waktreckn gifwet af Romerska besättningen. Som bekant är hafwa flere lärde nekat att Höns fattos hos Judarne och i Jerusalem (Warnekros, Hebr. Alterh. s. 46). Det är af denna anledning fora man wetat förklara det här omtalade Tuppgållt såsom benämningen på ett romerskt militäriskt waktreckn. Wist är äminstone, att den gamla hebreiska utdelningen af natten, i trenne wäkter förbyttes, sedan Palästina råkat i Romarnes wäld, till fyra, och att den wälkten tertia buccina (Liv. 26: 15) af de gråcisierande Judar nämndes αλεκτωροφωνία (Rhodius de Excub. Rom. jfr Heinius ad Sil. Ital. VII: 155). — I 27: 5. har Öfwerf. tolkat ordet απηχματο genom afhända sig lifwet, och gifwer s. 173 häröfwer den upplysningen, att han på ett annat ställe utförd skälens dersför. Men ingen vidare anwising träffas hwar detta skett. Nec. tillstår sig icke wetta annat, än att απηχματο beryder hänga upp, strypa. Ordets radix är ju αγγος trångsel hopklämning. — Deremot har Öfwerf. wälbetänkt i samma cap. v. 34 ändrat tydningen af οζος, i G. D. åttika, till till „surt win“ då det war wanligt att man gaf delinqventer genom tillsats af båtiska saker förstärkt win, för att döfwa känslan af deras lidande (Walch de potu Servat. morib. jfr Ordspr. 31: 6). — Hwad sielstwa öddsfättet eller Christi Korsfästelse angår, anmärkes ganska riktigt, s. 174, att detta icke war ett ursprungligt judiskt bestraffningsfätt: det war från Perserne infördt. Men nämnas må äfwen att det C. 18: 6 antyddas straff, att med en qwarnsten om halsen sänkas i hafwet, äfwen war utländiskt och lånadt från Romarne.

Rättelse: Sid. 38 noten, rad 5: står „det är möjligt“ läs „det är icke möjligt.“

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 4.

April

1815.

Akad. Ledamotskap.

Stockholm:

I Kongl. Vetenskaps-Akademien sammankomst den 12 Apr. blifwo, såsom inhemskt Ledamöter inwalde: Landshöfdingen, Öfwer-Direktören för Landinäkteriet, C. N. D. Friherre Cr. af Wetterstedt, Stats-Rådet, C. S. O. St. R. Grefwe B. von Platen, Commerce-Rådet C. Klintberg, Kongl. Lif-Medicus, Riddaren af R. W. O. Doct. E. Pontin, Chemia-Adjuncten wid Med. Chirurg. Institutet i Stockholm Doct. Nils Gabr. Sefström, Hr. Emau. Kochhoff, Geschwornern i Fahlun P. Lagerhjelm, Astronom. Professorn i Upsala Mag. J. Bredman, Mathes. Lectorn i Calmar Mag. A. Friagelius, Professorn, Med. Adjuncten i Upsala Doct. E. Zetterström, Hans Eric Norrskö Stats-Ministern m. m. Peder Anker, Professorn, Prosten i Kumla, En af de 18 i Sw. Akad. Mag. Fr. W. Franzén, och vice Consulen i Genua Jac. Gråberg af Hemed.

Yrda Nyheter.

Stockholm:

Hus-Predikanten Mag. Ad. Fr. Döner, af Götteborgs Stift, har blifwit förordnad till Pastor på St. Bartholemy, i ledigheten efter Pastorn Mag. J. Cr. Forström, som instundande sommar till fäderneslandet återwäntas.

Kongl. Maj:te har under den 15 siff. Apr. rådtis utnämna Ryrkoherden i Adolof Fredrics församling, En af de 18 i Sw. Akad. Doct. Joh. Ol. Wallin till Ledamot af Nordstjerne Orden.

Upsala:

Archiatern och Riddaren, Doct. P. Afzelius började den 6 Apr. sina offentliga Medicinska Föreläsningar.

Phos. Professorn och Riddaren, Mag. Zach. Nordmark började den 3 Apr. sina offentliga föreläsningar i Experimental-Physiken.

Philosophiska Faculteten har, under nebensstående dagar, inställt Examen Rigorosum med följande Philosophia-Candidater: Den 8 Febr. med L. J. Lundahl Rosl. Nathan. Gerh. af Schultén Nob. Westm. Dalek. Prestmannen Cr. P. Selahn Medelp. Jemtl. — Den 15 Febr. med Ol. U. Udden Suderm. Ner. P. W. Peterfon Smol. P. Tellin Bermet. P. Calwagen Medelp. Jemtl. — Den 22 Febr. med Enoch von Mellen ÖGoth. Gabr. Gullbrand WGoth. G. W. Sumälius Suderm. Ner. — Den 1 Mars med Dan. Danielius WGoth. G. Nyberg WGoth. Chr. E. Fahlcrank Westm. Dalek. Hans P. Nordmark Bochn. — Den 4 Mars med Ynd. G. Loenbom ÖGoth. Prestmannen Cr. Kartin Westm. Dalek. A. A. Graffström Medelp. Jemtl. — Den 8 Mars med Commissteren i Wendel, J. Breteblad Upl. A. H. Sjöberg Gestr. Hef. D. A. Nitterbom ÖGoth. Akad. Boktryckaren W. Fr. Palmblad ÖGoth. J. Börjeson Gothob. — Den 15 Mars med H. Falk Gestr. Hef. L. Laurentius ÖGoth. A. Wärlin ÖGoth. C. L. Valin Bermet. Josua Zander Calm. — Den 17 Mars med C. J. L. Almqvist Rosl. G. Norén WGoth. Fr. A. Hamström Suderm. Ner. Justus Osterman Gothob. Birg. Wadström Gothob. — Den 22 Mars med Engelb. Gorper Westm. Dalek. Conf. Aman.

Joh. Henr. Schröder Westm. Dalek. Er. Noesander
 Bochn Er. Harsivelfeldt Medelp. Gemtl. Prest-
 mannen J. Ar. Huf. Medelp. Gemtl. — Den
 23 Mars med Jon. Arw. Wimbom Upl. Prest-
 mannen N. H. Wimmerstedt Calm. N. Ad Edtho-
 man Bochn. C. Eurentius Bochn. E. P. Ihre
 Gothl. — Den 25 Mars med And. Berg Gestr.
 Helt. P. Ad. Sondén OGoth. J. Hoqv.
 Wallman OGoth. Ol. Drebberg WGoth. —
 Den 29 Mars med Prestmannen A. W. Sylwén
 WGoth. Pr. stmannen Ol. G. Sylwén WGoth.
 O. Molin WGoth. N. Jac. Sillén Wermel.
 N. Chr. Sillén Wermel. — Den 19 Apr. med
 A. Unell OGoth.

(Inläsändt.)

Anmärkingar wid Recensionen öfwer
 Hånleins Inledning till Nya För-
 handets Heliga Skrifster. Svensk
 Litter. Tidn. N:o 40, 42.

Rec. synes, wid bedömandet af detta Ar-
 bete, råkat uti en lika villfarelse, med den han-
 förebete Förf., ehuru den wiserligen angår ett
 föremål af ojemförligt mindre wigt. Likasom
 neml. Prof. Hånlein, efter hans omdöme, skall
 hafwa begagnat alla tillfällen att förringa N.
 S. Gudomliga wärde, så tycks äfwen Rec. haf-
 wa uppsökt alla möjliga anledningar att beröfwa
 det omnådnda arbetet dess redbaraste försjenst,
 och att upptäcka derstädes meningar rakst sriban-
 de mot Christendomens anda. Anmärkaren har
 för flere år tillbaka genomläst Hånleins arbete,
 utan att på något ställe finna anledning att på-
 bördas dess författare ständliga tänkesätt emot
 Christna Religionen, minst att han på ett så
 lömskt sätt, som här utgisswes, vill undergräfs-
 wa Dess bestånd. Wäl finnas flere ställen, der
 H. afwiker från Num:s öfwertrygelse; men i stället
 att derof sluta till elaka affigter hos honom
 med utgisswandet af denna bok, har Num. be-
 funnat det allmänna tänkesättet rörande dessa Ar-
 tıklar, den tid H. sammanskrif sin Inledning
 (1790 ic.), och wäl funnit, att han någon gång
 offrat åt sitt tidehwarf — (och gifwe Gud att den
 religiösa anda, som råder uti en del nyare skrif-
 ter, wore mera än ett dylikt åt det närwaran-

de tidehwarfwet uppträndt rök offer!) Ännu lefw-
 wa gamla Theologer; men ocktadt alla påståen-
 den om nära släktkap med dem, wilja ändå
 många ej kännas wid dessa moderna anförwands-
 ter, utan pröfwa deras tro: med mistänksamma
 blickar), — men ej funnat anse honom såsom was-
 pendragare för Theologiens kämpar. Ann: trods
 de sig finna, att han i all wälmening fattat
 pennan för att utwisa en medelwäg mellan Pa-
 lajologernes anspråk på blind tro, och Theologer-
 nes fordran af bewis till full evidens för förs-
 ståndet uti dessa saker. Detta bemödande, ebu-
 ru ej särdeles priswärdt, egentligen af det skäl,
 att en medelwäg emellan sanning och ofanning
 ej finnes, torde dock ej förtjena all den bestraff-
 ning hwarmed Rec. hemöfker det; emedan sanna-
 ningen war genom omständigheter, för hwilka
 H. ej kan ställas till ansvar, så omhöjd, och
 dess fiender förde ett så lyckligen härmadt språk,
 att man wäl måtte bekänna att saraa förkapot-
 sig till en ljusets ängst; och länge itän att små-
 da dem, som blefwo till en del blånbadade af irro-
 bloset, borde wi tacka Gud, som ej inledt oss i
 denna frestelse, utan låtit Ordets ewiga ljus skina
 klarare i våra dagar. — Men närmare till
 skärskådandet af Rec:s påståenden.

Han beklagar först att förläggarens wal-
 fällit på detta arbete, i stället för Marheineses
 eller Daubs eller i synnerhet Grefwe Stollbergs
 mästerliga Geschichte der Christl. Religion.
 Hwad säledes detta beprifade arbete angår, må
 märkas, att det egentligen icke är wettensfaps-
 ligt, utan en uppbyggelseskrift. Grefwen förs-
 saccade det för sina barn, i affigt att implanta
 i dem djup wördnad för Jesu heliga lära, och
 brinnande kärlek för Aterlöfwarens person. Det
 kunde desfore icke ersätta bristen af ett arbete
 uti N. S. kritil. Grefwe Stollberg skrifwer
 med warmt nit, men han nitälskar som Catho-
 lik, utan pröfning. Han föredrager alltid de
 gamla, som det syntes, för det att det är gam-
 malt; det nya förbigår han merendels med still-
 laringande, som wore det honom obekant. Prof
 på hans tillgäwshet för Catholicismen, äro hans
 nitälskan för traditionernes helgd och hans på-
 stående, att Petrus werkligen war Biskop i Rom
 och Kyrkans öfwerhufwud. Ganska mycket af
 sitt wärde förlorat denna Geschichte der Reli-

gion J. E., genom Författarens widåftrifhet. Sju delar, hvarje af omkring 650 sidor, äro utkomne, och ännu är ej arbetet framskridit längre än till år 138. Ut dömma häraf, skulle det komma att bestå af åtminstone 40 band, och om ett så drygt verk kunde utan förlust utgifvas i Sverige, är twiswel underkastadt. Af dessa 7 delar handla blott de 3 sista om Christna Religionen: de föregående afhandla Religionens öde istån werldens Skapelse, på det sätt, att de utgåro en öfversättning af Romerska Kyrkans, som Canonisk ansedda, Versio Vulgata, Beledsagad af ordrika commentationer. Detta om Grefwe Stollbergs måsterkap.

Strax häröfver påstås att H. nekaf Theopneustien. Det skal deritill som påbördas honom, förråder ett så bittert sinne, att Nec. af den Herre, hwaras sak han tror sig försvara, hardt wänta denna förebråelse, fordom gifwen hans blinde närålskande Lärjungar: J. weten icke hwaras ondas barn i året. Sjelfwa den Catholska Kyrkan har ej läran om Theopneustien så stränge urbildad, som den finnes i Protestantismens Dogmatiska System. Nöjer man sig med de upplysningar, som af det uppenbarade ordet lemnas, så kan ej denna lära så enform, som tillfredsställer det alltid nyfikna förståndets fordringar; ty de uttryck, hwarof Skriften besjenar sig att vittna om sitt Gudomliga ursprung, gifwa inga underrättelser om sätter, hwarpå Andan werkade genom inspirationen, och dess grader: de blott tillfredsställa hjertats fordringar, hwilket önskar wissheit, om det kan anses Skriften såsom Guds ord, och öfwerlemna sig med tillit åt de förhopningar Den upptänder. Sådan wissheit gifwes, då ej försäkras, att Gud medwertat uti Ordets författande. Nu kan ett sådant medwertande wara medelbart eller omedelbart. Det senare kallas egentligen Theopneustien, och nekaf af Förf., hwad hela N. E. uti sitt sammanhang anår, såsom öbewisligt af dess samma: ty att en sådan inspiration på wisa själsen kunnat äga rum, kan ej bestribas, utan twädetom säges t. ex. sidan 73 om Apocalypsen, att "den bår kånnerecten af en, genom tidens werkliga behof och genom sann ingifwelse författad skrift." Det är sålunda blott dess nödwändighet och werklighet uti hela N. E. som Förf.

tror ej kunna bewisaf. Men den medelbara Guds medwertan, hwilken Herr H. antager, hwarit består den? enligt hans eget begifwande de "att N. E. författare alltid, och äfwen då, när de skrefwo i Religionen, kunde wara försäkrade om en högre ledning af deras öfynlige Wårdare, wid hwarje tillfälle, när deras kunskaper och förmåga ej woro tillräckliga för utöfwandet af deras lärokal". Då man härtil lägger, att Hr. H. antar och bewisar Skriftens Gudomliga innehåll, oberoende af denna Guds medwertan wid dess författande, så har man rätt att fråga, hwilkenderas föreställning om Theopneustien mest uppfyller det fromma hjertats önskingar och det kalla förståndets anspråk, denna efter wår författare nu uppskilda, eller den som Nec. tycks omsatta, att Gud nemligen ingifwit både tankar och ord, och liksom dicerat för de heliga männen hwar de skulle skrifa: hwar wid man likwäl nödgas göra den wigtiga påminnelsen, att oaktadt sådan ingifwelse, hafwa deras själskrafter warit obehindrade uti sin werksamhet, så att tydliga spår finnas af deras deltagande med egen kraft, och till och med åskiljligt förekommer, som ingalunda sår tillskrifwas inspirationen. Efter Anns öfwertrygelse kan läran om Theopneustien aldrig blifwa annat, än en kastboll emellan Theologerne, den hwar och en antager och föredrager som honom rättast synes, om man icke aarar den omnämnda förklaringen, derwid man å ena sidan är säker, att ej hafwa sagt förmycket, och å den andra, att icke hafwa uppsådt Skriftens uttryck med meningslöshets-tillsatser.

Nec. söker fastställa synpunkten för beddmandet af denna skrift, genom en jemförelse mellan traditionernes och det skrifta ordets wärde, hwilken utfaller till företräde för de förra. De skal hwarpå Nec. grundar sitt utslag, kan Ann. ej bifalla, liksom många i Tyskland ej kunnat gilla de af Stollberg, i sin meromända Religions-Geschichte, hittils uppgiwa bewis för traditionens nödwändighet. Men såsom hufwudsgrunderna äro att förwänta i en framdeles utkommande del af detta verk, torde och Nec. en annan gång anföra kraftigare stöd för tron på traditionens wärde. Ann. will dersöre blott göra följande påminnelser: gäller ej om det minsta

ligt bewarade ordet detsamma, som om det skriftligt upptecknade, och i wida högre grad, neml. att det kan understickas, corrumperas och förfälskas? Är en tradition lika ren, då den fortwandrat i årtusenden, som då den gått endast genom en och annan mun? Förtjenar Bibeln i jämförelse med traditionen det förakliga benämmandet af figurer, som en sjäder ritat på en bit kalksinn? Kan det bewisas, att, genom antagandet af traditionen, intet af Jesu ord förgår, men att, genom erkännande af endast det skrifna ordet, såsom wigt Gudsdomligt, någon af J. lärdomar blifwit för oförklarad? Kan det sannt religiösa sinnet misskänna Guds wärdande finger uti Bibeln bibehållande in till våra dagar, ren och oförfälskad? Emedan N. E. är en ödd bokstaf, hwarur man ej behöfwer hämta någon kunskap om Trälsaren, men ibland war allmoget, ehuru det icke känner några traditioner, finnas många som weta rätt mycket om sin Gudsdomlige Författare, hwarifran hafwa de hämtat denna kunskap? — Nam. för sin del tackar den ewiga Barmhertigheten för ordets skriftliga upptecknande, och med den wälsignelse i minne, han af des läsande inhämtat, tror han, att om och en Angel af himmelen predikade ett annat Ewangelium än detta, wore han förbannod.

Hwar och en, som utan förut fattade omödmöden läser sid. 22, der Hr. H. skall ådaga lägga försäljighet uti clausuln: utan bedräglig affigter, skall finna, att Rec. skrifwit på hans moraliska karakter ett fel emot Logiken. Man ser lätt att den omrösta punkten skall innesatta twenne rakt emorsatta membra. Förf. skall neml. bewisa att N. E. Skrifter ej kunna wara understuckna, hwarfen i den elaka affigter att dermed skada Religionen eller genom någon pia frau, som affigter Religionens bästa; hwarfen i uppsät att bedraga eller utan sådant uppsät, såsom man ännu stundom skrifwer pseudonymt. Rec. insåg mycket wäl sjelf att selet endast låg i uttrycket, och wisar det genom den frågan, hwarmed han slutar sin anmärkning. Alldeles otwifwelsaktige är detta Författarens mening, emedan han sedan förklarar det klandrade uttrycket med "unabsichtlich." — Lika lätt är att

undandröda påminnelsen emot sidan 34, ty detta ställe är direkt opponerat emot Collins och Chubb, och bör hedmmas med affende på deras inläst. Då finnes, att Förf. bestridet möjligheten af en allmän corruption efter 5:te seklet, emedan, efter denna tid intet enda spår till lyckad förfälskning funnat föreer. Således förutsättes blott möjligheten att någon, bland de många varianter, som uppkommit före 5:te seklet, kunde härleda sig från uppsätlig förfälskning, och att wi ej kunna framte bewis för omöjligheten af en sådan förfälskning före 5:te seklet, lika evidenta, som de för des omöjlighet efter denna tidpunkt. Ännu tydligare blir detta, om Rec. will genomläsa Förf:s Handbuch der Einleitung 2c. sid. 237 följ., der till och med sjelfwa des uttryck saknas. Anm. förreledes här af att tro, det öfversättningen är gjord efter det sammansdrag af detta förra arbete, som utkom 1801 under titel: Lehrbuch der Einleitung 2c. Det hade älegat utgifwaren att närmare angifwa originalet till sin öfversättning, än som (Fett.)
(Slutet följer.)

Utkommande Arbeten:

Tredje öfversedda upplagan af Qv. Horatius Flaccus, med Professor A. H. Stamberg's anmärkingar, är lagd under preken och utgifwes från Gymnasti-Boktryckeriet i Westeras nästkommande år.

Kungörelser:

Framl. Riksoberden Doct. Arnold Asplunds efterlemnade betydliga Boksamling försäljes genom Auction i Stocholm den 24 näst. Maj, efter Catalog som af Trycket är utgifwen på 126 sidor 8:0.

Äfwentades bbrjas försäljningen af framl. Med. Doctorn Joh. Jac. Ekman's wackra Boksamling i Götteborg den 29 näst. Maj, efter tryckt Catalog som utgör 84 sidor 8:0.

Förfälsningen af Contracts-Professens Doct. Westens Boksamling i Upsala är, för mellankommande förbinder, till nästkommande Höst-Termin uppsluten.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 5.

Lördagen den 4 Februari

1815.

R e c e n s i o n e r :

Kongl. Landbruks Akademiens Annaler.
1814. Andra Årgången; förra Häftet.
Sthm: 1814. 308 sid. 8:o.

Detta häfte har samma indelning som annalerna för 1813, utom det att tvenne rubriker tillkommit; en för enskilda ekonomiska företag och en för Rön och Försök.

Verättelsen, uppläst wid K. Akad:s Sammankomst den 28:de Jan, 1814 lemnar en öfversigt af hwad år 1813 inom och utom Akademien blifwit widtaget till landtushållningens förkofran.

Läsaren torde icke här wänta en öfversigt af denna öfversigt, ej heller behöfwa den. Om i fornda tider, då statsökonomiska angelägenheterna woro hemligheter för folket, utom hufwudstaden Arminstone, en olycklig liknöjdhet bildade sig, som stundom fortwarade äfwen hos dem hwilkas personliga fåfånga blifwit tillfredsstäld genom kassellen att sitta i Committeerna, så finnes nu mera för denna liknöjdhet, wida skadligare än det öppna och

till och med det obilliga fronderiet, ingen ursäkt, sedan Regeringen med så mycken loyauter behandlar folket, tillåter offentlig granskning, manar dertill och tydeligen ådaga lägger, att Den dersöre wäntar tillbaka annat än frus och tomma complimentier, wäntar antingen erkännandet af de framställda ideers riktighet, alltid angenäm för sinnet jemwäl när förståndet redan fått öfwertrygelse, eller ock inkast, som kunna föranleda att ställa dem i än klarare dag.

Ett felar likwäl ännu, för att ge fullt lif åt deltagandet. Wäl känner något hwar hwilka de föremål äro, för hwilka inhemska industrien borde mera intressera sig än den gör. Men han känner icke, i hwad grad detta intresse wore önskanwärdt. Detta skulle han inse, och kånhandta blefwe denna fullkomligare insigt icke utan insigt på hans werksamhet, om han kände quantiteten af de ämnen, som swenska folket skulle kunna sseft producera, men införskrifwas, samt om han kände priset på dessa ämnen i de länder hwart från de hämtas.

En statsökonomisk journal, som icke blott

säger, huru det förhåller sig med vårt jordbruk, vår industri och vår handel, utan genom fullständiga uppgifter sätter läsaren i tillfälle att inse, hvarstredet det förhåller sig så eller så, har länge varit ett föremål för den sanna patriotens älskningar. I hufvudstaden äro förmodligen alla sådana förhållanden kända, men äfwen utom hufvudstaden finnas män, tänkande och wäntänkande, som önska att kunna grunda deras tro på insigt och öfvertygelse. En riksdagsman befinner sig i en högst bekymmersam belägenhet, när han, kallad att yttra sig öfwer ekonomiska ämnen, icke har andra data att lägga till grund för sin öfvertygelse, än de uppgifter som då meddelas. En olycklig werkan deraf är, å ena sidan och hos den icke fullt öfvertygade, en willrådhighet som stundom söder obillig motsägelse, och, å den andra, ett nödtwunget nyttjande af öfvertalningsmedel som stundom skada förtroendet. Hvarstredet icke mellan Riksdagarne meddela allmänheten resultaterna af de under Riksdagarna fattade beslut i stats-ekonomiska ämnen? Hvarstredet icke, ex. un-deråtta allmänheten om de förhållanden, som blifwit följder af de wid sista riksdagen tagna beslut i afseende på brännvinsbränningen; om nuvarande förhållanden med inlöskrifning af jåd, brännvin, om antalet af pannor som nu äro i gång, om Kronans inträder af denna handtering m. m.? Tillfälle torde wiserligen finnas för allmänheten att erhålla kännedom af allmänna wiktiga ekonomiska frågor, under det de ännu äro under öfverläggning. Embetsmän, som, genom sina uttåtanden i dylika frågor, ofelbart verka på sluttliga utslager, borde önska det lika i-riktigt, som någon de ibland allmänheten som deraf äga enskild nytta eller skada. Bland sådana frågor bör wiserligen räknas den ansökan på

gra Järnlande gjort, att så upprätta ett Östersjö handelsbolag, i afseende att i Ödicheborg göra nederlagsplats för alla, icke svenska, Öst- och Skandernäs produkter och deribland för 100,000 Skappund rylft järn. Ofelbart skulle en sådan publicitet wara nationen användam, bereda såkrare och allmänne insigt och medföra många nyttiga följder. Wättere wore wiserligen om dylika notiser meddelades i sådana periodiska skrifter, som icke generalkritiken. Hvad å ena sidan säges, bör billigt å den andra så moisägas. Detta war lagstiftarens afseende med tryckfrihet och med anonymitet. Men då för närvarande ingen periodisk skrift lär kunna håra sig, om ej dess utgifware, antingen af Regeringens hugnads med porto-frihet eller genom privatassammanskott hålles skadeslös, blir wäl ännu en tid nationens älskan i denna del cuppsylld, om ej R. Landtbruks-Akademien skulle wissa uppraga dylika notiser uti sina annaler. Dess anspråk på allmänhetens erkänsla skulle derigenom ökas.

I den såkra förmodan att ingen svensk, af hvilken sinne för Statens wäl är att förwänta och att begära, lemnar R. Akademiens berättelse oläst, anser Rec. för öfwerföddigt att här anföra allt hwad han i densamma funnit glädjande för sin fosterlands-älska, utan ämndjer sig att uppgifwa de ideer, om hwilka hos rättighet twifwelsmål hos honom uppsigt. Men kanske bör han först förklara att han är ibland dem, som anse de så kallade de allmänna ideerna wara af samma beskaffenhet, som allt annat som går i arf och fortplantas genom smitta. Hvad han i dem anser wara fel, förer han icke på dens räkning, som uttrycker dem, utan på tidens.

Sid. II. R. Akad. hoppas, att, efter hand lära känna alla de af landtbruket och hus

hållningen förtjände personer som förvärfvat sig rätt till allmänhetens erkänsla, för att dels kunna förena deras verksamhet med sin egen, dels bereda för deras namn det anspråk på medborgares uppmärksamhet, som de ej själfve eftersträfvat, men som verkan af lemnade efterdömen och rättvisan åt nytrygkade medbor på såderneslandets vägnar kräfvat."

Wänne R. Landibrucks Akademiens sårare och före skall hinna sitt mål, ju flere medarbetare den får? Wänne någon grundad anledning finnes till det hopp, att samtliga människor, af hvilka antagandet af ett allmänt mått och wigt *) icke kan förwäntas före än man upplefwat den dag, då man hunnit utrota all egennytta, allt högmot och alla fördomar" sid. 24; ibland hvilka ingen kontroll emot misbruk skulle kunna införas, utan genom begagnandet af den stora drifkraften till människornas gerningar, egennytta kan" **) sid. 104. Skola alltid finnas be-

*) För inbrandet af "ett mått och wigt, allmänt för alla nationer i werlden," och ihållighet för "inbrandet af ett gemensamt språk och en gemensam religion," torde wäsentligare hinder finnas, än egennytta, högmotet och fördomarna. Inom öfveremot och hwad mått och wigt beträffar, torde ett enda ord af Regenten, i denna del åtminstone, kunna göra slut på egennytta, högmotet och fördomarna.

**) Det förhåller sig med människosinnets dispositioner såsom med plantor. Ingen wårt är i och för sig själf betraktad ogräs, utan blir ogräs endast derigenom, att den wäxer på orätt ställe. Egennytta är icke ogräs på idoghetens fält. Patriotism åter är der åtminstone en lika så onyttig wårt, som tulipanen på en våg åter. Inkom att landtmannen, under det han sätter potåter och bränner brännwin, måtte wäl försä sig på sin egen nytta och inkom att

ndagne att hylla och värdera förtjensten, hwarje gång R. Akad. anmäler en ditintills undagömd förtjenst? Hwad det förra beträffar, har Rec. hittills ensafdeligen trott att: ju simplare, ju enklare; att den effekt man will åstadkomma, ofta sårare erhålles derigenom, att man minskar friktionen, än derigenom, att man widhänger nya tyngder, och att af all friktion, den friktion som uppkommer af människomeningar, är den odrägeligaste, ty den varierar hwart ögonblick och kan icke beräknas. Hwad åter beträffar R. Akademiens bemödan, att åt "förtjensten och patriotismen, som ofta arbeta i tyfhet, obemärkte, om ej misfående" sid. 11, bereda en sårare dag, så tror Rec. att först och främst de begrepp, som dessa ord skola beteckna, borde, såsom högst relativa, närmare bestämmas, och sedan, att om det är enligt med sakens natur, och enligt således med Skaparens wisheit, att den sårkraft och det ädla tankeläret, som allra hwad man kallar förtjenst och patriotism, blott sent i tiden skall njuta hwad man kallar rättvisa, så står det icke i människoförmåga att ändra den. Sannolikt torde många ibland dem, om hvilka med skal kan sägas att de äga anspråk på medborgares uppmärksamhet, eller rättare, att det wore lyckligt, om medborgare förstodo att wara uppmärksamme uppå dem, högre värdera den sent mognande och således waraktigare frukten, än den genom konst påskyndade frodigheten, ämnad till ögonlust. Och R. Akad. torde i detta fall så dela tillika öde med alla dem, som sträfwat efter att synas wälgerningsmän, men blott tillskapat otacksamme. Andra åter torde finnas, som tro, att änskönt Konungen må

lagstiftaren under det att han siffar lag, och att embetsmannen, under det att han sätter sitt kall, måtte lägga egennytta å sida.

anse sig berättigad, såsom representant jemväl af nationens adelhets-sinne, att yttra wälbehag öfwer den insigt, den verksamhet, den fosterlandskänsla, en enskild, icke i statens tjenst stående undersåte, i sin enskilda krets, kan ådagalägga, så ansår sådant dock ingalunda medundersåten. Sverige är icke China. En Mandarin-ordning på förstånd och adelhet kan här icke införas. I medborgerlige afseende och inför Konungen och Folket äro wi Swenskar alla lika, och då först må man hoppas, att förtjenst och patriotism skola blifwa allmänna i Sverige, när en och hwar, obekymrad om andra, allwarligt bemödar sig att göra sitt eget namn wälaktadt.

Rec. tror därför, att det ännu torde wara både nödigare och nyttigare, att söka bringa ljus i sakerna, än att göra personer framlysande. Ett bewis huru lätt detta senare bemöjande kan skada saken, finner man sid. 147 uti den undersättelsen der meddelas om en ny anlagd humlegård. Hade Förf. till denna berättelse haft saken blott för ägonmärke, så hade han förmodeligen lärt den döde arrendatorn så hwila i fred och icke omtalt huru han icke allenast uppriswit en före hans tid anlagd humlegård, utan ock derifrån bortfört matjorden — detta senare likwäl gäller hos Rec. såsom bewis på mannens omtänksamhet. — Han hade då icke under bemöjandet att göra den nya arrendatorns förtjenst framlysande, försummat att bringa calculen, ämnad att wisa humleplanteringsens nytta för sina idkare, i sådant sticket att R. Akad. kunnat undgå att låta sitt räkneskott omgöra den. Hade ej wid detta tillfälle personen stått i vägen för saken, så hade sannolikt icke R. Akad. åtnöjt sig med att medelst ett enda st och ett frågreckan, ställt bredwid de 32 s. hvilka enlige calculen utgöra den enda utgift,

hwarmed skörden af 13 till 14 Risp: d humla eller produkten af nära 1 tredjedels tunneland, kan belastas, uttrycka sin twiflan, huruvida denna uppgift kan wara sann, utan hade osfelbart målet blifwit återremitteradt till bättre granskning.

Rec. hade wiserligen icke releverat denna inadvertans, om icke han ansåge för pligt att beskrifa den princip som föranledt den. Man föreställa sig alla R. Akademiens correspondenter i landsorterna och alla Hushålls-sällskap med sina hedersledamöter och sina correspondenter i full activitet, att ur det tysta och det obemärkta framdraga förtjensten och patriotismen!

Sid. 19. „R. M. har af inkomna underdåniga ansökningar att utifrån så införa humla, funnit bristen i såderneslandet af denna wårt.“ Under åren 1813 och 1814 måtte wäl dylika ansökningar icke blifwit gjorda eller deras bewiljande blifwit tillstyrkt. Humlan såldes dessa åren under höstmarknaderna i städerna omkring Mälaren, Risp: d för 2 R:dr b:ko och derunder. Det will såga: 2 lod silfwer för ett Risp: d humla. Wid så lågt pris lär ingen utwidgad humleplantering, hwarken genom premier eller genom befallningar, wara att förwänta.

Den omständighet att nästan alla wära consumerande städer ligga längs kusten, gör yttersta försigtighet nödwändig wid pröfningen af consumenternes klagan öfwer bristande tillgång i det inre af landet. För kust-städerna är det wida bequämare att låta sina behof komma från andra sidan af Östersjön, i synnerhet när fråga är om större partier, än att göra upphandlingar in i landet. Man får juft icke så hårde lägga dem detta till last. Till handels natur hörer att weta foga sig efter formerna sådana som de äro, men icke

att omskapa dem, der de äro felaktiga: ingen grosshandel kan existera utan en mängd af mellanlänkar och fordrar hos dessa mellanpersoner, såsom ett alldeles oundgängligt villkor, activitet, precision och ärlighet. Der dessa mellanlänkar saknas, der måste handeln, oaktade bästa vilja hos individerna, reducera sig till framhandel och westgöthe-handel. Ej heller får förslömmas att utlåningen, som säljer i store, ger credit, då deremot den inre handelen fordrar contanta penningar, och anteltigen, att, så länge det finnes ett privat intresse ledande till den önskan att allt hvad som köpes och säljes måtte gå genom sjökrullbommarna, så behöfver det icke vara sakens besläffenhet allena, som talar för nödvändigheten att tillåta införförskning utifrån.

Dec. önskar att likasom införförskningen af humla lede uppmärksamheten på våra humlegårdar, och införförskningen af brånved måtte leda uppmärksamheten till att undersöka, om icke denna national-utgift kunde insparas. Humlan, som införförsknes, torde icke gå öfver några tusen R. dr. Weden deremot går kanhända till några hundra tusen.

Sid. 35. „Näst det egentliga jordbruket kan ingen gren af landmannas-industrien anses mera angelägen än sinkulturen och de deraf beroende slöjder.“ Förf. anförrer hvad under de senast förflutne åren i detta afseende blifwit gjordt. Utlegater äro de underdåniga berättelser till R. Majst, som Landsböfdingarne i West och i Carlstads Län ingifwit. Sid. 108 och 127.

Utän bindningar kan intet jordbruk existera. Sverige, hwars jord så lång tid af året genom frost tillfånges, behöfver dem mer än andra länder. Öfver är och, att, näst produktionen af södoämnen, bär produktionen och förarbetningen af klädnadsämnen

vara föremål för Styrelsens uppmärksamhet; emedan dessa ämnen äro af ett allmänt behof och syfset äro många händer. Riktigt kallar Förf. sinkulturen en gren af landmannas-industrien, ty gren af det egentliga jordbrukets yrket utgör den wiserligen icke, åtminstone icke sjelfwa förarbetningen till klädnadsämnen. Ej heller kan den bli det, icke en gång i Sverige. I samma mån som wittern här är lång, fordrar och transporten af flögseffekter och af jordbrukets säljbara produkter mera tid här än i andra länder, för nämligast likväl ur det skäl, att betalningen för klädnadsämnenas förarbetande, såsom blott biadrömmål, aldrig kan gå upp till dagswerkets verkliga värde; hwaremot i värdet af jordbrukets produkter ingår icke blott värdet af dagswerket utan och grundräntan, oberäknode att dessa produkter, såsom mera allmänt efterfrågade, lemna utrymme åt speculationen. Den egentliga jordbrukaren, det vill säga den som producerar till försäljning och isynnerhet den sjelfägande, äger således intet intresse uti att förarbeta klädnadsämnen mer än till eget behof, så länge han möjligen kan utwidga sin jordbruchs-handtering, antingen han ger större bördighet åt den jord han har i bruk, eller han nyodlar, och så länge jordbruket fortfar att vara ett lönande yrke. Näring kan sinkulturen bli endast der, hwarest antingen bogessionernas inskränktighet, eller jordens ringa bördighet, eller brist på afsättningsställen gör produktionen af södoämnen till försäljning omöjlig. Detta senare förhållande lärer äga rum i Ängermanland, hwarest linnetillverkningen på wiskt sätt drifwes fabriksmässigt. Ängermannen tar spinnerstok utifrån Dalarne, ger dem mat hwarpå han har öfverflöd, betalar deras arbete med blår och säljer sina fina lärster ner i landet.

Den winning som det egentliga jordbruket har att förvänta af ett utvidgadt förbrukande af klädnadsämnen, består uti en ökad konsumtion af de råämnena som jordbruket konsumterar åt denna näring, nemligen lin och ull; uti en ökad efterfrågan af födoämnen; och ännu uti det ökade antal af leghjon, som jordbruket kan påräkna under andertider. Detta är redan en stor winning. Staten vinner desutom genom ett ökad inre lif, och kunde vinna ännu mera om det blefwe möjligt, att åt denna tillverkning bereda ossättning på utrikes ort.

Men det är icke så lätt att organisera en ny handelsgren, isynnerhet när man har medräffare, hos hvilka den länge redan varit organiserad. Lärster tillverkas i alla Europeiska bergsländer, på Alperna, i Böhmen, på bergen som omgifwa Böhmen, samt derifrån i väster i alla bergsländer emellan Rhodan och Elbe, och till större myckenhet än Europa kan konsumera. Öfverflottet går till Europeiska kolonierna och isynnerhet till Södra Amerika. Kan man väl hoppas att våra Linne-manufakturister skola kunna hålla pris med manufakturisterna i Schlesien, Sachsen och Westphalen, och att våra handlande skola kunna skänka de så fördelaktiga affäringsställen som finnas, utestända de handelsbus i Hamburg, Bremen, Amsterdam och Rotterdam, hvilka i sekler redan varit i besittning af denna handel?

Ett allmänt och hastigt införande af sin innetillverkning i Småland och Vermeland — af Lönshöfvingarnes berättelser synes, som sökte man endast att befördra tillverkning af sina lärster — skulle säkerligen minska Norrlandningarnes vinst af denna handtering, men osäkert wore om Rikets handelsväg deraf äge de någon fördel. Om under sista continens

tolkriget, Göteborg gjorde upphandling af sina Norrlandska lärster för Amerikaners räkning, war orsaken dertill den, att Odern, Elben, Weser, och Rhennymningarne wore stängde. Under vintermarknaderna 1814 skedde inga requisitioner ifrån Göteborg. Också sölo de Norrlandska sina lärsterna till halfwa värdet. D. remon teor Nec. att gröfre väfnader, bulbaner, segelbul skulle snarare kunna bli exportwara. Man har åtminstone färre medräffare. Alle hwad som i starkt befolkade länder manar till sina arbeten: antalet af de arbetande som behöfwa sysselsättas; den tyngre warans stegring i pris genom lång transport landvägen; behöfwer utaf att till födoämnen använda jorden, bde bestämma oss att lemna företräde åt de gröfre tillverkningarna. Vi äga öfverflöd på öppbrutad jord och böra dertföre förnämligast söka sådana bindningar som mana och locka till nyodling.

Ännu, då i hwad näringsgren som helst, handlag och slit utgör hushushöfen och fordrar långsta tid att förwärfwas, synes äfwen detta böra bestämma oss att begynna med gröfre väfnader. Ett mislyckadt gröfre arbete kan alltid till något användas och finner alltid afnämne. Ett fint arbete köper blot den rike och den rike är granlaga.

Med nöje läser läsaren emottaga den under berättelsen, att på Island, genom antäld jordranskning, bliswic wunnen för Kronan en nyttig jorderind af nära 50,000 Tunneland och att när ransknigen hinner fulländas, förmodligen 140, till 150,000 *) Tunneland Kronan tillhörig mark kommer att återwinnas, som under namn af utmark legat öfvertig både för Kronan och enskilda, men nu

*) Nära hälften af Islands areal, som uppgifwes innehålla 13 och en half qll. wil.

genom inbörning till hemman och Skatteläggning i Skola betydligt öka statens inkomster; sid. 40; samt att genom de i Skåne ifrån år 1803 verkställda enklisten ny odlingsbar jord till 140,560 tunnland blifwit fränkfild de by-lagen. Sid. 42.

Den tillökning i sädproduktion som af dessa twenne åtgärder i en framtid är att förvänta beräknar Förf. till 200,000 Tunnor, hemsågen 140,000 från Skåne och 60,000 från Öland. Häraf slutar Förf. att Övertige, hvars spannemålsbehof utifrån, efter ett medeltal af 40 till 50 år, utgör 200,000 Tunnor, snart skall hinna det ändamål, om det ej redan är vunnit, att äminstone i vanliga år i denna del vara oberoende af utlåningen." Sid. 43.

Rec. tror att icke blott denna tillökning i sädproduktion utan vida mera är att förvänta, så af ofswanansödde åtgärder, som af den raskare gång jordbruket i de senare tider fått. Men samma progressiva tillökning i produktion har visserligen redan under de senaste årtusne 40 år, eller sedan spannemåls-handeln inom riket blef fri och sedan genom Kronobrännerierna afsättningen lättades, Riket fått fröjda sig utaf, utan att derför behofwet af införsel utifrån och hvad värre är, beroendet of utlåningen upphört.

Dy stor är skillnaden emellan behof och beroende! Behofwet är ofta följd af en yttre nödvändighet; kan icke allid hvarken sörelommas eller till fulla afhjelpas, men kan dock genom klof tillställning, ehuru fortvarande, upphöra att vara tryckande. Beroendet åter är mindre ofta följd af en yttre nödvändighet, af ett verkligt behof, än följd af en inre mottrigheit, af en olycklig wana att låta ögonblicksöfverhållanderna determinera sig, icke ihågkomma fordon, icke tänka på

framtida öfverhållanden, utan låta allt gå tankelöst ur handen i munnen. Så händer att den rike fideicommissarien som aldrig lånt verkliga behof, aldrig blifwit motsagd, aldrig blifwit tvungen att tänka tillbaka och att tänka för sig, — i alla sina dagar blir beroende utaf andra. Så händer också att i en stat, der statskonomiska angelägenheter länge warit behandlade med politisk hemlighetsfullhet, der motsägelse hetat fronderi, och kritik nåsvishet och sjelfswäld, tycken komma att gälla framför allmänna, pröfwade principer. Tyckenas natur är att vara lika ombytliga, som principernas att vara oryggeliga; och så händer att om än medlen till behofwens fyllande vafbruket tillwäxa, så upphör dock derför icke beroendet.

Till exempel: Såsom ärsom torde gälla, att, när till en waras produktion hvarken ämnet eller kraften tryta, så skall ofelbart och allid i samma mån som konsumtionen och ifölje deraf, efterfrågan tilltaga, och så produktionen tilltaga; och omvändt: att i samma mån som en vara mindre konsumeras och i följe deraf efterfrågan minskas, skall också produktionen ofstaga. Kongl. Landibruksakademiens Närings- och Hushållningsföret synes tycka att hvad spannemål beträffar, konsumtionen och esters frågan ingen instyrelse äger på dess produktion. Utå sin betänkannde äfwer frågan huruvida verklig fördel kunde winnas genom användandet af Potäter i stället för säd till bråns-rotnebränning, anfödrer Utfröret ibland skåten för dess tillstyrkannde af en allmän brånwinds-tillverkning af rödrer, att derigenom en sådesbesparing af 165 till 200,000 Tunnor skulle uppkomma till föynnad af nationens eget sådesbehof, hwilket åter skulle äga en direkt verkan på den underbalans som genom årliga

importen så väl af såd som af brännvin upp-
kommer, följaktligen äfwen på wexelkursen,
på mynnet, på nationens wälmåga och på des
stadgade oberoende af främmande. Sid. 99.

Och 250,000 *) Tunnor minskning i

*) Utflottet anser 250,000 Tunnor såd utgå-
den myckenhet, som ärligen under fri brän-
ning i riket wid större och mindre brännerier
afverkas, sid. 100. Rec. tror att till brän-
vin åtgår wida mera. År 1810 fleg anta-
let af de till afgiftens erläggande anmälde pan-
nor, i 16 län till 120,085. När här till läg-
gas pannorna i de återstående 7 länen, från
hvilka uppgift saknades -- dessa 7 län i söl-
mängd och jordwärde utgjorde en tredjedel af
rikets -- så funnos då 180,000 pannor, hwar-
af 3,800 öfwer 90 kannors rymd. 250,000
Tunnor förbedte på detta antal skulle endast
gå 1 Tunna 12 kappar på hwarje panna.
Ehuru Rec. tror att dessa pannor icke alla
woro i full gång, emedan afgiften för de min-
dre war så betydlig att mängden förmodeti-
gen erlade den utan att bränna, för att icke
wara generad, så synes dock deras kunna stu-

consuntion. skulle ingen insyttelse äga på
produktionen? Kanste icke om Nationens jord-
brukare kunde anses och behandlas såsom stas-
tens dagswerkare, eller om berömmet för föra-
tjenst och patriotism kunde verka hwad ant-
nars vinnings- och förkofrings-lystnaden wer-
ka. Sådesfabrikanterna kunna väl icke, li-
ka lätt som inom inskränka och öfriga nä-
ringar händer, öfwerenskomma om att pro-
ducera mindre för att hålla waran i pris;
men verkan af en existerande orsak kommer
derför icke att uteblifwa.

tas att under fri bränning mera åtgår än
öfwanstående quantum. Jewwäl följande calcul-
ger anledning att förmoda en större åtgång.
Om man fördelar 4 och en half million kan-
nor, eller produkten af 250,000 Tunnor, på
folkmängden, och räknar endast enjerdedel af
folkmängden såsom nyttjande brännvin; så skul-
le icke åtgå mer än 7 och en half kanna på
hwarje consument, hvilket wisserligen är för-
litet tilltaget.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Samlaren. Witter Ströskrift. Första Häftet.
Stockholm, 1814. 60 sid. 8:o.

I en anmälan nämner Utg., att han dermed blott
welat lemna „en del witterhets-älskare, förnämlig-
gast i landsorterna en mera korrekt än wanligen
handskrifna Samlingar.“ Man må också icke i
detta häfte wänta bbrjan till en Swensk Anthologi,
ty det innehåller snarare förwisknade hd än blom-
ster. Rec. behöfwer blott anföra det sista sty-
ket, för att karakterisera werket då allesamman
äro författade i samma söga modifierade anda
sid. 60:

Di Pengar låna will? Då wäl, skall säker borgen,
Så sade Snurr åt Hans -- Ja uti detta fall

Jag hade säker man min Herre! det är sorgen
Att juft i dag han hängas skall. --

Blott twenne stycken höja sig öfwer medel-
mättan. Det ena sid. 16, är en i elegaifk wör-
saffattad Fabel „Slickan och Drimen.“ Det an-
dra sid. 53, är den lyckade imitation af Stu-
mauers manér som för någon tid sedan under ru-
brik „Politiken“ lästes i Allmänna Journalen.
Rec. kan dock icke här undertrycka sin harm öf-
wer den lägheten att lämpa några uttryck ur ett
måsterligt, fast blott i handskrift ännu existerande
poem, på en man, som i hela poemet icke är än-
giswen, och således till det samma ge en mycket
hvilken i borgerligt hänseende kan blifwa mindre
gagnelig för Författaren.

Bihang

Svensk Literatur, Tidning.

N:o 5.

Maj

1815.

Härda Nyheter.
Stockholm:

Kongl. Maj:re har i Extra Ordens-Capitel d. 8 och 24 Maj i nämde Kongl. Akademi, N. N. O., En af de 18 i Sw. Akad. Carl Gust. af Leopold till Commendör af Nordstjerne-Orden och Biskoppen i Trondhjem Doct. Pet. Olvarius Bugge till Ledamot af Nordstjerne-Orden.

Upsala:

Philosophiä Candidaternas Lectiones Præcurforiæ börjades den 1 Maj och fortsattes sedermera alla lördagar, klockan 4 est. midd, till månadens slut.

Juris Utr. Candidaten Mag. J. H. Haak har under den 6 Apr. blifwit förordnad till Kongl. wid Consistorium Academicum.

Kongl. Maj:re har, på Consistorii Academici underdåniga tillfrökan, tillagt Professorn och Lic. Hum. Adjuncten Mag. J. Tranér venia Præsidentii för Philosophiä Candidater, som pro Gradu disputera.

Kongl. Maj:re har genom nådig fullmakt af den 24 Maj utnämmt E. O. Theol. Adjuncten Theol. Licentiaren Mag. J. Thorsander till Extra-Ord. Professor i Theologia Symbolica & Apologetica, med säte och stämna i Theologiska Faculteten.

Ä föreslag till lediga Linguar. Orient. & Græc. Adjuncturen härskades äro sålons de uppförda: 1:o E. O. Adjuncten i Hebr. Språket Mag. P. Sjögren; 2:o P. O. Docens Mag. O. Carlén; 3:o Philos.

Theor. Docens Mag. A. Söderström. Medskande: P. O. Docens Mag. Gust. O. Sjögren.

Lund:

Hans Exc. Academiens Cansler har under den 25 Maj utnämmt till Philos. Theor. & Pract. Adjunct härskades, Philos. Theor. Docenten Mag. P. Dahl, hvilken der till ensam var af Philos. Faculteten förestagen.

Östereborg:

Den 21 Maj, som var Hel. Trefaldighets Söndag, blef den nya Domkyrkan härskades med vederbörliga ceremonier högridligen invigd af Stiftets Biskop, Commendören m. m. Doct. J. Wingeård; hwarefter den första Högmålspredikan blef hållen af vice Pastors Mag. D. W. Hummel.

Hernösand:

Till följande af Kongl. Maj:rets nådiga Bref om 7:de Lektionens upplifswande, har Gymnastik Adjuncten, Theol. Licentiaren, Mag. J. Häggblad blifwit utnämnd till andre Theol. Lector wid härvarande Gymnasium.

(Inskänd.)

Anmärkingar wid Recensionen öfver Hånleins Inledning till Nya Testamentets Heliga Skrifter. Svensk Liter. Tidn. N:o 40, 42.

(Slut från N:o 4.)

Wigtigare och ej utan grund äro de påminnelser, som göras mot sidan 91. Förf. öf.

hår svängningar för att slippa bekänna att Jesus är Guds son. Men han uppträder dertill icke som en målbildad förare af vår fromma tro, utan snarare som en illa utrustad försvareare af densamma. Hade Förf. verkligen varit öfvertygad att J. var en blott människa, så hade han icke behöft frugta att frött yttra denna öfvertygelse. Den var på modet den tid han skref, och man skulle snart sagt ansett en sådan bekännelse såsom kronan af hans upplysning. Men nu tycks hans hjerta hafva fördragat en annan Försonare, än en blott människa. Han känner inom sig att J. var af Gudomligt ursprung; men han vågar ej rent uttala denna tro, emedan den var stridande emot tidehvarfvet's upplysning, och dertill gör han dessa svängningar. Den som med uppmärksamhet genomläser detta citerade ställe, skall också finna, att det är mycket lättare att derur få den satsen, att J. var Guds son, än att han var en blott människa. Dessa uttryck vittna dertill om svaghet hos Förf., icke om nedriga åsigtter att förläsa från Christendomens husvudfanning. — Desutom saknas icke ställen, der Förf. berjenar sig af uttrycket Guds son om Jesus. Han talar t. ex. sid. 267 om de tal, "hvarigenom Jesus sökte ådagaläga att han var Guds son och världens frälsare": säger följande sda att ändamålet med Johannis Evangelium var att visa "der J. är Messias, Guds son", och att Evangelisten ernärte detta ändamål.

Äter ifrar Rec. emot den oerogne Förf., som nekar att 2 Petri 3: 15 offer Rom 2: 4, dess parallel-ställe. Nam. vill blott göra uppmärksam derpå, att Petrus talar om ett Pauli bref till samma församlingar i mindre Mästen, till hvilka han skref; hvaremot parallellspråket besinner sig uti sändebrefvet till de Romare, och dermed lär Förf's behjannlighet förfwinna.

Rec. frågar vidare, hvilka N. T:s Apocrypha äro? Sidan 101 utredes begreppet Apocryphisk, hvaraf man finner att Förf. dermed betecknat samma skrifter, som de Eusebios kallat *apocrypha*, t. e. Acta Pauli, Liber Pastoris &c. Rec. tillägger till begreppet Apocryphisk, den omständighet, att en sådan skrift skall vara upptagen i Bibeln, emedan G. T:s Apocrypha

der finnas. — Vidare förebrås Förf. obeständighet uti begreppet af *homologoumena* och *antilegomena*. Men om man ser efter sidan 41, nämns der hvarken *homologoumena* eller Apocalypsen, utan der säges blott att Marcion ej antog Ep. till Ebreeerna ibland N. T. skrifter. Och hvad sid. 42 angår, strider detta icke emot Eusebios. Hans indelning offer ej enhälligheten uti ombede me hos alla som utgåfw sig för Christna, ty han uträknar t. ex. Apocalypsen både bland *homologoumena* och *antilegomena*, utan han håller sig blott vid Catholiska församlingens sanka. Dertill finnes ock att Rättare beskride autenticitet af en och annan bland homologumena, och så bdr den skandrade anmärkningen förstås. — I allmänhet tycks Rec. med nog hast genomgått de ställen han citerar. Han skulle eljest icke kunnat anföra såsom prof på Förf's stridiga tänkesätt med Eusebios, att han räknar Apocalypsen bland homologumena, som denne uttryckeligen gör uti citerade stället, L. III. Cap. 25. — Han skulle kunnat, om han gett sig ro att läsa detta Cap. till slut, att Eusebios omtalar ännu en fjerdedelad skrift, som gjorde anspråk uppå att biträffa upptagne bland N. T:s böcker, dem han dock rent af förkastar. — Tvetydigheten uti ordställningen sid. 30 tillhör sannolikt Översättaren. Ut Handb. u. c. h. 16. läses tydligen om *ευαγγελιον διαστασασου* dessa ord: "eine Schrift uns verlohene Schrift." — Motsägelsene sid. 49, 51 och 53 hänkas på följande sätt: Ut Clement's bref till Corinthierne finnes likhet med Ep. till Hebreerne, som ger anledning att tro det han Timotheus fått den, ehuru han ej nämner något om dess författare. Somliga hafva af dessa båda omständigheter slutat att han var dess författare, andra åter att han Timotheus icke ansåg Paulus vara det.

Vi komma nu till det underliga stället sid. 58, som icke är corrumperadt af Översättaren, utan bokstofligen finnes uti H. S. Handb. u. c. h. Men lärom of något närmare undera söka ett par af dessa citerade språk, och börja med det af Rec. med frågteenen utmärkta Marc 3: 21. Vi läse der, att *οι ουδ' αυτου* wille taga kast på Jesus, ty de sade, *οτι εκεινη*. Jesu har Nam. läst särdeles många Exegeter, men af dem han hafte tillgång till, tolka alla dessa

ord med anhöriga och han är från sinnet. I anledning häraf kan man fråga, om den, som wor öfverrygad att Jesus war Messias, nånsin kunde falla på den inbillningen att Jesus war från sina sinnet, då de sågo hans outträttliga ifwer att undervisa folket? Företage wi nu Marei 6: 3, hwad finne wi? Nazareerne trodde icke på Jesus, d. å. de kunde ej anse honom som den utlofvade Messias, emedan de så wäl kände hans börd, och hans bröder och systlar bodde ibland dem. Detta sista yttrande hwad bewisar det? Måne ej, att dessa nämde bröders wandel eller öfverrygelse icke öfwerensstände med Jesu lära och lefwarne, hwarsofre, då de så wäl kände roten, de wäl kunde döma om trädets beskaffenhet, och hade anledning nog att anse Jesus som en swärmare? Beklagar sig ej Jesus sjelf öfwer deras orro? Säger han icke uttryckeligen: En Profet warder icke föraktad utan i sitt fädernesland, ibland sina fränder (*συγγενεσι*) och sitt folk. Dock dessa ord stå ut v. 4, och blott den föregående war citerad, och på Marc: grundlighet har Ann. redan lemnat prof. — Men hwem skulle nu wäl tro, att han till och med wore okunnig om hwad Johannes skrifwit? man läse det sjunde Capitlet i hans Evangelium. I den 5 versen säges: ty Hans bröder trodde icke heller på honom. Hwad läas här om? Är äfwen detta ett förskelligt utbrött emot Christi Gedom?

Ann. fruktar att hafwa blifwit för widlyftig. Han will dock innan han slutar wisa Marc: ofog mot H., hwad Johannis skrifter anå; men han skall söka samwandra sig. — Det är ej H. ensme som bör tadlas för Neologien; om oallander af 1 Joh. 5: 7., skall bewisa Neologiska tåghed. Enligt de granskningar Sinter, Griesbach m fl. gjort, saknas detta ställe ej uti flere, men i alla Grefiska MS som äga någon älder, och saknas äfwen uti Copt version enligt Rosenmüller. De yttre grunder på hwilka det förkastas, äro följande: 1) Titet enda Grefiska MS. före 16:de seklet äger detta ställe. Dublinska och Berlinska Codd. der det finnes, äro fulla af interpolationer. 2) Ingen enda af de gamla versionerne har detta språk, utom den Latinska, och

i des olika MS. anføres det på högst olika sätt. 3) Alla Grefiska Kyrkofäder urelenna denna vers, fastän de anföra den föregående och efterföljande. 4) Alla Latinska Kyrkofäder före 5:te seklet äro obekanta med detta språk. 5) Daktadt 8 versen förklarar allegoriskt om Treenhheten, saknas likwäl detta ställe öfwerallt der fäderne anföra äfwen de aflägsnaste bewis för denna Lärosats. 6) Luther upptog det aldrig uti sin öfversättning, uten protesterade twärtom deremot. Mot slutet af sin lefnad skall han likwäl ändrat mening. — År 1215 hade det inkommit uti Loteranska mötets handlingar, hwilka öfversattes på Grefiska, och detta är det äldsta spår wi äga af des tillwärelse på detta språk.

År 1574 blef det infördt uti Protestanternes Kyrko: version. — Ådrande des bewisningskraft för Treenhheten will man blott anmärka, att det redan för länge sedan nekades att uttrycket *to en enay* angick enhet. Same manhanget och lika uttryck förekommande uti Joh. 17 Cap. tycks wisa, att dessa ord böra tolkas om öfwerensstämmelse uti vittnesbörd och talsätt. — Som uti vår öfversättning de skrifter ej omnämnas hwari detta språks ärlighet granfås, will Ann. här utafwa dem: Mich. Simon, Kritische Historie des Textes des N. T. Cap. 18. — Semlers Kritische und Historische Samlingen über die sogenannten Beweisstellen der Dogmatik. 1 St. — Michaelis Einleitung in die Schriften des N. B. S 263:269. — Westfentli Prolegomena, ed. Semleri, p. 154. — Semlers Anmerkungen zum ersten B. der Baumgartenschen Glaubenslehre. — Hetzels Schriftforscher Th. II. — Griesbachs Bemerkungen über des Un G. N. Herzel Vertheidigung der Richtigkeit der Stelle 1 Joh. 5: 7. Uertel Erklärung der Briefe Johannis. — Kniittel Neue Kritiken über den berühmten Spruch 1 Joh. 5: 7. — Sretow freimüthiges Bekenntnis der Dreieinigkeitslehre nach Anleitung der Stelle 1 Joh. 5: 7. Travis letters to Edw. Gibbon. 1 Ann. borde äfwen wisa oriktigheten uti Marc: framställning af Herr H:s omdöme om Johannis stil, men detta skulle blifwa alltför widlyftigt. Han hänwisar till sjelfwa boken, §§ 35, 37, 104, 186 och 187, der man wisse

serligen finner de mecka af de efterade orden, men uti ordskållningar, som bortraga nästan allt det stötande som uppkommer genom sammanhörighet på ett ställe. Förf. är i dessa omdömen intet mindre än original; hundrade hafwa före honom anmärkt samma ofullkomligheter. Der emot är det en pligt att beifra Rec:s obillighet, då han vldrör Förf. omdöme om Upp. Bokens iure wärde. Huru en så uppenbar oredlighet kan förenas med den religiösa character Rec. i början af sin uppsatts antager, är obegripligt för Nam. Denna oredlighet wisar sig deri, att Rec. beskyllet Hr. H. werkligen i egen person föra klagomål emot Upp. Bokens innehåll och wärde, ehuru han döjer sig under flenet att blott anföra andras påminnelser, och till wederläggande af dessa, tolar han blott några loma ord. Men är Hånleins förswar kort och lamt, hurubant är då Rec:s föröf att förswara det orientaliseraende språket? Säg icke Rec., då han genomläste boken, denna mening, som slutar förswaret? Det bör fastmera wäcka wår förundran att en Israelitisk Profet, uppammat i skölet af Jesu församling, utan alla subsidier för sin composition, och i dessa Judiska folkets sista dagar, likwål ägde så mycken poetisk delitate och förmåga, så uphöjda ideer, denna skönhet, denna prakt, så lefwande teckningar, så warm och glöddande känsla, ett så förtjusande hopp om öden som komma, och härutaf framställa en så rörande målaing som den, hwilken för hwarje swäldig läsare uppenbarar sig i Johannis bok. — Läsaren jemföre härmed Rec:s wädsomål, och dömmen sen, hwilken skrifwer kraftigast, Hånlein eller Recensenten.

A. e. a.

Retroslog.

F. d. RiksRådet och Presidenten i Kongl. CommerceCollegium, Ridd. och Commend. af Kongl. Maj:ts Orden, Grefwe Johan Lijfjernerantz afsted i Stockholm d. 22 Jan. i sit 85 års ålder. Hans Exc. war född i Gessle 1730. Son af Prosten N. Westerman derstädes. Efter att hafwa grundligt studerat wid Upsala Akademi inträdde han i Rikets tjenst 1750, såsom Nufekant i CommerceCollegium, hwarifrån han steg för steg, långsamt men säkert, upphöjdes till

rikets högsta wärldigheter. Wid Riksdagen 1756 erhöi han af Rikens Ständer publict understödd, för att på utländska resor inhemta widare kunskaper i Handels, Ekonomis och Finance, läran. Sedan har han först genomrest Rikets ästifliga Landskaper, ofreste han 1757 åt Danmark, Tyskland, Holland, Nederländerna, Frankrike och Italien, och återkom till Håbernestandes 1761. På egen bekostnad anträdde han följande åter en resa genom Tyskland och Frankrike till England, och återkom 1763. Erhöi Udelig föföld 1768 med namnet Lijfjernerantz. Inröddes cerad på Riddarhuset 1774. CommerceRåd 1779. StatsSecreterare wid Handels och Finance Expedition 1773. Föföret 1776. Utmånd 1775 till Riddare och 1778 till Commendör af Nordstjerneorden. Tillförordnad President i Statens Contoret 1778. RiksRåd 1786. Commendör af alla Kongl. Orden 1787. President i Kongl. CommerceCollegium 1789, hwilket embete han blot 2 år före sin dödd nedlade och upphöjdes då i Grefliga stånd. — Hans Exc. war sedan 1768 Ledamot af Kongl. WertenkapsAkademien, och af Swenska LandbruksAkademien sedan 1812. I sit idra gifte med framl. Fru Octilia Wilh. Transföld öfwerlefwes Hans Exc. af 5 Söner och 1 Dotter. Äldste Sonen Johan Wilh. Lijfjernerantz, Lönshöfding i Westmanland, är swer Hans Grefliga wärldighet.

Hans Exc:s tryckta skrifter äro 1) Tal om Swenska Näringsarnes underwigt emot de utländske, förmedelst en trögare arbetsdrift; Stockholm 1768. 8:o. 2) Tal om Sweriges urrikes handel i allmänhet och den Levantiska i synnerhet, Stockholm. 1770. 8:o. 3) Memorial öfrande utseppningen af wårt gröfre Jernfram. Inge gifwit till Kongl. CommerceCollegium. Stockholm. 1768. 4) Anmärkingar wid Statsutredningens Berättelse af år 1794 om Statswerkets tillstånd wid Kon. Gustaf III:s dödd, dat. d. 14 Dec. 1809. Stockholm. 4:o. m. fl. Öffligt wore att äga en säker och fullständig förreknig på alla så tryckta som otryckta skrifter angående wårt lands Finantiella och Commerciella förhållanden. Hans Exc. i lifesiden författat. Några uppsatte under Des utländska resor, äro kände af Grefwens HandelsBibliothek. Stockholm. 1772-77. St. I-IV.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 6.

Lördagen den 11 Februari

1815.

R e c e n s i o n e r :

Kongl. Landtbruks Akademiens Annaler.

1814. Andra Utgången; förra Häftet.

Sthm: 1814. 308 sid. 8:o.

(Slut från N:o 5).

Andra sparsamhetslagar bde st. t:n antaga än de som gälla för individen. Är fråga om krafter, som till produktion erfordras, det vill säga om penningar, då bde man vara sparsam och icke använda mera kraft till ett ändamål än verkeligen behöfs, för att ha krafter i behåll till andra ändamål; men ej må man söka att inskränka consumptionen af en produkt, hvars produktion man vill befördra. Den enda besparings motio som der kan åga rum, bestämmes af yttre förhållanden, såsom till ex. i fråga om produktion af födoämnen, deraf att wäderlek och krig kunna förstöra en del af densamma. Dersöre bjuder försigtigheten att göra upplag. Men ju flera konsumtions-kansaler, desmiera öka sig anledningarne att göra upplag, desmiera öka de sig och i verkligheten. Ju mera produktionen beräknas på säkallade

öfverflöds-behof, desmiera flera resurser har man, när omständigheterna bjuda att inskränka consumptionen till det högst nödwändiga, till lifs-uppehället. Sträfwar man i sin produktion endast till det högst nödwändiga, huru skall det då någonsin bli möjligt att göra besparingar för ofbrutteda händelser?

Rec. anser för ganska möjligt, hwad man i Blekingen antar för afgjort, att ett runland med potåter för brånwins-bränning kan swara emot tre tunneland besädda med råg, sid. 100.; han tror att i Blekingen, der possessionerna äro inskränka, folk-mängden stor, afsättningen på Carlskrona och Carlshamn betydande och der jordmänen, såsom lds, äro mera tjenlig till frambringande af rotfrukter än af säd, det kan bli afgjort förnänligare att bereda brånwin af rotfrukter; men han tror och, att i andra provinser förhållandet kan vara annorlunda; såsom t. ex. der wedpriset och dagspenningen äro höga, då det lär wara en afgjord sak, ehuru den undfallit Kongl. Landtbruks-Akademien, att 6 kannor brånwin, tillwerkade af potåter, kosta i wed och arbete lika mycket som 18 kannor brånwin, tillwerkade af råg. Rec.

ror, att om brånvins-beredning af rotfrukter wore så allmänt nyttig och så allmänt nödlig, som R. Landbruks-Akad. sid. 104 anser den vara, så kommer saken att göra sig liflig utan någon Regeringens åtgärd och man något löfte, att, i händelse omständigheterna skulle förändras till förbud af brånvins-bränning, undantag skulle göras till förman för den, som blifvit sig äga en wis areal af jord, kultiverad med rötter. Ingen wis regering lär genom dylika löften binda händerna på sig, då graden af en påkommande nöd icke kan förutses; och ingen klok hushållare lär bygga på sådana löften, då han vet nödens permanenta karakter vara den, att icke känna band af lag och löften.

Uti ofwänämnde betänkande föreslår R. U. följande försigtighetsmått mot missbruk; att, besigtning skulle hållas i Augusti månad på den persons ågor, som under warande förbud att bereda brånvin af såd, anmäter sig att bereda brånvin af rotfrukter; att den skedd af potäzzer och hwitbetor som förväntas, skulle i tunntal uppskattas, och att sedan derifrån blifwit subtraherade, hwad som behöfwes till folkets föda beräknad efter ett halft tunnland för hwarje helt hemman (sid 167), skulle pannans storlek eller afwerkningstiden bestämmas; att ingen, ware sig kronoberjent, Skötsel eller enskild person, skulle hwarken natt eller dag mekas frött inträde uti ett sådant bränneri; att wid sådana besök skulle låta upptäckas, genom en större mängd af i bränneriet liggande grödt såd, genom tillmåfningens och drankens smak och utseende, genom brånvinsens smak, såsom skiljande sig betydligt från det som af såd blifwit tillredt; huruvida ågaren användt mera än 10 till 15 marker såd till hwarje tunna potäzzer, oundgängligt till gästbygd sid. 104-6. Under förbudet sid nämligen, skulle

wara strängeligen föreskrifwit, att ej större mycket uhet såd finge nyttjas. Men om det förhåller sig såsom G. sid. 104 förmodar, att ingen wäjer att förkora, då han kan winna, eller att winna hälften, då han kan winna dubbelt; att då det är bewist, att brånvinsbränning af rötter är mera än dubbelt förmånligare än af såd, det ej kan rimligen förmodas, att någon landhushållare skulle der till använda den siffrämde, då de förra äro uti tillräckelig myckenhet att tillgå; att detta bde aldrinast kunna hända under förbudet tid, emedan då wanligen spannmålspriser är högst, hwartill då denna föreskrift af ett wist sådesquantum för hwarje tunna potäzzer? När wid 1812 års riksdag Nilsens Ständers Beswärs- och Ekonomiflottet i sin betänkande i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition syftande på inskränkning af brånvins-bränningen, föreslog, att alla ågare af bränneriwerk, hwilkas pannor öfwerstege det kannerat som kunde anses swarande mot husbehofwer, skulle förbindas att hålla spannmåls-lager, swarande mot halfwa årliga afwerkning-quantum för de mindre werken och mot hela årliga afwerkning-quantum för de större, anfördes bland skälen emot detta projekt att kontrollen blifwe omöjlig *). — Och nu, år 1814, an-

*) Utskottets affigt med denna lager-skyldighet war sannolikt den, att 1:o genom spekulationens förswärande sätta gräns för brånvins-tillverkningen; 2:o att på brånvins-brännarens bekostnad befordre anläggning af sådes-magaziner spridda öfwer hela riket. Då, enligt Utskottets idee, bränningen i städerna, ehuru icke förbuden, likwäl skulle öfvereras med 50 procenta högre afsatt och högre lager-skyldighet hade ofelbart småningom brånvins-handteringen dragit sig från kuststäderna och från skogs-lösa sådesbygden till skogs-provinserna, hwilka

ser Kongl. Landbruks-Akademien för möjligt, att genom tillmätningens och drankens smak och utseende kunna controllera brånvins-brännaren, om han skulle öfvertråda lagens föreskrift af 10 till 15 marker såd för hvarje kunna potåter.

Öfom bewis på skillnaden emellan tycken och principer, torde öfwen kunna gälla den sid. 106 anförda betänklighet, att tillafwentyrs, större delen, om ej all den myckenhet jord, som nu frambringas potåter till menniskors föda, skulle till brånvinsbränning användas, hwarigenom ett större behof af spannmål till bröd kunde uppkomma och således den påräknade sådesbesparingen minskas eller icke inträffa — och det medel, hwarigenom med temmelig wisshet den besparade bristen af potåter såsom födoämne för folket skulle kunna afhjelpas. Men behöfwer man mer, än påminna sig den sats ut Catechesen, att der slit och omtänka finnes, uteläsa icke Guds gåfwor, för att vara säker på, att, såvida folket behåller smak för potåter, skola potåter till födoämne aldrig tryta. Huru det hwardagliga behofwet skall fyllas, det må enhvar enskilt tänka på och ha slit i mån af sina behof. Men huru wid ofdrusedda handelser samhållset måtte undgå att blifwa beroende af främmande, det hör omtänkan till och omtänka hör Styrelsen till.

Afhandlingar:

a) Om särskilda slag af sot och brand i såd; af D. Swartz; för öfwerfärning af Dr. Elders Afhandling: Ueber die ver-

wid infallande hårda är häst behöfwa magazine. Man hade want sig wid att gdra upplag af swenskt spannmål, hwilket icke är att förwänta, så länge de större brännerierna ligga längs kusten.

skiedenen Arten des Brandes im Getreide. Förf. anmärker flera naturkuniges tankar om beskaffenheten af detta ondo; anser sannoslikt att den seta branden (holax) är följd af ett fästernas förskända tillstånd hos det tillwaxande kornet och uppger de förhållanden som ännu behöfwa närmare utrednas.

b) Om fördelen af Potåters obslag, i jemförelse med den af såd: af S. Brismon. Enligt Förfs uppgift, skulle produkten af ett tunneland besäde med potåter, efter gjorda afdrag och förwandlad i penningar efter gängbart pris, förhålla sig till produkten af ett tunneland besäde med Råg, såsom 85 R:de 24 S. till 39 R:de; såsom sådande ämne betraktadt wore förhållandet såsom 5 till 2; och, förwandlad i brånvin, såsom 300 till 90. Förf. till anmärkningarna wid K. Landbruks-Akademien betänkande angående brånvins-bränning af potåter (Stockholm 1814) har wisat, att dessa uppgifter tälte några rättelser, så i det ena som i det andra, och att brånvins-beredning af potåter kostar tre gånger mer arbete och wed än brånvins-beredning af såd. Rec. får tillägga, att om verkliga potåterne såsom födoämne betraktade förhöll sig till råg såsom 5 till 2, så skulle ofelbart redan antingen rågpriset hafwa stigit eller priset på potåter hafwa fallit. Alla sådana waror, som måttan af folket consumerar, plåga snart, när tillförseten är jemn, i pris sätta sig i ett riktigt förhållande till hwad produktionen kostar säljaren.

c) Anteckningar om Wexelbruk af N. Husberg. Förf. säger sig hafwa blifwit anmodad om ingifwandet af dessa anteckningar. Di Förf. under högst oagnsamma yttre förhållanden anfått sina försök, så de wäl icke anses såsom afgörande i hufwudfrågan, huru wida wexelbruk hos oss kan bli förmånligt eller

ej. Enhvar lär dock med nåje läsa dessa anteckningar, då de vittna om en man, som går sin väg consequent till målet; icke föraktar något, anmält såsom bättre; men eheller blinde öfverlemnar sig åt den dragkraft, som hvarje uppfinnare af något nytt så gerna vill utöfwa på andra.

d) Några upplysningar om Rödbroddämnen: af J. Werzelius. „De vanligaste rödbroddämnen äro barkar och isländsmossa. De flesta barkar, enligt Görfs undersökningar, innehålla ett eget ämne, som ganska mycket närmar sig till naturen af stärkelse — tallbarken mer än björkbarken — och böra således icke, enligt hvad somliga trott, anses blott såsom utspädningsmedel. Isländsmossan innehåller mycket stärkelse i förening med ett eget högst bittert och i watten svåröst ämne, som dock genom pågjuning af kall och swag lut kan fränfiljas.“ Enligt Görf. kan af isländsmossan ett förträffligt näringsämne beredas, ej „endast för migwäxt-är utan ärligt under alla omständigheter.“

§ goda är will ländsmannen icke höra talas hwarfen om nöd eller om rödbrodd. Denna högsinhet bör icke förtryckas honom. Enda sättet att wänja honom, att i hårda år och der det kan behöfwas, begagna isländsmossan till södoämne, wore wäl, om han kunde förmås, att alla år använda den till lagföning för hornboskap.

e) Om de anskalter, som i förra och senare tider blifwit widragna till de swerska schakteriernas upphjelpande: af C. Klinenberg. Ifrån 1736 till slutet af år 1793, då premierna upphörde, har Regeringen till befrämjande af finulliga särasweln utbetalt 326,676 R:dr. Denna summa torde efter en annan beräkning uppgå till en half million. Görf. har efter 6 Daler på R. D. reducerat 1,211.

271 Daler samt, utbetalt ifrån 1736 till 1766, då förhållandet war såsom 3 till 1; och efter 33 och en half procent till banko reducerat de ifrån 1789 till 1793 utbetalt 43,638 R. D. uti Riksgälds-sedlar, då likwäl agto under dessa åren höll sig emellan 6 och 10 procent. 1799 utgjorde den inrikes fallna ullen, enligt wärderings-journalerna, 102,800 skåp:d; 1813, 264,313 skåp:d, „oberäknade de betydliga partier, som blifwit försålde direkte till fabriks-idkare, utan att wid ullmagazinerna antecknas.“ Men manne icke jemwäl 1799 betydliga partier blifwit försålde direkte till fabriks-idkare, utan att wid ullmagazinerna antecknas?

f) Allmän Öfwerfigt af Storskiftes- och Enskiftes-förändringarna i Sverige: af Friherre Eric af Wetterstedt. Görf. börjar denna Öfwerfigt från den tid, då jemwäl „byalagens stogar och utmarker befunnos fördelte i många smala tegar, churu på många ställen lemnade under somfällt nyttjande, hwarigenom uppöbling af de derå belägna ländiga jordstycken hindrades.“

1756 började man reducera Mångskiftet till Storskifte i 2—3—4 lotter; 1803 började man i slärländerna, Skåne och Skaraborgs Län, att enskifta; 1807 utfärdades en allmän Enskiftes-förordning att följäs i de län, „hwar rest ägornas beskaffenhet det kunde medgifwa.“

Hic. hade önskat att detta ämne blifwit utförligare afhandladt, så att läsaren kunnat inse hvad som wällat det för jordodlingen och för folkökningen menliga förhållande, hwilket man sent omsider sann sig böra undandröja genom Storskiftes- och Enskiftes-förändringar. Hwad slag skiftaren nu söker befördra — flytning ur by, när arbetarne börja tränga hwarandra till lediga och ländiga ställen — är ju den naturliga odlingswägen, som wä

ra försäder gingo, och uppå hvilken de ofelbart oafbrutet hade fortarbetat till målet, landets fullkomliga uppodlande, om ej denna väg genom tillfälliga krafter blifwit tillstångd.

Denna odlings hämmande kraft för Nec. i sätet hvarpå den permanenta skattläggningen under K. Gustaf I verkställdes. För att förwisa Kronan om en bestämd inkomst och för att få allt i ett så kalladt ordentligt skick, wäldförde man de naturliga urvecklingslagarna; jordlägenheterna fingo icke mer taga form efter lokalen och efter ågarens krafter och behof, utan efter jordboken och embetsmannas beqvämlichkeiten; sådana hemmanets lägenheter som woro ågaren onyttige, fingo icke de andra upplåtas, ty Kronans räntebekänning hade derigenom kunnat rubbas; den uppragna jordslappen som med tiden kunnat bli en ansenlig possession, förstördes för det den då ännu icke råtte att skattläggas. Att man i denna sak mera såg på Styrelsens ögonblickliga än på Samhällets framtida förmån, må icke wäcka wår förundran; sådant har händt i alla tider och kommer att hända allestädes, der publicitet saknas. Men undranswärde må det förefalla oss, huru man i en tid, då bisköpseln hos oss war så högt driftwen, kunde äga så origtiga begrepp om naturlagarna för jordodlingskraftens urveckling.

I sådana ståtäländer, der den obrukade jorden är befriad från skog och wäta, kan genom enskifte saken hjälpas. Men hwad betydta i widd Skåne och landet emellan Wextern och Wenern mot alla rikets öfriga provinser? Att 1807 års allmänna Enskiftesförfattning icke är lämplig för lokaler, der jorden befinnes fördränkt genom opprensade strömmar, och privilegierade wattenwerk, det har lagstiftraren sjelf tydeligen tillkännagifwit

då han tillåter dess återopande endast der, „hwarest ågornes beskaffenhet det kan medgäwa.“ Förhåller det sig, såsom Nec. tror, att hindren för jordodlingen hufwudsakligast ligga i ett förtidigt reglerande, försaget i afseende att försäkra Kronan om bestämda inkomster, så behöfdes endast, för att återställa saken i sin naturliga skick, att man löste de band, som denna förtidiga reglering pålagt Jordbrukaren. Wäre den aktningens wärde höf., som, genom sina embetsmannas åtgärder så mycket werkat för möjligheten af jordodling i somliga af rikets provinser, genom en framställning af fordnar för odlingen menliga författningar leda efterkommande uppå råta vägen. Hos oss der publiciteten är ett nyföddt barn, bör folket genom tron ledas till att söka insigt. Denna tro kunna blott aktade embetsmän genom sina yrtranden beståda.

g) Om egenkaperna och nyttan af allmänt nyttjade gödningsämnen, samt om bästa sättet, att bewara och använda dem; af H. Davy. Öfversättning (från engelskan) med anmärkingar af J. Berzelius.

N:o 7 innehåller uppgift på premier och prisämnen. De äro 15 till antalet. En del af desse synes Nec. af den beskaffenhet att befattningen dermed hade borde öfwerlemnas åt Vänerhusshållsällskaperna. Kongl. Akademiens blir säkerligen öfwerhopad af arbete. Den wigtigaste af alla dessa ämnen är i Necis tanka den begärda ekonomiska och statistiska beskrifning öfwer ett helt sögderi. Nec. har med uppmärksamhet läst det af K. Ak. uppgifna förslag till de allmänna grunder efter hvilka beskrifningarne böra vara författade; sid. 205. Följande idéer hafwa derwid blifwit hos honom wäcke:

Det vill synas honom, att statistiska taflor, sådana som de uppgöras, och kunna uppgöras i Tyskland, England och Frankrike, här hvarken kunna uppgöras eller skulle vara af någon nytta. I osvannämde länder är den statseconomiska Skapelsen, hvaraf statistiska taflan eller beskrifningen skall framstålla en afbildning, i det närmaste fulländad. Man söker der nu att i taflor rapprochera föremålen, dels för att se hvad som ännu kan vara att retouchera, dels för att, genom det att taflan öfver ett parti ställes bredvid taflan öfver ett annat, kunna upptäcka förhållanden som annars kunde undfalla ens blick. Här, på Skandinaviska halvön, är Skapelsen ännu att göra. En öfverfikt af detta land, sådan den för närvarande behöfs, skulle Dec. vilja jemföra med en militärisch recognoscering af ett land bestående till frigs-theater, och företagen i affigt att uppgöra en förnuftig operations-plan. Intet väsentligt bör på en sådan tafla upptagas; intet som endast står der och förwillar och skymmer målet för Skapareblicken.

I anledning af Hr Hållströms framställda tankar om statistik, yttrade Dec. i denna Tidn. förledet år No 6, att han ansåg beskrifningar utan controllerande chartor vara utan all nytta. Han får nu tillägga att, i hans tanka, målet af lokal-känedom, som K. Akad. eftersträfvat, allenast kan genom chartor uppnås och att för att det för komma derhän, man gerna borde bestå dem, som vilja arbeta för ändamålet, från uppgift af sådana detaljer, som K. Akad. lätt kan genom embetsmänna-åtgärd erhålla, men som den enskilda mannen icke utan stor möda och mycken tidspilla kan sammanleta.

En del af de uppgifter som K. Akad. äskar, såsom om fogderiets storlek och widd, strömmarnas löpp, sjöarnas storlek, jordrymder

på hvarje helt Hemman i geometriska tuntes land åker, ång, fog, utmark, sid. 296 - 299, förutsätter ju tillvarelsen af elementer till chartor, eller gör chartors förberedande nödvändigt? Hvarföre då icke först och främst söka att erhålla chartor eller afbildningar af landets yta, innan man söker uppgift på allt sådant som beräknar lifvet, som på denna yta finnes? Eller om man ämteigen vill weta och göra allt på engång, hvarföre icke begära chartor särskilt och beskrifningar särskilt?

Hvad chartorna beträffar, synes det Dec. lätt att kunna erhålla dem. Plan-chartor finnas öfver isolerade delar af ytan; strömmarnas, vågarnas sträckning, de större sjöarnas contourer äro ock gifna. Små origtigheter beryda intet för det mål, som för närvarande bör vara hufvudföremål. Om K. Akad. bestämde skalan, hwarefter alla chartor öfver isolerade partier böra uppgöras och de tecken, hvarmed graden af markens elevation samt ytans permanenta och tillfälliga beskaffenhet bör uttryckas, och sedan uppdroge åt Länens Hushålls-sällskap att med godeligaste skyndsamhet besörja om verkställigheten, tror Dec. att man snart komme i tillfälle att uppgöra såkra operations-planer. Då Hushålls-sällskapets Ordsförande tillika är Länets Högdinge, då hvarje län har sitt archiv af chartor och sin egen Landtmäteriskt, synes ändamålet på detta sätt lättast kunna winnas. För det enskilda bemödanet och utan biträde af styrande Makten synes det Dec. omöjligt, att åstadkomma annat än ordrika och opålitliga beskrifningar. Många finnas här i Landet som äga intresse uti, att fanna förhållanden i ewärdeliga tider måtte dölas för Styrelsen och för allmänheten. Innehafwaren af ett privilegeradt wattenwerk vill wäpberligen icke, att någon skall

weta huru mycken jord för hans werks skull
fördränkes.

Slaget wid Dönnowitz, Episk. Poem i Ty-
ra Sånger af Carl Gustaf Walberg.
Stockholm 1815. 48 sid. 8:o.

Om brist på uppfinning i anläggningen,
brist på klarhet och hållning i anordnandet,
brist på artistiskt lif och poetiskt flygt i utföran-
det och total brist på rytm, meter och wäl-
ljud i anseende till versifikationen, är tillräck-
ligt att såsom den största oduglighet stämpla
ett såkalladt Skaldestycke; så måste wi sålunda
benämna närwarande Episka Poem (?) som
leder sitt ursprung af den kände märkwärldige
Förf., hwilken med den mest hårdade jernpan-
na mot kritiken, framträdde med en stor mängd
arbeten, olika till sin angifna art, men lika
till sitt inre wäsendes afgjorda ekände. Daktadt
samma utslag från alla håll blifwit sålde och
wåra konsidomare, som annars äro så stillakti-
ge i sina åsigter, dock beständigt i denna
punkt röjt en förunderlig öfwerensstämmelse,
framträdde dock Hr Walberg kände hwar fjör-
tonde dag med någon ny wanskaplighet stolt
öfwer den honom wärdiga pöbelpublik, som
begärligt betalar hans uselheter. — Innehål-
let af den närwarande wese wi här icke upp-
repa, emedan det, genom widlöftiga annons-
ser i allmänna papperen, är mer än tillräck-
ligt bekant. Det wore orättwist att förebrå
denna plan brist på Episk utveckling och en-
het; ty det ringaste begrepp derom har wäl al-
drig ingått i des Förf:s hjerna. Men nå-
gon skymt till poetiskt flygt tyckes man dock bö-
ra ha rätt att fordra, af den som annonserar

sig för att skrifa ett poem. Här ett
exempel, huru denna fordran blifwit uppfyllt
sid. 10.

„Vag icke namnfunnigt blef af freden man tänkte
der sista.

Litig Napoleon war; han wille öfott omwända tiden.
Det honom lyckades wäl: men och de förrente

Nådrum att samla sin mant, att utstaka wisligt
behöfde

och säkert,
Planen för sättaget, och förena ett med ett annat.

Stilleskänd derför bestids mellan Frankrikes fly-
tande örnar

Och de förbundne. Nu tiden beständes då mor-
den å nyo

Skulle begynna och solen i blodströlar uppgå.“

I denna ton af den urenaste prosa är hela
stycket sammansöft och öfwerallt är läsaren,
liksom här, i rwekan hwad för slags vers de
långa rådbekäade raderna skola föreställa. Ty
än stöter läsaren på en art falska pentameterer
t. ex.

„Krosade | den och ned | bröto | stytande | so-
der.“ —

„Af beka | trottsiga | Torn, beka | urgamla | Tem-
pel.“ —

„Hedra | Konungligt | namn, ge | menflighet | öf-
fer.“ — m. m. fl.

än på ett nyligen uppfunnet versslag, som
man efter analogien kunde kalla Heptameterer:

„Ger tryckta | bröder sin | hand, och | harkar från |
klippor och | dalar.“ —

„Blodet är | Mitt — och hans | solierlands | bro-
Swenska | ynglingen | blifwit.“ —

„Se för Carl | Johan | både sig | nu de | tappre
Ryfharnes | fanor.“ — m. m. fl.

Uti de verser åter, som gå på sina sex föt-
ter, är merendels mer än halsparten, hwar och
en på sitt olika sätt, haltande:

„Då äro Odens män ofta glömda och deras be-
drifter.“ —

„Då Rickas sändebud bit från mågtiga Gufkar och
kungar.“ —

„Olycklig förr, men trotsfände nu vänstra ödet med ära.“ m. fl. —

Vänstra Ödet: — Det kallas att öfverträffa Virgilius, som endast talar om Sinistra Cornix. — Bland de många mörder och ledsamheter, som årfölja den furstliga purpurn är den wist icke en af de minsta, att Regenter och Prinsar nästan dagligen måste se sina anletsdrag karrifieras af Konstnärer med en Hoffbros anda, och sina stora bedrifster af slika Poetaster som en Balberg.

Goda Zonen, synnerligen den Stockholmska: Eller Sina Werldens Anständighet i sin stolta glans. En moralisk Lärobok för gamla barn, i tretton Kapitel; hwarken af Griniani eller Piff Pass von Fusels brenner. Sthm 1814. 84 sid. 12:0.

Så ämnen kunna för den allmänna flokheteldran, som, byggd på etiska grunder, bedömmar det privata umgänget, wara af högre wigt än det närwarande; då det egenteligen utgör grundwalen för det leende Barbari, som — enligt Thorild — nu gör hela samlesnadens lust och liflighet. Men då

detta ämne är af en sådan betydighet och werkligen slipprig swårighet, tog Nec. närwarande bok med något mistroende i handen; helst titeln i selswa werket icke tycktes lofwa annat än wanlige nymodige grineri, som genom sin tomhet, sin ändamålslöshet och dertill sin tillgjordhet och preention är så osidligt: ett mistroende, som billigt skades genom den mislyckade dedikationen till Madame la Politesse. En publik är wiserligen att beklaga, som är till den grad fallen, att de professorer och skrifslärde måste wisa sig såsom Pajazzer och Claus-Marrar för att få ljud: men också är det sällan mycken halt hos den man, som rättar sig efter dessa läghetens önsningar. Läsningen af selswa boken har dock till en del försönat Nec. Wäl går den icke djupt, uttömmar icke ämnet, utan fladdrar stundom mer kring ytan; men den innehåller likwäl mångsaldiga träffande anmärkingar och förråder ett werkligen berömdwärdt allwar hos sin Förf., som tyckes endast welat använda sitt pickelhåringkap, såsom ett oskyldigt Paslepar-tout, hwilket han gerna sticker i fickan så snart han kommit till bestämd ort. Hwad Förf. yttrar emot Pensions-inrättningar för flickor, sid. (13—15) förtjenar att särdeles tagas i öfwerwägande.

S m å r t e S k r i f t e r .

Något om Krogar och Blåfänkakor; af D. v. D. Ifrån fornåldern. Stockholm 1813. 15 sid. 2:0.

En Dumbet af von Dalin som skall wara en parodi öfwer de Akademiska Disputationsbrufen.

Det tyckes att en mängd under de senare åren utkomna skrifter så ljudligen ådagalagt, att det ej brister wår tid förwåga att frambringa egna öfmarligheter; hwi plundrar man då 1740-talet på sina katter?

Bihang

liii

Svensk Litteratur, Tidning.

N:o 6.

Junii

1875

Ärda Nyheter.

Upsala:

Torsdagen d. 15 Jun. anställdes Philosophi Magisterpromotion wid Akademien härstädes, då Philosophiska Faculteten, genom tillförordnad Promotor, Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus Mag. Olof Kolmodin tilldelade Magistergraden åt 72 Philosophi Candidater, af hvilka 60 woro närvarande och 12 frånvarande. Nämningen af Stockholmiensses: E. Ord. Conzlisten i Kongl. Maj:ts och Rikens Conzli Swen Er. Fant, Isac Marr. Winge. Uplandi: Commministern i Wendel Joh. Breteblad, Vice Collega wid Geste Trivial-Schola Per Fjigelius, Vice Amanuensen wid DomCapitlet i Upsala Jonas Uvid Winkom. Roslagi: Nils Ol. Ulner, Carl Jon. Ludv. Almqvist, Lars Isas Lundahl. Gestrifci: Helsingi: Henr. Falck, And. Henr. Sjoberg, E. O. Conzlisten i Kongl. Maj:ts och Rikens Conzli Lars Hambräus, And. Berg. Ostrogothi: Enoch von Wullen, P. Daniel Amad. Asterbom, K. Acad. Boktryckaren Wilh. Fredr. Palmblad, And. Unell, And. Wärlin, Per Ad. Sonden, Laur. Leurenus, Joh. Haq. Wallman, And. Gust. Loendom. Westrogothi: Sacri Ministerii Adjuncterne Nathanael Wollin, Per Hemming Odhner och And. Sylwén, Ol. Bredberg, Gabr. Guldbrand, Ol. Molin, Dan. Danielius, Georg Rodberg, Gust. Norén, Sacri Minist. Adjuncten Ol. Sylwén. Sudermanno Mexicii: Gust. Becker, Marr. Ephraim Sillwerbrand, Nobilit, Gust. Wilh. Gumblius, Christian Gravallius, Lars Wikholm, Adam Fredr. Ramström, Ol. Ulf. Udden, Vice

Collega wid Örebro Trivial-Schola David Gotthard Blomberg. Westmanno: Dalekarli: Christian Er. Fahlerantz, Consistorii vice Notarien Ol. Senell, Nathanael Gerhard af Schultén Nobilit, Engelbert Gotber, Consistorii Amanuensen Johan Henric Schröder, Sacri Minist. Adjuncten. Er. Karlén, Adolph Wilh. Årborg. Smolandi: Carl Nerherwood Nobilit, Huspredikanten Carl Georg Rogberg, Per Magnus Palmberg. Gothoburgens: Justus Osterman, Joh. Börjesson, Jac. Berggren, Birger Wabström. Calmariens: Sacri Minist. Adjuncten Nils Henr. Wimmerstedt, Josua Jander. Weermelandi: Commministern Noach Hedren, Per Tellin, Nils Jac. Sillén, Sacri Minist. Adjuncten And. Årén, Carl Ludv. Larssin, Nils Christopher Sillén. Medelpado: Jemlandi: Sacri Minist. Adjuncten Theof. Candidaten Nils Feltström och Joh. Axel Hus, Eric Hartwefeldt, Per Calvagen, And. Åbr. Grossström, Sacri Minist. Adjuncten Er. Peter Selahn. Bohniens: Carl Eurentus, And. Adam Löthman, Er. Rosander, Hans Peter Nordmark samt Gothlandus: Lars Pet. Ihre. Tillika erfor Philosophiska Faculteten den sällsynna fagnaden att, efter 50 års förlopp, å nya tillbela Lagerkransen åt följande 16 JubelMagistrar: Prosten och Kyrkoherden i Södra Wistrar: Prosten och Kyrkoherden i Södra Wi, Einköpnings Rist, Ol. Meurling, ConzliRådet och förste Expeditionens Secretaren Carl L. Råmo, Rector Schola i Örebro Gerhard Reinhold Höjer, Commministern i Nora, Johan Reich. Schultze, Professorn, Rectorn wid Westers Gymnasium Doctor Eric Gust. Borg, AdvocatFiskalen Per Bergström, v. Pastorn och Commministern i Ternboås Joh. Thurin, Prosten

och Kyrkoherden i Sverdsfö Per Groth, Prosten och Kyrkoherden i Järsta Doctor Daniel Mohrberg Prosten och Kyrkoherden i Hed Adolph Wilhelm Abbe, Domprosten i Westrås, Ledamoren af Kongl. Nordstjärneorden Doctor Thomas Jeducer, alla af Westrås Stift, Prosten och Kyrkoherden i Malmåker, Bexid Stift, Per P. Fornander, Prosten och Kyrkoherden i Selåred, Götteborgs Stift, Severin Wallin, Bisfoppen öfver Götteborgs Stift, Commendören af Kongl. Nordstjärneorden, Riddaren af Rönung, Carl XIII:s Orden, En af de 18 i Svenska Akademien, Doctor Johan Wingård, BruksPredikanten af Herndlands Stift och Bruks Patronen Israel M. Norberg samt Rector Schold i Wisby, Prosten och Kyrkoherden i Endre Doctor Lars Lyth, af hvilka Domprosten Doctor Jeducer, Professorn Doctor Borg och Prosten Doctor Mohrberg woro wid Acten närvarande, och ökade festens allmänna glädje.

Dagens högtidlighet tillkännagafs Klockan 6 om morgonen med 38 kanonskott från Slottswallen, äfwen som genom det Program Professor Koltmodin, såsom Promotor, dagen förut utfärdat. Klockan 8 f. m. samlades samtelige Resp. Stater och Corpser äfwen som till owantlig mängd hit anlände Resande och Främlingar, i Skyerianska Huset, hwarifrån de efter intagen dejeuner, kl. half till 11 begäfw sig i Procession till Domkyrkan. Sedan Processionen intragit sina rum på Parnassen, bdesades en fullständigg Vocal och Instrumental Musik, under HofCapellmästaren Häffners anförande, hwar till tryckta Ord under acten utdeltes. Promotor öppnade acten med ett tal: de Studii litterarum & ratione Academicæ doctrinæ observationes nonnullæ, efter hvars slut Academiens Rector Magnificus, Theol. Professorn Doctor Hultén, å Academiens tillförordnade Cenzlers, Hans Excellence m. m. Herr Grefwe Magnus fr. Brahes wägnar, och i ViceCenzlers Herr Doctors och EkeBisfoppens stånwaro meddelade Promotor venia Promovendi. Hwarpå efter aflagd MagisterEd samtelige Candidaterne af Promotor till Philosophid Magistrar creerades. Under chorns från Musikläktaren samt kanonskotts löfande, uppträdde först de tre närvarande JubelMagistrarne och derefter de

niur promoverade, i Carhedern, ett af Promotor bekändas med Paerkransen samt mottaga Ringen och MagisterDiplomet. Sedan framstälde Litter. Human Adjuncten Professor Franér den af Philosophiska Faculteten uppgifna Magisterfrågan: An solo Potestatum Civilium æquilibrio asseri jus in civitate potest; Hvilken negando af Primus, Magister Jonas Nivd Winhem, Uplandus beswarades. Acten slutades med tacksägelser och förböner äfwen som verser till de talrik församlade Fruntimren, af Ultimus Mag. Nath. Gerhard af Schultén Westmanno, Dakekarlus Processionen nedträdde derefter från Parnassen i Domkyrkan att afhöra den Predikan som, inför en talrik församling, blif hällen af BataljonsPredikanten Sam. Hedborn, i anledning af Jobs 28: 20-28, efter hvars slut Processionen afträdde och återfildes i Consistorii Academiæ Sessionssrum. Till middagsmåltid, som gafs i Academiska Orangerisallonagen, samlades Promotor och Magistrarne, och hwar till Academiens Rector Magnificus och samtelige Professorer med flere embetsmän, äfwen som Länets Håfdinge, flere till staden anlände Riksdagsmän, Resande och Främlingar, omkring 180 personer, woro hjudne. Om aftonen war allmän Promenad i Botaniska Trädgården, och dagens högtidlighet slutades med en Val, som gafs i Toffelrummen å Kongl. Slotter.

Upsala:

Magistra Disputationer: Wärterminen 1815.

Under Theol. Professor Kassen, Theol. Licentiaten Mag. Sven Lundblads präsdium:

Disf. Theol. de religioso Mentis habitu veræ Humanitatis elemento. pro Candidatura Theologica Auctor Nic. Fellström, Medelp. Jemtl. 1 och ett halft ark.

Under Med. & Botan. Professorn, Ridd. af R. W. O. Doct. Carl P. Thunberg:

Flora Runsteniensis (in Oelandia). Auct. Abr. Ahlquist, Calml. 1 och ett fjerdedel ark.

Disf. de Ricino. pro Gradu Medico Mag. Fr. J. Löngren, Smol. ett och ett halft ark.

Under Anatom. & Chirurg. Professorn Doct. Jac. Åkerman:

De vulneribus Sclopetariis, qualia & quomodo in Xenedochiis militaribus tractanda. Pro Gradu Med., Auct. Mag. *Joh. Nic. Fedeur*, Westm. Dalek. 1 och ett halst ark.

Observationes Pathologico-Anatomicæ circa ventriculum P. I. pro Gradu Med., Auct. *Joh. Aug. Aman*, Suderm. Neric. 1 och 3/4:delst ark. — P. II. pro Gradu Med., Auct. *Carl Gust. Lithell*, Suderm. Neric. 1 och ett halst ark.

Under E. O. Med. Professorn Doct. Adam Afzelius:

Remedia Guineensia. Coll. IV. Resp. *Carl O. Bänge*, WestroGoth. 1 och ett sjerdedels ark. — Collect. V. Resp. *Ol. Lindbom*, Gothoburg. 1 ark med Tabell. — Collect. VI. Resp. *Dan. Ekelund*, Wermel. — Collect. VII. Resp. *Joh. Abr. Frestadius*, Stockh. — Collect. VIII. Resp. *Carl Hjorth*, Suderm. Neric. hvardera 1 och ett halst ark.

Under Histor. Professorn, Ledamoten af K. N. O. Doct. Er. Mich. Fant:

Monumenta Svecogothica falso meritoque suspecta. Contin. II. Resp. *Joh. Magn. Nordenström*, Medelp. Jemtl. 1 och ett halst ark*.)

Hypomnemata ad historiam regni Sveciæ moderatoris Stenonis Sture Junioris. P. I. pro Gradu Philosophico, *Gabr. Guldbrand*, WestroGoth. 1 och ett sjerdedels ark.

Monumentum Veterum Historiæ Sveogothicæ Prolegomena. P. IV. pro Gradu, *Carl Jon. Ludv. Almqvist*, Rosl. 1 och ett halst ark.

Specimen Scriptorum Rerum Scriptorum Medii potissimum Ævi, ex collectionibus Nordinianis. pro Gradu, *And. Berg*, Gestr. Helf. 1 och ett halst ark.

Disl. de recentioribus Numis Arabicis Reg. Academiæ Upsal. P. I. pro Gradu, Auct. *Jonas Arvid Winbom*, Upl. 2 och ett halst ark med Tabell.

Disl. Causas Expeditionum Cruciatorum præcipuas expositura, P. I. pro Gradu, *Carl Eurenus*, Bothn. 1 och ett sjerdedels ark.

Brevis expositio Historiæ Artium in

Suecia Sect. I. pro Gradu, Auct. *And. Abr. Graffström*, Medelp. Jemtl. 1 och ett sjerd ark.

Disl. de parœcia Lekland in Dalek. P. II. pro Gradu, Auct. *Er. Karlin*, Westm. Dalek. 1 och ett sjerdedels ark.

Biographica Svecana. P. IV. Resp. *Gust. Henr. Dalman*, Nobil. 1 ark. — P. V. pro Gradu, *Gust. Becker*, Suderm. Neric. 1 ark. — P. VI. pro Gradu, *Joh. Ax. Hufs*, Medelp. Jemtl. 1 och ett halst ark.

De gente Folkungica. Auct. *Jac. Nic. Tersmeden*, Nobil. Stockh. 2 och tre sjerd. ark. Under Akad. Bibliothecarius, Litt. Hum. Professorn, Mag. *Pehr Fab. Nurivillius*:

Historiola Bibliothecæ Regii Gymnasii Arosiensis. P. II. pro Gradu, Auct. *Joh. Henr. Schröder*, Westm. Dalek. Consist. Mannuens i Westerås. 2 ark.

Ad historiam Librorum in Svecia Prohibitorum Hypomnemata. P. III. pro Gradu, *Joh. Wretblad*, Upl. Communis i Wendel. 1 ark Under Phys. Professorn, Riddaren af K. N. O.

Mag. *Zachar. Nordmark*:

De Anomalia inter gravitates specificas, & vires impulsuam Aëris & Aquæ. pro Gradu, *Lars J. Lundahl*, Rosl. 1 ark.

Under Eloqu. & Polit. Professor *Skyttian*,

Mag. *Ol. Kolmodin*:

Disl. Opiniones Vulgi nonnullas, imprimis circa ritus sacros in Norrlandia residuas, sistens. pro Gradu Auct. *Er. Pet. Selahn*, Medelp. Jemtl. 1 och ett sjerdedels ark.

De Judiciis Publicis apud Romanos, observationes nonnullæ. pro Gradu, Auct. *Fr. Ad. Ramström*, Suderm. Neric. 1 och ett halst ark.

Loca Taciti Svehice tradita (Annal I: 6-11.) pro Gradu, Auct. *And. Henr. Sjöberg*, Gestr. Helf. 1 och ett sjerdedels ark.

Loca Taciti Svehice tradita (Annal I: 16-23.) pro Gradu, Auct. *Georg Rydberg*, WestroGoth. 1 ark.

Under P. O. Professorn, Mag. *Gust.*

Röss:

Historia Decem Vezirorum & Filii Regis Azad Bacht, ex Arabico in Latinum conversa; (cum notis) alla delarne pro Gradu utgifne, nemligen: P. III. *Carl G. Rogberg*, Smol. 1 och ett halst ark. — P. IV.

Ol. Sonell, Westm. Dalek., Consist. v. Notarie.

*) Utgåde förskättning af de 2:ne Disputationer framl. Biskoppen Doct. E. G. Nordin åren 1773 och 1774 härskådes utgiffvit.

i Westerås. 1 och ett sjerdedels ark. — P. V. *Gustaf Wilh. Gumelius*, Suderm. Neric. 1 och ett sjerdedels ark. — P. VI. *Per Tellin*, Wermel. 1 och ett halft ark. — P. VII. *Gustaf Norén*, WestroGoth. 1 och ett sjerdedels ark. — P. VIII. *Justus Osterman*, Gothob. 1 och ett sjerdedels ark. — P. IX. *Er. Rosander*, Bothn. 1 och ett sjerdedels ark. — P. X. *Josua Zander*, Calm. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XI. *Nic. Hour*, Wimmerstedt, Calm. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XII. *Peter Hemming Odhner*, WGoth. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XIII. *Nic. Christoph. Sillen*, Wermel. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XIV. *And. Adam Löthman*, Bothn. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XV. *Nic. Jac. Sillen*, Wermel. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XVI. *And. Arén*, Wermel. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XVII. *Laur. Ihre*, Goth. 1 och ett sjerdedels ark. — P. XVIII. (& ult.) *Christian Er. Fahcrantz*, Westm. Dalek. 1 ark.

Historia Syndici Abi Saber, ex Arabico in Latinum conversa; (cum notis) alla delarne pro Gradu utgifne, nemligen: P. I. of *Per Ad. Sondaén*, OstroGoth. 1 och ett halft ark. — P. II. *Per Magn. Palmberg*, Smol. 1 och ett sjerdedels ark. — P. III. (& ult.) *Ol. Molin*, WGoth. 1 och ett sjerdedels ark.

Historia Regis Baecht Zaman, ex Arabico in Latinum conversa; (cum notis) P. I. pro Gradu *And. Magn. Sylwén*, WGoth. — P. II. (& ult.) *Ol. Gabr. Sylwén*, WGoth. Swardera 1 och ett sjerdedels ark.

Duo Fragmenta Jacobi Edeseni Latine & Svethice; pro Gradu, Auc̄t. *Hans Peter Nordmark*, Bothn. 1 och ett halft ark. Under Mathem. Professorn *Jöns Swanberg*:

Linearum atque Superficierum Theoria analytice exposita. alla delarne pro Gradu utgifne, nemligen: P. VI. of *Sven Fant*, Stockholm. P. VII. *Lars Hambræus*, Gestr. Helf., med Tab. — P. VIII. *Enoch von Mellin*, OGoth. P. IX. *Henr. Falck*, Gestr. Helf.; m. Tab. — P. X. *Engelb. Gother*, Westm. Dalek. — P. II. *And. Wilh. Ahlborg*, Westm. Dal. — P. XII. *Er. Harvufeldt*, Bothn. — P. XIII. *Christian Gravallius*, Suderm. Neric. Swardera 1 och ett sjerdedels ark.

Theoria Motuum Ellipticorum, e primis explicata principiis. pro Gradu, Auc̄t. *Nathan. Gerh. af Schultén*, Nob. Westm. Dalek. 2 och ett sjerdedels ark med Tab. Under E. & Polit. Professorn Mag. *Mils Fredr. Sjöberg*.

Commentationum Stoicarum Particulæ pro Gradu utgifne, nemligen: P. I. of *Carl Ludv. Lalin*, Wermel. — P. II. *Laur. Laurenius*, OGoth. — P. III. *And. Wärlin*, OGoth. — P. IV. *And. Unell*, OGoth. — P. V. *Dan. Danlius*, WGoth. Swardera 1 och ett sjerdedels ark.

Under Eloq. & Poesj. Professorn Mag. *Carl Joh. Lundwall*:

Disf., Principium Pulchri Poëtica rerum transfiguratione præcipue illustratum, exhibitura; utgifne pro Gradu, nemligen: P. I. of *Dav. Gotthard Blomberg*, Suderm. Neric. 1 och ett sjerdedels ark. — P. II. *Ol. Utr. Uddén*, Suderm. Neric. 1 och ett sjerdedels ark. — P. III. *Ol. Bredberg*, WGoth. 1 och ett halft ark. Under Log. & Metaph. Professorn Mag. *S. am. Grubbe*:

De Philosophiæ Naturæ disquisitioni Empiriæ non inimica. utgifne pro Gradu, nemligen: P. I. of *Birger Wadström*, Gothob. — P. II. *Joh. Börjeson*, Gothob. — P. III. *Joh. Haqu. Wallman*, OGoth. Swardera 1 och ett sjerdedels ark. — P. IV. *And. Gust. Loenhom*, OGoth. 1 och ett halft ark.

De artis ad naturam in Philosophia Dynamica respectu P. I. pro Gradu, Auc̄t. *P. Dan. Amad. Atterbom*, OGoth. 3 ark. Under Græc. Litt. Professorn Mag. *Joh. Otto Sjöjer*:

Dialogus inter Xerxem & Artabanum de Bello in Græciam suscepto; ex Herodot. Lib. VII. Cap. 44 &c. Svethice redditus (cum observationibus Histor. & Philol.) pro Gradu, Auc̄t. *Peter Calvagen*, Medelp. Jemf. 1 och ett halft ark.

Supplementa quædam in Lexica Græca. pro Gradu, Auc̄t. *Wilh. Fr. Palmblad*, OGoth., Kongl. Akad. Boktryckare. 2 ark.

Pindari Pythiorum Ode Duodecima Svethice tradita; pro Gradu, Auc̄t. *Nathanaël Wallin*, WGoth. 1 ark.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 7.

Lördagen den 18 Februari

1815.

R e c e n s i o n e r :

Lagstiftningens Vetenskap. Af Gaetano Filangieri. Första Delen. Öfversättning. Strengnäs, 1814. 264 sid. 8:o.

Under den tidpunkt då en Commission af Regeringen blifwit nedsett, till besörjande af våra lagars förbättring, förtjenar det företaget wisserligen ett öfadt mått af beröm att urgifwa ett verk öfwer Legislationen, för att derigenom leda allmänheten till ett riktigt omböme öfwer de förtjente männens mödor. Wälet af arbetet måste öfwen gillas, då den allmänt öftrade Italienaren wisserligen här fullgjort allt hwad en grundlig empiri och widsträckt historisk insigt ensamt kan förnä. Det är sant, så framt ej en omfattande filosofisk anda swärfwar öfwer werket och efter ewiga ideer ordnar det hela, måste den empiriska konstruktionen af Staten stanna på en lågre, de högsta fordringarna icke tillfredsställande punkt. Men utan fråga kan man wäl ej med mindre urskillning gå till wäga, än då man, som så många Kantiska Jurister, ned-

förtar filosofien från sin herrskarplats, och i stället, enligt Schellings träffande ord, gör henne blott till en tjenstepiga åt sin wettenskap. I detta fall måste hon låta bruka sig till att uppsnappa något enskildt begrepp, och sätta det förut såsom någon ting hwarefter föremålen, såsom uttryckta enskildheter, måste lämpas och skrufwas. Af detta kan icke följa annat än en subjektiv halskunskap som i stället för att gifwa rena facta, framställer dem uppgrumlade af en ovetenskaplig individualitet. Och till ett sådant försarande har intet system mera förledt än Kantianismens (i så många fall, helt annat än Kants), som genom sin isolerade logiska natur, just gick ut på att, efter enskilda förefällningar, på egen hand sönderskära det hela och uppställa delarna. Empirien, då den är grundelig och samwetsgrann, kan deremot med skäl gälla såsom folkum, såsom underlag för den filosofiska spekulationen, med hwilken den, egentligen att tala, ingalunda står i någon opposition. Ewertom måste den empiriska undersökningen, i många fall, leda till samma uppräcker som spekulationen, fast den till dem saknar nyckeln. Det mång-

salidiga kan den neml. riktigt uppfatta, men att ordna det till enhet, förmår den icke. Detta kan endast verkställas af den som i ideen kan ståda motsatt mellan enhet och mångsalidighet försvunnit.

Ett exempel för denna anmärkning lemnas sid. 62-64, der Förf. helt och hållet blott med erfarenhetsfaktal visar hvad sedermera den filosofiska spekulationen, med vortskädeliga grunder, ådagalagt, „att wilden, irrande ombring i Fogarita, ej är någon naturmänniska; utan en tvänsligtad människa, hvars lefnadsfakt är stridande emot de systemål, som naturen föreskrifvit henne, och att detta tillstånd straxare är en bild af människolagets förnedring, är en tassa af des baradom,“ i anledning hvaraf han också riktigt anager ett primitivt samhälle såsom existerande i, med och ifrån första stunden människor existerade. Men utan upphöjd filosofiskt åsigt, war det honom icke möjligt att af denna så högt riktiga anmärkning, draga de resultat som vederbort. Sakrade han i början af sin deduktion tyckes anse den ursprungliga människan, för den fullkomligaste människan, tilltro han henne dock icke möjligen kunna äga, den dyrbara gåfwan, att med samhället förenas sjelfständighet,“ hwadan detta ursamhälle måste förekomma honom såsom ett ofullkomligt och misslyckadt försök, från hwilket man måste gå till stiftande af enskilda, i allt inkränkta samhällen. Men derigenom blir han urstånd att gifwa dem något högre systemål än sig själwa, att gifwa dem något problem att upplösa, utan hwilket man aldrig kan bringa det empiriskt gifna i sammanhang med något upphöjdare, och således ej heller gifwa det konsistens. Wår Auctor måste således se den enskilda, den empiriskt gifna staten, såsom skolat, och föreställa sig staten såsom en-

bast för sin egen skull, hwilken sakt, ganska riktigt gällande om den primitiva och prototypiska urstaten, före mensklighetens fall, gde den enskilda, empiriskt gifna Staten efter faller, till ett sanctioneradt förfärligt tyranni, i hwilken form den också, egentligen i Asien, of a uppträdt. Men den enskilda Statens ändamål är att upplösa sig i och att återbringa menskligheten till den allmänna urstaten hwilken, såsom en fullkomlig absolut moralisk motbild till den fysiskt absoluta organismen i sig förenade alla motsatser och såsom på en gång enhet och mångsalid uppträdde; der således ingen annan allmän opinion existerade, än en rent relativ, ingen annan lag herrskade än samvetets högsta sedebud och ingen annan handling förerogs än en skönt poetisk. Då nu detta paradisiska tillstånd, denna gyllene ålder förlorades genom egoismens pre-tention, att vilja bestå såsom enskildhet, hwadan en total splitering blef nödwändig; följde, måste detta icke kunna återförvärfwas på annat sätt än genom hvarje individus totala utbildning till förmåga att åter i det allmänna ofskildighetsstillståndet ingå. Och hwad som i smått är föremålet för den enskilda människans utveckling, är det i stort för den enskilda staten. Men liksom den empiriskt gifna, fallna människan är en grundad afbild af den ursprungliga, ofskildiga människan, för reflexionen i sig uppenbarar dualismen af anda och kropp, så är den enskilda Staten en afbild af den absoluta UrStaten; uppträder således såsom en empiriskt gifwen, af ett högre ändamål betingad organism och uppenbarar för den legialativa åsigten i sig en gifwen motsats, mellan des intensitet och extensitet, mellan des positivitet och negativitet. Denna positivitet bewaras i Lyran, som tillika är en symbolisk hänwising, på

den ursprungliga idealstaten, det helga mansna samfund som icke står under någon annan kyrka än Guds Andes. Denna kyrka är alltså ett supplement till den borgerliga jurisdiktionens negativitet, som till inre renhet förklarar den yttre ostraffligheten, i det den anser menniskan, hvilken ur den borgerliga lagstiftarens synpunkt är ond, såsom susceptibel af förhåring. Således måste den borgerliga lagen icke blott, enligt Höf:s ord sid. 48, lemnas kyrkan bekydd, utan den måste rent och obegränsad bestå bredvid den borgerliga lagen, utan att den ena eller den andra står i ett ömsesidigt beroende, hvaraf följer att Prästerna, kyrkans representanter, icke kunna anse såsom Statens embetsmän, utan såsom ett af statens nödvändiga och ursprungliga elementer*).

Hade vår Auktor betraktat sitt ämne i denna consequens, skulle han visserligen kommit till ett helt annat resultat i afseende på frågan om Statsinrättningens ändamål. Han sätter det neml. i Medborgares Bestånd och trygghet (sid. 67—71), och till följe af det

*) Man torde häraf kunna inhämta, huru grundsaligt det projekt varit, som hos oss tid efter annan slyskott så många Brochurkrifvare, att utesluta Prästskapet från Statsrepresentationen. Af samma skäl skulle man då utesluta all positiv moralitet ur statsorganisationen och således konstruera samhället despotiskt. I alla fria stater har derifrån Prästskapet deltagit i representationen, icke som man underkundom inbillat sig, till följe af Prästernes herrsklyskna list, utan rentaf till följe af ren nödvändighet. Men liksom följer det häraf att Prästen, såsom sådan, lika litet måste slyskottas med världsliga embetsbromål, som i sina handlingar bero af världsliga makten eller lönas som världslig tjänsteman. Han måste blott vara Präst.

Helvetianska morallsystem han war tillgifwen, statens lifafsvande princip, till frambringande af dessa ändamål, i hvarje medborgares kärlek till makt, såsom en statiskt modifieration af den kärlek till nöje, hvilken Helvetius föställa såsom mensklighetens allmänna driftfäder (sid. 180). Med det skick som wettenskapen nu mera innehafwer är det öfverflödigt att anmärka, huru salft och preklar denna lifsprincip måste vara; ty hvar och en inser genast att en handling, ursprungen af ett sådant egoistiskt motif, icke kan vara förtjänstfull eller berömdvärd, liksom att denna kärlek till makt liksom ofta kan leda till trygghetens förstörande som till des upprätthållande. Men äfwen dessa båda ändamål, såsom rena relativiteter, kunna ju icke gålla såsom ändamål? De kunna endast vara medel till en annat högre, och till att upptäcka detta, torde de reflexioner wi ofwansföre anfört öfwer Statsinrättningens wäsende kunna leda oss.

Det är en gifwen sak, att twenne morafser alltid sträfwa att i ett högre tredje upplösa sig. Så wilja äfwen den juridiska och ecclesiastiska negotiation och positiva moraliteten upplösa sig i en rent sedlig sinnessämning, som är en följd af en harmonisk och regeligt fullkomlig intellektuell bildning*).

Wägen till denna bildning går blott igenom grundlig och säker wettenskaplig och artistisk kultur, och således är Wettenskapers och konstens högsta flor och ändamålmässige

*) Göde att undwika missförstånd må här anmärkas, att den statiskt konstituerade kyrkan icke är identisk med religionen, utan blott des i reell form framträdde fluggbild. Derföre har den också nödgats att till någon del, negativisera sin positiva moralitet, i des canonicitet och i den allmänna kyrkotrukten.

allmänt utbredda verkningar Statsinrättningens närmaste ändamål, för hvilket hvarje medborgares trygghet och bestånd äro de ytterst absolut nödvändiga medlen. Det är sant, om man i wist afseende undantager England, har man icke sett någon statsförfattning der detta ändamål är intenderadt, men just derföre wisa de fleste Staters historia nödvändigheten af detta ändamål. Så r. ex. i vårt eget fädernesland. Wi upptäcka der en constitution hwars ursprungliga karakter, genom alla des omskiftelser, bibehållit sig såsom bestående i en afgjord embetsmannas-aristokrati. Så wida embetsmannas-anseendet endast genom funktaplig duglighet kan bibehållas, är detta en ganska stor förtjenst i vår statsförfattning, hwilken, tillika med våra riksdagsbruk, skulle hafwa gjort vår constitution långesedan till den yppersta i Europa, om icke en besynnerlig tröghet hos folket, och ofta ombytta äfsigter hos Styrelsen hos densamma hämmat utvecklingen. Om underfundom en styrelse lagt hög och upplyst wigt på tankens förädlansde yfelen, har en annan med mistroget äga följt snillens gång och den tredje uppoffrat dem för ett wist slogs yligt artistiskt quincallerie; och deraf denna besynnerliga halfbildning hos vår nation, detta fragmentariska werande, hwilket icke annerstådes igenkännes, och hde åter grunden till de mångfaldiga brytningar och constitutionsombyten, som gifwa våra häfder ett så besynnerligt utseende och som så ofta bragt vårt fädernesland på branten af undergång. — Om man på detta sätt wille genomgå alla nyare staters historia, skulle man snare inse att deras olyckor berott af olika motverkningar som den allmänna wettenskapligheten och den inskränkande legislationen ämsesidigt frambragt, och af försummelsen att bringa dessa i ett harmoniskt förhållande. Det

ta phenomen är också så evident, att det icke kunnat undfalla en så djurträngande forskare som vår författare; hwarom XVIII Capitlet: Om ett Folks mognad, s. 258—264 vittnar. Men han har ej fullföljt sin upptäckt med den consequens som nödigt varit, och betraktande allt ur empiriens låga synpunkt, har han trott alla dessa misförhållanden genom loaförändringar stå att hjälpa. Han har neml. skarpt uppfattat alla förhållanden, i den intellektuella och politiska werlden, så som de på hans tid woro, och af dem abstraherat sina sätter, projekter och förhoppningar. Då Filangieri war ett af sin tids skarpsinnigaste hufwuden, och derjemte innehade ett genomwidsträckt historisk beläsenhet, utbildadt sinne, måste hans arbete äga ett afgjordt värde: i synnerhet äro hans anmärkningar öfwer förhanden warande brister högst trädfande, men de resultatet han deraf dragit äro oafstodt all den sannolikhet hwarof de inför erfarenhetsförståndets domstol, prunka, till en stor del ganska wanskliga och hafwa äfwen af tidens senare händelser blifwit mederlagda. Så har han t. ex. sid. 30. genom betraktandet af alla Staternas bemödanen för egen säkerhet och deras bemödanen om utspändandet af en allmän rikedom, såsom det säkraste medel till hwarje individus oberoende bestånd, dragit den slutsid, att ingen dödlig kunde mera finnas, som skulle kunna pålägga werlden tyfnad, eller förtöra och grundlägga riken; och knappt hade den goda Filangieri lagt sina ögon tillhoppa, förän de händelser utbrö, genom hwilka den mäktige Napoleon, af rikedomarna loctad, inom så är förändrade Europas öden. — Lika har han sid. 153—163 wist de trenne stora felen i den Engelska constitutionen, neml. den wäckställande maktens oafhångighet af den lagstifvande, i det att

Ronungens funktion fordras för att göra parlamentets beslut lagligt gällande; deri att den verkställande magten, eller konungen, genom parlamentets corruption, kan utöfva ett vidsträckt wäld under den lagstiftande maktens beskydd, och i det beständiga stigande och fallande som, efter omständigheterna, måste råda i de tvänne constitutionella auctoriteternas myndighet; men med orätt förspår han af dessa brister Englands fall, och yrkar att detta rike, som sedermera, under ständigt stigande wälmåga, nästan ensamt underhållit den ärofulla striden mot Europas förtryckare, redan år 1780 war på branten af sitt fall. Ty han har icke gifwit akt på, att den engelska constitutionen genom sin parlaments-inrättning, gjort grundelig scientifisk obling till ett nödwändigt wälför för hwar och en som will göra sig förtjent af nationens förtroende och derför icke beräknat denna författnings omgängliga följder, en fast och lagfäst grundad opposition, som strängt nagelfar och controllerar Styrelsens alla företag, och en af constitutionens oföränderlighet och af den derifrån resulterande fullkomligt nationella literariska och husliga esprit underhållen patriotism som är sårdig att wäga allt, företaga och uppoffra allt för fosterlandets heder och det helas bästa; ett land, der ett sådant tänkesätt är allmänt, är hwarje medborgares, måste wara utifrån oförstörbart, äfwen om det ej, som Britanien, wore omsiwerat af ofösvinnerliga trämmurar.

Rigtige anmärker när auctor, sid. 69, att „ett lif, som underhålles genom ett nödosamt och oafbruter arbete, är ej ett lyckligt lif. Detta war Sijyohi olyckliga öde, han ägde ej ett ögonblick för sig sjelf; emedan hela hans warelse war förddnd till arbete,“ och med skäl drager han deraf den slutsats, att „det är nödwändigt att en stat är rik, och att

rikedomarne äro riktigt fördelade,“ så wida den icke kan bemöda sig om intellektuell förädling, som, hwarje ögonblick måste brottas med den fysiska existensen betingande behofwen. Men alldeles orätt göres handelsespriten till det förnämsta, och fastsläses rikedomars samlande såsom statens bästa systemål (s. 203.) Ty ett hofsamlande af rikedomar, endast för deras egen skull, har sin grund i en cros egoistisk princip som motstås war all samhällighet. Och en industri, som icke betingas och ledes af ett högre, gemensamt ändamål, förslår sig sjelf. Wi hafwa ett nära exempel härpå uti Danmark, hwars inbyggare uppoffrade allt för att blifwa rika. Men inom en kort tid hafwa wi också sett Danfkarne störta öfwerända på deras indenländske konstflid och bankeruttera under deras suikenhet efter gull. Spanien föll icke, derför att det så betydligt förminskade sina inkomster genom Morernas fördrifwande (sid. 75); ty med spanska stansförfattningen och constitutionen war det consequent och nödwändigt: den bringande christendomsfjern kan ej tåla och bär ej tåla christendomens fiende bredwid sig. Men Spanien nedtrycktes deraf att den allmänna religiösa andan wilsefördes till att slafwa för enskilda affigter. Att kyrkan gick ut sin karakter såsom kyrka och blef ett den politiska makten underkastwande tyranni, som emedan den trompar under störtarna sin egen lifsprincip, positif moralitet, äfwen wille utrota juridikens negativa och derför ifrige förföljde all wettenskaplighet, hwilken, enligt sin natur, med all slags ensidighet står i den rakaste opposition.

Ingen menniska kan hela och hållet undandraga sig inflyrelsen af den tid, i hwilken hon lefwer. Filangieri war medlem af det sekel, som framför något annat förtjenat att

fallas förändringarnes och reformationernes, och sjelf war han bildad efter grundsatserna af det system, jag menar Encyclopidisternes, som ifrigast yrkade de gamla formernas totala undanträngning. Man må således icke undra att en man hvilken icke såsom wi, lärt öfwerleswa de ryeliga följderne af dessa omskifningsförsök, ifrigt hoppas att botemedlet för folkslagens olyckor, är att söka i de gamla lagarnas fullkomliga affkastande. Han yttar sig nästan öfwerallt med brinnande nit här om, men swartast utmålar han våra staters gamla juridiska författningar sid. 260, der han föreställer dem såsom „Lagar lista“ de för mer än tio århundraden tillbaka för nomadiska folkslag. „Man har trott sig — tillägger han — småningsom kunna göra några förändringar i dessa lagar; men de nya lagarne woro liksom calquerade på de gamla, hwars spår de swaga regeringarne ej wägar öfwer gifwa: man har sammanblandat alla dessa lagar för att göra en samling deraf, och man har gifwit namnet lagfarenhet åt en slags barbarisk mosaik, åt en oformlig massa, hwars alla delar småningsom blifwit hopkastade utan sammanhang och utan att passa tillsammans.“ Intet underligt således, om han entusiastiskt tillropar nationerna att genast kasta det gamla öfwerända, och att ifrån grunden uppfostra en alldeles ny byggnad. Mot sådana försök måste likwäl Nec. för sin enskilda del, högt förklara sig. Endast, genom individualitetens rena och oförda utveckling, kan det enskilda beredas att engång återgå till helhet, och denna regel i ofseende på den enskilda menniskan, gäller äfwen för menniskans idealiserade, förstorade afbild, för Staten. Då den icke utan att förstöra sig sjelf, kan utbilda sin nation kosmopolitisk, är den god om han utbildar fullkomligt den ur-

sprungliga nationaliteten, ty på utvecklingens bana är det nödwändigt att Swenskar rent af såsom Swenskar, Nybar, rent af såsom Nybar uppträda bredwid hwarans dra. Men för att bibehålla denna ursprungliga nationalitet, måste såsom den heligaste klenod de ursprungliga formerna, det urgammala lifwet, bewaras. Dessa wäsentliga former äro språket och de originella lagarne; borttag dem, och nationen skall snart såsom nation förfwinna. Om våra lagar äro stiftade för nomadiska folkslag, så måste de, der oaktadt, i det hufwudsakligaste bestå, så länge wi wilja bestå såsom sjelfständiga barn af nomadiska förfäder, och de Regeringar, hwilka grundat sina nya lagar på de gamla förtjena ders för icke epithetet swaga; den verkliga patrioten skall med rödt hjerta kalla dem wisa. Bedragen är wiserligt Gör. på sitt hopp (s. 184), att kärlek till makt skall alstra dygd och patriotism; men låt wedborgarn oförda så fortleswa under samma omgifningar och relationer, hwilka, från de spädaftre åren, med heliga bond blifwit knurna till hans hjerta, och patriotismens ädla, heroiska känsla skall icke ureblifwa.

Men torde någon inwända, skola lagarna icke förbättras, skola de ensamt i förändringarnas werld wara oföränderliga? Det är icke Nec:s mening; han ifrar blott mot de totala omskifningarna. Lagarne måste afbilda nationerna, och nationerna sina lagar. Som nu Swenska nationen wäl i anseende till grunden, till sin wäsentlighet är densamma men i anseende till relativiteterna icke är densamma, som den war i Konung Birgers tid, så böra lagarna äfwen till grunden wara densamma, fast de i det owäsentliga skifta sig efter tiderna. Och i det faller, är det den wisa lag, som inom sig bär möjlighets-

gen till sin laglikmåliga oförhastade förändring; en egenkap som så fördelaktigt utmärker den närvarande Svenska constitutionen.

Wissertligen finnas ännu många satsar i närvarande bok, hvilka såla predningens råttelser; men wi böra icke och behöfwa icke bortraga rumme m. d. en detaljerad granskning, sedan wi i sitt riktiga ljus sökt framställa selskaps husfudrincterna, af hvilka alla detaljer nödvändigt bero. Icke tro wi det wara nödigt att särskildt utdraga alla de anmärkingar hvilka bewittna För:s djupa och hufsa skarpsinnighet, då wi med full öfwertrygelse underkrifwa det omböme, som de kunnigaste domare redan fäkt, att denna bok är en rik grufwa på de wigtigaste och tänkwärdigaste aktigswanden öfwer hwarje enskildt fall. Endast det böte wi tillägga, att de flesta anmärkingar kunna göras mot denna första bok som är en theoretisk inledning till hela werket, innehållande De Allmänna Reglorna för Lagstifningens Wetenskap, till hwilkas sökra bestämmande naturligen en djupare filosofi är erforderlig. Deremot måste denna För:s klara forskningsblick framstå i all sin glans i de återstående fem böckerna, hvilka syfvelsätta sig med lagkunskapens praktiska del. Wi kunna derför icke annat än uppriktigt önska, att de öfriga delarne snart må komma i allmänhetens händer, då den så wäl behöfwer en mera södig, mera odlande lektur. Och öfwenhet ytterra wi denna önskan, om dessa efterföljande delar blifwa iolkade med samma utmärkte skicklighet, som för handen warande del, i hwilken Silangieris söna och wararna och dock rent profosska styl ofskild är återgifwen, ehuru föredragets karakter och wissas egenheter i uttrycket tillkännagifwa, att iolkningen icke omedelbart skett efter italienska originalet utan efter franska öfversättningar.

gen. Det enda Rec. tror sig böra nämna, är att öfwer:s rättsskrifning är nog wacklande. In staswas Wetenskap än Wetenskap, än rikning och riktas, än riktning och riktas, i båda fallen orätt. o. s. w.

Följande forta underrättelse om en så utmärkt författare, torde ej sakna intresse: Gaetano Filangieri, en af de yppersta literatörer Italien i senare tider frambragt, föddes i Neapel 1752. Efter en widsträckt humanistisk bildning ingick han först, enligt sinna släktningars önskan, wid arméen. Snart lemnade han dock denna post, och kallades 1787 till medlem af den stora Finansconsillen. Han afled 1788. — Urom sitt stora werk öfwer Lagstifningen har han utgifwit twenne andra: Om den Allmänna och Enskilda uppsökstran, och Juristars Sedolära. Det senare är egentligen riktadt mot Machiavel, hwars höga anda Filangieri dock wäl icke rätt förmått att fatta.

Åbertonde Århundrads Märkwärdigaste Handlinger i Sammandrag. En Läsebok för Borgare och Landmän, af Joh. Chr. Aug. Bauer. Efter Tredje förb. Uppslagan öfversatt af Carl Fr. Mademine. Första Delen 230 sid, Andra D. 226 sid., Tredje D. 206 sid., Fjerde D. 130 sid., Stm. 1814. 8:o.

I war tid då så få läseböcker nästan endast finna läsare, då man finner sig b-lären med ett ofbruter och blindwis sammanhämmtat twerande, är det åtminstone önskwärdt, att sådana fragmentariska raslor af en säker och skicklig hand uppdragas. Det ad. rtonde Sels-

lets händelser hafwa i Bauer funnit en lycklig håfdateknare, och wiserligen skola flera än Borgare och Landtmän genomläsa hans arbete. I första Bandet beskrifwes 1) Det stora Nordiska kriget; 2) Spanska 3) Österriska Successionskriget, och såsom Bihang Jordbåfningen i Calabrien samt Gibraltars Belägring. Den andra temnar en måning af Sjuåriga kriget, Amerikanska och Fransyska Revolutionshistorien. Det Tredje innehåller fortsätn. af Franska Revolutionshistorien och den Fjerde slutet af Franska Revol. hist., samt Kronologisk tafla öfwer adertonde århundradets märkwärdigaste händelser.

Denna historiska läsning förenar den dubbla förtjensten af pålitlighet i de faktiska uppgifterna, med lästhet, allwar och renhet, som dock wida skiljer sig från den småsinniga reflexionslystnad och widriga utmåning, som wansfäller så många af våra s. k. pragmatiska håfdateknare. Såsom bewis torde följande utdrag gälla 1. Del. sid. 71: „Under hwarjehanda afhandlingar och planer, hwilka skulle leda till den af alla efterlångtade freden, börjades året 1718; men huru många menliga föresatser så icke en annan utgång,

än wi förmode! Då Carl, äfwen så wäl som Petter, antog de af Görtz föreslagna fredswillkoren, så hölls uppå ön Åland en hemlig congress emellan deras ömsesidiga Ministrar, hwilken började den 15 Maji. Hufwudpunkterna, omkring hwilka denna underhandling wände sig, woro: 1) Ryssland skulle bibehålla alla sina eröfringar, med undantag af Finland; 2) Sverige skulle återbetomma alla sina Tyska länder, och eröfva Norrige; 3) Stanislaus uppsättes på Pohliska thronen; 4) Pretendenten på den Storbrittanniska; 5) Den unge Hertigen af Holstein-Gottorp skulle återfå alla sina bestämmingar och survivance på Swenska Kronan. Hwilket ämne till nya krig låg icke i dessa fredsunderhandlingar! De blefwo och derföre så långwariga, att man i September ännu icke war ense, och Görtz måste återwända till Sverige, för att fråga sig före.

Carl wille emellertid eröfva Norrige, emedan han nu war säker på att icke blifwa fördr af Petter. Han samlade sitt förswagade Rikes krafter, och sammanbragte en armée af 72,000 man, oberäknade 14,000 man landtwärn, hwilka i nödige fall äfwen kunde nyttjas.“ m. m.

S m å r r e S k r i f t e r.

Det att affiungas på den Bal som i Deras Kongliga Majestäters samt Den Kongl. Familjens Höga Närwara gifwes af Stockholms Borgerskap på Börsern d. 16 Dec. 1814. Stockholm, 1814. ett halft ark 4:o.

Såsom prof må en af Arierne ansöras:
„Hwar äro de Stoder som såfången get.
Mot den, mot den I resten åt Er.“

I Carl ar, wäldige, före? — —
I Hjernornas grannskap på Gäwes topp
Föreningens ewiga wärd skätt opp
Förwärad af Åfan och Dore.
Den ställdes der af Er mäktiga hand,
Med armar sträckt från strand till strand,
Till Ett förbindande twenne land,
Förbindande Swen och Nore.“

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

No 7.

Julii

1815

Upsala:

Ugifsna Disputationer: Wårterminen 1815.

(Slut från No 6.)

Under Professorn och Litt. Hum. Adjuncten,
Mag. Joh. Franérs præsidium:

Quarta Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. I. Resp. *N. Henr. Hjortoff* OGoth. — P. II. Resp. *And. Alreik* OGoth. — P. III. Resp. *Nic. Danson* OGoth. — P. IV. Resp. *Joh. Bernh. Girola* Stockh. Hwardera 1 och ett sjerdedels ark.

Under Professorn och Anat. Prosectorn, Doct.
Henr. Wilh. Romanson:

Försök till en Afhandling om Venen i menniskokroppen. XX Stycket. Resp. *Fredr. Bågenholm* Wermel. XXI (och sista) Stycket. Resp. *Joh. Aug. Humble* Rosl. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Juris Adjuncten, Phil. och Jur. Utr.
Doct. *Ewen Themptander:*

Om Inteckning för oberald Köpefälling, XI: 2 JB. Resp. *Carl Ax. Bergsten*, Suderm. Neric. 4 och ett halft ark.

Under E. O. Adjuncten wid Lunds Akademi
Mag. *Carl Chr. Eberstein:*

De discrimine Dictionis Lyricæ Græcorum & Orientalium. P. I. Resp. *Joh. Frösten*, Calm. 2 och 3 sjerdedels ark.

Under Ord. Amanuensen wid Akad. Bibl. Hist.
Docens Mag. *Ol. Matth. Ullgren:*

De Plantis Tinctoriis Svecanis. P. I. Resp. *Carl Hallberg*, Suderm. Neric. 1 och ett halft ark. — P. II. Resp. *Fredr. Segerstedt*, Suderm. Neric. 1 och ett sjerdedels ark.

Under U. O. Docens Mag. *O. Carling:*

De Lingvæ Græcæ Dialectis. P. I. Resp. *Jac. Carling*, Bothn. 1 och ett halft ark. — P. III. Resp. *Aug. Eimbcke*, Hamburgensis. 1 och ett sjerdedels ark. — P. IV. Resp. *Joan. Fr. Svedeer*, OGoth. — P. V. *Ad. Chr. Gellerstedt*, Suderm. Neric. — P. VI. *Ad. Magn. Lundahl*, Smol. Hwardera 1 och ett halft ark. Under U. O. Docens Mag. *Gust. O. Sjögren:*

De Oraculis Græcis. P. I. Resp. *Lars Ol. Berg*, Gelstr. Helf. — P. II. Resp. *Er. Magn. Holmgren*, W Goth. P. III. *And. Nybelius*, Medelp. Jemtl. — P. IV. *Carl Wilh. Henr. Ronander*, Stockh. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Philos. Theor. Docens Mag. *And. Södermark:*

"De discrimine Philosophiæ Criticæ & disciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet" quæstio, quam pro obtinenda Philosophiæ Theor. & Pract. Adjunctura tractandam posuit Amplif. Facultas Philos. Lundensis. P. I. Resp. *Er. Ol. Sundberg*, Bothn. 1 och ett halft ark. — P. II. Resp. *Joh. Henr. Horner*, Upl. 1 och ett sjerdedels ark. — P. III. Resp. *And. Byström*, Medelp. Jemtl. 1 och ett halft ark.

"De discrimine Philosophiæ Criticæ & disciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet" id est, Quatenus habet identitatem *Kantiana* & si qua deinceps est speculatio. P. IV. Resp. *Otto Joël Gumælius*, Suderm. Neric. 1 och ett sjerdedels ark.

Τὴ ἐπὶ τὸ ἱσορῶν τῶ Ἑλληνισμῷ; ζήτησις φιλόλογος καὶ φιλοσοφικῆ. Συναπολογημένα Π.

τρα Ερίνα Stagnell τῶν Μεδαλιωτῶν, κατὰ
πρώτην διάληψιν. — Συνοπολογημένα Ὀλαβε
Ὶδολφου Bellander τῶν Οὐεσμαννικῶν, κατὰ δευ-
τέραν διάληψιν. Hwardera 1 och ett sjerdedels
ark *).

Corani Sura LXXVIII, eaque Svethice.
P. I. Resp. Joh. Axel Petersson, O Goth.
1 och ett halft ark.

Under Kongl. Hofpredikanten Mag. Georg
Helen:

Introductio in Epistolam Pauli ad He-
braeos. P. I. Resp. Gust. Ad. Sundborg,
W Goth. 1 och ett halft ark.

Under Mag. Matt. Siedner:

Pindar. Nemeorum Ode Prima Svethice tra-
dita. P. II. Resp. Nic. Petersson, Wermel.

— P. III. subjectis observationibus de Poësi
Pindarica. Resp. Joh. Wilh. Beckman, Smol.

— P. IV. Resp. Joh. Bodensström, Gothob.
Hwardera 1 och ett halft ark.

Akad. Underrättelser.

Stockholm:

I Kongl. Wetenskaps-Akademiens samman-
komst den 20 Jun. blef Aminnelse-tal öfwer
Akademiens framledne Ledamot, Stats-Sekre-
tären, E. N. O. Friherre Schering Rosen-
hane, häller af Stats-Rådet, Ridd. och Comm.
af R. M. O. m. m. Frih. Gudm. Jör. Ad-
lerberth.

I Kgl. Witterhets- Historie och Antiqui-
tets-Akademien heddde den 2 Jun. wal och lott-
ning till ombyte af Ordsbrände, då Congli-Rå-
det E. N. O., af Leopold blef President och Bis-
koppen, E. N. O. Doct. Zingstadius vice Presi-
dent för senare hälften af innevarande år.

I Kgl. Musikiska Akademiens samman-
komst den 30 sisl. Was öfwerlemnade Kammar-
herren och Riddarhus-Sekreteraren m. m. Ar.
G. Silberstolpe det i 2:ne år förda Präsidium
till Generalen och Commendören m. m. Frih. A.
F. Skjöldebrand, hwarefter med losord namngafs
wos de af Akademiens Elever som i Sång och
Musik gjort de bästa framsteg.

* Denna Disputation ventilerades äfwen, begge
dagarne, till en del på Svenskiska.

Upsala:

Kongl. Wetenskaps-Societeten härskådes har
sedan 1769, och således i 50 år, wördat Hans
Majestät Konungen. såsom sin Præses Illu-
stris. Till betygande af sin underdåniga glädje
öfwer denna, i få Lårda Samhällens annaler före-
kommande, händelse, har Wetenskaps-Societeten
welot, genom en Medals, förwara minnet deraf äs
esierwerlden. Denna medals, slagen af Enhördning,
är af 11 storleken och föreställer på ärsidan Hans
Majestäts bröstbild med omskrift: CAROLUS
XIII Rex Sveciae et Norvegiae; på frånsidan
Ett Lagerträd, i hwilket, enligt Fabellåran, Daphne
blef förwandlad; med Legend: Primus Amor
Phoebi. I Exerg. Praesidi Semifaeculari R.
Sc. Societas Upsal. MDCCCXV. Denna medals
blef till Hans Maj: i underdånighet öfwerlem-
nad den 22 Jun. på Stockholms Slott, af en
Deputation från Wetenskaps-Societeten, anförd
af des HedersLedamot s. d. Riks-Rådet och Riks-
Marskalken m. m. Hans Exc. Grefwe Joh. Gabr.
Orenstjerna.

Lårda Nyheter.

Stockholm:

På förslag till lediga Ryrkoherdelägenheten
i St. Clara församling äro uppförde 1. Pro-
fessorn, Prosten i Kumla, Strengnäs Stift, L.
N. O., En af de 18 i Sw. Akad. Mag. Frans
Mich. Franzén; 2. Theol. Professorn, Director
Seminarii wid Lunds Akademi, Doct. Carl W.
Hagberg; 3. Prosten i Åkerby och Jumbühl,
Upsala Erkestift, Doct. Brynolph Hefelgren.

Upsala:

Efter utfärdade Program, öfwerlemnade
Akademiens Rector Magnificus, Theol. Profess-
sorn Doct. And. Hultén, med ett tal: de sta-
tu Theologiae Dogmaticae post Reformatio-
nem Lutheri, Rectors embetet, den 16 sisl.
Jun., till Jur. Decon. & Commere. Professorn
Doct. Lars Georg Rabenius.

Deconi för nästkommande termin äro: I
Theologiska Faculteten: Professorn Doct. Hultén.
I Juridiska: Professorn Doct. Drigel. I Me-

diciniska: E. O. Profeshorn Doct. Udom Afzelius, och i Filosofiska: Astron. Profeshorn Mag. J. Bredman.

Under sistledna Wårtermin har de Studerandes antal wid Akademien härstädes varit 1053, hwaraf 662 woro närvarande och 391 frånvarande. Härbland woro Adelsmän 81. Prestesöner 301. Borgaresöner 199. Bondesöner 164. Civilstatens söner 267 och Militärstatens söner 41. Af dessa studera 233 Theologi, 180 Juridik, 92 Medicin och 318 Filosofhi. 230 hafwa ännu ej bestått vitæ genus. 224 ännu äro stipendier. En Studerande af Bochniska Nation har under denna semestre dödt af Smittkoppor.

Under termin hafwa 66 blifwit inskrisne och deribland 4 Baroner. Utomdes hafwa Norska Storthingets Deputerade, under wiftelsen här, inskriswit sig i de Studerandes Matrikel. Twenne Utlänningar hafwa äfwen wistats wid Akademien denna termin: nemligen en Engelman, som sopsätter sig med Grefiska Literaturen, och en Hamburgare, hwilken senare denna termin pro exercitio härstädes disputerat.

Under denna termin har Theologiska Faculteten anställt Theologia Candidat-examen med Sacr. Minist. Adjuncten, Phil. Cand. Nils Feltström, Medelp. Jemil., Magist. C. Fr. Björkman Rosl., Magist. Herm. Lang Suderm. Meric., Magist. Matth. Nic. Ulbr. Jander Upl. och Hwäpredikanten Mag. Bo Gust. Ribbing Nob. Westm. Dalek.

Juridiska Faculteten har anställt Juris Utriusque Licentiat-examen med J. U. Candidaten Magist. Jac. Edv. Boethius Westm. Dalek. samt Jur. Utr. Candidatexamen med Magist. Edv. Gahr. Kunberg Stockh., Carl Kerel Stockh. och E. O. Boström Bochn.

Medicinska Faculteten har anställt Medicinæ Licentiat-examen med Medicinæ Candidaterne: Gust. Jac. Örenblad Wermel., Magist. G. Ericsson W Goth., C. G. Lirhell Suderm. Meric., J. Aug. Aman Suderm. Meric., J. W. Dalsman. Nobil., P. Brondelius W Goth., Magist. Fr. J. Lönegren Smol. och J. P. Högman W Goth., samt Med. Candidatexamen med E. J. Ekström Wermel., Magist. J. E. Sabelli

Fenno, Magist. C. E. Arenborg Suderm. Meric. J. Em. Wikström och E. O. Wänae W Goth.

Om Candidat examina i Filosofiska Faculteten se Bih. N:o 4.

Inför Consistorium Academicum hafwa undergått Bergsexamen 1. Canzlexamen 4. Hof. Rättsexamen 12. Cameral-examen 7.

Hans Exc. Akademiens tillförordnade Canzler har under den 27 Jun. utnåmt E. O. Adjuncten Mag. P. Sjöbring till Ord. Adjunct i Österländska och Grefiska Språken.

Likaledes har Hans Exc. under s. d. utnåmt Histor. Docens Mag. Er. Gust. Geijer till Extraord. Adjunct i Filosofiska Faculteten.

Lund:

Med. och Philos. Doctorn Bengt Sam. Ingelman är förordnad till Docens i Medicinska Faculteten.

Westerås:

Gymnasti Adjuncten Mag. Joh. Norman har blifwit utnåmd till ondre Theol. Lector wid Gymnasium härstädes, i ledigheten efter tjenstfrie Lectorn, Prosten Mag. P. Kraft.

Antikritik.

(Insänd.)

Swar till Rec. i Svensk Litt. Tidning för år 1815, N:o 21, i anseende till några Delar af Naturkunnigheten på ett alldeles nytt sätt betraktade. — Första försöket.

Förf. tror sig behöfwa icke mer, än leda uppmärksamheten på Rec. egna uttryck och egna slutkonst, för att wisa, huruvida den Frist som Rec. tilltrött sig att criticera är under hans bedämmande, och huruvida således någon annan kan med Rec., som hans ord lyda, dela öfvertygelsen.

Sedan Rec. i början uttrat sig, att denna Frist ådagalägger både ett berömligt sträfswande efter en högre, ideellare åsigt i Wettekskaperna, och en icke ringa grad af speculativ skarpsinnighet m. m. säger han straxt derpå, denna speculativa gwickhet, är inom sin egentliga sfer af en lycklig och glädjefull natur; men inom det wettekskapliga området, kan denna

qwickhet icke spela någon betydlig Role, af det skäl, att den ej kan mer än finna likheter, icke identitet, och sedan säger Rec. att denna undersökning aldrig kan föra till något resultat. Speculativt Skarpsinnighet och qwickhet äro således förblandade. — Verömligen sträfwä i wettenskaperna, med speculativt Skarpsinnighet, der spela någon fast icke betydlig Role, kan således aldrig föra till något Resultat! Wån Profetian står bättre än än Logikan. Förf:s andra försök torde redan rättat den förra.

Rec. säger, att hans åsigt i Naturen utwidgas icke dermed, att den framställles såsom ett moralcompendium i allegorier; men om Rec. funnit icke denna framställning förut, så måste wäl det åsigt derigenom utwidgas, efter wanlig snitkonst, och om Whædrus hade varit den förste som sagt att Lejon, Råfwar, Åsnor m. m., hafte de egenskaper, som han använde i sina Fabler, så hade det wäl, att tala som Rec. befordrat Zoologien; men hela denna tanke, om allegorier, om Epopiska Fabler, och om användandet af Magnetism, Electricitet, m. m. dertill, angår alldeles icke Förf:s arbete, för den som förstär att läsa det. Widare säger Rec. sig öfvertygad att det gifwes ett omedelbart Sammanhang, en absolut correspondance, emellan det inre och ytre; men den uppenbarar sig icke, emedan den är absolut, såsom preklär likhet! (Huru skall detta förstås?) kan också ej genom tillfälliga åtgäfwelser röja sig (ja emedan den icke uppenbarar sig) utom måsto ut en gifwen säker princip organiskt deduceras. Så länge nu en sådan princip brister, måste alla likheter blifwa godtyckliga (Så mycket som kan förstås af detta, gifwer Förf. anledning att tro, det sjelfwa menniskan wore en sådan princip, och derifrån har han utgått till samband med den öfriga naturen).

Rec. will jäfwa Förf:s åsigt dermed, att de kunna anwörunda af andra framställas med lika många skäl; men det är icke bewist. De Exempel Rec. anföer wittna åfwen wårtom: nemligen så mycket de kunna förtas: ty att Indiska Mythologien föreställer Nåda färger med Substans, är äminstone öfwer Förf:s begrepp, och det som anföres enliat Oken, är precis det samma som Förf. kanffe mera bestämt uppgifwit, således om Elasticiteten, hwilket Rec. bore

finna, om han endast läst art. om färger ifrån början till slut.

Den beskifning Rec. gjort Förf. om förwexling af Philosophie och Moral, är oriktig ty på sid. 27 som citeras, står tydligen, Philosophiska och (icke eller) Moraliska krafter.

Härmed har Förf. säkert så mycket som behöfts, wist Rec:s förmåga att bedömma i fråga warande arbete; Förf. will åfwen i största förhet framlägga Rec:s rättighet att tala om Stylist, och om Tryckfel, då han sjelf wist så kraftiga prof. att han är icke det förra, och att han undwikt icke de sednare. Förf. hade gått detta förbi, såsom Småaktigt; men Rec:s inbillade triumph, öfwer äminstone sådana fel hos Förf., nödgade till någon afsprungning. Förf. har med olika bekläfwer i det föresående lemnat flera bewis, huru Rec. är Stylist, till ex. befordra Zoologien, Preklär likhet, dela öfwer tygelsen (dela måtte minsta) samt detta: wifwigen utwidgas icke min åsigt i Naturen, dermed att den framställles m. m. Detta sista exempel är alldeles af enahanda beskaffenhet med det Rec. anfödr mot Förf., och Förf. kunde ännu framte andra, hos Rec. Hwad ärar Tryckfelen angår, så äro de flera i denna korta Recension, som förändra meningen, då intet sådant finnes i Förf:s ifrågawarande arbete: till ex. i Recensionen åsigt af wettenskaperna, åsigt af naturen: i st. f. i wettenskaperna, i naturen, och kanske zoologien i st. f. zoologiens, likheter m. st. nogast: Förf. öfskar Recensenter utom fördom, upphysta och sökande Sanningen, men som fåsta sig icke wid Commatering, Tryckfel och dylika småsaker.

D ö d s f a l l.

Rectorn wid Rgl. Trivial Scholan i Hudikswall, Mag. Lars Qwist ofod den 13 Januar., nära 80 år gammal. Han war född 1735. Wlef Magister i Greifswald 1761 och efter flera mindre Schold:soflors bestridande Rector i Hudikswall 1775. Ut denna Schola, der han lemt 40 år varit Lärare, har han, wid sin död, testamenterat sin efterlemnade Woksamling.

R ä t t e l s e r: Wibanget No 6. Sid. 41, rad. 29: står Laurentius, läs Laurentius; s. 45, r. 35: Rerum Scriptorum, läs Rerum Svecicarum, S. S. r. 45 är utelennadt: *Autör.*

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 25 Februari

1815.

(Inlämt).

Till Redaktionen af Svensk Literatur-Tidning.

N:o 1.

Utinam tam facile vera invenire
possem, quam falsa convincere! Cic.

Denna önskan, som ärfviljer Dogmatisten och Svärsmän från den äkta Philosophen, har troligen föranledt Redaktionen, att i N:o 30 af Sw. Lit. Tidn. 1814 uppmäna till kungörande af tvifvelsmål emot den såkallade nya Philosophiens resultat. Häraf muntrad, vågar likväl icke jag fåsta mig wid det gifna löftet om ett rum i nämnda Tidning för de betänkligheter, jag nu tager mig friheten att yttra. Mitt behof, min affigt är nu icke att meddela, utan att söka upplysning. Det ware derföre Redaktionens ensak att utskilja, antingen allt, eller någon del, eller alldeles intet bör läggas för Allmänhetens ögon af följande framställningar: och det så mycket hellre, som

1) något meddelande af tankar synes mig icke möjligt, utan i en reflexions-philosophi, hwilken Schelling tyckes förfasta. All philo-

sophisk konferens är ju för alltid affuren genom denna sats: „Philosophi är att åskåda allt i det absoluta; kan icke fattas i reflexionen: blotta reflexionen är en mennisko-andens sjukdom: des lagar äro ett blott sken, willa, de hafwa ingen sanning och wighet. För att fatta philosophi, måste man äga ett åstheriskt Sinne, en oförgånglig organ: den absoluta Åskådningen, som är själfwa det Absoluta*“ o. s. w. Saken synes då wara endast den, att rista, staka (rütteln) på sin nästa och fråga: har du denna organ? — Svarar den slumrande sunda förståndsmenniskan: nej, är ju med en dylik intet vidare att företaga i den vägen?

Likväl hade jag trott att den philosophiska konstruktion, hwarom Schelling med ljus och skarpsinnighet skrifwer, det absoluta, Åskådningen (till formen neml., hwilken och är wäsendet) inginge uti hwarje tankesakt af

*) Ideen i. ein. Philosophie d. Natur. i Rom. p. 6 o. följ. — Neue Zeitschr. i B. i. best. p. 8 o. följ. — Syst. d. tr. Ideal. 6 Abschnitt. —

owillkorlig adwändighet; att philosophien wore, som Novallis säger, ett slags soliloquium, en egentlig själfuppenbarelse. Hwarje ärlig och förständig Danneman, som ger ett löfte och wet ort han will och kan, utan hinder af sitt Jag, hålla ord, äger, som mig synes, i sitt jag den rena åskådningen, ett owillkorligt wetande: den handling, som förenar de begge krafterna (reale & ideale) är ju Åskådning. Det, som i den sälliga Åskådningen är Åskådning, är ock intellektuell Åskådning: förnuft wore ej förnuft, såframt det ej sökte det absoluta.

Hwad uti oswannämde Nr: och Nr: 29 anföres om upplysning och tankfrihet, synes aldrig nog kunna yrkas; men denna frihet består dock icke, att den alltid har rått, som blir ohemulit twungen till tyfnad.

2) Låt t. ex. A och B disputera med hwarannan. A påstår sig begripa, att lif, själfverksamhet m. m. har sin grund i den inerta, medwetslösa materien. A kläder denna sats i mystiska wetenskapsstermer; han säger: lif är en wis relation emellan urämnenas allmänna grundkrafter. B torde, då han opponerar, ganska klart wisa, att dessa ord betydä platt intet. Men låt nu B respondera för denna sats: lif, själfverksamhet, jag, handlande m. m. är det första tänkbara, urgrunden, det absoluta m. m. Gode, så wida: men B svarar: 1) Materien är den akt, hwarigenom det Absoluta ewigt åskådar sig sjelft, såsom Objektivt (reale). 2) En Aseitas såsom medwetande kan ej tänkas: början till intelligens är icke intelligent. (Begge dessa satsar (?) contradiktoria satsar finnas i Schellings skrifter).

3) Afhandlingén har uti Nr: 29 i början, bland annat, denna mening: en slags

domning hade från medlet af 17:de till medlet af 18:de seklet förstenat Europa, hwilken, så ofta den återkallas i mitt minne, åstadkommer en penible förundran. Jag änskar här om upplysning.

Under denna tid lefde och verkade Epinoza, Leibnitz (och med tilläufse), Newton, Huygens, Boyle, Clarke, l'Hospital, Boerhave; man känner den listiga strid, angående de åran af upplysningen af indefinitesimalcalculen, om Universens krafter att bibehålla sig sjelfwa, samt de tåta utmaningar mellan Mathematici. Se acta Lipsienf. Då lefde de Walebranche, Pascal, Boyle, Berkeley, Locke, Eudworth, Wolf, m. fl. och Skaldar: Shakespear fördes åter fram i sin glans, Calderon lefde, Milton, Pope. Hela grouppen af Ludwigs XIV:des gyldene ålder går jag förbi, men quo piaculo skulle jag kunna förtiga Dig, andeckna Fenelon! och Penn, Dig, menkligherens Hjerte! I woren inga petrificat. Såsom Swenskt glömmar jag ej Stjernhjelm, Spegel, Homelin, Dalberg, Swedenborg, Volheim, Linné, Rosenstejn, Celfter, Klingensjerna, den okände Hjorter, den forskande N. N. Grefwe Wonde. Flera lärda Societeter, Akademier, stiftades i detta tidehvarf.

4) Så länge denna Philosophi icke förklarar sig äga någon symbolisk bok, eller erkänna någon wis författare för sin Representant, torde det wara obehörigt att ställa densamma till redogörelse för alla de framställningar hwilka förekomma t. ex. hos Schelling. Likwäl drifvar jag på Redaktionen bendagenhet att wilja upplysa, och yppar mina twifwelsmål rörande Schellings philosophi.

„Ett ursprungligt själfmedwetande, hwilket likwäl aldrig varit, är eller kommer i något medwetande; en handling, som hwarken

är willkorlig eller owillkorlig, emedan dessa begrepp gålla blott i förklarbarhetens (der Erklärbarkeit) sphere i allmänhet, och förutsätta begränsning (medvetande); den akt, som är orsak (?) till ett begränsworande och af ingen annan är förklarbar, måste vara absolut, (***) — är för mig ej annat, än det wanliga bewiset a contingentia mundi eller ett tomt ljud. Om denna akt, säger Schelling vidare, försäkras man likwäl medelbarligen (utom förklarbarhetens sphere?) genom slutsatser. Är detta annat än Kants bewis för Ding an sich?

Swad skänad är emellan Hylozoismen och Identiteteläran, enär, enligt denna senare, hela Universen, den Absoluta Totaliteten medvetelöst utgwäller eller rättare, är icke annat än den medvetelösa oken i det absoluta Jag, eller ännu rättare, är sjelfwa detta Jag? Antingen denna Welt (Dinge an sich) är till genom en min medvetelösa, produktiva Åfskänning, eller ock genom någon annan för mig ofattlig verksamhet, är den ju för mig i begge fallen af lika nödwändighet, och dess relation till min Frihet är ju densamma?

Swad grund är till reflexen af detta Absoluta, af alla Idées Idée, sjelfwa Seyn af detta högsta construerande? Gud wore ej till, wore intet Daseyn, såframt ej Reflexen wore, och Reflexen wäller blott willa, Ken, intet: dersöre wore Gud icke uppenbar, såframt icke willa, Ken, intet wore till! Hos det Absoluta Jag är således en nödwändighet (eller frihet) att reflektera, för att producera en willa, ett Ken, ett intet, för att wisa sin objektiva sida?

5) Redaktionen har lofwat demonstrera Treenigheten. Något i det ämnet har jag

*) System d. tr. Ideal. p. 93, 239 och följ.

ej annat mig böra finna i den nya filosofien. Jag har wäl hos Schelling läst följande, som, måhända, lyftar hit.

a) 1) Ken absolutet = ren identité.

Des absoluta form är subjekt-objektivité, icke det Subjektiva, icke det Objektiva, såsom sådant, i denna ewiga kunskapsakt, utan det som är begges gemensamma wäsende, är absolutheten.

Uti 2, den objektiva sidan af detta ewiga producerandet, är denna Identiska Wäsentlighet som Idealité (form) bildad i Realiteten;

Uti 3, den subjektiva sidan af detta ewiga producerandet, är denna Identiska Wäsentlighet såsom Realité (wäsende) bildad i Idealiteten. Så uppfattas den absoluta Indiferenzpunkten emellan Form och Wäsende. Swar och en af dessa begge Enheter äro i det Absoluta Ett och desamma: bägges wäsentliga Enhet är karakteren af det Absoluta, m. m.

b) 1. Wäsendet, så wida det är;

2. Grund till Existenz;

3. — — så wida det existerar.

2 är natur, tyngd, årrå, längtan (Sehnsucht) som will alstra Gud, d. ä. den utes grundliga Enheten, basis till realité: det förståndlösa, af hwilket i egentlig mening förståndet är framsödt, en blind wilja, roten till friheten, till sjelfhet, jaghet.

3 är Anden, Luset, Förståndet, Ordet uttaladt, en inre Reflex, hwarigenom Gud är actu existerande och den renaste kärlek.

Gud är en lefwande Enhet af krafter, en personlighet = sjelfständighet (A) och en af sjelfständigheten oberoende basis (B), så att A och B äro blott Ett Wäsende. Bandet emellan A och B är Ande.

A utan B är Fichtism.

B utan A är Spinozism.

- c) 1 Ur-ogrunnen (Ugrund);
 2 Wäsende, såsom Grund;
 3 — — såsom existenz.

I är icke Identité af, utan Absolut In-differenz af 2 och 3. Den är icke en produkt af motsatserna, är icke implicite i dem innesfattad, utan den är ett från alla motsatser åtskildt wäsende, emot hvilket alla motsatser bryta sig och hvilket platt intet annat är, än dessa motsatser icke warande, och således intet annat prädicat äger, än denna prädicatslöshet, utan att dersöre wara ett intet, ett otint, m. m.*)

Och denne Schelling skall wara vår tids Heros?

Widare uti Schellings Ideen z. ein. Phil. d. Natur. p. 74 läses: „Treenigheten i det absoluta är, utan all bestämmeelse, ett Enda, och i denna Enhet åter en Allhet, neml. de trenne Enheternas: den, i hvilken Wäsendet får gestalt i Formen, den, i hvilken Formen får gestalt i Wäsendet, och den, hwarigenom dessa begge Absolutheter (?) äro åter en Absoluthet.“

Uti Neue Zeitschr. t. B. I St. p. 77. „Det mest passande Symbol för det ändliga enhet med det oändliga, i och med det Ewiga, är Treenigheten i det Gudomliga Wäsendet; ty det ändliga, såwida det är i det Absoluta, är lika så absolut, som det oändliga och det Ewiga, hvilket är sjelfwa det Absoluta.“

Jag frågar: är alle detta af den tillämpning, som Bibelns Fader, Frälsare, Salliggörare? Är det bättre, än de Gamlas: sanctius & reverentius credere quam scire? eller Jupiter Optimus, Maximus?

*) Ueb. d. W. d. m. Freyheit.

Res. pens form utöfver sig först i 3:ne logiska operationer: dessa operationer göras sedan till Wäsenden, Wärelser.

- a 1 Urbild 2 Motbild 3 Det Absoluta.
 b 1 Seyn 2 Waseyn 3 Intelligenz.
 c 1 Objekt 2 Subjekt 3 — — Ich.
 d 1 Realism 2 Idealism 3 Absolut Idealism.

- e 1 Thesıs 2 Antithesıs 3 Synthesıs.
 f 1 Expansıo 2 Contractio 3 Tyngd.
 g 1 Linea 2 Yta 3 Solidum.
 h 1 Wagne, 2 Electricité 3 Chemisk
 tism process.

- i 1 Natura 2 — naturata 3 Substant.
 naturans.

Allt har 3:ne Potenser, Momenter; hwarje Potenz har 3:ne Dimensioner; hwarje Dimension 3:ne Funktioner, hwarigenom tingen på jorden, metallerna t. ex., correspondera med himlakropparne, m. m.

6) Försoningsläran. Frågas om med den menisfoblina Gudomen menas annat, än hvad Schelling, i sina Akademiska föreläsningar, berättar Indianerne hafwa svarat Christne Missionairer, eller hvad samme författare annorstädes omtalar: huru naturen och anden försonas, huru Gud är grund till sig sjelf, såsom sedligt wäsende, huru alle lif (Guds äfwen?) går ut ifrån ett utvecklingsstillstånd,*) att Gud är A och Ω, men A implicite, Ω explicite, att A uti Evolution icke är det samma som Ω uti Evolution, att Gud, såsom ett lif, icke ett blott Seyn, måste hafwa sitt öde (Schicksal), att Seyn blifwer i sig dolde, endast kännbart i blifwonder; i förverkligandet genom motsats är nödwändigt ett blifwande; utan begrep-

*) Denkmahl m. m. an Jakobi.

pet om en lidande Gud blir hela Historien o-
begriplig.^(*))

J. N. Zeitschr. 3 Tom. S. 4 p. 23 lä-
ses: „Det Absoluta Wisendet i och för sig
uppenbarar för sig intet; det uppfyller sig med
förefästningar om en oändelig tillslutenhet,
en outforskliga stihet och fördoldhet, såsom de
äldsta filosofiens former afskildra. Univer-
sens tillstånd för den Den, som är lifwet,
genom akten af sin själfskädnung, framträdde
i egen gestalt: denna ewiga form, till den
absolute sjelf, är den dag i hvilken vi be-
gripe den der natten och de i henne förbor-
gade Under, der Ijus, i hvilket vi klarligen
känne det Absoluta, den ewige Medlaren,
Verdens allseende, allt uppenbarande Gode,
källan till all wisshet och kunskap.“ — Den
gode ärlige Montaigne sade: La philosophie
n'est qu'une Poësie sophistiquée.

7) Syndafallet. Gåtan, som tryckte
Spinoza, som trycker sig alla, är icke ome-
delbarligen denna: Hur har det Absoluta
kunnat utgå? utan detta pourquoi des
pourquois är: Svarifrån eller hwartill
är det Onnda, plågor och eländen, samt
det än försärligare, wrånghet, laster och
brott, Skadesöjder? Denna fråga kan ju
ingen annan besvara, utan Den, till hvil-
ken hon är ställd. Tillämpningen af Uppen-
barelsen besvarar den mer eller mindre för
hwarje särskildt. — Jfr System des trans-
scend. Ideal. s. 433—438.

Uppriktigt beundrar jag den kraftfulla,
djerswa uppfinnings gästa och det dialek-
tiska konstnären, som flerstädes i Schellings
skrifter förwänar och intrager, och i afseende
på förewarande ämne, uti dess System d.
tr. Idealism. p. 456—478. — Men jag

*) Jfr Ueber d. Wesen d. menschl. Freyheit.

nådgas lika upprigtigt bekänna, att jag för-
modat, det filosofiens organ och slut-stenen
af dess hwall skulle stanna, icke uti ett Konst-
sinne, den ästhetiska skädnungen, utan snar-
rare i ett Rätthets-sinne (amor justitiae, i. e.
hominum). Hvilken långt skönare rosla ha-
de då icke Schellings pensel sig lemnat? Är
då „Bildhuggare, Målare och Tonkonsten den
enda ewiga uppenbarelse, som gifwes, och
det Under, hvilket, äfwen i fall det blott en
enda gång, existerat, måste öfwertryga sig
om det Högsta absolute realité?“ p. 460.
En sådant tanke är ett widunder; kanske jag
förrar den icke rätt. — Den kraft, i hvil-
ket Hon, Den Helige, sade: Sader ske
Din wilja! denna kraft synes vara högre,
än allt konstnäre och hwarthän man må wän-
da sina ägon på jorden, wäta ju några Utwale-
de, om hvilka, i en härligare mening, kan
sägas detta: pati deum m. m. p. 460 l. c.
Se och hör Socrates inför sine Domare och
med giftbägaren för munnen; Epicaris på
sträckbänken; Eponina i kulan och inför Ty-
rannens ansigte; Arria, då Hon säger: Pæ-
te non dolet: Anic. Boethius, i fångelset
och i de saliga Jdeernas world: Se wår
Torkel Knutson, wår Engelbrecht, Chris-
tina Gyllenstjerna m. fl.

Upon such Sacrifices—the Gods themselves
throw Incenses.

Med denna potenz af skädnungen skall
man icke hafwa swårt, att finna Orsaken
till det Onnda, (oppositorum opposita est
ratio) eller hur Syndafallet för sig gäet.

Annars läser jag hos Schelling, Philos.
u. Kella., „Ett Fall har nödwändigt (i tan-
kan blott är denna nödwändighet) måst föres-
gå, uti från det Absoluta (oändliga) till det
Werkliga (ändliga) är ingen oafbruten
(continuus, stetig) öfwergång. (Detta Fall

var förmodligen Reflexens utbrott)." Ursprungligen är λογος: det fallna *vas*: Ideerna, de substantiella Formerna, följö: de fatte, bejakade sig såsom reflekterande, ändlige, enskildre m. m.

Före Schelling hade Fichte talt om hur Seyn i Daseyn klyfver sig (spaltet) på 2:ne sätt: först i oändligheter, sedan uti en Gemfaldighet: före Fichte hade Leibnitz talt om Gud i expansion och kontraktion, och före Leibnitz hade Cabala sagt nästan detsamma: Verlden är Gud Sjelf uti Adam Kadmon, in æterno fieri, (i Daseyn), men icke uti Ensof, in æterno esse (Seyn). Gud uppenbarar sig endast uti den lägsta Sefphira, Malkit. Föröfrigt hade ju Schelling kunnat, för att bewisa identitét af det medwetslösa och det medwetande uti jaget och medwetande af denna identitét, omfatta hela Människans natur, alla de särskilda människors äfkilliga anlag, drifter, prolepses, talenter, hwilka, liksom poesi och konstsinnet, äro till en del medwetslösa och till en del medwetande m. m.

Schelling wådjer annars stundem icke att af den crassaste empiri hämta sina bewis: (grunden i Gud förklarar han genom Åtrå (Sehnsucht), genom naturens medwetslösa påträngande att alstra (über d. W. d. menschl. Freyheit): annorstådes tager han exempel af medeltillståndet mellan waka och sofwa, att Sjålen, så snart des relation till kroppen är till en wisk grad till intet gjord, begynner hon äminstone att drömma d. å. undså bilder af en icke verklig och idealisk werld; (Philosophie und Relig.) I Syst. d. tr. 3d. p. 280 säger han, att under sömnen är icke det ursprungliga producerandet upphåfvet, utan att det är den fria reflexionen, som, jemte medwetandet af individualiteten, blir upphåfwen;

Schelling hade således kunnat träffa ett mera tvingande skäl för ifrågawarande sats uti Somnambulismen, då människan wandrar och werkar medwetslöst, utförer stundom, med en otrolig adreffe, de wådligaste företag hwilka hon wakande troligen icke kunnat utföra. I franska Encyclopedien berättas, huru en Prest under sin sömnwandring författade predikningar med godt sammanhang och corri-gerade dem.

8) Friheten. Blott en fråga: hwad Schelling über d. W. d. m. Freyheit, Hdjer i sin Construction, samt en och annan stridskrift, swensk produkt, alla nästan med samma ord, förebära till att förklara Friheten och särskilda människors moraliska karakter genom en urhandling i ewigheten, hwarigenom Jager skolat fatt sig sjelft sådant, som det alltid skall vara och blir m. m. är ju icke antagligt? eller huru skall det fattas? Jag ser deri ej annat, än en död fatalité, en blind hazard. Epechon.

R e c e n s i o n.

Dr: Wilhelm Münschers Lärobok i Kristna Rikshistorien till bruk wid Fördelsningar. Efter den för Köpenhamns Univerfiter 1811 föranskade nya Upplaga med tillägg af Dr: Fredr. Münter, Biskop öfwer Selands Stift. Öfwerfättning. Örebro, 1614. 263 sid. 8vo.

Religion, i des högsta begrepp, är Åfäddningen af och gemenskapen med Gud igenom en gudomlig organ, eller genom Gud sjelf. Begreppet Religion förusfätter således nöd:

wändigt en Medlare, igenom hwilken Gud, uppenbarande sig sjelf, meddelar religionens nådewerkingar åt menniskorna. Därföre, sedan wårt släkte så wida upprest sig ur sitt fall att det kände behofwet af Religion, kände det äfwen behofwet af en Medlare mellan Gudomen och sig, och alla folkslag uttryckte också tidigt, fast mer och mindre klart, sin långtande wäntan efter den ewige Försonaren, hwilken i Jesus Christus Antikigen framträdde. Med honom blef också Religionen först objektiv, emedan han war den absoluta Religionen sjelf, d. å. Guds äfädning af sig sjelf, under sinligt personliga wilkor uppenbarad för werlden. Före honom herrskade neml. i allmänhet blott Superstition eller den religiösa längtan, undertryckande subjektiviteten genom försäket att gifwa den sinlig tillfredsställelse. Men det ideella kan icke objektivras, annorlunda än att det sättes i relation med den yttre werlden, som inskränker och modifierar dess uttryck. Det är neml. en afgjord skillnad mellan Christi religion, hans innerliga och omedelbara harmoni med den ewige Fadern, och mellan den Christna Religionen eller hans bekännares medelbara harmoni med Gud, genom tron på Christi, på Guds Söns i tiden uppenbarade eller historiska person, och tillegnandet af hans för-tjenst. Då denna tro naturligtwis, efter hwarje bekännares individualitet, måste wara omwexlande ensidig (så är Kristus t. ex. för den religiösa quinnan, wäntigen en andelig älskare, en himmelsk Brudgumme, som hon med hjertans fullaste känsla tillbeder; för den religiösa mannen åter är han än en förtrogen wän, än en wärdad Furst hwilken han likå mycket fruktar som älskar, än åter ett mönster för lifwet o. s. w.), kan denna ensidighet endast upphäwas genom alla in-

dividueras andeliga förening i ett religiöst samfund, eller Kyrka. Detta är således ett beständigt fortfarande försök, att midt i den reala staten objektivisera en idealstat, och härigenom framträder den Christna religionen (den enda alltså hwilken i egentlig mening kan sägas stifta en kyrka) i den synbaraste opposition med den reala werlden, och därför är enligt en stor tänkares ord *) den sanna definitionen på Kyrkohistoria: en framställning af Religionsuttrycket i Christendomens objektiviserade form under den yttre werldens inskränkingar.

Men i all objektivisering råder en dubbelcitet och så äfwen i den såsom Christendom, Christen religion, objektiviserade absoluta religionen. Ty den uppenbarar sig antingen såsom en omedelbar andäktig handling, Cultus, eller såsom dogmatiserande begrepp, Theologi. Ett större eller ringare öfwerwigt är ettdera af dessa särskilda sätt har delat den Christliga kyrkan i andäktscultus (Katholicism) och begreppscultus (Protestantism), och dessa båda hafwa åter constituerat sig till särskilda af hwarandra oberoende Kyrkor, hwarigenom den äkta Christliga enheten och öfwerensstämmelsen är bruten, och förmodligen så förblifwer till dess Hugswalaren (ὁ παγκλητος), hwilken Frälsaren sjelf utlofwat, ankommer, för att åter samla menniskorna i ett hus under en herde. Emellertid kan denna ursprungliga enhet endast qwartelwa i historien, så snart den framkälles i sin genuina, werldsbürgerliga esprit. Ty, liksom den politiska häfdareknaren icke måste, i sin handling såsom häfdareknare, wisa sig medborgare af någon annan Stat, än den rent menskliga Werstaten, der inga splittringar äga rum, så *) *Marheinecke, UniversalKirchenhistorie des Christenthums, 2te Th. S. 3.*

måste äfwen den ecclesiastiska Häfdatecknaren icke höra till någon annan Kyrka, än den rent Christliga, der man icke bekänner någon annan än den ursprungliga Christendomen, ännu blifwiden hwarken Catholicism eller Protestantism. Men i denna samt historiska anda är ännu nästan ingen Kyrkohistoria (huru många sådana wi än äga) affattad, och sanningen hujder Nec. att bekänna, det denna anda oftare saknas i de protestantiska historieskrifvelsen, oaktadt allt det stora beröm som man snart i twenne sekel tillagt Protestanterna för deras förtjenster om Kyrkohistorien. Deremot måste ett förtjent loford tillfalla dem såsom flitige samlare, och således såsom förarbetare till en blifwande äkta Kyrkohistoria; men icke i anseende till den egenliga behandlingen och framställningsfärd, som hos alla, den ädle Arnold icke ens fullkomligen undantagen, andas en fränstötande bitter och ensidig polemik, hwilken blott i sin obehagligaste råbet framstår hos Matthias Flacius Illyricus och de andra centuriatorerne*). Denna anda lefwer äfwen i närwarande bok af Dr. Münscher. Man igenkänner den i teckningen af Religionens inslytande på Sederne (s. 85); af Påfwarernes seder i det nionde och följande århundraden (s. 79). m. fl. st. och förnämligast i teckningen af Munkarnes uppkomst, s. 47, då likwäl detta phenomen, betraktadt ur den religiösa synpunkt, frän hwilken det leder sin grund, naturligtwis skall synas i ett annat ljus. Det war ej den såfånga lusten att utmärka sig och wäcka uppfående, som dref den helige Antonius att öfwergifwa fädernesland, wällesnad, rikedom och

*) Så kallas de Lutheriske Theologer, hwilka gemensamt med Flacius utarbetade de så kallade Magdeburgiska Centurierna.

wänner, för att under de hårdaste Gudsfningar fördräa sitt lif i en kloster-cellul; utan den brinnande wödnadswärda fromma längtan, att återförena sin själ med dess gudomliga ursprung och undertrycka kroppens begärelser, som leda till synder och laster.

Men så tadelwärd en dyllt polemisk ensidighet är hos Historieskrifwaren, så naturlig är den hos hwar och en constituerad Kyrka. Den måste neml. betraktas såsom en stat, och liksom den politiska staten har full rättighet att bistaffa och försörja hwar och en som deremot sätter sig upp eller fördröande will inverka på dess constitutionella lagar, likfå har den ecclesiastiska staten full rättighet att hålla ifrån sig dem, som wilja undergräfwä dess grundwalas; ty gifwet tyckes det wara, att will man tabla det ecclesiastiskt patriotiska hater, så måste man af samma skäl tabla och fördöma det politiskt patriotiska. Likwäl skulle, utan detta samman, ingen stat kunna bestå. — Men då Kyrkan likwäl, till sin organisation i tiden, är en jordisk anstalt, bör det lätt kunna inträffa, att den icke alltid tillfredsställer en mera djupträngande andelig längtan. Utbildas denna individuella längtan till sammanshängande opposition mot det herrskande kyrkobegreppet, så uppkommer hwad man kallar Kätteri (Hæresis), och om anhängarne af detta kätteri gå ut på att utbreda sina grundsatser och för sin del stifra en egen Kyrka, framstår secretism. Skulle då ej den herrskande Kyrkan söka utrota denna fördröande Kyrka i kyrkan, liksom staten motverkar hwarje stat i staten? Dock må det icke nekas att i flera af dessa Kätters individuella åsigter af den gudomliga werlden, den sanna Christendomen uppenbarar sig mycket renare, än i de rådande kyrkobogmerna; att åter såsom G. Arnold, finna dem sådana hos alla, är att på andra sidan drifwa ensidigheten allt för långt. — Dock här är icke stället att fullkomligen utreda dessa förhållanden. (Slutet e. a. g.)

Bihang

III

Svensk Literatur, Tidning.

N:o 2.

Julii

1815.

Värda Nyheter.

Upsala:

Akademien härstädes har öfwert sin höga Canzler Hans Kongl. Höghet KronPrinsens låtit slå en Medalj af 17:de storleken. Den är gjord af Euhörning och wisar på åtsidan Hans Kongl. Höghets bröstbild med omskrift: CAROLUS IOHANNES Regni Svec. Princ. Hered. Från sidan föreställer Hercules Musagetes som mötes af Sänagudinorna. Legend: Mirantur Inermem. Etera: Camenae Upsalienfes MDCCCX. Denna Medals öfwerlemnades till Hans Kongl. Höghet den 22 Jun. på Stockholms Slott af en Deputation, från Consistorium Academicum, anförd af Rector Magnificus JurisProfesorn Doct. Rabenius.

Lund:

Efter förut utfärdadt Program öfwerlemnades Akademiens Rector Magnificus Theol. Profesorn Doct. N. Hylander den 23 Jun., med wanlig höfartlighet, Rectorsembetet till Juris Patrii Profesorn Doct. Joh. Holmbergsson.

(Inläst.)

Erinringar wid Recensionen öfwer Skriften: So tror wår predikan etc. Svensk Liter. Tidn. N:o 23.

I anledning af den recension, som finnes intagen i Svensk Literatur Tidning, N:o 23, sid. 360, öfwer skriften: So tror wår predikan, har författaren af de anmärkningar, mot hwilka, enligt hwad wid början af sid. 362 ankydes, den berester förekommande utveckling af

Statens förhållande till kyrkan egentligen blifwit uppställt, trott sig båda i detta ämne meddelat ännu en och annan erinran.

Recensenten antager: att Borgerliga samhället framstår med positiv och negativ polaritet, med en ideell och reell sida: att den positiva polen, eller den nationella Kyrkan representeras af det, utur nation, såsom ett fritt bestående statselement utgående presterkapet: att deremot den reella polen är det politiska, det statistiska juridiska samsundet, som af folket, helt enkelt såsom folk, såsom nation betraktadt, representeras: Att dessa båda poler samman smälta i Statens indifferenspunkt, i den lagstiftande makten, i Rikets Ständer, hvarofred Presterne representationsträtt är, med första idén af Borgerligt samhälle, liksom folkets, utbrungligen gifwen: Att, då den reella polens representanter, folket, icke sjelf i massa kan utöfwa sin negativitet (?), kan handhafwa den legalitet, som är dess princip, har det sin representativa organ i den lagstiftande makten, i Regeringen, hwilken utöfwar sin lagstiftande funktion genom sina tjenare, de civila och militära Embetsmännen: Att, om man jemför Staten med en människa, Kyrkan är själen, och den Borgerliga församlingen, kroppen: Att Lagstiftande Rikets Ständer äro kroppens armar och Regeringen direkt underlydande Embetsmän föreställas af de, armens förättningar utdragna de händer och fingrar: Att deraf är klart, att de civila och militära Embetsmännen, såsom sådana, icke till det Borgerliga samhället stå i samma förhållande, som presterne, och att de förra icke, såsom de senare,

i kraft af sitt kall, deltaga i lagstiftande makten: Att ett Rik:s fria Ständer böra representera personalitet och egendom: Att nationens egendom representeras af Landbrukare och Brüksidkare, samt af handlande och fabrikanter; men att åter personaliteten grundas på ädla handlingar och helig sinnesstämning, hvarföre den representeras af Adeln och af Prästerna.

Anmärkaren har sagt alldeles det samma, om statens 2:ne sidor, den positiva och den negativa, eller den ideella och den reella, som Nec. nu anför. Det är endast i frågan om dessa sidors framträdande genom representation, som Nec:s och Anmärkarens åsigt är stridiga.

Ann. tror, att hvarken det positiva eller det negativa utgör, hvar för sig, något frött bestående element, utan att dessa motsatser äro till, allenast i och genom hvarandra, eller att det positiva liksom emottages och uttryckes, eller blir objectifikt genom negativiteten, hvilket således är den förutsättning, som ligger till grund för möjligheten af det positiva framträdande i sinligt fenomen. Sjäkligen är det Ann:s tanka, att Kyrkan och Borgerliga författningen, om man med dessa benämningar menar statens ideella och reella sidor, alldeles icke äro att anse för några, emot eller bredvid hvarandra fristående elementer, utan äro just en och samma ewiga enhet, blott betraktad ur olika synpunkter. Borgerliga författningen är icke annat, än den begränsning, som i det yttre constituerar samhället till organism och hvarigenom det sammantränges till medvetande af det inre och ideella, från hvilket settare denna organism hämtar sitt lif. — Kyrkan åter är icke annat, än detta samma ewiga och ideella lif, utbildadt till åskådighet i den fulländade samhällsorganismen — det vill säga; — Kyrkan är den helgade staten: religionen, representerad af den förädlade statligheten: det Gudomliga, representeradt af det menliga — Christendomens högsta idé.

På samma sätt förhåller det sig med den individuella människans organismen. Själ och kroppen äro inga från hvarandra fristående elementer. Själ är det Gudomliga, som

objectifierar sig i kroppen. Du påstår likväl Nec. att Kyrkan, som representeras af prästerna, svarar mot själen, och folket, som representeras af Regeringen, mot kroppen. Själens representeras således af ett ur kroppen utträdande, frött bestående element, enligt den beskifning Nec. lemnat på Prästeståndet; men huru är då kroppen representerad? Jo, af armarna, med de under dem hängande händer och fingrar; hvilket allt svarar mot Regeringen och de derunder lydande Embetsmän. Detta synes, i sanning, vara att taga Regeringens benämning af den werldsliga armen allt för troget efter bokstaven. Ann. fruktar, att, om man wille regera kroppen med blotta armarna, händerna och fingrarna, man komme att leka för mycket blindbock. — Att man jemväl måste se, höra o. s. w. anser Ann. vara äminstone för en säker kroppsstyrelse, alldeles oundgängligt; och han önskar till och med, att anskräket på nödvändiga egenheter för en sådan styrelse måtte sträckas ända till werkligt tänkande.

Sällnär man nu på Staten det förhållande, Ann. trott sig finna emellan själen och kroppen hos människan, så blir den Gudomliga idé, som staten bör sträwa att realisera, — statens själ, den lefwande principen; hwaremot allt det yttre, genom hvilket denna idé blir objectifikt, är den kropp, den må uttryckas i sitt framskridande stjerne eller närmare, till idéens realiserande — det vill säga, i förra fall, genom Borgerliga tvångsförfattningen, såsom lägre, eller i det senare, genom Kyrkan, såsom högre potens. Skilnaden ligger i de olika ståndpunkterna af en yttre legalitet, eller af ett längre hullet framskridande till inre helighet.

Liksom själens verkningar i människolifvet, genom de högre organerna, meddelas åt de lägre, så att de förra förhålla sig till de senare, såsom befällandet till lydande, eller såsom styrande till dem, som styras; så måste också Regeringen först hafwa uppfattat statens stora idé, innan hela nationen deraf kan genomträngas. Regeringen svarar således mot de högre lifsfunktionerna, och folket mot de lägre. Man kan falla dessa såskilda funktioner för det styrande och det lydande elementet; men man må

berföre icke sörgår, att dessa elementer lika så liket kunna fritt bestå, oafhångige af hvarandra, i staten, som de högre och lägre funktionerna kunna åtskiljas, i människolifvet.

De två elementerna sammanfåta ostredigt i en indifferens-punct, såsom Recensenten antagit; Och denna indifferens-punct är Lagstiftningen; Men då, efter hvad man nu sökt visa, sjelfva elementerna utdras, icke såsom Recensenten påstått, af Prästerna och folket, utan af Regeringen och folket, så äro dessa senare elementer de, som rätteligen böra constituera Lagstiftande makten. De hafva och utgjort de verkliga beståndsdelar i alla både äldre och nyare stater, som ägt en fullkomligare bildning.

Anm. har sagt, att det är Regeringen, som har att upplatta och utdrå statens idé — det Gudsomliga uppenbarande i sin högsta form. Regeringen måste alltså, ouden skall kunna uppfylla sin bestämmeelse, wora religiös. Dess vetligstet måste äter verka twäfsaldigt, neml. 1:o negativt (juridiskt), derigenom, att alla hinder för idéens realiserande undantröjas — det vill säga, genom Borgerliga twångsförfattningen, och 2:o positivt (Presterligt i vidst äktare bemärkelse), derigenom, att det religiösa, eller lifsprincipen underhålles och utbildas — det vill säga, genom allmänna underwisningen, den wetskapliga, för dem, som ännas till statens högre organer, och den blott religiösa (den presterliga i inkränktare bemärkelse), för dem, som utdrå de lägre, samt genom uppmuntran af skön konst till danande af en upphöjd nationalitet.

Häraf följer, att Regeringen, i fullkomliga medverandet af statens idé, måste wara både Lagstiftare och Prest. Då först, när den omsätter dessa båda egenskaper, blir den fullständig organ för statsidéns alla verkningar: då först tänker den och utdrar hela statslifwets högre funktioner, samt är wärdig namnet af ett stats-element, i den mening, Anm. ofwansföre uppgitt. Staten närmar sig då till sin högsta form: — theokratie*).

I Mosaiska staten — såkert den fullkomligaste, som funnits — woro de Presterliga Embeterna och Lagstiftningen förenade hos en och samma folkslag — Leviterna. De föreföll

Mot statens lägre funktioner swarar åter hela det närwande lifwet. Detta är således statens andra element.

Med dessa bestämmelser inträffar och den skilnad, Recensenten antagit, emellan personalitet och egendom.

Att personaliteten grundas på helig sinnesstämning och ädla handlingar, wiss Anm. wiste icke motsäga; men han tror, att i en stat, det icke är nog, att blott Prästerna äga den heliga sinnesstämningen, emedan det just är ifrån denna, som de ädla handlingarna skola utgå. Också bekänner Anm. att han icke rått wet, hvad Recensenten menar med Adels. Anm. förmodar, att, i hwarje stat, der verklig Adels funnits, den allid deltagit i den civila och militära statstjensten. Sådant war adeln äminstone i de gamla Republikerna; Och medeltidens Adels war Länspligtig till krigstjenst, samt utöfwade jemwäl lagstiftande makten i de områden, den af Regenten hade under förledning. Statens Adels måtte wara, företrädeswis, icke berättigad, utan förpligtad till Statens personliga tjenst. Denna kan ej äga rum annorlunda, än genom förwaktande af Statens Omåbeten. En Adels, som ej begagnades på detta sätt, wore en besynnerlig utwärt på Staten; och Anm. kan ej inse, hwari dess wärde af personlighet då bestode, eller huru den någonsin skulle komma i tillfälle att utöfwa ädla handlingar.

Adeln i sin sanna idé torde närmast swara mot hela den, till styrande och ledande element bildade closen i staten. Huruvida detta Adelskap nödwändigt bör wara ärfeligt, är en fråga, som ej bör till förwärande betraktelse. Efter det begrepp, Anm. nu framställde, ingår äfwen Prästerna bland statens Adlingar. Man ser dem också i England sammanbländade med den egentliga Adeln. Rec. har misfogit sig deri, att Engelska Biskoparne sitta i Öfwerhuset, såsom Kyrkans representanter. Blackstone wete

de, gemensamt, den Mosaiska fywelyens själ och deltaga berföre icke i det närwande lifwet, utan underhöllas af folket. En sådan sammanfåmmelse emellan statens alla föreförganer war det också, som Anm. förmod med den benämning af statens själ, han i sin förra skrift gaf åt denna, de högre organernas enhet.

for tydligen, i 1. Vol. 2. Cap, att Biskoppar-
nes lära i Öfverhuset härleder sig deraf, att de
innehafwa Baronier, som äro offikfaktige från
deras Embeten; hvarföre de ock kallas andliga
Lorder.

Om åter Engelska Biskopparne verkligen
representerade Kyrkan, kan Num. icke finna, på
hwad stäl, Recensenten kallat de lägre Presterna
för statens owillkorlige Embetsmän. Re-
censenten har ju förut sagt, att Presterskapet
representerar kyrkan och icke förvaltar något stats-
Embete. Huru skulle de lägre Presterna kunna
vara af annan art, än Presterskapet, det vill
säga — ståndet i det hela? Äro Biskopparne
kyrkans och icke statens Embetsmän, så måste
väl ock deras underhafwande, de lägre Pres-
terne vara det samma.

Äf de äfater Num. nu framställt, är det
lätt att sluta till hans tankar om Lagstiftnin-
gens organisation. Han fordrar dertill, lifskä-
rvald som Rec. Adel och Presterskap; men han
fruktar förmycken splittring. Han står soft wid
hwad han för utrot, att neml. staten och kyr-
kan böra sammanmätas till fullkomlig enhet.

Deremot befarar han, att, om Rec:s idé res-
oliserades, den skulle förtynna den så ofta förut in-
träfsade, olyckliga friden emellan staten och kyrkan,
hvilken alltid slutat sig så, att endera måste du-
sa under och blifwit af den andra despotiskt be-
handlad; en despotism, icke mindre förhållig,
än den, Recensenten sid. 363. omtalar, eller
Lagstifvande maktens inträktning på den natione-
la frihetens omsång.

Om, enligt hwad Rec. påstår, Kyrkan wor-
re statens själ och Presterskapet, såsom ett fritt
bestående element, des representanter; men Re-
geringen deremot wore endast armarne af stats-
kroppen; så synes man rakt komma till det resul-
tat, att det blefwe oundgängligt för staten, om
den någonsin skulle tänka, att göra det genom
Presterna. Det wore då af dem, som den
werldsliga armen skulle styras — det vill sä-
ga: Regeringen (kroppskraften) skulle emotaga
all spirituellt inflyttelse från Presterna (själen).
Detta har Num. icke sedt något på obscuran-
tism eller på den urartade catholicismen.

Älbrig har den Evangelisk-Lutheriska
kyrkan försökt att från staten söndra sig till särs-
skilde element. Den har alltid betraktat statens
Regering, såsom sitt Öfverhuswud. Det är
ockf endast i detta förhållande emellan kyrkan och
staten, som man kan sägas äga en nationell kyr-
ka. I samma kund Presterskapet utgjorde ett
fritt bestående stats-element, gifwos ingen sä-
kerhet mera för de dogmer, staten erkant. Kyr-
kan är kyrka, om den predikar Christi lära, eller
Mahameds. Det tillhör nationen att antaga den
lära, till hwilken den skal bekänna sig; Och det
tillhör Regeringen att värda denna lära från
förtydningar, ware sig af dem, som föla predi-
ka den, eller af andra; men detta blefwe ound-
feligt, om Presterna kunde konstituera sig till en
fri och oberoende kyrko-representation, lofsade från
Regeringens directa öfwerinseende.

Desa anm. hade wisserligen utelblifwit, om
icke författaren anset att ämnet vara af den ytter-
sta wigt. Inga sätser äro wädligare, än de,
från hwilka man kan leda sig till en mechanisk
konstruktion af staten. Denna misfledning skall
swärtligen kunna undwiskas, så länge man om sta-
ten bibehåller det begrepp, att Regeringen är
deruti en blott kroppssorgän. Statsorganis-
men kan ej tänkas såsom fulländad, innan Re-
geringen, med klart medwärande af sitt värde och
sin bestämmeelse, öfwerfäddar den, icke styckewis,
utan i en rent harmonisk helhet. Till detta en-
da och stora mått måste alla statens organer sam-
manrigtas; men dertill fordras ingenting min-
dre, än att de Borgerliga Embetsmännen wer-
ka med samma ljus och med samma heliga sin-
nesstämming, som de Presterliga, fast deras
werkningar yttra sig på olika sidor och förskel-
gen alldeles icke råla den sammanblandning, som
i senare tiden ägt rum, och öfwer hwilken ej blott
Recensenten, utan äfwen många andra med så
mycket stäl klagat.

Rättelser: Sid. 6. N:o sid. 44 rad. 8 står
potest läs queat. N:o 7 sid. 50. är af Mag. D. Car-
lings Dis. de Lingua Græca Dialectis P. II. Resp.
Gust. Ringqvist D. Goth. förbigången.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 9.

Erbdagen den 4 Mars,

1816.

R e c e n s i o n e r:

Specimen novam Hymenoptera disponendi Methodum exhibens, Præside Carolo Fr. Fallén. Lund 1813. 42 sid. 4:o med 1 Tabell.

Detta är en öfversättning af Görf:s försk till Uppställning af de i Sverige funna Hymenoptera, insärdt i Kongl. Wetenskaps Akademiens Handlingar 2. Quart. för 1812.

Görf. Hr Professor Fallén är känd genom flera afhandlingar i Entomologien, som, ehuru de icke äga den fullständighet man blifwit wan, att wänta af Linnés Landsmän, icke äro utan all försenst. Det wore och kanske obiligt, att fordra samma grundlighet hos Görf. till Observationes Entomologicæ, som hos den af Insecta Svecica; ty de förra äro lemnade för dagen; men de senare för samtida och efterwerld. Då Nec. härmed företager sig att granska det i fråga warande arbete, som genom nyheten i sin form gör anspråk på originellt värde, tror han sig hafwa mindree att förebrå sig, om han uti något, hwaruti

han tänker olika med Görf., har misstagit sig. Görf. hwars selskap Nec. i synnerhet skall berömma sig att wisa, skall finna honom willig, att antaga rättigare åsigtter i Wetenskapsen, om han med giltiga skal will öfwertryga honom hafwa felat.

Före Linnés tid war den delen af Natural-Historien som handlar om Insekterna, för ga känd, likwäl insåg redan denne Wetenskapsens uppfinnare hwad plats Mundelarne (Instrumenta Cibaria) borde intaga öfwen wid undersökningen om dessa djur. Inom andra, sjerde, och siette Flocken i denna Class hade Linné redan grundat sitt System på Mundelarne; hans lärjunge Fabricius sökte använda detta för hela Entomologien; sedan har ingen, som med skal gjort anspråk på Entomologisk Kunskap warit okunnig om dessa delar. I sanning wore det och mindre orimligt, om någon skulle påstå sig i Botanik hafwa gjort stora framsteg, utan känne dom om fröedningsdelarne, än att gifwa sig ut för Entomolog; medan man icke urfsiljer Mundelarne, som här äro lika wigtiga*).

*) Die besten System bei den Thieren sind aus

Wetenskaps-ibkaren gör ett med Förf. som sid. 4 klagar öfver söknaden af Illiger's, Klugs och Lacroilles arbeten, men har derjemte en vigtig orsak, att undra hur en Naturforskare kunnat framkomma med ett nytt System, det icke engång en Philosoph försköt, då han i sin vetenskap icke kände sina föregångare. Huru skadlig detta är för selskapsaken inser hvar man; men huru felaktigt Systemet nödvändigt måste blifva då de grundläggare följer en redan å första sidan utträd ganska förkastlig princip: „Qua via & ratione ad ejusmodi dispositionem construendam procedamus, perinde erit;“ ödr wi sas i det följande.

Förf. säger sid. 3, att Mundelarne torde kunna användas till Flockarnas skiljemärken m. m.: „nullum est dubium quin Instru-

ber Betrachtung der Fresswerkzeuge, und die besten Systeme die Pflanzen aus der Betrachtung der Zeugungsbeile hervorgegangen. Wenn man den Grund dieser Erscheinung aufsucht, so möchte man Folgendes darürhalten: Bei den Thieren ist das Individuum bedeutender und wichtiger, als bei den Pflanzen, wo es nur der Art wegen da zu sein scheint. Das Thier ist durch seinen freien Willen selbstständig und dadurch bedeutend: die Pflanze hat keine Willkühr: sie wirkt nur nach einem organischen Mechanismus, ist untergeordnet, nie selbstständig, gibt nur in der Menge als Einheit, und ist also nur als Theil der Art bedeutend. Da die Ernährung Erhaltung des Individuums ist, und die Fortpflanzung Erhaltung der Art, so ist es zweckmäßig, daß bei den Thieren die Theile, welche auf die Ernährung Bezug haben, die Fresswerkzeuge, bei den Pflanzen die Theile welche auf die Fortpflanzung abzuwecken, wichtiger sind, und also in der Anzahl der Gattungsmerkmale eine hervorragende Rolle spielen.“ Illiger's Terminologie, företalet sid. 42.

menta cibaria in Ordinibus &c. notas præbeant haud contemnendas.“ Detta kan icke medgifwas; ty det skulle förforsaka många förändringar ganska skadliga för vetenskapen, selskaps benämningarne på Flockarna skulle då förlora sin betydelse, sedan de icke mer woro de samma; för att upplysa detta med exempel: öfwa Linnés Systema Naturæ (Ed. 12) femte Flocken. Man skall finna Libellulæ m. fl. hoswa kindbogar (Mandibulæ hos L. Maxillæ); men Phryganæ sakna dem: skulle nu detta wara ett märke för Flocken, borde den delas, och twertom andra Flockor förenas. Förf. använder dock icke dessa grunder: twertom anför han sid. 2 att Mundelarnas undersökning medför så många svårigheter, att han synes ofråda begynnarna, att dermed befatta sig, han säger; „Obstat nimirum exquisitissima earum conformatio, in individuis exsiccatis corrugatio, & facta sub dissectione mutilatio, unde in errores semper inducantur Observatores necesse est.“ Wore Förf:s påstående grundadt, skulle wi ännu icke ägt så klassiska verk öfwer det första Flocken, som dem wi nu werkligen äga af Paykull och Gyllenhal. Men sedan dessa med sina efterdömen wisat hwad snille förenadt med mod och ihärdighet förmår; borde man hellre, om man saknar dessa egenskaper, lemna denna bana, än att ännu mer öka svårigheterna för undersökningen af de andra Flockarna m. d. ett onödigt bekymmer, och så föga vigtiga Slägmärken, som dem Förf. af närwarande afhandling lemna of. Wi skola det oakadt för eller senare så de andra Flockarne äfwen efter dessa mönster utarbetade. Man kan wäl anförä flera kropsdelar i Slägmärket; men något måste wara wäsentligt, hwilket icke får saknas; anaars skall den, som icke äger munta

sig undervikning eller tillgång till wäl rangerade samlingar alltid samla liksom i ett chaos och Systemerna skola äfwen alltid, då de grundas på olika principer, fins emellan wijsa olika utslag, hwilket för begynnaren gör det största hinder. Wi kunna icke göra ett med för sig då han påstår den systematiska uppställningens egentliga ändamål vara, att på lättaste sättet åstadkomma arternas igenkännande.*)

I stället bör efter wårt begrepp arternas igenkännande grunda sig hufvudsakligen på Arikännemärket (diagnosis) och beskrifningar (descriptiones), hwilkas författande bör låtas af Systemet, som är liksom ett skelet för Naturens kännedom, och lika så litet beror af godtycke att sammanställa, som det i vår kropp. Det beror således utan twifwel på att angifwa de delar efter hwilka naturliga afdelningar uppställas, då Naturens kännedom skall befordras. Eller med andra ord: wi söres draga ett naturligt System framför ett artificielt; om det ock skulle vara swårare att uppfinna, skall det engång funnet alltid blifwa säkrare och lättare Naturens kännedom. Nec. tror sig hafwa wisat att twertemot Hr. F:s påstående, Mundelarne icke äro tjenlige till skillemärke för flockarna, hwilka böra efter Linnés method kännas utaf wingarnas antal och beskaffenhet; nu följer således, att wi så origtigheten af F:s påstående, att de äro af ringa värde wid Slågtens bildande sid. 1: „Has autem corporis partes, ad constructionem Generum minoris esse pretii, jure meritoque contendimus.“ Här ådagalägger F. att han icke öfwerwägar wärdet af dessa delar; eller, att han icke erkänner olika medel för olika ändamål. Na-*) Kongl. Wetensk. Akad. Handl. sid 109 förre nämnde är.

turen synes dock hafwa följt denna lag; en Mundelarnas olika form vittnar alltid om deras olika bruk; och deras beständiga tillvaro, fasta och beståmda eller oföränderliga Skapnad gör dem tjenligare än någon annan del, att upptagas i första rummet, som Slågmärke. Men följer man icke strängt denna grund för Systemet, skola ofra föremål sammanställas, som äga blott en skenbar habitus gemensam, men skilja sig i det wäsentliga och då detta händer, torde det vara orsaken, hwatför F. så helt och hållet förkastar dem. F. wisar än tydligare sin owilja mot Systemet, då han forfar: „Structura quoque & connexio organorum oris adeo sane multiplex, ut facta accuratissima observatione, exinde potius quærerentur notæ specierum quam generum.“ Häruti går F. för långt och just det exempel han följande Sida anfört (nemligen Ichneumon Linné), skall tjena Nec. att wi huru han förkastat sig.

Ett Schema (T. 2), som bifogas öfwer denna Familj, hwilken utgör Linnés flesta Ichneumones och innefattar mellan fem och sex hundra, Svenska arter, wisar huru efter Mundelarna o. s. v. öfwer trettio Slågten kunna bildas. Och då dessa Slågten blifwa fullkomligt naturliga, det will säga äfwen genom yttre kännemärken och lefnads sättet egna och skilda från de andra, så måste man antaga dem liksom Bislågtets afdelningar efter Kirby's undersökningar, redan länge af godkända Författare blifwit ansedde, som naturliga Slågten. Skulle F. inwända, att flere af de nya Slågten kunde stå som afdelningar qwar under de gamla: swaras (emedan det gifwes redan en mängd afdelningar och underafdelningar), med F:s egna ord (sid. 13): „Inde magna subdivisionum copia, quæ facile confundit.“ m m.

Den som efterfinnar huru widsträckt verkningsskrets i Naturens stora hushållning är dessa Gaddfly är anwist, då de måste moderera hela Insekt-Varan, för att bibehålla jemmigten, att icke de wåråttande taga öfverhanden och förstöra nyttiga wårter, som de hafwa sätt till sin spis; anser det ännu möjligt, att till och med slågten kunde vara ännu obefanta, helst många skola kläckas af de sällsyntaste Skräpukar, eller Fjäril-larver, äfwen som inom dem af andra Ordningar, och han förwänas icke af det stora antal, som han här finner; ty han wet att inom samma art ofta halfwa tjoget Balgsteklar finna på mångfaldigt sätt sin föda. Somliga lefwa i samhäll; andra ensamme; en del undergå sin förwandling inom sjelfwa de Fjällwingates ägg, andre framtrypa ur Skräpukar, ännu som larver och göra sig en egen holk, andre åter kläckas inom Fjäril-larvens hud, som torikat till, sedan det råttas djuret är förstördt; andre lefwa i de nakna pupporne, dem de wid utgåendet twerskärpa wid hufwudåndan; andre inom dem, som ligga i holkar, ur hvilka de gå genom sidan, och andre på annat sätt, som Rec. will på annat ställe omtala. Då nu mundelarnes skola tjena till verkning wid dessa operationer, måste de vara ganska olika efter det lilla djurets behof.

Då Hr F. talar öfwer Fabricii och Panzer's olika utslag, wid deras undersökning af Mundelarne, har han ganska rätt; men då han yttrar: — „unusquisque de genere quidquam quærens habitum sic dictum sequitur. Eandem viam ipsam Fabricium secutum esse postquam notas cujusdam generis ab uno alterove individuo assumerit verissimum est.“ har han sjelf, i det han anklagar Fabricius för wårslöshet, förswagat sitt bevis mot Systemets duglighet. Nästan på

samma sätt förhåller det sig med Förf:s talskan emot Panzer, som i Critisch. Revis. m. m. sid. 72 och 75 upptagit under Slågten Ballus (Banchus?) sex arter, hörande till sex Slågten, och under Bracon äfwen sex arter hörande till fem ganska ärfilda Slågten sid. 2: „plures in his adesle species, quæ in structura partium oris valde discrepant.“ Med detta bewises tillräckligt, att Panzer som är en förträfflig Insekt-Kritare är en slät Systematicus, men intet hwad Hr F. wilas bewisa mot Systemets duglighet. Rec. will icke uppehålla sig med, att upprätna huru mon kan få olika utslag i sina undersökningar, om man under samma namn har olika Naturkännetecken t. e. om man utgifwer Hedychrom Rosæ (auctorum) för Linné's Sphex semiaurata med det påstående, att Linné tagit miste, då han förde Semiaurata till Sphex m. m., så måste noggranna undersökningar, på dessa distinkta djurs Mundelar gifwa ganska olika utslag.

J fruktan, att wi redan uppehållit oss för länge med sjelfwa inledningens skola wi dessför vara så mycket kortare i det följande.

Origtigheten, att göra nya konstord, då gamla äro antagne af de bästa Skriftställare, är redan nämnd; wi måste här tillägga, att de ästadkomma en förbistring, då de äro twungne och onaturliga; Sådän är wingens fördelning hos Förf. Wingarna äro oftast afsmärta med ogenomskinliga trådar (nervuli), som bildas i två afdelningar, eller hägnader under namn af celler och celluler (areæ l. areolæ). För att göra sig begrepp häröfver, betraktar man en utsträckt öfvervinge. Då den förekomma i Basen, 2 Disken 3 Spetsen: i Basen, som begynner wid wingfästet och sträcker sig till de första twernerverne (stundom nära wingfästet), bildar två, tre eller flera längre celler mo-

best radier (nervi radiantes), som till en del fortsättas mot wingens spets och af hvilka de två första costa och auxiliaris ligga nära hvarandra och sammanflyta i kanten nära wingmärket: 2 Diffen, som utgör medlet af wingen innehåller tre cellradier; den första omgäives af en från wingmärket utlöparende nerv (recurrens primus), som går mot wingspetsen, och bildar marginal-cellerne eller om bindnerven (från costa till den första återlöparende) saknas, blott marginal-cellen; den andra raden stöder hårintill och inneslutes af en annan från costalerna utlöparende nerv (recurrens secundus), hvilken dock stundom är afbruten vid selswa början, eller förenad med den tredje radien men sträcker sig ostast till wingkanten bakföre spetsen och bildar Submarginal-cellerne, af dem kallas den mellersta Ocellen, (areola intermedia), isynnerhet då den första är sammanhängande med den tredje radens första eller framre (externa Latr.) som tillika med de bakre (interna Latr.) stöta mot Wasens; mot dessa båda, längre åt spetsen, stöder den sista af denna rad, eller den så kallade Spegeln (area specularis): 3 Spetsen visar tre utåt öppna celluler, af hvilka den första (a. apicalis prima) tillika är den sista submarginalen; den andra (a. apicalis secunda) ligger utan före Spegeln; och den tredje (a. apicalis tertia) under den samma, utgör wingens bakre hörn. Härmed må jämsföras För:s förklarings öfver wingen, sid. 5. och 41.

Sid. 5. För:s. lofwar beskrifning öfver arterne; måtte han då omärkta Slägmärken och begagna sig af godkända författares terminologie!

Sid. 6. När underlifvet öfver hela bred den förenad med mellankroppen heter det hos För:s. Abdomen feskile. Klug har i Berlin på Magazin i sin Monographie om Lyda

bewist, att det rättare kallas Abdomen con-natum.

Familje-benämningar: Tenthredinæ, Cynipseæ, Spheginæ synas wisserligen wara tyngre än Auktorernes förut antagna Tenthredinetæ, Cynipsæ, och Sphegimæ; men om man skall tillåta någon förändring, torde Bembecinæ i stället för Bembecides, icke böra ogillas, Dipolepariæ kallar För:s. Dipolepides, men då kommer Familjen och Släktet i plural. att heta lika. Om wi antaga Pteromalini, efter Swederi Pteromalus som utgör denna Familj, så äro wi isfrån allt beslymmer; Mellinii och Nomadinæ utbryne från Crabronites och Apiariæ månn på giltiga grunder?

Kännemärken på Familjerna äro ofullständiga, kanske stundom äfwen origtiga t. e. Ichneumonides: Antennæ circiter 20 articulatae. De sista hastwa öfwer crettie, många fyratio: till och med gifwas några med femtio leder på Antennerne, som är det högsta Nec. känner för denna flock; men minsta antalet har 16, 18, och 20. Ett märke som så varierar kan aldrig ingå i huswud-characteren, helst det förekommer till en del likaså i andra Familjer.

Sid. 8. sågas Blindögon (Stemmata) sela en del könlösa (neutris) Myror. Linné tillägger (Ber. Akad. Hand. 1741.) alla dem han funnit i Swerige Blindögon. Nec. medgifwer att de äro mera otydliga hos de könlösa, men då han icke undersökte dem i detta affende i deras lefwande tillstånd, håller han sig säkrare wid Linnés auktoritet; ty Linné ansökte detta, för att wisa huru Swamerdam hade misstagit sig, då han nekade dessa upphölda punkter på kullen (vertex) hos könlösa Myror. Detta kunde wara lika

giltigt; men som de af någon blifwit anses de, som något sinnesorgan hos Insekterna, torde det förtjena att nämnas.

Den som vill göra sig den mödan och jemföra antalet af arter på efterstående Schema med det Hr F. uppgifwer, lärer med Rec. företa sig i den önskan, att han måtte inhemta litet mera kännedom, om hvad åtminstone Sveriges mellersta del i den vägen innehåller innan de Speciella beskrifningar lemnas i allmänhetens händer.

Den afdelning af Fabricii Hylotoma, som Hr F. efter Latreille kallat Lophyrus, har derföre ett företräde till Fabricii benämning, som dess larver äro barrskogens värsta förstörare, och då desutom Lophyrus endast posar på hannarne, så kan man använda Thunbergs nätra och expressiva benämning: Corynis för den afdelningen: Antennis extrorsum crassioribus & exarticulatis.

Sid. 10. Det talrika släget, Tenthredo torde efter Mundelarne kunna skiljas och har äfwen af utländningar blifwit delt i flere. Sedan de, hvars antennleder öfverstigade, fränskiljas, återstår med nie leder ett antal af 120 arter sunna i Sverige.

För en sådan mängd blef nödigt, att söka afdelningar och underafdelningar, dem Rec. för fyra år sedan lyckades att finna genom uppmärksamhet på marginal- och submarginal-cellerne, räknade frän wing-märket, (stigma). Hr F:s delningsgrund är underlifvets färg: men då olika kön (sexus) af samma art (Species) i detta afseende variera, måste man ogilla det.

Släget Cephus hör till första familjen enligt Klug's uppgift; men Xiphidria till den andra. Latreille har begge i första och Hr F. i den andra lika ordet.

Att förändra Xiphidria till Xiphigra, då det med lika goda skal deriveras af *Xiph-*

gion, som af *Xipos* & *Oupa* inser Rec. ingen anledning. (Slutet följer).

Sammandragen Berättelse om Dannemarks Krigsförhållanden till Sverige Från äldre till nuvarande tider. Stockholm 1813. 40 sid. 8:o.

Det är ej owanligt, att under krigsöroligheter, åtskilliga små skrifter utkomma som skola bereda allmänna sinnesstämningen genom upplysningar i Historien som redan långt förut äro kända, och som derföre snarare torde böra nämnas Påminnelser. Af sådant förhållande är äfwen till en del närvarande occasionskrift, hwilken som sådan betraktad, är en af de bättre. Den omtalar i korthee krigsförhållanden emellan dessa Riken frän Marths Kertilmundsens Förmyndarsregering och fortsättes till närvarande tid. Åtskilligt hade wäl förtjent vidare utdrags; men då sådant skett i de förra skrifter, hwarutur närvarande Udrag är gjordt, så lär det syntas vara mindre nödigt. — De 3 sista Bladen innehålla så kallade Bilagor (rättare Noter eller Upplysningar till bekräftande af hvad förut blifwit ansedt). Bland dessa förekommer under No 5. K. Carl 9:des UmaningsBref på Duell till K. Christian 4:de i Danmark, samt dennes Swar, begge af år 1611 och som ej gifwa ett så alldeles gynnande utslag för den tidens policering. Men då K. Carl 9:des Bref finnes aftryckt efter en alldeles felaktig afskrift, som på några ställen är alldeles meningslös, så will Rec. här meddela följande samtida Danska Åfskrift:

„Wij Carl 9:de medh Gudj naade Swe,

rtais, Gottis, Wendis, Finners, Carelers, Lappers i Norlanden, de Casaners och Esters i Pifflandh Koning, lader Dig Christian d. 4 Koning udi Dannemarck wide, att du ha uer gjort som ingen erlig eller Christen Koning, at du saa i ubrengde willje og uden nogen giuen orsag hafwer brutit og till inted gjort det wentlige fribtzfordraget, som udi Suetin för 40 aar siden, disse lofflige Kongeriger, Swerig, Dannemarck og Norge er emellen opretted blev, og er med din Krigsmacht dragen for Boris besefning Callmar, og först intagit Staden, og seden er besefningen dig genom forrederij tilhaande gangen, saasom og Hlandh og Borchholm. Og hawer du medh sadan Ditt fortagande, opweckt ett saadan blodbad, som icke er snart till att stille. Men Os haabis att Gudh den Aldre höieste, som er en rettwis Gudh, han skall saadant ditte fri willje og forsettelig orsakaad hewe og straffe. Og alldenstund Wij altidh hertill hawe foreslagit dig alle de Christelige middel, som Wij nogenstade hawe kundet optencke till frib og enighed skulle kunde tiene, og du dem altidh hawer udslaget, saa slae Wij dig nu det siste og yterste middel fore, effter Wij merke du er her tielff persontlig tilstede, att du paa det att ydermere bloodh for din skyld icke skall udgyddis, begiwer dig udi egen Person, effter de gamle Gotters lofflige brug og sedwane, udi Camp medh Os, paa stæet marck, med 2 oss dine Krigsmend Riddermessige aff Udell, uden orsagelikt, der wille Wij og udi egen Person, udi woris bleete kleder, uden noget fdrirtz eller Harnisk, allene med en stormhart paa howebet og wor Sidewerte i haanden; Emen saa kom du for din Person emod Os. De andre 2 som Wij wille hawe medh Os, skulle baade ware udi deris sulde harnisk, og den

ene hawe 2 pistoler og sin sidewerte hos sig, og den andre en Musket og en pistol og sin sidewerte hos sig; lad og de 2 som med dig soige, ware lige bewebnet og bewared. Om du det icke gidr, saa holde Wij dig for ingen erlig Koning eller Krigsmand att ware. Der rette dig effter. Aff Legeter widh Nyssby den 12 Augusti Anno 1611."

CAROLUS.

Äfwen de andre säkallade Bilagorne äro i flera afseenden läswärde.

— L — DE —

Delmonte och Constanza, eller Enleveringen ur Seraljen. Sångspel i tre Akter, af Bretzner, med musik af Mozart. Öfversättning. Uppförd på Kongl. Stora Theatern. Stockholm 1814, 72 sid. 8:0.

Denne är, af de trenne på Kongl. Theatern uppförda Mozartska Operetter, onekligen bäst sammansatt, hwad planen beträffar. Inrighen är annars wantlig. Constanza, en ung Spansjorska, blir af sjöfarande rymt ur sin älskares armar och förd till Turket, hwarest Selim, Pascha öfwer en türkisk provins, fattar häfzig kärlek till henne. Emellertid har hennes älskare, Delmonte, förklädd till byggmästare, ankommit, i ändamål att en seraljen bortföra sin älskarinna. De flyktande upptäckas, och den ädelmodige Selim frigifwer dem. Härwid kan, såsom fel mot sammansättningen, anmärkas, att då Selims tjenare, i det ögonblick enleveringen skall gå för sig, utkomma och warseblifwa den stige, som utansför Blondes (Constanzas kammarjungfru) fönster är uppreft, de deremot icke märka den, som befinnes

wid Constanzas. Öfversättningen är främläst, och sångstyckena i synnerhet öfwer all beskrifning usla. Sid. 1: „Gif Sällhet utan qwas!“ S. 1. „Den som får en skönhet winna.“ (!) — Sid. 4. „Såna stolar.“ Sid. 5. „en så'n skåm.“ — Sid. 24. „Förren lytnad mig swurit du har.“ Sid. 26. „Rosen lik, af ormen giftad, i sin blomning dödd och griftad.“ Sid. 33. „wälsuft, utan smärta.“ — M. m. m. Hvad öfversättare af operetter eller musikaliska pjäser i allmänhet böra märka, är att sångparterna så öfversättas, att de ej stå i rak opposition mot musikens anda: en påminnelse, som wäl borde synas öfwerflödig, om ej så många anledningar ty wärr påfallade des nödwändighet. Närwarande pjes lemnar bland andra en af stor wigt: finalens poetiska och musikaliska slutaktter swärja der rakt emot hvars andra. Denna utslitna sentimentala strats, sid. 72: „Kronors präkt du kan umbära, Då du allas kärlek får,“ har intet motsvarande hos Mozart, som warit wida i sån, att tänka på en slikt platthet, när han komponerade den herrliga, fulla och kraftiga slutchören, Rec.

har hast tillfälle att se den danska öfversättningen, hwilken, i alla afseenden bättre än den swenska, icke heller lider af nyssnämnda störande disharmoni.

Musiken i denna pies, den store Mozarts Ungdomswerk, är skön. En ljuf och mild anda swästar öfwer det hela. Den ännu icke fullt ändade mästaren röjer sig ofta, såsom t. ex. i ouverturen, hwilken på ett par ställen är något matt och wacklande: men denna upptäckt behåller ej länge intryck hos åskådaren: han fattar det knappt, innan han genomtränges af det friska ungdomliga snillet's brusande spel: och Mozart är för honom åter Mozart, hvars minsta gnistor dock förräda den inneboende helige lågande elden. Quartetten, som slutar andra akten, är framför allt ypperlig, och duo'n i samma akts gode scen spritter af den mest lifliga bacchantiska fantasi.

Swarföre i öfrigt denna pjes blifwit gifwen efter Trollsköjten och Don Juan, har Rec. swärat att inse, och kan för sin del icke finna annat i detta förhållande, än en något förwänd ordning.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Den Lyckliga Promenaden. En Händelse ur Franka Revolutionshistorien. Stockholm, 1814. 35 sid. 12:0

En under revolutionstideriet från sin egendom, sin maka och sitt barn fördrifwen Franz Adelsman, lefwer, i största armöd, i Paris och söder sig med ett om aftnarne spela lita för de promenerande i Boulogneserparken. En afton har hans musik ingenting inkragt och förwäskad wilst han återvända hem, då han möter ett ungt par: en ung, skön Dame wid sin älskares arm. Båda önska hjälpa den olycklige, men som de sakna penningar hos sig, faller Damen på den utwägen att selskiunga, accompanerad af den gamles luta; på detta sätt winner den olycklige icke allena sin

ganska betydlig almösa, utan igentänner äfwen i den sjungande flickan, sin dotter. Denna, enligt företalet, sanna händelse, utgör ämnet för närwarande berättelse, "friska försöket af en ung författare," och är i temlig ledig stil och rent språk utfördt. Det tynges blott tywärr, i synnerhet i början, af den sökra betydningen i långa sentimentala beskrifningar och monologer; en art granlåt som alldeles icke passar med dylika anekdot-berättelser. Denna genre är bland oss Swenskar, som så mycket annat, föga eller intet bearbetad, och Rec. skulle råda den unge Förf. att utbilda sin talent genom flitigt studium af de gode franska auktorernas och den Berliniska Profeshorn Engels arbeten i denna art.

Bihang

111

Swenskt Litteratur-Eidning.

N:o 9, 10

Juli

1815

Strängnäs:

Studeraende ungdomens antal wid Gymnasium härstädes, wårtermin 1815, war 106, nemligen 36 i Öfre, och 70 i Nedre Cirkeln. Enligt den tryckta Catalogen woro deribland 3 Adelsmän, 30 Prestsöner, 15 Borgaresöner, 26 af Ständspersoners och 32 af Almogens och andra folksläfers barn.

Wid Trivial Scholan war ungdomens antal 113, neml. i öfwersta Classen 10, i 2:dra Cl. 21, i 1:sta Cl. 47, och i Apologist Classen 35. Deras woro 4 Adelsmän, 16 Prestsöner, 27 Borgaresöner, 40 af Ständspersoners och 26 af Almogens och andra folksläfers barn. — Wid Gymnasium woro 44 och wid Trivial Scholan 2 Stipendiarii, hwaras Regii 20 och Privatorum 26.

Efter slutade examina, födde Rectors ombyte wid Gymnasium härstädes den 21 Jun., då Theol. Lectorn, Prosten Doct. N. Hultin, efter hållen oration: de usu et auctoritate Legis Moralis in N. T. öfwerlemnade Rectoratet till Phys. Lectorn Mag. J. E. Strömberg.

Göteborg:

Examen anställdes med Gymnasii ungdomen härstädes den 12 och 13 Jun., då äfwen först nämnde dag framl. Fru Marg. Hwitsfeldts minne strödes af Hwitsfeldtske Stipendiaren N. Sandbeck i ett tal: de Ingenio Romano. Efter slutad examen aflade ungdomen, senare dagen, offentliga prof på desj under förflutna läs-år gjorda framsteg i Vocal- och Instrumental-Musiken, Kalligraphien och Ritkonsten samt i Gymnastiken, etc. midt på öfningssbanan wid Concubernium. Enligt expect Catalog utgjorde Gymnasisternes an-

tal 52, af hwilka 15 äro födde i Göteborgs stad och löbaderi, 17 i Halland, 14 i Bohus län, 2 i Elfsborgs division, 3 i Skara Stift och 1 i Småland. Härtiland woro 5 Prestsöner, 5 Borgaresöner, 8 Bondesöner och 34 af andra folksläfer. 3 Gymnasium hafwa under loppet af läs-året 13 blifwit utagne och 15 derifrån nu dtimitterade till Akademien.

Den 13 Jun. hölls examen i Trivial Scholan. Ungdomens antal war derstädes wid termins slut 81. Neml. i Rectors class 11, hwaras af 9 uppslyttades till Gymnasium, i 3:de Cl. 8, i 2:dra Cl. 12, i 1:sta Cl. 27 och i Apologist Classen 23.

Den 16 Jun. öfwerlemnade Græc. L. Lectorn och Ryrkoherden, Riddaren af R. W. O. Mag. Joh. Hillberg, efter hållt tal: de charismate Linguarum primis Christianis divinitus concessis, Gymnasii Rectoratet till Wahes. Lectorn Mag. Elias Dan. Wjdek; hwarerter Gymnasii och Scholungdemien hemsförloswades till den 12 näst. Septemb.

Ärrowerket har äfwen detta år förlorat en wärdig lärare i Log. & Phys. Lectorn Professor G. Rosen, hwilken såsom utnämnd Ryrkoherde den 1 sistl. Maj tillträdde Stora Åby Pastorat i Lindsöpings Stift.

Colmar:

Examina fördröddes den 17 och 20 Jun. med Studeraende ungdomen wid härwarande Gymnasium och Trivial Schola. 3 Gymnasister fingo tillstånd att resa till Akademien, och från Trivial Scholan blefwo 8 till Gymnasium uppslyttade.

Den 19 Jun. öfwerlemnade Professorn E.

o. s. w. Kanhända att Nec:s fördelningar äro för öfwerdrifna: men måtte det ej äro bättre att af en sådant man snarare fördrå för mycket än för litet? Vi förmoda ej att Dr Ödman, själf lycklig andlig Skald, nekaf tillvarelsen af inspirationen.

Nec. beder att Öfw. måtte omläsa sista bladet af hans granskning och han skall öfvertygas att Nec. icke nekaf, att man ej så gernä bör weta det som är rätt som galef; och att ingensådes det hårde nåra till smålet uttydes, att de finnas, som bemödar sig om känedom af de naturalster, från hwilka Österländska skilten hämtar sina bilder, eller granskat läget af de orter hwilkas minne wår Gudomlige Aertskäre helgat. Det är stada, att Öfw. då hon likwäl hedrat Nec med en antikritik, så flyktigt genomläst hans uppsats. Han beder honom omläsa sid. 9 för att inse att omdömet om Michaelis hwarfen är hårde (såwidå det är grundadt) eller wanbedrande för denna tidning; för att finna, att Nec. med all öfning witsordat Ribdaren Mich:s stora phtologiska kunskaper, men ansett hans Bibelöfversättning för sålids och wotnig. Snillet blef icke alltid det härdes lott; äfwen som wæretom lärdomen icke alltid soikfers. Redan Wessstadsens Sångare sålde öfwer detta werk samma omdöme. — Öfwers. Helt, kan han bestrida sanningen häraf?

Öfwers. har warit så lycklig att nådara månader förlän Nec. hafwa fått Augustis och De Wtres N. T. i sina händer. Det må förlätas honom att ej i Dec. 1814 hafwa känd ett arbete, som ett halft år förut lemnat preffen i Tyskland.

Icke mindre strämmande för ämnet än epifederna om Böhme, och allusionerna på wårt tidehwäfs mysticism, idrefkommer of polemiken

som härskter från det formade ordet i de tre principer i hwilka hela Skapelsen liger. de äro Skapelsens mening, d. ä. egenheten af krafterna och af den uppenbarade Guden i naturens ord. Jfr. Tab. 11. s. 9 i III Vol. af engeliska praktupplagan af The Works of J. Behmen, London 1772. Men ingalunda öfversattes som Öfw. af Matthäus, Nec. fänger ej ur hwilka faller, roat sig att berätta, Tetra med Gader, Gramma med Son, och Ton med Den H. l. Ande.

mot en i ett annat Dagblad införd uppsats (hwilken Nec. ingalunda gillar), eller mot hwad i No 40 år 1814 i denna Tidning blifwit uttradt. Men i alla fall, då man citerar, bör man hellre citera rätt än galef. Första ögonkastet i sistnämde Nummer öfwerlyar, att här ej är fråga om „en sälliga traditioner,“ utan om sådana, hwilka lika så wäl äro af gudomlig ursprung som de skrifna, hwilka äro lika wanssliga som de muntliga. Men då Öfw. yttrar „att icke utom hofskafwens biträde någon frälsare finner wäg till hjertat, ej heller en sant Christelig religionäkänsla hos någon ändes.“ må man fråga, om de äldste Christur i de tider då intet Evangelium ännu war uppkriswet; om de Ensalbine, som förenimma den förskafte Förfonarens nådewerkingar utan att på papperet kunna hopbakstafwera sin religionstuskskap, icke känd och icke kända Frälsaren?

I No 57 yrkar Öfw., att Swenska Witseln inom Swerige samt en del af Finland och Pommern, icke är känd och gillad, emedan i det Katholska Europa ett arbete ej kan öfretas (men hwilket ej godkännas?), som grundas på Luthers Öfversättning. Men när hafwa de Katholske lärde blifwit så inuoltrante, att de ej såsom lärde utan föredom skule kunna yttra sig om en lär d produkt, utan afsende på ref. orthodoxa erkännande? Det finnes också werkligen, i trock, anstka gynnande omdömen om wår Sw. Bibelöfversion, uttradt af Katholiker, derom kan förf. af denna lilla uppsats på hedersord försäkra Öfwers., fastän han nu för ögonblicket, i saknad af nödiga hjälpe källor, icke kan anföra dessa skrifter. Deremot kan han citera så många flera bewis, som tola för, att denna Tolkning i det protestantiska Tyskland är både känd och wärderad. Må ett enda sälla: „Sie (Laur. Andreä Wersion) empfahl sich . . . durch die sorgfältigste Vergleichung und Benutzung des Grundtextes, den sie neben der Lutherischen Uebersetzung, der sie häufig folgt, zu Rathe gezogen und nach welchen sie Manches in der Lutherischen Uebers. verbessert hat.“ — Och om Wobernes O. och P. Peeri, dera: „sie enthält keinesweaes eine bloße Copie der Lutherischen Version, sondern von der sorgfältigsten Benutzung des Grundtextes augenscheinliche Bewei-

se darbietet: und daß sie in manchen Stellen, wo die fröhliche Uebersetzung des Andrea gefehlt hatte, dieselbe sehr glücklich berichtigt. . . da her sie denn billig ein großes Ansehen erlangt hat. (G. W. Meijer, Geschichte der Schriftüberlieferung 2:1 Th. S. 333). Härpå torde måhända synas att man kan vara brinnande i andan om och ändock nogräknad om sanningen, och att man, äfwen med den största erudition, ändock icke kan weta allt.

Öfwerf läter också, med icke mindre tillförligt, den sista förskran (i No 56) insäsa, att det är alldeles ingen skilnad mellan det språk och den stil, som råder i våra inhemska Resformatorens Bibelöfversättning och i deras Werldsliga Skriffter. Wisserligen hafwa ej de fleste läst Laur. Petri eller Olai Petri historiska uppsatser, men otillgängliga äro dessa skrifter dock icke. För att underlätta en jämförelse må wi anföra några rader ur Laur. P. Chronika om K. Gustaf 1. „Drog så H. Götstoff till Mora och in i Westerdalarnes, wid en wicka eller två derefter, med Josef Olsson upp til Mora, och wisse widhare besked seya om Konung Christiernes förbehållande, huru han århnade rida sina Erichsgattur kringan lander, och hade befallt upresa gallgar wid hwar länsmans gård. Item att dhe skulle snart förmoda breff om dhen resgård dhe för dhen skul verhadra skulle.“ etc. — Nu, för sammanlikningen skull, ett prof ur Matthäi 2de Cap.: „När han gick nedher aff bergit fölgde honom mykit folk och sig, ther kom fram en spetsisk man, och badh till honom, och sadhe: Herre will tu ihå kan tu göra mich reenan. Thå rakte Jesus uth sina hand, och toogh på honom seiandes: Iack will war reen, Och stroy wart han reen och aff hans spetsisko.“ (Thet Nya Testamentet på Swensko. Stockh MDXXVI. fol. V.). Hwar en med gehör och takt i öra och sinne må nu anställa jämförelse icke blott med dessa rader utan mellan hela gamla Bibelöfversättningen, och hela denna Laurentii Petri Chronika ja med Olai Petri samt de öfriga äldra Chronikor, hwilka beskrifwas i Biblioth. Kgl. Handl. 1a B. 1: D. s. 5—22.

Bland de bewis, som för öfrigt anbragas för

att wisa gamla Sw. Bibelöfversättningens öfverförelse, anföres bland annat Bröderne O. och P. Petri öfversättning i Tyfkan då de t. er. öfversatt Dorfe med Toep Detta mistag öde så mycket snarare förätas dem, som Toep då hade en med Dorf fullkomligt lika betydelse, hwilket af så många hundrade gärdnamn på Toep tydligast kan inhåmas. På deras öfversättning i Grekiskan skall man ej behöwa annat bewis än Matth. 1: 19. Detta skulle lyder nemli. sålunda: *Ἰωσήφ δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁνομασθεὶς ὡς, καὶ μὴ ἰδὼν αὐτὴν παραδειγματισθεὶς, ἐβουλήθη λατρεῖν αὐτῆς* och i G. Öfverf. „Men sicut Joseph war en from man, och wille icke röja henne, tänkte han hemligen öfwergifwa henne.“ — Hwar är det nu felaktiga i denna öfversättning? Att *δεικνύσθαι* lyctigare här blifwit återöfversatt med from*) än ömsinnad? Och de öfriga orden. Skall t. er. *παραδειγματισθεὶς* ej betyda röja? Ännu mer: De öfriga egen Öfvers. är ju härmed helt och hållet öfverensstämmande: „Men emedan Joseph, hennes trolofwade, war en ömsinnad man, och icke wille henne blottstålla, bestöt han hemligen öfwergifwa henne.“ Så förhåller sig också med 11e Cap. som föregifwes wara så rättat.

Sedan Rec. genom återöfversättning till sin granskning, sökt reservera sig för påbeddande af meningar dem han aldrig uttrac, kunde han här, hwarest det philologiska widtager, bortlägga sin pennan. Han bekänner att det hufwudslyste han wid sin granskning haft i sigte, varit, att genom sina små bidrag bringa grunderna för Redaktionen af en ny Bibelöfversättning i närmar öfverensstämmelse. Twisten om ställen, hwar af Rec. föreslog en efter hans icke lämpligare öfversättning, är alltså widlöftig för att här utföras; och så äger denna undersökning, Rec. bekänner det,

*) Hr Dr. Edmann wägar dock icke nyttja ordet from, för det twetadiga bemärkelse! En sådan efteröfversättning för Tidshwarfrets småsinne, som öfversatt uppsöker equivoker, är föga prisward. Det latinska simplex betydde både du ut och enkel. . . alltså får detta ord ej nyttjas i sin ädla bemärkelse!! Användens wärdige folk, wäl wetande att för den öfverliga blir allt öfverigt, wägar dock återöfversätta *hincas* epitet: pius med from. Och Matthei öfversättare skulle frukta sin tids lätt sinniga synne!

för honom blott ett halft intresse. Det wore dock ingen skam att i sådana ämnen äga undervisning af en så grundlärn man som Hr Dr. Odman. Må dock följande förfrågningar underställas den skrifts värde Öfw:s ytterligare ompröfning?

Nec. har aldrig påstått att gamla läskarten Boken af Jesu Chr. börd, är den absolut bästa, utan endast ljudfulligare och mera högridlig än Öfw:s Släktregister. „Monsens“ är den wäl allra minst. Är det bruket af parikeln af i st. f. om, som står Öfw.? Wi hafwa ju tal inför Kgl. Wett. Akad., som ej urwickla Begrepp om, utan af Naturphilosophien. Att βιβλος svarar mot Hebr. קְדוּשָׁה, må wara. Men att äfwen detta ord betyder bok, bewises också deraf, att t. ex. i Moses Maimonides Musfana hvarje afdelning kallas קְדוּשָׁה. Och då Orientalerne wanligen ej uppräknade ens släktledning utan att äfwen berättat lefnadsloppet, så öfvergår betydelsen af ordet Bok ej blott på släktledningen, utan ock på hela Biographien; och det besynnerliga förhållandet mellan denna benämning och dess forther i rymd (hwar på Mattheus förmodligen icke tänkte) bortfaller således helt och hållet.

Nec. förswarar ännu tolkningen af *καρκα* *και οντα* *δυναται* med dödsens ångd och skugga i st. f. djupafta mörkrets land. Taler är om ett af afgudadyrkare bebodd trakt af Judeen, och gamla Versionens läskart är på engång både ordgrannare, begripligare (ty enligt naturens ordning, är wäl ej den ena trakten af ett land mörkare än den andra), och utan fråga mera listig och poetisk, då stället är lånadt från en poet. M. Poli har äminstone förklarad detta ställe lika med Nec. 2 „hi præ aliis horrendæ desolationi, nec non idolatriæ et profanitati, utpote et Gentibus vicini et a fæde cultus Dei remoti, obnoxii erant. Synopsis. Crit. III. 102. Och Öfw:s stål! De LXX ha misstagit sig och läst Talmot såsom två ord, då det blott är ett plurale eminentis. Nu kan för det första såga stål hämtas af wår temligen nya punktering utaf hebreiska Texten: äfwen synes införda Judars vittnesbörd, i en tid då hebr. språk

er till en del ännu war lefwande förefena för troende, i synnerhet då deras förklaring ger en wida lyckligare mening. Deputom heter ju gräslikt mörker egentl. *קָדוּשָׁה*? Och en sådant variant fins ej engång hos sselfwa Kennicott wid *Ecclai* 9: 2.

Cap. 5: 28. der Nec. förswarat S. O. den som ser på ena gwinno för att begära henne i st. f. — „med öfkyft begär,“ anmärkes: „Helt annat är Luthers och DeWettes begären, som uttrocket textens *επιθυμῶμαι*, hwilket wårt begära icke gör.“ Öfw:s har glömt att wårt språk äger twenne verba: begära; ett, synonymt med bedja och förekommer i 1 § af Gistern. Balken; det andra, (hwaraf begäretse) är alldeles det samma ord som Luthers begären och svarat förträffligt mot det grekiska *επιθυμῶμαι*.

Med en mindre träffande lärdom förswaras den profaiska tolkningen af Juda höfdinges städer i st. f. textens: Juda Jöfstar, „emedan 1000 Jinnänare fordrades, för att utgöra en höfdingestad.“ Godt: men Hammond läser öf, att liksom man understundom nämde Staden, för att utmärka Höfdingen, så nämdes äfwen stundom Höfdingen för att beteckna Staden. Deputom; måne Evangelisten förbytt LXX:s *κτιώδες* till *ὑπερμυες*, blott för att få säga en omening; eller måne icke stära för att göra antithesen så mycket starkare mot den *ὑπερμυων*, som från Bethlehem skulle utgå? Sådana prosopopeer äro ej hos Orientalerne orwanlige. Hwem tänker ej genast på Dottern Zion, Stökan Babel, o. s. w.

3 No 56 försäkras för wiso, att ingen konstruktion och phras i N. T. förekommer, som ej har full auktoritet hos de ypperste grekiska profanskrifwenter, så att tigen hebraism afwitt stylan och uttrycker en egen physionomi. Men 2 Numeror derefter förklaras *מאגוס*, som från språkets första älder från Homeros ända till Cassearis, aldrig betydde annat än *δάρε*, för ett hebraism motsvarande *כַּבֵּב*, och skall heta misshandlare. Är ej sådant inconsequent?

Wid *στανδουλον* hänwifas Nec. helt fört till *Lexica*. Nec. har rådfört H. Stephanus, *Scriptura*

velius, Zusanus, Ernesti, Schneider och Wulf, och det är deras sammonstämmande auktoriteter som förmått honom att wäga den i Rec. framskällda förfrågan.

DeWette har rätt, när han gifwer Inu-
pp. med Schätze; men G. Öfv. ej mindre, när
han upprager häfswor (N.B. af hafwa). — Ej
heller må han tadlas för det han Luc. 10: 40
skrifwer reichliche Bewirhung, som innefattar
jemte en riklig måltid en omsorgsfull uppassning,
men icke bewisar den att de grekiska orden ska-
la betyda tillreda måltid. Den tyska Bibel-
öw:s tolkning öfwerensstämmer helt och hållet
med den bemärkelse som i alla Lexika tillägges
Hänses.

Att Lucas, Ap. G. 1: 18, berättar det Ju-
das Jsch. störade utår en klippa, så att hans
inneswor föllo ut, kan wäl för ingen Bibelläsare
wara en nyhet. Rec. will ej nämna att en
sådan händelse möjligen kan stå tillsammans med
den uppgiften, att han förut strypt sig; utan
will blott hemställa, om denna berättelse af en,
endast ändras utgör hoppsamlade utländning, må
berättiga oss att göra wärd på den i etymologien
oft grundade bemärkelsen på ett ord, som af
ett ägonwiktne användes.

Öfwanstående philologiska anmärkningar
framläggas utan anspråk och utan affigt att wil-
ja råda med Hr. Dr. Ödm. i den kunskapsgren,
hvaruti han är utan medräffare. Må de twert-
om anses som prof af den afkning, som ej til-
låtut oss att wäga denna twist, utan att i för-
hand hafwa sett oss om efter wägorlunda giltiga
grunder eller äminstone godkända auktoriteter.

*** d. 20 April 1815.

Retrosloger.

Professorn i Practiska Ekonomien wid
Kongl. Akademien i Upsala Med. och Philos.
Doctorn Samuel Liljeblad föddes den 20
Dec. 1761 i Wäddöskults by i Calmare Län
och Linköpings Stift. Hans fader Håkan Lar-
sen war Rättshällare. Sitt första underwiening
erhöll han i Wimmerby Stads Skola, der han
ack lärde Elementerna af Botaniken af Doctorn

Mag. A. Drangel. Ankom till Linköpings Läs-
roskie 1777 och reste derifrån till Upsala Akade-
mi 1782 om hösten. Disputerade pro exercitio
under Mag. N. Nicolais presidium och pro Gra-
du under Professor Posthom de Historia Natu-
rali Ordini Ecclesiastico necessaria. Philos.
Magister 1788. Samma år gjorde han en resa
till Torned Lappmark, och började efter hems-
komsten sin medicinska curs och erhöil Doctors
hatten 1793. Redan 1790 antagen af Kongl.
Wetenskaps Societeten i Upsala till Amanuens
wid des Museum och 1793 af Kongl. Wetens-
kapsAkademien i Stockholm till des Adjunct,
urnämndes han sijnämde år till Doctor Schold
i Wimmerby; men ossade sig denna besordran.
Erhöil 1794 af Kongl. Patriot. Sällskapet den
förre Medaljen i Silfwer för beswarandet af
den framställda Prisfrågan om Beskapsförhöjens
förhållande (de re pecunaria). Gjorde under
denna tid en resa till Norrige och flera lands-
kaper inom faderneslandet. Företog 1797 en
annan resa genom Westmanland, Dalarne,
Wermeland, Skåne och Daniska öarne och till-
baka genom Blekinge, Småland, Östergårdhland,
Södermanland och Umland. Följande året föres-
togs en ny resa i sällskap med Baron Carl De
Geer genom rikets östra provinser till Köpen-
hamn och wästra wägen tillbaka. 1796 blef
han utnämnd till Borgströmiansk Adjunct och
1802 till Professor i Practiska Ekonomien wid
Upsala Akademi. War Akademiens Doctor
Magnificus 1810. Blef särskildes tider Ledamot
af äfylliga sällskaper neml. af det nu me-
ta upplösta Pnytophiska Sällskapet i Göttingen,
Kongl. Patriotiska Sällskapet i Stockholm och
Honor. Ledamot af Landtbrukshälfvningssällska-
pet i Wermeland, samt arbetande Ledamot af
Kongl. Landtbrukets Akademien. Efter en långwa-
rig sjuklighet ossed han d. 1 Apr. 1815, 53 år
gammal. Han blef gift 1809 med Christina
Etfors, som med 3 barn efterlefwet.

Hans tryckta orberer äro 1) Swenska Ört-
slagen Upsala 1791 8:o. 2) Swensk Flora
1:a Upplagan Ups. 1792 8:o. 2dra Uppl. tr.
1798. 3de Uppl. är under präfsen. 3 Akade-
miska Afhandlingar i Landtbrukshälfvningen — i

Utsala utgifne Wär-Termin 1803. 1 h. 8:o.
 Höst-Termin 1803. 2. h. (Hans Disputationer
 för nämnda Terminer omtyckta i detta min-
 dre format af d. w. Akad. Boktryckaren Joh.
 Fr. Edman) Defutom i Kongl. Vetenskaps A-
 kademiens Handlingar 2 afhandlingar om Carex
 obrusata, samt anmärkningat wid en del Swens-
 ka Storrarter, samt Beskrifning på Achrosti-
 cum hyperboreum. 3 Gte vol. af Nova
 Acta Reg. Societ. Scient. Upsal. Beskrifning
 på Draba nivalis Wahl. muricella. 3 Parr.
 Sällsk. Journal: om användande af Isländs-
 laven till södosämn. Slutligen äfkilliga Dis-
 putationer i Naturalhistoriska och Ekonomiska
 ämnen, hwaribland de fleste äro på Swenska
 utafsna. Deribland anmärkes: Första Grun-
 derna af Naturalhistorien för Ekonomien Del.
 I-X. Ups. 1806-1812. 49.

Provincial Medicus i Dalarne, Åkesjörn
 Doct. Carl Magnus Blom föddes den 1
 Mars 1737. Fadren Zachar Blom war Kor-
 foberde i Kalkwik af W.vid Åstf. Modren
 Marg. Orre. Sedan han studerat wid Wexiö
 TrivialSchola och Gymnasium, ankom han till
 Upsala Akademi 1755. Genom v. Linnés och
 Wåcks åtgärd förord, fick han år 1760 äffölja
 en BruksPatron hembä till warma baden i Å-
 chen. Derifrån återkommen fortsatte han i Up-
 sala Medicinska cursen, disputerade, under v.
 Linné, de ligno Quassia; bles 1763 Med. Doc-
 tor med första hedersrummet wid Promotionen
 och samtio år derefter bles han, wid Med. Doc-
 tors Promotionen 1813, promoverad Jubel-Doc-
 tor. Provincial Medicus i Stora Kopparbergs
 Län 1764. Åkesjö 1788. Ehöll på begäran af-
 sed från Provincial Medicus beställningen 1808.
 Han war Redamot af Kongl. Sundhets Collegii-
 um, Kongl. Vetenskaps Akademien i Stockholm,
 Kejsel. Akademien Naturæ Curiosorum i Es-
 slingen, (1791) Vetenskaps Societeten i Basel
 (1762) och Membre Correspondent af La So-
 cieté Medicale i Paris (1799). Doct. Blom
 war som lärde och läkare oöfadt aktad för sina
 widstålta insigter och hederliga charact. Wye-
 ket arbetsam ägde han en för sin höga ålder

wanlig kroppss och stans-styrka. Som bewis
 derpå förtjenor anses, att han år 1813 ifrån
 d. 24 Apr. till d. 10 Maj på Kongl. Sund-
 hets Collegii anmodan genomreste Gestriland och
 Helsingland för att som Läkare besigtiga dessa
 provinciers Bewärings-mänskap, nära 1300
 man, och detta utan ringaste olägenhet wid 76
 års ålder. Afled 78 år gammal i Hedemora
 den . . . Maj. 1815. Doct. Bloms Porträt
 finnes stucket i koppar in 8:o och plågar äföls-
 ja Hedins Wer. Handl. för Läkare. 3 stit gif-
 te med Anna Chr. Petre war han fader för 15
 barn hwaraf 11 öfwerlefde modren som dog 1798.

Doct. Bloms tryckta skrifter äro: 1) Kun-
 görelse om råta sätter att förekomma och bota
 den i Westmanland och Dalarne samt annorstä-
 des sig nu inrotade Maligne Fluß eller Röttes-
 ber. Westrås 1773. 2) Underrättelse om nöd-
 diga bot och förvarings-medel emot Röttsot.
 West. 1785. 3) Underrättelse om Röt och Gall-
 febrars botande kände hos Allmogen under namn
 af Brännhjala. Fahlun 1788. 4) Samlade un-
 derrättelser till utskiljande af goda och påtteliga
 från gamla och odugeliga Medicamenter samt
 utwäg att präkwa illa illredde och förfalskade.
 Stockh. 1802. 8:o. 5) Koffbol för fattige. Sam-
 mandrag utur flera Patriotiske mäns skrifter. Fahlun
 1801 8:o. Urom dessa särskilde utgifna, fins
 nos af hans flere afhandlingar insårde i Sam-
 tida Periodiska skrifter samt lärda samhällens
 arter. Såsom t. ex. 14 särskilda afhandlingar
 i Kongl. Vetenskaps Akademien Handl.,
 1 i Acta Acad. Cas. Naturæ Curiosor., 1 i Ac-
 ta Societ. Scient. Basl. m. fl. — Doct. Blom
 efterlemnar en betydlig Naturalte-samling.

Kongl. ord. HofPredikanten, Contracte-Pras-
 ten och Rörsherden i Nyköping Mag. Joh.
 Pet. Dahlberg föddes i Stockholm den 21
 Octob 1750 af fattiga föräldrar. Fadren Cons-
 vardieStyrman. Sedan han genomgäit Stock-
 holms StorSchola bles han Student i Upsala.
 Genom en fördelaktig condition i Finland fick
 han tillfälle att förfärta sina Studier wid Åbo
 Akademi, och bles der Philos. Magister 1772.
 Prestwisd i Upsala 1774 uppå kallelse att war

va Predikant för Svenska Beskickningen wid Kongl. Hofwet i Köpenhamn. Återkom derifrån 1777 och utnämndes till Andre Pastor wid Lif-Drabant-Corpsen, med säte och stamma i Hof-Consistorium. Befordrad 1779 till ord. Hof-Predikant och Förste Pastor wid ofwännande Corps. Följande året utnämnd till Kyrkoherde i Nyköpings westra församling af Strengnäs Stift och kort derefter förordnad till Prost öfwer Nyköpings westra Contract. Afled d. 9 Maj 1815 i sin 65 år. Af trycket har han utgivit: Helliga Tal öfwer årskillige Sön- och Högatidsdagars Evangelier; i 2. ne Band Nyköp. 1790-96 8:o utom flere Tal wid årskilliga tillfällen.

Andre Theol. Lectorn wid Westerås Gymnasium, Prosten och Kyrkoherden i Bodelunds Präbende-församling Mag. Per Kraft var född den 28 Aug. 1752 wid Stjernsunds Bruk i Dalarne, der fadren Magist. Lars Kraft då war Bruks-Predikant, men blef sedan Prost i Skinskatteberg och bekant genom des utgifna Manuale Græcum Novi Test., som länge varit en ansedd Scholabok. — Sedan han fullbordat sin curs wid Lärverket i Westerås, blef han Student i Upsala 1769 och derstädes promoverad till Philos. Magister 1776. Följande året blef han wigd till Prest och biträdde sin fader i embetet till 1779, då han blef Lärare wid Westerås Læro-Skola. Vörjade 1785 utgifningen af Westerås Stifts-Tidningar, hvilka sedan den tiden oafbrutit fortfarit. Consistor. Notarie 1782, och följande året Gymnasii Adjunct samt Græc. Lingu. Lector 1785. Under denna tid hade han dels som Consistor. Notarie, dels som Lector officierat wid 34 Generalvisitationer i Stiftet. Genom arf efter sin Swärfader Direktör Horn, blef han 1801 innehafware af Consistorii och Gymnasii Boktryckeriet i Westerås. Efter nya Skolordn. förskrifte blef han år 1808 såsom Andre Theol. Lector ålagd att jemte Grätskolan äfwen läsa Hederliga Språket. Upphörd i 2dra rummet å förslag till lediga Dom-Prostembetet i Westerås 1809. Kyrkoherde i Hubbo Präbende-församling 1810. Prost 1811. Riksdagsman i D.

rebro 1812. Fick transport till Bodelunds Präbende 1813. Erhöll på begäran nädlig tjenstfrihet från innehafwande Lection den 8 Febr. innevarande år och afled den 16 sistledne Juni, nära 63 år gammal. I sin gifte med Eva Maria Hornn war han fader för 7 döttrar, af hvilka 4 före honom aflidit.

Prosten Lector Krafts utgifna skrifter äro: 1) Sallustians med Svenska anmärkningar och Register. Westerås 1781, 8:o (Anonym.) 2dra Uppslagan derstädes 1814. 2) Virgili Maronis Eclogæ med Sw. Anmärkn. West. 1788, 8:o (Anon.) 3) Oratekel öfwer Westerås Stifts Presterskap. West. 1797, 4:o (Anon.) 4) Uppslagan derst. 1804. 4) Anvisning till den Hel. Natwardens wärdiga bruk af Dr Seidler, Öfwerfäkten. West. 1799, 8:o. 5) Iulka Parentalia D. Laur. Benzeltjerna Dioc. Aros. & Ord. Reg. Episcopo in Gymn. Aros. 1800. Upsal. 1801, 4:o. 6) Palæphatus. Græce cum Indice vocabulorum. West. 1802, 4:o. 7) Manuale Analytico-Hermeneuticum Græcæ Linguae Novi Test. adornatum a Laur. Kraft — denno revisum et auctum a P. Kraft Filio. West. 1804, 8:o.

Till slutet af nästf. Octob. emottages med 1 Rdlr 16 s. B:ko prenumeration på 3dje Uppl. af *Permans Engelska och Svenska samt Sw. o. Eng. Handlexicon*. Då Boken uttages, betalas ytterligare 1 Rdlr 8 s. — Detta för mer än 60 ark förmanliga pris, förbjudes betydligt sedan Prenumerationen upphört, som emottages i Stockholm, i Hrs Ullers & E., Wiborgs samt Delens & C. Bokhandl. samt hos de flesta Bokhandels-Commissionärer i Riket.

På samma stället emottages äfwen Prenumeration å Corpus Auctorum Romanorum i 2 Volumen, som utkommit, innehåller *Faciti Annaler*, och kostar 1 Rdlr 40 s. hårtad samt 2 Rdlr 22 s. B:ko för ledpare. Andra Vol., som i Oct. eller Nov. lemna preken, innehåller denna författares öfriga Werk. Översättningen af Commentarierna, som komma att utgå 3dje och fifta Bandet, är redan börjad. — Derefter följer *Ovidius*, samt Subskription å

Schellings samtliche Werke. Öfrian är redan gjord med System des transcendentalen Idealismus. De wigtigaste af denna förf. S:frists utkomna skrifter, men Werket indelas så att det, när alla Banden utkommit, tillsammans utgör ett Hele.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 10.

Lördagen den 11 Mars

1815.

R e c e n s i o n e r :

Specimen novam Hymenoptera disponendi Methodum exhibens, Præside *Carolo Fr. Fallén*. Lund 1813. 42 sid. 4:o med 1 Tabell.

(Slut från N:o 9).

Såga wiktiga sonas de märken eller kännetecken (notæ) wara hwarigenom Förf. kallar Ichneumon från dess närläggade sid. 14: „Differt Ichneumon ab *Alomya* & *Cryptus*: metathorace cancellato; a *Pimpla*: abdomine petiolato, dorso æquali, ut & areola 5gona: ab *Ophione*, ejusque affinibus; abdomine non falcato &c., a *Bracone*: numero arearum costalium trino &c.

Sid. 15. Jemsför man *Crypti* känneärke härmed; ihynnerhet den förklaring Förf. gör: „Metathorax l. retusus l. teres & æqualis: stria interdum una vel altera transversa, at longitudinali nulla, (!) ita ut nulli extant cancelli distinctiores;“ kan man redan lätt öfvertyga sig om sanningen af *Recs* påstående; än mer, om man under-

söker föremålen i naturen: man finner dessa upphöjda och korsande linier icke allenast hos *Ichneumon*, *Cryptus* och flere i denna famlj, utan hos nästan alla bland *Dorcære* (*Terebrantia*). Hr F. anför sjelf under *Basus* och *Tryphon* sådana kännetecken. Det som likwäl mest frapperar, är en öfwerallt rådande obestämhet t. ex. sid. 16 *Pimpla*: metathorace vix cancellato, abdomine vix petiolato (dock står den här under hant Petioliventre). *Basus*: metathorax l. scaber & cancellatus, l. lævis & æqualis; *Tryphon*: abdomine aut sessili, (dock under Petioliventre) aut subpetiolato. Sid. 18 *Bracon*: Abdomen l. sessile l. petiolatum, och så i de öfriga.

Att ännu mer öka oredan och felaktigheten måste namn utan behof ändras. Sedan *Fabricius* och *Patreille* nästan wid samma tid inrättat ett släkte, hwilket den förre kallade *Bracon*, den senare *Vipio*; och sedan *Patreille* antagit *Fabricii* benämning med den tan, att om släktet på grunder ännu måste delas, må namnet *Vipio* behållas för det ena; så kommer Hr F. och med *Bracon* sam-

man får ännu två andra mycket distinkta släkten (*Agathis* & *Alysia*) och kastar utan all grund namnet *Vipio* till ett sjerde, som Latr. tre till ganska expresse kallat *Microgaster*. Äfven om detta släkte heter det: *Abdomen* tesile, ochuru det skall igenfinnas under *Petioliventres*.

Sid. 20. Första raden står: — *Chelonus* Fabr. Sp. Sv. 6; in his *Ichn. oculator* Linn., läs *Chelonus* Panz Sp. Sv. —; in his *Ichn. oculator* Fabr.; *Cynips inanita* Linn. Nec. wille anse, som tyckel samma sda: *Ichn. polycerator* Linn.; ty han är nödsakad bekänna, att han icke wett hwarest Linné beskrefwit detta högst sällsynna Insekt. Sista raden: „at insertio abdominis forsitan alia & a Foenis diversa?“ går aldeles bort. Den som twiflar på Latr:s grund, att föra den hit, kan i Hr Landskamrer Ljunghs rika samling med egna åsagen öfweröga sig, att den hörer hit.

Då Hr F. anser detta Indiska Gaddfly, borde man icke sakna så högst märkwärdiga, som *Stephanus*, och *Aulacus*, ihjunchet då de äro Swenska, i en methodisk uppskällning af Swenska Gaddfly. *Hyptia* borde äfven här, för att wara consequent, anföras, samt den är ännu icke funnen i Sverige.

Sid. 21. *Sagaris* heter hos Latreille *Iballa*, hwilken benämning äfven Illiger antagit.

Sid. 23. Förf. har handlat orätt, då han, som han själv bekänner sig af Hr Dalman varit underrättad, att *Pteromalus scutellatus* Swederi m. fl. utgjorde *Encyrtus* hos Latreille, icke har behållit uppfinnarens påståta namn för det uppsanna släget; ihjunchet, som Latreille bibehållit *Pteromalus* för dem, som äro de flesta genom lifhet förenade, att utgöra Swederi *Pteromalus*; såsom *tubulatus*, *bicolor*, *auratus* m.

fl. Nec. wille här tillägga några små anmärkingar wid det förra i stället för att fortsära med granskningen af det följande i Hr F:s afhandling.

Sid. 7. På hwilka stäl utestuter Hr F. Familjen *Malarides* från rättigheten, att utgöra en egen närmast *Vespariæ* släkte, så som Latr. ex *autopsia* statuerat? Och hware före förenas den med *Apiariæ*?

Sid. 9 står: *Mandibula*, läs *Mandibulæ*.

Sid. 14. Förf. yttar: „*Cauda* femininarum brevis; stylo sæpissime haud exserto. Inde quoque accidit, ut mares nisi nuper capti a feminis difficile distingvantur. &c.“ I detta släkte äro de undre bukringarna (*segmenta abdominalia*) ganska tydligt flere hos hannar än hos honor, eller rättare de två sista äro äppna för äggledaren (*oviductus*) hos honorne. Dessutom anmärker Förf. riktigt, att hannar ofta sakna den hwhita ringen på antennerna, men äga deremot denna färg på framsidan af hufvudet, (*facies* frons F.?) der honorne merendels äro swarta. Varenth. näst den sista raden går bort; ty *Stephanus coronatus* Panz. hörer till *Euaniales*.

Sid. 15. *Cryptus*: „*abdomen* in mariabus, quantum nobis cognitum est, valde angustius & longius quam in feminis, ideoque ab *Ichneumonibus* vix discerni possunt *Mares Cryptorum*.“ utssiljer Nec. låta medelst kindbögarna (*mandibulæ*). Utsgan om de winglösa: — *ad genus novum & diversum rectius referendas, sätter* oss i förundran, huru da då fått stå qwar under *Cryptus*, der dock Nec. tror de alltid böra stå, ty i det wäsentliga äro de lika.

Sid. 16. Förekomma under *Basus* twenne ganska åsfilida föremål, nemligen: *Xorides irrigator* och *Basus lætatorius* Panz.

som i så hög grad äro äfslida, som Besonet och Måstven. Besonnet är F., att just Lactreille, om hvilken han säger (sid. 13): Plerasque Ichneumonidum species in unico Ichneumone genere introduxit Lactreille, har inrättat släktet Xorides; så blir mistaget så mycket mer påtagligt.

De Läsare, som icke hafva Hr F:s afhandling torde icke råfna det för någon öfvensy, då vi här anföra dess allmänna indelning i den afsligt, att de må sättas i stånd, att dels dermed jemföra Niccs partiella öfversigt, som vi sålt uttrycka genom de tre bifogade Schematiska Tabeller, och dels, genom en önskiild noggran jemförelse mellan kännetecknen för hvarje Hr F:s afdelning, finna råtta halten af Systemet och de nu derwid gjorda anmärkningar.

§, Sectio I. Abdomen sessile, thoraci late adhærens. Sessiliventres.

(Alæ inferæ vel areis discoidalibus vel saltem area costali ultima integra instructæ.)

Fam. I. TENTHREDINÆ Abdomen subdepressum, apice obtusum.

Fam. 2. UROCRATÆ Abdomen cylindricum, apice acutum.

Sectio II. Abdomen ope petioli thoraci adfixum. Petioliventres.

(Alæ inferæ areis discoidalibus & area costali ultima integra destitutæ.)

Divisio I. Pedes vel nudiusculi vel parum spinulosi.

(Oculi integri.)

A. Antennæ extensæ.

* Area alarum specularis sæpe adest.

Fam. 3. ICHNEUMONIDES Antennæ circiter 20-articulatæ.

** Area alarum specularis semper deest.

Fam. 4. EVANIALES Abdomen subscutello insertum.

Fam. 5. CYNIPSEÆ Abdomen metathoraci adfixum. Antenne circiter 13-articulatæ.

(Philus & Codrus in Fam. 8. exstant.)

B. Antennæ fractæ.

Fam. 6. DIPLOLEPIDES Antennæ validæ, breviusculæ. Abdomen subtriquetrum. (Areæ in alis nullæ.)

Fam. 7. CHRYSIDIDES Alarum areæ discoidales fat distinctæ.

Fam. 8. PSILOTES Antennæ subfractæ, longiusculæ. Abdomen ovatum, utrinque convexum. Areæ in alis vix ullæ.

Divisio 2. Pedes vel spinosi vel hirti, seu villosi spinulosique.

A. Antennæ fetacæ, longiusculæ, extensæ.

(Oculi integri.)

* Areola intermedia alarum geminæ.

Fam. 9. SPHEGINÆ Pedes elongati: tarsis distincte spinosis.

Fam. 10. MELLINI Pedes breviusculi: tarsis submuticis.

** Areola intermedia alarum simplex s. nulla.

Fam. 11. CRABRONITES.

B. Antennæ validæ, breviusculæ, sæpius fractæ.

α. Corpus semper alatum.

* Oculi integri.

Fam. 12. NOMADINÆ Pedes subvillosi. Scutellum callosotuberculatum.

Fam. 13. APIARIÆ Pedes sæpe hirsuti. Scutellum simplex.

Fam. 14. BEMBIGINÆ Pedes distincte spinosi.

** Oculi excisi.

Fam. 15. VESPARIÆ Pedes submutici.

Fam. 16. SCOLIETÆ Pedes hirsuti spinulosique.

β. Corpus interdum apterum.

Fam. 17. MUTILLARIÆ Petiolus abdominis muticus. (Area alarum specularis adest.) (Crypti apteri in Fam. 3. exstant.)

Fam. 18. FORMICARIÆ Petiolus abdominis vel squamosus vel nodosus. (Area alarum specularis deest.)

Familia Sexta: *Pteromalini*

Slutt föra trede Familien till andra Sectionen möjliger lefnadsstället; men som det nu får satta Sectionerna tillfämrte.

60	Chalcid.		5
61	Eurytoma,	Illig.	5
62	Diplolops,	Geoff.	22
63	Eulophus,	L.	12
64	Cleonymus,	L.	6
65	Toryna,	M.	4
66	Perilampus,	L.	—
67	Pteromalus,	Sv.	40
68	Encyrtus,	L.	13
69	Spalangia,	L.	0
70	Platygaster,	L.	0
71	Soelio,	L.	0
72	Telea,	L.	4
73			5
74			17

TECKNENS BETYDELSE:

- Dn Dalman.*
- F. Fabricius.*
- Fall. Fallén.*
- Geoff. Geoffroy.*
- Illig. Illiger.*
- Jur. Jurine.*
- L. Latreille.*
- Linm. Linné.*
- M. Marklin.*
- Pz. Pászér.*
- Scop. Scopoli.*
- Sv. Swederus.*
- Th. Thunberg.*

TABLE I
 Tabula Synoptica Hymenopterorum, Tribuum I:um in Sectionibus
 Et Familibus distribuentis.

TEREBRANTIA

Sectio II: a PUPPIPHAGA

Sectio Ia PHYTRIPHAGA

abd. connat.

abd. petiol.

abd. scutello
 infixum

Familia Prima: *Tenthrionidae*

Familia Secunda: *Urocerata*

Familia Tertia: *Cynipifera*

Familia Quarta: *Eucanidae*

Familia Quinta: *Ichneumonidae*

abd. metath.
 infixum

Genera, Num. Spec. Patria, Exter.

1	Gimber, F.	12	4
2	Corynis, Th.	11	10
3	Hylotoma, F.	12	5
4	Deatoma, M.	5	1
5	Diatocaps, M.	120	16 cts
6	Tenthredo, Linn.	14	9
7	Lyda, F.	2	2
8	Tarpa, F.	2	2
9	Cephus, F.	3	3
10	Xiphydia, F.	5	5
11	Sirex, L.	5	5
12	Oryctes, F.	1	1
13	Ualia, Latr.	1	1
14	Gynps, Linn.	24	4
15	Anacharis, Dn.	4	5
16	Egites, Latr.	5	4
17	Eucharis, Latr.	3	3
18	Foenus, F.	3	3
19	Pelecinus, F.	1	1
20	Enania, F.	1	1
21	Hypota, Illig.	1	1
22	Stephanus, Jur.	1	1
23	Aulacus, Jur.	1	1
24	Porizon, Fall.	15	1
25	Hybrizon, Fall.	18	1
26	Bracon, F.	12	6
27	Sphaeropyx, Illig.	1	1
28	Microgaster, Latr.	11	1
29	Agathis, Latr.	4	4
30	Phenax, M.	2	2
31	Xorides, Latr.	4	4
32	Philotichus, M.	1	1
33	Ichneobates, M.	1	1
34	Alomya, Panz.	15	1
35	Pachymerus, M.	2	2
36	Pellates, Illig.	90	9
37	Ichneumon, L.	4	4
38	Ophiomatus, M.	4	4
39	Pantophanes, M.	5	5
40	Banachus, F.	6	6
41	Colax, M.	8	8
42	Ophion, F.	18	3
43	Peodes, M.	3	3
44	Phlobius, M.	150	7
45	Cryptus, F.	57	150
46	Xelcus, M.	1	1
47	Pimpla, F.	1	1
48	Tryphon, F.	7	7
49	Monacmus, M.	1	1
50	Basfus, F.	11	11
51	Amerogaster, M.	7	7
52	Sigalphus, Latr.	9	9
53	Joppa, F.	4	4
54	Phlyarus, M.	4	4
55	Enchirobatus, M.	80	80
56	Cecheus, Illig.	4	4
57	Alyta, Latr.	26	26
58	Salius, F.	---	---

TAB. II.

Tabula synoptica Ichneumonidum Secundum Palpos in Phalanges distribuent.

Ph. Ia Palpi	{ labiales 3 maxillares 4 }	articulati. Mandibulæ bidentatæ,	--	--	{ Porizon. Hybrizon.
Ph. IIa Palpi	{ labiales 3 maxillares 5 }	articulati. Mandibulæ	{ subarcuatæ bidentatæ falcatæ bidentatæ	--	{ Bracon. Sphoeropyx. Microgaster. Agathis. Phenax. Xorides. Philotechnus. Ichnobates. Alomya. Pachymerus. Peltastes. Ichneumon. Ophiomalus. Pantoplanes. Banchus. Colax. Ophion. Peodes. Phlobius. Cryptus. Xestus. Pimpla. Tryphon. Monacmus. Basfus. Amerogaster. Joppa. Sigalphus. Phlyarus. Enchrobius. Cechenus. Alysia. Salius.
Ph. IIIa Palpi	{ labiales 4 maxillares 5 }	artic. Mandibulæ	{ falcatæ bidentatæ unidentatæ arcuatæ bidentatæ dentibus subæqualibus tridentatæ	{ dente brevioræ superiore inferiore	
Ph. IVa Palpi	{ labiales 4 maxillares 6 }	articulati. Mandibulæ arcuatæ	{ bidentatæ tridentatæ	--	
Ph. Va Palpi	{ labiales 5 maxillares 6 }	articulati. Mandibulæ	--	--	{ breves obtusæ

TAB. III.

Tab. synoptica Hymenopterorum Cimbicem in divisiones distribuens.

DIVIS. I.
femoribus muticis &
antennis ante clavam:

5-articulatis; clava:

non articulata

- 1 connata ♂ ♀ Schrank.
- 2 femorata ♂ ♀ Linn.
- b) tristis ♀ F.
- c) fylvarum ♂ ♀ F.
- d) lutea ♀ Linn.

biarticulata

- 3 marginata ♀ Scop.

4-articulatis; clava:

non articulata

- 4 amerinæ ♂ ♀ Linn.
- 5 læta ♂ ♀ F.
- 6 obscura ♂ ♀ F.

biarticulata

- 7 fasciata ♂ ♀ Linn.

triarticulata

- 8 Paykullii ♂ ♀ M.
- 9 nitens ♂ ♀ Linn.
- 10 americana Linn.

DIVIS. II. femoribus dentatis

- 11 Vitellinæ ♂ ♀ Linn.
- 12 Lupina ♂ ♀ M.
- 13 Lucorum ♂ ♀ Linn.
- 14 Ursina ♂ ♀ M.
- var. b. ♂ ♀

Sid. 17. Peltestes: „vivendi ratio haud rite cognita.“ Genom Doct. Prytz noga granna observationer har Rec. sig bekant, att de lesiva på samma sätt, som Ichneumon, Ophiomachus, m. fl. ensamme i de Fjellwingsgades nakna puppor, ur hvilka sedan hustruds ändan är twers affkuren Gaddstycket kommer fullväxt.

Tabellen, som åtföljer affhandlingen, ritad af D. Swarz, är i fågring och noghet, så fullkomlig, att Rec. tror ingens önskan wara ouppfylld i detta afseende, men wäl i afseende på fullständighet, som dock lått kan hjälpas.

Skulle Rec. anföra allt, hwaruti han tänker olika med Förf., fruktar han, att trötta Läsaren. Finner Förf. något af det anförda grundadt, hoppas Rec. att antingen muntligen eller skriftligen så meddela sina anmärkningar, om derigenom verkets utgifwande skulle uppskjutas ett eller annat år, hdra wärenskaapens wänner trösta sig; ty winsten skall blifwa deras.

M — —

N:o I. Den wackra Afstonen, eller De gifstjuka Fruntimren; Försök till Swenskt Lustspel i Fem Öpningar. Malmö 1813, 157 sid. 8:o.

N:o II. Det böga Spannmålspriset, eller Den Dumma Egennyttan; Försök till Swenskt Lustspel i Fyra Öpningar. Malmö 1813, 128 sid. 8:o.

N:o III. Smaken öfver Begäret, eller

Brännwins-Förbudet, Lustspel i Two Öpningar. Lund 1813. 78 sid. 8:o.

Det sistnämnda stycket kallar Förf. ett Dramatiskt brännwinswerk. Rec. tror sig kunna föreslå en rigtigare benämning på alla tre werken, hvilka rösa samma författare och genomtygas af samma spannmåls- och brännwinsanda. Han will neml. kalla dem: Försök till Brännwins-Dramatik, emedan han omöjligen kan föreställa sig, att de äro sammanklubbade af någon annan, än en halfrus sig man, hvilken hade endast jemt så mycket reda på sig, som fordras för att hålla i pensan och skrifa en temligen läslig stil. Rec. anser det wara synd, att smutsa en Litteratur-Tidning med exempel på denna mannens brännwins-inspiration: men som han wäl måste öfvertyga läsaren, att hans recensoriska dom är rättwis, må följande meddelas: (N:o II, sid. 86 o. f.) „Von Roggen, (Capiten och Herre till Winta): Hwar hästmärnad i Kasian skall den sluga gumman till staden, för att se hästen i munnen och oren på ryggen, härandes alltid målbandet i handen. Kornstedt, ni har wäl någon gång råkat henne, armbogande sig fram på torget, med sina söndagskläder på, liksom på wiste, hvilka der så en tillsats af häst- och ophår, så att wid första påseende synes couleuren wara en blandning af hwitt, rödt, gult och blackigt. Nå min käre Kornstedt! desse karlar: Rombastus i Skinnareby, Inspektör Hwetox i Swarthult, Föbrikör Kornstubb i Gåshby, Faktor Räcktungus i Protdug och den sluga gumman i Öser, äro ju stora hushållare.“ — Så som man sagt om Författaren till Uno von Trassenberg och Ottar Tralling, måste man äfwen rättwist säga om denne Författare: att han verkligt skapat sin genre. Wen det är skam för den goda smaken, att man ännu nödgas mera, än blott i lustigt mod förlöjliga sådana skapare.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 11.

Fredagen den 17 Mars

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förfökl till utveckling af Grunderna för Swenska Regerings-sätter. Stockh. 1812. III sidb. 8:o. — med följande motto:

Hvem är den Frie? Den, som njutningen
förför

Utaf det samhälls-Riek hans röst bereda får;
Som sätter, ej af Rén och Lytnader bedragen,
Sitt hela sielfbestånd i Lyd na den åt lagen;
Och som, i verkning skälld på politikens brant,
Af is för nåd och hot, af eld för rätt och sant,
Står mot—då anarchin,då despotismen ljungar—
Med lagen till ägid: Folkledare och Kungar.
Silwerkolpe.

Detta arbete består af trenne delar. Uti Inledningen, sid. 1—16, bestämmer Förf. villkoren för samhälls-föreningen och de huswudsakliga stadganden i samhälls-contracter; sid. 17—85 undersöker han om dessa villkor och dessa stadganden igenfinnas i swenska constitutionen; uti Beslutet, sid. 86—III, ger han en teckning af swenska constitutionens öden, under den tid han sjelf dertill varit åsyna vittne, eller ifrån 1772;

uppställer deremot en taffa af Frankrikes öden ifrån 1789 — för att göra påtagligt hwarthån alltid despotismen och alltid anarchien föra; — upptar sluteligen och besvarar de anmärkingar emot swenska constitutionen, som synas honom förtjena en allvarlig uppmärksamhet.

Dit för det goda och opartiskhet utmärka Förf. till denna bok. Rec. önskar att det måtte läsas, åtminstone af hwarje Nicksdagsman. Han tror att den kan läsas med nytta, ehuru han mot twenne uti inledningen förefommande ideer har några anmärkingar att göra.

„Första ändamålet för all samhälls-förening, säger Förf. sid. 1, är att lära upphöra det enkla naturtillståndet, der den fysiska styrkan ensam råder, för att i dess ställe införa ett öfwerenskommelse-tillstånd, som medelst en moralisk styrka, kan försäkra alla om ett lika hägn.“

Läsaren torde lätt inse, att Förf. hörer till de Philosopher, som anse människans naturtillstånd wara wargens och tigerns, ett tillstånd, hwarur hon genom upplysarens beind-

banden skall öfverflyttas till tillståndet af en reflekterande människa. Enligt denna sats är lagtillståndet ett tillstånd, hwartill människan blott sent hinner; till styrka för densamme anförer man senare tidens erfarenheter om så kallade wilda folkstammar, dem man dock förmodligen icke kallat wilda, om man bättre kände människoslagets historia.

Äre. råknar sig bland dem, som tro människan vara född Wemiska och som, om nödvändigt ett förutgående tillstånd skall antagas, hellre hänförelse henne till klassen af fallna englar än till klassen af tända tigar. Enligt denna sats wore laglighets-tillståndet, eller hvad som är alldeles densamma, subordinations-tillståndet, det tillstånd hvarifrån människan utgäet. För denna sats talar hela historien. Öfverallt finner man spår till ett subordonnerande, i begynnelsen under en faderlig ledning, som gaf form åt inbördes förhållanden, när familjen widgade sig, först till stam och sedan till nation. Synnerhet är detta förhållande synbart hos alla germaniska stammens afkomlingar och således äfwen hos våra förfäder. Med så undantag, som ingenting bewisa, lefde människorna alltid, masan, subordonnerande under verkställande makten och denna subordonnerande under lagen eller bruket, frukt utaf ideen af en Gud. Öfre och tillfälliga krafter, resultat af nationernas Gætum — hafwa alltså dessa fenomen af öfvermåttighet, som wi kalla enwäld och mångwäld och sjelfwäld. Men deras owaraktighet bewisar deras onaturlighet.

Resultat af Götes forskningar wisar, att man kan komma till samma mål på olika wägar; och likgiltigt kunde det vara, sedan man kommit till målet, att ewista om hwilken wäg varit den rätta, om icke det alltid funnas människor och alltid kommer att fin-

nas, som tro sig äga nytta utaf att rubba det så moddofamt upphunnna målet. Ideen af samhälls-contract, framställd såsom resultat blott af en tillfälligt förwärfwad upplysning, såsom resultat blott af de bästa erfarenheter man hittills kunnat samla, sid. 13, skall alltid till värde och till auktoritet af mängden bestridas; och skal hämrade af en så kallad än högre upplysning och af så kallade än bättre erfarenheter, skola aldrig tröta; då deremot ideen af samhällslefnad, och således äfwen samhälls-contract, framställd såsom ifrån första Skapelseminuten wäsentligen tillhörande människonaturen och framlysende alltid, ehuru mer eller mindre, under alla de former som tillfälliga krafter, twungit samhällen att antaga, wisar sig under skydd af en gudomlig auktoritet och bjudande en religiös wördnad åt en hwar, som känner sig vara född människa och mer således, än till människa metamorphoserad tiger, råf eller äsna. I senare faller kallas med skal usurpation hwarje afwiskelse ifrån principer. I förra faller heter hwarje afwiskelse ifrån bruket usurpation, och kan med skal och så ofta det låter sig göras såsom usurpation bestridas.

Den andra satsen som Äre. anser sig böra mothsäga, är Götes tanka om allmän opinion, som hon upphöjt till rang af sjerde constitutionell kraft sid. 13. Allmän opinion, säger Göte, är namnet, som utmärker mångdens öfvertygelse sid. 3. „God eller elak, säger han, måste alltid en sådan finnas. Om den är elak, och om såsom man låter inses, det är högst nödigt att den öfwer god, huru skall man gifwa densamma den rättsäkerhet som utgår dess godhet? Genom ett enda medel, genom upplysningen, till sin inflytelse utsträckt ända till den ringaste samhälls-medlem, och oupphörligen sysselsatt att dana, och

na och bewaka allmänna opinionen, beriges
 nom att den framställer det sanna och rätts-
 wisa på riktiga grunder, berigtigar felaktiga
 begrepp, nedlägger öfwerdrifna anspråk och för-
 mibelft tjenar till ett förefommande medel
 både mot det ringare antalet ärelyfna lif-
 och menigheten's råa herre. Men huru lyc-
 kas att införa och utbreda upplysningen? —
 Endast twenne sätt finnas, men begge ound-
 gängligt nödwändiga: det ena preparatiskt och
 ejenligt endast för individuerna: det är en
 formlig odling af förståndet; det andra execu-
 tivt och det enda lämpliga till wagan af med-
 borgare: det är tankens offentliga yttrande.
 sid. 3; — „med termen allmän opinion men-
 nas dock icke hwarken en fullkomlig enhällig-
 het i samhällsmedlemmerna, hwilken är omöjlig,
 eller den högjudda ton inom någon wiss ort,
 eller stad, eller folkslag, som några så ro-
 pande eller skrifwande yttare understundom
 wilja utgifs för allmänhetens.“ sid. 30 uti
 noten. Sid. 83 heter den kraft, som är be-
 ständigt utöfwd „en modererande medverk-
 ning“ på de egentligen constitutionella kraf-
 terna, „för att oupphörligen rätta makternas
 werkning till det wäl som för hwardera sär-
 skilt är bestämdt, för allmän andan.“

Denna allmänna andan, såges widare,
 „är en flyktig följd af särskilda omständighe-
 ter, men en beständig följd af den sjerde con-
 stitutionella kraften, som grundar sig på de
 twenne medlen, tankens allmänbrande och
 allmänna undervisningen, hwaraf den förra
 allfror en allmän opinion och den andra sty-
 rer densamma medelst wanor till sundt för-
 stånd, utsträckt till alla medborgareklager.“

Det wiss synas Rec., som hade Börf icke
 gjort sig tydligt reda för sin idé, eller som
 hade hans patriotism, omisfälligt i hela
 denna skrift, den deraf allsträde önskan att det

engång måtte bli slut på revolutioner inom
 öf, en inre aning kanhända att bendgenhet
 till nya omsidpningar icke saknas, — den erfä-
 renhet att alla sådana som äga hemliga mo-
 tiver, till hwilka de icke wäga öppet bekän-
 na sig, äro lärtfrända, förledt honom att
 försöka, om icke uppställningen af ett sådant
 skulle kunna afhålla ifrån litetliga försök, in-
 till dess den goda allmänna opinion hun-
 nit bilda sig, som Börf. wäntar af „upplys-
 ningen, till sin inslytelse utsträckt ända till
 den ringaste samhälls-medlem“ sid. 3 — „den-
 na allmänna opinion eller denna den stora
 pluraliteten af tankefäkten i ett land, utgö-
 rande en ton, hwilken resten af tankefäkten
 icke ostraffadt trotsar.“ sid. 30 i noten.

Rec. som lika upprettigt som Börf. önskar
 att man måtte förblifwa wid hvad som är,
 skulle draga i betänkannde att motverka honom
 i sin wälmenta affigt, om icke han wore öf-
 wertigad, att den förwäntade allmänna
 upplysningen är en chimere och om han icke
 af historien kände, att mängdens så kallade öf-
 wertogelse, tankefäkt, ton, prar, aldrig än-
 nu sörfärat någon som fattat beslutet att gå
 öfwer Rubicon, och derra af det helt ene-
 la skälet, att mängden får och icke kan få så-
 som mängd yttra sig och än mindre handla.

I England, der det är alla medborgare
 tillåtet, att dels till Konungen, dels till Pars-
 lamentet inkomma med petitioner, der kan
 en framställd önskan få wigten af en allmän
 önskan, och der kan man så weta hvad som
 är allmän opinion. Hos öf, der blott många
 dens ombud äga rättighet att tala, kan
 man blott gifwa till allmänna tonen och man
 kan nästan säga för afsjorde, att ju mtra
 högjudd ton, en ropande eller skrifwande
 de yttare antar, dess mindre är han allmän-
 na tonens tof.

Mängden kan aldrig äga någon öfvertygelse, kan blott ha ræden. En af mängden angifven ton kan aldrig vara annan än som Höf. sid. 83 beskriver den, en flyktig färd af särskilda omständigheter, kan väl bjuda förståelighet och konsamhet, men icke respekt. Hos mängden kan icke engång pligt känslas väntas, emedan den, kännande sig äga förmodan att kunna fritaga sig ifrån dess kraf, just i följe deraf skall ständigt känna sig frestad dertill. Hvad värde äger och hvad afseende förtjenar en opinion, en öfvertygelse, en ton, der hvarken pligtkänsla eller sansning och moderation kan förväntas?

Mängdens ombud deremot — han varer bland agenterne af den verkställande makten eller medlem af den makt, bestämd att jemte den verkställande deliberera i lagstiftning — har i egenkap af ombud pligter att uppfylla. Att han ock måtte äga känslan af sina pligter och styrkas wor frestelserna att förglömma dem, det är hvad månaden eller staten önskar. Dersåre finnas undervisningsanstalter, hwarest de som engång ämnas blifva mängdens ombud, kunna erhålla en formlig odling af förståndet; dersåre äger enhvar rättighet att allmångöra icke blott egna äfgifter, utan ock aktierna, upplysande ombudets handläggelsätt, att lönen måtte följa rätt i spåren på gerningen; den usura bifall och aktning, som ådagalagt pligtkänsla, och den förakt, som visar sig pligtlösheten. Allmångörandet, detta af Höf. så kallade executiva upplysningsmedlet, det enda lämpliga till massan af medborgare, synes Nec. icke kunna påräknas såsom något medel, tjenligt att gifva mängden sådana begrepp om saker, som kunna sätta den i tillfälle, att förvärfa en klar öfvertygelse och att bilda en derpå grundad opinion, utan tjenligt endast

såsom medel att bibringa mängden en opinion om personerna, hvarigenom den kan få en aning om saken: längre än till aning kan mängden icke bringas.

Men ideen af en mängdens öfvertygelse och af en allmän opinion, är icke blott en idé utan realitet och derigenom redan förkastlig; den är ock positift skadlig, i det den, der den hos mängdens ombud skulle finnas, ofelbart skall göra honom benägen att lysna efter en så kallad allmän opinion och ton, skall göra honom immoderat, när han tror densamma instämma med sin enskilda, och försagd, när han tror sig vara ensam.

Och se der, hvarthån den princip leder, hvarpå Höf. grundat sin teori: att nemligen samhället är en sammansättning af fysiska krafter, hvilka genom en selfsuppsunnen och konstig organiism skola hållas tillhopa och erhålla en moralisk styrka. Utan att utgå från ideen af en Gud, försöker man förstås att bilda samhället och att hålla dem tillhopa. Denna idé allena ger ombudet råta pligtkänslan, lyfter honom till karakteren af ett ombud, af en medlare emellan de stridande, gör honom selfständig och oberoende af hvad som föregår utom honom. Under sådana auspicer, blir han organ, icke af en fysisk, utan af en moralisk kraft; En enda sådan röst kan verka mer till befördrande och till återhållande, kan imponera mer än dånet af miljoner fysiska kroppar, som stormen fattat.

När tryckfrihet verkas såsom medel att få mängden endocriterad och upplyst, skall ofelbart någon hvar som anser en sådan allmän upplysning för en chimæ och dess eftersträfvannde för värdigt, ock känna sig frestad att anse medlet för fackligt. Äfstår man åter med den upplysningen som allmångörandet ger, intet annat än hvad som äfstras med

gatornas upphöjning i folkrika städer under mörka nätter; yrkas publicitet blott såsom ett säkerhetsmått: så torde ingen om sitt rykte granlaga man våga att förklara sig mot densamma, äfwen så litet som någon på allvar skulle kunna yrka lyktorernas borttagande från gatorna. Alla så kallade säkerhetsmått, publicitet, lyktor, fyrbåtar i klippiga städer, Ständernas Justitiä-ombudsmanna-embete, opinions-embete, opinions-nämnd, böra icke beämnas efter den positiva nytta som de göra, utan efter den trygghet som igenom dem södes. Skulle ån dylika säkerhetsmått icke wara absolut nödvändiga, utan yrkade blott af en uppskrämd fantasi, torde dock, hwad som länder mängen till trygghet och ingen hederlig man till men, af hwarje hederlig man böra respekteras.

Förslag till förbättrade KyrkoSänger. Till Kongl. Maj: i underdånighet uppgifwer af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. utom förel och Register.

Redaktionen har ansett tjenligt, att låta dessa Namärkningar öfwer Profpsalmbokens Choral förutgå, för att sedan i sammanhang få lybsätta sig med dess text.

Då Kongl. PsalmComitén lemnat en Profpsalmbok åt Svenska Församlingen, för att i förväg kunna inhämta dess tankar, har Undertecknad ansett sig besögad att våga några anmärkningar, i hwad som hör till dess konst. Rec. bekänner sig wara en bland anhängarne af den gamla strånga Skolan, som nu mera nästan ej räknar några lärjungar.

Då man utgår från denna synpunkt, kan ej nekas, att Redaktionen af Profpsalmbokens Musik, i många afseenden, icke gått Församlingen till mötes. Det är min upprigtiga mening, att en ProfChoralbok, isynnerhet i sakernas närvarande stic, behöfdes lika wäl och bättre än en Profpsalmbok, ja att den egentligen borde föregå. Har man utskilakt det, emedan det skulle draga på tiden? — Detta är ju intet stäl, såvida man ämnar göra ett offentligt arbete för seker. Eller emedan inom Svenska Församlingen så få skulle förstå sig derpå? Emedan man inom seltwa Läroståndet af hundra Prestes knapt finner en, som kan sjunga en Choral efter Noten, mindre dömma öfwer den? Emedan den offentliga kyrksången nu wid Skolorna wanligtwis så försummas, som om man ginge derpå ut, att barbarisera den? — Är oskunnigheten så allmän, så böde man wara så mycket warfammare. — Eller är den man, Kongl. PsalmComitén i afseende på sången tilltar såsom rådgifware och rättsindre, verkligen så pålitlig? — Han är opålitlig. Jag har redan ofta bewisat det. Hr Frigel, Rec. medger det gerna, har musikalisk och ästhetisk lectur och (låt wara) en berömlig insigt i wisa lättare delar af Musiken och Harmoniklärnan. Men olyckligtwis saknar han dersemta så mycket praktisk känneedom, som en ej ofskicklig organist äger. Hur Hr Frigel desutom harmoniskt behandlar Choraler och ännu mer hur han componerar dem, derpå har jag ofwifliga bewis i mina händer och skulle låt kunna producera dem, om jag dertill uppfordras. Detta omböme syftar ej att föringa Hr Fr:s musikaliska förtjenster i annat än, hwad som rör dess besättning, såsom Reformator af Svenska Kyrkosången.

Men Musikaliska Akademien! — Ja

wäl, den skall pröfwa. Men medgifwet, att också i Musikaliska Akademien steter rätt mången grundelig kännare af Choralfången, och mången som har tid och lust till ett så ledsamt arbete, som granskningen af en Choralbok: är då Musikaliska Akademien oselbar? Kongl. PsalmComitén vill ej anses derför. — Men dessa fordringar äro för flera, då man ej engång i den nya ProfPsalmboken finner så mycket gjordt för att lätta omdömet öfwer Choralfången, att Melodierna, hwarefter Psalmerna skola gå, äro anwista, mindre utfatta. Söker man Melodien på samma sätt som psalmen under sitt gamla nummer, finner man som oftast en psalm, som går efter en annan oangifwen melodi; och erinrar man sig melodien, är ej sällan Psalmens meter så förunderlig, att man har swårt att igenkänna den. Annorlunda finner jag det vara gjordt med profpsalmer för, och med den äldre Psalm-boken. T. ex. i Jacob Arhenii Psalmprofwer tr. i Upsala 1691. Der finnes ej blott melodien angifwen till hwarje psalm, utan äfwen, då han tagit mindre kända melodier, anwisaing på nummern i Lobwassers Choralbok eller också är melodien helt och hållet utfatt. Till Dawids Psaltare, utgifwen af RiksAmiralen Gyllenhjelm 1650, är för hwar psalm sjelfwa fången tryckt. Men man ansåg då ännu fången, såsom en hufwudsak i en Psalm: man wille att Skalden först och förnämligast skulle ha afseende på den; ehuru då den tid ej alldeles hade förflutit, när det ännu gafs goda ChoralComponister. Nu finner man det ej så angeläget, att i denna fall musiken bör föregå poeten; nu misströstar man ej om att skrifa nya Choraler: och nära i Profpsalmboken införda nya Psalmer skola förmodligen blifwa begärdade med sådana; isänd dem en så högst wigtig, som en ny

Psalm öfwer Tron — Jag har förklarad denna konst för förlorad. Mitt skäl är, att det swåraste i musiken är en stor anda i simpliciteten; ty en sådan gåfwa kan ej genom konsten förwärfwas. Och våra försäders woro i sitt sinnes enfalldighet närmare till denna Guds gåfwa, än wi. Wi må skröta att konsten i Musiken stiger, som i allt annat. Jag tror att hon faller och har fallit. Och den största simpliciteten är i en Choral. Wi kunna med så få medel ej mera uträtta någonting, utan att falla i det triviala eller förtä. Ja man skrifer ej engång våra gamla wisor efter, hwilket dock är wida lättare. Hwar och en, hvars öra är osöderwadad af musikaliska snurrpiperier, slunger dem lätt; ehuru de äro i scolor, som afwika från wär nu brukliga musik; men det minsta barn lär dem lätt, och behåller dem i minnet. På samma sätt med en god Choral; och ingenting synes enklare än det enkla. Emellertid försök! gör det efter! Det får minnsann ej wara Musikaliska Dilettanter, — eller rättare; man måste wara en sådan, för att i sitt lil-la mod wäga sig på det, som gjort de största mästares förtwiflan. Hwad swarade den store Glück, när man berättade honom att Hr A — r, annars grundlig Componist, trakterade gamla Choraler något alamodiskt och äfwen gjorde nya? (Det är bekant att Glück, när han blef ond blandade Hessisk, Böhmisk, Österrikisk tyska, ofta flera språk tillsammans). „Das Herr'l versteht halter den alten edelichen Koral nicht, sonst würd's kene neue machen.“ Georg Wenda swarade General Superintendenten L —, som anmodade honom att componera nya melodier till en ny Psalm-bok ganska kallt: „Ich kann eben so wenig einen guten neuen Choral machen, wie Ihre Hochwürden.“ Wär ÄrkePatriark i Musiken, Ser

witsordat des imponerande effekt. Jag ha-
te för Poeten angifwit den rätta metern. Se
här första strophen till ett prof!

Ho wåddig är förtan Gud?
Ho Gud, förtan Herran?
Ho tvekar, då Hans domars ljud
Förnimmas när och fjerran?
Jordens förklar, makt och hot
Rokas af Hans fot;
De Trogna blott bestå:
Sör dem hans englar gå,
När vredens flålar swalla.

Sådan, icke annorlunda, måste metern vara.

I N:o 86: Min själ skall lofwa Her-
ran, ser man antligen med sagnad de in-
trängda daktylerna förswunna. Man wet att
Skalden sjelf war från början oflydlig till de-
ras införande. Man känner ock att det wis-
serligen icke är Hr Frigels försten, om den-
na Choral nu oförderfwad får bibehålla sin
gamla wårdighet. I min Choralbok är den-
na melodi satt i Trippelrakt (likwål utan dak-
tyler). Att den ej, som den borde vara
och såsom den äfwen först war satt, der befin-
nes i hel takt, dertill torde Hr Fr. påminna
sig sjelf, genom sin intrådan och sina föreställ-
ningar om Swenska församlingens bruk,
hafwa förledt mig. Jag är nu bättre un-
derrättad om detta bruk, hwilket äfwen, om
det på något ställe wore wanligt, dock wid ut-
gifwandet of en ny Choralbok (derom war då
ej fråga) borde rättas.

Angående metern till N:o 165 — Swad
ljus öfwer griften — får Hr Fr. förlåta
mig, att jag ej kan ändra min tanke och att
jag hwarken förstår, huru Chorolen i 1695
års Psalmbok kan drägligt lämpas till denna
meter, eller huru i allmänhet en sådan meter
kan så en för Kyrkan wärdig säng. Det si-
sa wille jag äfwen hafwa sagt om N:o 26

Samwetet. Man bdr göra sig samwete öf-
wer en så dansande choralrytmus.

Det kan till en början vara nog med des-
sa speciella anmärkningae wid ställen, som
först kallt mig i ögonen; helst Nya Prof-
psalmboken i allmänhet icke är inrättad att
musikaliskt bedömmas, hwilket man likwål
måste beklaga. Med liten möda skulle en
mångd andra kunna framställas, hwilka dock
alla bewisa, hwad jag förut sagt: att Kongl.
PsalmsComitén, i afseende på sängen, råkat
en opålitlig wägledare. Ja jag påstår, att, ut-
tan Hr Frs origtiga anvisningar, Poeterne
sjelfwe på egen hand wida säkrare skulle haf-
wa hjälpt sig fram.

Följden af denna halfskunskap har varit och
blir 1) en mindre noggrann, ofta fallt meter.
2) Att wi, enligt Hr Frigels förslag, så Cho-
ralerne med besiffrad Was, hwilket lemnar
ett dypet sålt för misshud och oredda, i stäl-
let för en med utsatt harmoni styrstämig säng.
Att detta senare är det enda rätta, derpå
kan man åberopa de högsta auktoriteter, äf-
wen Dr: Luthers egen. „De wilde jeg gjer-
ne (säger han i ett företal till en Dansk Psalm-
bok tr. 1569); at disse Sange kunde endoe
settes och sjangis paa fire Stemmer, paa
det at Ungdommen (som skall i musica oc an-
dre rette, gode konster opdrages) maatte haff-
ve nogit til at fordriffwe hine forgiffelige Wo-
lewiser och kjædelige Sange.“ 3) Att ny-
componerade Choroler införas, ehuru man har
wal emellan ett så stort antal gamla af ypp-
perligt värde, och ännu inem Swenska för-
samlingen oanwända. Hr Fr. åter misströ-
star dock förmodligen icke, att kunna compo-
nera Choroler så ofta som påfordras. 4) Att
den för en wärdig kyrkosäng opasande dakty-
liska metern (i gamla Psalmboken merendels
uppkommen af oaktsamhet och af mindre wäl-
de öfwer språket), nu högtidligen sanktioner-
ras: Ja, att helt nya daktyliska meter-syste-
mer införas.

HÆFFNER.

Bihang

III

Swenskt Literatur-Tidning.

No 11.

Augusti.

1815.

Till Redaktörerne af Sw. Lit. Tidning.

Jag har ansett att några underrättelser om Lindsöpings Gymnasti Bibliothek, hvilka jag under ett fem dagars wilstande på stället, genom den nu warande Bibliothekariens, Hr Wargisters C. Meurlings wännsäpfulla wälwilja haft tillfälle inhämta, icke skulle wara owärdiga den wettgiriges uppmärksamhet, då denna Söfammlung är en af de betydligaste och wigtigaste i såder nesländer.

Lindsöpings Gymnasti Bibliothek har, såsom bekant är, blifwit uppfäddt i ett dertill, i Domkyrkotorner, inrättadt rum. Det är stort, aflängt, liksom i twänne delar afskyttadt och med Balkon försedt. Härigenom har den olyckan hänt, att icke något särskildt rum, för Wisternas nogare wård, är att tillgå, hwarföre de äfwen nästan öfwerallt bland de tryckta böckerna finnas insluckna. Sedan, genom den sednast utförda reparationen i Domkyrkan, ingången till Bibliotheket från Orgeelåtkaren blifwit beredd, skall dock, enligt hwad mig sådes, det beslut wara fattadt, att inreda Bibliothekets fordna sörfuga till ett Nierum.

Naturligtvis frågar Bokålskoren, wid inträder i Lindsöpings Bibliothek, först efter den Benzeltianska Donationen och framför allt efter Codex Wadstenensis. Denna kunde jag dock icke nu få se, emedan den till en häfdesforskare war utlånt. De öfriga monumenterna af den lärde och högfördrjente Biskoppens samlingeslit togos deremot i så mycket närmare beskådande. De fleste af dessa, till en stor del autographa af Samlaren, äro af den slitige Rylander (dock icke i alle fullt tillförlitligt) beskrifna i Lindsöpings

Bibliotheks Handlingar. Öfverfliga äro dock ännu för allmänheten obekanta, och hit höra de grekiska Wiser som funnits i Benzeltianska donation. Bland dessa träffas trenne handskrifte af Libanii Epistlar, försedda med tillämpliga varianter för att begagnas wid den upplaga, som Biskopen ämnade föranställa af denna filosofiske Rhetor. Men hwad som mest fastade min uppmärksamhet war en gammal handskrift, med förträffelig redig och wacker current-pictur, på cottonpapper i 4:o som innehöll trenne utgifna afhandlingar af Constantinopolttanarn Georg. Chrysostokas och en dito af Isaac Aegros öfwer Matematiska ämnen. Skada att Wiseret war af mol (så wanskelig att från cottonpapperet afhålla) nog mycket skadadt, och af fullt skriften på öfverfliga sidor nästan alldeles utplånad.

Näst den Benzeltianska samlingen måste, i anseende till rikedom och wigt, räknas den Sahmiska af Juridica. Deribland träffas, bland annat, en högst dyrbar och gammal papperseodex af den så kallade Medellagen in fol. och början till ett stort nästan fullständigt arbete i alfabertisk form öfwer hela swenska lagkunskapen. Donators egna anteckningar om sin lefnad intager äfwen ett förjert rum i denna samling.

Bland den Samling af handskrifte, som sol. Dompresten Åll till sitt fosterfides Bibliothek fördrar, finnes äfwen en af flera comer dels in 4:o dels in 8:o bestående collection af den slitige A. Nicanders Skaldestycken och Wres; slitige för swenska metrikens och prosodiens hwariga för swenska gången såg jag äfwen här en liten samling af Grefwe Lindscholds mindre poetiska arbeten, bland hvilka dock hans båda Psalmer saknades. Dessa poemer ha äro likväl af

sin utmärkte författares personlighet sitt egentligaste värde.

Helt annat är förhållandet med tvänne, så wida jag wet, hittills otryckta poemer af den store Sjernhjeltn, båda intragna i en collection af handskrifter i tolf folioromer kallad Rollandia, na (der man äfwen träffar wigtiga bidrag för historien om Konung Fredrik 1:as regering.) Det ena af dessa poemer är det till titeln bekanta Bröllops Beswärs ihugkommelse. Det andra ett satiriskt beskriwande Stalbeskrifte på rimmande Hexameter, fullt af stånheter, wärdiga den store måstarens Hercules. — I anledning af Sjernhjeltn, må jag icke glömma nämna, att här äfwen finnes en handskrift in 8:o af Columbi Nälroo, hwilken innehåller en stor mängd Anecdoter rörande Sjernhjeltns lefwerne, som måla denne owantlige mans karakter lika ädel och älskanswärd, som hans snille uppenbarar sig djupt i hans arbeten.

För kannedomen af vår äldre poesi finnas här desutom andra bidrag. Så t. ex. tvänne pappercodices in 8:o innehållande gamla swenska wisor; och den ena, af den olycklige Winaltus i pennan fattad, innehåller utom flere af hans egna sänger, äfkißliga Romanser. Kgl. Secreteraren Nääf har egnat dessa båda codices den granskande uppmärksamhet, som tidens knapphet mig icke medgaf. Likå hör han noggrant offskrifwit ett gammalt Swenskt poem öfwer Rabbandet eller Rosenkransen, i serratidiga strofer med werelrim. Af detta finnes här tvänne codices. Den ena, ganska gammal på papper med rubricerade initialet. Den andra, en yngre flurswig offskrift. — Glömma må jag ej heller, att jag här sett den Membrana af Nims kronika med tillseßna varianter, som Lagerbring med så mycket beröm beskriwit.

För kannedomen af Linköpings Stift och Län äger detta Bibliothek oöfkatbara anteckningar, bland hwilka jag i spårighet will söka uppmärksamheten på Ostrogothia Litterata, trenne starka tomer in 4:o. författad och stänkt af Ad. s. för. Brant. En för vår inhemska lärdomshistoria öfkatbar hetspreða.

Bland Bibliographiska curiosa må jag nämna den ed som Kon. Gustaf III, revolutionsbar

gen 1772 låt Officerarne af wagten underteckna. Den är emot fenstret precist aftecknad efter Konungens autographon, hwilket sal. N. s. för. Gidewell stänkt s. d. Kon. Gustaf IV Adolph. Nämde Nægor har äfwen hieftänkt detta exemplar och bifogat den historiska notisen om alla de officerare och underofficerare, hwilkas namn finnas i underskriften. — Widare har jag här sett ett egenhändigare bref af J. J. Rousseau till Bergsrådet Dahlbera. Men ännu wigtigare är samlingen af Kgl. Ceremonimästarens Sparfvens feldts lärda Drefwerling, i hwilken, jag, bland andra sett den store Leibnitz' handskrift.

Äfwen för Konsthistorien är detta Bibliothek af wigt. Bland de porträtter som pryda Boksalen, finnes här ett ganska gammalt föresällande Prinsskan Ellena, K. Magni Ladulses Dotter, i Fransiskaner Nunnebrügten, och ett annat ganska märkwärdigt porträtt af Kon. Erik XIV. — I detta afseende bör jag äfwen nämna den förfente Pehr Håbergs egenhändigare Beswärsbeskrifning.

Detta torde wara nog att gifwa en wink om hwilka wigtiga resultater man har sett wänta af en noggrannare undersökning af detta Bibliotheks rika Manuskrifter. Skulle W. H. önska om det samma några speciellare notiser, skall jag söka att ut mina egna och mina ärföljande wänners anseendningar efterkomma denna äfndan. Linköpings Bibliothek. d. 9 Aug. 1815.
L. Hanmarckid.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

För att undan gå ossa och förföring betwara wigtiga Handskrifter, har i Stockholm genom Öfwerkammarherren och Commendören af Kongl. Nordstjerne orden Friherre A. L. Sjernelds nitiska åsadt, en Inrättning blifwit grundad till utskifwande af märkwärdiga gamla och nyare Handskrifter i Sandmariens Historia. Inrättningen råknar på bistånd af redan öppnade Subscriptions. På förfel föreslås ett årligt Penningestillskott för 3:ne år till årligt utskifwande på trycket, volumtals, af dy

lika Handskrifter. Man har wänt i underdånighet anhölla att Hans M. Josef:s Konungen råttres wåra denna Inrättning's Höga Beskyddare. Deras Majestät's Konungen och Drottningen samt Deras Kongl. Högheter KronPrinsen och Hertigen af Södermanland hafwa redan råttres i nåder subscribera. Deras Excellencer Rikets Herrar, Grefwe Drake, Stats Ministern Grefwe von Engelström, StatsRådet Friherre Fleming, samt Stats Ministern Anker, StatsRådet Friherre Adlerbeth, Justitiå Rådet Marks von Württemberg, CansliRådet Adlersparre jemte flere i Stockholm wistande hafwa lofwat hedra denna Inrättning med deras öfwerwaro wid ämnens bestämmande, och man har anmodat Aemnarten i Riks Archivet Sundel med flere sakkunnige att lemna deras biträde wid redaktionen och ibland dem Sekreteraren Granberg, som om upptagandet af tillförs m. den draget försorg i Stockholm och dem assemnar till de Committéerade.

H. M. Konungen gifwer i nåder till Inrättningen årligen Rdr: D:co 300.

H. M. Drottningen D:o 100.

H. K. H. KronPrinsen D:o 300.

H. K. H. Hertigen af Södermanland D:o 100.

Utom dessa 700 Rdr wore i medio Augusti redan i Stockholm subscriptioner tecknade till ett belopp af 400 Rdr.

Genom öppna fullmakter har Kongl. Majest i nåder tillagt Hof- och LandtjansMästaren Carl Joh. Fahlcrantz och Statue Bildhuggaren C. G. Göthe Professors namn och wårdighet lika med Professorer i Akademien för de Fria konsterna.

Förste Archiatern och Präses i Konal. SundhetsCollegium Commendören af R. W. O. Doct. David von Schulzenheim har blifwit utnämnd till Commendör af R. Wasa Orden med stora Korset.

Upsala:

Professorn i Naturalhistorien wid Akademien härstädes och Riddaren af R. W. O. Doct. Carl P. Thunberg har blifwit utnämnd till Commendör af R. Wasa Orden. Äfwen som W. Th. Professorn Mag. Jöns Swannberg blifwit utnämnd till Riddare af R. Nordstjerne Orden.

Lund:

Bisshoppen och ProConzern, Ledamoten af R. N. O. Doct. Wilh. Fore har blifwit utnämnd till Commendör af R. Nordstjerne Orden. Äfwen som Primar. Theol. Professorn och DomProsten Doct. Christian Wählin blifwit utnämnd till Ledamot af samma Kongl. Orden.

Lindköping:

Examen Universarium anställdes med Studerande Ungdomen wid Gymnasium och TrivialScholan härstädes den 16, 17 och 19 siffl. Jun.

Den 21 Jun. öfwerlemnade Gymnasti Rector, Gräde. Lingu. Lectorn, Mag. Marcus Wältenberg, efter hällen Latinsk oration: om ursprung, fortgången och rätta tolkningen af Grädfiska Mythologien, Rectors embetet till Philos. Lectorn Mag. Sven Pakenberg. Swarg efter, och sedan den wänliga flytningen föregått och Prämierne blifwit utdelade, Ungdomen hemförlofwades.

Westerås:

Examen Universarium anställdes med Studerande Ungdomen wid TrivialScholan härstädes den 7 och 8 Jun. samt wid Gymnasium den 9 och 10 Jun. Under förledna läsåret hade Studerandes antal wid Gymnasium varit 48 utom 2 som begagnat wisa Lectioner. Summa 50. Enligt den tryckta Catalogen wore der af 9 Prestföner, 12 Borgaresöner, 6 Ständes Personers och 23 Almogens och öfriga Folkelassers söner. Härbland wore 12 Stipendiater. Efter utstånden Examen erhöles 12 Gymnastier tillstånd att för studiers fortsetande begifwa sig till Akademien, och af dem blefwo 2 de flitigaste och torktigaste med Triviala Stipendium understödde.

Wid härwarande TrivialSchola har Studerande Ungdomens antal varit 160. Nemligen 6 Adelsmän, 22 Prestföner, 50 Borgares söner, 40 Ständepersoners och 42 Almogens och öfriga Folkelassers söner. Entiat tryckt Catalogen wore i 4:de Classen 21, i 3:de Classen 33, i 2:dra Classen 33 i 1:sta Classen 35 och i Uppläsning Classen 28. Med de för TrivialScholan inrättade Stipendier äro några af de torktigaste understödde. Wid den wänliga flytningen blefwo ifrån 4:de Classen 11 uppflyttade till Gymn

nasium. Efter slutade examina och sedan flyttningen föregått och Præmierna blifwit utdelade, hemsförlofwades ungdomen till den 31 nästkommande September. — Anmärkas förtjenar det att både LandsHöfdingens, Biskoppens och Westmanlands RegementeChefs söner bewista Trivialscholan härstädes. Äfwensom Fahlun Låns Höfdingens söner bewista Trivialscholan i Fahlun. Obemått torde det ej heller böra lemnas att en i Schlesien bosatt FabriksJokare, till börden swensk, till såderneslandet hemsände sin son, som nu wid Trivialscholan härstädes med sina lärars loford, njuter undervisning.

Wid Trivialscholan i Fahlun blef skoledes Examen hållen den 15 och 16 Jun. Studerande Ungdomens antal har derstädes warit 144. Nämligen 2 Adelsmän, 7 Prestsöner, 33 Borgaresöner, 17 StåndsPersoners söner, 64 till Fahlun Bergslag hörande Embetsmäns, Bergmäns och Arbetares söner samt 21 af Allmogens söner. Enligt tryckt Catalog woro i 4:de Classen 12, i 3:dje Classen 22, i 2:dra Classen 34, i 1:sta Classen 34 och i Apologist Classen 42. Härbland woro 7 underködde af de för denna Schola inrättade Stipendier. Efter slutad examen singo 12 tillstånd att begifwa sig till Westers Gymnasium. Höstterminen tager sin början den 28 Augusti.

Wid StadsScholorna inom detta Stift har antalet af Ungdom, som der under förledda läsår njutit undervisning, warit som följer. Nämligen i Röpings StadsSchola 37. I Arboga Dito 46. I Sala Dito 28. I Lindesbergs Dito 18. I Nora Dito 29, I Särhers Dito 46. samt i Hedemora Dito 25.

Wexjö:

Mathem. Lectorn wid härwarande Gymnasium Mag. Elias Heurlin har blifwit utnämnd till Riddare af R. Wasa Orden.

Carlstad:

Med Studerande Ungdomen wid Gymnasium och Trivialscholan härstädes höllos Examina den 15, 16, 17 och 19 Jun., hwarefter den wanliga flyttningen fördröddes den 20. Præmierna utdelades den 21 och Wårterminen slöts med hemlof för Ungdomen, under sommarsferierna, till den 23 instundande Septemb.

Ungdomens antal har denna termin warit wid Gymnasium 31 och wid Trivialscholan 138. Nämligen i 4:de eller Rectors Classen 41, i 3:de Classen 31, i 2:dra Classen 32, i nedersta Classen 14, och i Apologist Classen 20. Tillsammans 172. Häraf woro 6 Adelsmän, 32 Prestsöner, 43 Borgaresöner, 44 Bondesöner och 44 StåndsPersoners söner. Af Gymnasti Ungdomen erhöles 11 tillstånd att resa till Akademien och ifrån Trivialscholans 4:de Class uppflyttades 26 till Gymnasium.

Anmälan:

Hos Botanikens männer inom Gäderneslandet anmäles till Prænumeration Tredje till öfkt och förbättrade Upplagan af Professor Liljeblands Swenska Flora. De stora framstegen den Botaniska Wetenskapen under de sista decennierna i flera länder gjort, jemte omöjligheten att widare i Bokhandel bekomma några Exemplar af den 2:dra Upplagan föranfåt Författaren, att företaga sig utgåfwandert af en ny Upplaga; men öfden afbröde hans arbete, då blott de 5 första Classerna hade lemnat präfen. Författandet af detta arbete har blifwit uppdraget åt en af Prof. Liljeblands lärjungar, hwars hufvudyrke Botaniken sedan flera år warit, som med biträde af de dets muntliga, dets skriftliga Upplysningar, dem Jöf. lemnat, samt warer förnämligast Swenska och Tyska Botanikers arbeten, skall söka gifwa boken den fullständighet, som den Plan kan berättiga till att fordra. Denna Upplaga, som också skall innefatta de Norriska wärterna, kommer derutom, att innehålla en tillökning af omkring 200 Swenska wäxtSpecies, Cryptogamien oerberäknad, som nästan hel och hällen blifwer omarbetad. Verket kommer att utgöra omkring 40 ark och beräknas Prænumeranterne till 2 R. 8 st. h:ko arket samt 1 R. för hwarje tabell. Wid prænnumerationen erläggas 32 R. banko, återfoden wid bokens uttagande. Några och tjugo Ark äro tryckta och med tryckningen fortfares oafbrutit. Prænumeration emottages i Upsala på Akad. Boktryckeriet och af Hr Akad. Bokh. Berglund; i Stockholm i Hr Ueters et Es Bokläda; i Linköping hos Consistorii vice Notarien. Hr Mag. Spaak, samt hos Hr Rector Stenhammar; i Skara hos Collega Scholä Hr Mag. Westermarck; i Lund hos Hr Swanborg et Comp.; i Götteborg hos Slottpredikanten Hr Mag. Bjursten; i Strengnäs hos Hr Åbehor Ekmarck; i Carlstad hos Conrectorn Hr Mag. Chenon.

Rättelse: I förra Bihangets sid. 73 rad. 17 står: Mosés Maimonides Musana. Läs: Mosés Maimonides Misana.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 12.

Torsdagen den 25 Mars

1815.

R e c e n s i o n e r :

Dr Wilhelm Månshers Lärobok i Kristna Kyrkohistorien till bruk wid Föreläsningar. Efter den för Köpenhamns Universitet 1811 föranstaltade nya Upplaga, med tillägg, af Dr Fred. Wänter, Biskopp öfwer Seland's Stift. Öfversättning. Örebro, 1814. 263 sid. 8:o

(Slut från N:o 2).

Denna lärobok, beständ till en grundläggning för föreläsningar, börjar med att bestämma begreppet af Kyrkohistoria, dess värde och dess källor; hvarstera de förnämsta bearbetarna af detta kunskapsäkt uppräknas. Detta register är för senare tiderna (s. 7) nog tillräckligt, då man der sörgäfves söker en Kortholt, Ruhenberg, Cyrianus m. fl. West saknar dock Rec. här Morheineckes Universitetskirkenshistorie des Christenthums, hvars första del trycktes i Erlangen 1806, 424 sid. 8:o; då detta måsterliga verk, utförde med lika djup filosofiskt som ren kristelig framhet, med lika grundlig lärdom som hänförande för

estetiskt konst, utan tvifvel är det, som närmast uppgår mot kyrkohistoriens ideal. Äfwen måste Rec. bekänna, att han icke utan förundran här saknat uppgifterna om de Swenskar, som åt kyrkans häfder egnat sina mador. Man må ej tala om, att de, hvilka utestutande behandlat den inhemska församlingens öden blifwit bortlemnade, då deras upptagande icke hörde till Förf:s plan. Men hvarstera träffar man icke här Biskopp Månshers Kyrkohistoria? Den är ensidigt och ophilosophiskt utarbetad; dock skulle den wäl kunna göra anspråk på lika rang, som många andra här upptagna Författarens skrifter. Äfwen den Swenska Öfversättningen af J. M. Schröckhs Utkast till Christna Religionsens och Församlingens Historia, Upsala 1792, är såwäl bearbetad, med så sakliga anmärkninga och tillägg försedd (af des högst förtjente tolkare Hr Dr Domann), att den billigt kan gälla för ett eget inhemskt verk. Ursäkta torde wär Förf. liksom Danke bearbetaren, Dr Wänter, att de, såsom utländska, woro i okunnighet om dessa böckers tillwärelse, men mindre förlätligt synes den

svenska Öfvers. vara så litet bewandrad i sitt ländernas lärdoms historia, att han icke känner dem. I annat fall hade han säkert icke neblagt sin tolkningsmåda på närvarande bok; då den i anseende till plan-anläggning, indelning, synpunkter, fullständighet och sällfentlig framställning, icke har något förträde.

Likväl vill Rec. icke med detta hafwa sagt att den är dålig; tvärtom är den skicklig för sitt ändamål, att vara en ledtråd wid hvilken lärare må kunna fastbinda offentliga föreläsningar, der tillfälle aldrig saknas till widlöftigare, grundligare och fullständigare expositioner. Äfwen förutser Rec. att den skall göra lycka hos de läsare, som kunna tillfreds ställas med ytliga angifvelser och namnregister; men ännu mera hos dem, som dela Hörf. åsigt och med honom fröjda sig öfver ståndpunkten af samtidens förståndsochling (jfr. s. 226—228). I anteckning deraf har Hörf. också understundom sträckt sin blick öfver det världsliga lärdomsfältet; men att han äfwen här icke just tränger på djupet, synes af följande period, s. 241. „Af hans (Kants) filosofi har den Fichtiska framkommit, som har ädragit sig bekyllning för Atheism, liksom man tillwitar den Schellingska, att den gynnar Mysticismen.“

Den tid som närvarande bok omfattar (fr. Christi födelse till år 1810) är indelad i sex perioder, och efter hwardera af dem är en Tidstabell bifogad öfver de viktigaste händelser och personer som haft närmare eller fjärrare inflytande på församlingens tillstånd; i tillhet med hvad som finnes i det ofwänande Schroetiska utkastet.— Rec. vill anse några strödda anmärkingar öfver vissa detaljer.

Först må nämnas, att man här förgäfwes söker någon klar teckning af Christendomens gradwisa stigande till Kyrka och Katholicitet, hwilket man deremot finner så ypperligt utvecklade hos Marheinecke (fr. s. 143—174).— Äfwen den intressanta artikeln om äldsta församlingens Kyrkofukt finnes (s. 26) afhandlad i tio rader. Man må således icke undra, om öfver detta ämne skulle råda någon ofullständighet och förvirring. Det heter: „Swar och en som afföll ifrån den Kristna tron, föredrog falska lärdomar, eller gjorde sig skyldig till grofwa förbrytelser, blef utsluten utur Kyrkans samsund och wägede såsom någre trodde aldrig, men som de flesta höllo före, blott efter en swår bot åter upptagas.“ Här har synbare Hörf. hopblandat flera tidschwär. Under första perioden war Excommunicationen en följd af de ständiga försöjsejerna; och hade förnämligast sitt affeende på dem. Mot slutet af tredje århundradet blef Wannlyeningen reglerad och fastställd för fem slag af förbrytare. Némli. för den, som gjort sig skyldig till dräpflag, äktenkapsbrott etc. (Lapfus); den som sselfwilligt ifrån att hafwa warit Christen, offrade åt afgudar (Sacrificatus); den, som genom rwäng låt försäma sig att röka för dem (Thurificatus); den, som för att undgå bedningarnes försöjsejler öfwerlemnade de Christnas heliga böcker att förhånas och brännas (Libellarius); och den, som af Hedniske embersmän kassade sig säterhetsfort (Traditor). Men liksom gafs det för desse synbare fem bättringsgrader, genom hwilka de kunde åter ingå till Kyrkans gemenskap: nemli. *παλινομις*, då den ångrande, i sittas kläder, med affa på hufwudet, grätande och bedjande stod utan för kyrkan; *αργαρις*, då man tillät honom i sällskap med de nya omvända, att vara närvarande under

guds tjensens frände; *ἰσοτιμία*, då han fick under bågiden, fast långt bort i kyrkan, på ena själf göra bön; *συνοχὴ*, då honom försunnades att inträda sitt rum bland församlingens öfriga medlemmar; hwarefter honom tilldelades *τελειότης*, eller fullkomlig tillgift och han fanns värdig att ämna altarens sakrament. Naturligtvis var ingen vis tid för dessa olika pröfningar bestånd, utan förkastades och förlängdes den efter omständigheterna; men endast en nära förefående död skaffade tillstånd att öfverspringa några af dessa grader, genom hvilka Kyrkan gitwit sin constitution, enligt tidens anda, någonting ordensmåfigt.

Sid. 27, gifwer Förf. denna definition på Rättare: „De som icke wille erkänna den Katolska kyrkans trosreglor.“ Huru inskränkt och prekär! Gifwes det då för Protestanterne inga Rättare? Eller måste de ej nödwändigt utträffas i hwarje Kyrka? Desjurom ättill denna definition icke Rättaren från Schismatiken; och dock måste dessa ättilljas. Nedan i det föregående är nämnt, att Rättariet står i opposition med en sanktionerad rättrogenhet, liksom utan att det dersöre vill ställa sig från den orthodoxa kyrkan, utan det påstår sig twerom vara själfwa den äkta orthodoxien; och här ligger grunden till de proligheter, som hwarje rättari nödwändigt i en sanktionerad kyrka måste uppväcka. Schismatikern åter, så som blott och bar Schismatiker (att han understundom kan förenas med Rättaren är klart), låter de antagna dogmerna gälla, men ställer sig, af ethiska eller politiska grunder, från kyrkans konstruktion, såsom andelig Stat. Man ser det af den schisma, som uppkom mellan den Latinska och Grekiska kyrkan, utan att dersöre den ena anfåg den andra sde egentligt heterodox. Hvad nu den äldre kyr-

kans Rättariet angår, så kunna alla dess sde sde arter sammanhåmtas under twenne olika förefästningsfädet. Det ena grundade sig i en uråldrig Orientalisk filosofi, hwilken under benämning af *Γνωσις* sammanfäkte smärningom med Christendomen, och bildade hwad man kallat Gnosticism. Den bröt sig sedersmera i olika strålar, alle efter som wisa af Zerdushtismen eller till Platonismen. Men att wisa det de dock i grunden woro de samma, will Nic. här i sammanhang meddela grundern af de Rättariet, som bildades af Basilides, Valentinus och Manes. Den förefästämde lärde: att ursprungligen war den wassade och ofödde Abrafax*), hwilken man i asseende på ursprungligheten kallade Fader.

*) Man har mycket twistat om betydelsen af detta underliga ord. De som antagit Jrenai läsart *αβραξας*, hafwa derur sammanräknat årsdagarnes tal, 365. Men denna förefästning passar ej in med den allmänna orthographien *αβρααξ*, så som namnet förefömmes hos Eusebiius, Augustinus m. fl. För dettas tydning, har G. Wendelin uppfäst följande sderiska hypotes:

A,	betyder det hebräiska	אב, Fader
B,	—	בב, Son
K,	—	כח, Ande
H,	—	קדוש, Helig.
S,	— det grekiska <i>συνήσις</i> , Fråstning	
X,	—	απο, ifrån
Z,	—	ξύλου, trädet, Christi kors.

Möjligtvis wore dock Jrenai *αβραξας* den rätta läsarten; men talet 365 ej årsdagarnes, utan det öfswansdre angifna talet af ådornas och himlarnas arter: hwaraf skulle följa, att detta ord betyder den ewiga utgrunden för all existens, eller det wäsende, som quoad possibilitatem innebär alla genera af existens.

Från denna fader emanerade först, i det ögonblick han bestod att icke vara ensam, hans Son *Nous* (Intelligenzen), från hvilken ö *Λογος* (Omdömesfördraget) utgick. Denna *Λογος* aflade sedermera *Πνοιας* (flokheten), som blef moder till *Σοφια* (wissheten) och *Δυναμις* (Kraften); hvilka med hwarandra aflades *Αγγελος* (Englarnes förstar), *Εξουσια* (himmelska makter) och *Αγγελος* (Englar). *Αβραμ*, *Αυς*, *Λογος*, *Φρονησις*, *Σοφια* och *Δυναμις* utgjorde de öfversta åonerna och bebodde den första himlen; hwaremot de af *Σοφια* och *Δυναμις* frambragta lägre åonerna bebodde den andra himlen och frambragte en ännu lägre art af Englar, hvilka intogo den tredje himlen; dessa åter ännu en annan klass af Englar och en lägre himmel, och så alle fort, tilldes 365 slag af Englar och 365 himlar uppkommit. Det understa slaget af englar hade slutligen skapat vår jord, med dess inwånare, och derföre gjort sig till de särskildta folkslagens Nationalgudar, bland hvilka Judarnes Gud, *Demiurgos*, war den mäktigaste, men tillika den egenförmigaste, nyckfälsaste och stoltaste, hwadan han till slut retade alla andra nationalgudar emot sig. Då *Αβραμ* nu betänkte allt det onda som härskade skulle uppkomma, sände han, i mänsklig gestalt, på jorden sin förälskade, ö *Nous*, hvilken här kallades *Christus*. Dock har han icke, enligt wänliga berättelser, här lidit; utan i det han utfördes till Korset, förwerklade han sin person med *Simons* af *Cyrene*. Denne förälskades således under det att *Christus*, leende öfwer Judarnes missag, störtade deras *Demiurgos* från sitt wälde. Denna föreställningsart ändrades något af *Valentinus*, hvilken inskränkte åonernas antal till treetto; i det han från deras antol utelod de lägsta englar, som skapat jorden.

Dessa åoner lefde i äktenskap och utgjorde femton par (*Συζυγίας*). Det första utgjordes af den öfödde *Αβραμ* eller *Βουδω* (*Budda*) med hans Gemål *Σιγη* (*Tyfnaden*). De aflade det andra paret *Nous* eller *Βυκτια* och *Αληθεια* eller *Θαρδνα* (*Förstånd* och *Sanning*); från hwilket det tredje utgick, neml. *Λογος* eller *Υβυκτια* och *Ζωη* eller *Θεαρδωδια* (*Förnuft* och *Lif*). Dessa woro åter föräldrar till *Αυθγωπος* eller *Μερεξα* och *Εκκλησια* eller *Μαρκαβα* (*Menniska* och *Kyrka*); och de nu uppräknade utgjorde de förnämligaste åonerna, eller de högre ogdoas. I den andra klassen befinnas fem par och sex i den tredje. Intelligen frambragde *Περση* *Μανι* eller *Μανες*, sågande sig vara den af *Christus* utloswade *παρκαλυτος* och bildade en egen wide bekant gren af *Gnosticismen*, neml. *Μανιχαισμο*. Han såg i den af *Βασιλειδω* omsakade *Demiurgos* ingen annan än den *Zeroduchtriske* *Αβριμαν*, *ljufets* och det godas hafsige fiende; hwilken bodde i materiens mörka rike *Αν* och derifrån med sinlighetens tunga hand omslöt människosjälarna, dem hon nedderdrog ur dygdens ljusa regioner. Men då dessa själar hårdt ledde i detta fångelse, och beständigt längtade att återgå till sitt råta sådernesland; sände det ursprungliga, ewiga *Goda* sin enfödda, ö *Nous* solens herre, ned på jorden att störta *Demiurgos*. Den ewiga intelligenzen uppträdde på jorden såsom *Christus*, likwäl med en icke verklig, utan blott inbildad kropp (*εϋδωμο*), lärde människorna sättes att genom en frång lefnad, hårda laster, återhållsamhet o. s. v. motarbeta det *Hylliska* rikets mörka och onda wälde. I denna frång lefnadslära, es mindre än i sin *Doktrin* trädde *Manes* således i spåren af *Marcion*, hwars lära i dessa punkter war ungefär den samma; men *Marcion* hade icke nog

utbildat för sig antagonismen mellan Gode och Ondt, utan blott föreställt sig en duplicitet i det gudomliga väsendet, af den beskaffenhet, att jemte den fullkomliga Guden, Christi ewiga fader, existerade en ofullkomlig Gud, som war sinewerldens skapare och upphöfsmän. Variationer af dessa nu framställda föreställningsfäkt, äro alla de öfriga Gnostiska Kätterier af Corpocrate's, Herakleon, Cerdon m. fl. till och med af Syren Bardesanes, som hade det egna, att han föreställde sig Universum såsom ett träd (Nissen Ygdrasil?) med tvenne *gigas* eller rötter, en god och en ond, och hwardera försedd med sex werklamma krafter (*evangelias*). Det gemensamma hade äfwen alla dessa Gnostiska partier, att de söga värderade Gamla Testamentets urkunder, och nitiskt sökte utrota hwarje gnista af Judaism i Christendomen.

Men om dessa läror hade sin yttersta grund i ekfäsen af en swindlande contemplation; så gifwos äfwen andra partier, hvilka mer direkt wände sin uppmärksamhet på det praktiska lifwet, och sökte uppsöka sin dogmatiska byggnad på grunden af bestånda begrepp. Hit kan, blott såsom en öfvergång från Gnosticismen, räknas Montani strängt sedliga lära, hvilken war fast sammanwävd med uppenbarelser af den rätta läraren; men med så mycket säkrare skal Monophysismen, Monothelismen, Arianismen, Pelagianismen, m. fl. Særu mycket dessa åsyftade att lägga religionen under begreppens domstol, sönes af de frågor, som i nästan alla dessa senare kätterier förekomma om Christi substantiäitet eller *ὑποστασις*, tilldes ånteligen Kyrkans hufvudmän, på den ewigt märkwärdiga Synoden i Nicæa, upphöjde till orthodox och katolisk dogm den satsen, att Christus är *ὑποστασις* och consubstantiell med Fadern (ehuru de någon tid sdrut, på

ett möte i Antiochia, wot Paulus från Somo-fata, ännu förfästade den). Rec. har uppehållit sig längre wid dessa sönamsta kätterier än Dr. Wänscher i sina underrättelser derom s. 28—29, 51—58, 86—88; i affigt, att uppmuntra till ert nogare undersökande och jemförande af de äldsta kätterierna, öfvertygad att man på det sättet skulle komma en uräldrig orientalistisk religions-philosophi på spåret, hvars existens man i nyare tider dels nekaf, dels ganska förwittrade föreställer sig.

Sid. 90. upprepas åter beskylningen om den under Medeltiden rådande försummelsen att studera Bibeln. Annat intrygat dock mångfaldigheten af de copior efter Vulgata, som träffas i alla Biblioteker, samt de talrika affriser af de gamla Hieronymiska commentarierna och senare Catenerne; annat de oräkneliga paraphraser af den Heliga Skrift som utarbetades ej allenast på latin, utan ock på nationalspråken, både i prosa och wers. Äfwen från war Katholiska tid finnes en swenssk parafra, af St. Britas bigefader. Endast sådana försök som Wicless, att med en egen tolkning utränga den sanktionerade, ansågos med wrede; och sdr dem lades hinder i wägen. Om den tidens allmoge hade mindre tillgång på Biblar (det war ej Påfwebdömet fel, att boktryckerier så sent uppfunnos): så är det ärtinstone wist, att de bildade stånden långt mera då än nu syfvelatte sig med biblisk läsning.

De underrättelser, som sid. 48, 79, 81, meddelas om uppkomsten af den Kanoniska lagfarenheten, äro märkligt ofullständiga. Innet nämnes om den så kallade *Prisca*, eller den äldsta, sedermera af Justellius och Mansi aftryckta samling af Synodalbeslut. Sid. 47, hopblandas den Östländska och Westländska Kyrkans bemödanden om sin lagfarenhet; och

sammastådes tillskrifves Nomokanon äf Johän Scholasticus, ehuru den i seltwa werket är redigerad af den ungesår tre århundraden yngre Photius. Likå hade (sid. 79) förtjent anmärkas, att Isidorus af Sevilla verkligen föranstaltat en samling af äkta Decretaler, emedan endast denna omständighet förklarar möjligheten huru en falsk Isidorus (icke Isidones, som här är aftryckt) eller Isidorus Mercator, kunde bidraga allmänheten med en samling af uppdiktade och underfuktne.

Endast af Hörf:s bögt förfinade upplysning kan det omdöme förklarås, som han s. 148 meddelar oss om de i sin art så fulländade måsterliga Luthers skrifter: att ofta „i dem äro platta ställen inblandade, som stöta den goda smaken.“ Deremot widröres icke med ett enda ord den af Luthers samtida antagonister ofta upprepade beffyllning, att Luthers skriftwelse mot Tenzel egentligen hade sin grund i den häftiga röst, som herskar mellan Augustiner och Dominikaner-Munkarne om rättigheten att sälja aflat; ett föregifwande, som hitills icke blifwit tillfredsställande wedderlagdt. Äfwen söker man här förgäfwes någon charakteristisk af de Protestantiska partierna, hwilkas kräfwande mot andaktskulten och bemödande att sätta begreppet i stället för den religiösa känslan, af Luthers inneboende poesi retarderades; wanner friare spelrum hos Zwinglius och hans anhängare; men, utan all fråga, i sin största consequens utfördes af Socinus och de öfriga Racavianerne. Då man någkommer det blott och bart logiska begreppets natur, att nästan i oändlighet kunna klyfwas och sönderdelas, finner man lätt huru (sedan begreppet sättes öfwerwälde) den Protestantiska läroformén kunnat sönderfalla i en sådan mängd sektér, bland hwilka det dock förefaller underligt, att (s. 177) finna läkaren Theophrastus

Paracelsus med sin Medicinska skola uppförd. Af dessa trekes Zingendorfs sakt, då man betraktar des anhängares profetshemofarnit och den framgång med hwilket den nästan i alla länder utbredd sig, wara den form, i hwilken Lutheranismen kommer att upplösa sig. En så märkwärdig Sekt, ehuru hatad af de stränge äkta Protestanter, (emedan den inrymmer andakten ett öfwerwägande herradöme), hade derför förtjent att något fullständigare behandlas än som sker s. 235.

Detta verk kan således, helst i afseende på de Chronologiska Tabellerna som äfölja hwarje period, wara tjenligt till recapitulation för dem, som hört fullständiga föreläsningar öfwer ämnet; men deremot lär det swärligen tillfredsställa den, som utan ett sådant Supplement, genom blott egen läsning skall skaffa sig den önskade kunskapen. Dilettanten tröttnar wid det här uppställda magra namnregistret, och den, som ästundar en mera djupt inträngande kannedom, sitter med denna bok bort en tid, hwilken han borde egna åt läsningen af större och utförligare arbeten.

Hwad seltwa tolkningen angår, så har Hr Münsher icke som Schroech, haft den lycka att finna en öfversättare utmärkt af lärdom, utan twertom en så okunnig, som möjligt varit. Detta märkes ej blott af det tunga släpande språket, som är en gemensam egenkap för alla produkterna från den bekanta drebroiska versionsmanufakturen; utan äfwen derof, att han icke kunnat läsa de namn honom förekommit. Förwerlingen af Isidones för Isidorus, är redan nämnd. Men sid. 81 talas äfwen om Isidor af Hispalis. Hwad är Hispalis för en art? Förhållandet är, att Isidorus från Sevilla kallas Hispalensis, som är en corrumperad term för att utmärka det han war en Spanior.—Likå omtalas

nåstan öfverallt okumeniska kyrkomöten, i st. f. okumeniska (af *οικουμενικα*). — Sid. 128, berättas att Laurentius Walla (Walla?) förberedde vulgata. Danska originalet har twiswelsutan förbedrede, men det betydde „förbättrade.“ Sid. 299, berättas att Kartholiken Jansenius wille införda det rena Augsburgiska lärobegreppet. Den som öfversätter en Kyrkohistoria, borde äminstone weta att Filia det Augustiniska lärobegreppet från det Augsburgiskt protestantiska. Många dylika orimligheter skulle kunna anföras.

Hartford och Sally. Dram i fyra Akter. Fri öfversättning. (Originalet angifwes vara af Schokke.) Sibm 1814, 66 fbd. 8:o.

Sir Hartford, son till Lord Wilson, älskar Sally, en flicka af ringa härkomst. Han är för ädel, att förleda henne, men för swag, att trofna sin fars stolhet: utan hopp att winna dennes bifall till giftermål, läter han således på en sin wän, Sir Forneys, invädan, tillställa en falsk wätsel, hwarigenom Sally tror sig blifwa hans maka. Ett år går förbi (här börjas dramen), Lord Wilson hemkommer från en utländsk resa och Hartford, högst förskräckt, börjar äntligen inse, att han är en afkyrd bedragare. (sid. 14) „Swigande emellan twenne grusliga waf — här hans öfvergifwa makas tårar och en wärnlös son — der hans fars förbannelse och anhörigas förakt“ (sid. 15), besluter han upprätta allt för Sally, och öfvertala henne, att fly till Frankrike, under det han sjelf skall söka blifwa sin far och winna dennes

samttycke till deras förening. Men Sally för twiflar wid denna uppträckt, affyr sin förledare, och will ej resa bort. Lord Wilson blir händelsewis underrättad om alle detta, och i det ögonblick Forney, som för Sally hysar en brotlig kärlek, will ensewra henne, griper han på Lordens befallning. En stor fest anställes, Lorden lofwar Sally och hennes far uppträdelse; han framkallar Hartford, gör honom bittra förbrädelser, och denne finner nu först — hwad han, sållsamt nog, aldrig för funnit — att hans far „alldeles icke stämplade menniskan till en bättre eller sämre warelse efter graderna af härkomst och skatter.“ Lorden blir sin swoga sons förespråkare hos Sally, will „genom presters lig hand stadfästa deras förening,“ men Sally är obeweklig. Utsigten är, efter wänligheten i detta slags dramer, wdik, då Francis, Sallys bror, uppträder. Han har sturrit att hämnas på sin systers förledare, finner honom äntligen nu och förtar urstunnig emot honom med en blottad knif, men hejdas af Lord Wilson, den han plörligt igenkänner för sin fars befriare ur Allgertiskt slafweri. Djupt betagen af denna uppträckt, för, mår Sally, som ännu älskar Hartford, icke längre besegra sitt hjertas hemliga önskan, utan ger honom sin hand, och pjesen slutas med en wanlig moral.

Sådan är hufwudintrigen. Den will, som läsaren finner, icke hänga synnerligen wdik ihop. Händelser ledas af händelser, hwilka senare åter alltför wdik funnat hända på annat sätt och således förändra hela katastrophen. Det är ingen nödwändighet, att Forney, i det ögonblick han will bortdrifwa Sally, skall med sin hjälpare träffas, hwarken af Hartford, som hindrar hans uppsåt, eller af Lord Wilsons uskikade, som griper honom. Icke hel

ker, att Francis, som hela aftenen, (troligtvis öfver natten) och hela påföljande morgon sökt Hartford, för att hämnas sin systers wandra, skall först träffa honom just då, när Lorden är tillstädes; icke heller, att han då först skall finna och igenkänna Lorden sjelf, som likwäl kommit till stället dagen förut, och varit synlig i samma park, der hela händelsen går för sig. Ut alle inträffar, och icke annorlunda, är tydligen författarens verk, för att bestämma slutet sådant det är. Hvad karaktererna angår, så är af hufvudpersonerna Sallys bäst tecknad och dernäst Lordens. Torney är en ganska wanslig, rå och äklig theaterbos, som dertill beswäras af nog mycken dumhet, hwilket i Åskådarnes ögon gör honom ytterst osmaklig. Öfwen en bos bör intressera såsom bos, i annat fall blir han otydlig, och detta är fallet här. Hartford's karakter är i högsta grad mislyckad. Författaren har welat teckna en god, men swag människa, således en wanslig theaterhjelte à la Kotzebue. Hvad godheten angår — det goda hjertat nemligen — så är Dec. frestad att helt och hållet befrida den hos en man, som kan drifwa gået med det heligaste i menlighet, äktenkapets band, som kan tillstålla en falsk wigsel, för att winna ett älskadt föremål — orsakerna må wara hwilka som helst. Som wi sett, är orsaken i närwarande fall grundad på en orimlighet, ty det låter icke tänka sig, att Hartford alldeles icke skall känna sin fars tänkesätt i afseende på börd och rang eller rättare, att han alldeles skall misstänna dessa tänkesätt. Ingenstädes i dramen står det angifwet att han blifwit uppfostrad långt ifrån fadern: och af dennes önskan, att föröna honom med en grekwinna, bör wäl icke sönens suca, att han skall förkasta hwarje lä-

gre förbindelse och ser hans rangfördom wore afgjord. Detta är likwäl hvad Hartford fruktat och har fruktat. Men öfwen midt under denna fruktan, på grund hwaraf han beslutit, att sticka Sally till Frankrike, förekommer en annan orimlighet: han yttrar i 2:dra aktens 4:de scen, innan han träffat fadern efter dennes hemkomst: „Sag känner min far: Han tänker alltför adelt, att kunna uppoffra sin son åt fördomen.“ Du frågas: När han känt detta; hwarför då tillstålla den falska wigseln? hwarför nu wilja undanflytta Sally? Hörsakeligen är här en rak motsägelse. Men ej nog dermed. Sistnämnda yttrande är öfwen uppenbart stridande mot hvad han säger i 3:dje aktens 10:de scen, inför den adle Lorden: „Sag har misstänkt min far och straffas nu dertill med förlusten af den högsta jordiska lycka!“ Han har således både känt och misstänkt faderns tänkesätt! — Dessa orimligheter hade kunnat förekommas, Hartford's karaktersteckning wunnit mera sanning och hans karakter mera intresse, om författaren uteställt det falska giftermälet, hwilket är hwarken mer eller mindre, än ett affkyrdt värde nidingswerk, som icke står tillsammans med en swag men god människos handlingsfäst. En sådan människa kan wara i hög grad läctsinning, men icke med öfwerläggning begå något bortreckt, och adbraminst af detta slag. Vid allt detta är stycket en af de bättre så kallade dramer, hwilka några år tillbaka blifwit å Kongl. theatern uppspöda, och är wisserligen af en ganska stor effekt. Öfwerlettningen är på det hela taget god, språket rent, dialogen listig och flytande. Här och der träffas dock en eller annan Kotzebuanism, såsom sid 7: — „du talar som en sjöhäst.“ Öfwerfättaren låter och stundom påstina en jagt efter hwardagstermer, såsom sid. 8: — „en så'n flicka;“ — s. s. „Men det war så rätt, det!“ s. 13: — „det hade varit lagom är'n det!“ s. 41: „Nej si förr än jag det gör.“ — „Sörbluffad,“ (s. 27) är ett groft ord.

Bihang

III

Svensk Literatur-Tidning.

№ 12.

September.

1815

Värda Nyheter.

Stockholm:

I Kongl. Vetenskaps-Akademiens sammankomst den 14 sista Jun. blefvo Utminnelse i tal hållne öfver 2ne Akademiens afledne Ledamöter nämlika: öfver Prosten Doct. Pehr Oesbeck af Theol. Professorn, L. N. O. Doct. Sam. Lemann, samt öfver Provincial-Medicus i Hedemora Doct. E. M. Blom af Medicinal-Rådet Doct. J. L. Odhjelius. Begge dessa Utminnelse: tal äro redan af trycket utgifne.

I Kgl. Vetenskaps-Akademiens sammankomst den 11 sista Aug. neblade Biskoppen, E. N. O. Doct. C. von Rosenstein det under förflutna halfåret förda Präsidium och blef till Präses för senare halfåret wald Medicinal-Rådet, En af de 18 i Sw. Akad., Doct. B. E. Kruström.

Uppsala:

Amanuensen wid Akad. Bibliotheket Magister Docens O. W. Ullgren har blifwit förordnad att förestå lediga Borgströmianska Professionen i Practiska Ekonomien.

Huspredikanten Mag. E. Georg Rogberg har blifwit utnämnd till Docens wid Seminarium och Theologiska Facultetens Notarius.

Likaledes har Juris Licentiaten Mag. J. Edv. Boëthius blifwit antagen till Docens i Swenska Lagfarenheten.

Lund:

Hans Exc. Akademiens Canzler har utnämnd E. O. Adjuncten Mag. J. Norrman till

Ord. Adjunct i Österländska och Grekiska Språken. Afwenledes har E. O. Adjuncten Mag. C. Chr. Eberstein blifwit utnämnd till särskild Adjunct i Grekiska Språket, dock utan rättighet till Läsur tills vidare.

Magister Docens Ebbe Sam. Bring har blifwit förordnad till E. O. Adjunct i Romerska och Nordiska Lagfarenheten.

Lindköping:

Gymnasii Adjuncten Mag. Christian Stenshammar har blifwit förordnad till Rector wid Trivial Scholan i Norrköping.

Skara:

Med Studerande Ungdomen wid Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan härstädes anställdes de ärliga Examina den 16 och 17 sista Jun., efter hwilkas slut 22 Gymnasister fingo tillstånd att resa till Akademien, och ifrån Trivial Scholan blefwo 20 till Gymnasium uppflyttade.

Under sista föflutna lästterminen har Studerande Ungdomens antal härstädes varit wid Gymnasium 61 och wid Trivial Scholan 151. Här af woro i Rectors Class 40, i öfversta Colleg Classen 29, i 2:dra D:o 41, i nedersta D:o 9 och Apologist Classen 32. Af de wid detta Lärowerk inrättade Stipendier åtnjuta 47 ynglingar understöd.

Westerås:

Professorn och Theol. Rectorn Mag. N. H. Stomberg har blifwit utnämnd till Kyrkoherde i Wadelunds Präbendepastorat.

Lund:

- Utgifne Disputationer: Wärterminen 1815.
- Under Kongl. Förste Li-Medicus, Med. Pract. Profes. Doct. J. H. Engelharts Präsidium:
- De viribus et usu Remediorum Martialium generatim. Resp. C. U. Mellin.
- In quaestionem Pontii Pilati, Quid est Veritas? Joh. XVIII. 38. Commentariolum. (Ex speciali S:æ R:æ Mitis gratia) Resp. A. B. Höf.
- Under Histor. Nat. Profesorn Mag. C. Fr. Fallén:
- Platypezinæ et Bombylarüi Sveciæ. Resp. L. F. Flodin.
- Empidiæ Sveciæ. Resp. P. N. Rhodin.
- Under Botan. & Decou. Profesorn Mag. C. N. Gardh:
- Algarum Decas IV. Resp. J. Sandell.
- Under Profesorn och Histor. Adj. Mag. N. O. Linders:
- De Wallensteino Commentarius. Resp. M. S. Malmström.
- Under Phys. Adjunkten Kullberg:
- Disertatio, Propria Circuli Principalia ex uno Theoremate deducta, sistens. P. I. Resp. J. Hallgren.
- Under C. O. Adj. Mag. J. Norrman:
- De discrimine Dictionis Lyricæ Orientalis et Græcæ. Resp. J. Faxæ.
- Under Magister Docens P. Dahl:
- De discrimine Philosophiæ Criticæ et Disciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet. Resp. G. A. Broberg.
- Under Magister Docens C. Starck:
- Disertatio Hæreses Judæorum, ex Oraculis Novi Testamenti petitas, sistens Resp. J. M. Norlander.
- Under Collega Scholæ Mag. S. H. Sundelius:
- De Comparandis Hebræorum Particulis cum Græcis Novi Testamenti. Resp. C. A. Jönsson.

Under Magister J. C. Felund:

- De Arminio, Duce Cheruscorum. Resp. C. F. Hygrall.
- Under Magister J. N. Hansson:
- Historia Poëseos Borealis Antiquæ. P. I. Resp. J. Wittbom.
- Under Magister J. Höglad:
- De Epigrammate Græco. Resp. S. Wulff.
- Under Magister D. E. Lindhult:
- Disertatio memorabilia Arij ejusque Hæreseos sistens. Resp. H. Reuterdahl.
- Under Amanuensen Mag. J. S. Liljegrén:
- Analecta Monumentorum ad Ed: P. III. Resp. S. M. Brehmer.
- Under Magister N. J. Kahl:
- De recta Interpretatione loci Horatiani: et male tornatos incudi reddere Versus, A. P. v. 441. Resp. J. Collander.
- Under Magister S. M. Bohman:
- Disertatio, Correctiones Meridiei pro Latitudine Lundæ supputatas, sistens. Resp. P. E. Ingelgrén.
- Under Diegement-Pastorn Mag. J. W. Kallenberg:
- De Pronuntiatione Sacro Oratori necessaria. Resp. J. Åkerman.
- Under Magister S. Rydberg:
- De Usucapione seu Præscriptione, qua Dominium per Professionem acquiritur. Resp. J. Peterson.

Nektrog:

Philos. Lectorn i Linköping och Gymnasti d. iv. Rector Mag. Sven Yckenberg afled den 10 sisl. Septemb. något öfver 45 år gammal. Han var född d. 10 Jun. 1770. Son af Profen Yckenberg i Kappstad. Efter att hafva idkat studier vid Linköpings Läroverk ankom han till Akademien i Upsala 1799, och blef der Philos. Magister 1797. Twenne år derefter blef han antagen till vice Collega wid Trivialskolan i Linköping. Ord. Collega 1801. Cons. Rector 1807, Rector 1809 och Sluteligen Phi-

108. Lector wid Gymnasium derstades 1811. Gift 1803 med Gustava Busser, Dotter af framl. Lectorn Doct. J. Busser, som med 4 barn honom öfwerlefwer. — Af trycket har han utgifwit: Elementarbok för Begynnare i Latinska Språket, Linköp. 1803, sedermåra åter upplagd 1807 8:o. Latinska Etymologien för Begynnare, 2 Uppl. Linköp. 1812 8:o.

F. d. Mathes. Lectorn wid Kongl. Krigs-Akademien, Prosten och Ryttskärden i Wörtil, af Upsala Stift, Mag. Nils Pet. Beckmark war född den 27 Jun. 1753 i Wadstena. Son af då warande Pastorn wid Krigsmanshuset derstades N. Beckmark. Sedan han genomgått Linköpings TrivialSchola och Gymnasium, blef han Student wid Upsala Akademi 1772. Philos. Magister derstades 1779 Lector i Mathematiken wid CadetteCorpsen i Carlskrona 1782, hmitiken, till Krigs Akademi förwondlad, flyttades till Carlberg 1792. Prestwärdades siffnande år och förordnades 1794 att, jämte sin innehafwande Lectorsstilla, wara Ryttskärde i Brokro. Ryttskärde i Wörtil 1800. Prest 1806. Ledamot af Kongl. KrigsWetenskaps Akademien. Afled den 30 Septemb. i sitt 63 ålders år. Han blef gift 1796 med Anna Sophia Panne, som med flere barn öfwerlefwer. — Hans utgifna Skrifter äro: Utkast till Föreläsningar öfwer Algebra, Stockh. 1794 8:o. Arithmetik, Stockh. 1795 8:o, sedermåra med tillökningar utgifwen af Professor O. H. Forsell.

Framl. Provincial Medicus i Westmanland Doct. Birger Martin Hall war född den 26 Aug. 1741 i Wörds, der hans fader war Handlande. Sedan han först njutit undervisning i nyssnämde stads Schola, afständer han, under privat handledning, till Akademien i Upsala, der han inskrefs till Student 1753. Rufensteins och von Linnés föreläsningar ingåfw mig, säger han i anteckningarne öfwer sin lefnad, genast der bestur att blifwa Medicus. I följe med sin äldre Bror*) förefog han en resa till

Utskland 1755 och inskrefs bland de Sunderans de wid Greifswalds Akademie. Året derefter reste han till Berlin, besökte Lazarettet La Charité derstades och afhörd Professor Meckels föreläsningar i anatomien. De i Utskland utbrutna krigsöroligheter hindrade honom att resa till de öfriga Akademierna, hwarföre han begaf sig till Hamburg, der han emedertid fortsatte sina studier, till des han år 1759 återkom till Upsala. Von Linnés föreläsningar syneliatte honom i synnerhet och under hans präsidium disputerade han 1762 de Nectariis Florum. Sedan han wid samma tid slutat den förberedande Philosophiska cursen, begaf han sig till Ströckholm, der han studerade Anatomien wid derwarande anatomiska Särättningen, tjenstgjorde wid Kongl. Lazarettet såsom Underfästskär med lön, och lärde Chirurgien under General. Directören af Åreels egen handledning och med det förtroende, att denne ansåderodde honom sina Patienter. Sedan han 1766 undergått Chirurgiä Examen begaf han sig åter till Upsala Akademi, der han efter tvenne års förlöpp blef Medicinsk Licentiat. Under Prof. Sidrens inseende utgaf han sin Gradual, Disputation, Symptomatum Febrilium P. II. de Anxietate, d. 15 Oct. 1768, och försvarade, förmidtsagen, i Kronns P. insens, sedermåra Konung Gustaf III:s öfwerworo på Swenska de Theser, som efter hög befallning ur den Latinska afhandlingen blifwit utdragne och i första hast trykte. Sedan han d. 11 Nov. s. å. blifwit promoverad Med. Doctor, blef han Practicerande Läkare i Stockholm. Följande året ändes han af Collegium Medicum till Ösmo församling i Södermanland, att utvärna den der gängse Spetsliskan. Wid 1769 års Riksdag som börjades i Norrköping, blef han beordrad att såsom Läkare dit afresa för att derunder biråda wid Sjukwärden i staden. 1770 ändes han till Dalarn och bota de der Wädd församling att underlösa och bota de der gängse sarsorer af eskartad råderher med släckar. 1770 och 1771 utsedd till Medicus wid ett af de Quarantaineställen, som för befarad Pest smittas ofbjånande i Riket skulle på Gotland anläggas. 1773 reste han till Westerdals att under ledigheten förestå Provincial Medicus i Sjöland. Eskartade Släckfebrar, Koppor och Diödsot här

*) Peter Adolph Hall, berömd Miniaturmålar, reste till Paris 1767, der han blef Kongl. Hofmålare. Under Revolutionen begaf han sig till Slandern, der han äfwen afled.

jade då i Länet. Det förtroende hans Läkare-
Ätgärder derunder wunno så i Länet som hos Col-
legium Medicum, tillskyndade honom första rummet
bland de till Provincial-Medici: syflan föreslaga-
ne, hwarå Kongl. Fullmakt för honom äfwen
utfärdades d. 22 Apr. 1773. Efter 20 års
tjenstgöring utan medhjelpare, i detta Län, och
då hans hälsa började aftaga, bewilljades honom
i Octob. 1793 tjenstbyte med Kristnads Medici
i Ekstuna Doct. P. G. Tengmalm, från
hvilken senare beställning han genast begärte och
erhöll ossked. Hans wäns Prof. J. G. Acrels råd och
föreskrifter samt flera års nyttjande af Loka Häl-
sobrunn återstälde sedermera hälsan så fullkom-
ligt, att han derefter som Läkare kunde wara
werkfam äfwen under de ledigheter, som efter
2:ne des efterträdare inträffat. Utom den tid han
egnade åt sin practik och ett icke obetydligt Åker-
bruk, war han ständigt selskapt med läsning
och forskning i Natural-Historien. Han kunde
icke återhålla sin oro öfwer den hos uppvä-
rande Läkare nu mera icke så allmänna weten-
skapliga grundligheten och forskningsöfweren och
den nu mera såsom nära umbärlig ansedda kän-
nedomen af de språk hwarpå Hippocrates, Corn-
Celsus och Galenus skrifwit. Sista åren af sin
lesnod ägde han ossbrudet en god hälsa, en slöjd
af des glada, lättsamma sinne och en ständig or-
besamhet. Efter förlusten af en älskad Wäg Le-
gationens Predikanten Doct. Brunmark, somma-
ren 1813, ansåg han sin sista lesnads tröst för-
swunnen. Hans panna blef mera dyfter och
hans wänner anmärkte, att han derefter mer än
wanligt wistades bland sina böcker och sina
Naturalie-samlingar. Detta och förledit är nyt-
tjade han Loka. 3 år blef hans resa dit
den sista. Wänskapen kallade honom dit att
wärda en wän *) under des sjuklighet. Han
rådfrågade derwid icke sin höga ålder, och natt-
wak betydde för honom söga. Dennes under
Brunnsuren inträffade ödd påskyndade troligen
hans egen. Han reste, efter sin wana ensam,
från Loka och ankom sjuk till Westerås, der han
efter ett par dagars sängliggande afled d. 10
sept. Augusti 74 år gammal. På sin ort war

*) Profven Ebelius i Sellingsbro.

han som Läkare allmänt wärderad och eftersökt.
Alltid och saknad är han äfwen af alla som
närmare kände hans kunskaper, hans man-
nawett och hans trosfasthet i wänskap. Han
öfwerlefwes af en Son, Capiten wid Westgö-
tha Regemente, och 3:ne döttrar, frukter af
des äfwenkap med Anna Engel Schenström
som afled 1801. — Doctor Hall esterlem-
nar en betydlig Boksamling i Medicinen och
Natural-Historien, ett dyrbart Cabinet af Swens-
ska mynt, som i spårighet för äldre tider är en
af de måst fullständiga och bäst conditionerade
privata Samlingar inom såderneslandet. Han
ägde desutom en ganska stor Insectsamling och
ett Herbarium, som troligen är ett af de för-
nämsta någon Botanicus nu för tiden äger. *) Af
trycket finnes blott ester honom es kort Underrät-
telse om Ridsotens botande, tr. i Westerås 1773
4:o samt 2 afhandlingar i Kgl. Wetenskaps A-
cademiens Handl. 3 Manuskript finnes ester
honom, utom en stor mängd strödda papper och
anteckningar i Medicinska och Natural-Historiska
ämnen, en stor Volum in folio med samlingar
till en Systematisk Beskrifning om Swampar-
ne, med ritningar, hwarpå han de senare åren
mycket arbetat. Utom Swenska Läkare-Sällskapet
hade ej något literärt Samfund tillagnat sig den
sista lefwande lärjungen**) af Ol. af Acrel
samt en af de äldsta bland von Linnés Elever.
Här böra wi dock ej förbigå att nämna, det hans
minne är af Thunberg förwaradt i ett ester hans
namn uppkalladt nytt Orthenus Hallia.

*) Doct. Hall skänkte 1794 till Westerås Gymna-
sium ett Herbarium af 770 Swenska Wäxt-
species, hwaraf drygaste delen är samlad på härne
i Mälaren.

**) Enligt des egen anteckning.

På Akademiens BokAuctions-Kammare börjas
försäljningen af framl. ContractsProfven Doctor We-
stens Boksamling den 4 November.

Rättelser: Ut Literatur. Tidningen N:o 42.
S. 659 r. 3 st. bemäktigat l. bemäktiga.
• • 660 r. 5 st. måsta l. mäste.
• • 670 r. 29 st. cavalleri-regementet l. regemente.

Bihang

111

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 13.

October.

1815

Upsala:

Catalogus Praelectionum in Academia Regia Upsalienfi Publice & Privatum a Die 1 Octobris MDCCCXV ad Idem Tempus Anni Sequentis Instituendarum har efter wänfligheten på 2 ark in folio of trycket utkommit, hwaraf wi meddela ett utdrag:

Profesorer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doctor, Primar. Theol. Professor, Domprost, Ledamot af Kgl. Nordstjernes-Orden, håller Måndagar och Tisdagar Theologico-Eregetiska föreläsningar öfwer Davids Psalmer, och Thorisdagar och Fredagar öfwer Pauli Epistlar. — Sam. Odman, Theol. Doctor, Theol. Pastoral. Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, meddelar Akad. Ungdomen den undervisning, som honom såsom Seminarii Director åligger. — And. Kultén, Theol. Doctor, Theol. Professor, håller föreläsningar öfwer Theologia Dogmatica & Moralis. — Swen Lundblad, Theol. Licentiat, Theol. Professor Kallenianus föredrager Praelectiones Theologicae Måndagar och Tisdagar samt Korrekthistorien Thorisdagar och Fredagar. — Joh. Thorsander, Theol. Licentiat, G. O. Theol. Professor läser Theologia Symbolica och Apologetica.

I Juridiska Faculteten:

Joh. Dan. Drifvel, J. U. Doctor, Juris Patr. & Rom. Professor, håller föreläsningar öfwer GistermålsBalken och dertill öfwer Utsöknings- och RättegångsBalken. — Lars Georg Rabenius, J. U. Doctor, Jurispr. Decem. & Commere. Professor, Akademiens n.

w. Rector Magnificus, ämnar efter nedlagde Rectors-embete, att hålla föreläsningar i Cameral- Ragsarenheten.

I Medicinska Faculteten:

Carl Per. Thunberg, Med. Doctor, Med. & Botan. Professor, Commendör af Kgl. Wasa-Orden, håller Botaniska föreläsningar under Häftmånaderna, i Akademiens Botaniska Trädgård. Sedan läser han öfwer Djurens historia, hushållning och nytta. — Peter Afzelius Med. Doctor, Archiater, H. K. H. Kronprinsens förste Lif-Medicus, Med. Theor. & Pract. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden, fortsätter sina föreläsningar öfwer Sjuka damarnes kannerekten och borande. Besöker de sjuka å Akademiens Hofocemium hwarje morgon kl. 9, då Medicinå Studiosi, som wilsa öfwa sig i Praxis Clinica, få wara närwarande. — Jac. Akerman, Med. Doctor, Anatom. & Chirurg. Professor, föredrager, höfterminen, Elementerna i Chirurgen. Läser wårterminen öfwer Anatomien och Physiologien på Anatomisalen eller Museum Anatomicum. — Adam Afzelius, Med. Doctor, Mater. Med. & Diac. Professor Extraord. ämnar, sedan Materia Medica är slutad, öfwa sina föreläsningar i Diacritiken.

I Philosophiska Faculteten:

Er. Mich. Sant, Theol. Doctor, Histor. Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, är njuter med nädigste eilstånd ledighet från offentliga föreläsningar i anseende till andra kretära uppdrag. — Joh. Afzelius, Chemia Professor, Riddare af K. Wasa-Orden, läser

öfwer Vetenskapens Theori på Chemiska Auditorium, och undervisar i des Propris på Laboratorium Onsdagar och Lördagar. — Pehr Fab. Aurivillius, Akadem. Bibliothecarius, Liter. Human. Professor, afhandlar, i mindre Bibliotheksrummet, Bitterhetens regler och öden. — Zach. Nordmark, Phys. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden, läser öfver Physiken, och förnämligast den delen deraf, som behöfver tillämpning af Mathematiken. — Ol. Kolmodin, Eloqu. & Polit. Professor Styrtianus börjar sina föreläsningar öfver Taciti Annales L. XI, sedan han först slutat Livius L. X. Enskildt läser han öfver Europeiska Folkkräkten. — Gust. Knös, Lingv. Orient. Professor läser publice öfver Propheten Esajas. Enskildt undervisar han i Arabiskan och Spriskan. — Jöns Swansberg, Mathem. Professor, Riddare af K. Nordstjerne Orden läser öfver Theoria Aequationum. *) — Nils Fredr. Wiberg, Eth. & Polit. Professor, ämnar i sina publika föreläsningar kritiskt framställa Morol. Systemernas Principer. Enskildt förklarar han första grunderna af Jus Publicum & Civile. — Joh. Bredman, Astronom. Professor afhandlar Vetenskapens Elementer enligt Welandershjelm's Astronomi. — Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poet. Professor, förklarar Cicero de Oratore Måndagar och Tisdagar, samt Virgilli Aeneis Thorisdagar och Fredagar. Enskildt biträder han med stil och talesöfningar i Latinska Språket. — Sam. Grubbe, Log. & Methaph. Professor, läser Måndagar och Tisdagar öfver Philosophiens Historia. Thorisdagar och Fredagar öfver Logiken för Höstterminen, samt Natur-Philosophien för Vårterminen. — Jos. Otto Höijer, Litt. Græc. Professor, läser Sophocles' Tragedier Måndagar och Tisdagar samt Xenophons Cyropædi Thorisdagar och Fredagar. I privata föreläsningar afhandlar han Grækska Archæologien samt Lacedæmoniernas och Athisensernas statsförfattning.

Jur. & Decon. Professorns publika föreläsningar beskrivas, under Höstterminen, af Jur. Docens Doct. E. J. Haggren som läser öfver Camerel Lagfarenheten. Hist. Professorns

*) Uti sina privata föreläsningar för denna termin läser han öfver Differential- och Integral-Calculen.

publika föreläsningar beskrivas af E. O. Adjuncten Mag. E. G. Geijer som fortfar att läsa öfver Scandinaviens Historia till Calmarunionens upplösning. Borgströmanska Professornen i Practiska Economien föreläsas af Bibliotheks Amanuensen Magister Docens O. W. Ullgren, som i sina offentliga föreläsningar ämnar framställa en Statistisk Ekonomisk öfversigt af vårt fädernesland, sedan en allmän inledning till Economien föregått.

Utom de öfvan anförda, tillkännagifwa äfwentebes de flesta af Akademiens Professorer, och de hålla privata föreläsningar lämpade efter de Studerandes önskan.

De wid Akademien warande, Adjuncter, i Theologiska Faculteten: Er. Bergström, Theol. Candid. förste Theol. Adj., Nils Kellström Praefectus Seminarii, Severin Edvénshjelm Theol. Licent. Eb. Adj.; J. Jurid. Faculteten: And. Er. Ahjelius J. U. Doctor Jur. Patr. & Rom. Adj. (stränwarande *) och Sven Themptander J. U. Doct. Jurispr. Decon. & Commere. Adj.; i Medic. Faculteten: Carl Zetterström Med. Doct. Professor, Henr. Wihl. Romanson Med. Doct. Professor, Anatom. Professor och Gdr. Wahlensberg Med. Doct. Botan. Demonstrator; i Philosoph. Faculteten: Ol. G. Schilling Astron. Observator, Joh. Franér Professor, Litt. Hum. Adjunct. Jon. J. Brändström. Mathem. & Phil. Natur Adj., Lars P. Walmstedt Chem. Laborator, El. Ehr. Grenander Philos. Theor. & Pract. Adjunct, P. Sjöbring, Litt. Orient. & Græc. Adjunct och Er. Gust. Geijer E. O. Adjunct, undervisa, hvar och en, i dem ansefverodda Casåk och Vetenskaper.

Magistri Docentes, äro i Theol. Faculteten: Joh. Bodin Theol. Cand. och E. O. Amanuens wid Akad. Bibliotheket, Jon. Lorin Theol. Cand. J. Herman Rinnauder Theol. Cand. E. O. Amanuens wid Akad. Bibliotheket och Carl Geora Rogberg Seminarii Docens och Theol. Facult. Notarius; i Jurid. Faculteten: Carl Joh. Haggren J. U. Doctor och Jac. Edv. Boethius J.

*) Wiskas i Stockholm såsom ledamot af Lag-Committéen.

U Licentiat; i Phil. Faculteten: Joh. Ol. Holmskröm Theol. Cand. i Latiniska Språket, Swen Fr. Lidman *) i Arab. Litteraturen, Pehr Schenberg i Physiken, Jos. Wallin i Romiska Litteraturen, Ol. Carlén i Österländska Språken, Ol. Martz. Wlgren Amanuens wid Akad. Biblioteket, i Fäderneslandets Historia, Joh. E. Dufwa i Mora-Philosophen, Swen Lundblad i Stats-Läran (frånvarande **), Gust. Sjögren i Hebraiska Språket, Pehr Wilb. Zetterstedt i Aestiken och And. Södermark i Theoretiska Philosophien.

Kongl. HofStallmästaren Ol. Walmersfeldt, Tofsa Språkmästaren Jfr. Strömberg, Kirkmästaren Ol. Er. Roselius, Director Musicae, Kongl. HofCapellmästaren Joh. Chr. Fr. Håffner, Franska Spåkmästaren Maximil. De Verbune, Dansmästaren Jon Kullenberg och Fåktmästaren Gust. von Heidenstam händleda den studerande Ungdomen i de till deras ämnen hörande öfningar.

Akademiens Bibliotek är alla söknedagar i weckan öppet kl. 3. e. est. midd.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Den 27 siffl. Octob. råktes Hans Majestät Konungen i nåder dubba Profesjorn Doct. Carl P. Thunberg till Commendör af Desh Wasa Orden samt Profesjorn Mag. Jöns Swansonberg till Riddare af Nordstjerne Orden.

Uti Skrifvelse af d. 16 siffl. Aug. har Kongl. Majestät i nåder bifallit att Profesjorn och Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Franér, tillwinnande af Presterklig befördran i stället för Prestz och Pastoral-examina, må urgifwa och offentligan försvara ett eller flere Theologiska Specimina.

Lund:

Kongl. Majestät har i nåder tillagt tjenstförrättande Histor. Profesjorn Mag. N. O. Lindfors:

*) Wikas i Konstantinopel såsom Swenske Legations-Predikant.

***) Wikas i Christiania.

en owillkorlig rätt till säte och stämma i Philosophiska Faculteten i likhet med hvad Profesjornas Doct. Hylander och Doct. Wäbblin i den Theologiska samt Profesjorn Doct. Lilljewalch i Medicinska Faculteten tillförene blifwit förunnadt.

Amanueken wid Akademiens Historiska Museum Mag. J. G. Liljegren har blifwit förordnad till Docens i Fäderneslandets Antiquiteter.

Lindöping:

Kongl. Majestät har i nåder utnåmt Rectorn wid TrivialScholan härstädes Mag. N. Lagergren till Kyrkoherde i Wänerstads och Motala Pastorat af Lindöpings Stift.

Skara:

Den 12 siffl. Septemb. öfwerlemnade Eloquent. & Poës. Lectorn Mag. Jon. Kjellander efter hållit tal: de imitatione Auctorum Romanorum, Gymnasii Rectors embetet till Prim. Theol. Lectorn Prosten Doct. Carl Joh. Ruds.

Genom ädwohref af den 9 siffl. Jun. har Cantzillärdet Mag. Carl Ludv. Rånge till Kongl. Gymnasii Biblioteket härstädes fördrat hela sin vackra Boksamling, bestående af nära 4000 volumer; eller omkring 3300 bundna böcker, 28 volumer Manuscripter, 86 bundear dels mindre skrifter, dels Disputationer, samt 16 rullar, innehållanda Geographiska Chartor och Gravurer, hvilken ansefliga gåfwa genom Lectorn och Prosten Doct. Ruds försorg i siffl. Jul. månad från Stockholm hit ankommit och redan i Bibliotheks rummen blifwit i tjenlig ordning uppstald.

Westerås:

Den 11 Octob. höde BibelSällskapet härstädes sin årliga offentliga sammankomst å Gymnasii äldre lärosal, den andra sedan dess stiftelse-Sammankomsten, som bewistades af talrik samlung åhörare, öppnades med ett tal af Sällskapets Hederledamot Stifts- och OrdensBis Koppen, Commendören m. m. Doct. G. Wirsow, hwarefter Secretæren Doctor Scheringsson höll ett tal om äldre och senare tiders wärd om Guds ord och Engelska BibelSällskapets stora försenster i detta hänseende. Sedan dessa tal woro slutade, upplästes Committéens Årsberättelse och Sällskapets Ordförande Pres-

sehorn Lector Stenberg framstälde de till denna sammankomst hbrande ämnen och öfverläggning-
gar, hvarpå acten slutades, sedan en för till-
fället påstående Musse blifwit uppförd.

Den 20 Decob. öfverlemnade Eloqu. &
Poes. Lectorn Mag. Reinh. Scheringsson, efter
hållit tal: de dignitate Scriptorum Classica,
Gymnasti Rectorater till Philos. Lectorn Mag.
Jac. Sorelius.

Apologisten Mag. E. Bergqvist har blifwit
utnämnd till Gymnasti Adjunct härstädes.

Wexid:

Gymnasti Adjuncten Mag. J. E. Wickelgren
har blifwit utnämnd till Eloqu. & Poes. Lector
wid Gymnasium härstädes.

På förslag till lediga DomProst-embetet
härstädes äro uppförde 1:o Primar. Theol. Lectorn,
Prosten Doct. P. Nordstedt, 2:o Philos. Lectorn
Prosten Doct. Magnus Lamér, 3:o Rectorn
wid TrivialScholan i Jönköping Mag. J. Norlin.

Carlstad:

Gymnasti Adjuncten, Theol. Candidaten
Mag. J. F. Lijell är utnämnd till Eloqu. &
Poes. Lector wid Gymnasium härstädes.

Correspondens-Underättelser.

Köpenhamn:

Bland Periodiska literära skrifter innehaf-
wer den af Hr Bibliotheks-Sekreteraren Moll-
bech redigerade Journalen Aethene ännu det
första rummet, ehuru Rahbel, med afstledne
Jul. månad, börjat utgifwa en månadskrift af
lika tendens, kallad Dansk Minerva. Äfwen
utgifwer Rahbel, sedan detta års början, en
satirisk moralisk tidning, kallad Tilskueren, och
Jens Krag Håst en literär veckoskrift, be-
nämnd den nordiske Tilskuer; båda dessa seb-
nare täfva med hwarandra i obetydlighet och
tomhet.

Den bekanta unga Skalden Ingemann,
har utgifwit iwenne nya Tragedier, Masaniel-
lo och Blanca. Den förra uppfördes i Maj
månad, med mycket bifall. Under nu tillstun-

bande winter Fall den sednare synas på Kongli-
ga Theatern. — Sedan Dehenschläger ut-
gifwit förra delen af sin Selge, har han börjat
ett annat stort dramatiskt poem, öfwer ett öster-
ländskt ämne, i samma maner som hans be-
römda Aladdin, af hvilket de trenne första Ak-
terna äro färdiga, ehuru icke tryckta. — En
ung Kald, Soroft benämnd, har uppträdt, och
utgifwit en samling romantiska Poemer. De
Danske Critici dömma, att denna samling för-
råder en stark, wild, men ännu nästan alldeles
konstlids phantasi. Treännu nya och adeliga
Poeter, Levehe och Lewetzow, hafwa äf-
wen på den Danska parnassen börjat göra upp-
seende. —

Den förefjente häfdesteckaren Wedel Si-
monsen läter för det närwarande trycka ett
werk i 3:ne band öfwer den Danska Adels
historia, och Thorwaldsen har nyligen utgifwit,
efter ett gammalt, i Kongl. Danska Bibliothe-
ker, förwaradt Mjet, ett angeläxiskt episkt-histo-
riskt poem öfwer nordens historia för det 3:e
och 4:e seklet. Då den lärde Thorwaldsens nog-
granna kritik är bekant, kan man på förhand
beräkna förträffligheten af denna Uppläga. —
Till nästa wår utkommer det sednare bandet af
Hr Mollbechs Svenske Breve.

Bland Danske Konstnärer har en ung Wä-
lare wid namn Eckersberg nu nyligen gjort
uppsende. Wid den exposition som Danska
Konst-Academien, i anledning af Konungens krö-
ning anställte, hade han sågnat allmänheten med
ett mästertligt portrait af Thorwaldsen. Denna
utmärkte sculptrö hade äfwen wid detta till-
fälle utställt den förträffliga Obpesselunt, om
redan ädragit sig alla konstliskares uppmärksam-
het, genom Alphenhausens kopparstick och Feu
Drons beskrifning.

Den 15 i nästa månad börjas i Stock-
holm å Wol-Auctions, Kammarern försäljningen
af framl. Biskoppen Doct. Nordins Bibliothek,
enligt förr utdelad tryckt Catalog.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 13.

Lördagen den 1 April

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förelägg till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj: i underdånighet uppgifvet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.

Kyrkohistorien lärer oss att ett af de verkligaste medel, genom hvilket Reformationen, öfver större delen af Europa, förkaffade sig ingång, woro de på landspråken diktaade andeliga sångerna. Den djupa, innerliga religiositeten och denna heliga känslas kraftfulla och ädla uttryck i Luthers herrliga Psalmer bemåttigade sig med oemotståndlig styrka hvarje andäktigt sinne. De öfversattes inom kort på de flesta Europiska språk, och hwad som fattades dem i de gamla latinska hymnernas högtidlighet, wunno de i popularitet, såsom beständigt tillgängliga för det fromma hjertats längtan. Äfwen i Sverige blefwo dessa sånger snart inhemska. Bröderne Laurentius och Olaus Petri öfverskottade, som bekant är, Luthers och de andre tyske Reformatörernas psalmer på Swenska, hwilket war så mycket nö-

digare som på detta språk redan funnos kasolska andaktsböcker, såsom Jungfru Mariæ å Nertegård, Wor Frwe Tijder o. a.; och för att uterånga dessa, föranstaltade Olaus Petri en samling af Psalmer, dels öfversatt från Tyskan, dels af de swenska Reformatörerne sjelfwe författade, hwilken trycktes in 4:o 1553, under titel: Een liten Songbook til at bruka i Kyrkionne. En annan befordrades till trycket i Stockholm aff Amund Laurents son Anno Domini, 1572, 114 sid. 12:o. Wäda två åro sänd emellan mycket varierande och utan någon egentelig method redigerade, hwilken omständighet bewekte Swenska kyrkan att på mötet i Upsala 1593, besörja en allmänlig Psalmbok för kyrkobruket, som inledades efter Lutherska lärans hufvudstycken, och så utgafs den år 1594. Den äfytade enheten i Swenska kyrkans sångandakt wunnit dock icke härigenom. I de följande upplagor dels omkastades ordningen mellan Psalmerna, dels uteslöts några och andra tillfattes, som man kan se af den Psalmbok-upplaga, hwilken äfslöde Stockholmska almanachan af år 1607. Men en större oreda uppkom deraf,

att äfkillige Biskoppar efter sin individuella renlårighet, för de under dem lydande sifft, föranskaltade särskilda Psalmböcker, såsom, t. ex. Biskop Paulinus Gothus, i Strengnäs år 1633, hvilken utgaf Guds församlings tillbedde elenodium. Under Carl XI:s regering klagades öfver detta bruk, och Konungen utfärdade flera förordningar, i kraft af hvilka uppläggandet förbjöds af annorlunda redigerade Psalmböcker än den sanktionerade. Och för att gräfsa det onda wid roten, beslöts, att Presterskapet borde draga försorg om utgifvandet af en ny, omarbetad Psalmbok, då Biskopen Der Swedberg, den störste kännaren af modersmålet på sin tid, fick sig uppdraget att besörja redaktionen. Han samlade dels ur de äldre Psalmböckerna och dels af egna samt andre då lefvande Skalder och andeliga mäns arbeten, ett antal af 483 sånger, hvilka å Jubildum 1693 föredroes Presterskapet och gillades. Derefter erhöi Boktryckaren Durchhardi privilegium att utgifwa samlingen, hvilken också utkom, år 1694, under titel af Then Swenska Psalmboken, med the stycker som thet til höra, och på följande blad opteknade finnas, uppå Kongl. Majts nådigste befalning af thet wyrd. Predikoämbetet år MDCXCIII, med sit öfversedd, förbättrad och förmebrad. 502 sid. Men knapt hade werket framträd, för än den ena tadlade Swedbergs språk och rättskrifning, den andre åter hans dogmatiska begrepp, och cabalen lyckades, att få boken förkastad och såsom skadlig indragen. Nu utgaf Durchhardi i hast en castigerad upplaga, men intet hjälpte, utan hela werket måste göras om, till hwilken ända Swedberg befalltes att år 1695 i Upsala sammantråda till arbetets ytterligare revision, med Professorerne Hudbeck och Wallström; de båda sedan egentligen i och

för Musfens skull. Och af desse utarbetad framkom och sanktionerades Psalmboken, i det sticket den ännu gäller till allmänt bruk. Det dröjde dock icke länge förän mignöje yppades med denna nya samlingen af kyrkosångerna. Redan på 1760-talet väcktes allvarigt frågan om en förnyad revision och lämpande efter språkets och swenska versificationslagarnes då warande sticket, och till Jubelfesten 1793 utkom på Erkebiskop von Troils föranskaltande, en ProfPsalmbok utgifwen af en dertill förordnad Comité. Denna blef icke gillad; es mellertid war i densamma en samling af andeliga sånger att rådföra, och ett ännu rikare tillfälle till wal blef gifwet då Herr Odmann, Linderholm, Dohl, Wallin, Ehoranus, Franzén, Hedborn m. fl. lemnade sina tid efter annan författade, Psalmsförslök i allmänhetens händer. Att goda bruk af dessa försarbeten tillstöttes, på Erkebiskop Lindbloms nitiska bedrifwande, år 1810, en Comité, som sedan den äfwen uppmanat en och hwar medlem af swenska församlingen, hos hwilken andakten klåd sig i Skaldeform, att meddela hwad enhwar förmodde, har den i närwarande Wolstramlagt resultaterna af sina författares, granskning: och redaktionsmödor. Men samma Comité, höjd öfwer alla fåångans enskilda affärer, och endast ledd af adel iswer för medbröders uppbyggelse, har, såsom allmänt bekant är, icke genast begärt Konungens sanktion på sitt arbete, utan endast såsom prof framlemnat det till hwarje saklunnige bepröfwande och högtidligen påfallat den allmänna granskningen. Wäl har man anmärkt, att den till denna granskning bestämde tid är alltför kort; ett werk som skall gälla för seklar, kan ej inom ett halft års tid till fullo pröfwas. Men hwarje måltänkande kan dock wara försäkrad att de afstingewärde män som redan

Den lugna, regelbundna, mildt fallande trochaiska takten i den latinska psalmen, är i den svenska upplöst till en chaotisk massa af olika versarter, hvarigenom melodien ursprungliga karakter är alldeles förstörd. Och såsom exempel på en wisserligen mindre versificalisk afwikelse, må Rec. anföra första strofen af originalet till gamla Psalmboken N:o 128:

Resonet in laudibus,
Cum iucundis plausibus,
Zion cum fidelibus,

Apparuit quem genuit Maria.
Sunt impleta quæ prædixit Gabriel.
Eya, Eya virgo Deum genuit,
Quem divina voluit clementia;
Hodie apparuit, apparuit in Israel,
Ex Maria virgine Rex natus est.
Magnum nomen Domini Immanuel,
Quod pronunciatum est per Gabriel.

Det är naturligt att dylika divergenser i verstaften skulle förstärka melodien. En af betydligaste bland dessa afvikelser, är att de svenska öfversättarne i de ursprungliga jambiska eller trochaiska metrerna intvingat daktyliska

Så, från synden ren och skär,
Gått i Syndahuset,
Är dock detta barn förvisst,
Kommet såsom Jesus Christ,
Satan's makt att stäcka,
Lösa oss ur otro's band
Och med kraftig segerhand
Öddens wälde bräcka.

Engelen förkunnade
Herdarne på marken:
„Kommen är på jordene
Ewigets menarchen!
Pröjdens nu i själ och hån?
Ty det barn i trubban lög,
Skall i himlen throna,
Och, som engelskars drott,
Sticka ut hwar öddligs lott,
Trydd med ärgens krona.“

versmått. Om deras behörighet i Psalmer har nyligen hos oss, med grundlighet blifwit twifladt. Rec:s, af denna polemik alldeles oberoende tanke, är, att det torde wara för långt gånger, att rent af och i första allmänhet wilja förneka Psalmisten bruk af Daktyler. Ett sådant regulerande af ett konstwerks yttre form tror han icke wara tillständigt, då det naturligt wis beror af skaldens känsla och ämnets natur att bestämma en för detsamma passande form. Och otwifwelaktigt måste äfwen den religiösa känslan, den brinnande andakten någon gång antaga ett sådant wäsende att den helst uttrycker sig i Daktylens rastare och muntrare takt. Wi äga också några gamla latinska Psalmer i daktylisk meter, dock få wi icke såsom sådana anse alla dem som så efter den klassiska prosodiens grundsatser förekomma oss; ty Christendomens antiplastiska esprit wijar sig äfwen här: de ursprungliga daktylerne inflöta här som jamber eller trocheer. Annars kunna naturligtwis daktyliska Psalmer lättare användas i Catholska kyrkan, der sången endast af det indwäde Choret utsköres, än i de protestantiska, der hela församlingen sjunger och oftast förwillar sig i anledningen af den fordran, att man skall förstå det twenne korta stafweller äro af samma mått som en lång. Rec. återoppar hwar och ens erfarenhet, som i bondsförsamlingar hört Psalmen N:o 127 sjungas, till wänt på riktigheten af denna anmärkning. Desutom är det begrippligt, att det lugn, det sakmod och den stilla betraktelse, som utgör den christliga andakens karakter, föga samjes med daktylens dirhythmiska gång och att detta versmått således endast sällan kan wara användbart. Och naturligtwis måste det alldeles oförelbart leda till kyrkosångens förstöring, om man will lägga daktyliska qvaden under melodier, som blifwit

hvilket dock ej heller är alldeles riktigt, ty melodien är satt till den latinska Psalmen Resonet in laudibus &c. (se osvan). — Sådant är äfwen förhållandet med Psalmen N:o 277, hvars melodi skulle vara densamma som till G. Psalmbokens N:o 354, men har icke dennas rigtiga verschema, i det att 3:e och 5:e raderna i hvarje strof af den nya Psalmen, hvardera har en stafvelse mer än den motsvarande versen i den gamla; att icke tala om, att om choralen på förhand riktigt blifvit reglerad, man icke lagt under dess ursprungliga melodien daktyliskt versificerad sång, då den påsande och äkta metern är denna:

```

o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —

```

Med detta schema jemföre man äfwen N:o 354 och N:o 357 i närvarande nya Psalmbok. — Och aldraminst skulle en sådan föregående muskreglering som den Rec. projekterat, föranledt en Psalm, som N:o 165, med denna afgjorda polstakt:

```

o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —
o — o — o — o —

```

Ätskilliga andra exempel att förtiga.

Efter dessa önskingar rörande hvad i afseende på Psalmmetrarnas lämpande efter de ursprungliga choralerna, hade varit att i åktaga, må Rec. begifva sig till undersökning

af hvad Comiteen i verkligheten fullbragt. I detta afseende är nödigt att först ge bra sig reda för de åsigter, hvilka Comiteen antagit, för att erfara huru vida den uppått sitt syftes mål, och derföre måste en jemförelse mellan förestålet och Psalmerna äga rum. Com:s föresats har varit, „att så inrätta den nya Psalmboken, att den, utan anställighet och utan förvillelse, måtte kunna, jemte den gamla, begagnas: till dess de nya psalmerna hunnit blifva allmänneligen fringspridda, kända, och till gemensamt bruk antagna.“ — Denna föresats är visserligen ganska berömlig, liksom till densammans utförande det utan tvifvel är det bästa medlet, att sorgfälligt upptaga alla gamla goda och brukliga psalmer, med bibehållande af samma versstal och utan andra förändringar än den högsta nödvändighet påfordrat.“ Men är denna regel efterkommen? — N:o 129, har i gamla Psalmboken, tio strofer och i den nya blott en, att ej omtala den redan anmärkta afgjorda olikheten i metern. — N:o 56 åter har väl lika många strofer med gamla Psalmboken under samma nummer, men denna, Lutherska kyrkans clenodium, har fått en hel annan karakter i omarbetningen än den ursprungliga, så att Rec. tviflar om att dessa båda olika sånger, under samma nummer vid ett och samma tillfälle kunna användas. Wist är äminstone, att twenne personer bredvid hvarandra i en kyrka, icke utan den högsta confusion, kunna sjunga twenne så olika strofer, som t. ex. dessa båda:

„Som Skördemannens brända land
 Af regnets wilda floden,
 Så hugnas och af Herrans hand.
 Hans folk med hjelp i nöden.
 Vår Gud är stor!
 Bland oss han bor,
 Till oss han ser

Med godhet ner

Och leder våra öden." —

Detta den nya! — Den moiswarande samla
läter sålunda:

„Vår egen magt var här för swag,
Ebet måste wi si. linc röna;
Ej gick för os til ihetta slag
Christus, then kämpen söna.

Herren Zebaoth

Bewisse os godt:

Then kämpen god,

Som gaf os mod,

Han wann seger och äro." —

Gref Lindskölds Psalm, N:o 65, har i G.
Ps. fem strofer, i den nya äter endast
fyra. Fölsaktligen skola de, som ännu ej haft
råd att köpa Nya Ps., ännu fortfara
att sjunga, sedan den andra hälften af Förs-
samlingen redan knäppt ihop sin nya Bok.
Man föreställa sig hvad uppsående detta skall
göra! — Detså har följande bild, som i den
förre träffas i 2:a strofen:

„Fast många ställa sig mot mig,

Som ensam och elände,

Är lik en wägg, som lutar sig etc." —

Blifwit uppstred i den senare, med någon
förändring, i 1 strofen, sålunda:

„Lik muren, lutande till fall,

Jag botas må." —

N:o 79 har i G. Ps. nio strofer, men
blott fem i den nya, i hwilken också äfskillt-
ga omkastningar af bilder förekomma. — Ett
särskilt förhållande är med N:o 407. Den
är ett oredigt kaos af G. Psalmbokens
N:o 407 och 409. 1:o och 2:a stroferna äro
neml. den 1:o och 2:a ur gamla Psalmen
407; 3:e str. är den 11:e i N:o 409; 4:e
str. är gaml. Ps. 407, 5:e str.; 5:e är den
9:e i g. Ps. N:o 407; 6:e är den 8:de i
g. Ps. N:o 407; 7:de och 8:de str. äro ny-
gjorda; 9:de är den 14 i N:o 409; 10:de
11:e och 12:e äro de moiswarande i g. Ps.

N:o 407. Rec. gifwer en och hwar att be-
tänka, hwilken gräslig förwillelse det skall ä-
stadkomma i församlingen, så att de som nyte
sja gamla Psalmboken, helst om floctaren sjun-
ger ur den nya, icke skola weta hwar de äro
hemma. Detta förhållande är så mycket or-
rimligare som Dr Wallin (Omarb. Psalm.
af Chordus och Wallin. Ny uppl. s. 160)
femnat en omarbetning af N:o 409, ehuru
Rec. ej will föreslå densammes oförändrade
antagande.

Det hade således kånhända icke varit nö-
digt, att för så olika Sångers-pålägg sig det
tvånget, att hafwa jemt 413 Psalmer, då
det ä ena sidan är naturligt, att det alltid är
en fördel ju flere goda Psalmer man för sit
wal har att tillgå, och å den andra, wore
man föga besjent med, att hafwa en mängd
ökliga och medelmätiga, för att fylla det fir-
rerade antalet. Lika swårt inser man, hwar-
för äfwen de nya psalmerna blifwit inpresade
i den mindre naturliga ordning som i G.
Psalmboken war antagen. Första afdelningen
utgöres af Psalmboken öfwer Tio Guds bud;
2:a, öfwer Trons Artiklar. 3:e Herrans
Bön. 4:e Döpselsen. 5:e Herrans Wartward.
6:te Allmänna uppmuntringar. (En mot
denna swarande afdelning finnes på annat,
och stikligare ställe i G. Psalmboken). — 7:de
Konung Davids Psalmer. 8:de Guds wa-
relse, Werk och egenstaper. 9:de Advents-
Psalmer. 10:de JulePsalmer. 11:te Nyårs-
Psalmer. 12:te Om Jesu Namn och Wäl-
gerningar. 13:de TrettondedagsPsalmer.
14:te Om Christfi Pina och Död. 15:de
Om Christfi Begrafning. 16:de Om Chris-
fi uppståndelse. 17:de Om Christfi Him-
melsfärd. 18:de Om den Heliga And.
19:de Om den Hel. Treenighet. 20:de
Om de Hel. Englar. 21:de Kwangeliska

Lärdomar och Berättelser. 22:a Om människors fall och upprättelse. 23:e Om Guds ord och församling. 24:de Om Guds mäktiga beskydd (I gamla Psalmboken intages denna plats af Psalmer om Herrans Sabbats Dag, och af BönePsalmer för och efter Predikan). 25:e Om Guds nåd och Syndernas förlåtelse. 26:te BönPsalmer. 27:de Om ett christeligt sinnelag. 28:de Om tålamod och förnöjelse i Gud. 29:de Om världens wäsende, fåfånglighet och förakt. 30:de I bedröfwelse, kots och anskänning. 31:a BönePsalmer. 31:a Lof och TacksägelsePsalmer. 33:de Ut i stora Landsplågor. 34:de Om frid och allmänt wäl. 35:e Om jordens fruktbarehet och årets tider. 36:te För åtfyllige Personer och wid åtfylliga tillfällen. 37:de MorgonPsalmer. 38:de Afsonsalmer.

39:de BeredelsePsalmer emot Döden. 40:de BegravningsPsalmer. 41:a Om den yttersta Domen. 42:a Om den osaliga ewigheten. 33:e Om det ewiga lifwet. 44:de Wälsignelsen. Denna uppställning är wäl hwarken systematisk eller fullständig. Rec. kan Arminstone ej annat än finna det besynnerligt, att man först talar om Guds Lag och Tron på Gud, och sedermera om Guds Warelse; först om Herrans Rättward och sedan långt efter, om Jesu uann och wälgerningar; först om Guds nåd och syndernas förlåtelse och derefter om bot och bättring som är willkoret för förlåtelsen, liksom Rec. ej mer annat än att tålamod och förnöjelse i Gud höra till ett Christeligt sinnelag. Då har G. Psalmboken denna rubrik mycket bättre: Om ett christeligt lefwerne.

(Fortf. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

De iblidiga Midtena. Fars i En Nte blandad med Sång. Efter Fransiskan af Per L. Elmman. Uppförd första gången på kongl. Theatern i Stockholm år 1814. Sthm 1814, 39 sid. 8:0
En fars, i ordets hela bemärkelse, hwars genomläsning försatt Rec. i ett dåligt lynne. Men han skall icke des mindre vara opartisk och bekänna sin förmodan, att denna pies torde wäl från theatern göra effekt på den siddre publiken. Såsom konstwerk betraktad, är den ingen rang, och Sfwers. har gjort allt sitt till, för att betaga den all möjlighet, att göra anspråk derpå. Följande må tjena till prof af Hr Elmans talang: Sid. 22. Herr Leander, en ung kavaljer, talar: „Jag har ännu inte bunnit wana mej, att wara ensam ute i fria sältet (heter annars: på sältet); jag har blifwit uppforskrad af min far; jag, som håller pension för unga flickor, och der war wi i säkerhet försäkrar jag.“ Sid. 308 „Det dumma kreaturet (nemligen hâffen) hade wäl aningar:

de å i modet nu hos sådana warelser.“ Sid. 35: „De (neml. en hop råfware) hade figure“ (?). S. s. „De gick ut genom sönsfret : de will in genom dörren.“ o. s. v.

Men sådant är hwardagstalet! inwänder Sfwersättaren. Rec. svarar: Men just derföre bör man ej tala så swån theatern; theaterns språk bör ej subordnera under hwardags-språket. Skicklige Sfwersättare nyttja hellre omskrifningar, än en sådan jargon. Desutom finnes i detta manér, som Rec. wille kalla Sfwersättningssgalopp, allsingen princip; den ene Sfwers så, den andre annorlunda. Rec. will ock bewisa, att hwardagstalet icke är sådant. Sfwers. Sfwers, ty man säger: Di gick, di will, di Sfwersätter illa, o. s. v., icke: de Sid. 34 har Sfwers. riktat swenska språket med en helt ny interjektion, som heter: Uhi! den han för bättre minnes full tre gånger upprepar. „En ussemark“, och „Blundfrö“ äro sula namn, hwilka dock icke höra till hwardags-språket.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 14.

Lördagen den 2 April

1815.

(Inlämde)

Till Redaktionen af Svensk Lit.-Tidning.

No II.

Ädelt och Vetenskapsälskare värbigt war Utgifvarnes af Svensk Lit.-Tidning beslut, att utmana till offentlig strid den Nya Philosophiens motsändare. De torde förläta, att en Åskare af Philosophien emottager utmaningen i hopp, att striden af Kännare fortsättes.

Innan den Nya Philosophiens inslytan, de på Theologien kan bedömmas, torde det vara nödigt, att dess grundsatser särskilt underkastas pröfningen. I detta afseende vill jag meddela några i wog brådskas författade anmärkningar, hvilka, ehuru ringa wärde de äga, likwäl torde kunna tjena till att sätta undersökningarna i gång.

Det påskändet, att det gifwes ett slags särskilt sinne för Philosophi kalladt Intellektuell Afledning har, om jag ej bedrager mig, wäckt hos många en mindre förwänlig tanke om den Nya Philosophien. Mig förekommer det ännu som wore denna Afledning så ober-

skämde beskriwen, att det ej wore underligt, om den af dem, som icke äga den, ansåges för en illusion.

Den intellektuella Afledningen werkar icke i riden och är dertfore icke successiv. Men huru är det möjligt, att med klart medvetande de Äfftilja det Absoluta sjelf, dess Form och Affbild (Gegenbild) jemte Idéerna (den absoluta werldens beståndsdelar), utan att förtvifwida ifrån det ena till det andra? —

Ed mycket tyckes wara klart, att om en alldeles icke successiv Afledning är den enda sanna och philosophiska kunskapen, Philosophi icke kan läras, och att om den än, såsom Wetenskap, subjektive Kulle finnas, den likwäl objektive, såsom System, är omöjlig.

Om man antager grundsatser som icke kunna tänkas, och att endast Afledningen ger absolut kunskap, huru skall man då kunna systematiskt afhandla Philosophien? Den måste wäl innefatta något tänkbart och huru kommer man, utan spräng, från Afledningens sfer der man konstruerar, till tankans, der man skall bewisa? Wör man icke äfwen

för att vara konsekvent i sitt förfarande an-
tingen blott konstruera, eller blott bewisa?
Hvarföre nyttjar då Schelling själf, som lem-
nar det resonnerande förvästet, såsom sluf-
wande under förståndet, ingen domsrätt i af-
seende på det i sig sanna*), ganska ofra sluf-
satsar äfwen i frågor som icke höra till för-
ståndets region?

Då enligt Schelling intet främmande kan
inkomma i medvetandet och således icke i den
intellektuella åskådningens rena medvetande,
så följer att den åskådande ser, under åskåd-
ningen af det absoluta och Ideerwerlden,
hvarken mer eller annat än sig själf och sin
egen verksamhet. Säge han något mer, så
wore ju äfwen detta, ehuru till slaget iden-
tiskt, något främmande?**)

Hwad det absoluta eller Gud egentligen
[Kall] vara, är swårt för den att weta, som
icke har den intellektuella åskådningen. An
säger Schelling, att det bör beskrifwas så-
som ren Absolutitet utan vidare bestäm-
ning.***) An tillägger han någon bestämning
ehuru alltid en dunkel, såsom i detta yttran-
de, att den skulle mest närma sig begrep-
pet om det Absoluta som uppfunne ut-

*) Bruno s. 165 Härmed tyckes frida, hwad
han i en annan skrift säger att den som vill
Philosophera icke kan afwisa frågan hwarföre?
Ideen zu einer Philosophie der Natur Einlei-
tung, i. XLI. Denna fråga äfwen som frågor
na huru och hwar? hwilka äfwen så litet höra
afwisa, tyckes dock mera höra till förståndets
region än till det rena förnufts.

**) Schelling säger derföre ganska konsekvent att
själens wäsende (den intellektuella åskådning-
en) är ett med det Absoluta och det själf.
Philosophie und Religion s. 11.

***) Philos. und Rel. s. 21.

trycket för en verksamhet, hwilken wo-
re så hwilande, som den djupaste hwila
och för en hwila, hwilken wore så werk-
sam, som den högsta verksamhet.*)

För mig är det icke tänkbart, att För-
men flyter ur det absoluta utan dess åtgärd,
(ohne sein Zutun) *) då likwäl, såsom nos
är närande, till det Absoluta natur hörer den
högsta verksamhet. Hwari skulle denna wi-
sa sig, om icke häruti? Schellings lära om
Ideerna är nog dunkel och obestämd. An ko-
la de vara särskilda (således olika) former,
hwari det Absoluta objektivt ser sig ***) An
upphäfwes all diversitet genom att hwarje
Idee är ett universum för sig, och alla
Ideerna äro såsom en Idee****). Hwilt
kedera jag antager mörre jag swårigheter.
Antager jag en olikhet, den wore så formell
den vill, så ser jag ej huru alla Ideerna kun-
na vara absoluta****). Upphäfwes jag all
Själfaktighet, så finner jag intet skal att an-
taga en sferhet af Ideer, emedan en enda
skulle uppenbara det Absoluta lika wäl som
Millioner. Emot denna senare förklarin-
gen strider det eck, att Schelling tydligen sta-
tuerar, att wisa fjernors Ideer öfwerträfs
sa de öfriga i fullkomlighet.*****)

*) Bruno s. 175.

**) Phil. und Rel. s. 28.

***) Phil. und Rel. s. 28.

****) s. 27. --

*****) Das Absolute kann nicht vom Absoluten,
das Ewige nicht vom Ewigen verschieden seyn,
da diese Begriffe keine Gattungsbegriffe sind.
Phil. und Rel. s. 4.

*****) Bruno s. 90 Huru dermed kan för-

Gud fall, efter Schelling, hafwa gifwit Ideerna frihet och således en förmåga att vara och verka oberoende af sitt ursprung. Denna förmåga är likväl i min tanke, in- gen öfverhörbar skänk; ty den egna verksamheten, är själf ett infet och genom den kan blott ett infet produceras *). Bruket af friheten är ett fall. Schelling söker att rättfärdiga Gud dermed, att han anmärker, att blotta möjlig- heten af faller tillhör honom, men verklighe- ten Ideerna själfwa**). Men inför han icke härmed en söndring i det Absoluta och Ideer- verlden och, genom söndringen, ändlighet? Det är ju ett kännetecken på det ändliga, att det är en verklighet; hvors möjlighet är ut- om det, och att det själf innebär möjligheten af någon verklighet utom sig? Ideernas fall är efter Schelling, absolut***). Äter en gåta! — Fallat är absolut, ehuru det är grunden till negationen af absolutitet.

Schelling medgifwer, att fallat är oför- klarligt****). Men då han förklarar det änd- lighets uppkomst genom det oförklarliga, har han icke derigenom lemnat en lucka i sitt Sys- tem? Har han icke genom ett språng nedst- git från den absoluta till sinnaverlden?

Ännu en anmärkning, hwartill läran om Ideernas fall gifwer anledning. Då Schel- ling lemnar Ideerna frihet, tyckes han göra dem till personer; ty friheten är personlighets-

nas hvad sid. 90 säges: „die Idee eines jeden“ (Welt körpers) „ist absolut, befreit von der Welt, wahrhaft vollkommen,“ begriper jag icke.

*) Phil. und Nat. s. 37.

**) Bruno s. 131 Phil und Nat. s. 38.

**) Phil. und Nat. s. 40.

****) Phil. und Nat. s. 40.

rens grund. Då de nu alla äro absoluta, tyckas de alla vara Gudar i egentligaste me- ning. Efter Schelling skulle wi således haf- wa en enda Ideell Gud, det absoluta eller te nitideella (der schlechthin-Ideale), men oräk- neliga verkliga Gudar.

Hvad Schelling säger om människans frihet, står eller faller med hans Ideerlära. Sjelf tillstår han att den icke egentligen kan förklarås.

Att Religion och Sedlighet äro ett, är i wißt afseende obestridligt. Subjektive äro de wißerligen oäskifveliga. Men då Schel- ling påstår, att det är den sanna ofsedlighets- ten art vara eller känna sig olycklig *), kan jag för ingen del förena mig med honom. Jag tror på möjligheten af dygd i hvad ställning af lifwet som helst, men icke på möjligheten af en fullkomlig känslöshet för lidandet.

Jag har intet emot det yterande af Schel- ling, att Salligheten börjas redan i detta lif- wet; men fördfrikt kan jag icke antaga hans Sallighetslära. Sjelen, såsom ändlig, är, efter hans System, icke odödlig, men den kan afläggas ändligheten och identifieras med Gud. (Äter en oförklarlig förändring, som har i följe med sig förlusten af medvetandet af det förra tillståndet hwilket de flesta äfwen i himlen gerns wille äga!) Detta wärdaröres blott de fullkomligaste. De löstbare skola efter döden förjättas i ett negativt tillstånd och således äfwen förlora medvetandet, hwart genom detta tillstånd upphör att vara straff. De, som höra till medelstufen, men likväl närma sig mera de fullkomliga, skola flyttas till högre och renare regioner för att ytterlig- gare förädlas **). Af dessa hypoteser, som

*) Phil. und Nat. s. 61.

**) Phil. und Nat. s. 71 och följ.

icke äro, mig wetterligen, understödda med
fäst, är den sista den enda antagliga.

R e c e n s i o n.

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till
Kongl. Maj:it i underdånighet uppgifwet
af den för detta ändamål förordnade Kom-
mité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.
(Forts. fr. No: 13).

Mycket kan wäl ej inwändas deremot,
att G. Psalmbokens afdelning om Antichrift
blifwit utestucken; men wisserligen hade man
här kunnat wänta några Sånger om Christen-
hetens förfall, öfwer hwilket ämne Dr. Od-
mann har en wacker Psalm, bland sina för-
ste (3:e Upplag. s. 78) och hit kunde äfwen
räknas Doctor Dahls, (s. 85), liksom Dr.
Franzéns (ProsPs. af Franzén och Wal-
lin, s. 33) om blott den mindre öfwerlagde
början ändrades. Nu står den mindre wäl af-
passadt, bland Davids Psalmer under No:
88. — Hwarföre Psalmerna om Herrans
Sabbath och BönePsalmer för och efter
Predikan blifwit inspitade blott Sångerna
om Guds ord och Församling, fattar ej heller
Rec. — Bland Psalmerna för särskilda till-
fällen äro äfskilliga uteglömda. Så saknas t.
ex. en NicksdagsPsalm, ehuru Dr Wallin lem-
nar förslag till en sådan (Omarbetade Psal-
mer af Choräus och Wallin. s. 223), som
blott behöfde så och rings förbättringar. Så
saknas äfwen en Nättergångs Psalm, till hwil-
ka dock finnes tillgång hos Dr. Ödmann (Kyr-
kosånger, 3:e Upplag. s. 77) af hwilken blott
den nog mätta sista strofen behöfde att upphö-
-

jas. Hos Dr. Ödman (l. c. s. 74) finnes äf-
wen en wacker BrunnPsalm, liksom man ut-
tan swårighet af Lidners Bön, skrifwen wid
Djurgårds Hellsöbrunn, skulle kunna bilda en
herrlig sång öfwer detta i närwarande förslag
till förbättrade KyrkoSånger bristande ämne.
Ranhända skulle det ej heller wara ur wägen,
om i en Psalmbok sunne Sånger att nyta
wid t. ex. Orgelwerks inwigning; wid tillfäl-
le af en ochristens öfwergång till christendoms-
men och hans döfvelse; wid Biskoppsinwigning;
för Resande; för hafwande qwinnor o. s. w.
Äfwen skulle wisserligen Dr. Dahls Böna Psalm
om Åskan (s. 128) hafwa förtjent ett rum i
Samlingen. Wera individuelt kan Recs öns-
kan synas att han ögernat saknat No: 102:
Wid de elfwer i Babylon etc. helst sedan wi
säte Hr. Hedborns så lyckliga omarbetning af
densamma (2:a Saml. s. 6); No: 260, Ås-
lena till Gud sätte titt hopp fast etc.; fiams-
förakt hade wäl R. Erik XIV:s båda Psal-
mer, No: 248 och 249, förtjent en hjälpande
hand. Rec. medger gerna att de i sitt gamla
skick icke uppfylla alla fordringar, men i dem
leswer en så egen anda och en så förtrofsade
fromton, att de, endast såsom produkter af
en olycklig Swensk Konung, framfö många
andra, förtjent att omarbetade utprägas i swen-
ska kyrkans andaktsbok. — Att åter några He-
ligas Lössånger, No: 113 — 115, i G.
Psalmb. i den nya blifwit utslurna, kan in-
tet sägas om, då de icke woro lämpade eller
tjenlige till allmän sång.

Öfverfår man åter dessa afdelningar efter
innehållet torde det befinnas att en och annan
wäl kunnat bortgå. När sjunger man: När
finnet i högsta grad är exalteradt och hjertat af
de mest brinnande känslor genområnadt. —
Hwarföre sjunger man? — Antingen för att
utgjuta sin fröjd eller sin smärta; antingen

för att bedja eller lofsäga, underfundom af wen för att trösta och uppmuntra. — Af detta följer, som det synes, att inga moraliska berättelser, inga kalla sentenser, inret förståndes resonemang kunna finna rum i en Psalm, och derför fattar Rec. icke huru det är möjligt, att tio Guds bud, satta på rim, någonsin skola kunna sjungas. När hjertat är varmt behöfves ingen rligt-förrekning i hufvudet: Kärleken är lagens fallbord. Innetlig wördnad för Guds lag, såsom att öfwertråda den och innerlig behöfwelse öfwer att icke kunna fullgöra dess bokstaf, lemna wiserligen goda ämnen till en sång, men försöker att hoprimma sjelfwa budorden, kan ungefär jemföras med Åkerhjelm's företag att sätta swenska lagboken på vers. — Evangeliska Berättelser höra wiserligen öfwer med mycken warsamhet och en egen sctlighet behandlas, om de skola såsom Psalmer kunna begagnas; ty för hwilken berättar man, i kyrkorna, dessa Händelser? — Dock skall hwarje rättwis granskare medgifwa, att alla de Psalmer öfwer Evangeliska lärdomar, som Comiteen upptagit, i allmänhet, noga uppfyllt de fordringar som goda dylika ämnen sjungbara. — Samma omödelighet torde deremot icke kunna sällas öfwer de sånger, som innehålla Allmänna Uppmuntringar. Om man med skyldig aktning undantager de wackra Psalmerna, No 28, No 48 o. 49, läser medgifwas, att de öfriga med möda lära sig läsa, än mindre sjungas. —

En annan regel som Comiteen sig föresatt, war, att wid waket af nya kyrkosånger, hufvudsakligen afse den christeliga menighetens behof och begrepp? Att Psalmer skola wara allmänt fattliga tror Rec. också wara en hufvudfordran; men om den uppfylles dermed att sången lämpas efter det hwad man i allmänhet kallar begrepp, kan wara en annan

fråga. Begreppet förutsätter neml. alleid abstraktion, och den finnes egentligen icke hos någon annan än den som genom wana förwärfwat sig den. Derför händer att sånger, som poeten gjort i högsta grad begripliga, No 30 t. ex., äro för den egentliga menigheten högst ofattliga, emedan de endast syfvelsätta en själs egenkap som icke är menighetens. Deremot äro känsla och fantasi medfödda allmänna gåfwo, och det behöfves ej mer än lifligt syfvelsätta dem, för att blifwa fattlig. Såsnart känslan och fantasien anslås är Skalden säker att blifwa förstådd. Ett bewis derpå lemna finsta allmogens käraste sång, No 278 i finsta Psalmsboken: äfwen som war allmoges mest omtyckta andakts böcker, Arndts Sanna Christendom och Floréns sömlösa nåtter. Dock fordras en alldeles egen takt och talent att wara sctskribent, hvars egenkapar lättare låta känna än uttala sig. En af de wigtigaste reglor denne dock har att iakttaga, är att undwika bruket af sådana ord, som icke höra till sakens wäsende. Ett sådant ord är bland flere t. ex. ordet Öde i afseende på Christendomen. Christen uppenbarade försoningslära känner intet öde, känner ingen blind och hård nödwändighet, utan blott en mild försyn, och dock återkommer ordet öde i närwarande Psalmsamling, icke noga räknadt, en och tjugo särskilda gånger.

Ser man i allmänhet på de härwarande omarbetade Psalmer, skall man finna att Comiteens ledamöter isynnerhet warit angelägne att bortskaffa alla gamla ord, alla archaisiska böjningar och alla origina rim, och detta bemödande är wist godt och betydligt om man derwid föresatt sig, att äfwen noggrant iakttaga ordens accent och framför alle att bibehålla uttrycket i sin ursprungliga kyrka. Huruvida detta är utfördt, skola wi erfara när wi betrakta hwarje Psalm särskildt, och hem

skälla wi följ. anmärkningar till Comiteens och de sakkunniges bepröfwande.

N:o 1 När wi erinra oss, att det är en Psalm, ett qwåde som, enligt Förf:s assigt, bör sjungas i en kyrka under Guds tjensten må wi fråga hwem det är, som sålunda tilltalar:

„Hör menika! Hör de helga bud?“

Icke kan man föreställa sig att det är Gud sjelf, ty i 10:de str. talas om Guds nåd och i 12:te str. heter det om Gud sjelf: Så säger han. Icke heller kan det wara den ena församlingens ledamot som tilltalar den andra sågande: Hör mig ej andra Gudar haf. — I gamla Psalmen råder mer redighet, beständighet och hållning. — I 2:a str. hwilken svarar mot första budordet, förekommer denna befallning:

„O menika, war ej menfors slaf.“

Detta är att nog mycket amplifiera det utsprungliga uttryckets mening. Kanhända torde det äfwen wara öfwerfödiget att förbjuda någon nederfalla för mull. — 10:de str. är denna:

„Haf icke lust till nästans hus:

Guds nåd går widt som solens ljus:

Han (nåden?) hwar och en försörja wet

Som afund styr och girighet. Kyrie eleison.“

Är Guds försyn endast inskränkt till dem som fly afund och girighet? —

N:o 2 Hörjar:

„Ho mågar tråda fram för Herran,

Då han sin lag utgifwer?

Dock se, från dig han aldrig fierran

Den i ditt hjerter skrifwer.“ —

Huru kan det wara fråga om att tråda fram för den som från mig är aldrig fierran?

„Ack! endast kärlek, kärlek hjuda

De ewiga budorden.“ (8: de str.)

Hör det första låter wäl icke kärlek hjuda el-

ter besalla sig. Hör det andra, är det obgenligt att säga det kärlek utgör wäsendet af en lag, ty det är skrifwit: för edra hjerans ondsko skull är lagen kommen i werlden. Lagen uppenbarar Guds strånga rättvisa och Evangelium hans gränslösa barmhertighet, hans oändliga kärlek. — Hör det tredje är sista stafwelsen i daktylen ewiga förswag, för att kunna uppråga den första stafwelsens längd i budorden.

N:o 3. Liksom i 1:a Psalmen Gud utgifwer sin lag med thordönsröst, berättas det i denna, att Gud stod på Sinai, för döld i röken, bland eld och rök och thordöns ljud. Detta är kanske att blanda sina färgor nog starkt. — 2:a str. är deremot utmärkt wacker: brinnande religiositet och fast förtröstan till den oändlige Medlaren uttala sig der i ett warmt och upphöjdt språk.

N:o 4. I 2:a str. är misshärad:

„Wi tro också på Jesum Christ,

Fadrens son, „den ewigt föra (?!)

Som varit fört, „som blifwer sif“ (?).“ —

Hos Hr Hedborn (Psalmer. 1812. s. 1.) läser man denna föreställning mycket bättre uttryckt:

Wi tro också på Jesum Christ

Fadrens Son, wår Herre föra;

Med Fadren ewigt sif förwist

Uti höghet, makt och ära.“ —

utan att Rec. dock wille säga, att äfwen dessa verser alldeles tillfredsställa honom. Den Christliga tron, wår palladium, måste wäl framjungas — om den skall sjungas — med hymnens högtidligaste toner. —

N:o 5, är ett wacker poem, men kanske allt för werldligt för en Psalmbok. Ledamoten af en Christelig församling tror icke på Medlaren,

„ — som erödes af wår nåd

”Att himlens bud till jorden låra.”
utan på Jesus Kristus, Guds son, hwilken tog mandom för att blifwa medlare. —

N:o 6, är den Ambrosianska Lössången. Den är alldeles oförändradt lånad ur gamla Psalmboken på den archaisiska råttkrifvningen och ordböjningen när. Kanhända hade det dock icke skadat att här och der bringa den närmare till originalet. Den börjar Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur: Te æternum Patrem, omnis terra veneratur: Tibi omnes Angeli, Tibi coeli & univærse potestates, Tibi Cherubim & Seraphim incesabili voce proclamant Sanctus &c. Och i st. f. de mätta verferne: Dig lofwa och priså alla helga Apostlar etc. låsa wi på latin: Te gloriosus Apostolorum Chorus, Te Prophetarum laudabilis numerus, Te martyrum candidatus laudat exercitus.

N:o 7, är säkerligen icke sjungbar, åtminstone icke efter samma melodi som är satt för motsvarande sång i G. Psb. emedan hwar vers är i denna en stafwelse långre än i den gamla. — 3:2:a str.

”Och de, som här i död och qwal
Förkunnat din rättfärdighet,
De stå inför ditt anlete

Och se och håpna (!) och tillbe.”

är en nog wotnig omskrifning af Te martyrum candidatus laudat exercitus. — 3:3:e str. uttrycka orden:

”Du ser till oss i grafven än.”
tanken och meningén endast oegentligt.

N:o 8. En från början till slut mislyckad sång. Då den icke posar på melodien af N:o 8 i G. Psb. kan Nec. icke förstå, hwi denna är föredragen de lyckliga parafrafer öfwer Fader vår, som wi åga af Hr.ne Odmann, Dahl och Örenstjerna. Skulle brist

på Choral wällat de båda senares uteslutande (fastän wäl församlingen helst låser Herrans bön), så kan detta icke gälla i afseende på Dr. Odmanns wackra sång (Först. till Kyrkosånger. 3:e Uppl. s. 60) som har gifwen melodi. — Den närwarande börjar:

”Wi, med alla och för alla,
D allas Fader! dig åkalla.”

Ett dylikt ordspel, (hwilket också drifwes med ordet ställa, i början af 2:a str.) motstrider fullkomligen det wärdiga allwar, som bär utgöra karakteren af andelig sång.

”— Wåra själar, som sig wigå
Sill dyrkan af ditt helga namn.”

Man wiget sig med någon, men till någon ting inwiget man sig. —

”Lär oss söka
Ditt rike blott;
Så blir allt godt

I lif och död wår sälla lott!”

Naturligwis är det en säll lott att erhålla allt godt, men hwem har lofwat att denna skall tillhöra den fromme här i lifwet? —

N:o 9. Är en i allt afseende wida båtens lyckad behandling af samma ämne, som utgjorde innehållet af den föregående. Psalmens anda är warm och from och uttrycket är enkelt och ledigt. Endast 6:e str. har ej det helas naturlighet:

”War wårt född i profwets fara,
War wårt flydd, när werldens snara
För wårt swaga hjerta ställs;
Och bered mot alla öden,
Och i lifwet och i döden
Från allt ondt, o fader fräls.”

Profwet är ett i den andeliga terminologien obekant ord, liksom ödet. Man känner blott, i stället för det södra, pröfning och frestelse och i st. f. det senare försyrt eller stickelse. Äfwen är det icke just någon wacker bild, att ställa snaror för hjertan liksom för skadedjur.

Men denna strof förekommer mycket bättre i samlingen af Omarbetade Psalmer, af Chorås och Wallin (Ny Uppl. s. 106):

„Vi förvillas på vår bana,
Än af världens onda wana,
Än af våra lustars swall:
Herre! för oss ej i fara,
Men i frestelsen bewara
Våra fötter ifrån fall.“

Antages denna läseart, så får äfwen sjunde hänen sin egen strof, hwarigenom det hela vinner i symmetri.—

N:o 10 o. 11, handla båda om Doppelsen, och är en lätt versification, osökta behagliga bilder och ett rent språk, användt för sommanrimmandet af wisa Bibliska uttryck, tillräcklige, så skola dessa, och isynnerhet N:o 10, kunna göra anspråk på att heta wackra Psalmer. Detta namn torde dock förwägras dem af den, som af ett sådant skaldestycke will genomträngas och elbas i sin innersta själ och som hysar den öfwertogelsen, att en lefwande känsla af Christi gudomliga anda i alla former måste wara orthodor. En sådan torde finna uttryck, sådana som

„— barn i ondskan waren,
Ei barn uti förståndet.“

nog mycket falla in i den prosaiska maximonen; och sådana som:

„När du stilla, som en dufwa,
Fördom sönt till Jordans bryn.“

allt för besynnerliga. Att den Helige Ande sänkte sig öfwer Jesu hufwud, i Dufwoliktelse wet man af Evangelium, men icke att han nedsänkte sig så stilla som en Dufwa. — Den wackra strosen i N:o 10, är utan twiswel denna:

Vår korsets tecken i ditt bröst,
Vår det i alla öden (?):
Det blifwa skall din enda tröst

Dot synden, sorgen, döden.
Det tecknet i ditt anset tag:
B-känn din tro för världen.
Så hafwer Gud till dig behag,
Och när du slutat färdan,
Du än af Herran kännes.“

men des innehåll står i oppositio med war nu gällande Doppelsritual. Ingen sann Kristen kan någonsin gilla, att korstecknet, Kristendomens symbol, är beröfradt ur nya Handboken; men denna engång antagen och sanktionerad, måste wäl de öfriga religions böckerna med den stå i öfwerensstämmelse. —

Med ytterlig förwäring har Dec. bland Nattwardspsalmerna, saknat Herr Hedbores (Psalmer. 1812. s. 31), utan all jemförelse den skönaste, som öfwer detta ämne hitills blifwit framlagd för svenska allmänheten, såwida innerlig andakt, djup känsla af nattwardens heliga mysterium, brinnande religiositet och ett sant, hänsörande inspirations språk, äro de yppersta egenskaper i en andelig sång. Dock säst Comiteen utslutit det wackraste, har den dock wiserligen skänkt oss mycket wacker, t. ex. N:o 12, i hwilken blott 1:a och 3:de str. äro något matta. Det öfriga är strängt dogmatiskt, men uttryckt med wärma och enkelhet.

N:o 13, är som den föregående, egentligen bestämmd att nyttjas wid ungdomens första nattwardsång, och är i allmänhet wacker, fastän Comiteen här haft tillgång på en wackrare, neml. Dr Wallins (Omarb. Psalm. af Chorås och Wallin. s. 175), hwilken har ett så rent uttryck af barnlig förtrostan och ungdomlig andakt. — 3:3e str. af närwarande Psalm, läsa wi;

„Wilde Jesu! från det högga
Anse med barmhertighet
„Dessa tårar från ett öga,
Som ännu ej frymta wet.“ —

Högst Wislyskad! Barnen böra icke warnas för ett sel som snarare är älderdomens än ungdomens. Den samma ofkulden fryrer ej öfwer sin upprigtighet. (Fortf. följer.)

Bihang
III
Svensk Literatur, Tidning.

N:o 14.

November.

1815.

Lärda Nyheter.
Stockholm:

Den 29 Novemb. aflemnade Hof. Marskalken Baron Sjernelid, enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning, till Kongl. Biblioteket, 64 gamla Permebref, hvilka Theol. Adjuncten Mag. C. Bergström för Hans Majest:ts egen Samling afgifvit. Det äldsta war ett stadfästelsebref, utfärdade af Kon. Magnus Ludulås år 1286. Det yngsta är en dom af år 1671. I denna samling finnes äfven ett bref af Kon. Eric Wänsson. De flesta röra Bo Jonsson Grip.

Upsala:

Akademiens Naturalhistoriska Museum, såsom ut så rikt genom Prof. Thunbergs stora donation, har icke längesedan erhållit twenne betydliga tillökningar. Hans Majest:ts Konungen har för en summa af 8000 Riksd. B:co inköpt Banco-Commisarien Ekman's Samling af Conchylier, och behagat allernådigtst förära densamma till Akademien härstäds*). Denna samling blifwer, på samma sätt, som Drottningholmiska samlingen, uppställd i det äldre Museum. — Den andra tillökningen, som består af Naturalier från Brasilien, är fördrad af Swenska och Norriska Consula i Rio Janeiro L. Westin. Den består tytyllycker af en wacker samling Foglar, Insecter, äfvensom några Mammalia. En lefwande Kanguro-hona ärföljde äfven denna donation. Hr Westin låter, på egen bekostnad, en Tytt Na-

*) Tillika har Kongl. Maj:st allernådigtst befallt att dupletterna i denna donation skola aflemnas till Universitetet i Christiania.

turalhistoricus Freireiz beresa de inre delarne af Brasilien. Denne har redan gjort en resa och har, för icke lång tid sedan, åter företagit den andra.

Under d. 3 nästl. Augusti har Kongl. Maj:st i Nærlige Stånd och wärdighet i nåder upphöjt Archiatern, Profesorn och Riddaren af R. Nordstj. Orden Doct. Pehr Afzelius.

Efter utfärdade Program af Akademiens Rector Magnificus, Juris Profesorn Doct. L. G. Rabenius, blef Erraerd. Theol. Profesorn, Theol. Licentiaten, Maa. Joh. Thorsander d. 30 Nov. installerad och höll derwid sit inträdes tal: de auctoritate Libris Symbolicis debita observationes nonnullæ.

Efter återkomsten från Stockholm, uppvaktades Profesorn och Commendören Doct. Thunberg, den 13 Nov., af samlige Studerande Nationernas Curatorer, då Curator för Stockholms Nation uppläste följande lyctdningsadress:

"Den Studerande Unadomen wid detta Lärosäte, lifwad af den uppriktiga tillgifwenhet och wördnad för Herr Profesorn och Commendören, med hwilken den alltid omfattat de af siningsvärde Wän, som med oafbruten omsorg för des underwising och stigande upphysning förena wälsiljan, godheten och wärdigheten i sit sätt att den bemätra, har med sann och innerlig sågnad förnummit den uppmärksamhet, en rättwis Konung såstat på Hère Profesorns och Commendörens länge af detta Lärdomsäte, af Fäberneslandet och Europas Lärde kända och erkända förtjenster. Och då den Studerande Unadomen icke kan för Herr Profesorn och Commendören lika allmänt uttrycka denna sågnad, som

den allmänt kändes, han den uppdragit är of, Curatorer för alla de särskilda landskap i hvilka den fördelas, att den sammas förliara.

Än nu hafwa den äran att fullgöra detta angenäma uppdrag, tillåta wi of derwid den försäkra att, om söga någon haft mera rätt till wår förtroende, wår aktning och wår kärlek, så har ingen eller njurit den mera allmänt, mera oinskränkt. Om wi derföre tillförene icke utan stolhet vämint of, att en ibland de första af Sweriges Lärda och den förste af denna Akademis framfarne Lärare, som hurit något tecken af Ridderliga wärdighet, wor den obödlige von Linné, så gläder det of nu uppriktigt att wi med lika stolhet kunna tillägga, att den förste bland wåra wärdade Lärare, som hurit Commendresbandet, är von Linné's älskade lärjunge, den berömda Eficerådaren på hans Lärstol.

Ä samtelige wåra Landsmäns wäntar, med hserats hela wärma, önska wi Dig, Akademiens prydnad och wärdade Äldersman! ännu en fölib af månaa och glada år! men om wi ä ena sedan nådgas bekänna, att öfvertygelsen om wår nytta, Akademiens heber och den lärda verdens bättnad hafwa en betydliga del i det förra af denna önskan, så lofwe wi deremet ä den andra helligt, att med wår upmärksamhet, wår aktning och wår kärlek, bidraaga derill att det senare må gå i fullbordan.

Sluteligen urbedje wi of att i Herr Professorns och Commendrens fortfarande ynnest och bewägenhet framgent så wara inneslurna, så wiftr som wi stöfse wilja bemöda of om att wara dem wärdige".

Herr Professorn och Commendren sworade: "Den heder, som, wid wedermålet af en stor och mild Konungs Nåd, den Studerande Ungdomen behagar wisa mig, och den del densamma tager i min lycka, äro så smickrande, att hela min erkänsla, ehuru liflig och warm, icke kan motswara dem, eller jag nog wärdigt tolka de känslor af förbindelse och tillgifwenhet, som swalla inom detta bröst.

Jag har alltid med allwar besittat mig derom, att icke allenast göda de Studerande all den rättwisa de försjena, utan of att wid alla

tillfällen, så widt det stät i min förmåga, besörnja Deras sanno wäl och bästa. Men detta allt har jag onskit wara min ömsjörliga skyldighet. Jag har derföre albrig wäntat någon belöning än den förnöjelse, som medwontandet af utryllda pligter öfwer.

All Herrar Studerande med wänskap behaga omfatta mig, är den bästa och kdraste belöning jag någonsin kon önska mig och den jag alltid skall mera högt wärdera. Om jag under min snart 40-åriga tjersittid, såsom Lärare, något konnat bidraaga till Deras underwising och öpplysning, skall äran kan deras, wid min lefnads östom, blifwa min lifwaste tillfredskännele.

Min nitäfskan för den Studerande Ungdomens wälfärd skall sjelfwa älderdomens kät hos mig icke kunna förswaga. För dessa ä skans wärdade Pupiller skall jag, under min äierstäens de lefnad, alltid förbliwa hwod jag hiritills alltid warit, en Far, en Wän, en Bror. Dess wälgång skall wora mig så öm, så hellig, som min egen, och der min förmåga brister att besordra densamma, skola mina önskingar och förböner till Gud höras brianande.

Jag har använde min Ungdoms eld för att winna skicklighet till mitt fäderneslands tjenst: Min Mannas ålders bemödanen hafwa warit helgade ät detta Läroäres blomstrande Ungdom: Ät dessa fosterbygdens gunstlingar skola min älderdoms önskingar, min tillgifwenhet, min wänskap, min kärlek och högaktning wara egenade och uppskrade.

Wärdens, Mine Herrar, såsom Represantner och Wärdare för den här Studerande Ungdomen, sjelfwe wara försäkrade om dessa mina tänkesätt, och wärdens derom försäkra Dem, som här söka tillwärt i lärdom och dygd, i wisedom och skicklighet, till Guds ära, Konungens tjenst och Fäderneslandets framtida wälfärd".

Lund:

Konst. Major har upvä underdänig ansökning förbrunnat Botan. & Oecon. Pract. Professorn Mag. Carl A. Agardh tillstånd, att, i stället för Prest. och Postoral. examen, utgifwa och förswara en Theologisk Disertation.

Under d. 29 Nov. har Kongl. Maj:et i när-
der utnåmt Theol. Professorn och Director Se-
minarii hånstades Doct. Carl P. Hagberg till
Kyrkoherde i St. Clara Föreläsning och vice Prä-
ses i Stockholms Stads Consistorium.

Juris Docens Mag. Sv. Rydberg har
erhållit två och ett halvt års tjänstledighet, för att
företaga en resa till England, i offigt att der inhämta
lärd kunskap af dess lagar och allmänna inrättningar.

Linköping:

ConRectorn Mag. Dan. Leonh. Rinmans-
son har blifwit utnåmd till Rector wid Trivial-
Scholan härstädes.

Skara:

RegementsPastorn wid Kongl. Svea Lif-
Gardie Mag. Lars P. Nizelius har blifwit ut-
nåmd till Kyrkoherde i Alingsås af detta Stift.

Westerås:

Till Fellingebro regala Pastorat af 1:sta
klassen i detta Stift, äro å förslag uppförde: 1.
Kongl. Ord. HofPredikanten, Prosten öfver
Fellingebro Contract, Kyrkoherden i Näsbo och
Erwalla Mag. Nils Sam. Swederus 2. Pro-
sten och Kyrkoherden i Ros. Carls och Torpa Förs-
saml. af Strenungs Stift J. Alplund. 3. v.
Pastorn i Romsfarna, Theol. Licentiaten Mag.
Dan. Swäfer.

Göteborg:

Till Gymnasium härstädes har af framtid-
ne Läkaren wid Sahlgrenska Sjukhuset, Doct.
J. J. Ekman stobhus blifwit skänkt ett för-
träffligt Electricitets Apparat med Batteri af 36
större flaskor och tillbehör. Glasstjman är 7.4
dels aln i diameter.

Kongl. Bertensköps- och Witerhets Sam-
hället härstädes har af en sin Ledamot Öfver-
Fältskaren och Riddaren E. Hultberg blifwit
beaktad med ett wäl ordnadt Herbarium, be-
stående af 8000 exemplar ins och utländska väx-
ter. Dessutom har Kongl. Samhället för egen
räkning inköpt framl. Doct. Ekmans efterlemnade
de vackra Mineraliensamling, med de böcker som
angå detta ämne. När härtill lägges den sam-

ling af uppskoppade Foglar, som Baron Silf-
werstiöld i Alingsås, för några år sedan, till
Samhället förskade, torde betydligheten af Kongl.
Samhällets Naturalie-samlingar snart inses.

Carlstad:

Theol. Lectorn Mag. N. Hammargren har
blifwit förordnad till Kyrkoherde i Drumsfogs Con-
sistoriella Pastorat, af detta Stift, hwartill han wid
wälet erhållit nära enhällig kallelse.

Domkyrko-Synsamannen och ConRectorn wid
härwarande TrivialSchola är utnåmd till Gym-
nasii Adjunct härstädes.

Hernd sand:

Mag. Carl Rudolph Carlung har blifwit
utnåmd till Gymnasii Adjunct härstädes.

Christiania.

Candidatus Theologia Dahl ifrån Köpen-
hamn har blifwit kallad såsom Lector Philo-
sophia till Universitetet härstädes.

Under loppet af förlebne Fekruari månad
har från Bergwerks-Seminarium på Konasberg,
des Mineraliensamling samt Instrumenter och Mes-
seler blifwit hirsflyttade, och med Universitetet
förändade.

Enligt Kongl. Rescript af d. 16 Febr. d. Å.
 skall examen Pharmaceuticum härstädes fördrö-
tas af Medicinska Facultetens Professorer och af en
utaf Collegium Academicum tillkallad Apothekare.
 Candidaten undfår testimonium publicum i hwil-
ket han kallas Laudabilis eller hand Laudabilis.

Till inköp af nödige Physiska Appara-
ter har Kongl. Maj:et bewilljat 8000 Riksbank-
daler i Skilwör, och till anskaffande af ett
Bibliothek 57,600 Riksbankdaler i Skilwör så-
som förskott, intilldes Universitetet kan komma i
bestämning af de för desamma bestämde Fonder.
 Likledes äro 1000 Riksbankdaler bewilljade till en
Modellkammars anläggning.

Universitetet har erhållit rättighet att för-
läsa de Norriska Almanachorna, hwilka följde
af Docenten i Astronomien hädanefter komma
att upprädas. Postmästaren i Christiania är
förbunden att emottaga och portofritt till alla

Postmästare i Norrige försända Almanachorna samt tillika incipera bergningens, och derske, inom Mars månads utgåna hwarje år, göra Universitetet reda och räkenskap. Postmästaren i Christiania får för detta besvär sig till gode beräkna 8 procent af de medel han till Universitetet levererar, äfvensom de örrige Postmästarene få beräkna 8 procent som försäkring af swode, då de till Postmästaren i Christiania, insända de i slutne medlen, hwilket årligen inom medium af Mars månad skall vara fullgjordt.

Sedan Universitetets begynnelse i Jun. månad 1813 äro 84 Cives Academici inskrifne, Enligt uppatst i den Norske Rikstidende, räknades de Studerandes antal vid Universitetet i sistl. Decob. månad till något öfwer 100.

De håwarande Kongl. Sällskaper för Norriges wäl, har för detta årens råslan ursatt ätskilliga Pris i hversdåga Ekonomiska, Pädagogiska och Topographiska ämnen, och bland andra ämnen för "ett Enrist eller Dramatiskt Diat over en Norsk Nations tilldragelse," Priser är ifrån 100 till 300 Rtd.

Biskoppen, Leb. af K. Nordstj. Orden, Doct. P. O. Bugge har, med ingången af närwarande år nedlagt sina functioner som Präses och vice Präses i Kongl. Norske WetenskapsSällskapet i Trondhjem.

Ett BibelSällskap för Norrige har härstädes, för icke lång tid sedan, blifwit instiitadt. Rikets 5 Biskoppar äro deraf Ledamöter. Hans Kongl. Höghet KronPrinsen har till Sällskapet fördrat en summa af 6500 Rtd. Banco.

En Commissions. Bokhandel med Swenska, Norske, Tyska och Danska böcker är härstädes upprättad af Bokhandlaren Hans A. Hjelm.

I Norrige utgifwes för närwarande följande Tidningar: 1) Den Norske Rikstidende. 2) Christianias IntelligensBödder. 3) Den Trondhjemste lille Tilskuer. 4) De Trondhjemste Contors Efterrettelser. Under det att Storchingee är samladt, utgifwes Norske Storchingets Efterretninger. Hwarje numer utgör ett halst ark 4:0.

Följande märkwärdigare böcker äro utloppet af detta år i Norrige utkomne: Norges Odelaret med Hensyn til Rigets Constitution af Ammand Salsen. — Einat Tambeßelwar Nordens Helt, af den samma. — Universite saarene, beträgete som den worderende Embetsmands dannelsesperiode, af Steener J. Stenersen Licet. wid Universitetet härstädes.

Literära underrättelser.

I slutet af September månad, har af Gyldenstalle Bokhandeln i Köpenhamn blifwit besörjd och utgifwen en Fortegnelse over de Böger som i Maret 1814 ere utkomne i de tre nordiske Riger. Köbenhavn 1815. tv. hos Thiele. 34 sid. 8:0. Förretningen är ställd i Alphabetsordning, utom någon skillnad emellan de trenne rikenas Literatur, och jemte titeln på hwarje bok, är äfwen dess ark. eller sidotal, jemte Bokläsarpiset utotta. Inga andra Skrifter äro här upptagna än sådana, som finnas i Bokhandeln, således inga Förordningar, Akademiska Disputationer o. s. w. I förtal let omcalas den klagen som föres i Tyskland och på andra ställen, deröfwer, att inga tillfällen äro beredda, till Konstlars winnande om den nordiska Literaturen. Ändamålet med denna Catalog angifwes vara det att bana vägen för en Nordisk Bokmesse. Kunde detta ändamål ej genast winnas, wore ändå mycket wäntadt, om man kunde öfwerenskomma om stället der de 3 Rikenas Literära producter allrid funnos för ledpare att tillåta. Förslaget är godt och bör ej lemnas utan uppmärksamhet.

Utkommande Arbeten:

Swenskt och Latinsk Lexicon af N. O. Lindfors utgifwes i Lund. Första Delen är nyligen af trycket utkommen.

Poetisk Kalender för år 1816 utgifwen af Atterhom utkommer wid Decembris månads slut.

Iduna Sjette Häftet utkommer i början af nästkommande år.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 15.

Tisdagen den 15 April

1815.

R e c e n s i o n.

Gylfe (.) of Ding. Stockholm 1814. 498
sid. 8:o.

„Det enda ohjelpiga i Gylfe är grundfe-
let med planen. Huru mycket fördelaktigare
hade ej Förf. walt sig en bestånd historisk per-
son, eller något annat icke allegoriseradt stycke
ur Swenska historien, till ämne för sin hjelte-
dikt! Den wåg han hittills wandrar, har endast
warit en lysande kamp mot det omöjliga: han
synes hafwa tänkt: *καλον ὑπερ τῆ καλῆ
δυσχευ.*“

Så yttrar sig den Granskare, som i den-
na Tidning (1813, N:o 8. 10. o. 12) be-
dömde de Fem Sånger, som år 1812 först
utgafsos såsom prof på detta Drottqwåde.
Om Rec:s omdöme wäl i hufwudsaken sam-
manträffar härmed, men i detaljerna till en
del utfaller annorlunda, så är derell orsaken,
att wi hafwa Femton Sånger för oss,
då det förra Rec. endast hade Fem; och det
är således klart, att wi derigenom bättre sätas
i tillfälle att bedömma Skaldens numera full-
ändade manér.

„Jag förklarar högtidligt — säger Förf. i
Företalet — att jag icke ämnat skrifwa någon
Epopé. Jag kref blott en Folsaga.“ När
man fränskiljer de underliga föreställningar,
som senare konstkännare fästas wid namnet E-
popé och håller sig wid det urgamla begrep-
pet af Epos, har man swärt att förstå,
hwad Förf. wäl winna genom denna åfsitt-
nad. Iliaden, Odysseen, äro icke de grekiska
Folsagor? — och våra gamla kampsagor,
hwad hindrar dem, om man wäl nyttja en
grekisk benämning, att heta Episka Dikter? —
Will Skalden derigenom undgå att bedömmas
efter de grunder, hwarpå detta Skaldeslag stö-
der sig? — Eller gifwes det ej för hwarje
konst wisa ewiga, naturöndwändiga gränser,
dem ingen skaffadt öfwerträder? Och äro,
bland dessa regler, de icke swårast att följa,
hvilka naturen sjelf företecknar: just, emedan in-
gening är swårare att fatta än det alla
enklaste?

De anmärkingar öfwer Epismens art den
förra Rec. (i N:o 8.) förutsänder, äro sakris-
ta och träffande. Mot en sats, som der föres-
kommer, wilje wi tillåta oss en anmärkning.

„Des (Epos) pragmatisktus“ — heter: det — „bestämmer endast och allenast deraf, att det skall vara ett innerligt, ur Skaldens hug och hjerta frambruret lefvande ord till väckande af det nationella intresset; och då detta så väl genom en enda Sång kan åstadkommas, som genom en samling af dylika Sångar eller Sångor, så behöfver man naturligtvis icke mera än en eller två sådana, för att bedömma huruvida författaren sant uttryckt den episka ideen eller förfarit efter det episka schemat. Det är derföre allmänt bekant, att liksom den första rhapsodien i Iliaden icke behöfver alla de öfriga för att vara ett mästertligt fulländadt poem, liksom skulle Skalden hafva kunnat till de förhandenvarande tjugesyra i oändlighet tillägga ännu flera, utan att den inre poetiska begränsningen derigenom i någon mån blifvit öfverflödig.“

Charakteren af Epos är visserligen oändlighet. Den lyriska Skalden tager handen från Ilyran, så snart hans fulla hjerta utströmmat och sången är fulländad: Dramaturgen framställer ett stort ögonblick ur människolifvet inom tränga och skarpt utskafade gränser: men Sagskrifvarn uppfattar lifvet i hela dess mångfald, och tecknar med lika ursärlighet och lika örnådighet de första händelser, som de obetydligaste; med lika omsorg Achilleus' född, som den herrligaste af dess segrar. Sagan kan jämföras wid ett historiskt factum, som väl i sin involucion och evolution är oändligt, ty hvar är historiens begynnelse och fullbordan? — men dock i sig sjelft måste utgöra en organisk helhet. Wille någon t. ex. beskrifwa det sista Europeiska kriget, skilfragrundligt och föreräffligt härskörarne och härarna, deras uppträde, rörelser, och alla krigets ombytliga skiften; lemna med ett ord allt hvad af en god häfdattecknare äskas, men tvärt afbröta då

han hunnit till slaget wid Drebden: — wänne detta wore en fullbordad historia, i den mening som vi t. ex. kalla Sallustii Bellum Jugurthinum slutad? Icke annorlunda Iliaden. Första eller andra Sångar äro delar af en episk organism, men inga själfständiga poemer: den stora händelse, som utgör Iliadens ämne, när sin fullbordan med den mans ödd, som ensam wärnade Trojas murar. Det är sant: i tjugesyra andra sånger hade Trojas eröfring kunnat fulltas. Lägg till: i lika så många Achilleus' ödd och Heltarnes återfart och deras ärts öden, ämnen som sedan af Trojas ei blifwit begagnade — och så i oändlighet. I detta afseende är Odysseen en fortsättning af Iliaden. Det är klart, att Iliaden ur denna synpunkt blifwer ett fragment. — Men tilldragelser, som kunna förenas till en sluten historisk krets, som alla hwila på peripherien till samma medelpunkt, kunna jemwäl betraktas och behandlas som ett Helt; och dessa händelser, poetiskt framställda, utgöra en själfständig, inom sig sluten, Dikt. Naturen är oomätlig, men Konsten, till hwars väsende det hör att inom en gifwen begränsning samla och förtäta det spridda, måste verka inom en bestämd rymd; och äfwen den Episka Dikten, fastän den närmast gränsar till Naturen, får icke genom öfverspringandet af dessa ewiga ramar, nedsjunka till det halforganiska och medwetslösa.

Om denna sats skulle tillämpas på nådwarande Heltedikt, borde först undersökas: hvad är dess ämne? Finlands förändring från moderlandet? — Men då är Poemet med Tolfte Sängen slutad! — Eller äro — som troligare synes — vår tids häfder, de händelser som under våra ögon tilldragit sig, ej blott Finlands förlust, utan äfwen Sveriges regeneration, föremål för denna Dikt; då

är att befara att Förf. walt sig ett ämne, hwilket ej hans lifetid — om än hans krafter — äro tillräckliga att fullborda. Dessa handlinger äro af den art att de, som lärt synes, sakna all enhet annan än den historiska eller nödwändigheten: Finska kriget (eller för att uttrycka oss i Gylfes språk) Auras bortköfwande af Jotarne — den olycksfålle Jarlens affättande, Allhärjar-tinget, walet af en ny Jarl — nytt Allhärjar-ting och walet af en yngre Jarl — des död — infallandet af utländskt Jarl — Norges fosterbrödralag med Gylfe — se der lita många särskilda handlinger, som aldrig kunna bringas till artistisk enhet, om icke (i fall ämnet hade denna natur) genom en följande af Shakespearska skådespel, hwaruti hwarje skådespel svarar mot en akt af det stora Skådespelet och mellanhandlingerna upplösa sig i de pauser, som ligga emellan hwar Drama. Förf. har walt en annan utväg. Han har infett att dessa handlinger, som ledas af så ofta ombytta verkningsskrafter, ej kunde sammanslutas i en enda poetisk composition, utan att en person måste framkallas, på hwilka dessa handlinger måste hänföra sig. Skalden har således ej till hufvudhjelpen walt Regenten, hwilken under denna period lemnat skådesplatsen för flera andra „Jarlar“ — utan, „emedan nordiska statsförfattningen gjorde Folkets historia mera betydningfull än des Regents; ty folket war öfwer Regenten“ — menigheten sjelf, representerad af Nord-drottön Gylfe. Wi bestrida ej anmärkningens politiska riktighet, men wi bestrida des artistiska användbarhet: wi bestrida rimligheten att i 15 långa Sånger fortsätta skildringen af ett sådant kollektivt begrepps-wäsende. Förf. har sjelf förelagt sig denna fråga, och beswarat den så: „Hwad är Skaldkonst annat än

bildspråk? Hwar finnes den måttstock, som för Skalden bestämmer huru länge detta bildspråk bör uttänjas? Är bildningskraften en smärkrämme, som ej wägar afyttra i parti de warde han äger?“ — Efter handelen med förbudna waror, är wäl grofhandeln förbömligare än smärkrämmeriet. Ty olyckligtwis har Förf. förwertat begreppen af Symbolik och Allegori*). Symbolen (som i sig innefattar både Schemat och Allegorien) är en funnen kroppslig form för den urbildliga, i Fantastien förfinligade Ideen; des wäsende utgör grunden för all konst, emedan denna ej ofskjadt och obegränsadt förmår framställa det Ewigets Dändliga: Allegorien åter är en blott allusion en wälsad, hwars makt beror på ett ägonblickligt uppträde och försvinnande. Den bör

*) Rec. i Årgången 1813 är icke fri från samma misstag, då han t. ex. (s. 149) uttrar: „Allegorien är Gogans lifsprincip“ o. s. w. Den misstagen har här endast flött om en term, ej om saken: ty *raisonnement* är fullt ut riktigt. Det yppas tydligt wid början af 151 sid., der det heter: „Emellertid framkallades dock öfwerallt, åtminstone i wästarnes arbeten, verkliga individer och verkliga handlingar, endast gjorda till representanter för wisa begrepp och maximer (hellre: af wisa J. deer). Och således är wår Förf. den förste, som fallit på den utvägen att skapa alla sina hjeltar af allegorier för wisa landskaper och nationer, och endast omgifwa sig med dylika sjelfskapade kollektiv-personer.“ — Hwarje stor karakter — i Historien eller konstverlden — uttrycker wiserligen en idee, men är ej en representant för ett blott abstrakt begrepp såsom t. ex. Lapperbeten. De äldre Ästhetici, isynnerhet i Italien — wille på detta sätt göra Achilleus och de öfriga Trojaniske hjeltarne till allegoriska automater. En sådan wandrande död abstraktion är Richardsonens berömda Oran-dison.

blott såsom ornament, såsom figur till Poësen. Den har allraminst sitt rum i Fjellsagan, som bland alla skaldearter är mest aflägenad från all abstraktion.

En lika stor svårighet har ämnets moder- niter lagt i vägen för Skalden. Medan Aristoteles förestref, att ett episkt ämne måste väljas ur en från Skaldens tid aflägsen for- nader. Denna regel, är den grundad i skal- slagets egen natur? — Visserligen. Ty hvad är Epös eller Sagan? Om icke på engång folkslagens första religionshäfder, första histo- ria, första poesi? Det gifves ett tillstånd, hvar- på alla nationers urkunder hänvisa — ware sig att detta tillstånd (såsom de nyaste philo- sopher tro) är ursprungligt, eller att det är ers- dfradt från den dunkla natten och en sanslös- het af djurisk wildhet — ett tillstånd, släg- tets gyllene ålder, då menniskan ännu liksom är sammanvärt med naturen, då hennes å- den blott är fenomen, verkningar af phy- siska — inre eller ytre — drifter. Men barn- domens ofkuldsdagar vara icke länge: intell- gensen söndrar sig från naturen och begge fram- tråda mot hvarandra i en ofta våldsamt och förförande strid, och den äkta menskligheten begynner sin utveckling. Menniskan hand- lar. — I Konsten swara Sagan och Dramat mot dessa olika bildningsperioder. Sagan lefwer i det mythiska tideshvarfvet: natur- krafterna äro för det förwånade naturbarnet ej blott lefwande krafter, utan lefwande wäsen, som inbillningen lånar form och gestalt. Men de fly, dessa osynliga makter, wid en wäpnad reflexion (lyrismsens period); den samlar allt inom menniskans eget bröst, till dess den presade känslan öfvergår till klar och beständ hand- ling (Dramat). — I första bildningsgraden ledes menniskan — och äfwen de gudar den befatna inbillningen skapar — af tillfälligher

ter, mycker eller lidelser: i Dramat äro him- len och jorden strängt afföndrade och begge widrä hwarandra endast flyktige och förswin- nande. I stället för ett blindt willkor, har både på jorden och i den öfvermenskliga werl- den inträde ett säkert och ordngligt ordnings- tillstånd — som i Hedendomen framstår som ett obeweklige Öde, och i Christendomen som en mild och kärlekerik Försyn. Menniskan yt- trar nu mera ej endast begär, utan äf- wen fast och beständ willja; hon känner det mål, som är en polstjerna för hennes fria hand- lingar, och ideer, efter hvilka hon rigtar dem.

Det förswunna är ewigt förloradt, kan ej mera återkallas: hwarför genom magiska konst- grepp uppväcka en tom spökelse? De mäktiga, herrliga Gudarne hafwa för ewigt bortgått: hwarför återkalla deras wäpnader? Mythenas ålder har ingått i tiden; hwarför eftergyckla ett efterspel för äfädare, som ej mer tro de gamla undren? När barn domen förswunnit, hwarför leka med dess doctör? Wi äro män: wördom dessa minnen, men besittom oss om manliga och allvarsamma idrotter.

Rec. will ej engång anmärka att Hr Ring från gråa hedendomen framdragit machi- nerie till händelser, som tilldragit sig år 1808. 14: han är till och med öfwertygad, och har i det föregående sökt wisa det, att ett Epös, en Folks- saga nu för tiden är omöjlig — icke att sens- teras — men skrifwa så. Wi fatta icke, wi kunna ej uttrycka natur-ensalden i hela dess enfald: dessa skapelser blifwa alltid mer eller mindre lyckligt uppfunna mekanismer. All literär-historia — med sina så kallade Epopeer — från Virgilii och Cycloernes tid bemisar det. — Gylfe weberlägger ej denna gamla erfarenhet.

Detta om willkoren för Gylfes plan och ämne. Möjligheten engång antagen,

medgifwa wi att den är med flicklighet både grundreknad och utförd. Numret tillärer ej att lemna en exposition af denna widblötiga Hjeltesaga: — nog: Skalden har gjort allt för att, efter det schema han walt, utföra sitt ämne. Men det omöjliga har han ej kunnat besegra. Hans engång antagne hjelte har kastat honom på twenne klippor. Den ena är Gylfes förunderliga förhållande till sina Jarlar: hwilket öfwer flera ställen sprider en märkwardig förwirring. Denna creda ökas ännu mer, då Gylfe får två Jarlar på engång. Naturligtwis skola dessa personer tränga hwarandra, och beklagligtwis är det Gylfe sjelf, som får intråda i fluggan. I sonnerhet kan det ej göra god effekt, att se NordDrotten, den mäktige, rike, wise och tappre, illa handteras och skymfas af sin Jarl, utan att han widtager den ringaste anställt deremot.

Just denna Gylfes karakterslösa lambet är en af ämnets största ofullkomligheter. Aldrig har en skald framställt en episk Hjelte mera swag och wanmäktig. Det är sant att Förf. sökt hjälpa honom dermed, att han widhänger honom ett smycke som Söderns konstige dwär: gar smidt, som mördar all mandom, som mördar all kraft. „Kunde läsaren — heter det i Företalet — under uppfattandet af sjelfwa handelserna, glömma allegorien; och kunde han efter läsningen minnas den, då wore Gylfe förstådd.“ — Men då wore äfwen Gylfe förlorad. Glömda läsaren att Gylfe wore ett personifieradt begrepp för hela Swenskheten, hwad deltagande skulle han då hysa för en person, som skymfas och misshandlas af sina tjenare, som föderog sig allting oficklige och förwändt, och i alla slagningar slås och tillbaktränges. För att förekomma denna widriga effekt, påminner Skalden tidt och ofta att Gylfes makt ej nu är den samma som for-

den. Men för att i konstens werld kunna högakta en man — fordros mer än blotta sagnen; — wi måste sjelfwa hafwa sett honom handla, ty swag är, enligt Horatius, den werkan, som blott genom dronen förnimmes. Dersför har Skalden helt och hållet misräknat sig, när han framför Gylfe flickar folk med trompetter, eller låter honom sjelf, när ingen annan är tillhands, af alla krafter upphöja sig sjelf. Hör detta skryt äfwen till troheten af swenska nationalcharakteren; har den samma äran, som handlar lugnt och wärdigt, lemnar rum åt en bullrande högsfärd — då har äminstone ej läsarens intresse wunnit derpå. Allramtist hjälpes Gylfes krigsära dermed, att Skalden oupphörligen låter honom ryta; och det med den framgång, att äfwen wid dånnet sin isboja bröt (2:a B. v. 515), fastän tywär inga Jotar strämmas deraf; men beklagligtwis ryta ej blott Gylfe och hans Hofkämpar, ej blott Jotar, troll och Sudar, utan äfwen Sudianorna, ja Nura sjelf, den älskande bruden: med ett ord allt, hwad lif och anda har, uttrycker här med ryttande, i stället för wantigt tal, sina känslor och tankar.

I allmänhet då wi komma att tala om karaktersreknningar, tala wi om ett ämne, hwari Hr Lings aldrig lyckas. Hr L. äger, enligt Dec:s öfvertygelse, en rik uppfinningsgäftwa, en lysande inbillning och med ett ord alla de egenskaper, hwarmed en konstnär egentligen gör effekt. Men Enillet har ännu en annan sida, utan hwilken hwarje composition förlorar sin betydelse och nedsjunker till ett tomt och innehållslöst spel. Detta element är ett djupt och innerligt sinne, eller hwad Lyfkarne med ett enda ord kalla Gemäth, och af detta sinne, poesins merg och lifsjuft, finnas i Gylfe så spår. Man åskådar de båtens af Hr Lings tafvor med beundran, stundom

med häpnad och förwåning; men dessa gestalter fladdra i granna rustningar förbi våra bagon utan att quarlemna en bild, eller ett lefwande intryck. Icke så Homeros' oförgångliga heroer: icke så Niflunga och Volsunga, Sagornas kämpar. Förträffligt har Hr Ling målat Gylfes och hans Hofsämpars wapen, sköldar och rustningar. Den grekiske skalden är icke mindre beundransvärd i det plastiska: men han målar mer: hans tankar visa oss ej blott det yttre, utan hela den inre människans, själens djupaste och dolbaste rörelser. Hr Lings personer äro inga lefwande personer, men döda automater, utan annan individualisering, än blotta klädedrägtens; utan andra lifsfunktioner än de convulsiviska ryckningar, som maskinmålarens handkraft åstadkommer.

Gylfe sjelf är icke individual. „Men huru är det görligt — yttras det i granskningen af första upplagan (1813 s. 151) — att gifvartigt individualitet är en allegorisk representant af en vis stat?“ — Nec. vill för sin del medge, att det är möjligt. Ett folks störste man är, om vi ej bedraga oss, sin nations ypperste representant. Engelbrechte är Swenska nationens störste Medborgsman — Gustaf Wasa, den Swenskaste af Sveriges stora Konungar. En konstnär, som wäl framställt dessa karakterer, har framställt idealen af Swensk medborgerskaps, af Swensk konungslighet. Men vill en konstnär ej wälja historiska personer, må han, om hans egen hug ej säger honom något, af stora mästare lära konsten att nationalisera. Ty är t. ex. icke Riddar Montfaucon i Fouqués Zauberring ett ideal af fransiska ridderskapskåren? — Men Lings Gylfe är ingen Göt — blott en Swensk af aderronde eller nittonde århundradet, med alla dess oarter, fel och oöfver.

Gylfes Jarlar äro icke mindre matt teck-

nade. Mera grundlighet råder sig i Skillingen af Hofsämparne, hvilka föreställa rikets särskilda Landskaper. Med en beundransvärd konst är denna tassa utförd. Så sitter, kring Norddrottens bord (i Andra Sängen), den drottelike Rodin wid högsfåret:

Äf Silsbergets jern hans pansarskrud war;
och efter honom framställas den ordwise
Sydmanna-kämpen*), som en Grip
på seniga skullran bar; Ner i den lil-
le, som två pilar lade framför sig på
bordet; den idoge Kumbo-kämpen med
silfwerlans, och i skölden tre brinnande
berg: den starke Dalkämpen,

i gullrödan koppar han smidit sin kropp,
Han tyktes så hög, som Blåberget stå,
när midnattsolen sörgyller dess topp.

En två Pilar i jättiska handen han hade,
han framtrade dem både hwita och blå.

o. s. v. Hvarje drag i denna målning är sinnrikt och betydelsefullt. En presentation kan ej ske på ett mera lysande sätt. Men tror läsaren, att dessa kämpar, hwickas rustning och utwertes skick nu så måsterligt äro beskrifna, i skölden, hwar och en, skall utveckla sitt eget, sitt individuella handlingsfätt, — då är han bedragen. Ume den länge skickar sig alldeles på samma sätt som de kämpar tre, som sydligast suto wid kungsbordets ände, och när den stolte Gaute från Östanskog handlar, så kan man blott genom den olika uniformen skilla honom från den södriske Gaute i Westanskog, som widt i Köpmanna färder drog. Allesammans skröta och rya och slå mång tusende Totar.

Men Totarne, huru äro de tecknade? Ingenstädes har skaldens patriotiska känsla mer

*) Sudmannakämpen kallas ordwise, emedan „i Södermanland talas Swenska Språket renast.“!!

mislede honom. Man behöfver ej här frukta gwad någre förebrätt Ziaden äfwen som Aeneiden, att huswudpersonens fiender äro så intressant tecknade, (som t. ex. Hector och Turnus), att de skada den egentliga hjälten. Iwert om föreställas Jotarne som gastar, som gnissla och skratta, och deras Drott, den store Jätten, liknas wid Midgardsormen. Hans anlet är ludet och wild hans blick. Han röt — det dånade som om hållen sig lyft från sina bärdomsställen. Han teg: — och fradgan ur presfäde munnen steg: så wid stengrundet fraggar en hop, presfäde stod. — Denna ensidighet hedrar måhända Hr Lings patriotiska tänkesätt, men icke så alldeles hans artistiska. Den som läst Tafos Gjerusalemme, känner hwilken förlust denna (churu på långt när ej så wide bresna) patriiskhet åbragt hans Dikt; men den som studerat Gylfe infer, att ingen slags harm, medborgerlig eller individuell, framlockar Poesien, som fordrar en försoning mellan stridiga krafter. Själten erfår ej denna upplystans de rörelse wid skådespelet af blotta maskor som bryta sig mot maskor och mekaniska krafter, som kämpa mot mekaniska krafter, — som när en Hector dignar i sista striden för Fosterlandet mot Äfventyrens och den fortwariga Guds kants Son, — som när en Hannibal, själf en hel werldsdel, uppställer sina härar mot Roms störste Hjelte, — som när en Gustaf Adolf i trots af enwålders örnar, reser riddarstandaret på frihetens urgamlas jord, — eller som när den tolfte Carl pröfwar mandomens kraft mot flugherens, Nordens merg mot Södderns rånkor: — se der skådespel, wärdiga Gudar och menniskor. Men hwilken sublim känsla erfår man wid åsynen af en otalig mängd monstrosas wildmän, som under kuswa en förslappad folksörst?

Om Aera kan man ej egentligen säga att hon är misstecknad, emedan hon är alls intet tecknad. Jubillningen kan hwarcken föreställa sig detta amphibium som qwinna eller Amazon: och knapt något enda attribut tillkännagifwer att hon skall föreställa Finland.

Den öfvermenskliga werlden har lyckats Hr Ling wida bättre. Se derför att Rec. så synnerligt höge uppskattar Gudinnorna, som här och der röja wisa tycken af nittonde seklets mamseller; utan i afseende på den ymniga fantasi, hwarmed Hr Ling behandlat Ase-mythologien. I allmänhet är Hr L. ofta lycklig i skilringen ej blott af det försärliga, utan äfwen af det dunkla och hemlighetsfulla; men såsnart dessa skumma wäsenden skola framgå med bestånda former och i lugna förhållanden utveckla sina karakterer, då förmår penseln ej mera harmoniskt uttrycka det skiftande lifwet, utan måste hjälpa sig med wisa kraftdrag och påläggning af ständigt hopade särgor.

Då man jemför denna upplagas språk, ton och rhythmiska beskaffenhet med den föras, måste man wisse häruti tillägga närwarande omarbetning ett afgjort företräde. Grundtonen är ännu den samma: en wiss tios eller tolfstaswig daktyliststrochaisk versart, som utgör Diktens basis, afbruten af egentligen lyriska korta rhytmer: dock har den lyriska willkorligheten, som fordom i den föras herrskat, öfvergått till en mera bestämdepiff symmetri. Rec. anar, (dock tillstår han att han ej ännu bragt denna aning till full öfwerlygelse) att den princip Hr Ling följer, är riktig. Ty nordiska lifwet uttrycker sig i kontraster. Men ännu återstår en fråga, på hwilken Rec. ej wägar swara: är ej äfwen nu Gylfes grundvers, oaktadt sin nuwarande större regelbundenhet, för stormig? Wisserligen kan å ena sidan

invändas, att Nordens karakter på wisst sätt öfwerensstämmer med denna oro, men så tyckes äter denna oro ej så alldeles höra till Sagans lugnt framskridande wäsende. Ware sig härmed huru som helst, så är åtminstone afgjort, att Heltwa versartens natur twungit Skalden till en wis affektation, till en nödwändighet att förtälja wanliga händelser med utökta ord och en wis lyrisk emphas, och detta salika parthos, denna prention i uttrycket, beständigt upprepad, gör tonen enformig och trötande, och flappar känslan äfwen för de ställen, der den är naturlig*). Detta är mest märkligt i slagtebetsningarna, som alla äro repetitioner af hwarandra: när man läst en, har man läst alla. — Frågfiguren är öfwerallt i största öfwerfödd använd.

I allmänhet har Hr Ling uppfattat en sida af Nordens karakter. Kraft och enersgi, höga bilder, nya och djerfta liknelser, förwånande och effekrika uttryck, — se der förtjenster hwaruti ingen öfwerträffar Gylfes Bard. Men det lilla wemodet, den djupa heliga tyfnaden, det inre förborgade, esoteriska lifwet utgör äfwen en sida af Nordens natur. Hr L. är äfwen i Poesien en stor atlet: en medelmättig konstnär, men en beundransvärd virtuös. Också förfaller han ofta i de fel, som äro ofölsaktiga från effekt: talangen. Det sublima, det colosala och gigantiska är för honom icke nog sublimt, colosalt och gigantiskt: det måste så länge öfwerladdas, förhöjas och

*) Så heter det t. ex. om de uppsassande tårnor i Wallhall:

Den ena gullfärlen följa bår,
Den andra gullfärlen watta plår,
Den tredje dem till bordet ju bår.

Sålledes två rhetoriska figurer för att berättatågouting så enkelt.

uppstegras, tills det änsligen öfwerstiger sinnligheterens mätt, och den oändliga förwåningen upplöser sig i ett oändligt löje. Wi äro flyddige Guds. den rättwisfan att han i många fall inställt denna jagt efter det swulstiga, det swindelande äfwentyliga, hwilken redan i denna Tidning (1813, N:o 8, 10 o. 12) så rättwisst blifwit tadlad. Han sökar i denna upplaga mycket mindre med lestrar och blod; wäl frammar Gulse ännu det blåhårda stället snöhwitt; men hwarken wäjar numera hjelmbrusten som en knarkande fog, eller fräser mera ögat på gullejonet i gehängknappen: wäl ligger ännu pannans buckliga rynka Så hög som en swällande wåg, När hon stiger med bränning på bränning; wäl hänga ännu Gudens ögonbryn höga Likt furuns snöhöljda gren Nedom hans solskarpa öga; eller som det heter i denna omarsberning: likt granarne höga, Som luta från klippan med snöhöljdan gren: men den som jemför begge upplagorna, skall dock utan twifkan medgifsna att Skalden här widå mera konat sina läsares nerver. Twertom har han på flera ställen sösat så mycket gull, att syuen deraf weckligen bländas. Så t. ex. springer „Freja (VI 639—70) opp från gullbänken, klappar med fingraena på gullbordet så der klingar (?), och nu födo Lofn och Snottora gullstolen under bordet och sprungo på gyllene tiljan och framtaggo ur gullskrinet mång stycken af guldet klara.“ I början af samma sång sitter Wanadis med korsade ben och med handen född mot det gyllene bord, på sin gullbänk. Siofna förespånne då det snöhwita katespannet för gullfärran — (deras gullögon hwälfdes så listigt omkring): tager gullpiskan, rör gullrämmen. o. s. w. Allt detta i en enda rassa, v. 2—44. (Slutet följer).

Bihang
till
Svensk Literatur-Tidning.

N:o 15.

December.

1815.

Akad. Prisutdelning, Prissåmnen.

Stockholm:

Den 20 December, Svenska Akademiens högtidsdag, var förmiddagen Gudsstund i SlotsCapellet och eftermiddagen offentlig sammankomst i stora Vårssalen, som öppnades af Akademiens Direktör Presidenten Frih. N. N. Edlerantz med ett tal, hvarrefter han tillkännagaf, att, öfver de usafte täflingsåmnen i Wåltaligheten, hade 4 Skrifter inkommit, ibland hvilka Akademien tilldömt stora priset åt N:o 2. Försoök till första Korstågets Historia författad af Vitt. Nom. Docens i Upsala Mag. Joseph Wallin. 3 Skaldekonsten hade 13 täflingskrifter inkommit, hvaribland N:o 4 Sång öfver Sweriges och Norriges Förening, författad af ConsistoriNotarien i Werid Mag. Dawid Aspelin, erhöill stora priset. Med andra Gullpenningen utmärktes N:o 9 Öfversättning och Imitation af Poileaus Art Poétique författad af KrigsMåder Grefwe Gust. Snoilsky. Af de 2:ne pris framl. HofCantzlern Friherre Chr. Bogisl. Zibeth stiftor, hade Akademien tillerkänt ett åt Adjuncien wid CarthedralScholan i Stockholm Mag. Lars Maan. Enberg för deß svar på Akademiens prisfråga „om sambandet mellan en råte Smak och en rått Förståndsbodling, samt hwad inskrælse Smakfen, under detta hänseende betraktad, har på Sambället." Dessutom hade Akademien tillagt Lundbladsska Priset åt Häkmästaren wid Kgl. KrigsAkademien N. H. Ling. Den Minnespenning, Akademien detta år lätit prägla öfver

HofIntendenten Joh. Tobias Sergell, *) föreställes å ena sidan Sergells bröstbild med namn och titlar samt å den andra Pygmalion huggande på en bildstod, med öfverskrift: Nec Dextræ Deus Absait. I affärningen: Summorum Aemulo Sculptorum Denato MDCCCXIV. Sergells minne författad af Akademiens Ledamot Professorn och Prosten Mag. Frans Mich. Franzén upplästes.

Till täflingsåmnen för nästl. år 1816 har Akademien fastställt: 3 Wåltaligheten 1) Åreminne öfver Kongl. Rådet och Fältmarskalken Grefwe Magnus Stenbock. 2) Försoök i Historiska Stilen med fritt val af ämnen, ur Sweriges eller andra länders Historia, hvilka dock icke må wara närmare till vår tid än slutet af 1600:talet. 3) Christopher Columbi tal till Konung Ferdinand och Drottning Isabella, då han, på sina fienders anlagelse förds fångslig ifrån America, genast wid ankomsten till Spanien på Kongl. befallning sattes i frihet samt fick företråde hos Konungen och Drottningen. 4) Något Philosophiskt och helst Moralliskt ämne tjenligt att utdröas i en wåltalig stil. 5) Skaldekonsten lemnas fritt val af ämne, med inskränkning till de öfwarfsamma; äfwen mottagas, under samma villkor, öfversättningar af Clastiska Kultorer i alla språk. Priset är en Guldmedalj af 25 Dukater och täflingskrifterne böra inom d. 8 October 1816 till Akademiens Secreterare insändas.

*) Denna minnespenning är det första kända försöket af en ung konstnär G. A. Enegren, och som berättigar oss, att med tiden af honom hoppas mycket.

Upsala:

Utgifne Disputationer: Högsterminen 1815.

Under Anatomia & Chirurg. Professorn Doct.
Jac. Åkermans präsidium:

Observationes circa Lithotomiam, pro
Gradu Medico Auctor *Carl Joh. Ekström*
Wermel. Chir. Mag. Ledamot af K. Sundhets
Coll. 1 och 3 sjerdebels ark.

Under E. O. Med. Professorn Doct. Adam
Afzelius:

Remedia Guineensia. Collect. IX. Resp.
Carl Aug. Thelning W Goth. 1 och ett sjerd.
ark.

Under Histor. Professorn, Led. af K. Nordstj.
Orden Doct. E. Mich. Fant:

Monumentorum Veterum Historiæ Sveo-
Gothicæ Prolegomena. P. V. Resp. *Clävs*
Ol. Ramström Söderm. Ner. 2 och ett halft
ark. — P. VI. Resp. *And. Bernh. Collin*
Stockh. 1 och ett halft ark.

Under Mathem. Professorn, Riddaren af K.
N. O. Mag. *Jöns Swanberg*:

Perspectivarum Principia Projectionum
Analyticæ exposita. P. I. Resp. *Carl Gust.*
Schultén Westm. Dalek. 1 och ett sjerd. ark,
med Tab.

Under Log. & Metaph. Professorn Mag. Sam.
Grubbe:

Aphorismi e Logica Transcendentali
P. I. Auctor *Joh. Johanson* Westm. Dalek.
1 ark.

Under Professorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag.
Joh. Franér:

Quarta Iliadis Homericæ Rhapsodia,
Græce & Svehice. P. V. Resp. *Sven A.*
Chattlingius W Goth. — P. VI. Resp. *P. Hal-*
senberg Smol. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Med. Scientiaten, Mag. *Gust. E-*
riksfson:

Reflexiones nonnullæ circa nutritionem
Vegetabilium, quatenus e natura Soli hæc
inprimis pendeat. P. I. Resp. *Ad. Eriksfson*
W Goth. 1 och ett halft ark. — P. II. Resp.

Carl J. Lundborg W Goth. 2 ark. — P. III.
Resp. *Isr. Kolmodin* Gothl. 2 ark.

Under Theol. Candidaten Mag. *Herman*
Lahng.

Jesajæ Caput V. versione & notis Phi-
lologicis illustratum. P. I. Resp. *Hollst. Ulr.*
Svarthing Söderm. Ner. 1 och 3 sjerd. ark.

Under Conf. Amanuensen, Mag. *Joh. Henr.*
Schröder:

Historiola Bibliothecæ Regii Gymnasii
Arosiensis. P. III. Resp. *Carl Ludv. Höjer*
Stockh. 1 och 3 sjerd. ark. — P. IV. Resp.
And. Norden Wermel. 1 och ett halft ark.

Under Magister Sam. Er. *Petersfson*:

Corani Sura L. Svehice. P. I. Resp.
Carl Jac. Petersfson W Goth. 1 och ett halft
ark. — P. II. Resp. *Joh. Christ. Wallensteen*
W Goth. 1 och 3 sjerd. ark.

Under Magister *Jon. Arw. Winbom*:

Diss. de recentioribus Numis Arabicis
Reg. Academiæ Upsal. P. Posterior. Resp.
Carl Ol. Fineman Wermel. 2 och 3 sjerd. ark,
med Tab.

Under Magister *Pars J. Lundahl*:

De areis Triangulorum Polygonorum-
que sphaericorum. Resp. *Joas Lundstedt*
Gestr. Hæls. 1 och ett sjerd. ark, med Tab.

Under Magister *Henr. Falk*:

De Proportione definienda. P. Prior.
Resp. *Jon. Scherdin* Bottn. 1 och ett sjerd.
ark. — P. Post. Resp. *Carl Magn. Leksell*
Westm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Under Magister *Joh. Haqv. Wallman*:

De Systematibus Vegetabilium, qua ra-
tione Oeconomicæ Scientiæ profuerint. P.
I. Resp. *Sv. Wannerberg* W Goth. — P. II.
Resp. *Joh. Hagdahl* W Goth. Hwardera 1
och ett halft ark.

Under Magister *Nils Jac. Sillén*:

Expositio actorum Regiæ Societatis
Oeconomicæ Wermelandiæ. P. I. Resp. *Joh.*
Herm. Norden Wermel. 1 och 3 sjerd. ark. —

P. II. *Fr. Arrhenius* *Wermel.* 1 och ett halst ark.

Under Magister *Hans Pet. Nordmark.*

Loca quædam in Novo Testamento notabiliora Ebraismi falso suspecta. Resp. Jon. Uir. Ekmarck *Suderm. Ner.* 1 och ett halst ark.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Efter förut utiärdade Program, öfverlemnade Akademien Rector Magnificus, Juris Professor *Doct. L. G. Rabenius*, med ett tal: *De ideis præcipuis Systematicorum Oeconomix Nationalis*, den 15 Dec., Rectorsembetet till Ahiatern, Med. Professor och Riddaren af *K. M. D. Doct. Pehr von Afzelius.*

A förslag till ledigvarande Borgströmianska Adjuncturen i Practiska Ekonomien äro af Philosophiska Faculteten uppsförde: 1) *Amonuensen wid Akad. Biblioteket, Magister Docens Ol. Matth. Ulgren.* 2) *Magister Nils Jac. Sillén.* 3) *Magister Joh. Haqv. Wallman.* Medförande: *Med. Licentiaten, Mag. G. Eriksson.*

Decant för nästkommande termin äro: I Theologiska Faculteten: Professor, *Theol. Licentiaten Lundblad.* I Juridiska: Professor *Doct. Rabenius.* I Medicinska: Professor och Commendören *Doct. Thunberg.* I Philosophiska: *Eloq. & Poes. Professor Mag. Lundwall.*

Under sista ledne Hösttermin har de Studerandes antal wid Kongl. Akademien härstädes varit 1086, hvaraf 656 varit närvarande och 430 frånvarande. Härbland woro Adelsmän 97, Prestsöner 291, Borgaresöner 246, Bondesöner 203, Civilstatens söner 211 och Militärstatens söner 38. Af dessa studera 233 Theologi, 180 Juridik, 97 Medicin och 332 Philologi.

244 hafwa ej bestått sitt vitægenus. Under denna termin hafwa 193 blifwit wid Akademien inkrisne. 181 hafwa ånjanit Stipendier. Sex utläningar hafwa wid Akade-

mien studerat. Finska Nationen härstädes har haft 9 närvarande medlemmar. Flera Militärer hafwa denna termin studerat härstädes.

Under denna termin har Theologiska Faculteten anställt Theolog-Licentiat-examen medförste *Theol. Adjunct. härstädes Mag. G. Bergström.*

Medicinska Faculteten har anställt Medicin-Licentiat-examen med Candidaterna *L. J. Wallma & Upl. och E. J. Ekström* *Chir. Mag., Wermel.*, samt Medicin-Candidat-examen med *G. W. Holmgren, J. P. Wendt* *WGothi. och Jer. Koimodin* *Gorht.*

Philosophiska Faculteten har anställt Philos-Candidat-examen med *Huspredikanten G. E. Ekmark* *Suderm. Ner.*

Inför Consistorium Academicum hafwa undergått Examen till *BergsCollegium 1*, till *Kongl. Cenzler 9*, till *Rättegångsverken 7* och till *Cammar- och Rikensskaps. Verken 3.*

H. H. Erke-Biskopen och *Pro-Cenzlern* har medelt fullmakt af den 16 Decemb. utsåmt *Præfectus Seminarii, Kyrkoherden, Mag. Nils Kellström* till *Prost* öfver sin församling.

Akademien tillförordnade Cenzler har under den 4 Dec. till Decenter i Philosophiska Faculteten förordnat: *Magistr. L. J. Lundahl* och *Henr. Falk.* Den förre i *Mathematiken* och den sednare i *Phosken.* Samt under den 28 Dec: *Magistr. Jon. New. Winbom* och *Joh. Henr. Schröder.* Den förre i *Historia Universalis* och den sednare i *Historia Litteraria.*

Lund:

Under uen 6 sista Nov. har *Hans Eric* Akademien Cenzler bewiljat *Rector Magnificus Jur. Professor Doct. Joh. Holmbergson* befrielse från offentliga föreläsningars bestridande, under återstående tiden af det honom uppdragna Rectorat, samt förordnat *Jur. Adjuncten J. Munct af Rosenhöld* att dessa föreläsningar bestrida.

Likaledes har *E. O. Hfstr. Adjuncten Mag. Bengt Magn. Wolmæer* erhållit ett års tjenstledighet, räknad från den 1 sista October, för att besöka utrikes Universiteter. Enligt siff antonne underrättelser wistas han för närvarande i *Berlin.*

Magister Docens, Theol. Candidaten Carl Starck är under den 15 sisl. Nov. utnämnd till Kyrkoherde i Åhus Pastorat af detta Stift. Genom Kon. Carl XI:s resolution är Kyrkoherdeembetet i detta Pastorat årligt för Kyrkoherden Casten Ådennovs efterkommande, till hufvudsak samt deraf, att förenämde Kyrkoherde under krisget i Skåne räddat Konungens lif. Magister Docens Starck erhöi denna beställning genom gifte med sisl. afledne Kyrkoherden Aulins enda dotter.

Den 9 Decemb. blef Med. Professorn Doct. Joh. H. Engelhart af H. H. Biskoppen och ProCantzlern uti Prestembetet inwigd, sedan han, förelidne wårtermin, i sället för Prests och Pastoralexamen, med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd, utgifwit och försvarat en Theologisk afhandling.

Bibel, Sällskapet härstädes hade allmän sammankomst den 10 sisl. November. Biskoppen, ProCantzlern och Commendören Doct. Fare öppnade sammankomsten med ett tal. Derefter upplästes förslag till stadgar, som, efter derom skedd öfwerläggning, af Sällskapet antogs. Till ledamöter i Committén waldes: Biskoppen och ProCantzlern Doct. Fare, samt Herr Professorer, DomProsten Doct. Wählin, Doct. Hurlander, Fremling och Tegner. Under första året blef Biskopp Fare Ordförande och DomProsten Wählin vice Ordförande. Till Secreterare waldes Professorn Doct. Hagberg och Theol. Adjuncten, Prosten Hellstenius, till Cassförer Kongl. Råntmästaren Cronstoe och Akad. Secreteraren Palm, samt till Archivarius Professor Ågardh.

Malms Discot har wid sisl. hållna Boflagsstämma till TrivialScholan i Malms doneerat ett Capital af 500 Rld. W:ko, såsom bidrag till en blifwande Scholahusbyggnad.

Strengnås:

På Hans Kongl. Högheit Hertigens af Södermanland namnedag förelidit är hafwa år-

stellige innewånare i Åkersunds stad sammanträtt en summa af 8000 Rld. W:ko till inrättande af en ElementarSchola i berörde stad. Uti Kristwelse till Ven. Consistorium härstädes af d. 7 sisl. Jun. har Kongl. Maj:tt öfwer denna sifielse förklarar sitt nådiga wälbehag. Kongl. Maj:tt har alternådigt tillåtit, att det af Scholadirectionen projecterade Reglementer tills vidare må tjena till efterlöjd, men innan nådig stadfästelse för framtiden söfser, har Kongl. Maj:tt welat inhämta Uppfostrings Committéens utlåtande. Till Inspector för denna Schola, som på Oscars dag d. 1 Decemb. högtidligen inwigdes, har Directionen med Konungens nådiga tillstånd utwalt Prosten i Åkersund, Kongl. Hofpredikanten, Mag. H. J. Fredin. Till Förste Lärare wid Scholan har Sifcers Biskopp utnämnt Kongl. Hofpredikanten E. G. Gråh.

Utkommande Arbeten:

Corn. Taciti Annales. Swensk Öfversättning af Professorn och Prosten Doct. M. Sundewall. Fjärta Boken utkommer i Februari månad näste år och betälnas subscriberer till 3 s. W:ko arket.

Anmälan:

Prenumeration på Swensk Litteratur. Tidning för år 1816 emottages med 4 Rld. 24 s. Banco i Upsala hos Herr Zeipel och Palmblad, i Stockholm på Wiborgs Bokläda, i Gdteborg, hos Hr Bat. Predikanten Bjursten samt desutom hos de fleste Bokhandels-Commisnärer, såwensom på PostContoren jämte biläggande af Postporto, i Christiania i Hr A. Hielm's Bokhandel samt i Åbo hos Hr Grenckell & Son och Lect. Mejer. Föregående Årgång erhålles till nedfatt pris af 3 Rld. W:ko samt alla föregående 1813, 14 och 15 till 8 Rld. 32 s., då requisitioner göras hos Hr Zeipel & Palmblad. Till aflägsnare landsorter skall Tidningen med bud fortkastas, så ofta tjenligt tillfälle dertill yppas.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 16.

Söndagen den 22 April

1815.

R e c e n s i o n e r :

Gylfe (.) af Ling. Stockholm 1814. 498
sid. 8:o. (Slut fr. N:o 15).

Medan vi nu komma att nämna Freja, kunna vi ej undgå att anmärka, att man förgäflives i Gylfe söker den höga och ädla ästigt af Kärleken, som framförallt särskiljer den romantiska Poesien från den antika. Detta erkännande af kärleken såsom lifwets förnaste pris, känslan af dess helgd och oförgånglighet, och en till dyrkan gränssande värdepnad för den qwinna, som hjertat engång hylsat såsom den utvalda; denna moraliska ästigten af kärleken utgick ju från Nordens skogiga klippor, spredde sig i medeltidern öfver Europas södra och westra delar, gaf chevaleriet sitt upphof, eldade Petrarca och lefwir ännu i hwarje ädelburen mans bröst. Så mycket mera owäntade träffar man i denna Hjertesaga intet drag af Nordens högsta skönhet: endast en rå och sinnlig framställning af wälslusen, och Gylfes Freja är icke Kärlekens, utan Rättisans Gudinna. Man läse endast målningen i Sångerna VI och VII.

Daktade Fref:s gull-sköfert, saknar dock skäparen ej en tillräcklig glädje af gräsligheter, misfester och ohyggligheter. Hr Ling har isynnerhet ej besinnat, då han målar sina gudagestalter så håla och wansköpliga, att en öfwerjordisk harmoni måste bringa alla yttre former i sköna förhållanden. Hwem igenkänner t. ex. i följande taffla Sagans herrlige Hufvud Thor:

Den rökade pannan nog liknas må
Wid ett „skrofligt berg“ med „snärskog“ derpå.
Hans insjunkna ögon ej stora woro;
Men blittrar derur som Norrskens foro.
Sin Wjolner på skottdryga skultran han lade,
Wid gördeln de jernhandskar såkat han hade.
De skundom emot hwarann wände stå,
Kring werlden det ljud som en äskträll då.
Wid munnen, hög som en „skogwert wil“,
Stod den buktiga näsan, en „bergäs“ (1) lik.
Och halsen, med gullredda skägget derpå,
War tjock som en „klyfta, der granarne stå“,
„I Konungens gullredda lägor.“
Och senorna rbedes som „eswens wägor“
På de tjocka armar och wador och händer.
Hans buktiga bröst, likt „ättthöggar två“,
War indit som björn huden kring hans ländar.
Och när Guden sin breda höft wände wrida,
Dess resben, som „hundra-års eken“ så dryga,

Då syntes mot Metzingarbs gärdskant gnida,
 Och gnistor ur hösten som ljungeldar snga.
 Är detta Thordöners Gud, eller är det en
 wanföplig trollman? — Dock wäldig måste
 wäl guden twifwelsutan waro, då hans swet-
 tande bockars horn så höga woro som Bil-
 skirnirs torn. Och södrfregt — hwilken måla-
 re skulle efter denna beskriwning samla grunde-
 dragen till en tofla öfwer hwilken ge skale som
 helst? — Annorlunda förstod Fader Homeros
 att framställa sina gudomligheter: haas Zeus,
 hwaro rytkade ögonbryn skaka Olympen, ska-
 pade Widdias' Jupiter Olympius; hans Apol-
 lon framgår dyfter som natten, han spanner
 silwerbågan, och menniskor och djur falla; Po-
 seidon ilar öfwer wågen och hafsdjuren gyc-
 kring hans wagn; han landstiger, rde for-
 den med sin treudd, och skogar och berg bäf-
 wa. Wed så måstar drag står tafsat fullkom-
 nad, står ewig och oförgånglig för läfarens
 inbillning, under det medelmätiga konstnäre-
 breda den ena färgen öfwer den andra, tills
 hela bilden ännuigen upplöses i chaos.

Sådan är Gylfe, betraktad såsom ett helt:
 ett genialiskt och fulländadt måstarwerk af
 — onatur och opoesi. Wäl gör den ett
 lifligt, fast kort intryck på mängden; ty mång-
 den fattar blott det enskilda, det spridda. En
 konstnär, som söker en sådan effekt, liknar
 mannen i Grekland som till salu nebbd ett
 hus, och såsom ett prof på dess architecto-
 niska skönhet framwisade en ur wäggen lö-
 bruten sten. Men så snart wi åter granska de
 särskilda partierna i denna Hjeltesaga, kunna
 wi ofta med all rättwisa beundra. Stor
 är Hr Lings konst, såsom redan är an-
 märkt, i uppställningar af sinnebilder och
 tropiska chiffer: måhända kan han, i detta hän-
 seende, jemföras blott med den gudomliga
 Comediens öddlige skapare. Exempelwis:

må wi återopa toflan öfwer den snillrike
 Jarlens Skalde (XV S. v. 345 o. f.).
 Dock kan här frågas, hwarföre, då Skalden
 ej försmått att buga sig äfwen för Owins
 nans Sångare, hwarföre gå då endast Frans-
 tidins, Sandens, Torunds och Arbeismens
 Warden ohedrade från denna courtoisi?

Men hwad bland det lofwärda i denna
 bok förtjenar det största loford, är wäl den
 skundom stora ande, hwarmed Hr Ling blickat
 i Asa-mythologien. Ypperligast äro Nornor-
 na tecknade — hwilka wantligen, såsom motswa-
 riga Parcerna, föreställas djupt subordinerade
 under Öfwer gudens befäl — och dernäst de un-
 derjordiska makternas, (man läse t. ex. Lokes
 fart till Oddegudinnan Zell, IX:de S. v.
 584 — 724). Dock wäljer Rec. till prof
 Wolas herrliga qwäde i Frie Sängen:

Görån Tiden säg:
 tidens morgonfund,
 fanns ej sand, ej wäg,
 fanns ej himlens rund:
 fanns ej jordens grund:
 Länge ödd och flynd
 än Urweriden låg
 i Ginnunga-rymd.

Sol i sydlig trakt,
 Månens enda wän,
 hon hade ej än
 bögran gullhand lagt
 på det himlaspann,
 som nu henne drar.
 Ej Solen då sann
 den sal hon nu har:
 Ej månen då war
 bekant med sin makt.
 Ej stjernorna nätt
 det hem de nu sätt.

Men Uråmnet der
 till allt, hwad som är,
 till allt, hwad som war

och som warde må,
 som från Irwerldar t wä,
 då giffångan dref
 med sjudande swall
 så het och så rdd
 från Eldwerldens glöd,
 och stelnad och kall
 wid Köldwerlden blef.
 Den masan låg ddd;
 hon bêtes alltjemt,
 tills den Måttige bdd,
 hwars namn ingen nämt,
 Ströf till hon då fick,
 och en Jätte framgick.
 Hans namn jag och wet,
 Och Imer han het.

I 9:de Sängen är Wolas qwåde om Hög,
 narauk icke mindre lyckligt omklädt: deras nå-
 gra stropher.

Nu solen mänd släckas;
 hon svartnar alltmer!
 I hafgrundens beken
 sänks jorden nu ner!
 kring himmelen sträckas
 de giftiga töcken.
 Nu skjernorna falla;
 nu sockna de alla!
 Och Surtur utsträcker
 sitt lågande swård:
 mot himlen det råcker;
 snart är han förtård!

Men ur den swallande sjön uppstiger så
 Hön, den ewiga Ön:

Och dit man då bidar
 de älskade bröder:
 båd Wale och Widar,
 båd Wagne och Wode,
 Och Waldur den gode,
 och godtrogne Hbder.
 Dem qwalen ej hinna.
 I gräset de finna
 de gullstafor då,
 som Gudar mänd sk.

Thors ättlingar kära
 hans Mjolner då bära?
 Der skola de bo,
 och tide sig påminna
 de forntida öden,
 med lugn och med ro
 för qwalen och öden.

Huru praktfullt öppnas icke r. 10:de
 Sängen:

Men se, wid Askträdet Ydrasill,
 wid Tidens träd det stora, det gamla,
 som länge war till och länge blie till,
 fast hafwen förtorka, fast klipporna ramlas;
 der hade de heliga Nornor tre
 som bekämt hwad stett och ster och kall se,
 ur gullbyggda salen åter gått fram
 trehandrade morgnar och ännu tee tjog,
 och wattenat den mossiga Ydrasills skam,
 med Urdarbrunnens heliga wäg.
 Och året nu fyllde åter sin ring,
 och började rulla på nytt omkring.
 Och plörligt den dom man tyllas sän,
 som gafs öfwer Gylfe på Nornornas Ting.

Wäst lycklig är dock skalden i originella och
 swenska naturbeskrifningar, bland hwilka wt
 ej kunna neka sig nöjer att anföra en och annan:
 Enst rullade elfwen fram sin wäg
 under ifarnes siffwerbro.
 Blott då och då uti bullrande tåg
 några få, några korta stunder
 ser Hafsdrottens ägare derunder.
 Och tyfte nu suto i kyligt bo
 småfågeln, allt i de snödräpta lunder,
 och wärme med wingen de gullnåbbar små,
 blott förligt quillrande då och då.
 Och tyft under drifwornas dunbädd låg
 den starke bjödenen i maktig ro.
 Och Mundilfars gullögda dotter såg
 så ofta med undran på Högarnes kung,
 Hon tyckte hans sömn war så lång och tung?
 Hwar dag den starke hon wäcka tänkte,
 hwar dag en blick mera kärlig och warm
 hon från gyllene Solwagnen sänkte.

och af farken dagligen betare blänkte
de rullande gullhjuln på hennes karm.
Men säfångat gullhjuln eldgnistor skänkte
på drifvorna, som den starke månd täcka:
hans fastlag den skulle än längre räcka.

Se här en mot-rasla ur 8:de Sängen:
Men Sommarens Gud lyckoslig och mild,
sin fader Swadifars leende bild,
på nordliga själlarna edsvade än,
der flyttfåglen uppsökt sitt näste igen,
och rugade nu sina älskade små.
Och ännu gick Guden kring dal och ång,
att hädda för mån och des ungersven
den lönnliga, warma brudsfång,
med rosenwirkade täcket uppå.
Han lockade ofta de lycklige två
in i den tätta, löfrika fog,
der han gedna omhånget kring dem drog,
som swalkande hwistade då och då.
Så fromt då Guden i hjertat tog;
ty den fromme kan kärleken bäst förstå.
Han bdd sinäslägarne morgon och awäll
siunga för unga och gamla lifa.

v. s. w. Dr Wings inbillningskraft är i dessa
beskrifningar ständigt lika rik, lika outtömlig.
Jstland de skönaste lyriska ställen i denna dikt
äro dock Agirs och hans döttrars sänger un-
der Gylfes segling (XI. S.); särdeles den si-
sta, som börjar så:

Nu ilande sibwändrearn hafte
öfwer djup, öfwer skär!
Den snabbe sibhåst ei raste,
som swärdswingarn bär.
Fräggan, fräggan, fräggan
sibhysterar små!
Kring gullforsad fram
der Gylfe månd stå.
Waggen, waggen, waggen
swärdswingarn fram,
der han trampar böljorna blå.

Pedantiskt och hyperkritiskt wore det lanhån-
da, att tadla wisa oaktat rim, som ofta und-
fallit Skalden: t. ex. lyfte, kyfte, (2:dra S.

v. 121 o. 123); Klyft (Klyfta), Kyft (S:
205, 07); ryste, kyfte (9: 621, 22);
tyft, lyft (13: 396, 97); Gullinborst,
Skörst (14: 885, 86), o. s. w. Möstigtwis
höra des; wårdsöbåheter till antikens enfald
och det nordiska manerret, som skapar i maha
och icke kan undgå att här och der lemna nå-
got penseldrag ofullständigt.

Innan Nec slutar denna granskning, må nå-
gra ord nämnas, som den 24 sidor långa Historiska
och Geografiska Ordförklaring öfwer Gyl-
fe, som senare utkommit. Nec. förklarar sig
för det första emot alla profaiska interlinear-
versioner öfwer Poesi. Och måne den
bättre förstår poemet, som af Skalden måste
lära, att „Gylfe fordom war en stor och wis
Niegent här i Norden, som wid Odens an-
komst undersökte (?) och antog Asarnas gu-
dalära;“ — att Dannemora är en „urgame-
mal jerngruwa i Upland;“ — att Bragehä-
garen kallades „ett dryckeskärl, som wid be-
grofningar och offer råmdes under hägridiga
löften;“ — att när i poemet en häruld bes-
rättar att Dan och Nore härja Gylfes för-
gårdar och stränder, så betyder det att
„Danmark förklarar krig mot Sverige;“ att
„wåra föräder i Upsala Tempel firade sina
ärliga fester;“ att Kinnekulle är „ett högt berg
i Westergöthland, 390 alnar högt“ o. m. d. —
Är det möjligt, att en Förf. kan tänka sig så
okunniga och dumma läsare? — En och annan
af dessa anmärkingar är äfwen temligen en-
faldig, t. ex. sid. 1. „Silfwerfälliga fisken.
Sillfisker, en af Sveriges betydligaste in-
komster;“ — Sid. 19; „Allhårfar = Ting:
höllös wid Upsala, der hela menigheten för-
samlades. Swarar mot senare tidens Riks-
dagar.“ — Sid. 23; „Märkwärdigt är, att wå-
dret i Örebro war öwantigt swårt i 3:ne bygn
före Carl Johans wal, och att samma stund

detta skedde, bärjade solen skina med full glans." Hwem wäntar, då han i Poemet läser: „Des (Nuras) stamma, som österns morgonsång war," denna förklaring: „Finska språket har till sin grammatikaliska byggnad mycken likhet med de österländska;" hwem, när han läser, att Nuras sång war lik windens, tänker på, „att skidlopfung är en konst, hwar uti Finnarne äga mycken skicklighet?" — När den rike, den sagre, den tarflige H. Skämpan (Skåne, Blekinge och Halland) „se en hand som winkar åt dem," så betyder det: „Danska proklamationer, öfwerflödade till Skåne medelst luftballoner," o. s. w. De flesta af dessa förklaringar hänwisa derjemte till Sveriges Tidningen för år 1808. Dessa förklaringar höra nästan allasammans till de saker, om hwilka man antingen måste säga alls intet eller ock någonting wida bättre.

Rec. förutsätter ett inkast mot denna sälla uppsats, och vill, innan han bortlägger pennan, deröfwer tala några ord. — Rec. jäfwar således Nordens Gudar, sådana de äro förestälda i Gylfe; wänne således äfwen dem, som Souqué framställt? — Nej. Emedan emellan Allegori och Symbol. Hr Ling har (med undantag af wisa lyelligare echo'n ur Eddan) endast klädt nymodiga begrepp i hedniska gudacostumer; men Souqué's gudomligheter äro Nordens inre naturkrafter, som icke tillhöra en wif tidålder, utan ännu ur luft, ur sjö, från skogar och berg tala till hwarje sund känsla. Den, som ej förstått oss, må ur det tomma skojet och det fästunga wopengnytt på Gylfes kampplats intråda i den heliga lund, som Gårf. af Trollringen och den dramatiserade Wolsunga Sagan för oss öppnar; och den, för hwilken dessa åtte runoljud från en förgången och dock oförgånglig werld sakna betydelse

— för honom kunna wi ej närmare förklara oss.

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:it i underdånighet uppgifwec af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. (Forts. fr. N:o 14).

N:o 14, är en omarbetning af den mest swarande i G. Psb., och är så wäl i original som omarbetning, matt, tung och andelds. —

N:o 15, har några wackra tirader, t. ex. 6:te str. men är till det hela mest sammansatt af exclamationer, hwilka sällan äro naturliga uttryck af känslan, utan blott fästunga försök att dölja brist af känsla. Fem 11 i en Psalm af sju strofer, är en för stark schematism. Den börjar: Du gif åt döden lida. — Denna fransyska construction i en swenskt psalm behagar föga.

N:o 16 Den sköna, Biskop Spegels sång under detta nummer i g. Psb. är här återgifwen; blott med de så förbättringar som wäro nödiga, för att gifwa verstatien mera jemhet och ledighet. Skada blott, att i 4:de str. ordet lekamen blifwit orätt accentueradt som amphimacer (— o —), i st. f. amphibrachys (o — o). Samma misstag förekommer i N:o 18. 2:a str. och N:o 22 3:e str.

N:o 17, är en omarbetning af samma N:o i g. Psb., och har den gamla sången i allmänhet wunnit derpå. I 6:te str. heter det:

„Jag är best blind och wille gå;
Ditt ljus lät mig ej sela."

Swad gagn har den blinde af ljuset? — Nig-

rigare och naturligare läsa wi i gamla Psalmen: „Din nåd lät mig ej sela.“ —

N:o 18: i denna lyckade omarbetning har gamla sången oändeligen vunnit, som en hwar, efter anställd jemförelse, skall medgifwa. —

Samma omdöme gäller äfwen om N:o 19, der omarbetningen också återställt metern till sin ursprungliga, melodien motsvarande, renhet. — Dessa båda sånger äro, i sitt utswarande stik, mönster för ålra Psalmer.

N:o 20, har i omarbetningen icke bekommit något större värde. Att friska opp bröfster med utgjutet blod är en underlig föreställning, och att drifwa skuld och börd från någon, är icke swenskt talesätt. —

N:o 21, är en lät omarbetning af motsvarande sång i gamla Psalmboken. —

N:o 22, är ny, samt innerlig och wacker; blott några ord ändrades, och 2:a strofen omarbetades. Det är wänfligt att wilja lägga ord i munnen på det ewiga Ordet, och så konstladt talade icke Kristus, som:

„Nei, jag will, att wi dock äga,
Ewig äga må hwarann.“ —

I N:o 23 råder hwad som bör utgå en nattwardspsalms wäsende, neml. en salig, andaktfull gråt. —

N:o 24, är lång, wattenstuf och matt. Att, som i första strofen, tala om att förkunna Jesu ära wid ett bord (ehuru med detta bord förkås förbundsaltaret) är widrigt. Att, som i 4:d:re str. tala om att troffa ett stenhardt bröst med nåd, liksom med en hammare, är oegentligt. Och att som i samma strof, säga; hells du går att söka, är oswenskt. — Det är märkwärdigt att Comiteen af Dr. Ödmanns trenne nattwardspsalmer just utwält denna, som är den sämsta. —

N:o 25, är en wacker Psalm, hwaremot

N:o 26 är en af de minst lyckade wi hittills blifwit warse. De mätta reflexioner som utgå innehållit, de platta bilder, som skola föreställa den poetiska drägten och den olideliga, slagdånghelika verstaften, äro icke annat än fuskteri. Hwar före ej hellre wilja Dr. Ödmanns sång (3:e Uppl. s. 50) om en Psalm öfwer Samwetet behöfwas; men äro icke alla börspsalmer, samt weispalmer? —

N:o 27. Början af 2:a str. är denna:

„Mitt förnuft, till wisbet ämnadt,
Faulande i töcknet går:

Ä: sin egen storhet lemnadt,

Träder in på willans spår.“

Kan man säga att förnuftet går? — Då förnuftet är en slägt af sanningens Guds anda, är det wäl sakligt att ytra, att det, sig sjelft lemnadt, egnar sig åt willan. Det war först sedan menniskan lofnade till Satans förförelse, som hennes förnuft blef böjdt för förwillelse. — 4:de str.

„Så, o Gud! du ser mig swäfswa

Mellan verdens dotda nät:

Då jag will till dygden sträfswa

Snärjer brottet mina stät.“

Dessa verser torde, i en blifwande swenskt Poetica, kunna ansödras såsom exempel på ett swäfswande, obestämdt uttryck, på en rent af blind mening. —

N:o 28. Mot denna wackra Psalm skall till och med den scrupulöfaste Kritik knapp kunna finna någon anmärkning. Den handlar, liksom den föregående, om Högelsens nåd och Kraft; och att författa en dogmatisk Psalm, med det lif som i denna råder, dertill fordros en sann äfigt och salig erfarenhet af dogmen.

N:o 29. Ä: öfwer samma ämne som de båda föregående, och den sämsta af alla tre,

Den råber mer bemiddande än förmåga, me-
wana att rimma än att känna. —

N:o 30, har till öfverkrift om Lif-
wets wårde och wål; och är kanske den
sämsta psalmen i hela samlingen. Wi skäl-
le nästan wilja hitra på de hårdaste ord för
att uttrycka vår afsmak för denna uselhet, som
franssläpar i den tungaste verktakt de trivial-
laste, omogtaste och plattast uttryckta senten-
ser. Se strof till prof:

„Att sanslös födas hit, att bäras af begären,
Att åldras under qwal, att ud i as af besvärer,
Att ändtlig gå i qwal med tidens snabba ström,
Och skåda sina wårer, som minnet af en dröm.“
Skulle det wäl kunna sanna ett religiöst sinne
in, att sjunga denna magra låpa i den högstes
tempel? — Gör att wåga allt, träffas här åf-
wen nonsens i uttrycket; ty har man hört oms
talas att en ström går i qwal? —

N:o 31, är söga bättere. Måne Gör-
fattaren till denna lång råte wetat hwad han
wisste eller hwad han wille? Kan man tala
om lifwets plågor, och hwilka äro de? Har
ej Gud gifwit lifwet, och syftar ej alle till
lif, såsom till den högsta sällhet? — Deputom
motsäger ju början of 2:a str.

„Han, som gaf oss lifwets dagar;
Gaf oss glädjen i wårt wal“ —

allt det öfriga, ty man kan ej tala om lif-
wets plågor, då man här i lifwet har gläds-
jen i sitt wal. —

N:o 32 och 33, äro rena, enkla och res-
gelbundet versifierade. Wåda handla om en
Christens sällhet och pligt. —

N:o 33, förträder sedan början till flur ett
alldeles mislyckade bemiddande. Den öppnas
med denna konstlade, opsalmiska och galimas-
chiska början:

„På tidens haf, bland stormars ljud

— — —
Wi råttwisar ditt roder.“

Med den, du fruktat råte din Gud

Och åtfar råte din broder.“ —

I 2:a str. har man inlemmat en öfversätes-
ning af det latiniska ordspråket: frangi non
flekti. I den 3:e str. gifwes denna lärdom:

Görst pligten föbr;

Dir lott sen möt (?).

Med trygga steg,

Och war ej seg

För människor och öden (!).“

I 4:de str. underrättas wi att den Serre,
som högst ger ut befålen (?), kallar opp
atur wårt grus, dygd frid och ljus till
wåra wedermålen (?). — I 5:e str. åter,
att om man brutit af wethet, är det
brott mot Guds majestät (sic!). Och slutes-
ligen i 6:te och sista str. att den är wålsignad.

„ — — — som går med fröjd

Mot wåld och swek att strida“ —

och att den friskar opp jordens hopp, m. m.
— Om man just ej kan undra öfwer huru nå-
gon så kallt kunnat sätta sig ner att med swett
och möda tillkruswa en dylik arabesk, måste
man åtminstone förwånas öfwer huru Comi-
teens granskning kunnat upptaga den; helse-
den under N:o 39 upptagit en annan Psalm.
Öfwer samma ämne, som wisserligen är bättre
än denna, fast öfwen den icke torde kunna förs-
tjena namn af fullkomligt god. —

N:o 35 och 36, äro åter wäl uttänka, o-
konstlade uttryckta och låte versifierade christligt
moraliska betraktelser. I afseende på 1:a str.
i den förra, skulle kanske kunna anmärkas,
att wi Christne wäl icke så egentligen näm-
nas med Christi namn, utan efter eller af Chris-
ti namn. —

N:o 37. I 1:a str.

„När, trygg och mått, du somnar in.“

och i 3:e str.

„Ja, tacksam will jag då mitt bröd

Men icke ensam, äta.“

Dylka uttryck gdra denna Psalm nog mycket till en Sång the åtandes. —

N:o 38, handlar om Försonlighet, och är synnerligen matt från början till slutet. Sista strofen må anföras såsom tillräckligt exempel:

„Och kan du ej hans hat försona,
Så tänk mot honom väl ändå!
Med ord och gerning honom föna,
Hur långt hans ondka än må gå.
Se! Jesus, qvald till kropp och själ,
För sina bödlar bad likväl! —

Men Kristus bad för sina bödlar så vida,
som de icke visste hvad de gjorde. Ur stro-
na uppsärlig ondka, hwilket vill säga
detsamma som att befordra den, är wigt
icke Christligt. —

N:o 39. Ur denna D:r Dahls Psalm
hude kanske varit ijenligare att utsluta den-
na strof:

„Sanning jag bewittna bör,
Lär mig sanning tala,
Att jag orden aldrig för
„Hwaka eller hala.“
Att jag ej med lögn och list
Skada gör min nästa,
Men hans swaghet och hans brist
Wänder till det bästa.“

Än denna (Psalm av Chr. Dahl, s. 60):

„Dygd och brist är allas lott:
Lär mig billigt dömma,
Icke se det onda blott,
Och det goda gdmma:
Saktt blir då mitt vittnesböd:
Här twertom mig måta,
Och af dygderna mig rörd
Bristerna förgåta.“

N:o 40, är ett rimmat hwardagsstal,
som dock har den förtjensten att vara kort. —

N:o 41, handlar om Arbetsamhet. Att
dessa menliga behof fått sin egen psalm,

är eget, då det nog sjelft kräfwet ut sin rätt; så att man näppeligen behöfwet bedja Gud om att kunna arbeta eller uppmuntra något dertill. Då alle arbete utan twiswel förer ndje med sig och gör tiden kort, kunde det kanske bli ett godt psalmämne af tackfågelsen till Gud för det han gifwit oss lust och förmåga att arbeta. Men naturligtwis skulle ämnet då helt annorlunda behandlas, än det stett i närwarande dåliga timmeri. Wäl har Gud sagt, så i den uppenbarade som naturliga lagen, att menskan skall äta sitt bröd i sin anletes swett, men icke äro dessa satsen:

„— den, som ej arbeta vill,
Skall icke heller äta.“ —

„Guds gåfwor blott i samma mon
Som swettens droppar flöda“

utsäger af den Gud, som kläder liljorna på marken, och gifwer sina wänner bröd niedan de sofwa, enligt Dawid.

N:o 42. I en samling, der goda och förträffliga psalmer hafwa öfwerwigen i antalet, må wisetligen denna i sig sjelf annars wanliga säng, fast som den lägsta potensen, också passera. Dock måste först alla ödens hot, ur 4:de str. borttagas.

N:o 43. Andra strofen innehåller en stor, men psatt utförd sanning:

„Så din åker, spar ej mödan:
Sådant är den Höghets bud;
Att deraf bestämma grödan,
Sillbör icke dig, men Gud.
Wet du jordiff åtra twinga
Och begären gränsof ge,
Blir den lott, dig synes ringa,
Stor af Guds wälsignelse.“

Dehutom står ju denna strof i rak opposition med hvad som säges i Psalmen N:o 41? — Sådant måste man undwika. —

(Gortf. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 17. Lördagen den 29 April 1815.

R e c e n s i o n.

Föreläsning till förbättrade KyrkoSånger. Till
Kongl. Maj: i underdånighet uppgifwet
af den för detta ändamål förordnade Ko-
mité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.
(Forts. fr. N:o 16).

N:o 44 är matt från början till slutet.
N:o 45 wore böjd att tro, det antingen bättre
Psalmer öfwer Förfälskelse, Förnidsksamhet och
Vegennytta varit att tillgå bland de försök,
som till Comiteen inkommit, eller att i
brist deraf Comiteen kunnat wälja en annan
rubrik. Man sware ej, att i senare händelsen
skulle man sakna alla uppmuntringar öfwer
desa ämnen, ty måne wäl af denna brist,
en brist i Christendom wore att frukta? Be-
wek hjertat med andra lifswande sånger, pre-
dikningar m. m. och gör det angeläget efter
Guds ord: det skal då icke råka i förlägen-
het genom brist af Psalmer öfwer ett och an-
nat allmänt moraliskt föremål.

N:o 45. Första strofen må anföras så
som prof:

„Du yd, du prunkar, usta muß!

Ditt sjelfbestånd du prisar;
Din makt, din slät, ditt sparda gult
För werlden spottst du wisar.
Kom hit till grafwen, kom och lär
Swarpå din makt sig stöder:
Förgångelse din arselott är,
Och matkar dina bröder.“

Det råder en wif löblig spottskhet i denna
begynnelse. Annars framskymtar här, men
ännu starkare i 2:dra strofens wallmar, or-
densstjerna, swärd, herbastaf, samt
Tiggare och Förfar, hvilka falla ack! lika
djupt i grafwen, — Swenska Akademiens
Odeton.

N:o 46, handlar om Mätelighet och
Nykterhet; och slutar med denna sentens:

„Menckor! edra sinnen biden
Från begärens läghet opp,
Samten ej, med timmars nöjen,
Är af plågor på er kropp.“

De tvenne sista raderna leda till smutsiga fö-
reställningar, och den religiösa ästigen af listwet
behöfwer ej sådana bewelstegrunder.

N:o 47, handlar om samma ämne, och
är något bättre.

N 170

Med så mycket större tillfredsställelse hvi-
la ägat och hjertat wid No 48, öfwer Kys-
heten; en länge bekant Psalm, hvars all-
mänt erkända förräfflighet anbefallt Comi-
teens wal. Så böra moraliska ämnen psal-
mistiskt behandlas.

No 49, om Skulden; är deremot all-
deles ny, men icke mindre ypperlig, och twi-
velsutan den mest poetiska af dem wi hittills
genomgått. Dets. wet inret tillfälle, då icke
denna hänskrande sång, hvars stöna, äserst
berypningsfulla versstakt (af blott qvintliga
rim) hedrar Comiteens mod, skulle kunna sjun-
gas. Den ger menlösheten, utan att locka den
till Kunskapens wådliga tråd, ett tillräckligt
medvetande om sig sjelf; den slår med ånger
hwarje brottsling, i hvars bröst ännu någon
resonans är qwar, och väcker honom till en ny-
föddelse. Det är slutet från en stor och helig
anda, från ett hjertelag, som prisar skulden
med skuldens eget inspirerade språk. Endast
wid 7 str. är något att erinra: Der förekom-
mer råddhågs, såsom — o —, i st. f. —
— o, och dessa olyckliga Öden, hvilka så-
gerna drifwa sitt spel med vår tids Psalmister.

Efter detta widbraga Konung Dawids
Psalmer med No 50. Den under samma
nummer i g. Psb. har samma melodi som den-
na, men ätta strofer, då denna blott har sju.
Fördrifligt rådes mellan den gamla och nya
Psalmen ingen likhet, mer än i 5 str. som
är en omarbetning af den gamlas 6 str. Ver-
sifikationen är jemnare i den närwarande, än
i den gamla. Psalmen kan med skäl gälla så-
som ett vackert uttryck af sann förtrostan-
till Gud.

No 51, har samma melodi med den un-
der samma nummer i g. Psb. men har blott
sju strofer, då den gamla har tolf. Den närwarande

de är också blifwen en helt annan. I den
gamla, af Biskopp Spiegel, råder en bitter fla-
gan öfwer Herrans äga här i lifwet och öfwer
den tunga känslan, att genom synden hafwa
ädragit sig den. I den nya åter, en ljus för-
hoppning och slutliga förnjelse, att Jesu före-
tjänst öfswänd: Guds rättwisa straffdom. Man
kan säga att den är en ljus christlig elegi.

I första strofen är No 52 en omarbets-
ning af den motsvarande i g. Psb. men har
fördrifligt blifwit reducerad från sju strofer till
två. Den kan således ej egentligen jemnas
med gamla Psalmen. Diktionen är rätt ar-
tig, versifikationen lätt och korrekt; men stors-
ligen skola dessa några ord anså någon sträng,
i det allwarlige christliga hjertat.

No 53. Första och andra strofen i den-
na nya, är en ungefärlig omarbetning af de
motsvarande i gamla Psalmen. under samma
No. — I den gamla såges wiserligen länge
krasifullare:

„Min själ törstar innerlia,

Herre Jesu, efter dig,“ —

än i den nya:

„Gud! när will du kalla mig,

Från all oro, hem till dig?“ —

helt som samma tanke repeteras i nästföljande
de raderna:

„Gud! när skall det dig behaga,

Att mig i din glädje taga?“ —

Tredje str. är werkligt stön. Den är tillika
med den fjerde alldeles ny. Stroferna 5 och
6 äro ätes omarbetningar af stroferna 4 och
5 i den gamla. Hwaremot den nys 7 och
8 str. ej i den gamla hafwa några motsva-
righeter. Att således den gamla och nya Psal-
men icke kunna sjungas jemte hwarandra, tyck-
tes söka af sig helft. Öfwerhufwud är Dets.
förskad att tillägga den gamla förtrodet.

No 54. Wdjas i g. Psb. „Döm mig,

min Gud! befördra min rätt" etc. men har blott fyra str. I närvarande bok börjas den: „Döm mig, Gud! bestyrk min rätt" etc. men har sju. Detta är dock ej den enda olikheten. Merern i den gamla är (förmodligen i följd af missförstånd) daktylisk; i den nya trochöjisk. Vidare består hvarje strof i den gamla af sju verser; ty den har en rimlös slutvers med qvintlig utgång; hwaremot den här blott har sex, warande utan den rimlösa, qvintliga slutversen. Förskrifte föredåda str. 1, 2, 5, 6, tydliga reminiscenser ut den gamla Psalmen. Sångens nya gestalt är icke utan anda. Men hvad skall man säga om forger nas tropp i 5 strofen?

N:o 55, är en ny paraphras öfver Davids 8 Psalm, utan all gemenskap med den under samma N:o befinliga i gamla Psalmboken. Denna nya är rätt wacker. Skada att poeten icke gjort bruk af dessa språk: Du skall läsa honom en liten tid af Gudi öfvergiftwen warda; men med åro och härlighet skall du kröna honom. — Du skall göra honom till en zerra öfver dina händers werk. Allting hafwer du under hans fötter lagt. — Af gamla Psalmbokens N:o 55, har Dr Wallin lemnat en förkortad, m. n. wacker omarbetning (Prof: Psalmer af Franzén och Wallin. 1812. s. 23).

N:o 56. Om des olikhet med den motsvarande gamla psalmen är redan taladt. I Dresdniska Psalmboken, äfvensom på flere andra ställen, kan man se Luthers eget, oupphinneliga original, och derjemte äfwen twenne ganska lyckliga paraphraser, hvilka kunde förtjena att tagas till eftersyn. — Den närvarande är annars, med undantag af den origina metern, temligen lyckad. Väl får man icke här söka kärnan, musten och kraften af Luthers triumfsång: det hedrar emellertid Comis-

teens utställning, att den upptog denna imitation, och icke den bland Prof: Psalmer af Franzén och Wallin, 1812, s. 27, meddelade.

N:o 57. Är en didaktisk psalm, utan förebild i gamla Psalmboken; wacker, om ej för ordrik.

N:o 58, en ny paraphras af Davids 20 Psalm; mindre nödig på detta ställe, då den är en Krigspsalm; desutom mera takt, än krigisk. En omarbetning af g. Ps: N:o 58, hade här varit mera tjenlig.

N:o 59, omarbetning med en strof kortare, af g. Ps. N:o 59. Den är bättre versifierad, och i anseende till språket ledigare, men deremot andefattigare och mindre högtidlig.

N:o 60. Ny paraphras af Davids 23 Psalm. Den är wacker; men hvarsöre förfasta Davids söna bilder: Han föder mig på en grön äng, och föder mig till ströfwatten? De innebära en oändligt högre espekt, än dessa rader:

„Är dagen het och bården swår,
Skall Herren dock, som allt förmår,
Mig kraft och swalka dela" —

der desutom verbet Dela är origrige användt. I denna bemärkelse heter det tilldela.

N:o 61. Ny paraphras af Davids 24 Ps. En herrlig, helgjuten andaktssång; en af de fullkomligaste Psalmer i förevarande Samling. Alla paraphraser af Davids psalmer borde och kunde blifwa sådana, men endast i en stark, en i Gudi hänryckt mans hand.

N:o 62 och 63 äro goda och jemna Psalmer. Vid den förras versifikation kan erinras, att de ytterst widriga och prosaiska rimmen på het (lofsalighet, ostrafflighet), som i sig selswa ej äro några rim, tywäre i denna samling rätt ofta förekomma. Vid den senare

må endast anmärkas, att i 4 str. ordet läna oriktigt nyttjas i st. f. förläna, och att i 6 str. lifwets öden åter paradera.

N:o 64. Ny paraphras af Dav. 31. Ps. I 4 str. indta öf åter öden. Ehuru söga bibliskt, wisja wi dock ej alldeles bannlysa detta ord ur andeliga sänger, när det, såsom här, nyttjas i pluralen och betyder tillståndsomvärlingar, händelser: blott man ej så förfärligt födsade med gränslösheten. I 5 str. accentueras emot falskt — ö, i st. f. o. — Psalmen, i allmänhet icke misslyckad, fluras med en konstruktion, som för den lägre menigheten torde vara söga klar:

„Dof för den makt,

Du öf har wakt,

Med englands lof wi blande.“ —

N:o 65. Den är naturligtwis t anseende till språk och versbyggnad korrektare, än den motsvarande i g. Psb. Att perioden i midten af 4 str. förlöper utan hvilopunkt från strofens förega hälft in i des senare:

„Hur helst hon (lyckan) listar mina dar,

Jag mins Guds ord, som lärde,

Att han allena mäktig är“ —

gdr icke god effekt. Innehåller saknar förförige icke styrka och religion.

N:o 66. Ett i alla hänfiger lyckade fröjdegwåde af andaktens förtjusning, som i människans wedergwäckelse af en södu naturens ymniga häfwor, ser en omedelbar uppenbarelse af Guds nådefulla sinnelag.

N:o 67, borde haswa närmare föst den motsvarande i g. Psb., en efterbildning af ett bland den store Luthers måstarstycken. — Mot den gamla sångens höga, majestätliga ensald uppsäde wisst icke den nya.

N:o 68. Ny paraphras af Davids 32 Ps, är förtäfflig. Om någon frågade Rec. hurudan en Psalm öfwer Samweret, efter

hans tanka, borde wara besaffad; så skulle han hänwisa frågaren till de ypperliga str. 2 och 3 i denna. Om de falska rimmerna på e (öfwerträdesse, förwillelse) i första str. gällor ungefär hwad wi sagt om dem på het.

N:o 69. Ny parrophe. af Dav. 34 Ps. är deremot högst trivial och platt. De immerfort upprepade ordformerna Ödom, Ålskom, Märkom etc. låta i en psalm särdeles illa.

„Den wår n dö sas klagan hör“ — är en wåldig prosodisk hårdhet.

N:o 70, är en temligen trogen och lyckad omarbetning af Biskopp Epegels södu sång under samma N:o i g. Psb.

N:o 71, N:o 72, N:o 73, N:o 74: goda paraphraser af Davids 36, 39, 77, 63 Psalmer. Förf. af N. 73 har så förfärligt sig i qwasens höljor, att han låter dem swalta twenne gånger inom en psalm.

N:o 75, består alltigenom, med undantag af de fyra första och de fyra sista raderna, af ett tal, som poeten låter Gud hålla. Att lägga ord i munnen på Gud self, är en uppsigt, som ej är så lätt att lösa. Wåde i G. Psb. och här torde man kunna påstå, att den swikta Författarens krafter.

N:o 76. Omarbetning af samma N:o i g. Psb. Wore alla psalmer med lika warsamhet och lika säker hand omarbetade, så skulle Comiteens förslag om de gamla och nya sångernas gemensamma användande wisserligen kunna sättas i werket. — Wårne dock ej den gamla Psalmen har en wis naturlig het i bilder och uttryck framför den nya?

N:o 77. Knöpt mer än medelmåttig. I de twenne sista raderna af 4 str. synas fålaken och barnen wara nog willkorligt och endast genom rimmets bånd sammanställda.

N:o 78, 'en ny paraphras af Davids 73 Psalm, är en af de bästa i samlingen. Den är hjertlig, enkel och tekniskt fulländad.

N:o 79, 80, 81, äro lyckade paraphraser och vackra Psalmer.

N:o 82. Rec. vill ej alldeles ogilla denna hämdefång i poetiskt afseende, men håller det tänkesätt, som förkunnas der, för ett måkta och kristligt. Kan man ej, såsom en pålitlig granskare redan har pytrat sig, till en församling, som sjunger:

„Din makt bete,
Som trofats af de fräcka.
Dem nedergåll, Dem nedersäll,
Att återfall Af deras fall
Må wara och förträcka.“

med skäl säga: I weten icke hwad andas barn I ären?

N:o 83, är ett mästestycke; af en upplysande högtidlighet, en helig sublimitet i sin nestämning, diktligt och meter.

N:o 84. Wid denna lyckade modernisering af den motsvarande Psalmen i G. Nib. kunna wi blott tabla det vackra rimmet förat — förloradt.

N:o 85, äldas stor wälmening och liden poesi. I 3. str. äro tidens wissor ej mera bilska, än den högst profaiska verkningebanan.

N:o 86. Detta echo af Davids kostliga 103 Ps. har i det mesta afsynat till ett nog swagt och andelöst ordspela. Ex. i 3. str.

„Som blomman yfs bland gräsen
En stund af färg och doft,
Men wignar för en stråle
Och faller för en fågel.“

Så flyktigt wi här pråle (?),
Så wanskelig är en jordisk fågel.“

N:o 87, en ny paraphras af Davids 99 Ps. är deremot hög och skön. Den besjunge

ger på ett wärdigt sätt Guds makt, rättfärdighet, godhet och nåd. Rhythmen är ganska musikalisk.

N:o 88. De fyra första raderna af denna Psalm:

„Den Högste från sin thron såg ned,
Då Jesus sjönk i jorden,
Och sade: hwila du, som stred;
Din lön är redo worden.“

äro en både matt och obehörig inledning till Fadrens tal i Davids 110 Ps. „Sätt Tig på mina höggra hand“ etc. Hvarken kan det Högsta Wäsendet uttrycka sig så sentimentalt, ej heller war Christi strid, enligt Kristens, slutad med hans döds såsom historisk person. I grafwen hwilade ej den gudomliga delen af hans natur, utan nedersteg till helweter, till den afgörande striden och segren. — Föreskrigt medgifwa wi gern denna psalm en hög grad af förtjenst.

N:o 89. Ny paraphr. af Dav. 104. Ps. är otadelig.

N:o 90. Ny paraphr. af Dav. 119. Ps. är medelmätig.

N:o 91. Ny paraphr. af Dav. 122 och 144 Ps. Nått god, särdeles i första strofen.

N:o 92. Ett förslag till omarbetning af samma N:o i G. Nib. finnes äfwen bland Hr Hedborns Psalmer (2 Saml. s. 29), hwilket af Comiteen, wid bildandet af den närvarande, blifwit med fördel begagnadt. På ett par ställen har dock Hr Hedborn bättre läsarter. Ex. str. 8.

„Min själ har Gud förtöskat
Iredan det förs hon bar;
Mitt hjerta, som war trosadt,
Har åter lifwät bar.“

heter hos honom, mera innerligt och naturligt:

„Han mig ue nöden löskat
Och torkat af min tår.“

Tidhundit sjelf ett krogadt

Och modfärdigt hjertas sär."

Psalmens sista strof är dock kanske allrabäst i den gamla.

N:o 93, är en ny, med säker hållning utförd paraphras af Davids 125. Ps. Endast dröfvar Rec. att lönen ofwan flyn, i sista versen, wore borta: detta talesätt har icke auktoritet af Bibeln. I str. 6 v. 4 förekommer ett tryckfel: Hur i st. f. Hår.

N:o 94, är en ny, wacker, sant poetisk paraphras af Davids 139. Ps.

N:o 95. Igenom denna lätta omarbetning af G. Ps:ns N:o 95, har den redan sköna psalmen i tekniskt afseende betydligt vunnit.

N:o 96. Är, med ringa förändring, den Dr. Smedbergs Psalm, hwilken i vår gamla Eoder förekommer under N:o 107. Här har således Comiteen handlat mot sin princip, i anseende till placeringen.

N:o 97. Har ifrån G. Ps:ns sju strofer blifwit reducerad till fyra, och är äfwen till innehållet mycket förwandlad. Men den är i ett annat afseende mera märkwärdig. — Den gamla Ps. är omarbetad af Dr. Dahl (Psalmer. s. 1) och af Hr. Hedborn (2 Saml. s. 8). I närwarande bearbetning är första str. sammansatt af början på 1 str. och slutet på 2 str. af Dr. Dahls. Andra str. är åter Dr. Dahls 3 str. med den olikhet blott, att Comiteen i 7 v. omskapat idogheten till den tresna odlarn. Tredje och fjerde stroferna äro deremot, med några obetydliga förändringar, de 6 och 7 hos Hr. Hedborn. Rec. lemnar hwar och en, som har minsta aning om produktion och organisk i Konst, att betänka, hwad för en Kapelse af en dylik compositionsmetod kan upplomma.

N:o 98, är i sitt gamla stic widt intressigare och mera warmt trängande till själen. Att versifikationen är bättre i den nya Psalmen, följer wid språkets närwarande bildningsgrad af sig sjelft.

N:o 99, är en lät omarbetning af Psalmen under samma N:o i G. Ps.

N:o 100. Om denna gäller ungefärligen samma anmärkning. I 4 str. har Serael fått falsk accent: o — o i st. f. — o —.

N:o 101. Med denna slutas paraphraserne af Davids Psalmer. Flere af den gamla sångens bibliska bilder, hafwa, tyvärd! här blifwit borsstrukna. Slutet:

„Der skall wälsignelse och fröjd,

Och allt, som själen gdr förnöjd,

I alla stånd försprijas“ —

är remligen platt.

Man följa tretton Psalmer, som handla om Guds Warelse, Werk och Egenkaper. Den första af dessa, eller N:o 102, är utprägadt ut Dr. Dahls Psalmer. Den utmärker sig genom hög wiskhet, ren christendom, allwarlig andakt och stor poetisk skönhet. Endast i metriskt afseende ger den anledning till några påminnelser. I 1 str. 8 v. accentueras tillbedja — o —, i st. f. — — o; och i 9 str. 4 v. närwaro, — o —, i st. f. — — o. Äfwen wille Rec. gerna söka Gallsictimen: „Det bebb jag går i dag att swaka,“ i 7 str. 6 v. Det är skada, att denna wackra sång icke passar på någon äkta Choral, utan på en modern o-psalmisk melodi, hwilken swårigen af församlingarna skall kunna läras. — Wänne likwäl icke det hela är mera hwad man kallar Ode, än egentlig Psalm? — Sitt rum förtjenar det herrliga skaldestycket i alla fall.

N:o 103 och N:o 104 äro fullkomliga

wärdiga att följa på den föregående. Bland alla de genom trycket allmångsjorda Psalmfördikt, som Nec. haft tillfälle att se, har han ingensstäds funnit N:o 104; hvilken uttrycker en hög anda med sanning, warma och ädel enfald.

N:o 105, är deremot nästan blott rhetorisk granlåt.

N:o 106 och 107, förråda från början till slutet, sådeles den senare, sitt ursprung ståa en god Christen och kunnig versifikator. De föla säkert i kyrkan wäcka mycken uppbyggelse.

N:o 108 är, kanske med undantag af sista strofen, ganska medelmåttig.

N:o 109, 110 och 111, äro försvarliga: den första synes wara ingifwen af en warmare känsla.

Uti N:o 112, har Nec. ofta hört unga prestes begagna 1 str. såsom Predikstolsvers; men aldrig deraf erfarit någon synnerlig verkan:

„Fader! under detta namn,

Nalkas jag med hopp och gjuter

Mina suckar i din famn“ —

Det brister här sanning i uttrycket. — Kan hända blejwe meningens egentligare, om strofen ändrades så:

„Fader! under detta namn

Nalkas jag och innesluter

Mig med bön uti din famn,

Wit att du mig ej förskjuter etc.“ —

Allt det öfriga af Psalmen har en god och regelbunden gång. Blott wid willans stig i 2 str. will Nec. erinra, att man wisserligen för ofta i denna samling träffar detta obibliska och i senare tider nog utredta talesätt.

N:o 113 och 114, som sluta denna afdelning, äro försvarliga.

Nästa afdelning innehåller Advents och Julepsalmer, och af dem är den första tilli-

rummet; N:o 115, äfwen den första i anseende till förträfflighet. Andra, sjerde och femte stroferna innehålla och tolka Christendomens hela mysterium. Poetsen är anspråkslös och enkel.

„Bädd af sanning, nåd och frid,

Som går upp till ewig tid“ —

är ett ställe af dunkel mening.

N:o 116. Utan twifwel äro denna nya Psalms läsarter i allmänhet bättre, än den gamla. Hjertligare tilltala öf likwäl, i den forna tidens enfald, dessa båda rader i den äldre Psalmens 3. str.

„Salighet har han att föra;

Ehet kall hans brud tillhöra.“

Än de motsvarande i den nya:

„Hugswalens, I som blöder

Bland sorgerna och nöden.“

Men man tål icke gerna nu att höra talas om Christi brud, ehuru anderit denna symboliska föreställning har warit och är för fromma sinnen.

N:o 117. Att de båda sista verserna af gamla Psalmens första strof:

„Eg ware pris, o Jesu kär!

Som komma will och bli öf när“ —

blifwit bortsbytade mot dessa:

„Wälsignad han, i Herrans namn,

Som möter öf med b p p e n f a m n“ —

war jast ingen winst. Mot de öfriga nya läsarterna finner wäl Kritiken knapt något att påminna.

N:o 118, är ny. Den förråder en afsigtfull jagt efter det effektiska, under hwilken jagt Guds anda plågar wita sferan. Ganska fåsälla träffar man först i sista strofens:

„Jerusalem är öde,

Det tempel fallit ned,“ m. m.

N:o 119, är en ganska lyckad omarbetning af samma N. i G. Psalmens.

N:o 120. Om denna gäller samma anmärkning, som om den föregående. Dock kunde väl den andra strofen förläna en mera total förbättring. — Bewiste — Christe, i 5 str. är ej godt rim.

N:o 121 är i gamla Psalmboken hart när obscen, nemligen för ett slägte, som förlorat fädernes öfsuld. I närvarande omarbetning är denna klippa lyckligen undwiken, utan att andan af den gamla sången lidit derwid.

N:o 122, är komponerad på samma versfakt, som den motsvarande i G. Psb. Förefrigt är den helt och hållet ny. Hvad dess värde angår, är Rec. tvehgäfen. Att bestrida den all förtjenst, wore obilligt; men emot den efterföljande träder den djupt i skuggan. Bland annat finner Rec. den försäkran nog opsalmisk, att Christus icke kommer med storm och rop eller med eld och swärd, för att, utom mycket annat, bryta af en korsad staf: ty detta har icke rimligen af någon tunnast förutsättas. — Hvarföre icke i stället antaga D:r Ödmanns Julpsalm, N:o 20, (3:e Uppl. s. 25) eller Hr Geijers (s. 5)? — Särdeles, som förmånga psalmer på en och samma melodi här äro sammanhopade. Rec. ömnar för en mängd förbigångna Julchoraler, i hwilkas höga, brinnande språk war christna församling från ålder warit man att klåda sin ströjd under denna saliga högtid.

N:o 123. Såsom gamla Psalmen under detta N:o, har den samma versmått som den föregående, och är således ännu för samma melodi. Rec. räknar denna psalm för en af de skönaste i samlingen. Den stämplas af en rik känsla, ett rörande, heligt behag och en mildt genomträngande kraft. Endast i 7

str. förekommer ett mindre populärt uttryck: „war ljus, o Mensklighet!“

N:o 124, är blott medelmåttig. Rec. förefår ej, hvarföre Comiteen walt just denna fram för des föref: s öfriga Julpsalmer.

N:o 125. Metern i gamla Psalmen, af detta nummer, är ganska felaktig; deremot alldeles korrekt i närvarande femna omarbetning. — Uttrycket i gamla sångens 3:e strof:

„Han är ett barn så liten och klen,
Som himmel och jord uppehåller allen.“

innehåller, trots sin urmodiga dragt, en långt sublimare tanke, än det motsvarande i den nya:

„Det spåda barn, som här I sen,
All werldens räddning är allen.“ —

och 6:te strofen der:

„Här i werlden war han fattig och arm,
Sig månne han öfwer os förbarma,
Och göra os i himmelen rik,
Och sina helga Englar lik.“ —

har någonting mera ljusst och tolkar wäl mycket närmare dogmens anda, än den nya:

Han kom i ringa skeppste;
Han wille göra, wille se
Wår jord på dygd och sällhet rik
Och menskan himlens englar lik.“

N:o 126. Är jenn och god. Den enda anmärkning Rec. derwid anser sig besogad att göra, är att han icke utan saknad kan se Högridsmelodierna undanträngas af melodier på Morgon- och Afsonpsalmer. Kunna dessa choraler täfwa med våra gamla Julpsalmer, som i sekler försonat den swaga poestien med hwarje trängande hjerta? — Det duger icke att bortbyta dem, mot äfwen de allröwakraftige af annat art i hela Psalmboken. En fest, då himmelska gäster med sanna bebådade Jesu födelse för de Christnas första representanter, bde wara och förblifwa de Christnas klang-år. (Föref. följf).

L i t e r a t u r = S i d n i n g.

N:o 18.

Eördagen den 6 Maj

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till förbättrade KirkoSånger. Till Kongl. Majst i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Kgm. Mité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. (Forts. fr. N:o 17).

N:o 127, en omarbetning af En Jungfru födde etc. — Desz meriska behandling lemna mi derhån; den daktyliska takten är wäl i Choralmusik ej synnerligen lämplig. Wid flerswa orden kan mycket erinras. Antithesen i början af 2 str. mellan Själens Herdar och Herdarne på marken wid Betlehem, är nog sökt och konstlad.

„I lärare, lären of, huru wi må,
är en rad, som under sjungandet låter ganska sällsamt.

„Ja höiden din ära, och jorden din seid,
Och menniskor prise din willa!“
är en twungen konstruktion. Deputom har det gamla „Menniskom en god willse,“ en helt annan och wida högre betydelse, än denna omfrensning till „Menniskor prise din willa!“

N:o 128, är ett sötst foster af lefwande Christendom och sant andelig poesi. — Hwilket heligt sinne, hwilken låga i dessa verser:

„Klarhet bring den frubba swäfwat,
Der hans Gudom bortskymd är.
Mörkrets wälde redan bätwar
Sör det ljus, som sprides der.“

N:o 129. Den är meriskt olkt med den gamla Psalm, hwilken den skall motswara. Desz innehåll är högedligt.

De trenne sista Julpsalmerna, N:o 130, 131 och 132, äro nya, men icke på något wis utmärkta.

N:o 133, den första bland NyårsPsalmerna, äger werklig förtjenst. Den är hjertlig och anspråkslös.

N:o 134. Desz wacker versifikation öfwerföler till en del den krist på djup tänsta, som särdeles i 1 och 3 str. synes ypa på sig.

N:o 135, skall wara en omarbetning af gamla Psalmen under samma N:o; men låter sig wist icke sjungas tillhopa med den. Den nya har blifwit en kros kortare, och desz 3

4, 5 och 6 strofer motsvara de 2, 3, 4 och 7 stroferna i gamla Psalmen. — Då man ej nogare hållit sig efter förebilden, kunde man väl hafwa utlemnat det mindre påhände textstället, att gesitt hjerta åt Gud till nyårsägåfwa; hwilket dock är i gamla psalmen så konstrueradt, att det mindre stöter der.

N:o 136. Denna Biskopp Swedbergs Psalm är med den varsamhet och skoning förändrad, som urskriftens stora värde kräver. Enligt Rec:s öfvertygelse är ingen förändring widtagen, som ej är förbättring; och det vill, i anseende till en sådan text, såga mycket.

N:o 137, är mera förändrad och behöfver de der äfwen mera. Omarbetningen har icke misslyckats. — I 1 str. 4 v. hafwa orden „ett nytt år,“ blifwit falskt accentuerade: o — o i st. f. o — —.

N:o 138, hade i sin första gestalt (Hedborns Psalmer. 1812. s. 16) en wida praktfullare början. Dess första strof har der sällsyntare högtidligheten af ett Ode, än af en Psalm; och detta har förmodeligen bestämt Comiteens beslut att utesluta den. Men denna vackra strof:

„Israel på honom trodde,
Då han genom öken drog:
Gud i tjäll med Aron bodde
Och hans folk då ägde nog:
Det slet bebb från himlen fied,
Och ur klippan tog sin drick.“ —

sjenade den icke till en tröstefull bestyrkelse på det i de föregående stroferna ådagalagda hoppet om Guds försorg för sina barn? — Några andra förändringar äro äfwen widtagna, men bland hwilka förwandlingen af denna lästert:

„Hwarje natt wid hwilans bädd
Wakar Gud i möder klädd.“ —

till följande:

„Hwarje natt, i hwilans famn,
Är hans skydd wår säkra bann“ —

är i högsta grad olycklig. Hwar ligger här poesien, ingifwelsen af en gudomlig tanke, om ej i den förra? Att Gud, klädd i möder, döljde sig för och inom slöjan af sin egen wälgersning, den wedergwickande sömnen och förgårigheten af alla tryckande omgifwelser, är under natten faderligt; närwarande wid wårt ensliga läger — hwarföre skulle denna lika fromma som sköna föreställning ge wilka för de tomma abstraktionerna, de platta rimmen hwilans famn och skyddets bann? — Här torde äfwen böra nämnas, att Rec. och flere med honom i denna samling med undran saknat Hr. Hedborns Nöjarsång, „Att ett år och än en gåfwa“ etc. (Psalmer. 1812. s. 19).

N:o 139, är en otadelig modernisering af gamla Psalmen under samma N:o.

N:o 140, börjar afdelningen om Jesu Namn och Wälgörningar. Den är en omarbetning af N:o 140 i G. Psb. och kan förtjena samma om döms, som den föregående.

N:o 141, är också en omarbetning af samma N:o i G. Psb. Rec. finner derwid ej något att påminna.

N:o 142. Omarbetaren af denna Psalm har mera eftersträfwat ålra rim och så kallade rent språk, än att förwärfwa sig andan och uttrycket af ett andligt innehåll.

N:o 143, är deremot ny. Den är så wacker, så genomträngd af Guds lefwande anda, af en alla känslor upplystande mystik, att Rec. ogerna fogar sig efter det trånge rummets fordringar, som förbjuda honom att anföra några prof. Versen är i allmänhet väl byggd, men de ofta rimmen på e (Vändlige

lidande — befegrade — wälsignelse etc.) böda borttagas.

N:o 144, är nästan blott en öfversättning af Arrehenti goda Psalm under samma N:o, i gamla Psalmbooken.

Liksom i G. Psb. börijas afdelningen TrettondedagsPsalmet, med N:o 145. Men denna är alldeles ny, och har ärsfulliga wackra ställen; jomn är den icke.

N:o 146, är en ändrad förkortning af den genom Hr Hedborns Psalmer, 1812, s. 11, bekanta sången. Kanhända ha derigenom ärsfulliga individuella drag, som utmärks des ursprungliga gestalt, gått förlorade; men enlig Rec:s tanka har dock det hela genom förändringen mera vunnit, än tappat. Så o ursägligt fåna strofer, som hela den andra och halftva den tredje, hade den icke förr att framwisa. — Då här icke finnas flera än twenne TrettondagsPsalmer — ett nog ringa antal — torde wi hafwa rätt till den önskan, att Hr Hedborns herrliga sång: „Jag ändlig dig i werlden fann“ etc. (Psalmer. 1812, s. 23) måtte upptagas. För des stora wärde behöfwa wi ej anföra något annat bewis, än att den gudomliga förra hälften af nyss recenserade Psalms 3 str. är lånad ur des 5 strof:

„Se, krubban är den Höglædes hus,
I skuggan ligger werldens ljus,
Och Gud och saligheten:
Och Ordet mällöst hwilar der,
Och Tiden i sitt stede här
Den böga Ewigheten.“

Psalmerna Om Christfi Pina och Död börjas med N:o 147, en ny Psalm, och en bland de skönaste Passions-sånger, som finnas på något språk. Ett heligt sinne, ett innerligt wemod, en ljus förtrostan har inspirerat des skald. I dessa himmelska ord:

„Waka, Christen! kom att smaka

Kalken af hans blodsförbund.

Werldens lusta glad förfaka:

Jesus är din sällbets grund.

„O! förmätte du ej waka“

(Kopar han) „med mig en kund:“

bör uppmärksningen af den lidande Gudafemten ej kunna förfela många hjertan.

N:o 148, äger mycken förtjenst.

N:o 149, äger en ännu större. Allmänt bekanta äro de sublimes verksena:

„Ei solen mera sprider

Det ljus, af Gud hon fick.

En jord, der Jesus liden,

Är icke wärd des blick.“

Denna wackra psalm stödas i slutet af den totala hamnen, i hwilken återigen en famn förwondlas.

N:o 150. Utgöres först af G! rene Guds Lam etc. och derefter följer, såsom commensarius, skild med en stjärna från sitt thema, en ny Psalm, wärdig att stå wid sidan af de båda förutnämnda. Istra bibliskt och dogmatiskt unction stämpel dem alla.

N:o 151 och 152. Dessa båda goda sånger ur G. Psb. äro werkligen, enligt Comiteens löfte, med warsam hand ändrade till enlighet med närwarande språkbruk och strängare versifikationslagar.

N:o 153, är alldeles oförändrad ur G. Psb. omtroct; för hwilket wi hembära Comiteen war upprigtiga tacksägelse.

N:o 154. Rec. bekänner, att han saknar i denna omarbetning den gamla sångens: „O Brudgum skön“ (str. 7). Dystiken i denna ur Bibeln och äldre religionsböcker så allmän blifna bild, har en djupare betydelse, än de, som skrifa deremot, någonsin annat. Nya psalmens uttryck är, mot detta, allsör hwar dagligt och kraftlöft.

N:o 155. Här har ej på alla ställen en lycklig ande hvilat öfver förändraren. Synnerhet är första strofen mycket mattare och andeslösare i nya sängen, än i den gamla; ur hvilken Rec. endast gillar, att orden: „Eder om har David skrifvit,“ — blifwit borttagna, Men för resten, hvad är detta:

„Hur Helmetets och dödens qval
Och nöd och plågor utan tal,
Dig, Jesu! der omgifwa,
Du går; Du står,
Wändas, quider, Hånden wi i der (?),
Dignar neder,
Wäfwande och trösteds beder.“

mot den gamla, högtidliga läsarten:

„At helmetet och dödens qval,
Och alle bäckar Belial,
Eder hafwa sig omgifwit;
„Du går, Du står,
Quider, bäfwer,
Och uppbäfwer
Eina händer,
Ett the himmets trösteländer.“

Är ej teckningen af Jesu qval här både mera värdig och mera innerlig? —

N:o 146. Afsviker så betydligt från gamla Psalmen under samma N:o, att de omöjligen kunna sjungas tillhopa. 3 och 4 str. i den nya, motsvara den gamlas 4 och 5; hwaremot den nyas 5 strof är tillagd, och den gamlas 3 str. utelutten. Omarbetningen kan således betraktas som en alldeles ny Psalm. Den är rätt wacker. — Wisserligen förtjena icke alla den gamla Psalmbokens sänger, att bearbetas och upptagas af en ny redaktion.

N:o 157, är en bland dem, om hvilka detta gäller. Den är blott en lång och opoetisk berättelse, utan högtidlighet i verktakten, och synes ej alldeles ossjungbar. Rec. kan också icke påminna sig, att han i någon kyrka hört den användas. Af denna psalm är wäl in-

genting att gära; och den är i sitt närvarande så skick hwarken bättre eller sämre. Comiteen kunde med fog hafwa bortbytt den, mot någon af de wackra Passionspsalmer, som finnas hos Dr. Odmann (3:e Uppl. s. 27 — 30), Dr. Dahl (s. 74 — 80), eller Hr. Hebborn (2 Saml. s. 4).

N:o 158. Denna omarbetning låter sig swärligt sjungas jemte den ursprungliga, af Bisk. Spegel. Ny gamla Psalmens 12 strof är alldeles utelutten, hwaremot den nyas 15 str. har i den gamla alldeles ingen motsvarighet. Förstrift är uttrycket öfveralls wida mindre psalmiskt och ofonstladt i den nya. Ex. huru mycket bättre heter det ej i gamla Psalmen, 10 str.

„Du bleff för ett ringa wärde
Af tin wän förrädd och såld.“ —

Än i den nya:

„Jesús i den grymma stunden
Wätte såld at dödlar bli.“ — ?

Begynnelsen af 8 str.

„Afund, afund! hwilken läga
Länder du i menföbröst?

Det war du, som Caipe rödf
Skärpte upp till Jesu plåga“ m. m.

påminner om Kellgrens Ode öfver Afundens. Destom: måtte det war afund, som dref Caiphas att rösta för Christi död? Och männne Herodes, i affeende på Kristus, ådagalade något hysleri (str. 9)? Wisserligen skilwar den gamla psalmen sakens förhållanden mera enligt historien:

„Jude ksh och Petri eder,
Caipe så ock Hanne trug,
Samt Pilati rädda hug,
Och Herodis skälta seder“ — m. m.

N:o 159. Först har Comiteen upptagit, öföfrändrad, Bisk. Swedbergs Passionsvers. Deresier följer, under en sterna, en ny Psalm: som med rättwisa förtjenar att kallas

ypertlig. Omhet, ofkuld och tro hafwa här i skaldens fantasi omsannat hwarandra. Wi tacka Bdrf. att han vågat upptaga den på anda och kärlek rika föreställningen om Zion såsom en Christi b:ud. — När det tillätas oss att här, wid slutet af Psalmerna öfwer Christi lidande, anföra några reflexioner, till hwilka ämnet föransleder. Då det är en Passionspsalms ändamål, att lifwa hela den inre menniskan till ett förtröstande erkännande af huswudgrundäran för den fallna själens försoning med den Öändliga, så kan den wäl icke alldeles umbära betraktelsen: men denna betraktelse måste så ur blotta begreppet öfwergå i hjertats fast och blod, måste så i lif och uttryck sammansmälta med en omedelbar känsla, att reban själfwa läsningen blir sång, och att andakten och tankan upplöses i en gemensam gudomlig åfröning. Men gäller ej detta i sig sjelft såsom regel för all ewangeltisk poesi? och hwartill gagna då de Psalmers, som egentligen kallas Uppmuntringar? — Psalmers, som lika myror släpa till oss små torra strån af sedespråk och förmaningar; i stället för att, såsom lufdens wingade musik, upplysta oss själfwe till gränslösheten af den Ewiges gloria? — När tid måtte söga känna Guds andas sätt att skrifa sin lag i rena hjertan, emedan den ingenting högre åfrundar, än att så bära i huswudet, liksom på karlskock, en oupphörlig förteckning på sina moraliska dagswerken; sådant begär man af Poesien, sådant af Religionen! Och likwäl hafwa ännu aldrig dessa torra läror hulpt i frestelsens stund, om icke hos warelser, hwilkas temperament är för warntigt att kunna frestas till annat än sömn. Den sanna moraliteten består i Guds helgelse, som griper hjertat wid roten, och skapar i den gamla menniskan en ny menniska, der igenom, att det i hwarje själ inneburna finner

för det högsta Gode och Eldna, utvecklas från möjlighet till verklighet, från dunkel aining till klar intuition. För dem, som på en sönderplittrad reflexions irrwägar förlorat Guds beläte, är en Filosofi, som ur Naturens djup intränger i djupet af Guds ord, det enda medlet att beredas för denna helgelses-huruwida wi här syfta på någon wiss filosofisk lära, och huru det med denna lära i öfseende på moralitet, religion och christendom egentligen förhåller sig, skall snart i en särskild öfhandling underställas allmänhetens ömddme. För en oförderwad menighet åter (med menighet förstås naturligtwis ej blot hwad man kallar allmoget), är Poesien, ja öfwerhuswudet den Eldna Konsten, helgelses kraftigaste wäckelsemedel; ty enligt wår åstherik, som man ännu så mycket misstänker, är Konsten till sin natur just Religionens organ och kroppsliga skynad. I samma mån som sinnesstämningen blir skön, i samma mån blir den helig; i samma mån åter som sinnesstämningen blir helig, blir wiljan det öfwen; och är wiljan helig, så handlar hon icke längre af lagens nödwändighet, som wid hwarje särskildt moraliskt fall behöfwer rådföras och aldrig förslår, utan af frihetens nödwändighet, eller Guds beläte, som hon bär inom sig och som aldrig kan tweka mellan några motsatser. — Detta är i själfwa werket den gamla enfaldiga läran om Tro och goda gerningar, af hwilken man nu, liksom af så många gamla sanningar, blott har ödda bokstafwen kvar.

All de båda Psalmerna Om Christi Beskrifning, är No: 160 en lyckad omarbetning af samma No: i gamla Psalmbocken. No: 161, är åter alldeles ny, och en af de många dyrbara skatterna i denna samling. Hwar robandas fromhetens erkänsla och ämhetens poesi. Nu söla Psalmerna om Christi Uppstånd-

Dessa. N:o 162, har blott 1 str. 1 vers lika med gamla Psalmen under detta N:o, och är i allt det öfriga alldeles ny. Den synes öf lyckad. Den behymliga accentuationen o — o för Israel, förekommer här åter.

N:o 163 och 164, äro vackra och sakna ej högtidlighet. Den senare är förut bekant, och hade, i sitt ursprungliga sticket, daktyliska refrain-verser wid slutet af hvarje strof. Dessa äro nu lyckligen bortbytta mot trochaiska, som icke innehålla någon refrain.

N:o 165. Om detta efter den yttersta sublimerade stråfwande styckes sällsamma, påstärade verstaft, har Hr Håffner långesedan i denna Tidning (Arg. 1813, sid. 439) så bestämdt förklarad sig, att Rec. för sin del ej tror sig behöfwa tillägga något för att bewisa dess absoluta orjenlighet för en verklig Choral. Melodien, enligt den metrisk konstruktion som här varit Skaldens lag, är i sanning en rätt lustig ballad, som Rec. engång med mycket nöje hört spelas, — och det förefom honom, som om Poesien i dessa ord agerade dansös.

N:o 166, är en lätt omarbetning af den motsvarande gamla Psalmen.

N:o 167, är nog medelmåttig, för att kunna passera som en högtidsdags-psalm.

N:o 168, 169 och 170: oräddliga moderniseringar af samma N:r i gamla Ps. boken.

N:o 171, är ny och ocklanderlig.

N:o 172. Denna herrliga sång af Bisk. Spegel, återfinnes här med en konstfaren hand förändrad; så att ingen af originalets skönheter gått förlorat, utan snarare de, som genom språkets omogenhet tillförene kunde blott halft framträda, nu fullkomligen öf-

jedt wisa sig. Det enda ställe, som motsägar detta omdöme, är str. 5 vers 3, 4:

„Ur bäcken Jesus druckit,
Till lundning för sin hjät.“

Ur hwilken bäck drack han i detta ändamål? Utskriften har:

„Och Jesus hade druckit
Ur bäcken, att hans hjät
Med ångest war uppsluket“ — —

och svftar härmed på den bibliskt poetiska bilden om de bäckar Belial. Slutet af 9 strofen:

„Guds kraft skall löftet dämpa
Och werlden stå emot“ —

är tveetydigt konstrueradt. Man finner först efter något besinnande, att skall bör i sista raden refereras till Guds kraft, och icke till werlden.

N:o 173, som äfwen är af Bisk. Spegel, har icke heller tappat på bearbetningen; men kan ej måta sig med den förra.

N:o 174, synes öf deremot i omarbetningen hafwa förlorat äfskilliga vackra drag af sin första gestalt. Hwi skulle t. ex. denna kraftfulla strof:

„Hwåke döden fina tänder,
Ryte Satan utan tal:
Bunden är hans maat och händer,
Hänmat är nu dödens qual,
Ho med Christo blir begrawen,
Uppstår under Christi glaswen.“

förbytas till denna wariniga:

„Rydt af Jesu dödd mig skänkes
Bland all lifwets sorg och strid;
Under Jesu skvad jag skänkes
I min graf med hopp och frid.
Under segerbieltens glaswen
Stiger jag med fröjd ur grafwen.“ — ?

Eller hwarsdåre skulle i 3 str. 2 v. Frälserman förwandlas till Löftesman? Kristus har wäl gjort mera, än gått i caution för öf-

Desutom omtalas i denna strof sådana gersningar, som alla öfverstiga en Öfsteemans höfwo. — I afseende på metern kan ej lemnas oannmärkt, att i 1 str. 4 vers accentueras belweter o — o; men i 2 str. 2 v. — o —; den rätta är — — o.

Med No 175 begynna Psalmer Om Christi Himmelsfärd. Denna sång är ny, och oflanderlig.

No 176, är ur gamla Psalmboken omärbetad. Många andäktigt hjerta torde här i 3 str. sakna denna tröstefulla och fromt natwa betraktelse:

Öf arma älskade han så,
Halle, Halleluja!
Som hade måst i döden gå.
Halle, Halleluja!" —

No 177, har lika antal af strofer, samma versbyggnad och i de twenne första stroferna samma rim, som psalmen under samma Nummer i vår gamla Codex. Föröfrigt är den alldeles ny och rätt wacker.

No 178 och 179, äro båda nya. Den förra är temligen oflanderlig; den senare har en högre poetisk förtjenst.

(Forts. följer.)

Tal i Evangeliska Sällskapets Allmänna Sammankomst, då Första Upplagan af Bibeln med Stående Styklar framlades färdig den 17 Martii 1812. Gemte Förtäckning på alla Swenska Bibel-Upplagor. Stockholm, 1815. 83 sid. 8:o.

Enligt Föreläse underskrift, är detta tal författade af Hr Kyrkoh. J. P. Haggman,

och wi hafwa med lika sågnad sett den deri rådande fromhet i tänkesätt och åsigtter, som den slit och noggrannhet som blifwit använd i afseende på de här meddelade intressanta uppgifter. Wärdet af denna skrifte skall också twifwelsutan wäcka för densamma ett allmänners deltagande; ty hwem skulle ej med nåje låsa underrättelsen om de så kallade Metodisterna, s. 25 — 31; om de i England stiftade religiösa samsfund, s. 33; om Engelsmännens kristliga frukostighet mot både wänner och fiender, och mot oss swenskar i synnerhet, s. 39, o. s. w. — Åstwen för swenska Bokkunskapen lemnar denna skrifte ett med grundlig forskning utfördt wigtigt bidrag, i den Förtäckning på alla Swenska Upplagor af hela Bibeln, som meddelas, s. 70; ehuru Förf:s metod, att inom wiså columner, angifwa upplagornas format, wäl bewittnar bristande Bibliographisk proxis. — Flera ställen i detta tal lemna åstwen aftningswärda bewis på Förf:s kristliga tolerans mot andra trosförewanter: i ex. detta wackra uttalande om Klostrer s. 55. „Jag delar icke vår tids hela smädeton emot Klostrer. De woro, för sin tid, en anstalt af Guds wärdande försorg om sin Församlings dyrbarheter. Hwar eljest, än t dem, skulle under de förströande folkwandringarne, Bibeln och alla Kyrkomötens Handlingar, samt Kyrkofädernas, ja hela gamla werldens skrifter kunnat gömmas är wår esoterwerld? Och hwarest någon undervisning hämtas i flere Seklers mörker, under allmän osäkerhet för ridderligt sjelfswäld, då hwar man wor antingen Egendoms herre eller lifegen Täl? Klostrer woro då den Christna werldens nästan enda, icke många, utan så plantskolar för kunskaper, till och med för gudaktighet, ja ofta äfwa Christelig gudaktighet, som icke kan misstännas, åstwen under Wuuf-

brågteen, ehuru utan yttråd Protestantisme." Och huru sann och riktig denna teckning är, bewisa dessa ord af nyare tidens grundligaste och fördomsfrästa Håsdareknare, Johannes v. Wäl-
ler: „Då klostren utmärkte sig genom gästfrihet och wärd om de fattiga och sjuka, så plågade Konungar, som genom goda gerningar wille wisa sin ånger öfwer misbrukad makt, genom friheter gynna eller genom skänker understödja dessa anstalter. Folket åskade det andeliga Herrawälder, emedan det med lika kraft höll så wäl landradeln som Carl den Store i tygeln. Klostrrens anseende tilltog genom dygder; bland wäpnen war råttwisan stum; under fredsamma Prelater njöde landemännen en enformig lyckalighet, som är den bästa wägen till wälståndets förökande." (Schweitz. Gesch. I B. X Cap.).

Rec. medgifwer dock, att mot denna skrift äfwen något kan wara att inwända. Så förefaller det besynnerligt att, s. 51, se Förf. wilja bewisa gagnet af den gamla swenska Vi-

beskwerfättningen, med Luctans vittnesbörd om de äldste Christne; hwilka ännu knopt hade någon biblisk coder, utan underwisesades genom ädla lärarens traditioner. Men tonen är så innerlig på detta ställe, och de följande underrättelser (till s. 60) så intressanta och med sådan flit samlade, att den billige läsaren ger na ursäktar det mindre methodiska i denna anordning. Äfwen stilen är nog enformig; i synnerhet repeterar Förf. ordet *Kojor* nästan öfwerallt. Besynnerligt är det äfwen att Förf. egentligen börjat sitt tal utan försärs, den han lagt i en not under texten. Ännu en anmärkning måste Rec. i anledning af företolet tillåta sig. Med den liberalitet som utmärkte wår Regering, hade det wisserligen icke behöfts att, oaktadt det wi woro i krig med England inbegripne, år 1811, på förriga Engelmännens mångfaldiga förtjenster om religionsfretens befordrande så bland oss som hos andra nationer.

S m å r r e S k r i f t e r.

Quellen på Wårds huset Jerusalem å den Kongl. Djurgården. Stockh. 1815. 16 sid. 8:o.

Står-Torsdags-Gården. Present till Wederbö-
rande. Stockh. 1815. 16 sid. 8:o.

Swänne skrifter af det oimåligt usliga slag, hwar med Resp. allmänheten en tid bortåt lärt sig undfågnas. Den förra omtalar, huru Lieutenanterne Wittzann och von Spreängen duellera om en allmän flicka, hwilken derunder refer ifrån dem båda två, åt Weermland, med Brufkapatron K r a k e.
— Den senare, hvars titel kunnat ge anledning

till en högst genialisk produkt, innehåller det tomma och tråkigaste galimatias, allt hopfrynadt för att s. 13 få tillfälle att säga om Ederneblad (Schillers lycklige öfwerfättare), att han är „Korporal i Swenska witterhetens Republik; och Juwalid, med Guds hjelp, hwar det lider, samt då säkerligen utan både pension och reputation.“ — Produkter af denna allvaldiga art af påheltumhet, tillfännagifwa sig genast såsom framträdande af samma förröckta hjerna, hwilken en tid bortåt smutsat wåra bokprekar med sina Skuggor, Rwigshängår, Hjeltedikter, Uppfostringswaddoketter, Pasquiller och Uggelwits Waser.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 19.

Lördagen den 13 Maj

1815.

R e c e n s i o n e r :

E. M. Bellmans Skaldestycken, efter E. M. Bölschows manuskripten första gången utgifna. I tvänne delar. Stockh. 1814. I. 398 sid. 8:o utom Företal och register. II. Stockh. 1814. 376 sid. 8:o.

Våra konstnärer äro nu temligen ense i bedömandet af Bellmans snille. Rec. skulle löpa fara, att antingen säga för litet eller för mycket, om han wille uppställa några allmänna reflexioner, hwartill han, genom sin bekantskap med den obödlige Skalden och sin innerliga kärlek för honom, ej skulle sakna anledning. Rec. tror sig böra inkränka sin älgård till en granskning af närvarande verk.

Af de tvänne tillägg till Bellmans Skrifter, som efterhand utkommit, är Bihanget till Fredmans Epiklar, ehuru nog illa värddat, det viktigaste, Fredmans Handkrifter det bäst redigerade, och ifrågasvarande samling i begge hänseenden under sina föregångare*). Urvalet är mindre väl träffadt

*) Xrenne stycken finnas ibredt tryckta: s. 46,

och Urgifvarne hafwa ej använt sig för att göra upplagan felfri. Det wore ganska lätt att samla ännu några band**) af lika värde med dessa, men Rec. kan ej inse hwad Bellmans ära derigenom skulle winna.

Rec. vill ej länge uppehålla sig wid den anmärkningen, att flera stycken utan värde blifwit intagna i dessa häften; t. ex. s. 10, 23 och många flera. Men det torde ej så snart falla läsare i ägonen, huru de flesta af dessa sånger blifwit förderwade, ofta genom fel, som efter metern och rimmet lätt hade kunnat rättas. Rec. har jemfört mer än halfwa samlingen med handkrifter, som varit i hans händer, och hade tänkt att uppställa en omständigare granskning, om ej en sådan hade

28 i Bacchi Handbibl. 126 i Fredm. Sång.

**) Det lyckliga Skeppsbrottet, Opera Comique i 4 akt., och otaliga mindre, ännu oftryckta poemer, af hvilka Rec. sett en otalig mängd, skulle lätt göra Bellmans skrifter till de voluminösaste, då de hittills varit de ärbegnaste af Swenska Skalders samlade verk.

för de fleste läsare blifwit tröttrade; men han förbinder sig högtidligt, om boken skulle behöfwa en ny upplaga, att tjena Ugg. med sina upplysningar, så wida de det ästunda; ty han är länge ifrån den skräftiga osund, som arbetar på en allmän försöring i vår litteratur, och som för alltid tagit för gifwet att mindre fråga efter hwad som är att göra, än genom hwilka personer det sker.

På några ställen hafwa ändringar blifwit gjorda, som det synes för ansändighetsens skull; några sänger hafwa blifwit förnyade; ochända hafwa ej handskrifternas öfverserallt warit pålitliga och fullständiga. Rec. will här återställa twenne.

„So tunnor tukan, har ser du wäl ut?

„Kippskodd och traß och slagen:

„Hjonen röda och näsan i lut;

„Munnen till brat uppdragen.

„Siffwerglittsälwad och plästrad besatt,

„Pipa i mun och tulpan på din hatt:

„Kaggator och skryt! --

„Känn då och ryk! --

„Sof friz på djurgålln hwar natt,

„Natt.

„Ero mig min wän, du är hurtig ändå,

„Werlden och ödet du glömmet;

„Trumf uti bordet så näfven blir blå,

„Står du här längre och drömmet?

„Tag dig en wässa med socker, kanel:

„Wåga din fjorta och spela ditt spel.

„Ja på wift sätt

„Har du wäl rätt:

„Kom lät of dricka wår del,

„Del.

„Stäl Fru Megina på brinnaude Jan,

„Möster på Liljan och Dusman,

„Elsa på Luppen, Färggilda Altan,

„Mor på Tre Skorpor och Grufswan.

„Stäl, Welle Waja: courage -- ett glas!

„Warsota Rönbet, salopp och karkas!

„Drickom igen.

Riktigt min wän!

„Emiska buteljer i kras,

„Kras.

„Ja mellan minglas, som hwarje dag Jul,

„Sku wåra dagar förswinna:

„Werlden är skapad så wäl för en ful,

„Som för den skönsta gudinna.

„Ja, jag skall dundra och wisa hwar man,

„Att min butelj och är gjord för en aun's.

„Att i sitt fick:

„Klinga och drick!

„Wulle så länge du kan,

„Kan.

„Nu ha wi supit, det blir då deewid,

„Rooken i rännsten han ligger;

„Dansa i gräset så swick som en tid,

„Gofe, war modig och pigger.

„Stäl hela werlden, hwarendaste stäl!

„Har jag en owän, den slår jag ihjäl.

„Null blir till null:

„Nu är jag full;

„Hej, kamerater, farwål,

„Wäl!

De med ansdringstecken utmärkte verser finnas med någon förändring i sådarten upptagna under N:o 8 och 9 Första D. — Samma del, N:o 61 innehåller blott de twenne sista stroforna af följande:

„Nu ämtlig å de dagar komma,

„Att jag lärt blifwa släkten lik;

„Min salig far i galgen somna,

„Min farfar dog uppå en spik.

„Min salig mor, beskedlig gumma,

„På älderdomen matt och dm,

„Hon sålde bl och Brunswigs Minnna

„Och dränkte sig uti Noreström.

„Min salig bror på träben linka

„Och war sin fader mycket lik;

„Han tog en of och stal en skinka,

„Och deemed fick och han sin spik.

„Nu gråter jag min salig syster, --

„Nått wacker flicka, men . . . gullås!

Hon satt på Spinnehuset dyfver
 Och sålde reggar i Borås.
 Och i Borås så blef hon gifter
 Och fick en rackare till man,
 Och swäger min blef wacker klypser,
 Så hornen wärte på hwarann.

Nu är jag iust i olycksönsken,
 Nått ängsligt lesna är, tywäre!

„Farnål med alla gamla frogar,
 „Buteljer, ppor, kruis och glas!
 „Jag mig nu bemåt snart förfogar
 „Och wäntar på ett stort talas.

„Farnål, Madam på Elefanten
 „Och låra Mor på Welikan:
 „Hos Er jag salat friskt på flanten.
 „Men nu ger jag er alla Fan!“

Det är ej att afgöra, huruvida alla dessa
 sänger kunna tillskrivas Wellman. Flera
 förefalla Rec. misgänka; men om man får
 sätta tro till goda handskrifna samlingars
 vittnesbörd, är säkert Feijherre S. O. Tilas
 den verkliga förf. till N:o 88: Töm ur
 din bål och N:o 70 Sabakul fylde Daniels
 far, Del. I. Melodien till den förre tyckes
 bestyrka denna uppgift; den senare mel. är
 densamma som Wellman nyttjat i L. N:o 86.

Man vill ej härmed fränkåna denna
 samling allt värde. I flera af dessa sänger
 lesfver Wellmans anda, och i många af dessa
 ungdomsalster och mindre wigtiga tillfällighets-
 verser, som utpraga större delen, äro strödda
 gnifkor af hans flammande eld.

Om Wellman äfwen kunnat söra pensteln,
 såsom det synes, kan Rec. i brist på tillfö-
 rlitliga underrättelser ej afgöra.*) Det ware

*) Det nämnes ej, om ritningen, som äroblide
 poemet i Andra D. N:o 124 war af auktors
 hand. Rec. wet dock, att Ehrensuggas och de

dermed huru som helst: hans poeti war det
 mest musikaliska färgspel, och i det brokiga
 hwimlet af landligt Emma, lekande och löst-
 ga gestalter, woro ton och färg sammansmäl-
 ta, äfwen då de spelte i skenbar contrast.
 Wellman war målare, om han ock aldrig an-
 sötrödde sina ideer åt duken; men han war
 för egen, att kunna fullkomligt lyckas i af-
 trycket af andra mästares verk, äfwen om de
 till hans egna tyckes stå i närmare frände-
 skap. Deras kon-man förlära, hwarföre I. D.
 205, 125, efter twenne målningar af Zogarth,
 ehuru förträffliga, ej kunna jemföras med de
 förnämsta af Wellmans Sånger. Utom an-
 dra i denna del-wille Rec. lemna ett utmärkt
 företräde åt 129 Klubben N:o IV, och
 några af Pastoralerna i slutet; bland hwil-
 ka till prof:

„Snart lugnar den forlande floden,
 Der böfjan, hon glitterar mot stjernornas glans;
 En kyla sig tränger i blodet,
 Och ägat, det blundar wid myggornas dans;
 Det sorgliga echo beswarar
 Camillas upprigtiga rop,
 Der tungt hon sin saknad förklarar,
 „Bland lammen, som flockat sig partals ihop.
 „Wå ången sig gräset nedlutar,
 Hwar blomma insveper sitt brofiga präst;
 I fogen wallhjonet ej tutar,
 Herdinnan wid källan bortkastar sin skål,
 Wå qwittrande fåneln att böra,
 Men intet på abben kulu;
 Ei minsta ett lät näns sig röra,
 „Den skunden, som beläas åt kärleken m.

Del. 2. N:o 1 Dramatiska Sammantoms-
 sten, N:o 2 Wårdshuser, N:o 36 på Prof.
 Nidd. Sergels födelsedag och N:o 38 på

öfriga Niddarnes wäpen (om hwilka se Fred-
 mans Sånger) finnas af skalben ritade,
 men han har ej haft tillfälle att se dem.

Zoggulddrag. Widmans födelsedag äro fyra Divertissementer. Nec. kan ej underlåta att här göra en reflexion, som ej är så främmande. Bessman, som ägde det lyriska elementet af poesien i sitt fulla mått, var såsom Sveriges skalde i allmänhet, mindre dramatiskt. Naturen, den Ewiges ewiga Oratoricum, är en accord, der alla grundtoner äro sammanmålta i en enda: men så af de öddeliga är det fördånadt att intränga i dess allra helgaste. För dem åter, hwilkas literära och borgerliga lif aningen ej löpa parallelt, eller i mångfaldiga riktningar råka i strid och söndring, måste nödwändigt endera delen ligga under. Så kan förklarås, hwarför Bessman, som af den höga, nordiska natur,

som ler i halfwa tårar, —

hwarför han i en pythisk och månodisk yra rörde sitt strängspel som en gud, då han ej förmådde att under utvecklingen af ett drama underhålla ingiswelsen. Dock torde man böra lemna en särskild upmärksamhet åt Bacchi Tempel, öppnadt wid en Hjertes död och Parentationen öfwer Lundholm, hwilka äro ett slags Sanyspel och hafwa söga gemensamt med wanliga dramatiske arbeten. Af detta slags satyrspel, om Nec. utan att misförstås står får upplifwa detta namn, finnas i flera Delen fyra: N:o 131, 132, 133 och 134, hwilka ej äro jemförelse hwarken med de näpnända, eller de öfriga af samma slag, hwilka förut äro tryckta.

Flera poetiska Tal och sånger i denna Andra Del, såsom N:o 8, 11, 12, m. fl. vittna om Bessmans fosterlandskärlek och äro dertill genom fria från tadel. Med nöje igenfinnes här den bekanta folkwisan: Sveriges Kung*)

*) Tredje str:s sista vers: „Kung och Jar.“ bde wara: Heltre, Kung och Jar.

m. m. N:o 8. Till Konungen (efter revolutionen 1772). widare utmärka sig: det lustiga kärleksbrefwet (N:o 89), N:o 96 som är en Dersik. af parentationen öfwer Lundholm till Baron Ahlströmer. N:o 98 Då Abbe Vogler spelte Orgor, N:o 99, och framför alla den bekanta waggwisan (N:o 73):

„Killa Carl, sof sött i frid!

Du får tids nog waka,
Tids nog se wår onda tid

„Och hennes galla sinaka.

Werlden är en sorged,

Wår man andas, skall man dö,

„Och bli mull tillbaka.

„Engång, der en källa söt

Förbi en skyl i rågen,

Stod en liten goske söt

„Och spegla sig i wågen;

Wår sin bild han såg så skön,

Uti böljan, klar och grön,

„Står han intet sägen.

„Så är med wår lifstid fatt

„Och så föreswinna ären,

Wår man andas godt och gladt,

Så ligger man på hären;

Killa Carl skall tänka så,

Når han ser de blommor små,

„Som bepryda wåren.

„Sofwe lulla, lilla wån!

Din wålgång skall os glåda,

Når du waknar, sku wi se'n

Dig slippa häst och slåda;

Se'n små bus af kort — lull lull!

Sku wi bygga, blåsa kull,

„Och små wisor qwåda.

„Mamma har åt barnet här

Små guldkor och guldkappa,

Och om Carl beskedlig är,

Så kommer rättnu pappa,

Killa barnet namnam ner;

Sofwe lulla — ligg nu ner,

Och din kudde klappal

Den låsande allmänheten är således Ugg.

förbunden för flera förtäfliga, förut obekanta stycken, och skulle vara det ännu mera, om samlingen med urval och noggrannhet blifvit utgifven. Men dertill fordras en widskräckt bekantfkap med författarna, en egenlyttig och wis kärlek för hans namn, en icke hårdighet och afsamhet, som ej äro så alla männa, att hwem som helst skulle kunna åtaga sig något sådant arbete. En korrekt och fullständig upplaga af Bellman blifwer kanske länge ännu en ouppfylld önskan, dock har man dertill mycket undansord: men när få wi fågna oss åt Ehrenswärds och Thorilds Samlade Skrifter?

Uggelwicks Dalen. Sann händelse. Första Delen. Stockholm 1814. 62 sid. — Andra Delen. Stockholm 1814. 64 sid. — Tredje Delen. Stockholm 1814. 48 sid. Fjerde Delen. Stockholm 1815. 64 sid. 8:o.

Lesing går på ett ställe den träffande anmärkningen, att det fordras en i wida högre grad mognad, säkert uppfostradt talent, filosofiskt och grundligt bekantfkap med werlden, för att lyckas i den Komiska än i den Tragiska konstarten. Wist är åtminstone, att i senare tid under södes nybörjaren af sjelfwa ämnets wigt, af händelsens intresse, af ungdomlig betfighet och underfundom äfwen af främmande län; men i det förra faller, såsom Komiker, är han ohjelpligt förlorad, så framt ej hans ironi är djup, ren och ädel. Dessa sanningar hafwa merets för lång tid sedan blifwit alldeles främmande för de flesta våra inhemskes witterhets sörfkare; och ehuru humo-

ristiskt esprit eller Witz egentligen icke tyckes vara en swenskt naturgäfwo, och den hemfödda qwickheten yrar sig på ett alldeles eget sätt, skulle dock alla debutera med Satirer mot Andryga Herrar, Manasjuka fruar, snåla Prester, stegstarka Militärer, dumma Borgmästare och nyfikna Rådingar. Alla dessa Satiriska experimenter framställes dock i orimlad form, ehuru verifikationen hölls så lös och obunden, att den icke koncentrerade behandlingen just betydligt: dock tröttnade man efter en stund wid beswäret att söka rim, och dessa Sagor och Moralsatirer, som de kallades, woro derföre wanligtvis ej längre än att de på ett halft ark kunde rummas. Anteligen uppträdde en wis känd författare för sitt äfwen i fullkomligen obunden stil ridendo dicere verum, och skapade ett alldeles nytt slag af Romaner; om en sådan produktion må kallas Roman, som saknar hwarje spår af det Romaniska, till och med af denna allroligsta art, som har sin grund i invecklade händelser. Uno von Trassenberg och Ditte Tralling blifwo de mönster, som gifwo lif åt Mänchhausen den Dagre, Fuzelbrenner, Hippeldans etc. etc. Men dessa mönster saknade dock ej wisa goda egenfkap: en säker uppfatning af swenska naturens egenheter, ett intagande, idylliskt muater framställning som onekligen förrådde en icke ofaford sjuksmoderlig natur; men hwilka, efter gammal man, alldeles saknades hos hans härnare. I så mycket större mått äga dessa copior de brister, som tillhöra deras förebilder. Och dessa brister äro förnämsta: 1) ett bländigt experimenterande, hwad slut man möjligen skulle kunna åstwa den bok man börjat; ty så outränte, så utan all nödwändighet är inretigen i alla dessa böcker. 2) En äfwer all beskrefning låg åsigt af werlden och alla lifwets förhållanden; en afgjord åsigt

ga att vilkas bland drängar och den, i anseende till seder och bildning, allra äldsta folkelagen. 3) Herrskande Enformighet bland de personager, som förf. på scenen framkallar. En halfdum och halffärlig Landjunker eller Inspektors-son, som först kommer till Stockholm. En liderlig StadsWamsell som förför eller vill förföra, och en gauche landstärna som gifter sig med hjälten i Njesen. Några odugliga och opålitlige embetsmän, helst i den Juridiska wägen, och en flock Stribispelare — se der de intressanta menniskor, till hwilkas bekantskap läsaren inbjudes. 4) Endast welig individualisering af de uppträdande figurerna, till de mesta genom sökra, osmakligt talande namn, såsom Byting, Limpander, Hippeldans, Lymell etc. etc. 5) En osammanhängande, owärdad, skräftig diktion, sammanknodd af alla möjliga stil-arter, än affekterade sentimentalt predikande, än eftersträfwade putzlustig, genom hwardagstals-termer och ogrammatiska böjningar; än dialogiserad, än berättande; än periodisk, än couperad, o. s. w. samt 6) En lika så rå, som för all skicklighet särande, jagt efter equivoker och pöbelinfäll. I betraktande af dessa egenheter torde vara billigt, att (Uppfinnaren till förtjent ära) benämna detta slag af Swensk romantik för en Trafsenberger-art, hwilken dock ännu har en hufwuds-egenhet neml. pretention att vara moralisk och sedeförbättrande.

Det är bekant att hwarje frammande ändamål, hwarje annat än det att ästhetiskt behaga, det må nu äro för religion, ethik eller patriotism, ohjelpligen förstör Konstens genuina effekt. Änwen den Romiska arten af Konsten, hwilken syfvelsätter sig med Idealers motsatser, har icke ett sådant betingadt syfte, u: att uppkommer fritte genom fantasiens owillkorliga spel; hwarigenom den sättes i stånd att representera den stora

heliga ironi, hwilken genomlöper hela naturen och yttar sig der genom contrasterna mellan det höga och låga, det obehagliga och det angenäma o. s. w. Men denna naturironi uppdräcker sig endast för det sin-organiserade ögat, och derför äro stora komiska författare så sällsynta; men äfwen derför gifwa deras arbeten, t. ex. en Aristophanes', en Cervantes', en Shakespeares, en Fiicks, en Wallmans o. n. a. det underbara nöje, som tvingar läsaren eller åskådaren, ensligt Örenstjernas ord, att le med återhållna tårar. Komiken får således icke förblandas med Satiren. Denna har ett afslordt ethiskt ändamål, hwarigenom dess werksamhet är betingad: den vill bestämt ströffa laster och dårskaper. Den är alltså, egentligen att tala, liksom all didaktik, utom poesins eller konstens gebiet, från hwilken den endast lånar formen. Den måste således hämta sitt behag från den aktning, som af författarens egen personlighet, hans dygd och ädelhet uppväcket, och för att denna må kunna genomskimra, måste Satiren hafwa den mest urbana ton, så t. ex. som den, hwilken påstätt aderton Seklers tycke för Horatii Satirer. Man kan icke annat än älska den man, som genom skarp skämt söker från sig afhålla sin samtids dårighet, dårskap och småhetsanda. Men huru skall denna aktning kunna skänkas sådana personer, hwilka endast dwälkas och lefwa i lägherens ydlar, hwilkas fantasi icke i lifwer ser och icke vill se annat än förwänd kraf: icke gemen plåthet, som derför fönnis förhånar, så wide dess lilla stycka råcker till, hwarje högre sträfvanne, och icke föder läsaren i annat sällskap än i oduglige ämbetsmäns, Spelares, liderliga quinsolke och crashankars? För sådana produkter kan ingen annan form gälla, än den örnaste prosa, så som uti Uggelwits Balen; en bok med hwilken Trafsenbergias

nismen uppnått sin högsta potens af smuts och sedelss osmaklighet. — Detta lärer dock den svenske Myhopografen icke vilja medge, ty han har redån i ett särskildt bihang som åtföljer tredje delen af hans Bal, förklarar densamma för högst moralisk, emedan den med skarpa teckningar gisslar lasten. Då Förf. i anledning deraf sätter sin Uggelwicksbal öfver Cervantes', Don Quixotte (s. 44 af 3:e Del.), har han trådt utom gränserna af det sunnda wettet, och det wore läsfånge att säga honom, att såsnart ett konststycke will gå utom sin sfer och försomma sitt ändamål för att påtaga sig en polidbetjents söka, förselar det i båda fallen all werkan; att dygd och goda seder äro så heliga att deras motsatser, laster och brott, omöjligan kunna satiriskt behandlas, ty den erbiffa harmen bestraffar, men begrinar icke — och stueligen att „en sann framställning af laster och försecker" omöjligan kan verka på den lastfulle, emedan det eckliga i denna framställning betager den all effekt, och emedan brottslingen omöjligan kan hästras på annat sätt, än att hans inre menniska på nytt födes, och hans wilja renas; och det kan icke ske genom en smutsig målning, hwilken länge isfrån att wäcka hedersfårslan förhårdar sinnet, hwilket aldrig sett sig så ockt. Som sagdt är, att härom öfwertryga en slik skribent, har Nec. aldrig hoppat; men wäl att alla denna tidnings läsare skola inse, att ingen som har minsta ökning för sig sjelf, företager sig „att med en lätt färg kopiera lasten och dess tempel," emedan lasten är för skändlig att kopieras, och för tung att med en lätt färg behandlas. Widare att en sådan menniska icke kan uppträda såsom sedernas räddare, hwars hela werld utgöres af denna mensklighetens dragg, hwilken i närwarande wäla bok är hopskummad; som kan

gdra en usling wid namn Månstråle, hwilken berättas hafwa, såsom handelsbokhållare, bestit sin Patron (1:a del. s. 35), som filuterar en betydlig penningssumma af en gedrogen (l. c. s. 42) och debaucherar hans fästid (l. c. s. 19), till hjelte och dygdechorus i sin bok; som är nog fräckt att måla sig sjelf som en wärdig like till de öfriga liderliga uslingarne (se det mislyckade och platta rimmeriet wid slutet af 1:a delen) och som, för att kröna werket, icke blygs för att uppträda som pasquillant af det föraktligaste slag, t. ex. med dylika insinuationer: „På detta sätt mörda nu Fräknar och Mamseller och åfwen Fruar, hwilkas Wänner äro borta i krig, sina spåda återlingar innan de i det tyfsta sätt sin utbildning." — — „Lätsom som (?) wi aldrig sett skickliga Läkares recepter på låta och odswentyrliga barnamord" etc. (l. c. s. 42). Och den som skrifwer sådant, är nog äreförgäten att önska, att en ung flicka, som med skönhet förenar en osterhärmad öfkuil och naturlig godhet, skall läsa och icke ogilla denna närwarande wanwettets och ofhynnets olla patrida? Hwar fördrifigt skulle wäl det moraliserande, det bestraffande ligga i de plumpa och snusfiga trådsnitt som denna bok framwisar? Wänne deri, att hwarje figur med platthetens sjelfbedröjelse och pretention framwisas i sin hwardagligaste hwardaglighet? Wänne deri att liderligheten, eller för att nyttja wår Auktors egna figurliga stil „Madam Toffz" nu rasterade helgedom, hwarest så mången förhoppningsfull flicka bortfått sin ära och blifwit ett spektakel för fitteliga och grinande pojkar, (3:e del. s. 45) icke öfsmålas — ty huru kan det wara målning, som saknar både colorit och reckning? — utan affluddas i sin wederstyggligaste trasighet, under gånsta tyblisgen röjd fördratt att derigenom intressera? —

Männe deri, att så mycket stryf utlofwat och så många skälkord utlösa öfwer Uggelwiskabalens hjeltar och hjeltinnor? — Eller männe deri, att, 3:e del. s. 34. en lurenbrågarare för-mås att gifia sig med den flicka han förder, medelst löfte att undandöja hans brott; således deri, att en lagstridighet mot en enskild per-son repareras dermed, att man befordrar en lagstridighet mot det allmänna? En person som så flitpar råttwisa är wäl kwalificerad, att falla sig sjelf en sann moralist (2:a d. s. 25)! —

Så mycket om Uggelwiskabalens moralitet. — Hwad des artistiska värde angår, så kan det äfwen ungefärligt bedömmas af det föregående. Ty huru skall man kunna för-moda minsta spår deraf, i en bok der endast menflighetens utskum framträder; der ingen skymt af plananläggning skönjes, och ingen ordnande, lifsigwande enhet mellan de chaotiskt hopstäda krog- och bordell-scenerna; der ingen karakteristik eller individualisering äger rum, utan alla lida af en allmännetig och en-formig gemenhet; der diktion har denna upp-häida och ogenerade gång, t. ex. 2:a del. s. 43. „Solen går ner i wäster. Wer du det Auro-ra Flint? Nej, min Herre. Hwad är det för skillnad emellan själen och kroppen? Å! nog wet jag det alltid. Kan du stoppa dina strum-por? ja wist, men jag betalar alltid en Mas-dam för det. Nå men du wet inte hwad kärlek är. Ty hwad Ni är obeskedlig! Åh! du är en för flicka, Aurora! Kommer du ihåg när jag kyste dig offentligen på balen i Urboga:“ o. s. w.; der hela Förf:s uppfinningsgåfwa con-centrerat sig för att öfwerträffa de Trallingiska namnen Patron Hank, Baron de l'Oeren, Murkelkrona etc. genom dessa ännu smuttsiga-re Trasenschütz, Cadaver, Kanasse, Biribins-ky, Hundswortsky, Lummelkoff etc. etc. — Af aktning för denna Tidnings inhemska pu-blik, och för att icke alle för mycket compro-mettera Swenska Literaturen insår våra ut-ländske läsare, kan Rec. dock icke anföra hwar-ken de smuttsigaste namnen eller de osmakligaste proswen af denna diktion, som egentligen är

strålet lik, af någon full på gatan. Rec. måste, han kan ej annat utan att uppoffra aktningen för sig sjelf, utsäta sig för obehä-gret att, liksom Anmärkarn i Allmänna Journalen för d. 13 Dec. 1814, i ett rätt och osammanhängande radoriteri af Förf. besyftas för att utan anseende af Förf. besyftas för dömt hans bok. En omständighet kan han dock, enligt Recensentens pligt, icke lemna utan anmärkning; fastän Förf. såsom han hotar på sista sidan, står färdig med ett par göpnar gat-sinns för sina radiare. Den ens är denne Uggelwiskafors oförfärdighet, att wilja här-ma den odödlige Bellman. Det war alltid oduglighetens säkraste criterium, att tro sig wa-ra i stånd att hinna det högsta; och dersöre har också denna warelse, af naturen i en stånd af wredfull trefka frambragt, utan andra själs-gåfwor än outtröttligheten att ideligen rita bokstäfwer på papper, sät i sit hufwud att han, utan ringaste oning om den innerliga e-legiska musik som genomklingade Bellmans he-la wäsende och upplyste och lifgat hela hans originella werlds-åfskådning, skulle genom ett ranklöst hoprimmande af liberlighetens lägsta patois kunna producera något, som ens kunde påminna om Ulla Winblads Sångare. Huru ofta har ej kritiken warnat, att icke wäga en härmning af det ohärmeliga!

Med owilja har Rec. dröjt wid närwas-rande seds-pastill, ett pastill som, fördömt af alla, icke des mindre med yttersta begärlighet blifwit köpt och läst! Dock en allmänhet som påfordrat tre nne upplagor af Ottar Tralling och twenne af Fuzelbrenner, har sig sjelf att tacka för, att någonting ännu mera osmakligt, smuttsigt, odugligt och stinkande för den-samma blifwit uppdakadt. Rec. hysar dock det såkra hopp, att wår goda publik äntligen, ända till indigestion, skall wåra öfwermåttad af slika eruditeter; ty han kan icke förmoda, att någon Swensk kan finnas så utan smak, ära och blygd, att han skulle wilja uppträda till råkning med auktorer af Uggelwiskabalen, eller någon boktryckare så oförlyst, att wilja wans-ära sin officin med en upplaga af en så oer-hörd skrift.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 20.

Tisdagen den 20 Maj

1815.

R e c e n s i o n e r :

Inledning till *AlKoran*. Öfversättning. Första Häftet. Första Afdelningen. Stockholm 1814. 51 Sid. 8:o.

I anledning af Hr Bures *AlKoraniska* Fragmenter, hafwa wi redan talat om den ware Europeiska Litteraturens behof af och rigtning är det Orientaliska ljuset, och den tiden tyckes icke mera vara långt ofrågsen, då, enligt Förshynens affigter, den gamla wissdoms källan, sökt i alla tider, åter öppnas. Swerige har icke varit bland de länder, som wedersakat att underhålla förbindelsen med dessa culturens fosterländer: här om tala en *D. Celsi*, en *C. Muriniski* och flere ännu lefwandes afkningswärda namn; ja, en *Svensk Förste*, Kon. Gustaf III, wid den tiden han slutade sina dagar, umgicks med förslaget, att stifta en stor orientalistisk-literär Riddarsorden med hwars början han hade för affigt att sira vår kyetas sista Jubelfest, om han hade den fått öfwerlefwad*).

*) Rec. har haft tillfälle att se flere autentiska

Rec. öfwerse dock wiserligen icke de swärigheter, som, innan de wigtigaste orientalistiska Språkstammarnas literära produkter, i Måne hittills bewarade i Paris och London, genom tryck blifwa allmångjorda och tillgängliga, möta oss, bebyggare af det yttersta Skule, och, under dessa bemödanen, beröfwade de hufwudsakligaste hjelpredor. Men till des wi blifwa iståndfatta att omedelbart dricka ur sselfwa den klara heliga floden, måste wi åtminstone njä oss med de rännilar som flere förträfflige lärde afledt och gjort tillgängliga. Fransmän hafwa härmed wetat förwårswa sig den första förtjensten. Början gjorde d'Herbelot, som år 1697 utgaf *Bibliothèque orientale* sedermera förökad, utgifwen af Galland. Den öppnade banan beträddes af Couplet, utgifwaren af *Confutius Sinarum Philosophus sive Scientia Sinenfis*, Paris 1687, och Fourmont, som utom sin *Chinesiska Grammatik* författat *Reflexions critiques sur les histoires des an-*

handlingar rörande denna sak, hwilka hittills varit för ganska så bekant.

ciens peuples. Tom. 1, 2. Paris 1735. 4:o. Vidare af den för Ehniska literatur ren så varmt lifvade De Guignes; af Anquetil du Perron, hvars redliga nit i dagen författade Zend Avesta, ouvrage de Zoroastre. Tom. 1-3. Par. 1731. 4:o. (öfversatt på tyfska med egna, ypperliga) afhandlingar af J. S. Kleuter. Wiga 1775); af Utgifvaren utaf Bagavadam, Paris 1788; af Langlès som öfversatt Tables et Contes Indiens avec un discours préliminaire et des notes sur la religion, la littérature, les mœurs &c. des Hindoux. Paris 1790. 12:o och af Författarne utaf les Memoires Asiatiques till hvilka twenne wärdiga högtförsjente Swenskar, Åkerblad och Palin flutit sig. Engelsmännen misode sig snart som Fransosernes lyckliga medtäflare. År 1704, uppträdde Thomas Hyde med sin Historia religionis veterum Persarum; 1766. Holwell med interesting historical Events relative to the provinces of Bengal. Vol. 1-2. 4:o; 1768, Al. Dow med History of Hindostan, translated from the Persian of Muhlaf. Frereshta, Vol. 1, 2. 4:o; och 1788 förljade Asiatic researches och 1785 The Asiatic Miscelaneous att utgifvas af det lärda sällskapet i Calcutta, bland hwors ledamöter den oddlige William Jones i sina Works, lemnat oskattbara bidrag till Orientens kännedom, i hvilker bemödande han varit följd af Jonathan Scott (utgifvaren af Bahar-Danusch 1799), af Jos. Champion (som utgaf The poems of Ferdosi, transl. from the Persian. Lond. 1790. 4:o) o. fl. Läsare ifrån hufwudsällorna woro Tyfarna, dock försammade de icke att snart inträda i täflingsbanan med sina båda grannar. Wi vilja ej omtala, hwad denna outreddliga och bildsamma nation gjort för Hebräiska, Arabiska,

Äthiopiska och Roptiska (genom Riecher) munda arterna, utan blott anmärka att år 1778 utgaf Ign. von Stürmer, Anthologia Persica, Wien 4:o; 1779 Jth, Ezour-Vedam oder drey alte Commentare über den Vedam; samma år Herder sin Persepolis; år 1784. S. F. G. Wahl, allgemeine Geschichte der Morgenländischen Sprachen und Literatur; — år 1791, Forster sin Sakontala; hvars andra upplaga beskrifdes af Herder 1803; år 1802, von Dahlberg sin Gita-govinda; år 1805 Herrmann sin Meschnoum und Laïla; år 1808, Th. A. Kirner, indische All-Eins-Lehre, oder der berühmten Sammlung *rāv* Oupnekhatōw mit erläuternden Anmerkungen; s. å. Othmar Frank, das Licht vom Orient; s. å. Fr. Schlegel, Ueber die Sprache und Weisheit der Indier; år 1810, Görres, asiatische Mythengeschichte, Th. 1, 2, o. s. w. — Ett oswärderligt bidrag till dessa Fransosers, Engelsmäns och Tyfars bemödanden lemnade Italienaren Paulinus a S. Bartholomeo, då han i Rom år 1790, utgaf Sidbarabam seu Grammatica famulordamica, 4:o, och derstädes år 1798, Amarasiska seu Dictionarium famulordamico-Latinum, 4:o.

Läsaren torde förlåta widlöfsheten af denna digression, men man blir gerna widlöftig då fråga är om en sak man innerligen älskar och om hvars wigt man är fast öfvertygad. Rec. har derföre här welat lemna de af landsomän, som icke sjelfwa äro mäktiga de orientalska språken, anvisning till några de bästa hjelpredor, och till denna anvisning wille han gerna tillägga en kraftig uppmantron till ett och hwar att dels sjelf anskaffa sig dessa böcker, dels strige å de offentlige biblioteken, i hvilka ingen enda borde felas, efterfråga och strige studera dem. Med full tillförlig kan

Rec. äfwen flersäkra, att hwar och en som följer hans råd, skall blifwa rikt belönd genom bekanskap med Indernes höga wisdom med Zend-böckernas djupa anda, med NyPer: siskans tjusande poesi, och i allmänhet med den egna af solglansen lefwande Genius, som råder i alla Orientens alster.

Att på något sätt hit leda uppmärksamheten och bereda kännebomen om dessa urkunder, måste beröfve, enligt Recis åsigt, wara en stor fördienst. Deras följer äfwen att han med verklig glädje anväder denna bok, i synnerhet som den icke blott är en sammanplockning af några osammanhängande och owäsentliga fragmenter, utan lofwar en fullständig, ordentlig utveckling af den, utan fråga, så högst märk: värdiga Islamismens grundsatser och huswud: dogmer. Den är öfversatt ur George Sale's Preliminary Discourse prefixed to the Koran, commonly called the Alcoran of Mohammed, translated from the original Arabic, och skulle, såsom sådan, intressanta ättas Afdelningar, af hvilka den första, här meddelade, innehåller underrättelser Om Araberne före Muhammed, eller som de kalla det, i okunnighets-tiden; deras Historia, Religion, Lärdom, Seder och Bruk. Wid hvilken öfverskrift dock, på förhand, må anmärkas att namnet Dgiabilia (okunnighetstid) bemärker, enligt Solius (Alfragani Astron. E-lem. p. 5), perioden före Muhammed, eller Arabernes hedniska epok.

I början af denna Afdeln. (sid. 1) heter det: „Araberne och det land de bebo, hwilket de hetswe kalla Desirat of Arab, eller Arabiska halön, men wi Arabien, kleswo så nämnde af Araba, ett litet landskap i Provin: cen Tehama, hwartill Yarab Kathans son, och de gamle Arabers stamfader gaf sitt namn.“ — Således har, landets namn i sin radix, i

första bebyggarens namn, Yarab, som äfwen är mycket rimligare, än den gamla härledningen från 377, d. å. särskilda folks sammanblandning (Celsii Hist. Lingu. Arab. p. 9.); ty det är ej sannolikt, att ett folk skall benämna sig och sitt land, efter det som i själwa verket är en brist. — Efter detta, förestager sig vår Kurför landets Geographiska bestämning, och nämner, att Österländska Verldsbefrisware, med namnet Arabien, endast utmärka den del som Grekerne kallat Lyckliga Arabien, hwaremot det Steniga Arabien räknas till Egypten, och Öde Arabien heter Syriens öknar (sid. 2). Detta egentliga Arabien delas sedermera wantligen i fem provinser: Yemen, Hejaz, Tehama, Dajd och Yamama, om hvilka meddelas några underrättelser (fr. s. 2 — 7). Derfter widtaga notiser om landets innewånare (fr. s. 7 — 21). Där: jan lyder: „Araberne, som bebo detta vidsträckt land, och hwilket de besittit från de äldra äldsta tider, skiljas af deras egne författare i två Classer; nemligen de gamla Araberne som äro utgångne och de nu warande.“ — De nu warande, „enligt deras egna hån: datednare, härstamma isfrån två stamfäder, Kathan den samma som Joctan Ebers Son, och Adnan(,) ledande sig i rätt linie från Ismael, Abrahams och Hagans Son. Den förres afkomma kalla de Al Arab Al Araba, det är (:) de ägta eller oblandade Araberne. Och den senares, Al Arab al Mostareba, det är (:) Naturaliserade eller ympade Araber.“ Men då det är såga intressant att länge uppehålla sig wid alla dessa, nästan redan bortglömda små nomadstaters öden, så må wi blott anmärka, det Förf. gifvar, s. 10, att om Makedonern Alexandros försökt verkställa sin eröfringsplan af Arabien, skulle dess inbyggare „möjligen hafwa öfvertygat honom, att han

icke war obfwerwinnetlig," och att han egentligen grundar denna gifning på den erfarenheten att ingen främmande erdfrare, ej ens gång Romarne (hvilka ej ägde mera än det så kallade steniga Arabien) förmått kufwa detta land och dess friddbara folk.

Undersökningen om denna folkstams Religion begynner med den anmärkningen, att den i synnerhet war grof afgudadyrkan „emedan den Sabäiska Religionen hade nästan öfverfvämnat hela Nationen." Ett sådant uttrande förefaller besynnerligt, om man får beödmå den Sabäiska religionen efter de grundsatser, som bekännas af de i Orienten så kallade Sabäer, eller Bokens folk, enligt Koran (s. 23), hvilka bo en dagsresa från Libanon, på en ort kallad Elmårkab i Laodicea. Sjelfwa kalla de sig Galiléer; woro wid medlet af förra århundradet ungefär 14,000 själar, och äro i Europa mest bekante under namn af St. Johannis Döparens Christne, ehuru de upprigtigt bekänna att de icke om Kristus weta mer än ott han, under benämning af Lifwets budbärare, engång besökte Johannes, för att af honom blifwa döpt i Jordans flod. De äga sinsemellan flera böcker, skrifna på Galileiska dialekten, med ett Alfabet af lika beskaffenhet som Aethiopesnes, neml. Adams, Seths, Enochs, Nabaths m. fl. böcker; dock är deras förnämsta trosfundament en bok, som förmenas wara uppsatt af Johannis lärjungar och som, på wisst sätt kan kallas Johannis Döparens Evangelium. Denna hitills alldeles oläsliga skrift har af vår högtförtjente landsman Dr. Norberg blifwit dechiffrerad, och då den (hwarom man nu mera äger hopp) engång blir fullständigt utgifwen, skall man winna fullkomligt ljus angående dessa märkwärdige Smärmares lärosatser. Emellertid har nämnde upmärkte Litteras

er redan allmänsort så mycket*) af sin skattebara uppräkt, att wi med säkerhet kunna säga att de icke äro eller warit afgudadyrare. Swertom synes deras trosåra wara sammansort af Judisk Mystik och Judisk Monoteism. Detta synes deras att de benämna Gud: Det stora Lifwet, Ordet, Lifwets höga Konung, Abatur (Afator) o. s. w.; till som deras åkallelse af det Första Lifwet, det Andra Lifwet och det Tredje Lifwet wäl tyckes antyda någon aning om Trinitet eller Treenighet. Lifwets förste Apostel är Engeln Gabriel, som på befallning skapat werlden och uppväckt den förste af alla Profeter, Johannes, hwilket döpte, i lifwets namn, med Jordans rena döpselse. Men från Lifwets herrlighet hade Satan affallit, och blif derefter Lifwets fiende, den der sökte förlösa människorna till ondt. För detta straffades de, sedan kropspen, efter döden, mulnat till roft, men dock icke ewinnerligt: ty efter en wisst period skulle själarna åter med en ny kropp förena sig. o. s. w. Med de Christne hafwa Galileerne fornt äfwen kallat sig Nazareer det gemensamt, att de fira söndagen, och det med ett slags nattwårds-sakrament, i det att de i kamelstinn klädde Presterna, eller Maalemin elmesbjäje (Folkets lärare och hufvudmän) ardelo, efter wältegnelse, torrskade gråshoppor och honing. Men ritualen wid deras gudstjenst är försfrigt alldeles judisk, liksom de påstå sig efter bokstafwen följa den af Johannes förbättrade Moses lag. — De deriweru sjelfwe sin benämning Sabäer, från Enochs som Sabi, hwil-

*) I Björnshäls resa, 5te Del. Om det ej wore wanligt i Sverige att wåra inhemiska lärdomskatter försmås, borde man högeligen förundra sig, att en bok, innehållande en sådan djuphet af mångaldrig lärdom, som Björnshäls resa, icke är mera känd och bräagnad.

fen de tro mera begrafven under en af Pyramiderna. Då nu det hebraiska ordet מִצְרַיִם betyder stjernhimmel, och de fleste härleddena namnet från detta ord, uppfom den frän att Sabäerna woro stjerndyrkare. Och lått kan man förledas att tro det, då wi läsa i deras skrifter: „Han (Ijusets höga Konung) sade genom sitt måktiga ord: blifwot Ijusets Konungar utaf ett rent och klart ljus, hwilkas sten aldrig må släckna.“ — „Deje utan dödd och sörgångelse.“ — „Deje äro Ijusets kreatur, utskiftade i himla-rymden, Jordaners boningar, Katter, Konungar.“ etc. Men på ett annat ställe heter det bestämdt: „Tillbedjen icke de Sju och de Tolf, som regera öfwer dag och natt, som äftadkomma förakt för själens rädfärdighet, eder gifwen af Ijusets boning, icke eller Solen och Månen, som lysa med Hazins*) och icke deras eget ljus,“ liksom all bildtjenst med uttryckliga ord förbjudes. — Efier dessa anmärkingar kunna de notiser berättigas hwilka s. 22, 23, om Sabäernas religion meddelas. Wid hwilka Rec. endast will tillägga, att den Kebla, mot hwilken de sägas under bönen wända sitta ansigten, troligtvis är ett corrumperadt ord och begrepp lånadt från en annat ställe som kallas Kälbin, och som bor widt ibland Sabäerna.

Hwad de egentliga Araberne angår, så woro de utan fråga Stjerndyrkare, tillfölje af det sätt som bland dem blifwit infördt af en utaf Sogthans efterkommande, hwilken fått tillnamnet Abdul-Chems, eller Soltjenaren, omfr. 1698, s. Chr. Wäl berättar Herodotus (Zhalto, cap. 72), att Araberne dyrkade Dionysos, den de kallade Ουροσαύρα , och Urania, hwilken på deras språk heter Αλιαντ .

*) Märkwärdigt är, att i ett annat fragment, gifwa Johannis berättungar äfwen Ijusets budbärare namn af Hazin,

Men Förf. menar s. 24 att denna berättelse blott har sin grund i Grekernes wano, att öfwerallt igenfinna sina inhemska seder och tänkesätt, ty namnet Allah Taala (vadit till det corrumperade Urotalt) uttrycker den ende sannna och högste Guden, hwilken de tjenade utan att symbolisera honom genom någon bild. Så som hans underordnade tjenare afbildade de deremot Stjernorna och dyrkade dem under ett gemensamt namn Iahat, eller Gudinnor, hwilka egentligen dyrkades i Sju tempel, hogsade åt de sju planeterna. Från dessa Iahat, måste man skilja de trenne medlarinnorna, Guds döttrar kallade (Mornorna?), hwilka hetete Allat, Al Uzza och Manah. Den andra, eller Al Uzza tänkte sig stammen Gathsan såsom ett obddligt lifstråd (Hydrasil) af Afasiens släktet, och Manah dyrkades förnämligast af stammarna Hobhat och Kbozaah i skpnad af en stor sten. Ty „sedan Ismaeliterne — såger wår auctor, s. 32 — „glömden den Religionen, deras sader lemnat dem, egnade de guddomlig dyrkan åt hwilken wacker sten som häst de träffade.“ De förnämste af dessa stensgudar, woro utom Manah, Theusares och Wudd (Budda, Wödan). Desutom tillbads Nagouth, i form af ett Lejon, Nauk, i form af en häst, Mast, i en Örnss skpnad, Sawa och Nagelah, såsom qwinnor, Asaf och Sobal, i manngestalter, båda från Syrien insboda, och den senare anses af några vara Abrahams beläre, som fanns i Caaba, (31). Men att uppräknat alla Arabiska helgons namn, skulle vara omöjligt, då hwarje hushåll ostost tillika med den gemensamma stamanden, hade sin egen privata Fetisch. — Deremot bde det ej onöndt lemnas, att i några trakter af Arabien bodde wispa stammar, som dels woro tillgifna den Persiska Maatismen, dels Judatismen och dels äfwen Christendomen, hwadan

Äfwen N. E. tidigt finnes öfversatt på Arabiska. Från sid. 33 — 38 meddelar vår Auktor några, mycket intressanta underrättelser om tillståndet af dessa religionspartier, hvilka, tillika med afgudtjänsten wid Muehammeds uppträdde, sammansmälte och förswann, till större delen, i Isomismen.

I äfseende på Arabiska Språket anmärkes sid. 39, att det „otwifvelaktigt är ett af de äldsta i werlden och uppkom straxt efter, om icke wid Babyloniska förbifringen.“ Detta tycks dock vara något öfverdrifvet då wi draga öf till minnes hwad som berättas i 1 Moseb. 37:e Cap. och i 2 Moseb. 4: 18, hvilka ställen tyckas bewisa att Araberne ursprungligen talat en Hebräisk mundart, som sedermera derifrån mer och mer afwiklit. Att det äldsta Arabiska Alfabetet det så kallade Al Moonad Äfwen warit Hebräiskt, har Celsus (Hist. Lingu. & Erud. Arab. p. 10, 11.) på flera ställen sål antagit. Men detta Alfabetet kom alldeles ur bruk, då Moramer Ebn Morra, från Araber i Irak, införde, lång tid före Muhammed, de Eufiska bokstäfverna, hvilka åter, nästan alldeles, så att de numera blott till Inscriptioneskrift användas, förträngdes af de vackra karakterer hvilka af Ebn Mollah Bazir, Bezir hos Khaliferna al Moctader, al Raher och al Nadi mellan 932—940 est. Chr. och vidare förbättrades suttom är senare af Ali Ebn Dawab.

Dessa nu wänliga Arabiska bokstäfver, inbegripas dock, mest i förhållande af pikturens skönhet, under sex species: 1) Nischi, äro de sönaste, och med dem skrivas numera uteslutande Al Koran. 2) Siulsi, liksom mycket Nischi-karaktererna, men äro tjockare, 3) Tacuthi. 4) Diwani. 5) Kirma, Turkernes wänliga skrift, och 6) Taalik, Per-

sernes nu brukliga skriftart (se. Ricaut, l'Etat pres. de l'Emp. Ottom Liv. I. Ch. 6). —

Fästän Arabiska Prosodien icke förr än under Khalifen Harun Al Raschids regering af Khalil Ahmed al Farahidi (s. 45) fastställdes och bestämdes, hade Araberne dock skaldestycken på sitt språk från de äldsta tider. Längst före Muhammed, plågade Stammarna att trenne gånger om året samlas i Mecca, då Äfwen Skalder, såsingewis, afsångo sina Dikter. De som bäst ansågos, stickades med gull på sidenduk, och upphängdes wid dörrarna af Caaba, hwadan de sått namnet Moallakah, eller Modhabehat (gollene verser), emedan de woro wirkade med gull. Denna dyrbara samling är af W. Jones utgifwen i London 1783. 4:o*) och de äldre poemer, som här icke finnas, äro åter upptagna i de Anthologier som blifwit samlade, under titel af Samasa**), af Abu Thiman, och under namn af Diwan, af Dochteri, båda ur 9:de århundradet. Araberne satte desutom ett sådant wärde på Skaldefonsten, att de brukade så förhåwa sig: „att Gud hade tillfyndat dem fyra särdeles gåfwor: att deras Turbaner woro dem i stället för diadem, deras Tält i stället för murar och hus, deras Sward i stället för försänsningar och deras Skaldestycken i

*) I denna samling finnes poemer af följ. Skaldar: Amr'el Kais, Ebarafah, Sofeir, Labid, Antara, Amru ben Kalthum och Hareth.

**) Den är utgifwen af Alb. Schultens, och har tio afdelningar. 1) Innehåller Krigslånger. 2) Brödlorspsåwåden. 3) Gnomer. 4) Erotiska dikter. 5) Satirer. 6) Gåffrihetens beröm. 7) Matursbeskrifningar. 8) Reseregior. 9) Poetiska lekar. 10) Bespottelser af quimmornas laster och utswäfningar. Många sönaste statter ännu äro för Europeer.

skället för lagar." — sid. 45. — Och i fanning, ett folk, som utan flit, kunde verkligen säga så om sig, det wore att anse för Gudomens äfveling; ty kan en nation få skönare gäfvor än försndsamhet, tapperhet och stänhetstänsla?

Utom Skaldkonst och spådomskonst bestod de äldste Arabers egentliga intellektuella sysselsättning i att hålla ordning på sina egna och sina häftars Genealogier (s. 49), och det är bekant, huru vigeiga historiska dokumenter de äro. — Wanligtvis har man också tillskrifvit Araberne uppfinningen af de nu brukliga cursiv-Zifferorna, hvilka af dem egentligen skrivas; *1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9*, men det är bewisadt att Araberna endast hafwa dem såsom ett lån från Inderna så mycket mera som Persiska Astronomen Ali Koshai uttryckeligen säger att dessa zifferor äro indiska*). Den lilla astronomiska kunskap Araberne innehade, är också sedmodligen hämtad ur samma källa. — Men egen och originell är detta folks gästfrihet, på hvilken sid. 46, 47, berättas ett vackert och förnösande exempel.

Äf detta anförda kan inhämtas huru sakrif denna skrift är; och wore det därför att önska, att Öfvers. ej för länge wille dröja att rikta vår Literatur med de följande afdelningarna, i hvilka wi hafwa att wänta speciellare underrättelser om Islamismen och Korans så väl religiösa som politiska påbud.

*) Hvad som ännu mera talar här för, är att Mabilson beskriver ett gamla gammalt Anglo-Saxiskt Mäst, i hvilket talen 12, 13, 14, äro utmärkte genom X₂, X₃, X₄, (Cels. Hist. Lingu. Arab. p. 19). Man härkommer Angelsaxarnes släktkap med de, troligen från Indien härskande Skandinaverna.

Historiskt Utkast om Morerne i Spanien. Af Florian. Öfversättin. Stockholm 1814. 151 sid. 8:o.

Då wi hittills, på vårt språk, nästan sakna alla underrättelser om en nation, som genom sin eröfring af Spanien på Europas senare bildning haft ett så mäktigt inflytande — böra de fleste läsare med nöje emottaga en öfversättning af Florians inledning till hans Historiska Roman Gonzale de Cordoue eller hans Précis Historique sur les Maures d'Espagne. Hufvudaffigten med detta arbete har nödgat förf. att wöra kort, eller snarare att blott flyktigt widröra sitt ämne; mellertid har han dock begagnat de bästa så spanska som arabiska källor, och det hela är utfördt i Florians nästa, marblomstrande stil så passande för dylika sammandrag, då man wil undwika en registerlik tomhet. — För en lätt öfversigt af det hela är väl förjdt. Boken börjas med en Chronologisk Tabell på de Arabiska eller Moriska Regenter som hafwa regerat i Spanien. Sjelfva historien är delad i fyra Epoker. Den 1:a: Arabernes eller Morernas eröfringar, ifrån slutet af det siette Seklet, ända till medlet af det Åttonde, se. s. 12 — 28. — Den 2:a Occidentens Kalifer; Konungar i Cordova; ifrån medlet af det Åttonde Seklet ända till det Elfte, s. 28 — 52. — Den 3:e, De förnämsta Konungariket, som uppfego på Kalifatets ruiner; ifrån början af det Elfte Seklet till medlet af Trettonde. s. 52 — 73. — Den 4:e Granadas Konungar, från medlet af det trettonde seklet till Morernas fullkomliga udrifwande uti det Fjortonde. s. 74 — 127. — Och sist Noter till det Historiska Utkastet, s. 128 — 151. I denna ordning framställas icke blott de pos

kritiska händelserna, utan meddelas äfwen underrättelser om Maurernes sedwanor, statsinrättning och literatur, ja till och med öfwer deras märkligaste byggnader lemnas beskrifning, t. ex. den öfwer Iberians palats, s. 40, 41, öfwer Alhambra, s. 88 — 91, m. fl.; och den kärlek för Chevallerie och medeltid, som råder sig i alla Florians skrifter, tryggar redan de orättvisa synpunkter hwarur fordom dessa läser wanligen bedömdes. Swert om tyckes hans hjerta just wara draget till dessa orientens warma barm, hvilka sörgåfwe försökte att grundfästa sig på occidentens kalkare jord. Med synbart intresse berättas här alla anekdoter, som på något sätt kunna tjena till Maurernes förherrligande. En sådan är bland många, äfwen följande, hwilken Nec. will anföra såsom ett prof. Granadas Regent, Mahomet den Röde, kom till Peter den grymme Konung af Castilien, som understödde Mohamets medräfware, Farady, och sade: „Castiliens Konung, Christnas och Mohamets blod flyter, sedan alle för lång tid tillbaka, för oenigheten mellan mig och den Farady'ske Prinsen. Du beskyddar min medräfware, och det är dig, som jag wäljer till domare. Undersök mina och hans rättigheter; öfse sedan, hwilken af oss båda bör wa-

ra Konuna. Om det är Farady, begär jag blott af Dig, att Du låter föra mig öfwer till Afrika; om det är jag, emottag den hyllning, som jag nu kommer att gifwa för mina sater. — Peter den Grymme förwånad, söfsade hebersbewisningar på den Moriska Konungen, och lät honom sitta wid sin sida, då han gaf en högrädblig och präktig måltid. Men, då han steg ifrån bordet, blef han kastad i fångelse, derifrån fördd, genom hela staden, half naken, ridande på en äsna, och slutligen utfördd på ett sålt kalladt la Tablada, hwarest man afhögg honom hufwudet uti trettio personers åsyn, hvilka woro i hans följe (?). Den ofskyrwårde Peter, som afundades böblarne det något att uesluta blod, genombrade sjelf med sin lans Granadas olycklige Konung, som döende blott sade till honom dessa ord: O Peter! Peter! hwilken gerning för en Riddare!“ s. 87.

Swad öfwersättningen angår, är den trogen, men något tung, hwilket i synnerhet märkes i öfwersättningen af den sköna Romanzen Gansul y Zelinda (s. 102 — 105). Äfwen tyckes den förreda, genom sin kanske nog stora frihet, att denna öfwersättning icke blifwit bildad omedelbart efter spanska originalet, utan efter en fransk version.

S m å r r e S k r i f t e r.

Stadgar för Hushålls-Sällskapet i Hstergötland. Utskrifning 1814. 40 sid. 8:o.
 Af de på Konal. befällning förledet är organiserade Hushålls-Sällskaper i Rikets samtliga höfdingedömer, är Skånska Hushålls-Sällskapet så widt wi känna, det första som af trycket låtit sina stadgar utgå. De innesättas i 40 § § af hwilken den första, såsom tjenande till prof för dem alla, må anföras: „Skånska Hushålls-Sällskaps föremål blifwer allt sådant, som inkom freesen at lånets egna lokal och utom gränserna af Konungens Ambetsmans och tillförordnade Myndigheters befattning

kan, antingen genom Sällskapet allmänna eller hwarje Ledamors enskilda åtgärd, verkställas till yttre och inre Hushållningens förbättring genom upplysning, efterdömen, uppmuntran och belönningar, samt derigenom till utbredande af allmänna re walmåga och beredande af sådana anstalter, medelst hwilka äfwen för den mest obemedlade Folk-Klassen öppnas utvägar till jämnare underködd och bärning.“ Framt finnes tryckt Konal. Majests Bref till Vänetts Höfdinge med nådigt bifakt att dessa Stadgar „må, på en tid af 3:ne år på försök, till efterlesnad antagas.“

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 21.

Erbdagen den 27 Maj 1815.

R e c e n s i o n e r :

Jemsörelse emellan D. M. Lutheri och Socini eller emellan den Gudomliga Uppenbarelse och ett misgledt förnufts Salighets Lära, med anledning af det förändrade Lärosätt som i senare tider instugit sig i vår Evangeliska Lutheriska Församling. Af Johan Bernhard Wolffs, S. S. Theol. Doctor, Prost och Kyrkoherde wid Carlskrona Lyfka samt Listerby och Forkärla Landeförsamlingar. Carlskrona, 1813. 163 sid. 8:o.

Den förtjente Författaren af Skriften om Sann och falsk Upplysning i afseende på Religionen, klagar att ingen Prest, ingen af sitt embete dertill uppmanad, inom fäderneslandet, uppstått till försvar för fädernes gamla tro och till strid mot den dåliga och skändliga Skriften: Tillfredsställelsegrunder i anseende till de nya förändringar i Protestantiska Kyrkans Lärobegrepp. Stockholm, 1810. Men det arbete, som nu ligger framför Rec., visar att en ädel kämpade sig i hemlighet,

och, till trots af sina 70 år, dock gjorde sig färdig att strida för det uppenbarade Ordet mot en oflok flöskfaps fräcka infäst. De tänkesätt börja mellesid lyckligtvis nu mera blifwa gängse bland vår allmänhet, hvilka skola beståmas det bifall och den aktning, som Dr Wolff genom detta arbete förtjettat, utfördt med den främsta lärdom, som är andans bewisning. Mycket välberäknt återledes här Neologismen till sin egentliga källa, som ingen annan är än Socinianismens, och träffande wisas s. 33 anledningen till detta fenomen, egentligen föranledd af en Wardr, en Zeller, en Wasedow, en Steinhard, en Eberhard med flere sådana, som utan sund filosofisk insigt, och utan allt religiöst sinne dock icke rent af wille bekänna sig till Voltaires och Encyklopedisternes otro, utan trodde sig dermed göra Christendomen en förträfflig tjenst, att de sökte göra den fattelig af det lägsta erfarenhets förståndet. Endast så swagtankande män, som de nämde Neologernes förstar, kunde det undfalla att aldrig Christendomen, liksom ingen uppenbarad religion, någonsin af Samsamman kan sättas, ty i det fallet wore den icke och behöfde icke

vara uppenbarad. De invecklade sig derför i en mängd inconsequenser, från hvilka de äfka Materialisterna äro alldeles fria, och hvilka endast kunde undandösa sig för personer som, oberäknad all philosophisk takt, äfwen saknade all logisk slutförmåga. Icke orättwist nekade dem derför vår Auctor sid. 33, namn af Philosopher, på hwilket de poctade men tillägger dem det af Sophister, hwilket de genom sina inconsequenser, sitt sladder, sina petitiones a principio och sin fräcka intolerans (s. 25), fullkomligen förtjena. De hämtade också icke grunden för sin lära ur något philosophiskt system, utan från en yttlig senscommunismvärldmare, från Socinus, som aldrig förmådde att gifwa sin lärobbyggnad bestående sammanhang. Alla djupa tänkare hafwa derför högt förklarat sig emot Socinianismen och emot den socinianiska Neologismen. Leibnitz författade, mot dessa grundsatser, sin Theodicee och Lessing kallade den rent ut wid sitt rätta namn, ein Slickwerk von Stämpeln und Halbphilosophen.

Dr Wolff åter har egentligen från Theologien hämtat sina bewis och styrkt sina satser med Bibelns uttryckliga utsagor. Och då Socinianerne och ännu mera Neologerne icke alldeles jäfwa Bibelns auktoritet, utan snarare återopa den, likwäl under yrkandet af en bättre förklaring; så må man icke ogilla detta företag, eller beskylja vår auctor för att hafwa velat bewisa ur en princip som hans motståndare förneka. Men som det tillika är bekant att Socinianerne äfwen i afseende på Evangelierne, påstå, att deras författare, af personlig wänskap för Jesus lätit fördrö sig att om honom säga mera, och berätta mera underbara ting än rätta förhållander rimligen medgifwer, skall Rec. bemöda sig att till Förf:s Wilsfål bisoga några, hämtade från spekulationens

gebiet. Och hwad som på engång af skrift och sömnuft bekräftas, måtte wäl vara en temmeligen säker trosgrund.

Närwarande bok är delad i twenne Afdelningar. Den 1:a handlar Om Församlingens tillstånd då Doctor M. Luther och Socinus uppträdde, deras Character och allmänna grundsatser, s. 15 — 40. Af den wärma med hwilken här talas om den store Luther, märker man snart att Förf. omfattat honom med sitt hjertas innerligaste beundran, kärlek och wördnad. Detta har dock icke kunnat förmå honom att egentligen misstänka Socinus; twertom har han med ganska träffande sanning uppkallat denne förtäres — om någonsin någon sådan varit — karakteristisk s. 22: „Faustus Socinus, en man af förträffligt snille, medelmättig lärdom och stadgad karakter.“ Han yrkar icke engång rent af, att Socinus umgäts med politiska upprorsförslag, utan anmärker blott, s. 23, att han derför „misstänktes.“ Ut dock denna misstänka varit ogrundad, betyga alla Socini skrifter, i hvilka han ganska hårdt yttrar sig om Protestanternes upprekningar mot deras Catholska öfwerheter, och hans allwarliga yrkande af den owillkorligaste, lydigaste och fördragsammaste undergifwenhet äfwen för den mest tyrantiska och orättwisa regering. Deremot måste Rec. anse såsom ganska ändamålsenligt att de misgärningar blifwa framdragna, s. 34, som bränmärkt de förnämsta stiftarne af Socinianiska lärobbyggnaden; brott, hwilka ej den ifrigaste anhängare kan neka, utan att tillika neka all historisk crowardighet. Så dreswo Socini förföljelsanda och låga cabaler Davidis, att i fångelser self afhända sig lifwet. Så störtade sig Wismaninus med förwifwans raseri i en brunn. Och så antog slutligen den för sin lidelighet allmänt afkydde Meuser Turbanen och gaf, under

Turkornes allmänna förakt, med gråfliga smådelfer, halfstruten, upp andan. Warnande äro och dessa ryssliga exempel, att för vår tro och värt lefwerne ingen annan grund kan läggas än den som lagd är, hwilken är Jesus Christus.

Den senare Afdelningen framställer Sjelfwa Jemförelsen mellan Luiberi och Socini, eller emellan den Gudomliga Uppenbarelseens och det förwillade Förnuftets Salighets Lära, s. 41 — 163. — Förf. anför Socinianernes hufwudsakliga grundwillsfarelser med wederslägning ur den Heliga Skrift. Den första angår läran om det Gudomliga wäsendet. Socinus och hans anhängare mena, att hwarken Skrift eller förnuft berättigar oss att i Gud antaga trenne Personer; det är blott en neml. Fadren, och således hör hwarken Sonen eller den Helige Ande till Gudomen. I sin polemik mot detta yrkande (sid. 41 — 51,) återopas allegater så ur Gamla som Nya Testamentet. Rec. fruktar dock att om man undantager slutet af Esaias 48: 16 hwilket ställe likwäl äfwen egentligen torde hafwa sin grund i Hebraiska poesiens parallelismen, lärar det blifwa swårt, att i hela G. T. kunna finna något ställe som bestämde läran Guds treenighet. Förf. har också i de språk han anför, endast kunnat inlägga denna mening, genom jemförelse och hopställning med andra språk. Orsaken härtill angifwes ganska giltigt s. 44: „Denna högtlofwade Treenighet är neml. en hemlighet, som egentligen hör till N. T:s tider, der den dyra Försoningsläran träder fram i sin fulla dag.“ — Han kan icke annat än gilla Förf. att han till bestyrkande af denna dogm icke anför det omtvistade i Joh. 1: 7; då de Nytestamentariske urkunderna innehålla ändå tillräckliga bewisstäcken, såsom Matth. 28: 19. — Joh. 14: 26. — 1. Corinth. 12: 5—6. — 2. Corinth.

13: 13. — 1. Petr. 1: 2. m. s. Och huru mycket denna föreställning med det religiösa spekulerande förnuftet öfwerensstämmar, se wi redan af mytterna i de djupaste hedniska gudaläror. Så bestod Indianernes Trimurti af Brahma (Skaparen), Wischnou (Uppehållaren) och Siva (de gudomliga beslutens utförare). Likå säro, enligt Eddans lära, Har, Jafnar och Frithi, på en och samma thron, omgifna af samma gudomliga majestät. Här med öfwerensstämmar alldeles den neoplatoniska, af Platon antydda, läran, att då det Ursprungliga ponerade sig såsom Wäsende, såsom wilja eller fader, ponerade det sig äfwen och med det samma, såsom beslut, Intelligens, Son, och såsom verkställande kraft, werldsjäl, Helig Ande. Men då i wiljan ligger beslut och verkställighet, så äro dessa trenne ewigt bestående med hwarandra sammanbundna och dock särskilda modifikationer af gudomens, af det Ursprungliga absolutet. — Förf:s förklaring af och försvar för uttrycket: Tre personer i Gudomen, s. 47—49, är wäl icke alldeles fullständigt men för närwarande fall tillräckligt och evident.

Socinianernes andra häresi ligger i det begrepp som de göra sig om människans ursprungliga tillstånd. De sätta nemligen Guds beläte allenast i förnuftet, hwarmed människan begäfwades. Men denna sats i sin rätta mening — om Socinus så fattade den, är en annat fråga — wänne den är så falsk, så Skriften motstridig, som vår Auktor will göra den s. 51—53? Under de första människornas närmare förhållanden till det högre Wäsendet, war den andliga warelseens paladium, förnuftet, i gudomlig renhet verkande hos dem. Såsom sådant war des mäktiga energi oinskränkt herre öfwer sinlighet och materio, hade i sin oändlighet uppfattat och förklarad

Kroppslighetens ändlighet, och således war samskyldig rättfärdighet och helighet af densamma en följd. Ty ett ofdrilladt klartsjande förnuft kan omöjligens wilja annat än hwad rätt är. Men engång förledt, engång af sinlighetens förmodrade, engång, med sin oändlighet, ändligheten undergifwet, hade det äfwen förorat herrawäldet, hade det gjort ett fall från hwilket det af egna krafter icke kunde uppresa sig. Efter detta war menlighetens dunkla grund, des dödliga natur, wuren den ljusa grundens öfwer hufwudet, och nu måste döds framträda såsom materiens tillkämpade seger öfwer förnuftets lif. Utan antagandet af ett sådant syndafall, kan philosophien aldrig förklara sig möjligheten af den rena oddligheten, förnuftets begränsning och liksom kufwande af en ändlig hydda, och Socinianerne företa således twifvelsutan lika mycket mot Speculation som mot Bibel, då de wilja förneka verkligheten af ett fall. Och då detta fall af människans andeliga natur begicks, fick denna natur en fortfarande fläkt som meddelade sig åt de första människors efterkommande, allt in i de senaste leder. Det herrawäldet sinlighetens hos stamförfädrarna öfwer själen erhölet, utsträcker sig widare öfwer des barn: förnuftets energi och skarplikt förskades, och förtroliga lustar dämpade tide och ofra des warning om det rätta. Ganska riktigt säger också vår Auktor, s. 58: „Så wäl Skriften, som erfarenheten inryga ett ärsteligt förderf, som genomtränger både själ och kropp, och som för framtiden blifwer så mycket farligare, som kropp och själ så påtagligen verka på hwarandra ofta till gemensam skada och förderf. Ståner, då det blifwer upprördt och kommer ut sin jernwigt, ställer blodet i jämsning. Kroppen då han lider verkar i samma förhållande på själen. Öberaktiga anfall på

kroppen göra tankarna orediga, och förorsaka yrsel. Detta wisar sig från barndomen, genom alla menliga åldrar.“ Socinianernes förnekande af arsynden innebär alltså i sig sjelf sin wedertäggning. Denna arsynd förklarar sig annars aldri tydligast i den gamla werldens historia, under hwilken period materiens wundra herrawälde häftigast uppenbarade sig genom människornas slaweri under en hård naturödwändighet och genom det ändligas förgubande, i de hedniska mytologierna. Detta gjorde det äfwen för människan sjelf rent omöjligt, att af egen kraft bryta des materiens band. Här till fördrades nödwändigt, att det rena, fullt energiska och ändliga skulle inträda i ändligheten för att sjelfswilligt uppoffra den, och försona den med Gudomen, från hwilken den affallit. Endast genom full och säker förtröstan på den ideella principen, endast genom Andens ledning kunde harmonien återställas i det menliga wäsendet, kunde materien nedflyttas från sin herrskareplats som syndafallet densamma inrymt, kunde således tillgången till den oddslige Guden för de dödliga öppnas, och denna ideella princip kunde icke annorlunda än ofwanester ifrån ljusets Fader, genom hans och ändliga barmhertighet, utändas; endast genom Guds eget människoförlifwande kunde den Helige Ande gifwas åt werlden. Dessutom är det gifwet att ingenting kan ske utan att frambringa sina nödwändiga, sina ewiga följder. Synden, den andeliga principens undergifwenhet under den sinliga, kan således icke wara utan sina ewiga följder, som kallas straff. Och ur denna nödwändighet ho skulle kunna rädda den arma fallna människan? Omöjligens hon sjelf, ty hwarje försummelse att stiga i fullkomlighet — och denna försummelse begicks i fallers ögonblick — kan omöjliga

ligen i någon tidpunkt återhämtas, utan må-
ste alltjemt sjunka till det sämre och sämre.
Menskligheten blef således med hvarje sekel
allt ofskickigare att råda sig sjelf. Men nu
antog Guds Son, det ewiga Ordet, den ab-
soluta Intelligenzen, *ὁ Λόγος, ὁ Νους*, mans-
dom och kropp, lefde ibland oss, uppenbaras
de of Godrens hemlighet, led för våra skul-
der, störtade genom sin döds mörkrets wäl-
de och gaf det ljusaste löfte åt dem, som
genom fast tro på honom tillogna sig hans
förtjenst, om deras återförening med det urs-
prungliga i själens ewinnerliga lif efter krop-
pens dö.

Denna lära om mensklighetens försoning
genom en menskförlifwen, lidande och döende
gudom, ligger också i aningsfull dunkelhet pro-
pådentiskt i alla hedniska myther. I Indien
återföder den lidande Kristna, i Egypten den
skuldlöst mördade Osiris ofskuldens gyllene äl-
der; i Norden återväcker på Ragnarauks dag,
Walgudarnes fall, den rene Baldur till ewin-
nerlig regering i fromhetens rike, och om dens
na dogm icke tydligt uttalar sig i Grekernas
leende mythologi, så är orsaken den att wi es-
gentligen blott känna den Helleniska Religio-
nens exoteriska sida, medan dess esoteriska un-
dangömt sig för oss i mysteriernas dunkel.
Det är således långt ifrån att, som Socini-
anerne wilja, försoningsläran motstrider för-
nuftet; tværtom kan Spekulationen icke föres-
tälla sig en religion, utan att antaga denna
lära som dess basis. Och hwad på detta sätt
innerst är grundadt i förnuftets natur, kan os-
möjligen — ty det ewiga sanna kan icke mot-
strida sig sjelf — vara skadligt eller föda säkers-
het och befordra lättförmiga tänkesätt (s. 29). För-
soningslärans moraliska verkkan har tværtom
wår Aktör framställt i sitt rätta ljus, s. 70—81.

Hwad Christi person angår, neka, som be-

kant är, Socinianerne, enligt sina unitariska
principer, hans Gudom, förmenande att han
icke varit till, förr än han föddes af Maria.
Men som de tillika wille anses för Christne,
yrkade de att menniskan Kristus war en
utmärkt wis, helig och rättsfärdig Lagstiftare
som fullkommat Messis lag, och som i sin dö
fick en förklarad lekamen och upptogs i himlen,
der han, för sina wälgeringars skull, bör äta
njuta gudomlig dyrkan (s. 29). Här ha So-
cinianerne annars mest uppenbart trädt i strid
med den, till och med wanligaste estortanke,
och derföre hafwa de, i denna punkt sinsemes-
llan blifwit oense, i det att åtskillige, t. ex.
Deuser, rent af nekat Christi person all dyr-
kan. Och det är gifwet, antingen war Chri-
stus Gud, antingen war han det förkroppsliga
de ewigt lefwande Ordet, eller: war han —
Dec. ryser att ut säga det — den fräckaste be-
dragare som jorden burit, ty i ingen af hans
handlingar här på jorden röjes minsta spår af
swärmeri, utan ständigt det lugnaste och klar-
aste medwagande. Wår aktningswårde Förf.
har s. 68—104 hopsamlat flera af Christi
egna och hans närmaste lärjungars vittnesbörd
om hans gudomliga wäsende och gudomliga
färdning, och äro dessa dikrade och hopsatta blott
för att förleda, då förtjenar den som uppsans-
nit dem ingen aktning, ingen tillit. Men den
höga, ofwivliga sanningen af dessa vittnesbörd
der om Herrans uppenbarande i köttet i Jesu
person, är på det högtidligaste och påtittligaste
sätt bewisad genom de i honom uppföllda
profetior; de gamle Wises förhoppningefulla
aningar; gamla verdens godwisa beredans
de till emottagandet af Christi uppenbarelse;
af det totalt nya sticket som werlden erhöi ef-
ter hans ankomst; af de hedniska gudaläror-
nas förfall och Oraklernas tyfning vid hans
dö, och af det högre ljus och den heligare

wandel som utmärker dem, hvilka under fast
tro wandra i hans heliga fotspår; och slutlig-
gen af hedniska författares vittnesbörd om hans
heliga, underbara wandel samt det öfvermen-
liga i hans död och uppståndelse*). Dersöre
afsläpper den djupaste filosofiska disciplin,
som hittills uppträdde, också om honom denna
bekännelse: „Guds menniskoblivwande är ett
menniskoblivwande ifrån ewigt. Kristus så-
som menniska är i sin fromställning blott höj-
den och så wida åter äfwen början af detta,
ty ifrån honom skulle det fortsätta sig deriges-
nom, att alla hans efterföljare wore lemningar
af en och samma kropp, till hwilken han är
hufwudet. Att i Kristus Gud först blifwit
verkligt objektiv, visar hifvori, ty hwem har
före honom på sådant sätt uppenbarat det oänd-
liga?“ (Schelling, om Method. för det Akad.
Stud. s. 154). Dersöre må wi äfwen, med
innerlig rörelse, med Warheineke utropa:

„Gesehne giebt's nnd nicht geglaubte
Sachen,

*) Wäl finns ingen hednisk författare som uttryck-
ligen öfwerensstämmer med Evangelisternas be-
rättelser om Jesus, ty det bekanta skället hos
Josephos är — fast icke på egentliga kritiska
grunder — såsom äkta betwifladt. Men märk-
ligt är det sätt, huru christendomens dogma-
tiska motståndare bete sig i afseende på Christi
underbara födelse, utförda mirakler och uppstän-
delse ur grafwen. Hwarken Celsus eller Por-
phyrios ha nekat riktigheten af dessa berättel-
ser, utan blott sökt att betaga dem sin bewi-
sande kraft för Christi gudom genom anförandet
af Sagorna om undermannen Apollonios från
Tyana. Äfwen Liberii öfwerläggning om upp-
tagandet af Kristus bland Roms Gudar, och
Alexander Severi utförande af detta beslut,
intygat att ingen samtidig bedning enång
tilltrödde sig att neka den historiska sannsär-
heten af Christi anhängares uppgifter.

Und giebt's geglaubte, welche nicht ge-
sehen;

„An Christus glauben aber ist das Beste.“

Och den tid stundar, då hwarje warelse med
menniskohjerta, i lycksalig känsla af ordens
höga sanning, skall swara ett festligt ljudande
Amen!

Äfwen är Dec. nästan fullkomligt ense
med hwad Hörf. säger om Tron, s. 105—
111; om Nådetsfärdiggörelsen, s. 111—113;
om Omvändelsen, s. 113—118; och om Sa-
kramenterna, om hvilka det förträffligen he-
ter: „att de upphöra att wara lagliga skyldig-
heter, för att intraga sitt rum ibland Nådes-
medlen, wid hwilkas rätta bruk Herren har
bundit sin Nåd, syndernas förlåtelse och arfs-
rätt till ewinnerligt lif“ s. 118—128. —
Dec. vill dersöre icke wid dessa anmärkain-
gar längre uppehålla sig, helst som allt hwad
dessa ämnen angår, är mer omedelbart och u-
teslutande blott theologiskt och på Bibelns re-
na uppenbarelse grundadt.

Eist begifwer sig Hörf. till wedertläggning
af hwad Socinus yrkat i afseende på den
timliga döden och dess följder; neml. efter dö-
den förblifwer själen, ända till den yttersta da-
gen, i en dwala utan medwerande werksam-
hetsförmåga och känsla så af godt som ondt.
Detta orimliga påstående, som skulle föruts-
ätta ett upphörande och stillastående i själens
stråfwande till fullkomlighet och beröfwa ett
andeligt wäsende sin högsta andeliga egenkap,
finner sin starka wedertläggning i Guds ord,
och Hörf. anför af dem de förnämligast mo-
denna sats talande, s. 130. Wtare nekar
Socinus alla grader så i de ofällas, som lyck-
saliga själarnas tillstånd, och med hwad Hörf.
deremot fromt och grundligt inwänder, råder
Dec. sina läsare att jemföra hwad Lessing öf-
wer detta ämne skarpsinnigt sagt, i sin af-

Handling über die Unendlichkeit der Höl-
lenstraffen.

Och då wi sålunda funnit huru föga So-
cinitianismen så wäl med Skrift som med spe-
kulation låter sig förlita, må wi uppriktigt
med Förf. utropa: „För Socinianernes wils-
sefönda stolka förnust, — och deras oöfkliga
Wibeltolkingar — bewara oss milde Herre
Gud!“

Stylen i detta arbete — en wärdig min-
neswärd af en nitisk Christlig Predikant, som
ännu wid sin lefnads afton will gogna och
upplysa — är jenn, ren och stundom listig.
Hwad upplagan angår, är den beswärad af
ett nog betydligt antal tryckfel.

Några Delar af Naturkunnigheten på ett
alldeles nytt sätt betraktade. Första Förf.
öfket. Stockholm 1815. 48 sid. 12:o.

Denna lilla Skrift förräder sig genast så-
som en produkt af samma hand som alstrat den
bekanta boken: Geometrien på ett alldeles
nytt sätt betraktad. De ädagalägga båda
ett berömligt sträfswande efter en högre, ideel-
lare åsigt af wettenskaperna, och en icke rin-
ga grad af spekulativ skarpsinnighet som ofta
finner träffande likheter mellan wisa, wid
första påseender, högst heterogena saker. Den-
na spekulativa qwickhet är inom sin egent-
liga sfer af en lycklig och glädjefull natur;
den har ledt Goethe att i sin senaste Roman
göra ett så herrligt bruk af den kemiska sats-
sen om Walftränskapen. Men inom det wet-
tenskapliga området kan denna qwickhet icke
spela någon betydlig role, af det skäl, att
den ej kan mer än finna likhet, icke identitet.

Och wisserligen utwidgas icke min åsigt of-
naturen eller förklaras mig dess verkningar
dermed, att den framställles såsom ett morals
compendium i allegorier. Om ett qwickt huf-
wud så will, må han i en esoptisk fabel ans-
wända Magnetism, Elektriskraft, Electricitet,
o. s. w. i st. f. fabelns wanliga hjeltar, Le-
jon, Råfwar och Renor, men dermed befora
drar han wäl Physikkens fullkomnande lika så
litet, som Phädrus, med sina fabler, Zoolo-
gien. Rec. är också öfwertrygad att det gif-
wes ett omedelbart sammanhang, en absolut
correspondans emellan det inre och yttre, emel-
lan den subjektiva och objektiva werlden, men
den uppenbarar sig icke, emedan den är ab-
solut, såsom prekar likhet; kan också ej genom till-
fälliga åtgifwelser röja sig, utan måste ur en
gifwen såker princip organiskt deduceras. Så
länge en sådan princip brister, måste alla lik-
heter blifwa godtyckliga. Mot wår Förf:s
åsigter kan neml. ett annat speifigt hufwud
framställa andra, och för dem andra lika
många skäl. Så t. ex. finner wår Auktor den
Röda färgen wåro „känslans, blygsamhetens
och dygdens listiga framställning“ (s. 20), då
den åter, enligt indiska mytologien, föreställ-
de hwad man i filosofisk mening kallar
substans. Enligt Oken är den åter Nerberns
position såsom Materia, solens och eldens färg,
den kosmiska, den ädlaste, totalaste, fullaste
och renaste af alla. Och då Förf., s. 12,
finner likhet mellan den elastiska kraften och me-
nikans begär efter oafhångighet, så har Lich-
tenberg, som bekant är, i elasticiteten sett en
representant af dumbetens åra att qwordröja
i sin tomma inifrånkning, till hwilken den all-
tid återfaller, i trots af alla försök att rypa den
derut. — Att widare uppehålla sig wid den-
na bok, anser Rec. öfwerflödigt, då han för-
modar att dess wettenskapliga bestofwenhet

af det redan sagda är wisad; och att således endast den, som helt och hållet lemnat sig åt a-
ningens osäkra ledning, med Förf. delar öfwer-
tygelsen att dylika jemförelser, som de närwa-
rande, föla tillhanda „owäntade skatter, tjen-
liga till Människans upplysning och föräd-
ling,“ och att endast den kan ingå i en un-
dersökning af detta arbetes detaljer; en under-
sökning hwilken naturligtvis aldrig kan föra
till något resultat. Nec. tror sig derföre haf-
wa gjort nog, då han uppriktigt bekänner att
hwad här säges om den Magnetiska kraften
(s. 9), om den Elektriska (s. 12) och om
Galvanismen (s. 14) lemnar artiga exempel
på en qwick och sinnrik fantasi; och att i
capiteln Om Tid och Rymd (s. 33-42) och
Om Språkljud (s. 45-47), denna qwick-
het verkligen wisar sig i förenig med skarps-
sinnighet, ehuru Förf:s förwerling af Philo-

sophi med Moral, (s. 27), hindrar alla werk-
liga resultat af denna förenig. — Förf. är
för öfrigt icke stylist. Man märker öfwerallt
i denna bok owana wid att konstruera, com-
matera och punktera. Ett exempel i st. s. fle-
ra, sid. 22: „Skillnaden emellan det som
gifwer glans och det som utgör spegel, hwil-
ken också är glansande, består deri, att glan-
sen återgifwer endast den färg som kroppen ä-
ger; men Spegeln äfwen färgar och formar
som andra kroppar äga; tillämpningen af den-
na Skillnad till meniskan, wisar glansen så-
som uttryck af egen tanka, och spegeln såsom
framställning äfwen af andras. Så äro forsk-
ningens uppfinningar afsbildade i Glansen, och
Historiens och erfarenhetens vederbörligen, Mensk-
lighetens spegel, till warning och Rättelse.“
— Flera tryckfel wansfälla äfwen dessa 48 sidor.

S m å r t e S k r i f t e r.

Tal öfwer Freden i Kiel, Hållet wid Stockholms
Nations Allmänna Sammankomst i Upsala,
d. 23 Nov. 1814. På Nationens befohning
till trycket befordradt. Upsala, 1814. 32
sid. 8:o.

Någon har definierat Wältilighet så, att den
skulle vara konsten att gifwa in i ett utseende af
något. Denna definition kan lämpas på detta
Tal, ty det har egentligen intet innehåll, hwar-
ken Filosofiskt, Politiskt, Statistiskt eller Hi-
storiskt; såwida ett oredigt utdrag ur de allmänna
Föredningarna om de sju förfutna stora werldshän-
delserna, ej kan gälla såsom sådant? Annets hög-
bet och glädjefulla nyhet har ej hos Talaren
väckt nya ideer och ej för honom öppnat andra
än wanliga äfater. Med en kall utfunderad
färdighet har han i samma form, som engång i

wårt land blifwit kredt och stämplad såsom gäl-
lande och gängbar, födpt sin lilla skrift — hwil-
ken derjemte kan betraktas som ett efter alla
skræglorna fullgjordt gesälltycke för ett numerum
upphunnet i åster skap — till ett wiseligen nått
och wälshwarwad, men fepfligt och öddt petriskat.
Det är någonting hemskt och widrigt, att wid
behandlingen af ett heligt och dyrbart ämne —
hwaruti man wille hänsdras, om ej af Snillets
jättemakt, åtminstone af ett fullt hjertas rena ut-
tryck, — blott höra de klingande återljuden af
ett tomt och ihåligt Ingenting; att i hållet
för en okonstlad känslas sminklösa språk afwisas
med tusen och tusen gånger återlagda fraser, och
i hållet för att eldas af en sann och upplöstande
Talekonst, författas midt i ishafwet af en själlös
Wältilighets wälbekanta Chrysalisationer.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 22.

Lördagen den 3 Juni

1815.

R e c e n s i o n :

Journal för Animal Magnetism, af P. G. Ederfeldt, Med. Doct. & Magist. Chir. Första Bändet. 1 Häftet. Stockholm 1815. 64 sid. 8:o.

Närvarande Skrift är fördelad i tre afdelningar, som hwardera upptager de Nödn, och erfarenheter som Förf vid magnetiseringen af 3:ne särskilda subjekter, alla fruntimmer, warseblifwit. Den första är utan all jemförelse den märkvärdigaste. Mamsell N. beskrifwes sid. 8—10 såsom af en svår och illa artad bröstsjukdom, mot hvilka alla konstens medel sådant blifwit använda, lidande warelse. Den 25 Oct. 1814 blef hon första gången magnetiserad och föll efter wid 30 minuter i en stark Sömn. „På tillfrågan huru det smärtsamma tillståndet i bröstet wore besaffadt? svarade hon med gråt och snyftningar: att det wore så fullt. Först efter några dagar hann hon tillräckligen wänja sig wid detta obehagliga föremål, för att med någorlunda lugn derpå kunna fästa sin uppmärksamhet. Då sa

de hon, att ett sår wore i Lungan, hwilket endast genom Magnetism kunde botas. — I början af sömnen war hon gemenligen tyft, och mera lik en verklig sofwande; men mot slutet fick ansigtet ett listigare utseende, hon blef mera pratsam, kunde säga opp och gå ensam omkring i rummet hwar hon wille, utan att söta sig. Hon wille till och med aldrig tillåta mig, att på dylika wandringar leda eller söla sig. — Efter uppvaknandet war i hennes minne ej ringaste spår af hwad som under sömnen föregått; men under den Magnetiska sömnen hade hon deremot ej allenast den wauliga hägkomsten af sin framfarna lesnad, utan kunde tillika fullkomligt erinra sig alle hwad som förefallit under föregående Magnetiseringarne.“ — I Nov. blef hon 5 gånger magnetiserad. „Merendels blef hon hwarje gång torrstig mot slutet af sömnen, och begärde watten, hwilket hon såsom waken aldrig wågade smaka. Jag magnetiserade det beständigt, och derefter syntes det alldeles teke bekomma henne illa. En gång wille jag på försök gifwa henne det omagnetiseradt. Men då hon skulle sätta glaset till munnen, märkte

hon bedrägeriet, och vågrade att dricka. För att ändock söka narra henne, bestråk jag endast rändan af glaset, hvarpå hon verkligen drock, men började genast beklaga sig öfver kyla och smärtor i lifvet, samt plågades länge af svår hosta. Hon förebrådde mig att ej riktigt hafwa magnetiserat detta watten: och när hon sedermera begärde något, påminde hon öfwen wanligen, att det för all del måtte blifwa magnetiseradt, samt wisade till och med huru det borde ske." Det sakrum, som sid. 21. berättas om en kopparpennning, hvars ärtal den sifwande genom anskyning med handen riktigt angaf, är icke egentligen bewisande då man känner till hwilken oerolig grad känslan kan utbildas: icke engång den på följ. sida anförda berättelsen om Nifegåldsbedeln. Wida märkwärdigare är det experiment som derefter angifwes: „Eedan jag, genom ofta upprepade försök, fullkomligt hade öfvertygat mig om hennes förmåga att läsa siffror med fingrarne, började jag förmoda, hon på samma sätt torde igentänna bokstäfwer, och följ. aktligen kunna läsa i bok med tillstutna ögon. Jag lemnade henne en Roman (Moderståf Ian), hwilken hon i den swagt upplysta wärld, der hon låg, höll framför sig, på wanligt ofstånd från ögonen, och läste långa stycken, men ganska tyft och nog ordligt. Stundom tog hon på boken ganska flygtigt, liksom för att medelst känslan komma synen till hjelp. På detta sätt kunde hon till och med läsa den finaste notstil, som på wiså ställen der förekom. Hon tycktes nu se genom siffwa ögonlocken. Men hårtill fordrades nödwändigt något, sakade ganska obetydligt, hus: och i fullkomliga mörker sade hon sig ej kunna se det ringaste. — Men snart blef jag warse, att hon ej alltid höll boken midt för ögonen, utan snarare framför bröstet, och syntes till och med stundom

wända ansigtet åt ett helt annat håll. Detta gjorde mig ännu mera uppmärksam; och jag öfvertygade mig snart, att de egentliga ögonen ämningstone ej woro rent af nödwändiga till detta slags syn. Hon försäkrade också sjelf, att ögonen alldeles icke lemnade henne ringaste biträde; men att hon, det sakade, kunde se allting ganska tydligt. Detta skedde, enligt hennes intyggen, på ett alldeles eget sätt, hwilket hon med förundran erklårde sig hwarken kunna begripa eller beskriwa. Först längre fram, då hon hunnit blifwa mera bekant med sin nya synförmåga, började hon derom kunna lemna närmare upplysning. Wid bestämmandet af den del utaf kroppen, med hwilken hon egentligen såg, war hon i början wissträdig. Först trodde hon, att det wore med bröstet; men återkollade det genast, och tyckte, att det wore hjertat, hwarmed hon såg. Sedan hon ännu ett ögonblick nogare besinnat sig, sade hon, att det ej war siffwa hjertat, utan grannskäpet deromkring, pekande på maggropen, som tjente henne i stället för ögon. — Förwånad öfwer allt detta, kände jag en wis motsträfwighet att antaga det, och en hemlig önskan att kunna förklara det såsom en blott siffwors blindelse. Jag sökte dertill med en warsam twifwares kalla noggranhet på allt sätt tillfredsställa förnästets fordringar, och glädde mig på förhand åt, att sålunda möjligtwis kunna sönderhugga denna Gordiska knut, som för mitt förnust syntes så fullkomligt omdöglig att uppösa. — I förmodan således att den sjuka tillstewentres kunde se genom någon omäktlig öppning emellan ögonlocken, band jag ett stort bomullskläde, som war mångdubbelt sammanlagdt, för hennes ögon, och drog ned under näsan, samt wred, för ännu mer säkerhets skull, hufwudet åt sidan. Detta gjorde ej ringaste förändring i läsningen. — Derpå lä-

de jag boken öfwer maggropen, omedelbarligen på de tjocka och mångdubbla kläder, hvarmed den sjuka war beräckt ända upp till hakan. Men äfwen nu läste hon med lifa färdighet. — Ännu misstränke jag, att hon möjligen kunnat hela det stället utantill, som hon nu hade läst: men sedan hwa omsider läte öfwer, tala sig att läsa på flera särskilda ställen, så återstod slutligen ej mer än en enda möjlighet, som likväl war ganska litet sannolik, nemligen den, att hon kunnat hela boken utantill, och genom bladens räknande wetat, hvad den uppslagna sidan innehöll. Det fordrades således till min öfvertygelse, att hon läste i andra böcker, som jag utöfke. Med mycken möda kunde jag härtil förnä henne. Men då det ändligen lycktes mig, och hon äfwen wid detta prof blifwit beständande, så kände jag mig nödsakad tagna mitt föraust till fånga, och ej längre twifla på, hvad jag såg för ögonen. — Deput om kunde man på blotta tornen och stättet, hvarpå hon läste, tydligen höra, att det ej skedde ur minnet. Wid sådana ord, som woro för henne mindre bekanta, eller blinde trycket o. s. w. studjade hon, och återtog flera gånger, innan hon så kunde uttala dem, som hon wille. Detta skedde för öfrigt med ett bemödande, som en blott utanläsning ej kunnat fordra. Händer och stättet blifwo isfalla, och hela kroppen darrande. Äfwen blef hostan deraf alltid uppretad. Hon bad derför, att hon hådarester skulle först få sitta en timme i lugn, så skulle hon derefter kunna läsa med mindre svårighet, och slutligen wäntas med mera denna förmåga att se utan ögonens biträde. „Från den stund hon började se endast ur maggropen, började också sjelfwa ljuset härtil blifwa mindre nödwändig. Då jag märkte, huru oförändrad denna hen-

nes förmåga förblef, under ljusets minskning ända till det allrasvagaste stunder: och ännu mer, då jag såg henne kunna läsa i boken, som låg på bröstet, oaktadt ingen ljusstråle tyktes kunna tränga sig emellan dem, och liksom sätta boken i ett slags förbindelse med henne; då, säger jag, började jag öfwer förmoda, att hon torde kunna se i sjelfwa mörkret. Min förmodan blef, till råga på min förwåning, verkligen bekräftad. I ett rum, der intet ljus fanns, och hvars fönster-luckor och dörror woro noga tillstängda, der läste hon nu med samma färdighet, som hon i wakande tillståndet solat göra wid fullt dagsljus. Under det hon sålunda läste, höll jag stundom i boken och hennes händer tillika: och sann derigenom, att hon alldeles icke nu mera såsom tilldörens rog på boken, för att kanhända läsa genom känslan; utan verkligen höll den uppslagna boken framför bröstet, ungefär på ett och ett halft quartern, eller en half alns afstånd. Det war swårt, och nästan omöjligt, att förnä henne till att läsa i hwilken bok man wille, eller på det ställe man utpekade. Hennes naturliga enwighet war i detta tillstånd nästan alldeles öfwerwinnelig. Likväl lyckades det mig, att efter hand så henne till att läsa i 4 eller 5 särskilda böcker, och på flera ställen i hwardera. Ut i den ena boken föreskommo stundom Latinska ord (t. ex. Caput finis terræ, o. d.), wid hwilka hon länge måste uppehålla sig, innan hon kunde uttala dem. — En gång läste hon i ett Musikaliskt Lexikon, på ett ställe, hwarst föreföllo nästan icke förkortningar och konst-termer. Hon beklagade sig öfwer att ej begripa hvad hon läste, men der oaktadt suuno wi henne ordagrannt hafwa läst, hvad som stod i boken. Ut af en mängd böcker jag föreslog henne att läsa ut, förkastade hon somliga för det stilen war för fin;

andra för det hon ej tyckte om deras innehåll; och en (Grefve Tessins Stenskilav), för det der ej fanns riktiga rader och meningar, utan punkte emellan hvarje ord. På alla sader hon Tireln: och ådagalade således på allt sätt, att hon i selskiva verkter såg i detta fullkomliga mörker. Nu mera tycktes till och med allt yttre ljus verkligen ströa hennes, om jag så får säga, magtyn: derföre wille hon också beständigt, att det wore fullkomligt mörkt i rummet, då hon skulle läsa; och försäkrade till och med, att hon eljest ej kunde se nog tydligt. — Den bok, hwari hon första gången läste, hade hon tillförens aldrig sett. Men hon kom det oaktadt, om jag så får säga, i ett så besynnerligt förhållande till densamma, att hon sedermera kunde läsa deri med mera lättet än i någon annan. Sjelf kunde hon härtill ej uppgifwa någon annan orsak, än den, att detta varit den första, och hon derigenom blifwit wan wid stilen. — Denna förmåga att se i mörkret, war ej alltid lika fullkomlig; men gemenligen desto mer, ju längre hon i början af sömnen hade fått ligga oförd. Stundom war, enligt hennes egen utsaga, blott en liten punkt af maggropen lysande; stundom åter nästan hela underlifwet. Gemenligen hörsjade detta stän först infjuna sig, sedan hon sofwit en half eller tre fjerdedels timme. Wilsjan tycktes kraftigt medverka till stänets förökande, och selskiva läsningen fordra det allra första bemödande. Hon måste derföre alltid på wiäst sätt förbereda sig till läsningen: och derunder blef hela hennes kropp kall som marmor, och wäldsam skakad, liksom of flygande frospysningar. Genom dessa, högst plågsamma, bemöddanden uppretades flygnet och den framraktiga hostan; och kunde ofta ej lugnas föder än efter ännu en half timmes oförd sömn, samt derigenom, att jag emedlerid beständigt

höll handen på det lidande stället. Ifwentydes försäkrade hon, att det halfslätra färet i lungan åter uppreß; och bad mig derföre på det enstrågnaste, att så litet som möjligt plåga henne med läsning. På denna grund trodde jag mig ej heller berättigad, att anställa flera så plågsamma försök, än som wore rent af öddewändiga, för att fåta detta Naturunder utom allt twifwelsmål. — Sedan hon, efter flutad läsning, åter hunnit blifwa lugn, låg hon gemenligen länge liksom i en djup naturlig sömn, hwari hon stuligen tycktes hastigt uppvakna till ett helt och hållet nyet och mera fullkomligt Somnambuliskt tillstånd. På en gång erhöß hennes ansigte det lifligaste uttryck af allsakens och hjertans fullkomligheter. Man tyckte sig der liksom se ett återsten af en öfwerjordis glans, och hwarje fiber stå på spång att uttrycka lifligheten af hennes känslor. Hon började nu stundom samtal med någon af sina fränwarande wänner: då hon antingen både talade och svarade, eller oet gjorde små uppehåll, och liksom lygnade efter den andres svar. Stundom åter genomgick hon stycken af sin sefnads-historia, och gjorde derwid sina anmärkingar. Stundom talade hon upphörligt, med en förunderlig snabbhet, och med det uttrycksfullaste ton. Hon bortrog nu råckelset från stier hjerta, och tycktes frimodigt emtala allt, hwad som föregick i hennes själ: men detta war allt så ädelt och godt, att man nästan trodde sig höra en Engul från himmelen, nedsländ för att försona menniskohataren med menniskoligheten. — Under detta tillstånd hade hon friare makt öfwer sin egen kropp, och liksade så litet en wonlig sofwande, att mången skulle kon hånda hoswa anset henne för verkliga waken. — Såsom en sannolik följd af det spända och upphöjda tillstånd, hwari hennes själ nu besann sig, war hon högst granntycke,

och anmärkte med den största skarpsinnighet och finaste takt, hvarje mindre väl valde uttryck, som kunde undfälla mig. Sjelf uttryckte hon sig med en förunderlig noggrannhet och ofonstlod styrka. — Beständigt hade jag sjelf talat med henne ganska tyft och nästan hviskande. Men omsider erfor jag tillfälligtvis, att hon alldeles icke hörde, hwad som sades med wanligt högt röst. Rauhända hade hon dersöre tillförene ej besvarat andras frågor, blott emedan de varit för högt uttalade, och hon således icke hört dem. Sedan denna upptäckt war gjord, besvarade hon ämningsstone, i synnerhet under det oss beskifna upphöjda tillståndet, ej blott minä frågor, utan äfwen hwar och en annans, allenast de hwişkande framställdes; men swaren på dessa sednare wore högst lakoniska, och gemenligen endast sinnrika snäsor. — Denna hennes döfhet för hårdare uttal war så fullkomlig, att man beständigt kunde med upphöjd stämma frött säga allt, hwad man wille, att hon ej skulle wera. Dess emot kunde, i den aflägsnaste vrå af rummet, knopt någon ting hwişkas så tyft, att hon ej hörde det. — Men talades det allsör mycket, och med allsör hård röst, så blef hon orelig, och beklagade sig öfwer ett obehagligt bransande i öronen. — Nå hellsan hade dessa magnetiska experimenter smänningom yttreat en gonska wälgörande inflytelse. Etwan och hesta hade efterhand mera sållan infunnit sig och omsider alldeles usärlifwit. Sjelf sade den Sjuka under magnetisörnen att läret i lungan wore mycket sedminskadt, och att kringliggande delar äfwen fågo mindre ulla ut. Ansätet hade antagit en listigare färg, wacklusten och nariton återkommit och „kroppen tyktes med hwarje dag tilltaga i styrka.“

Wamsell D. (D 2), som genom brodering och wäsning, af sinä wäsvar ädragte sig

en odräglig ögonwert med en dermed förenad plågsam rheumatisk wert i nacke och armar, begärde, sedan hon fruklöst begagnat Swertiges ypperste Chirurg, För:s läkarewård, hwilken äntligen, sedan äfwen han försökt konstens wanliga hjälpmedel, tog sin tillflugt till Magnetiser ring. Magnetisören tycktes ej någonsin blifwit denna mera starka patient fullkomligt öfwerwältig. Tredje dagen inställde sig en sultkomligare sömn. „Kroppen sänk tillbaka emot soffan, och det i swett badande ansigtet fick ett uttryck af lugn och sällhet. Sömpen räckte ungefär 5 minuter. Efter uppvaknandet kunde den sjuka ej finna ord nog starka, för att uttrycka lustigheten of den himmelska känsla, som omedelbarligen föregiet sömnens inträde. — I från den dagen började sömnen inställa sig hastigare, och blifwa långwarigare. Men den så förunderligen angenäma känslan återkom aldrig fullkomligt: blott högst sållan märktes någonting, som likaade den.“ Den 3 Dec. inställde sig ett märkwärdigt phenomen. Hon tyckte sig, under wälsamma ryckningar, upptäcka ett sten, „wid hwilket hon liksom kunde se de särskilda delar, som der wore belägne. — I början twekade hon att bestämma, huruvida denna föreställning erhöles medeffsyn, eller blott den allmänna selskänslan (Gemeingefühl); men snart trodde hon sig kunna försäkra, att det verkligen war ett i sags syn, fast än of en helt och hållet egen natur. — Gör att wörda, om denna hennes sömnens ta genomskådning wore werklig, eller blott ett spet of hennes spända inbildning, lär jag hwarje beständigt berätta; hwad hon trodde sig se, och då jag någon gång sahn mig nödsakad gåöra en fråga, för att winna närmare upplysning om någon del, som hon ej nog tydliggen hade bestämt; så framstälde jag den allsör med den försigtighet, att ringaste aning derigenom

omöjliggen fände uppväckas om det sått, hvar på den borde besvaras. — I början beklagade hon sig öfver svårighet att åskilja, och riktigt kunna beskrifva de mångfaldigt sammanblandade delarne: men ju längre hon såg, desto större osäkerhet och ofonstlad noggrannhet kunde hon slutligen beskrifva den. — Ögats yttre del eller skal, såde hon, bestod af 3 omedelbarligen på hvarandra liggande hinne af olika tjocklek: midt inuti var fullkomligt mörkt, så att hon der ej kunde skönja det ringaste. Omkring ögats bakre sida lågo 5 strångar, af hvilka en, som tycktes komma nedifrån gommen, krökte sig uppåt, och sträckte sig under ögat framåt ansigtet. Strångarne, af hvilka ingen trängde in i själwa ögat, woro liksom omgifna af ett flammande sken, då deremot kringliggande delarne woro mera dunkla. Alla desse delar tycktes vara sammanbundna medelst fina mörka trådar, hvilka woro förunderligen sammanflätade, nästan såsom ett nät. — Hjernans öfre yta fann hon i början lik skvar: men vid närmare betraktande såde hon, att det var ändlar, stora som fingerändar, emellan hvilka woro betydliga fördjupningar. Hårdsvet låg utbredd en sin hinna, som ej sänkte sig ned emellan ändlarne. Ut i desse gingo åt alla håll en mängd fina, mörkblå strålar, hvilka hon slutligen började sjelf anse för ådror. — Hon omtalade en hinneaktig siljewägg, som ifrån ett slags hvalf upp i hufvudet sänkte sig ett stycke nedåt, och delade sålunda hjernan i 2 likabana delar. — Öfver in i hufvudet woro 2 tomma rum, ett på hvardera sidan, som sträckte sig framifrån bakåt, ungefär öfver hufvudets halfwa längd. Emellan dem låg en siljewägg, som hon kallade balk, och hvilken uppåt var ungefär rums tjock, men nedåt ganska tunn. Denna balk

gick rakt fram; men på yttre sidan woro rummen mera bugtiga. Rummen lågo med framre delen horisontelt: bakåt delade de sig i 2 delar, af hvilka den ene krökte sig ned åt derat. Emellan dessa rum och ögonen var något slags samband, hvilket hon likväl ej tydligen kunde urskilja, eller bestämdt uppgifva. I rummen låg någonting, som hon kallade grums; men som hon ej vidare kunde beskrifva, än blott att det var mörkt, liksom små knutigt. Detta grums tyckte hon stundom wara egentliga säret för bultningen i hufvudet; stundom åter tyckte hon bultningen ske på hjernans yta, i själwa ändlarne, eller i den hinna, som beklöde dem. — Vid den sjuttonde magnetiseringen tyckte hon på en gång sin hjerna liksom sammantryckas framifrån bakåt, hvilken känsla räckte blott några minuter, under hvilken tid hon påstod sig verkligen kunna se mig, fastän på ett för henne öfvergräpligt sätt. För att sätta henne på prof, försökte jag kroppens källning på flera sätt, hvilket hon beständigt noga anmärkte, och beträ under det ögonlocken woro krampaktigt till slutna. Men denna nya syn förlorades i ögonblicket, och från den stunden har ringaste spår deraf aldrig förmärkts. Ej heller har den lilla febermera någonsin kunnat se minsta skymt af sina inre kroppsdelar. Sjelfwa sjukdoms tillståndet förblef, ifrån den dagen, oförändradt; så att 34 följande magnetiseringar tyckas hafva varit alldeles fruktlösa. Trotsigtvis höll derför naturen på, att äfwen under den sjuttonde magnetiseringen tillwägagabeta en krisis: men han saknade här, om jag så får säga, kraft att verkställa den. — Då hon för sista gången genomskådade sitt hufvud, utbrast hon i gråt deröfver, att det enda wore så kringbyggdt, att det knappt tycktes kunna bortskaffas. Såsom den enda möjligheten förstog

hon blodialar bakom bronnen, eller wid rinnigarnes; men tillade, att de, omkring sjelfwa ägonen, såsom det förut hade skett, alldeles icke skulle göra någon nytta. — Själarna lättes efter hennes föreskrift; men medförde ingen synnerlig förbättring. — I slutet af Febr. upphörde Förf. alldeles med magnetiseringarna, och det onda hade då väl ej blifwit alldeles borta, men ganska betydligt förbättradt.

Det rum, som redan dessa utdrag upptagit, tillåter oss ej att uppehålla oss wid den sista patienten, på hvilken, plågad af en förfärlig ofta återkommande fallandesor, denna utdransvärda cur-method utträt de mest välgörande verkningar. Det anförda sätter läsaren i tillfälle att inse den betydliga märkvärdighet, som tillkommer denna skrifs. För sjelfwa försökens trovärdighet ansvarar oss så väl Förf:s ökningsvärda namn, som den försigtighet och frän förhastad lärohet afslagna noggrannhet han wid dessa Försök använt äfvensom den öppenhet och offentlighet, hvar med alla dessa försök blifwit företagna. Aldrig har jag derför, säger han, i hemlighet och enskilt velat företaga dylika operationer: utan beständigt önskat, att en eller flera af den sjukas anhörige hvarje gång wore närvarande. Äfwenledes har jag sett med nöje, och genom beständiga inbjudningar sökt åstadkomma, att några främmande i sänder wore tillstådes på det desse äminstone i grunden af sina egna hjertan måtte kunna håra vittnesbörd om sanningen af de uppgifter, som jag nu går att öfwerlemna åt samtiden och efterwerlden. Äfwen Nic. har hast tillfälle att wid några af dessa experimenter vara närvarande. För att dock undantäja alla utvägar för tviflet, hade det varit önskanvärdt, att Förf. tillkallat en eller annan af Huswudstadens störste

Läkare, t. ex. Bergelius, hwilkas vittnesbörd skulle gifwit saken en öfad grad af försäkrande. Under genomläeningen af isynnerhee Förf:s Berättelsen har hos Nic. den önskan uppstått, att Förf. wid sina frågor sörförte med en strängare wettenskaplig method. Således synes, så väl af förståndige försök, som af dem Præd och Fr. Hufeland anförda, icke otroligt att den magnetiska synförmågan torde härleda sig från den plexus af nerver, som inwid maggropen äro belägna, och det hade wisetligen varit lyckligt om, genom några grannare frågor, wettenskapsidkaren kunnat ledas till upplösning af denna naturens magnum mysterium. Dock — hwad ej redan skett, kan framdeles ske, och man finner wansligen efteråt hwad wid den ögonblickliga öfverräffningen så ofta undfaller. Wi hemhåra således Förf. war upprigtiga tacksägelse för de wigtiga bidrag, hwarmed han redan riktat Magnetismens Historia, och för det största steg han gjort för att skingra de dimmor af mörker och fördomar, som ännu hölja denna del af Naturens förborgade verkningar.

Ute den animala magnetismen kraftige verkar på alla organismens funktioner, är weltersid anses genom erfarenheten redan wara sakt utom all twifvel. Isynnerhet hästwer den ofstast kramp och partielt lidande, som härsthyter af ett förderfwadt nerf-system. Likwäl ger Heineken den regeln, att aldrig använda magnetismen annat än på en patient, hwars sjukdom är owantligt swår, enwis, och, sedan den motstått konstens makt, tagit en owantlig wändning. Likwäl försäkrar Deleuze att med Magn. icke hafwa uträttat det minsta på hwilket retligt nerf-tillstånd som helst. Erfarenheten och tiden skola närmare bestämma hwad hjälp, och i hwilka fall, Medicinen af animala Magnetismen har att wänta.

Jag har mig intet exempel bekant, säger Marthå (Horns Archiv f. medicin. Erfahrung 1811), att en patient förutsagt en olycklig utgång af sin sjukdom, och att den inträffat. Alla de sjuka, som dogo underan. Magn., blefwo icke somnambuliska. Åfwen under min hand afredo 4, alla magnetiserade för obotliga sjukdomar, neml. 3 lungsjuktige och 1 wattenfuktig. En beständ integritet i organerna tyckes således wara willkoret för somnambulistmen."

De vanligaste yttringar af detta clairvoyanta tillstånd bestå i den sovandes profetior af sjukdomens gång och i förordnande af tjenlig diet och läkemedel. „Alla mina lemmar sade en Somnambul hos Heincken, Arolifsom genomströmmade af Ihus jag ser hela min kropp invärtes, alla mina lemmar äro lifsom genomskinliga, jag ser blodet flyta i mina ådror, jag märker noga alla ordningar som tillbraga sig på ett eller annat ställe och tänker uppmärksamt på medel att häfwa dem, och då förekommer det mig som en någon ropade till mig: du skall nyttja det eller det." Man har jemfört detta fenomen med djurens instinkt (Heidelberg. Jahrbücher der Lit. Febr. 1815. s. 139). — Alla idn befråsta förfrigt att allt minne af hvad under sömnen föregått, efter uppvaknandet helt och hållet är förloradt. Puysegur berörde på den magnetiserades begäran ett wist ställe af huswärdet, och hon kom då ihåg hvad hon under sömnen hade föreförwit. Engelhart menste att allt hvad man med ett wist estertreck sade somnambulen under det man berörde dess axel med fingerändan, skulle sedermera i de naturliga tillständerna kunna bringas till medvetande. Men Smellin har ej funnit denna gifning bekräftad.

Någon gång erhålla åfwen Somnambuler förmågan att uppdaga och genomskåda omgifwande människors organism. Man har trott, och försökt skola wisa det, att sådant ej, utan widerdrände wore möjligt, åfwen som endast under willkor af en wist harmoni mellan dem båda. Carl Gb. (den yngre) Schelling (som om dylika sympatetiska curinger yttrar sig, att

han ofta wore färdig att anse dem såsom lemnningar af en urgammal konst, för hwilken en djupare insigt af naturen legot till grund), söker jemte Hr. Hufeland en förklaring häraf i Sympatien: Kluge antager en sensoriel nerf-atmosphær; andra äro kosmiska werkuingar, som uppkomma af stjernornas inwerkande på vår jordiska dunstkrök. Striegitz som senast företagit sig en pröfwande kånhända allt förmycket misfrogen kritik af Magnetismen (Ueber den thierischen Magnet. Hannover 1814) har åfwen denna artikel meddelat wigtiga upplysningar. — Men så stor skarpsinnighet man ännu använde att upplösa dessa magnetismens gåtor, kånnar theoretikern icke sållan håpen och owis. Ty hwilken naturlig systematik tyder ej t. ex såljande hänsdelser, hwilka så wäl genom den den berätandes karakter som af andra årföljande omständigheter synes wara förtä utom all twiswel.

En Somnambul, berättar Tardi (Trait. m. de la Dem. I. 200) sade den 10 Mars, att hon den 20 Juli skulle få lust att rida ut på landet, och att om hon tillåts att följa sin wilja, skulle hon falla af hästen. Den 9 Juli bod henne en wån ut på landet; hon lofwade det och bad om en ridhäst. Hästen kom, men man tillät henne icke resa. Hela dagen wor hon ångslig och orolig. — En annan gång sade hon: att hon en wist dag skulle träffa en bekant som hon länge såfånåt sökt, men wid detta tillfälle förkyla sig och storr insjukna. Man nämde ingenting om denna spådom sedan hon wakat. Dagen kom: hon uppsökte sin wån, blef warm, och måste i återwägen wada åfwen en uppswållad bäck: såljoden blef en pleuresi som en lång tid höll henne wid sängen. — Wienholt frågades engång händelsewis en Somnambule efter hennes bror som då war i Ryssland och fick till svar, att han wore illa sjuk. Snart bekräftades åfwen denna utsaga, som hon sjelf, efter uppvaknandet, icke hade wetat tro. — Om en annan Broder i Wæmel sade hon att han hade en gallfeber, hwilket åfwen sedermera besannades. — Engång påstod hon att hon andra dagen skulle wrida sin fot, hwilket också inträffades.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 23.

Borågen den 10 Juni

1815.

Utdrag af Bref från Konung Carl XII till dess Syfter Prinsessan Ulrica Eleonora, hvilka in originali förvaras i Scharbauiska offentliga Biblioteket i Lübeck.*)

GeneralSuperintendenten Doct. Johan Ad. Schinmeyer, hvilken flera år, såsom Pastor wid Tyska kyrkan, uppehöll sig i Stockholm och under den tiden stitigt arbetade i wåre saderneslands Historia, har förmodeligen i Riks-Archivet öfverkommit 24 Original-bref från Konung Carl 12 till Dess Syfter, Prinsessan Ulrica Eleonora. Dem har han, då han sedermera blef GeneralSuperintendent i Lübeck, fördrat till det Scharbauiska offentliga Biblioteket derstädes, med villkor, att de aldrig derifrån skulle få uttagas. FältPredikanten Mag. L. Edwall, som följde Swenska Armeen, då den år 1813 uppehöll sig i denna Stad, öfwerkom dessa bref och tog utaf dem en noga af-

skrift. Det första är ifrån Kungödr 1699 och det sista ifrån Stralsund 1715. Dessutom 4 andra bref, som finnas uti Pastorn wid Domkyrkan i Lübeck Hr Niemejers förvar, ett ifrån Drottning Ulrica Eleonora till Konung Carl 1718, ett annat ifrån Hennes till sin Gemål 1731, det tredje ifrån K. Ludwig 13:s Gemål Maria till Drottning Ulrica Eleonora om hennes dotters förmåning 1739 och ändligen ett till samma Drottning ifrån en Holsteinsk Prinsessa. Som tiden icke tillåtit, att afskrifwa dessa bref in extenso; har jag endast gjort utdrag af ett och annat, som är mest märkwärdigt.

1) Kungödr d. 7 Febr. 1699. Jag hafwer bekommit twenne min hjertans Syfters bref, hwaruti min Syfter welat taga sig den mödan att berätta hwad som förelöper uti Stockholm och frögbar jag mig, at de där äro alla wid god hälsa och at mina hundar också må wäl och kunna hålla borggården ren uti min frånvaro. I förgäres worom wi här på björn-jagt och fingo en björn, hwars utaf jag medfickar ramarna. Eljest roa wi oss

*) Till inskrande benäget meddeladt af Hist. Profeshorn, Redamoten af K. Nordstj. Orden Hr Dir. Fr. N. Sant.

här med allahanda och i morgon hoppas jag till få än en hörn, at sticka ramarna utaf. Gr. Johan och Gr. Piper hafwa bedt mig göra sin underdånigsta recommendation.

2) Carlscrona 4 Apr. 1700. Min kära Syster kan jag intet underlåta at önska lycka till sin unga lilla Syster, som jag wet Min K. Syster lærer wara mycket glad åt och att hafwa nu blifwit en Mofter. Jag går aftons höllo wi of här lustiga deröfwer och drack hans och allas deras skålar och de sköt utaf fästningen och stappena här och sedan hade wi hal till kl. 2 i natt.

4) Solbingen d. 24 Jan. 1702. Pompe och Snushanen förmåla sin hörsamma tjenst till Madame Mirionne. Deras Contrefes hade jag ärnat sticka med Prinsen af Sachsen; men de blefwo i hastighet qwar på Würgen. Jag skall låta söka at få öfwer dem. Eljest har jag haft en stor olycka, at Cäsar blifwit dödd för mig i detta här främmande landet så at utaf den arten nu barast Turk lefwer. Jag är glad, at Kammarerun nu omsider en gång hunnit till sitt ägtenkaps fullbordande, at min Syster welat taga Gummans barn till sig är mig och rätt kärt. Om förlärelse at jag den gången så länge uppehåller Mon Coeur. Amen.

6) Wecleriz d. 23 Apr. 1702. — — — Jag har ännu i dag warit så lycklig och blifwit benådad med et bref som Hertigen bragte mig. Han kom ofdermodligen hit i dag och wiste ingen ordet af förån han stod midt i bland of, i det wi begynte Högmågan. Han har Gud ske lof haft rått en lycklig och snabb resa hit på 9 dagar.

7) Med denna lägenheten at Marskalken Öbrz nu refer härifrån, så kan jag intet låta af min skyldighet, och upwagta Min K. Syster med mitt underdåniga skrifwande, hwil-

ket jag på en tid intet kunnat gjort, efter här i Pohlen breswen intet wäl kunna komma fore med mindre intet hafwa lägenhet at låta eskortera dem. Mina förra bref alt sedan Warsau är jag rådder, at de kanste intet heller äro framkomna. Det sista brefwet, som jag skref till Mon Coeur strax efter Slaget (wid Elisow) det wet jag och at det är borttagit. Derutt förmålte jag om lyckliga Slaget och det som nu mera utan twifwel Gud bättre lærer wara Mon Coeur så wäl bekant som of här, at den swära och grusweliga stora olyckan som of är tillstöten, at wi mist wår käre och dyre Swärgert Hertigen, som wi aldrig tillfölest noggsamt kunna beklaga, hwilket gör all wår glädje i sorg; men så måste wi sticka of häruti efter den Hödgstas behag och råligen mottaga det wälförtjenta straff han råckes of påläggga, etc. Lågret wid Cracow.

9) Wariz d. 4 Jun. 1705 — — — Eljest har jag och fått Mon Coeurs sista kära bref, som förmåler, at Mon Coeur och min Syster Hedwig hafwa i sinnet at göra en beswärlig resa och resa hit. Jag skulle sulser ingenting högre önska, at personligen en gång kunna göra min underdånigsta upwagning hos mina hjertans Syster, som wore den största hugnad jag här i werlden får och skulle jag, om Soldatwäsendet tillåter, intet underlåta at resa och infinna mig till at göra min underdånigsta upwagning; men för mina kära Syster håller jag den resan oförgräpelig nästan ogörlig och får beswärlig, håldst som aldrig någon wis säkerhet är om armeens stadigwarande wistande. — —

10) Ultranstadt 20 Dec. 1706. — — — Konung August bor nu här i Leipziz, som ligger en mil härifrån Ultranstadt. Jag har några gånger warit tillsammans med honom. Han är lustig och rolig. Han är intet mycket

stor; men rannas något corpulent. Han bär sina egna hår, de äro helt mörk färg. — Jag beklagar den goda Greta Wrangel, det hade varit wäl, om hon hade kunnat lefwa något, hon war alltid lustig och rolig. Sedan Gr. Johon och hon är döda, så lärer många roligheter wara borta. — Mon Coeur skrifwer i sitt bref om spargement angående mig och marriage, så måste jag wäl tillstå, at jag hoppas jag lærer blifwa wigder med Soldathopen i lust och nöd at lefwa och dö; men et marriage söker måst alla de, som här wid denna armeen äro, at undwika; ty det är aldeles förbudt wid hela armeen, både den tiden hon war i Pohlen, som och sedan hon är hitkommen i Sachsen, så at ingen wid armeen kan göra mot det, som således en gång är stabsstäd. Mon Coeur har skrifwit mig angående Waikull, om han kunde pardonneras. Jag önskar, jag kunde efterkomma Mon Coeurs befällning häruti; men som saken är of sådan swår beskaffenhet, at hon intet wäl kan eftergifwas, som och för exempel skall hon intet får eftergifwas, så beder jag Mon Coeur intet taga onådigt opp, at han intet lærer kunna blifwa förskont. —

12) Mohilow d. 4 Aug. 1708 — — Min hjertans kära Syster har skrifwit mig til om en Öfwerste Lieutenant Lejonhufwud, som söker at gifia sig med sitt Systerbarn. Jag önskar jag kunde efterkomma Mon Coeurs behag. Det är fuller intet förbudt efter Guds lag; men som Salig Rungen har uti kyrkor ordningen för god ordning skall förbudt samma grad och man intet gärna kan ändra en förordning, som en gång är gjord och fastställd, så fruktar jag det gjorde elakt exempel och en stor irring och anledning, at flere skulle söka det samma, om de sågo, at det en gång togo lag och en förordning blefwe rubbader.

Defutom här jag, at det är lyckligare för honom, som är en Soldat, att han slipper till at hafwa hustru, som nu intet lærer wara honom stort nyttigt, ej heller lærer en hustru wara stort betjent med en Soldat till man. Jag är glad, at Administratoren är lyckligt och wäl framkommen till Stockholm. Han är alltid lustig och rolig. Jag hoppas, at han lærer hålla måtten wid magt.

13) Wender d. 9 Aug. 1709 — — men angående bägges vår käresta Syster så har et elakt ofbehoppadt rykte snart aldeles förförfat mig, i det at det har sports länge här, at genom stora måhlingen wi skolat blifwit allt för olyckliga, så at både jag och min hjertans förlorat all vår förndjelse på jorden men som jag har sunnit och eftertänkt, at detta elaka ryftet är aldeles ogrundadt, så repar jag modet, m. m.

15) Ibid. d. 19 Dec. 1710. Mitt enbaste hopp är at min hjertans Syster lærer befinna sig wid en stadigwarande wälmåga. Wår herre uppehålle det samma allt framgent och göra mig en gång så lycklig igen, at få se min hjertans Syster. Den förtröstan jag derom har, gör at jag än har någon åstundan till lefwa, sedan jag utstått hafwer den bedröfwelse, som jag aldrig förmodat öfwerlefwa; ty jag hade med förnögdhet mod welat utstå allting, om jag kunnat ernå det nöje och warit den förste af oss tre, som fullbordat wit förelagda mål; men så hoppas jag ändå intet wara så olycklig at blifwa den sista af oss; utan förmodar, när dertill skall komma, at wår herre lærer gifwa mig den förmån, at wara den nästföljande. Det tillkommer mig af Naturen som äldre, hwilket min hjertans Syster intet får eller bör misunna mig. — Beder allenast ödmjukeligen Mon Coeur tag Sin hälsa på allt möjligst sätt i agt, så framt Mon Coeur

wil unna mig något nöje och at jag skall kunna uthärda. Jag daffar allenest så länge lefwad nu til des alla saker kunna komma i fullkomligt godt stånd, hwilket jag är försäkrad innan kort lærer se, at fienderna (Skola) krypa til krypes liksom förr och wår Herre lærer bistå Sverige nu som tilföre, så at den skada, som på en tid är skedd, lærer lända allenast til Sveriges så mycket större förkofring och ära. Jag beder min hjertans Syster wilse altid wara wid godt mod, ty alt lærer gå wäl. Ju swårare synes ibland, ju bättre plågar utgången wara. — — Här är eljest en ändring skedd med Lagercrona, som jag gärna sökt undwika; men blifwit twungen til, genom hans stadigt underliga förhållande mot alla meniskor, så at han lefwat alt jämt i twist, snart med den ena och snart med den andra i onödig wis så försert sig, at jag ofta hulpat honom utur saker, som kunnat förforsaka hans förderf, ty jag har tänkt, at han skulle ändra sig, ty i wiså måt är han mycket arbetsam och driftwande; men han utfor ändtelig med sådana ord mot en Officerar utan all orsak uti allas närworo, så att man war twungen att skilja honom från all tjenst och character på det den andra skulle få sin tilbörliga satisfaktion och all widlystig och skamlig process blifwa undwikt, som han eljest så många här i armeen har utfört med söga heder.

16. Wender d. 17 Jan. 1711. I förtroende driffar jag något nu, at be min kära Syster om, som altid beswärat mig; men jag har intet wist, huru jag skulle komma dermed fram, ty jag måste beswära mig öfwer Mon Coeur, som intet kallat mig Brod; utan altid gör andra complimenteer med den, som intet annat är, än Min käresta Systers enda, se wån och trognaste tjenare.

Recensioner:

Ho tror wår predikan! eller: om Presternas Representationsrättighet, deras lönewillkor samt Biskops Embetenas indragning. Stockholm, 1815, 35 sid. 8:o.

Ibland den mängd af Brochurer som under detta år utkommit, anser Rec. närwarande skrift wara den märkwärdigaste. Den angår ett ämne wigtigt för Staten och Kyrkan. Det har i wår tid uppstått personer, som under det de ständigt söra Religionens wälgörande lärar i munnen, i sin upplysningsfärdwisa anse Religionen ej wara annat än en hög och sund moral, och lemna den hel. lärans dogmer och allt det symboliska i sitt wärde: som sätta sig öfwer Kyrkans bruk, ceremonier och stadgar: som anse Kyrkans öfwerste herdar och öfrige tjenare blott och bart såsom sådana, som i wår upplysta tid dels äro öfwerflödige, dels icke ha nog att göra. Så länge har då änneligen den upplysning, hwaraf wår tid, efter alla hit hörande Memorialförfattares och Brochurskrifwares utjago, är utmärkt, gått i sina deduktioner. Här af kan förklarar huru man ser dan 1809 hos oss talat och skrifwit om Biskopsambetenas indragning och Presterskapets representationsrättighet, liksom ej begge stå grundade och faste som på ett hälleberg så länge någon finnes som wet hwad Stat och Kyrka will betydja. Här af den uppståkten att som Presten såsom Prest icke har nog att göra borde honom andra werldsliga besörningar uppdragas. Här af det oupphörliga ropet att Presterna äro att betrakta som Statens andra embetsmän, då de dock äro Kyrkans representanter och Kyrka och Stat äro två olika saker. I följe deraf har man också oupphörligt talat om Presterskapets öfwermåttan stora inkomster,

liksom Staten icke borde vara glad åt att de män, äro väl lönte, som skola värda den dyrbaraste borgen Staten äger för sitt bestånd, jag menar Religion och Seder, hvilka enligt vår sälla öfvertygelse och enligt den erfarenhet andra stater sätta os för os ägonen, blomstra eller förfalla med sina värddare. Lika öfvertridne är deras förslag som tala om att Prestskapets lönings sätt ej är öfverstående med närvarande tids upplysning och årteligen, hvad den viktigaste frågan angår, att detta lönings sätt siffrar oenighet emellan lärare och åhörare, är här status quæstionis om verkeligen denna oenighet allestädes äger och ägt rum. — Rec. tvekar derom uppriktigt. Önskligt hade varit att denna hufvudpunkt, hvarifrån alla deklamationer äro hämtade, isynnerhet såstätt wederbörandes uppmärksamhet.

Äf dessa skal förtjettat närvarande skrift en mera allmän uppmärksamhet. Väl träffar man icke här en fullkomligt filosofiskt och uttömmande förklaring af de i frågawarande ämnen, och att lemna en sådan war kanske icke denna lilla skrifs egentliga äfsett. Men den meddelar i en varm, värdad och lätt stil en mängd ganska träffande anmärkingar för att leda till frågans rätta beswaraande. Ät dessa till en stor del äro tillfälliga och empiriska blir innet skal till tadel, då pjesen egentligen är skrifvit för den större allmänheten på hvilken endast så beskoffade anmärkingar geva intryck, och så mycket mera som den ickeundantagligt går ut på att wederböriga ärfvliga sätter som blifwit framställda i en annan Brochure, kallad Om allmänna nyttan af den politiska uppmärksamhetens offentliga användande eller opposition. Likväl har vår förf. äfwen försökt att lemna en wint om frågans mera djupträn-

gande upplösning, sid. 13, egentligen efter de meningar som i denna Tidning, i Recensionen öfwer Silangieri, blifwit framställda. Då dessa utligen blifwit offentligen angripna, må Rec. med fara att återigen bekyllas för obkurantism och religiösyrkan, här försöka att närmare utreda sina tankar. Då Borgerligt Samhälle, såsom ett yphantomen i tid och rum, poneras, antager det naturen af alla sälliga yphantomen, framstår med positiv och negativ polaritet, framträder med en ideell och reell sida. Den förre, den positiva och reella, är det politiska, det statistiskt-juridiska samfundet som af folket, helt enkelt såsom folk, såsom nation betraktadt, representeras, då åter den nationella kyrkan af det utur nation, såsom ett fritt bestående statsselement utgående Prestskapet, representeras. Dessa båda poler, folket och Prestskapet, sammansmälta i statens indifferenspunkt, i den lagstiftande magten, i rikets ständer, och är Presternas representationsrådet således med första ideen af Borgerligt samhälle, liksom folkets, ursprungligen gifwen. Men då den reella polens representanter, folket, icke sjelf, i massa, kan utöfwa sin negativitet, kan handhafwa den legalitet som är des princip, har det sin representativa organ, i den lagstiftande magten, i regeringen, hvilken utöfwar sitt lagstiftande kall genom sina tjenare, de civila och militära embetsmännen. Man kunde jemföra staten, med en menniska. Själens är kyrkan, hwars „basis — som war auktoritativt säger, sid. 13 — är Religionen, hvilken åter pyverst hwilar på Gud sjelf;“ den borgerliga församlingen är kroppen; lagstiftande kyrkan äro kroppens armar, och de Regeringen direkt underlydande embetsmän föreställas åter af de armens förrättningar utöfande händer och fingrar. Äf detta tyckes wara klart, att de

civila och militära embetsmännen, såsom sådana, icke till det borgerliga samhället stå i samma förhållande som Prästerne, och att de förre, icke som de senare endast och allenast i kraft af sitt kall, i lagstiftande makten kunna deltaga. Nec. vill här icke så mycket säga sig wid den omständigheten; att hvarse motsats, så framt den ej af indifferenspunkten hålles i behörig jemwigt, alltid sträfwar att öfverwäldiga den andra, att lagstiftande makten, till förtryckande af den nationella friheten ofta försökt att öfwen tillrycka sig den lagstiftande makten, och organisera staten despotiskt, och att den dertill alltid betjent sig af sina organers, de statistiska embetsmännens medverkan, ehuru denna omständighet wäl i sig sjelf är estertänlig nog, utan Nec. vill söka utreda det ur selswa principen för representationen. Hvad är det som ett Rikes frje ständer böra representera? Personalitet och egendom; båda måste representeras, emedan egendom vill undertrycka personaliteten, och personaliteten tillrycka sig och stå under sig egendomen. Nu representeras nationens egendom af dem som densamma bruka förvalta och fördrå (af Landbrukare och Bruksidkare), och af dem som fördrå och utbyta den nationella egendomens aflastningar, (af Handelslande och Fabrikanter Borgareständer). Personalitet åter grundas på ädla handlingar och på helig sinnesstämning och grundligt wetande; således af Adeln, så länge detta ord i werkligheten quadrerar med sin idé, och af Präster såsom warande det egentliga läro- och lärda ståndet. Nu kommer det an på hvarje särskild stats egenhet, om hon vill konstruera denna representation såsom fyra bestående stånd, eller såsom twenne kamrar, eller såsom en nationell-församling; men huru konstruktionen än widtages måste den anförda

principen ligga till grund, om ej werket skall gela och hållet sönderfalla. Klart är det äfwen, att, enligt denna princip, de statistiska embetsmännen, såsom blott och bart sådana, icke kunna i lagstiftande makten deltaga ty de ega, såsom blott och bart sådana, hwarken någon sct personlighet, då de öwilkforligen subordinera lagstiftande maktens bud*), eller hafwa någon egen egendom, utan blott, enligt Regeringens anordning, af Staten lönas. — Efter denna exposition, hwilken ännu förefommer Nec. temligen consequent, vill Nec. blott uppraga en tillfällig inwändning, då de alla ur det föregående, efter hans tanke, låta beswara sig. Denna inwändning är, att det egentligen icke tillkommer Prästerne att blanda sig i werdliga, i financiella, commercieella och ekonomiska sörättningar, och att de således på en riksdag icke hafwa något att göra. Men nu måste wäl alla menliga offentliga handlingar af religiositet, af hänsigt på det heliga och öfwerfintliga fördrå, och dertill måste enligt regeln, detta förhållande symboliseras derigenom att Prästerne, den objectiverade Religionens, Kyrkans representanter, i de offentliga besluten deltaga. Desutom integrera, enligt det föregående, Kyrkans angelägenheter och sörfattning nödwändigt i det Borgerliga Samhälls-intresset, och måste således äfwen alltid wara ett mål för den lagstiftande maktens uppmärksamhet. Det följer således nödwändigt, som war auctor, af detta ståt, redan, sid. 25, anmärkt, att prästerna

*) Håri ligger stålet hwarsdne Prästerna icke i England representera. Den Engelska kyrkan representeras af Biskoparne, hwilka i öfwerhuset också hafwa sin plats, men de lägre prästerna äro statens öwilkforlige embetsmän och tjenare och så dertill i Underhuset icke rum. Må man i wåre fädernesland gifwa oss just på denna lufwudsakliga skilnad emellan Swenska och Engelska Prästerkapet.

dar nu att tillfredsställande hafwa deducerat rätts-
heten af den idé som war auctor yrkat, fast han
i denna makt måste deltaga. — Rec. förmos
icke i denna fullständighet framställt den.

Men denna ofullständighet råder icke i war
Förf:s deduktion af rättheten af Prästernas när-
varande lönningsätt. De böro, så widt möj-
ligt är, wara Jordbrukare, emedan „detta yrke
ligger Naturen närmast, och Naturen är när-
mast Gud.“ (sid. 30). Och Prästernas löner
måste, för det andra, direkt utgå från sjelfwa
deras församlingar, och icke indirekt från Stats-
casan, emedan Prästen med sin församling må-
ste wara så nära förenad, så i ett så inner-
ligt förhållande som möjligt, (sid. 31.). Och
defutom, kan någon ting wara wackrare än
det, att Åkerbrukaren wänjes att hembära ett
offer af sin gröda, till den Gud som gifwit
wårten, medelbartigen derigenom att han lem-

nar det till den som för honom tolkar Guds
bud och wålgerningar? — I den omständig-
heten att prästerskapet, på så många ställen us-
tomlands, blifwit ryckt ur detta innerliga för-
hållande med sina församlingar, och af dem o-
beroende, förwårswat sjelfständig rikedom,
ligger wiserligen skälet till att det prästerska-
per, på så många ställen, icke kan göra sig
gällande såsom representanter af postif mora-
litet, och att det iwertom, mer än billigt
negativiserat sig och dymedelst blifwit medel
till frihetens undertryckande. Denna sanning
bör ej wara utan betydighet äfwen för oss
för war tid.

Af det föregående följer, att Rec. med
fullt skäl kan rekommendera denna skrift till
ett allmännare läsande, och begrundande. Am-
nets wigt och det warma äbla framställnings-
sättet förtjena det.

S m å r r e S k r i f t e r.

Tacksägelse i anledning af Hans Kongl. Höghet,
Kronprinsens glädjefulla återkomst till fädernes-
landet, i Deras Kongl. Majestätens och det Kongl.
Huset's höga närvaro hällen i Kongl. Slottsca-
pellet den 4 Juni 1814. Stockh. 1814 1 ark 4:0

Rec. bekänner att han wäntade något wida båts-
tre och mera wärdigt det glädjefulla tillfället, de
höga ädvarne och det heliga rum hwarifrån den-
na tacksägelse är hällen. Swifken kristelig ädwa-
re wäntar att höra sådana deklamationer från den
kristelige lärarens läppar? „O I upplysare
werldens folk, I genom förnuftets odling och
samhällsordningens siffla lyckligare nationer,
hwilka öden hafwen I att minnas i de siffl-
sfrutna tidstiften, hwilka olyckor, hwilka för-
delser, hwad slaweri och nöd — — Nej! trö-
sten hellre edra blickar med de glada förhoppnin-
dar, som på ljusa skvar, medfölja den oppflornan-
de dagen. Hören med fröjd den gudomliga rösten,

som, efter nedtyftrade stormar, utropar öfwer werl-
den frihet, mennisko-sällhet och frid. Gån tillbaka,
hwar till sina fädrens hem, att odla en fri jord, att
lyda urgamla lagar och älska rättmätiga styrare.
Domsmeden edra wapen till bekriigande af ofrukt-
bara länder: wänden edra swärd, ifrån slagtnin-
gens, till förbens sält, och låten edra nederlag
rikte, icke jorden med blod, utan des inbyggare med
näring, wålfignesse och glädje. Återwänden till e-
der, med den tryggade röeffen, förtroendet, wåle-
mågan och öfwerlöfvet: uppslånse öfwer eder ä nyo
snillet's, konsternas och bebogens milda dag, tillika
med frihetens“ m. m. Wi medgifwa gerna att deka
och dylika titrader äro så prydligt och behagligt ut-
tryckta, att de, ehuru wantliga, skulle wäl låta
höra sig från ett wärdigt rum; men det frångå
wi aldrig, att de i Herrans tempel äro alldeles o-
tjenliga. Så talade ej de andans män, som i för-
ra tider framwuro Herrans ord för Konungar och
Surskar.

Beskrifning om den Stora Illuminationen wid
Fredsbebyggelserna öfver den lyckligt återvunnna
Freden, som i Stockholm anskåldes den 19
Dec. 1814. Iemte ett Bihang, som innehåller
Beskrifning om Illuminationen d. 20 Febr.
Samma är i anledning af freden i Kiel. Sthm.
1815. 76 sid. 8:0.

Utgifwaren, som funnit att „Konsten och Sma-
ten hade här till en sällsynt höjd förenat sina be-
månanden, för att genom en mängd transparenter
af utmärkt skönhet och prydda med de sinnrikaste
Inskrifter och Deviser till en del af våra utmärk-
taste Snillen, förbjuda glansen af denna i ordets
alla bemärkelser lysande asten,“ wille ledd af
„de känslor af kärlek och tillgifwenhet för vår Hö-
ga Öfwerhet, som han bepröas hafwa wittsordat
genom ett långvarigt lidande,“ genom samlandet
af dessa transparentbeskrifningar, nedläggga en gård
på Gåderneslandets altare.“ Han menar, och, ne-
kom det ej, icke utan skäl, att „Samlandet af
alla utgåe hwad man böde fordra af ett Arbete
som detta och tillika dess sköfsta, om icke enda, wär-
de.“ Mot denna regel synas dock utgifw. så framt
man förgräfwes här öfver beskrifningen öfwer Magis-
ter Sesemanns transparent, med inskrift:

„Store Prins och KrigsMagister!
Störste Statsman och Minister,
D att Smerge dig ej misser;
Inskar den som önska kan,
Med Hans Jacob Sesemann;“

helt då denna mål förtjent att skållas bredwid Trans-
parenten hos Barnmorikan Mellberg (s. 76), hwars
Inscription:

„Carl XIII:s Period,
För Svea lycklig och god,“

Utgifw. förmodligen, liksom de öfriga, anser wara
författad af „våra utmärktaaste Snillen.“ — En
fördran af dylika samlingar torde wara den, att
de skola wara corekta. Således icke innehålla så-
dana omeningar:

„Den dag, som utaf Er, Gudinnor ädla Par?
Uti århundraden förgräfwes önskad war,
D m skör gån att med förtjusning sira“ etc.

Religiöns-Friheten. Carlskrona 1815. 22
sid. 12:0.

Öfver grundar sitt tema på den hufwudsatsen,
att menniskan äger Frihet till att utwårlja
och förkasta. De skäl, som anföras, äro hämta-
de ur Bibeln (det måste wara twifvel bland Eder,
på det att det goda skall fullkomnas; säger Paulus)
och af Förnuftet. Öfver öfver härwid ett sundt och
säkert omdöme, om än icke skärpt af Speculatio-
nens egg. Stilen är ren och otvungen. Såsom
prof må följande meddelas: „I sumrande och för-
derswade tidewars, utmärkte antingen af liknöj-
het för Religionen, eller och någon gång, af ett
nit, som egentlärsk och werldskärlek ingifwa,
förefkommer Skriften, med sitt säkallade enaldiga
skriffätt, såsom en urmodig kista, som icke äger
det utseende och den smak, som man älskar, hwar-
före hon sättes affides i huset, men emot ägarens
förmodan, (emedan han icke undersökt) innefattar
det bästa guld och de ädlaste stenar. Kommer nå-
gon och öfver uti denna kista, och upptäcker en
och annan perlebel deruti, och will med ägaren
dela de sundna byrbarheter, så wäcker wäl tänkan
om företrädesrätt, och man skaffar sig de tydliga-
ste upplösnigar om kistans innehåll.“ o. s. w.

Den Lustige Pratumakaren eller Dwicka Anekdo-
ter; Infall, Skämt och Narraktigheter. En
ganfka nöjsam Sällskapsbok för glada, bildade
Cirklar i Staden och på Landet. Hwarsätt-
ning. Jönköping, 1814. 176 sid. 12:0.

En smutligt tryckt träfig bek innehållande i
allmänhet öfver dumma anekdoter, och Infällen
alla af den art, att man i hwarie muntert talrik
sällskap dagligen får höra bättre. Nec. gör sig
öfwerkygad att han ej behöfwer bewisa detta om-
döme med mer än ett exempel. S. 9. „Då en
wis man såg sin läkare komma, sprang han ha-
stigt bort. Man frågade honom orsaken dertill.
Jag skåms att wisa mig för honom, ty det är en
så lång tid sedan jag icke varit sjuk.“

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 24.

Lördagen den 17 Juni

1815.

Anmärkingar wid Kongl. Swenska
Academiens för de fria Konsterna
Exposition, år 1815.

Den öfvertygelsen börjar allt mer och mer hos oss blifwa allmän, att de bildande konsternas produkter äfwen äro en vigtig integrande del af Literaturen, och att det är ett elakt tecken för den intellektuella odlingen i ett land, då emellan hwarje Wetenskap och hwarje gren af konsten ej herrskar en sträng öfversensskämmelse. Ty måste icke den bildande Konstnären af Poeten och Wetenskapsidkaren hämta ledande ideer och principer; de senare åter, af den förre lära formens betydelse, bestämda gränsofver nödwändighet och den swära förmågan af en sann objektivering? För att ännu mera utbreda denna öfvertygelse, hafwa vi ansett det nödige att, i en egenligen för böckers granskande, ämnad Tidning, gifwa rum åt nedanstående anmärkingar.

Anmärkaren will dock icke uppehålla sig wid hwarje Nummer, som finnes i den öfvermärwarande Exposition af trycket utgifna Kata-

log. Dertill lemna hvarken denna Tidning utrymme, eller har det öfverensstämt med Anns håg och åsigt, att granskande börja wid åtskilliga dels arkitektoniska, dels picturiska småsaker, till det mesta afstär af börjande Konstidkare och Kgl. Akademiens Elever, hvilka snarare påfalla mästarens tekniska råd och rättelse, än den offentliga granskarens, på ästhetiska grundsatser hvilande omdöme. — Deremot skall Ann. fåta en så mycket noggrannare uppmärksamhet wid åtskilliga i Katalogen icke upptagna konstarbeten.

Katalogen börjar med åtskilliga Architekturritningar af Hr HofIntend. Sundwall, och då Architekturen utan fråga är den äldsta af de bildande Konsterna, är den fria imaginativa menliga verksamhetens första steg ur den betingade och blott beräknande handverksfickligheten, så will Ann. följa denna ledning och börja sin anmälan, med de här till upblift beddmande uthängda Architekturritningar. — Hr Sundwalls utmärta och öfverträffande konstfärdighet är genom äldre arbeten så ärofullt känd, att hans rättwist wanna beröm egenligen föga kan lida wid det an-

märkningen att den under N:o 1. upptagna toucheringen: Idee till ett Bibliothek för Upsala Academie, är nog poetisk, tom och fattig, ty detta har sin grund i wisa lokala och temporella, utom konstens sfer, liggande omständigheter. Detta Bibliothek är i den moderna byggnadsstilen; långt och lågt, hwar igenom en wis lättbet eftersträfwas, men hwarigenom allt det betydningefulla och imponanta i byggnaden, som winnes genom fasthet, högd och ornament, uppoffras. Denna styl har sin orsak i begäret att härma antiken. Grekernes glättiga byggnader, genom hwilka de symboliserade sitt muntra, säkra naturlif, hade äfwen denna längd och denna läghet; men en stor del af byggnaden war öfwen såsom deras klimat fordrade. Wi åter inbyggare i ett owänligare himmelsfreck måste nödwändigt flyddas inom säkra betäckningar, och därför hade äfwen de germaniska Europeerne under medeltiden, bildat sig en så originel, så högtidlig byggnadskonst, den så kallade gotiska, som i det den fullkomligen flyddade, gaf tillfälle för alla med klimatet och ett kraftigt folk öfwerensstämmande prydnader. Så snart man hos oss öfwergifwer denna i luften uppsträfswande gotiska stil, för att eftersträfwa den lång-låga grekiska, och således förwandlar pelarraderna till täkta, af söster genombrutna wäggar, så får man, oundwilkigen, derf genom långa tomma och nakna sålt, å hwilka de parallelogramiska sösterna hindra anbringandet af andra prydnader än pelare, hwilka åter äro betänkliga, emedan huset för dem är för lågt och taktet så hoppressadt att de komma att få alldeles meningelösa, ty pelare som ingenting bära eller uppehålla, äro endast onyttiga och osmakliga tillbehör. Det enda ställe derför, der omtänktare moderna Architecter kunna anbringa pelare, är under den

altan eller architrav som beförerar porten, så som Hr Sundwall ställt twenne joniska colonner på hwardera sidan om ingången till det projekterade Bibliotheket. — Deremot har projektet till ett Museum en rikare och högtidligare facade, men är ritadt i en wida mindre Scala. I anseende till de rektiffa sörtjenssterna och den äkra symmetrien i wänningarnes indelning, äro båda profektningarna lika mästreliga*). Dessa, om till dem lägges N:o 7, eller Project till en år 1798 af Kongl. Majt påtänkt Arsenalsbyggnad i Stockholm, af HofIntendenten af Sillén, äro äfwen de enda egentliga Architecturritningar, ty de andra äro antingen såsom t. ex. Hr Carlbergs N:o 119—121, blott mekaniska compositioner eller också blott och bart Architectoniska prackwerk, bland hwilka wi med werkelig förwänning äfskadat N:o 56. Project till ett Monument, i form af en Pyramid, helgad åt Historien och Sörtjenssten, med zine Tempel wid sidorna åt Segern och Uran, ty det lemnar det enda exempel wi känne, på en fullkomlig architectonisk Parenthesus. — Hwar och en som någorlunda fattat Architecturens allwarliga anda, och som drager sig till minnes, att af alla konster är Byggnadskonsten den som minst fördrager effekt-påfund och Mårnbergars ideer, låt genast, utan widare förklaring, slu-

*) Ett skönt Monument af Hr HofIntendenten Sundwalls utmärkta konstfärdighet har Sweriges hushudstad nyligen bekommit i St. Jacobs kyrkas nya altare. För sig sjelft betraktadt kan man ej nog beundra den enkla storheten i det hela af detta herrliga altare. Men om det så belt och hållet påfar i en gotisk kyrka, blir en annan fråga. Dock Jacobs kyrka är hwarlen gotisk eller modern och då dess architectur således har föga värde i sig sjelf, skadar det den icke att erbålla ett frammande.

ta, att den Konstnär som talar om Genier och Tropheegrupper på en pyramid af 40 alnars diameter, och att i det inre af pyramiden skola vara „Nicher, pryddes med Urnor, innehållande ofsedne Hjeltars aska; och i midten ett på upphöjd plan med trappsteg hvilande Altare, omgifwit med 4 antika Trefötter, för att wid högtidliga tillfällen bränna råfelse till Den Höghets ära, och namnkunnige manskäminnelse.“ denna gång missförstått naturen af sin konst och att han i egentlig mening bygger i luften, då man med lusten råder sig det tomma intet. — Denna anmärkning kan äfwen till en del gälla om No: 57, En Triumfbåge, till Hans Kgl. Höghet Kron-Prinsens ära, öfwerst å hwilken man placerat „Hans Kgl. Höghets Statue stående i en Triumfwagn och krönt af Åran samt hårlaude oliven.“ Rimligare är dock detta, än företaget att, som på en annan exponerad ritning, lyfta en Giesant upp på Triumfbågen. — Att utlåta sig öfwer den ypperliga teckning som utmärker No: 56 och 57, anse wi mindre nödige, då detta icke kan vara någon egentlig försjenst för en Architect, som tänker engång att bygga annat än orimliga Pyramider på regalpapper. — Det för i år af Akademien utsatta Architectoniska Prisämne war försök till Minneswärd öfwer Högförsäl. Hans Majest Konung Carl XII, och öfwer detsamma såg man flera ritningar, utan att någon bland dem utmärkte sig mera än den, som föreställde en enkel pyramid wid hvars fot ett säradt lejon ryter af ädel harm. En tanke, så stor och djup, att den alldeles öfwerstiger den på Pyramiden anbragta högst platta inskriften. Då allwärsam fråga blifwit wäckt, att resa ett länge saknad Monument öfwer den store nordiska Hjelten, Carl XII, försjenar walet af detta prisämne alle loford,

Men så mycket mera torde ödra inwändas mot Alternativ-Prisämnet för civil Architecturen: Projekt till en Byggnad att förwarra Minnet af Ryktbare och Store Män. Det är onekligen att, liksom sin genesis, hämtar Architecturen sina egentliga regler och proportioner från verkliga boningar; droges eleven nu för tiden från sådana, till behandlandet af blott imaginära praktämnen, så skall hwar oundwifligen förfalla i detta slårdfulla och haltlösa manér, som i våra dagar är så wanligt.

Bland Skulpturarbete hade Akademien åter uppställt Hr Byströms för zine är seban från Rom hemsända herrliga Bacchant; en liggande figur i marmor; men då den äfwen wid expositionen år 1813 war till allmänhetens åstundande utställd och redan blifwit offentlig bedömd, så will Ann. i afseende på den, endast åberopa hwad han, med anledning af en uppsats i Klyfta, i denna Tidning anför. Han begifwer sig derföre genast till Hr Fogelbergs arbeten, hwilka icke finnas i Katalogen, men deremot lesiwa så mycket oförgyligare i hwarje ägta konstwäns minne. I afseende på dessa will Ann. först nämna, att han med glädje sett Hr Fogelberg såsom börjande Skulptör, till sina ämnen wälja fulländade, starka, manliga figurer. Modernitetens Bildhuggare hafwa wanligen helst selsatt sig med Fauner, Amoror, Bacchanter, Hermaphroditer o. s. w., och derigenom want sig wid wethet och sagt efter finhet och grace som i Sculpturen mindre än i någon annan konst, kan umbära kraft och mogad till sin basis, utan att bli slapp och betydninglös. Desutom är det en allmän regel, att hwarje konstnär, i hwad genre som helst, hwilken sig börjar med det karakteristiske bestämde, aldrig hitner till ren konstföner, som till Ett försmåter kraft och behag.

— Af dessa Hr Fogelbergs arbeten påstodas i synnerhet uppmärksamheten på Philoktetes, en ypperlig originalcomposition, som förräder hvad man af denne unge artists genis och talent må vänta. Figuren har något mindre än half lifstorlek, och sitter på en sten, ensam lemnad på stranden af Lemnos. Det sårade och ombundna foten har hatt uppdragit honom sig på stenen; hårdt trycker han den med den manliga högra handen, liksom för att, om möjligt wore, på engång utpreska allt det gift, som så länge och så grusligt smärtat honom. Den wänstra handen hwilar mot hans panna och det wänstra benet är stadigt stödt emot marken; i fogret på ryggen hänga obegagnade de låra och dock så förderfliga Herakleiska pilarna. Förträffligt är denna ställning wald, icke blott detsföre, att den så konstlåd frambringar i bilden den högsta symmetri, utan äfwen detsföre att den sätter alla muskler i det lifligaste spel. Man ser lidandets, ända från den ombundna foten, genomlöpa hela kroppen ända upp till de mot himlen rigtade ögonen, och dock, oaktadt alla giftrets, hjälplöshetens och ensamhetens qual, intet raseri i Hjeltens rörelser, inga förbannelseser i hans ögon, intet skri ur hans mun. På hans halföppnade läppar döer ett owillkurligt *αταραχ*, och i hela hans wäsende råder en manligt lugn resignation under det stränga Öde, hwars oblideliga makt han sett utöwas mot hans wän och wälgörare, mot Zeus' egen sott Herakles, och hwars wrede han wet med sig att han sjelf sig beredr. Så måste också den Philoktetes lida, som af Sculpsrens hand skulle förewigas, och så förestäld, kan man på detta sköna konststucke sulkomligen lämpa Plinius ord (Lib. XXXIV. sid. 19) öfwer en Statue af Pythagoras från Leontion: *ejus ulceris dolorem sentire etiam spectantes*

videntur. — Innan wi lemne denna sköna bildskod, måste wi äfwen hembara Hr Fogelberg wår tack för det han, i Grefvernes sanna anda, med rent konstnårs sinne, låtit bifaker wara bifaker och icke egnat dem en utarbetning, som de ej förtjena. Så hänger det korta draperiet på ryggen, under fogret, något tungt och groft, men ger werkligen mera relief och skärhet åt sjelfwa figuren. — Hr F:s öfriga arbeten utgöras af 1) en ganska lyckad copia af Agestas' idealiska Krigare, eller det så kallade Borghesiske Gladiatoren, i förkortad dimension. — 2). Buste af franl. Öfwerstes Lieutenanten Baron Sture, efter hans Masque. De, som sett originaler, påstodo att Busten icke war lif. Den är i alla fall ej wacker; i synnerhet är öfra delen af ansigtet, med de fingerstjocka, pannan nedtryngande ögonbrynen, nog rå. — 3) Medaillon af Professore och Ridd. Olof Swartz. Här igenkänner man åter Herr Fogelberg. Porträtet är mycket lifligt och dock en werkelig konstprodukt.

Hr Professor Göthe hade denna gången uppställt fyra sina nyaste konststucken. 1) No 25, Stor Basrelief, föreställande, i en sittande Öwinnas Bild, Historien, som slutat rista inscriptionen å Monumentet öfwer framledne Hans Excellens Riks Marskalken, m. m. Hr Grefwe Axel von Serfen. Ann. behöwer wißt icke göra någon uppmärksam på det sökra och dock så opoetiska i sjelfwa denna idé, hwilken endast kan jemföras med den morbidande underlighet, som råder i sjelfwa utförandet. Hr Göthe har äfwen tänkt sig en besynnerlig Historia, ty hon är försedd med wingar och håller i handen en riksmarskalkskäp. Hela figuren med sitt kalla, intet sägande ansigte, är blott ett agregat af kraftlösa och ocharakteristiska rundade former. Den wänstra armen hwars hand

håller Riksmarskalkskafven, är alldeles förskedd, och den högra som ett lifldst ting klifvad wid sjelfwa planen. Förträffligt bearbetade äro dere emot wingarnas fjädrar och Serafimerkedjan, hwilken omgifwer den på marken liggande Fersenska wapenskölden, betraktade neml. som blotta naturhårningar. — 2) N:o 26. Portrait en Medaillon, af Justitie Cancelleren m. m. Hr Gr. Trolle Wachtmeister. 3) N:o 27. Dito dito, af Fru Wachtmeister, född Frih. Leyonhufwud, hwilka båda hafwa lifhetens förjensf. Samma anmärkning gäller äfwen om 4) Buste af H. K. H., Hertigen af Södermanland, hwilken icke finnes upptagen i Katalogen. Deremot fanns Hr Pinnings Buste, N:o 55, i Katalogen, men icke på expositionen.

Hr Saltnson, Kgl. Akademiens Eleve hade i bränd lera uppställt en haut relief öfwer detta årets Prisämne för Composition i Bildhuggeri och Målning, neml. Diogenes och Alexander, N:o 99, hwilken är ett beströmwärdt prof på framstegen i hans Studier. — Slutligen såsom hörande till Bildnert i allmänhet, må nämnas, att Medailleuren Hr Enegren dels i wax dels i tenn uppställt ätskilliga Medailler, N:o 88—92, så wäl originaler som copior. Då Medailleurskonsten hos oss är i ett sådant förfall, kunne wi icke annat än uppmuntra till flitig öfning i densamma, på det den tiden måtte inträffa, då från Swenska Stämpeln icke mera framgå sådana sula arbeten, som t. ex. Medailen öfwer H. K. H. Kronprinsen, nyligen slagen på Nyköpings BorgerSkaps beströfnad, alldeles oöwärdig det lund, som så länge hyft ett Hedlingar i sitt skede.

(Slutet följer.)

Recensioner:

Jorden och Des Jutternänare, Historisk Taffla af det Abertonde Århundredets Uppfäktar om fremmande (främmande) Folkslag och Länder; af E. A. W. v. Zimmermann. Andra Delen; (:) Westindien, med 1 charta och 3 plancher. Ifrån Tyskan. Stockholm 1815. 376 sid. 12:o.

I N:o 9 af föregående årgång hafwa wi karakteriserat detta Werk såsom ett Archiv af wäl walda underrättelser och samlingar, hwilket Geographen, Natur- och Wemniske forskaren icke lemtrar utan tillfredsställelse. Inledningent begynner med en målning af de „underjordiska trädgårdar,“ hwaröfwer den atlantiska Oceanens seglare swästar. Botten framstirrar på 60 fots djup, och i den rena chris stallbössan, som sakta waggas hit och dit den skönaste vegetation af hafswäxter, simma fiskar med de yppigaste fågor. Ställen gifwas, der källor af sött watten, 2 till 3 sidmil från landet frambräa midt i hafwet. — Sid. 9. gifwes en historisk-geographisk öfversigt af denna örwild som antages hafwa uppkommit genom jordklotets hufswängning kring aquatorn, i förening med det starka stredindraget från SO. emot NW. och med någon annat revolutions-princip i wårt jordklotets urtid. Sid. 17. beskrifwas West-Indiens klimat, årstider och produkter. Hettan stiger här endast till 85 gr. (Fahrenh.), när thermometeren wid Senegal uppgår till 116, då ägg kunna kokas i sanden. Antillerna hafwa egentligen endast två årstider; den wära (April-Nov.) och den heta. Den förra är ganska osund och pröfwar starkt främlingens hellsa. Störstkurarna äro ofta förfärliga, i förening med ljungeidar och stormar, som öfwergå all föreställning. — Sid.

29 — 75 beskrifvas de större barna. Ur Inwånare woro wid Columbi ankomst af 2 slag: den mildare menniskostammen, som bebodde de Cuba, Domingo, Porto Rico och barna deromkrina, hade den lotten att utstan alldeles utrotas. Inom 15 år återstodo af 3 millioner endast 60,000, som sedermera äfwen utrotades. Caraiberne, en wildare mennisko race, sannolikt härstammande från södra Amerika, gjorde bättre mostånd. Deras språk råder en märkwardig likhet med flera österländska dialekter. — Dereser beskrifwas de mellanarter af menniskor, som uppkomma genom blandning af Hvita, Swarta och Amerikaner. I Westindien sedan längre tid bosatte Europeer kallas Creoler; afkomlingarne af Hvita och Swarta, eller Creoler: Mulatter, deras färg är brungul; Sambo de som södas af en Swart och en Mulatt. Dessa slafwar hafwa en mörk kopparfärg, äro till gestalten stöta och håra ett lockigt, men kort hår. De barn en Europés astar med urinwånarn heter Westiser; hafwa en mörk kroppsfärg, men söga klägg. Alla dessa barn följa modrens stånd. Antalet af neger-slafwar på dessa öar skattas (s. 128) till öfwer 1 million. Nu följer en måtning af deras tillstånd och behandling. Man wet att uppgifterna här om äro mycket olika: den tafsia 3. uppdraget är tyllig, då Nec. deremot sett andra Resbeskrifware framställa dessa olyckliges belägenhet i en mindre förfärlig dager. Så sber säkrar en nyare Resande, Mac Kennan, som år 1802 och 1803 besökte Brittiska Öarna i Westindien, att wången Neger der är mera wålmående än den förmbånaste Bonde i Europa. Det är i alla fall märkwardigt att det wackra löner utmärker sig genom grymheter och misshandlingar, i synnerhet när deras swarts sjuka är wäckt. Samma drag wisade sig och hos de fordna Romerska Damerna, (man så-

se Döttigars Sabina oder Morgenster-
nen im Putzzimmer einer reichen Ad-
merian) äfwen som ännu i dag, efter Mas-
sors uppgifter, hos många söndama Ryfka
fruntimmer. Wi flynde förbi dessa förfärliga
scener. Hvem må nu undra öfwer de olyck-
liges råta rymningar eller uppror? På Ja-
maica hade sedan 1675 en liten stat af fria Ne-
grar bildat sig, hwilka, skyddade genom det
inre landers otillgänglighet, icke medelst wanlig
krigskonst kunde underkufwas, ända till des
1795 100 blodhundar från det Spanska Ame-
rika efterskrefwas. Förfärlig är dock recknings
gen af de olyckor, som National-Conventens
förtidiga proklamation af de Swartes frihet
åstadkom på St. Domingo.

Andra Afdelningen, sid. 214 — 318, hand-
lar om Westindiens produkter. Den förnämlig-
sta är, såsom bekant, socker rådet. Det har
wanligt sett till tolf (nägon gång 20) fot
höjd, och wäger stundom 24 skalp. Des
dernesland är Orienten, och öfwerflyttades af
Portugiserna till Azorena o. s. w. Chineser-
ne hafwa sedan urminnes tider förskänt konsten
att pressa socker, och blefwo förwånade, när
de Guignes försäkrade dem att denna konst äf-
wen ej war Europeerne obekant. Rådet planteras
regntiden i torr, wål gödd jord; plantan upp-
kommer efter 8 till 14 dagar, och är efter 14 t.
18 månader mogen till skörd. De affurna
stammarna drifwa åter skott, och behöfwa ej
på ett såle af god jordmän ny omplantering
på hela 20 åren. Wid skörden affåras först
det öfre skottet som begärligt ätes af boskapen,
sedan rådet, med ett enda tag wid roten; hwarefter
de öfre bladen som nyttjas till takäckning, afstry-
kas. Derpå söres rådet till sockerqvarnen, hwar-
est mergen utpressas. De wanliga qvarnarna
na lemna hwarje timma 350 galloner, men
de efter ny engelsk modell inrättade ända till

500 gulloner (ungefär 750 Sw. fannor). Det sålunda krosade röret gagnas såsom wed (man nyttjar wid sockerkokerierna ingen annan): den utrunns saften åter befrias genom kokning och tillsats af kalk och alkalislut från framman de beståndsdelar, då det uppflytande skummet borttages. Den kallnade saften kokas ännu i tvänne andra pannor. Här den ämtligen sin behöriga consistens och klarhet, slås muscovaden i kylfat, der sockret börjar korna sig, eller söndra sina kryskaller från de ännu flytande delarna. I beredningshuset hålles massan på i botten genombarade kärl, hvarur det storande och kristalliska ämnet neddryper, fallas melaf och deraf beredes genom destillation, rumm, som försändes fring alla werldsdelar. Enligt Edwards beräkning, hvilken här ansfres, gifwer en sockerplantage på Jamaica 14 Procent i rånska: men denna minst är troligen för ringa uppskattad; ämningstone fann Macklinman på ön Barbados denne förs: s winstberäkning mycket för låg. Enligt Will. Guthrie (Géographie univers. Paris 1802) kan ej den obetydliga sockerplantage anläggas utan ett capital af 120,000 francs. — Näst sockret är Bomullen WestIndiens vigtigaste produkt. Den sort, som der odlas, är *Gossypium hirsutum*, L.; en rocker men lukfids blomma, sammansatt af 5 gula blad och wid basen prydd med en purpurfläck. Den ovala frukten är stor som ett hönsägg. När hon öppnar sig, visfor sig bomullen, i hvars midt kornen ligga inbäddade i trenne eller fyra afdelningar. Husken är 6 till 8 fot hög. Den bästa bomullen erhålles från Holländska besteningarna: denna är så seg att af ett enda skålpund kan en tråd utspinnas till en längd af 25 sw. mil; sedan kommer i ordningen den från Cayenne och Domingo och slutligen den från Jamaica. Hvarje tunnland gifwer i goda år 112 sk:pd

bomull. — Sin öfriga rikedom hämtar WestIndien af Indigo'n och Kasset. — Insektter och andra tillfälligheter göra odlingen af den förra ömtäliga plantan ofta ganska osäker. Kaffe trädet öfversördes först 1720 till WestIndien. 1 Träd gifwer wanligen halftannat skålpd: i god jordmån 6 till 8; öfverhuswid räknas tunnlandet producera 750 skålpd. — Mindre betydlig är WestIndiens affästning i Cacao, Indisk peppar, aloe o. s. w. Värdet af Utsförseln från de Brittiska öarna öfverstiger 5 mill. pund st. Och detta produceras genom en folksmångd af 65,000 Hvita och 455,000 Svarta. Regeringens inkomst var 2 mill. pund.

Efter en kort uppsats om Negererne och deras tillstånd på Domingo, följer en skildring af WestIndiens Naturmärkvärdigheter. 1. Turlulen är en wandrande landskrabba. Under sina tåg åt sjön, der de lägga sina ägg, framwandra de i rak colonner, ofta af 50 fots bredd och 3 engelska mils längd, alltid den genaste vägen. Större denna passor-skädda, gnyende, endast om natten tågande armee, som ansfres af de tappaste bland hanarne, på ett hus, en kyrka, öfverstiga de taket och fortwandra i rak linia. Man har haft exempel på, huru de natterid klättrat in genom fönstret, öfverkastat och förskråkt de sofwande i sin bästa sömn, och på andra sidan af huset åter stigit ut för att fullfölja sin väg. 2. Förf. beskriwer sedermera en kräfta kallad Soldaten, som nyttjar hafsnäckornas skal till boting för sin nakna bakdel. Mindre intressanta äro de följande uppsatserna om den hwichufwiga Örnenn, om Siffhöken, om Diablotins och Leguans-jagten, samt om Sköldpadd fångsten. — En biographi öfwer den store werldsomsegelaren Anson slutar denna Del.

Titelvignetten föreställer sifnamde Hjertes

porträt. Den andra planschen visar utseendet af en sockerqvarn, den tredje afbildar nyss nämnde krabba samt Westindiens fem Hufvudsprodukter: Sockerrotten, Bomullsbuxten, Jutevigen, kaffeträdet, samt Maniots plantan, af hwars naturligen giftiga rot Inwånarne

bereda ett bröd, som här är Sotswarnes och de mindre förmögnes hufvudsakliga näring. Det sista kopparslaget utgöres af en Charta öfver Westindien. De äro alla wäl och prydligt stuckna.

S m å r r e S k r i f t e r.

Tal om Nyttan af de gamla Classiska språkens studerande i Scholorna, hållet i Malmö den 9 Maji 1814 af Jonas Palm Con-Recter Schola, Malmö 1814. 24 fbd. 8:o.

I sbretalet yttras att „detta Tal hölls på (i) Malmö Schola, wid det tillfälle då Författaren tillträdde ConRectors sysslan detsådes.“ Des ämne utgör en högst vigtig del af den offentliga bildningen, och wår Förf. har utfört det med det rena allwar och det warma, fromma nit, som man alltså icke blir warse. Wäl kan i detta ämne ingenting nytt sägas, men med hänsyn till tillfället då detta tal blef hållet, gör det wälförtjenta anspråk på en mera allmän uppmärksamhet. Sedan Förf. afhandlat sitt ämne (S. 21-22) upptar han några inwändningar deremot, hwilket ställe wi här wilja anföra. Det bde äga wärde och winna ge-
höre seån en nitist Schol-lärares mun. „Man inwänder till åfventyres, att lärningen, åtminstone wid de lägre Scholorna dock aldrig kan komma till annat, än en elementarisk kännedom af de gamla språken, och att således beta den beprifade nyttan deraf för bildningen åtminstone i denna Krets är så godt som ingen. Detta synes mig ungefär wara samma slutföljd, som om någon wille afråda oss att så, deribee att frödet ej genast är frödd. Det skulle wara märkwärdigt att weta, huru man läser ett språk, eller huru man i allmänhet läser något, utan att börja att lära det. Det gifwes till kunskap som till dygd, alldeles ingen genwäg. Man måste göra sig den mödan att gå, om man will binna till målet. — „Men dessa språk, säger man, äro dock så swåra att lära; det är synd att med dessa böda wed plåga den glada barndomen,

som dock endast borde lära hwad som är lätt och angenämt eller af praktisk nytta.“ Jag känner dessa dunkliga grundsatser af en förflemmad uppfostringslära. Hwad hafwade hittills åstadskommit? En barndom utan lydnad och hwars jolkande själs wäld man liksom bemödar sig om att förewiga; en ungdom utan seder, utan arbetsbåg och ihärdighet, och sluteligen en mannaålder, känslig hos hopen endast för ågonblickets handgripliga fördel, och åfwen hos wettenshapsidkaren nöjd med den ytliga mångkunnigheten, som fuskar i allt. Man har icke försummat att åfwen i Språkkunskapen wilja införa lättare och i samma mån ytligare methoder; men den grundligaste methoden, wore den dock långsam och tråkig, är redan detsådes den bästa, att den lär barnen, att lifwet ej skändigt kan wara en lek, att sinnet måste styrkas liksom kroppen genom arbete, och att man ej sofwer sig till kunskap och förtienst. — Den vanligaste inwändningen mot de gamla språken, att de upptaga för mycket tid, och att man ej kan medbinna allt, är också den orimligaste. Ty om ej allt kan medbinnas, hwarsföre skall då just det vigtigaste försummas? Det war en tid i wårt Fädernesland, då Statens Store, ja des Konungar sielswe gjorde sig en ära af, icke blott att uppmuntra, utan åfwen sielswe idka dessa studier. — Man lärde då detta onyttiga pedanteri från barndomen, man lärde det efter en swårare och långsamare method än nu - och liksom kunna wi ej neka, att man åfwen i det practiska lifwet hann mera än nu; ty man hade från barndomen want sig wid arbete, man sbraktade stånd och ytligbet i Studier, som i Jesnad, och närde sin manliga själ med forntidens böda anda.“ —

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 25.

Fredagen den 23 Juni

1815.

Anmärkingar till Kongl. Swenska
Academiens för de fria Konsterna
Exposition, år 1815.

Mland Historiemålningar har Hr J. von Bredas Belisarius, hwilken först uppkom sista dagen af expositionen, det första rummet. En ganska lycklig tafla, hwilken på ett be- drande sätt bewitnar huru mycket man af den unge konstnären har att wänta. Den blinde hjälten hwilar sig på en sten, nedanför en en öfwer någon af Belisarius wunnen seger, åt Justinianus upprest triumfbåge. Sin hö- gra arm hwilar han på axlarna af en ung gosse, som i hjälstens hjälm insamlar al- mosor åt Italiens nu mera försjurna befriare. Ett öwäder uppstiger öfwer det i sonden syn- liga hafwet. — Den rent poetiska ideen, som ligger till grund för compositionen, motswa- ras fullkomligt af utförandets förtjenst. Det höga lugn som öfwen i olyckan är en följd af sann storhet och medweten redlighet, ut- märker fullkomligt Belisars högst adla och dock så kraftiga figur. Hjeltetankar throna

ännu på den höga pannan, öfwer de fram- paktigt hoptryckta ögonen, och i det halfsidans de småöset på läpparna uttrycktes hans adla trots mot ett hårdt öde, som ännu hotar ho- nom med nya förföljelser. Wäl beräknade har konstnären lagt egentligen alle lidande på den stöna gossen. Medlidande, sorg och frus- tan genomskinka på engång hans oskyldiga anseendrag. Ännu ser man wäl icke den orm, som enligt berättelsen, beröfwade gossen lifwet och den olycklige Belisar stec sista stöb, och den enda warelse, som ännu ömmade hans li- dande; men i barnets anande rådsfla skådar man den förebådad, och åfsåden betages af en mild rysning öfwer att i nästa ögonblick se den giftiga gadden. — Teckningen i denna, i flera afseenden, stora tafla, är fullkomligen korrekt, rast och säker, men coloriten är kans- ke nog hård och entonig. Hr Breda har derigenom wunnit sin affigt, att gifwa sin tafla utseende af ålderdom, men Nam. tycker för sin del, det wara bäst att låta tiden dra försorg om att göra taflor gamla. — Af swens- ke francka Målare, Gerard och David, har man i nyare tider taflor öfwer Belisarius, Den

förres sköna målning föreställer den blinde Hjerten, på en smal väg mellan en ström och en klippa, wandrande med sin nyh af ormen dödade unga följeslagare på ryggen. David har deremot walt ungefär samma moment som Hr Breda. Den i flarswor hjälpe Beskarius sitter på trappan till ett palats; breda wid honom står Gofen, emottagande almosor af ett fruntimmer. På sidan står en Soldat, som förundrad åskådar händelsen. Enligt Num:s tanke, har Hr Breda mycket lyckligare walt sitt sujet. Den olycklige blinde midt i en folkrik Stad, omgifwen af menniskor, är icke mera i hjälplös belägenhet, allraminst då han råkar en Soldat, som fordom segrat under hans befäl. Lika mycket berdm förtenar Hr Breda för det, att han icke med några resor gjort anslag på åskådarns materiella rörelse. Utom denna stora tassa, woro äfwen twenne små ganska lyckliga esquiser af Hr Breda, på samma gång utstälde. Den ena föreställer Hercules på Bålet, den andra Ewangelisten Johannes. Den senare, en ganska sköna figur, har dock för mycket Petrist iswer och kraft, för att kunna tagas för den swärmande, mildre contemplativa Johannes.

Samma egna skicklighet, samma friska lif, samma wälberäknade effekt af ord och ljusken, som kännare beundrat i Herr Lauråt äldre arbeten, utmärkte äfwen nu uthängda femton (fr. 34 — 48) nya tassar af denna konstnär, af hvilka de flesta woro Gambacciateter, men äfwen några renas historiestycken. Wland de senare war N:o 34, Christi Födelse förkunnas Herdarnas om natten, minst lycklig. Amnet är för högt, för att råda en sådan i det härlesta fallande behandling. Förträfflig deremot war N:o 35, som föreställer huru Gustaf Wasa, förföljd af Danstärne, räddas af Wonden Sven Nilson, i ett halmstug; ty här kunde den

historiska wärdigheten icke skadas af konstnärns muntra Gambacciatemanér. Hr Lauråt hade äfwen stuckit denna goda tassa i Koppar. Gras wuren war något grof, men raff och säker. — Den tassa deremot, som mitt behagade Num. war N:o 39, Ett Fruntimmer, som kommer från badet. En så sällsynt talent, som Hr Lauråt, bär ej prof. teras genom producerandet af, endast på återlingen af Klappa nyser, beräknade boudoir-bilder.

Tvanne tassar woro att beskåda äfwer det utfatto prisämnet, Diogenes anhåller af Alexander, att ej bortstymmas Solstener, af hvilka N:o 94 war den största och kanske den bästa. Dock will Num. ej säga att den war god. Alexander är blott och bart en Theaterhjelte, som tyckes stå och wänta på souffidren och Diogenes, som dock är bättre lyckad, har wisserligen i sin figur mycket af en hund (cynisk), men ganska litet eller snarare allsintet af en Philosoph. Det är också icke gerna möjligt att detta ämne skall i pikturisk behandling lockas. Wäl wet Num. att det under grekiska konstens förfall, någon gång blifwit arbetade af Skulptören i basrelieffer, men för att kunna falla på den tanken att begagna det i måleri, måste man till den grad hafwa förlorat sinne för måleriets musikaliska anda, för att inbilla sig att pittoreska epigrammer skulle kunna blifwa sanna konstalter af målaren. Hetta behaget af denna anekdot om Diogenes och Alexander hwilar ju blott på ett infall, men har i sig sjelf intet, och kan därför aldrig få något som talar till känslan, till den inre sympatiserande menniskan. Något bättre war föredne årets Prisämne: Thesei tidiga hjeltemod, utan att dock hafwa gifwit anledning till en bättre Tassa, N:o 98. Den lille Theseus i wida, röda sjömansbyxor taglar fram

öfwer golvvet, bland en mängd människor, hvilkas manitererade ställningar äro lika oberägliga som onaturliga. Namn är också öfverrygad, att det affekterade som utmärker de fleste moderna konstnärer, till en betydlig del härstammar från den olyckliga wanan, att aldrig förelägga åbrjungens öfning annat än ämnen ur den Grekiska och Romerska älderdomen; hvilken han wänligen söga känner, och med hvilken ingenting i lynne, karakter eller sedwoner kan sätta honom i förbindelse. Det är dock nödwändigt för att lyckligt utföra ett antikt ämne, att känna alla andra, att riktigt hafwa uppfattat hela älderdomens anda; och huru kan detta begäras af ynglingar, hvilka engång sålän weta att rått uttala ett Grekiskt namn? Den klassiska älderns, Grekernes och Romarnes, händelser och handlingar äro i följd af den afsjorda objektivitet, den plastiska beständighet som utmärker dem, alldeles icke egnade att låta sig genom en slags prophetisk återfrödning uppfattas: de äro alla rent af yttre handlingar, och kunna endast genom sig sjelfwa blifwa bekanta. Dessutom må erinras att måleriet i sitt närwarande stic, är en romantisk konst; för Bibeln, för Legendernas och medeltidens subjektivitet egnades dess framställningsmedel, hvilka äro lika så idealistiska som romantikens lynne, och lika illusoriska som jordlifwet är, enligt Christendomens Dogmer. Det är likwäl naturligt, att geniet wot finna sig i alla förhållanden, men blotta talenten måste ledas till det rätta. Och den som will se det påtagligaste exempel, hura osäkert den wandrar, som utan ledning af geniets fackla och supplest af forsteningens lampor, befattar sig med klassiska ämnen, behöfwer stort tråda fram för N:o 29: Deucalion och Pyrrha, hvilka efter öfvergången wattenflod, åter besöktade jorden medelst

stendens kastande baketter sig, enligt Themidis Orakels föreskrift. Det är verkligen ett sållsynt prof af total mislyckning, en bitter ironi öfwer konsten. Det tanklösa walet af ett så onaturligt ämne, det tomma landskapet, de liflösa figurerna, desas orimliga ställningar och den smutsgröna coloriten; allt är lika sult och wanskapligt. — Ut H: Ekstein dock för en wis gren af konsten icke saknar talent, wisa icke blott de på denna toffa befintliga käril, utan äfwen allegoriska Compositionen, N:o 30, som verkligen war en lycklig transparent.

H: Linnell är den af våra inhemska konstnärer, som mest uteflutande egnat sig åt framställningen af moderna och romantiska ämnen. Bland de fyra wackra aquarelleritningar, N:o 10—13, som H: L. wid denna exposition till allmänhetens fågnad framwisat, har dock N:o 13, Aeneas' besök hos Sibyllan blifwit hämtade ur Virgilius. Men detta upptråde är till sin anda mera romantiskt än antikt, och gifwer en lycklig pendant till N:o 12, Saul, hos Spåginnan i Endor. Man har med fål anmärkt, att då H: Linnell förr icke haft andra förlor till sina föreställningar än våra swenska dåliga Romans och Skådespelsoriginaler och öfversättningar, ha hans figurer antagit de outrerade theatermanerens, och wiserligen märkas dessa ännu i N:o 10, hwars ämne är hämtade ur Lings Agne, förnämligast i Skials person. Endast på en theater höjer man ett dryckeskarl med sådan onaturlig prunk. Men då nu tillgång, äfwen på vårt språk finnes, till verkliga konstverk, till rena poemer, och H: L. börjat att tillägna sig dem, är Namn. säker om att Konstnårens uteflutande kärlek för konsten skall leda honom till det rätta. N:o 11, med ämne ur Wallenstein, ger wisst är detta Ninn:s hopp.

Hr Sandbergs stora ritning öfver H. M. Konungens inråg från Ladugårdsgårde 1812, swårswar på gränsen mellan porträt och historiemålning. Flere af de sig här presenterade personer äro genast igenkänliga och detta är wäl allt, hwad man i detta afseende af en sådan taffla, som denna, har att fordra. Men denna likhet är icke denna tafflas enda eller högsta förtjenst. Den igenfinnes i stället i den lyckliga grupperingen, i den poetiska uppfattningen af det hela, och i de så wäl walda, så betydningfulla accessoirerna. Man har utmärkt, att hästarnes framben synes så långa, men denna observation torde förmodligen ha sin grund i glömskan att hästarnes figurer egentligen synas i förkortningar, ehuru Num. är wense med sig sjelf, om icke frambenen på Hans Kgl. Höghet Kronprinsens häst verkligen woro något för långa. Så öppet denna ritning än är, måste Num. dock förklara det ritade porträttet af Fru Grewinnan Wachtmeister, för det allramästeligaste af Hr Sandbergs nu framwisade arbeten. Det är ousägligen wacker! Det är fullkomligen individuelt och dock icke blott en wif gifwen individu, utan man skulle snarare kunna säga att det är hufwa den idee, som lefwer och besjalar individum, och genom hwaras framställning porträttet upphör att wara blott naturhämning och blir ren konstprodukt.

Af vår äldste swenska porträttmålare Hr Professor von Breda, såg allmänheten med glädje, under No 8, ett contrefej af H. M. Konungen, utmärkt af denne förtjente konstnårs säkra idealisering och lysande colorit. Men då detta porträtt är i mindre dimension, än Num. för sett något arbete af Hr Breda, är det icke efter detta som man egentligen skall bedömma hans stora konstfärdighet.

Genom ett litet porträt af Hr Archiater

David von Schulzenheim, har Hr John Breda åter wifad, huru wärdigt han öfwen i denna gren af konsten, följer sin utmärkte faders fotspår. Det är kanske icke öfverdes likt den bland oss wandrande wördnadswärdande Götarmannen; konstnåren hor i Archiater von Schulzenheim tänkt sig den utmärkte portretten, den store Literatören, som aldrig åldras; och detta torde wara en förtjenst mera.

Af Hr Professor Westin hade allmänheten icke det nöjet att se någon af dessa historiska compositioner, med hwilka han så ofta wäckt förtjusning och påkallat en rättwis beundran. Hwad han nu lemnat, utgjordes blott af porträtter och det är redan anmärkt, att han i denna sfer icke är fullt lycklig. Det genie som want sig wid att uppfatta ideen, händelsen och gruppen, känner sig trångt och beswärade då det skall framställa den gifna individuen; det är icke samma förmåga som diktar och öfversätter. — Bland de närwarande porträtterna, af hwilka No 22 öfwer ÖfversteLieutenanten Sjerncrona icke fanns på expositionen, war No 23, öfwer Fru Öbbecke: det bästa. Öfwen No 21, Hans Kgl. Höghet Hertigen af Södermanland hade likhetens förtjenst, men war hårdt och saknade ungdom och idealisering. No 24, Fru Woll, kan man åter ante som en olycklig produkt af ett olyckligt ögonblick. Ställningen är stel; minen är den af en utlednad, hwen har icke det naturliga rodnaden; barmen ocontourerad af bröstbenen, och synes wara antingen uppswulken, eller snarare en blott ebaucherad gipsbarm; händerna bortwisnade, dödsbleka och misfärdnade. Öfra delen af högra armen är sår lång, och om man följer den, går den in under axeln. Allt detta tyckes ontyda, att detta porträt är ett resultat af den wrede som inträffat konstnårens Genius, att hast öfvergiftigt

de i hans bekanta punkterande Copistmanér. Han har, som målare, samma fel som utmärker hans theatriliska aktion; han kan ej så det söra nog sött och det betydningssfulla nog betydningssfullt. Med allt detta finnes dock twiswelsutan mycket godt i hans compositioner. De hafwa någon fond för sitt behag, och man sättes wid dem af en genialistisk egenhet. Num. sätter dem derföre, för sin del, wida öfwer Hr von Heidekens, N:o 66 — 75, hwilka ha partiella förtjenster Num. icke will neka, men hwilka dock sörkomma honom så tomma och triviala, att de aldrig kunna qwarhålla ägat.

Såsom en underordnad gren af Landskapsmåleriet kan man anse copierandet af wisja naturidremål, hwarigenom wäl icke geniet har tillfälle att ytira sig, men för hwilket talent och färdighet erfordras. Dessa egenfäpner finnes också i utmärkt grad i Mademoiselle Stens hoffs Sex ritningar efter naturen, N:o 134 — 139. I synnerhet har N:o 136, En klasse med Jordgubbar, och N:o 139, En Påronqwist, i hög grad, både natur och gracie.

Bland copierna efter äldre målningar, woro, enligt Num:s tanke, i synnerhet twenne utarbetade med den fromma hängifwenhet till originalet och ändock den grad af själfständigt entusiasma som nödigt fordras för att lyckas som öfwersättare. Den ena N:o 34, en äldre Familje som låser från Bordet, efter von Dyck, är målad af Kgl. Målnästaren Müller, hwilken för med utmärkt lyckliga copior hedrat Akademien, af hwilken han är ledamot. Den andra, finnes icke i katalogen, war en Magdalena efter Annibale Carracci, målad af Hr Lundgren. — Utan förtjenst woro icke heller N:o 76, Porträtt af Madame Sevigné, copieradt af Hr Noos och N:o 115, Sista Cecilia, efter Carlo Dolci, af Herr

Bougt. Men så mycket obehagligare woro twenne, enligt påskrift, af Hr Edwstedt gjorda copior, hwilka icke funnos i katalogen och hade icke bordt finnas på Akademien. Den ena efter Madonna della Sedia, frapperade genom sin widriga genomskinliga colorit och de swullna Mopsansigten copisten gifwit figurerna. Den andra efter Morris Judith, hade i coloriten en lika skärande falsk ton, och Judith sjelf tycktes i sjetta månaden wara hafwande. Den, som i store mästares arbeten icke ser annat än dylika styggheter, dens kallelse till Konstnär är ganska twiswelaktig. Af de öfriga copierna will Num. blott sätta uppmärksamheten wid David med Goliaths hufwud, efter Michel Angelo Caravaggio, af Hr Verndes, em-dan copien war i Miniatur. Och det infallet att wisja förwandla en tassa af Caravaggio, utmärkt af hans på krafteffekt beräknade naturalism, är wäl lika orimligt, som det försöker skulle wara, att wissa öfwersätta Drottqwädet Gysse i en Sonnet.

Och må här en gräns sättas för anmärkningarna öfwer detta årets Konsteposition. Öwan wid offentlig granskning, äro wi beredde på oblika omdömen af de konstnärer, hwilka egenkärlek här blifwit särad. Wi tröstas dock af medvetandet om war goda och parti lösa affigt. Mätte dessa anmärkingar gagna såsom en eggelse för de unga Sällnen, som äro kallade att hedra Swenska Måleriets Pantheon, och mätte framför allt leda till en sundt och ästheriskt wäl af ämnen, hwarpå här alle liksom i hwarje annat konst beror,

R e c e n s i o n :

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifvet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. (Forts. fr. N:o 17).

Af Psalmerna Om den Heliga Andä, äro N:o 180, 181, 182, 183 och 184, omarbetningar af äldre Psalmer. Af dessa har N:o 180 allra bäst lyckats. Sådana strofer som dessa:

Ditt Ihus i själens mörker tänd,
Och hjertats köld i kärlek wänd;
Upplyst och, hielp och i vår strid
Mot böttet och vår onda tid!

Du kraft af Herrans högsta hand!
Lids, till Hans lof, vår tungas band;
Vår vilja böj, vår anda stärk
Till tro och hopp och goda verk."

Äro icke blott i metriskt afseende bättre än de ursprungliga:

"Ditt Ihus tänd i vårt mörka sinn,
Gif kärleksdygd i hjertat in:
Swag och fela och briska må
Låt oss af tina nåder få."

"I tin gåfwo äst tu margfald,
Guds högsta hands finger utwald;
Tu lärer Christi lärjungar,
Prisa Gud med marga tungor."

Omarbetningen af N:o 184, har icke haft samma framgång, men det är också icke en obetydlig sak att förbättra en Psalm af Spegel. S. ex. dessa verser af 2:a str.:

"Tu äst ordets vittne sant,
Och min återlösningspant,
Själens hugnad, Herrans sngel,
Hoppets ankar, trones wingar."

Äro, oaktadt det docka rimmet, wäl af en oändligt högre anda än dessa:

"Du gör ordet fast och sant,
Du är min förhoppningspant,
Du ger ljus åt mina tankar,
Lif åt tron, åt hoppet ankar."

Det är wiserligen mera att vara Ordets sanna vittne än att göra ordet fast; mera att vara trones wingar och Hoppets ankar, än att gifwa lif och ankar åt tro och hopp; att ej omtala, det en förhoppningspant som ger hoppet ankar, synes innebära en tautologi.

N:o 185, är ny, jenn och ren, men ren som watten. Tillfälliga strofer hafwa dock mer än negativa förtjenster, s. ex. strof. 3 o. 4.

N:o 186 och 187, äro åter lyckliga omarbetningar af motsvarande Numrer i g. Psb. Wäntet andäktigt hjerta torde dock i 4:de str. af N:o 186, sakna dessa innerliga verser:

"Kom, ack! kom min längtan,
Kom min hjerteträngtan,
Och mitt qual bortwänd."

och för förlusten af dem blott finna en swag ersättning i den nya Psalmens:

"Sönderlit de banden,
Som än fängsla anden
Wid en syndig werld."

Psalmerna om den heliga Treenighet börjas med en omarbetning af gamla Psalmen 188. Wid den må anmärkas att dessa verser i 3:e strofen:

"Du (Jesu Christ) känner bäst vår nöd och brist,
Som dig betungat hade,"

hwarken äro dogmatiskt riktiga, ty Jesus hade ingen mänsklig brist, eller sanna tolkningsgar af originalens:

"Tu wettst wäl sjelf vår stora brist,
Efter tu oss mandom hade."

N:o 189, har ungefärligen samma meter som motsvarande N:o i g. Psb., men till innehållet är den ny. Den är kort, utan att någon lärer finna den för kort.

N:o 190, 191 och 192, äro omarbetningar. Vid den första må anmärkas, att orden bistå will äro för swaga, och all wår nöd wanpöjande att repeteras i en Psalm, som talar för frölsning och upplysning. Vid 5:te str. åter af 192, att det wisserligen wöre önskligt för oss människor, att lära den Heliga Andes seder, men då man går sig klar reda för hwad den Hel. Ande är, torde denna bön af en ödblig synas nog öfwerdrifwen.

N:o 193, är ny och är i detta uttrycks sublimaste mening, en Psalm i högre choren. Kraftigare än alla loford, må denna herrliga sång, oförgånglig för hwarje ädelt och rent bröst, prisa sig sjelf. Den äger äfwen den förtjensten framför de öfriga, att omsatta hela Treenighetens mysterium. Häraf ett prof:

„Dändlige! i ändligheten
Du tänker dig, försonande.
O höjd! o djup! och menfligheten
Får uti dig en like se,
Som hwarje smärta, hwarje börda
Uppå ett skuldsnitt bjerta bår,
Och låter sig på korset mörda,
Och säger: Allt fullkomnad är. --

Så Ewige! den nåd du fristoit,
Som Fader, uti Skapelsen
Utaf din Son förnyad blifwit,
Och Anden sjelf bekräftar den.
En i ditt wäsen, du förklarar
I dina verk dig tre efallt stor;
Och Helig, Helig, Helig swarar
På jorden, lof din englachor.“

N:o 194, är en lätt omarbetning af motsvarande nummer, men N:o 195 åter af N:o 118 i G. Ps. B. Comiteen nämner det i företalet, och förmodar att det icke skall ogillas. Rec. tycker dock att det gifwes skäl att ogilla det denna, som i sjelfwa sitt wäsende är en högsländ lofsång, fått sin plats bland

Psalmerna om de Zelige Englar, af den orsak, att Seraferne i förbigående nämns och beskriwas. Hwad innehället angår är den wacker, men dock wäfte Rec. gifwa ett högre bifall åt Hr Hedborns behandling af denna sång (Psalmer, 1812. s. 43). De i den närwarande, t. ex. i verserna 7 och 8, föreskommande alltid förslappande, inskjuningar och mellanmeningar, saknas med första fördel i Hr Hedborns redaktion; och dennes läseart:

„Guds gårdar bårwade wid deras skål,
Och öfver uppfyllde helgedomen af,
är wäl i allt afseende högtidligt; sednare än denna:

„Allt nedersöll. Af öf i samma stund
Blef templet fylldt och skälde på sin grund.“
N:o 196, har samma melodi och ungefär samma början som den uiostrofiska Sängen under detta nr i G. Psb., men fördrigt röjer nuwarande psalm, med sina sex strofer, ingen likhet med den gamla. Denna nya är dock högtidlige andertik och förtjusande wacker. Så som bewisande exempel, må anföras:

„Hos mig besök de (Englarne) göra,
Som före hos Israel:
De mig ur faran föra
Som fordom Daniel;
De leda mig wid handen
Som loth ur eld och glödd,
Som Petrus utur banden,
Som Paulum utur nöd.“

„Och när på jorden händer,
Att någon syndatrål
Sig ångtar och omwänder
Och tänker på sin själ,
Då hörs i himlens rike
Guds englars fröjdesjud:
„Wi hafwa fått en like;
Höatloswad ware Gud!“
„Gud! låt mig äfwen söka
Att dem bereda fröjd,
Och deras tal fördrä
Engång i himlens höjd.
När de på händern wilja
Mig bära till dig hem,
Gud! låt ej synden skilja
Ditt swaga barn från dem.“ --

Såll den, som såre ett så gudlikwade hjerta och en så englatik fantasi, som fordras till compositioner af denna art!

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 26.

Torsdagen den 1 Juli

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj: i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. (Forts. fr. N:o 25).

Nu följa Evangeliska Lärdomar och Berättelser, från s. 291 till 322. — Fortf. af den första af dessa öfver Lucä 2:a Cap., har af berättelsen om huru Christus läred i Templet, dragit äfkilliga uppmuntringar och förmaningar, att barn förhålla, och främjadt dem i rent språk och ätra verser.

N:o 198, är en omarbetning af samma N:o i 9. Ps. Det är ett wanskeligt förde, att wilja bringa Christi herliga sederegler (Matt. 5.) på rim. Detta kan ej gerna ske utan uppreffring af de fordringar som höra till psalmens wäsende. Swarte poetisk produkt måste hafwa en enhets-punkt, som sammanhåller och till allsamtning för fantasien organiserar det hela, och denna enhets-punkt saknas här.

N:o 199, är deremot ny och i alle afseend

de bättre än den föregående. Den utgår från Christi kärleksrika uppenbarelse i förter, och leder derifrån, ganska naturligt, kärleken evangelium, Christendomens stora hufvuddogm.

N:o 100, framställer, i låta verser, i anledning af Joh. 10, den frommes längtan att få wara när Christum och förtrösta på hans löfte derom.

N:o 201, handlar om Jesu frestelse af Djefwulen, och är wacker.

N:o 202, är versifierad efter samma schema som 9. Ps:s N:o 203. Fortf. synes dock warit temligen beswärad af den rimans de halvversen, mellan verserna 6 och 7, hwilken i alla stroferna har utsernde af ett appendix. E. er.

„Af egen kraft jag ej förmår

Allt honom wärdigt dyrka,

I hans kyrka." —

„O! må jag ej på tungan blott

Ditt namn o Jesu! föra,

Dig blott höra." etc. —

N:o 203 i 9. Ps. är här med högst få och obetydliga förändringar återgifwen.

N:o 204, är ny, och innehåller allehanda betraktelser öfver sagan att icke villigt hbr: samma Christi nådekallelse, i anledning af Lucå 14 Cap. Den falska accentuationen af ordet lekamen, i 5:te str. 5:te vers, gör den högst svår att uppläsa.

N:o 205, en ganska wacker Psalm, i anledning af Upp. Bokens 10 Cap. Ett fint dra torde dock finna det redundativa ljudet i hwarje strofs slutord: mer är, något obehagligt; ty versifikationens har en fallande takt, och hårdhet uppkommer deraf, att det starkare ljudet följer efter det lindriga. Första strofens: är mer, förefaller ej så stötande.

N:o 206, kan med skäl kallas en wacker andelig Romans om den förlorade Sonen. Hs: wen är slutanvändningen naturligt dragen af berättelsen, och innerligt uttryckt, t. ex. i sista strofen:

„O Fader! jag i himmelen
Och inbde dig har brutit,
Och nalkas nu med blagd igen
Den sanna, som jag förfjutit.
Jag wet, att jag ej mer är wård
Ett rum bland barnens skara;
Men låt den lott bli mig beskård,
Att tjenare få vara,
Och bo i dina gårdar.“

Det enda Nec. mot denna Psalm har att anmärka, rörer denna meningslösa vers, i 3:e strofen: „Och redan tröt wid öden.“ Hvad är det?

N:o 207, en wacker Psalm, i anledning af Evangelium om Phariséen och Publikanen, ur Lucå 18:de Cap. En melodisk hårdhet uppkommer i 5:te str. af ensamberringen i dessa verser:

„Då Fariseen öfwerblef
Dom, utan all försöning.“ —

N:o 208, i anledning af Lucå 10:de Cap.

är kanske den wackeraste Psalmen i hela denna afdelning. Der utgjuter sig ett ömt och förtröstanstullt hjerta.

N:o 209, öfver Evangelium om arbetarne i wingården. Är wacker, men något för utdånjd. Denna konstruktion torde äfwen för en Psalm vara nog konstig:

„En stund, när hiertat ledigt står,
Säll werldens tjenst ej budet.“ —

N:o 210, i anledning af Evangelium om Nife mannen och Lazarus Lucå 16:de Cap., är framstäld i den opsalmiska, hoppande daktylstakten, och är, äfwen i anseende till innehåll, kall och tom. Slutet af 1:a str. underlåtas man, att öden „Förändrar de jordiska öden.“ (?)

N:o 211, skall vara en omarbetning af N:o 211 i g. Psb., men låter alldeles icke sjunga sig hop med den gamla. Denna har 11 str., den nya åter bara 9. — Den gamla sångens 3:e och 4:de str. äro sammanpressade i den nyas 2:a. De båda 7:de och 8:de str. i den gamla, motsvara de 5:te och 6:te i den nya, o. s. w. Desutom förekomma här äfskilliga falska och hårda daktylter, t. ex.

— o o o
werldsforger, Kentrogna m. s. Och hwar och en som något känner andan af Spegels poesi, wet genast att denna curiosa reflexion om fåglarna: „Knappt skärswen de kosta dig stycker“ icke tillhör honom.

N:o 212, och 213 äro twenne nya, jemna och wackra Psalmer. Huru innerlig är ej slutstrofen i den sista:

„Ja, Herrans hus ej flockar ut,
Satt det i moln sig ödljer.
Det goda segra skall till slut,
Satt werlden det försöjjer.
Och han, som kom i Fadrens namn,
Skall än wålsignad komma.“

Och samla i en ewig Hamm,
Från tidens form, de fromma." --

N:o 214, har samma veréakt och Hand-
lar om samma ämne, som motsvarande N:o
i g. Psb. Men då gamla Ps. har sju strofer,
har denna Sex, och afwiker, i afseende på
innehåll och behandling, lika mycket från den
gamla, som är för mycket berättande att wara
rent psalmisf.

N:o 215, öfwer Evangelium om den bot-
färdiga Synderkan, Luca 7:de Cap., är ny och
förträfflig. Denna historia om Magdalena
har den christliga konsten så ofta, och på så
mångfaldige sätt, alltid med framgång behand-
lat. Och huru skulle det det förberöfanskfulla,
andåkriga sinnet önnat, då denna historia så
rent framställer Christendomens stora, förbar-
mande evangelium.

„En trokad själ, som närmar sig
Så dmt, så innerligt till mig,
Blit många sel förlätna.“ --

Wå wi då icke glädja oss öfwer att wara Christ-
ne? Ty

„Hwen syndar ej på denna jord?
Wen wäck oss, Jesu! med ditt ord,
Att wi må bättring ödra.“

En utmärkt innerlig och poetiskt utförd Psalm,
under N:o 216, börjar Sångerna Om Men-
niskans Fall och Upprättelse. Endast 5:te och
6:te strof. synas Rec. nog kalla.

Äfwen N:o 217 och 218, båda nya, äro
ganska vackra psalmer; Den senare som un-
gesår har samma veréakt som g. Psbokens
N:o 218, andas isynnerhet en sön christlig
känsla, och Rec. har gjort wåld på sig att ej
affkritwa de sköna 3:de, 4:de, 5:te och 6:te
stroferna.

N:o 219 är en omarbetning af Sängen
under samma N:o i g. Psb. Den är myc-
ket afwikande, men också wackrare än gamla
Psalmen.

N:o 220, är en trognare omarbetning af
g. Psb:s motsvarande Sång, och i allmänhet
såsom sådant icke mislyckad, ehuru uttrycket att
wår ande måste drifwas till lydriad för
Guds lag (i 3:re str.) förefaller ståande, och
gamla Psalmens:

„Eil lagen wå nu mara wårt tal:
Trots at tu mig förbeddima skall,
Christus tig fullgiort haswer.“

uttrycker wida kraftigare innerlig tillit, än
den nya perioden:

„Ei lagen den förbeddimer mer,
Som Gud i tron ett hjerda ger
Ur syndens boja löskadt.“ --

Mindre lyckad är omarbetningen af N:o
221, hwars förf. icke lärer förstått öfjupet af
de använda Bibliska bilderna i gamla sän-
gens 2:a och 7:de strofer, emedan de här blif-
wit utlemnade. Samma förfarande har om-
arbetaren iakttagit med den träffande liknelsen
af lifwets flyktighet (g. Ps. str. 10): „Som
wattnet i jorden inrinner,“ hwardswer Rec.
också måste öftra samma omböme. Likfå be-
griper han ej hwardföre dessa verser ur g. Ps.

„Gud Fader, Son och then Helige And,
Ware lofwad och prisad i all land;“ --
skulle förändras till:

„Då skall min röst, bland helgonens ljud,
Förkunna ditt lof, min Herre och Gud.“ --

Eller huru denna anmärkning:

„Jag känner i mina lemmar (?) en lag
I strid med den heliga lagen.“

kannat komma in i 2:a str; eller huru ett
paradis kan förwandlas i tistlar och törnen.
Det är naturligtwis annat att säga det den
ros som växer i en trädgård, förwandlat sig
till en tistel, än att säga, det trädgården blif-
wit en tistel. -- Det wid denna psalm be-
gångna metriskä mistag, är redan anmärkt.

Den Sång som börjar g. Psb:s afdelning
om Guds Ord och Sörsamling är genom-

trång af en widrig polemisk anda, hvilken icke bör finna rum i ett kristligt kyrkogvåde. Nec. kan således ej annat än hembära Kgl. Comiteen sin vördnadsfulla tackägelse dertill att den bortlemnat denna obehagliga psalm, och under N:o 222, upptagit en ny majestätisk lofsång till den Gud, „kring hvars thron allt folk engång skall sjunga segrens högga sång, och Cherubim beswara Serafim.“

N:o 223, är äfwen ny, men mera moraliskt sententids och i samma mån mindre kristlig (emedan moralen blott är kristendomens negativa sida) än den föregående, men föröfrigt icke misslyckad.

En högre anda talar ut N:o 224 och N:o 225, hvilken senare är öm och djupt rörande.

N:o 226 skulle Nec. åter önska utbytt mot D:r Dahls 27 Psalm (s. 54) eller mot D:r Ödmanns (3:e uppl. s. 66). Den närvarande är tom, själlös och torr, såsom t. ex. denna strof:

„Gde Gud, som dina brister wet,
Må du ditt hjerta pröfwa,
Och, äfwen i din enslighet,
Gudaktigheten öfwa.
De bud, som du i templet hört,
Det ord, som der ditt hjerta rört,
Må i ditt hus ej glömmas.“ etc.

Skön, innerlig och betydningfull, skall dertill emot N:o 227, tränga till hvarje känsligt andaktige hjerta. Den har wäl samma melodi, med g. Psalms n:o 227, och wisa reminiscenser ut den samma, men att ej tala om den närvarandes högre förträfflighet, äfwen betydliga, gemast i ögonen fallande olikheter. Så t. ex. har gamla sången bara åtta strofer, men denna tio. — Denne är annars förut bekant (Hedboens 2:a Saml. s. 44) men har erhållit några förändringar, hvilka med all rätt [hera förbättringar.

N:o 228. I inledning af denna icke alldeles förkastliga Psalms 1:a och 4:de str. må den frågan tillägas: om det är så egentligt att säga, det Gud klagar dertill, att ett folk är förderwadt, då han,

„— Kan tusen werldar styra

Med ett enda allmaktis ord.“ —

N:o 229, är en lycklig omarbetning af motvarande sång i g. Psal. Dock träffar man här dessa uppstyrtningar af uttryck och bilder ut en strof in i en annan (man jemföre den nya sångens 4:de och 6:e str. med den gamla 5:te och 6:te), hvilka lägga stora hinder i vägen för den gamla och nya redaktionens gemensamma användande. Den nya strof, som tillkommit:

„Man werkar mot ditt ändamål,

Med ljumhet eller känslopråk,

Med ovisst nit, med liknisd ro,

Med otro eller öfvertro.“

tyckes dock icke alldeles tjenlig för en psalm.

N:o 230, en herrlig och högstämd sång, full af brinnande andakt. Enskilda strofer må ej ansöras, då hela psalmen från början till slutet är genomträngd af en enda anda, som utgäit från ett warmt bröst och skall icke sela att till hvarje lifstämndt sinne finna en säker väg.

N:o 231, 232, 233 och 234 äro omarbetningar. Nec. har wid dem sögt att anmärka, och detta sögt är endast exempel, huru man för korrektior af språket, uppoffrat det kraftiga i uttrycket. Så har t. ex. N:o 231 i 2:o str.:

„I tino hus är en dag

Fast bättre till att blifwa“ — —

hwaremot i omarbetningen:

„Att ditt hus en enda dag

Mer dyrbar mig skall blifwa“ — —

Och i N:o 234, 2:a str.:

„Låt öpnas mun till tins namns pris,

Styre hjertan tin Ande wis.“ — —

samt i 3:e str.:

„Och Skåde hans Ansigte klar“ ---
 Hvilka verser nu blifwit förhyrta till
 Upplåt vår mun till ditt namns pris,
 Styr våra hjertan, god och wis (?);“ ---
 „Och saligt Skåde ljufets Bar“ ---

N:o 235, är ny, lågstäm, men dersför
 icke platt och innehålls.

Bland Psalmerna Om Guds mäktiga
 Beskydd, har Comiteen först under N:o 236
 upptagit den omarbetningen af Vår Gud är
 oss en väldig borg etc. som finnes bland
 ProfPsalmer af Franzen och Wallin. 1812,
 s. 17. Rec. har redan förklarar sig emot det-
 ta wal, då dess meter i ofseende på melo-
 dien är salf. 5:e vers: i hwarje str. har neml.
 två stafvelser för litet, och den 6:e en. —
 Psalmen är förkört, i anseende till innehåll-
 let, icke utan förtjenst.

Bland de många anledningar till tacksam-
 het som allmänheten är skyldig Kgl. Psalm-
 Comiteen, må äfwen räknas, att den under
 N:o 237, meddelat en så i allt afseende lyck-
 lig öfversättning af den herrliga så kallade
 Gustafs Lied hvilken vår store Gustaf II
 Adolf diktade och afsåg om morgonen innan
 han, i slaget wid Lützen, gick till sin martyrs-
 död för protestantisk tro och frihet (se N.
 Vogt. Gustaf Adolph König in Schwes-
 den. Mainz, 1790, 2:r Th. s. 184). Den
 bär wäl, om någon, hafwa ett rum i swens-
 ska kyrkans Psalmcodez, liksom han funnit det
 i äfkieliga af våra tyska trosförwandters.

N:o 238, en ny och en god Psalm: —
 Den följande Nummern är med obetydliga för-
 ändringar ur G. P. B. upptagen.

Nu följa Sångar Om Guds Nåd och
 Syndernas Förlätsel, och först bland dem,
 en omarbetning af 9 Ps: N:o 240. Dess

språk och versification är sennare; men an-
 nars torde den gamla Psalmen på många stäl-
 len befinnas bättre. Så äro dessa verser,
 ur 1:a str.

„Från himmelen är ingen fänd,
 Och ingen här på jorden fänd,“ ---
 trots den korrektare diktionen wida mattare än
 de motsvarande gamla:

„Från ewig tid är ingen utforad,
 I werlden är ingen människa boren.“ ---
 Somma anmärkning gäller äfwen om följ-
 verser i 2:a str.

„Och låt mig tro att du så huld,
 Hos Fadren har betalt min skuld“ ---
 om hvilken tro en christen icke kan bedja,
 ty om han ej har denna tro, är han ej chri-
 sten; och äfwen i afseende på dessa, ur 3:e
 strofen:

„Gif mig af din barmhertighet
 En tro som är den räta:
 Så att, då jag din wilja wet,
 Jag den i werk må sätta:“ ---

men den räta tron, är att wi menniskor icke
 kunna i werket sätta Guds wilja, utan består
 all vår rättfärdighet i tillignandet af Christ
 förtjenst. — De gamla, motsvarande verserne
 låta sålunda:

„Och säg thet tinom Fader huld,
 Att tu betalte mina skuld“ ---
 „Gif mig af tine barmhertighet,
 Eben rätta christna trona,
 På thet jag tina kärlighet
 Må innerliga röna:“ ---

Nya sången har äfwen ett mererfel. I 2:a
 str. 3:de vers, är ordet Genom nyttjodt så
 som jamb, då det twertom är en troché.

N:o 242, är deremot blott en obetydlig
 förändring af motsvarande gamla Psalm.
 Sidesta olitheten finnes i de 2:ne första vers-
 serna af 4:de str. — Nya Psalmen:

„Gif att jag alltid må i dina budord wandra,

Enfredsfull med mig sjelf (?) och kärleksfull mot andra." ---

Den gamla åter:

Gif att jag alltid må uti tin budord wandra,
Och alle hwad tig är ledt med allo lit för
andra." ---

I semsdresse hwarmed Rec. måste gifwa sitt bifall åt Choråt läsart:

„O! att jag kunde så min forta bana wandra,
Att Gud mig bifall gaf, när jag förddms af
andra." ---

Den följande är swag och sakfids. N:o 243 åter en lyckad omarbetning af g. Psb:s motsvarande Sång. D:r Odmann har Åfwen bearbetat denna Psalm, och äro, enligt Rec:s öfvertygelse, hans läsarter af 4:de och 5:te, 6:te stroferna, bättre än de här antagna. Synnerhet af 4:de str.; ty så i gamla som i den närvarande sången, införes Gud sjelf talande, hwilket hos den enfaldige kan lätt förwilla: ett misstag som af nyssnämde Förf. är undwifet.

N:o 244, har samma verstaft som den under detta n:o i g. Psb upptagna sång. Åfwen råder betydlig likhet mellan nya Psalmens 1:0, 5:te och 7:de str. och den gamlas 1:0, 11:te och 13:de str. Men föröfrigt så många olikheter, att de ömsjiligen kunna på engång användas.

Herrens Psalm under N:o 245, i g. Psb. är här alldeles oförändrad upptagen, såvida man ej auser den moderna rättskrifningen för en förändring.

N:o 246, har Åfwen undergått få förändringar. Bland dessa wet Rec. icke om följande: „All min kraft jag har af dig." ---

Såskän jag i synden swåmrat,
Öfta mot din wisse stråswat" ---
i stället för:

„En jag hoppas uppå dig" ---

„Såskän jag i synden swåmrat,
Öfta mot tin wille stråswat" ---
just woro nödwändig.

N:o 247, är deremot mera betydligt, ja, man kan säga helt och hållet omarbetad, och har derigjennom onekeltigen, i alla afseenden, ganska mycket vunnit. 3:ra str. 4:de vers, förekommer dock ett oanmärkt tryckfel, som måste ändras. Der står sig i st. f. dig.

W:d sid. 366, widroga Bortpsalmer. Den första bland dem eller N:o 248, är ny och ett sant och rörande uttryck af ånger och förtröstan. Följande vers „Å! att jag mig ej ömsvänt för!" förekommer endast Rec. anstötlig. Men huru innerliga äro ej dessa strofer:

„O we! jag kommer då försent!

Jag dåre, som likwål förment
Mig ega tid och stunder!

På werlden lekte all min häg
Den långa dag; och jag ej såg
Hur solen sjönk derunder.

O we! hur jag mitt wål författ!
Det indetnar, å! det blifwer natt:
Och werlden mig förfjuter,
Och himmelen sig sluter."

„O Herre! slipper jag ej in?

O Fader! är jag mer ej din?

Har jag ej bröllopskläder?

Skall jag nu gå den mörka stig,

Der ingen stjerna lysr mig

Och ingen wän mig gläder?

Å! finns i himmel och på jord,

För mig ej mer ett tröstens ord,

Com hjertat wedergwecker

Och hoppet åter väcker?" ---

Den som mera glödes af en så kallad lätt vers, en bildlös, wattenklar diktion och ett rent språk, skall wiserligen egna sitt bifall åt den af Comiteen upptagna Psalmen under N:o 249, framförd Konung Erik XIV:s sång. Den åter, som för innehållers djupa innerlighet

och genomträngande kraft, öfverser bristerna i formen, skall misserligen här sakna den gamla Psalmen; och Nec. måste bekänna sig vara bland deßes antal.

N:o 250, är en ny, kanske för ordrik, men annars icke mislyckad, Sång.

N:o 251. Mellan 1:a, 2:a, 6:te, 7:de och 8:de str. i den nya och gamla sången råder mer och mindre öfverensstämmelser. 3:de, 4:de 5:te och 9:de i den nya afwika åter alldeles från de motsvarande i den gamla. Synnerhet är den 4:de str.

„Det hätar ej, att mäktig och nådig her, Att vara lärd och menniskowisdom weta, Att efter minsk fring watten och länder leta, Att pustande på fädernas mull arbetas.“ —

så modern, att den hardt når är opsalmisf. Den egna mystik som omgifwer denna Psalm, i sin gamla ekonomi, är öfwen, genom omarbetningen, alldeles försvunnen. Och dock är den så homogen med versörten.

N:o 252 och N:o 253 äro båda omarbetningar af gamla Psalmer. N:o 253 är mer förändrad, och i anseende till sina råta folksa rim, behöfde den gamla Sången det öfwen mera. N:o 252 har blifwit något för ordrik. Så t. ex. hwem finner ej denna låsart matt:

„När jag till bättring ej är sen,
Som David och Manasse ren,
Du i dit blod wig twager.“ —

mot denna;

„Och will att tu af syndens men,
Som David och Manasse ren,
Uti ditt blod mig twager.“ —

N:o 254, är ny och icke utan anda. I sista strofen skrivar man sig dock bland lifwets öden.

N:o 255 är omarbetning, men långt under den gamla Psalmen, af Biskop Spiegel. Endast slutet af sjerde strofen är i den nya:

„Då faller på mitt bröst en sten,
Af sorg försmäkta mina ben,
Min blod af ångest stelnar;“ —

starkare än i den gamla:

„Thet warder tungt och swårt som sten,
Och lemwar uti mina ben
Alsingen frid och stycke.“ —

Men för öfrigt hwad är, t. ex.

„Med synderiskan jag till dig ser
Och faller om ditt kors och ber:
O Jesu dig förbarma.“

Och:

„Men all min ånger, all min bot
Kan ej min skuld asplana,
Ej frälsta mig från öddens bot,
Och ej från syndens wana,
Och du, hwars blod der frömmar ner,
Ej hos din Fader för mig ber.
Och länder mig din Anda.“ —

Och:

„Ack! jag har leswat werlden lif,
Och, för des fröjd, på qwal blott rit,
Din salighet föraktat.“

mot deßa låsarter:

„Och wille gerna gråta blod,
Om thet i mina krafter fod,
Att jag thet kunde göra.“

„Men ack! min blod och all min gråt
Kan ej min synd asplana;
Ett blod, o Jesu! har förwått
Mig rensa, och kan mana
In för Gud Fader godt för mig,
Och talar ej så frängelig,
Som Abels blod thet ropar.“

„Jag hafwer leswat werlden lif,
Och föllit min egen wiljas swik,
Ett kors förgätmigt och hatat“ etc.

Att omarbetningen är bättre rimmad, kan ingen neka.

N:o 256, har i närvarande Förslag endast undergått obetydliga förändringar, wid hwilka ingenting mer är att anmärka än det falska ritmet i 4 strofen: wa mot anlete.

No 257, är ny och affattad i den opsals miska daktyltaktan. Den religiösa tugifvelsen har icke varit jemn, ty i den händelsen skulle förf. wist icke, för effektens skull, i 3:e str. fallit på den underliga ideen, att framställa Syn-daren, med Gud uppswer sig, helmetet inunder och syndernas klagande ljud samt lagens dunder på båda sidorua. Sången är annars icke utan wackra ställen.

No 258, är äfwen ny och wiserligen, på det hela toget, bättre än den föregående. Endast skulle Rec. önskar att sakna 3:e str.

„Men skall rätt mitt hjerta swida
För hwad jag gjort Gud emot;
Ack! må Davids sorg och qwida
Sinna i min syndabot:
Må Manasse bättringsljud
Blå mitt bönerop till Gud:

Må jag med förtröstan klaga,
Lätlig Herre! för din aga.“

Den tyckes vara författad senare än det öfriga af Psalmen. Det är ingen innerlighet i detta Bibliska beläsenhetskyr. I 5:e str. förekommer äfwen ett rimfel. — Christe symphoniserar icke med bewisse.

No 359, är omarbetad, och stundom bättre, stundom sämre än gamla Psalmen. Bland Dr. Ödmanns Ryttsånger finnes äfwen en omarbetning af denna psalm, som utmärker sig genom en renare hållning, en säkrare poetisk organisation än den i Comiteens förlag upptagna, fastän den betydligare skiljer sig ifrån den gamla sången.

(Forts. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Anteckningar om Napoleon Bonaparte; af en Man, som i 15 år är ståde omgifwit hans Person. Stbm. 1815. 126 sid. 8:o.

Originalet är tryckt i Paris år 1814, och såsom författare har man wetat uppgiwa än Bonrienne, är Kustan, än Bost-Montbrun. Förf. försäkrar strax i början, att ingen närmare känd Bonaparte än han, icke engång B. sjelf: det måste wara Jag, säger han, för att kunna betjena sig af ett sådant ytrande. „Desa mémoires te-crères innehålla, i det hela, wäl soga nytt för historie-forskaren, men dock mångt karakteristiskt drag, för den som samlar alla data till uppkand af denna märkwärdiga mans bildning och utveckling. Wi wälse följande utdrag: „Allt ede hos Bonaparte, efter återkomsten från Egypten, det han hade en stor plan i sinnet. Den

märkwärdiga 18 Brumaire Fred allt närmare. Några dag & före hans besök i Gemhundra-rådet, rådde man honom att insinna sig derstädes med en stark betäckning. „Om jag insinner mig der med troppar, sade han, så sker det af artighet för mina wänner; ty jag har werkligen den största lust, att wisa mig der, såsom Ludwig XIV. i Parlamentet, nemligen i fidsor och med piskan i hand. Stolt och herrskande af naturen, utvecklade sig denna karakter ännu mera hos Bonaparte, sedan han uppstigit på mantens tron. Allt som omgaf honom, kände tyngden deraf. Äfwen hans bedder stigo ofta af honom uppbåra hårda och skarpa ord. „Om Majestätet — sade han en gång till sin broder Hieronymus — står skrifwet på Romungars panna, så kan ni resa incognito; ni skall icke blifwa upptäckt.“

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f v e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 5 .

S j e t t e B a n d e t :

J u l i - D e c e m b e r . (N : o 2 7 - 5 2) .

U p s a l a ,

b a s B e i p e t o c h W a l m b l a d .

© 1881

THE HISTORY OF THE

UNITED STATES

OF AMERICA

1881

© 1881

© 1881

© 1881

© 1881

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 27.

Lördagen den 8 Juli

1815.

R e c e n s i o n e r :

Underrättningar wid det af den Kongl. Psalmskommitén utgifna Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Stockholm 1815. 88 sid. 8:o.

Man må ej neka Förf. af denna lilla Bok wälmeningens förtjenst; men derta är också så det enda loford, då man will säga någonting fördelaktigt om närwarande skrift, man billigtwis kan tillägna det Förf. Ty bland alla satser, som här utträs, gifwes ej en enda, hwilken ej är falsk eller bygd på en oriktig princip. Wi wilja då genomgå dessa anmärkningur i den ordning de här förekomma, mera i ossigt att utpeka det förwända och grundfalska, än deröfwer ingå i en wididstig bewisning, onyttig i en tid, då sanningen, äfwen i Religionen, återtagit sin urgamlta rätt, och skändens och fördomarnas dimmor ej mera skymma Wäktarnes ögon.

I den mån snillet, kunskaperna och smaken, heter det på första sidan, i sednare ären lyckligen förenat sig med Religionskän-

slans värma och lif, att rena och uppbygga andakten i våra Tempel; — — — i den (samma) mån synes mig äfwen i sjelfwa erfarenheten bewisadt ofogget hos dem, som ännu hata i våra Gudstjenster (! — eller gifwes det mera än en Gudstjenst?) alla tecken af en sednare tids obling." — Frågas först: hwad smak har Religionen? eller hwilken smak är der den säkraste och solidaste? Och Snillet och kunskaperna hafwa då helt nyss infunnit sig i vår Religion? Skada, att ej ärtaleg uppgifwes. Det är någonting högst widrige, att höra dolika meningur uttrade af en Förf. som sjelf är Prest (sid. 5.). — „Reana och uppbygga andakten i våra Tempel!" Wära såders andakt war då helt oberydlig och fide nemligen ur en oren källa, widskjeddens. Föf. medger sjelf (sid. 8), att Religionsföraktet twersom nu för tiden gripit omkring sig — „emellan Kyrkan wid sina ätgärder ofta qwarstade nar efter, i stället att den alltid borde föregå tidens anda." — „I våra Gudstjenster tecken af en sednare tids obling." — Är då Religionen en annan än den war i våra såders dagar? Är Gudstjefkan ett ceremoniel, som omskiftas

efter dagens nyheter, och Religionen en decka, som ombyter dräkt efter hvarje modespåfinnarens nycker. — „Och vår äld. religionsodling,“ hvar finnes den? Nec. har icke hört talas något derom, allraminst i Sverige. Arminstone bewisar ej denne Förf:s bok annat än förvirrade begrepp i salighetelärens första grunder.

„Om anledningarna, att af Nya N. B. s. förändringar efter krasivet och tidens odling frukta för den samtidiga fromma enfalden, äro färre och mindre betydliga; lära de wara så mycket större och betydligare att af (genom) onskörligheter emot smakens och odlingens förändringar frukta för tidens lätsinnighet.“ — I gamla tider skref man andaktsböcker för den fromme christne, som i Religionen sökte tröst och vederquicke: man fruktade icke då dårskapen och lätsinnigheten: man föraktade dem. — Den satsen hör således til „den senare tidens odling,“ att böcker skola inrättas efter dårens och begärbarens sakkunniga önskingar.

„Efter de högre folk klasserna bilda sig ger na de lägre. De förres kallförmåga eller förakt för Salighetelärens Ord tillskrifwes så som första anledningen, något för Religionen widrigt uttryck eller omdöme de hört,“ (sid. 10). „Men hurudant är nu sättet — skägar vår Förf. — att samla smillet och smaken, bördens och rikedomens i Herrans tempel?*) Swar: „Man skall läsa Förespråket till Lehnbergs Predikningar om hans predikosätt, och derpå Lehnbergs tryckta Predikningar (sid. 10); och så komma smillet och smaken, slården och läts-

*) Dessa ord äro affrisna. OriginalFörf. vill ej blott samla smillet och smaken, bördens och rikedomens i Tempel, utan äfwen de odlade lederna, det fina wettet, sågningen, flyktigheterna, såfångan och de glada umgängesmenningar.

sinnigheten, bördens och rikedomens rullande i sina wagnar, och rulla hem — förbättrade??

Efter dessa förberedelser kommer Förf. till hufvudsaken, nemligen „wäxelsen af Religion och andaktens rening och uppbyggelse.“ Cit af de första hindren härfrö, som Förf. med rätta sätter i första rummet, är nemligen: „Satan och Djefwulen,“ hwilken Förf. ej blott ur våra Religionsböcker vill bannlysa, utan helt och hållet, såsom ett non-ens, förinta. Det kan tywärr icke nekas, att ej Satans person är en stor förförelse för „de fleste af odäbt begrepp,“ och till och med „för de Theologer, som ej stadnat för länge efter sitt tidehwarf,“ men Nec. fruktar mycket att han icke på de grunder, som Förf. sid. 14 anfö, låter afwisa sig. Swertow besvarar han, att om Förf. rådför någon Theolog, som ej allenaast hållit jemna steg med tidehwarfvet, utan äfwen utiit en heliosammare widsöms frukter, skall han förklara honom, att begreppet om Satan ej är ett hjernspöke från muntiden, att den Hel. Skrift ej låter bortserges titera sig, utan är wäsentlig för Christendomen, och har och måste, under olika former, finnas i hwarje Religion. Nec. fruktar, att filosofhen skall bewisa honom, att det Onnda finns, är werkligt, och således ej blott en negation af det Goda, och att, om det gifwes ett individuellet Wäsende, hos hwilket alla fullkomligheter lefwa, så måste äfwen det Onnda förbildas af ett Individuum, från hwilket det Ofullkomliga utgår. — Men om någon Psalm-skald hyste den öfwerlystelsen, att Satan och Helvetet blott wore ett foster af widspellsens blinda fälor, måtte han deraf skulle låta hindra sig, att anwända dem, såsom bilder eller poetiska ideer i en psalm. — Wist icke. — So; swarar Förf., ty han hyler om Poesien lika enfaldig

ga begrepp som om Religionen. Så här ta-
 las sid. 15, der warsamhet wid bruket af poes-
 tiska talesätt i våra psalmer föreskrifves;
 „Ankade för gudaktighetens väckelse eller in-
 derhållande, blir icke om den första frågan:
 huru skönt är detta sagdt? utan: huru trö-
 stande och öfvertygligt.“ — (S förbigå n-
 de månne det i grundén gifwes något rō ran-
 de som ingifwes af ett skönt föremål, eller
 något verkligt skōne, som af öfyna sinnen
 kan åskådas utan rörelse.“ Men vidare:)
 „Mera den yttre (menas förmodligen metern,
 som ej är den yttre Poesien, utan Poesiens
 form) än den inre Poesien (!) hörer till en
 psalm, som för munnen ej kan umbära den
 södra. Den snare deremot är egentligen in-
 billningens språk och illustrationen icke blott hem-
 rättighet, utan en förbindelse, hwaröfveran
 hon skållan lyckas att vinna sin ändamål, nå-
 jet af ett inbillningens ädla spel. Detta
 profana (!) hjälpmedel bör deremot icke tillå-
 tas i en andelig Sång. Dett ändamål är
 heligt, och dess medel så icke wåra bedrågliga:
 det verkan bör icke upphöra med ögonblickets
 förnjehelse eller förfwinna wid eftertankens be-
 traktelser. Poeten derföre, som lånar sin ta-
 lang åt framställandet af någon helig sanning,
 synes aldrig eller högst sparsamt böra tillåta
 sig öfwer det verkliga förhållandet (?) någon
 utflugt på Fantasiens wingar.“ — O Luther!
 o Spiegel, mån af kraftens och den grund-
 fasta gudaktighetens ådrar, hwad skullen I så-
 ga åt en Warelse af den nyaste religions-
 smaken och den så kallade odlingen, som upp-
 träder med det påståendet, att Poesie ej får
 gifwas i en psalm? En sådan mening för-
 tjente intet swar, om den ej belades af för-
 kändigare män än Bök., hwilka äga en hög
 åkt af Religionen, men en desto lägre af
 poesien, hwars förening med Religionen de

för denna anse wånrande. Wore Poesien
 ett blott ghetel, en lek utan betydelse, ett doc-
 spel af en feberhetsad inbillning, då förnes
 drades wißerligen Religionen genom Diktoms-
 siens färgor. Men Poesien är wißerligen nå-
 ganting mer än irrbilderna af en yrande
 dröm: den är framställningen, i sinnliga, så-
 ledes förgångliga bilder, af det Ewiga, Hög-
 sta och Gudomliga; den är, betraktad från dess
 formella sida, utan realitet; men dessa färgor,
 bilder och gestalter uttrycka en sann, en helig
 Idee. Och denna Idee, i sin högsta bemär-
 kelse är Religionen; som sjelf, kropplös, måste
 i Poesiens klädnad uppenbaras för köttet,
 för den kroppsliga människans hjerta och sin-
 nen. Derföre är hela Bibeln skrifen, ej i
 ett abstrakt språk, utan är hel och hållen en
 lefwande poesi, nemligen den högsta; och der-
 för tala Moses och Profeterne och Jesus Chris-
 tus icke i moralpredikantens lärtan, utan i
 det gudsuppsydda hjertats fulla tungomål.

Ej blott „det höga Snillet,“ utan äfwen
 det wanliga sunda människoförståndet „förtrö-
 nas“ således verkligt på Bök., då han sid.
 16 förbjuder Psalmisten att nytrija sådana ut-
 tryck, som i några af de tadlade Sångerna,
 der själen lyfter wingen, der tanken, att
 fatta den Öändlige, förgåfwas mattar sin
 winge, eller Ps. 102, hwarest skalden strö-
 stjernor såsom gulddoft på den Ewiges
 mantel, af det skäl att den enfaldige, ge-
 nom dessa skönheter, som „öfkyldigt (!) för-
 tjusa den bildade smaken,“ kunde „förledas
 att föreställa sig själen, såsom verkligt bewin-
 gad, eller såsom verkligt klädd i en man-
 tel.“ Nec. kan ej begripa, hwilken olycka
 derigenom skulle uppstå, helst en menskelig san-
 tasi aldrig kan tänka sig själen utan wingar,
 eller Gud annorlunda än i menskelig skenad,
 åt hwilken inbillningen lånar Konungslig

drägt. Olycklig den, hwars själ känner sig i saknad af wingar att uppsvinga ur jordkretsens rymder; och hwars Gudom blott är ett Abstraktum, ett postulat af förståndet, men utan lif och tillwärelse för fantasien och hjertat.

Sid. 16 radlas Psalmen N:o 195, så som full af „förwillande och för Gudaktighe-
ten orjensliga begrepp, och utan allt religiöst värde.“ Denna Psalm är dock efterskrifwen en bland Verldens största skaldar, som på sin tid ansågs drifwen af ett „Religiöst“ intresse: Esajas. I allmänhet kan ej Förf. nog ofta uttrycka sitt misshog mot dessa andans män. Sid. 91 warnas man, att ej för mycket hålla sig till Konung David, utan till Biskop Lehnberg. Ty Lehnbergs Predikningar och Leopolds Filosofihistories Epökradsplan*) äro Förf:s enda symboliska böcker.

I det föregående hafwa wi sett vår Auctor uppträda som Satans förklarade motståndare. Denna iswer hör i wißt afseende ganska mycket gillas. Mera owäntadt är att sid. 17 se Förf. gå ut ur Swenska Församlingen utrota berget „Zion,“ och ur vår kyrka banna Ihsa Herrans Englar „Cherubim och Seraphim,“ ja Herran „Zebaoth“ sjelf — — — såsom „tomma ljud utan begrepp.“ Kyrie Eleison och Gosianna skola öfversättas. Hallelujah heter: Loswer Herran. o. s. w. Men nigheten, det är sant, känner ej dessa ords etymologi, kan ej resolvera och afleda dem från sina radicer: men i sekler sjungna i Swenska kyrkor, hafwa dessa ord först i vårt århundrade blifwit oförståndliga och för hjertat meningslösa? Wi tala ej ändock om den oersäktliga förlust, som musiken genom uppeffring af sådana ljudfulla ord, som Hallelujah, Gosianna, o. s. w. skulle göra.

*) Hwaribland annat det påstående förefinner, att fruktan för spöken war okänd för forntidens.

Öfom Jubilla talesätt och liknelsr fastas vidare sid. 18. Herrans portar, Herrans gårdar, Herrans berg, hwarmed allmänheten antingen tänker ingenting eller blott på wanliga portar, gårdar eller berg.

— De i Psalmerna förefemmande uttrycken krossad, förkrossad, dem Förf. anser „tillhöra en irrlaftig och båkande gudsdyrkan,“ skola utbytas mot sorgsen, ödmjuk o. s. w.

De öfriga anmärkningarna (sid. 21—33) beträffa språket hwilket, i afseende på ortografi och diktion, skall i Bibel och Psalmbok fullkomligt inrättas sådant det är 1815 skrifwes. Då Förf. i wida wäsentligare ring misstager sig, wore det en obillig fordran att förnä honom att inse, det Guds ord ej så göras om hwar tionde år, att Förf:adernes språk mera kraftigt uttrycker forntidens anda och till våra hjertan talar i en wida mäktigare ton. Då här om i denna tidning redan är utförligt handlat, må här sparas dessa anmärkingar. Öfom prof på Förf:s underliga smak, må endast anmärkas, att då gamla genitiv ändelsen dödsens, accusativ den dyrkan, dativ Herranom, Gudi, ogillas, anses blott den obehagliga, af ingen senare werklig skold nyttjade paragogiska ändelsen er (goder, löfer) förtjena bifall, sid. 25.

Sid. 34 widtaga detaljrade anmärkingar. De äro ytterst lödliga och yrliga, uppehålla sig blott wid ett ord eller ett uttryck, som Förf: factarn sunnit antingen för widskräpligt, gammalmodigt eller poetiskt, i utbyte mot hwilka en annan, merendels mottare och sämre, läsart föreflås. Således, der Satan förefemmer, måste enligt Förf:s mening, läsas Irefstern, Ondskan o. s. w. Några prof må här intogas: sid. 41:

Trygg wid Herran Zebaoth
Wilt jag gå mitt mål emot;

bättre påstås det böra heta:

Trygg mid herran, i allt hot o. s. w.

Sid. 47 „Från Zion sträcks din spira ut!“

i hvars ställe föreslås:

Från höjden . . .

Sid. 48 „Zions Gud är hög och stor“

Hellre, enligt Förf.:

Gud, vår Gud är hög och stor.

Sid. 66 „Se, Templets portar öppna sig;“

bättre föreslås nu vara:

Se, Templets dörrar öppna sig,

såsom „rättare ester vårt språkbruk.“

Sid. 79 „Den frukt, uti des stöt wi skänkt,

I gyllne mognad lysar.“

Måttare skall det nu heta:

Det frö uti des stöt wi skänkt

I gyllne frukt er lysar.

Sid. 49 i stället för denna måtning:

Din herrlighet i Solen strålar:

Hon är den blisk, Du jorden skänkt:

Hvart gulddoft, på din mantel skänkt,

En werld är som på säket prälar:

föreslås följande förändring:

Hvart gulddoft, på din Himmel skänkt

En werld är, som för dygt prälar.

Den anförda versen, sådär den i Nya Psalmsboken läses, innehåller en måtning, som hör till Schönheterna af första ordningen: den läser art Förf. föreslår, är en astronomisk lära, som på prosa inhämtas på första bladet i Djurbergs lilla Geographi. Så platta och trivialiserande äro de flesta af denna Förf:s ändringar.

uppsatt af Coyer den 11 Febr. 1692 och första gången tryckt i Stockholm 1775. Vid tryckningen har man förmodligen begagnat sig af en wårdsldstagen copia, ty de fel mot Grammatik och interpunktering, som här i öfverslöd träffas, kunna icke gerna skrivas på en Hof-Canzlers räkning, som lefwade under Carl XI:s regering. Sålunda en gammal folkstradition förtjente den wäl att genom tryck bevaras; dock saknar man ogerne här en korrekt och säker teckning af Hornet och Pipan. Då dessa, — man må nu tänka om deras trossertraktion hwad man behagar, dock onekligen äro märkwärdiga ålderdomslemningar, skulle en grundelig historisk undersökning om dem icke vara utan intresse. I förhållande torde wi så meddela följande underrättelser. Ben Linné såg under sin Skånska resa Hornet och Pipan jemte Coyer's handskrift på Pergament hos ÖfversteLieutenanten Coyer på Ljungby 1749. Dnr Hornet yttrar han sig:*) „Det war stort nästär som ett oxhorn, till färgen mörkt mot spetsen nästär trekantigt, att man skulle tro det vara ett Tartariskt Jämselhorn. Det war beslaget med förgylt silfwer och hade silfwerbitar att stå på.“ — „Pipan är krokig och af Eisenben, kan blåsas i begge ändar, som hwara hwarannan ester den torr som Gökens gal.“ v. L. berättar äfwen det förenämde ÖfversteLieut. Coyer höll för sannolikt, att detta Dyrkeshorn warit en Bragebägare. Ritning så af Hornet som Pipan har v. L. bifogat sin resa. — Af skrifter af denna Relation finnas i flera så offentliga som privata Boksbräd. Enligt Warmholtz (Bibl. Histor. Sveog. 1: 221) förwarades en wacker Copia med ritningar i då warande AntiquitetsArchivum. Med en

*) Linnés Skånska resa s. 408.

Relation om Ljungby Gärd, Des Horn och Pipa. Författad af Wilh. Jul. Coyer, Hof-Canzler. Carlskrona 1813, 26 sid. 8:o.

En ny upplaga af den gamla, genom ättilliga handskrifter bekanta berättelse, som är

skadan tillgång på Handkriffter hade det ej borde
kosta Förläggaren någon synnerlig möda, att

Åstafkomma en i tryck anständigare och fela
friare upplaga.

S m å r r e S k r i f t e r .

Kal då Vice Präses i Stockholms Consistorium,
Anekdoter i Clara och Ledamoten af Kongl.
Hedersherrens-Orden, Högvärldige Högskole och
Widberömda Herr Doctor Arnold Asp lund
Tordskärs. Hället i Clara kyrka d. 19 Ja-
nuarii 1815 af Per Samuel Dr y s e n, Theol.
Doctor, Pastor-Primarius och Präses i Stock-
holms Consistorium samt L. af N. O. Stockh.
1815. 32 sid. 8:o.

Calet, i anledning af 2 Petr. 1: 15 intager
sid. 1--13. Wärdigt och enkelt är den wärdnade
wärdde läraren tecknad i dessa rader: „Doctor As-
plund har under hela sin lefnad minnlagt sig derom, att,
efter hans ödd, äminnelsen af hans beinbänden
som lärare, som Embetsman, som förman, som
medborgare och undersåte, skulle gagnande fortsa-
ra.“ Med sid. 14 widtager en Biographi af Doct.
Asplund helt i listtiden uppiatt och lemnad till Hr
MedicinalRådet Dr Odhelius hwilken derwid gjort
några tillägg; (s. 14--23). Begge uppsatserna äro
läsmärda. Ur den senare meddela vi: „Doctor
Asplund hade en swag kroppskonstitution; från un-
domen tlen och sjuklig. Igenom mycket kunskap-
hög, slit och arbetsamhet, blef hans helsa under
ungdomsåren mer förswagad än förstärkt. Hans
enträgna, oafbrutna läsgrivighet ädrog honom i up-
satta flere sjukdomar, ibland andra blodspottning;
en swår flussfeber efterlemnade swag hörsel; ett fall
hade ock minskat hans färdighet att gå. Men i
denne förswagade kropp bodde en stark själ hwars
eldiga art ständigt inleddo honom i tillwärande
kunskap och lärdoms-öfningar. — Hans wäktalighet
på predikstolen war beledsagad af ett så intogande
hiertats språk, att han utmärkte sig wara uppfyllt
af en Pauli anda. De så ofwannående hans
tryckta afhandlingar mittna owerdersägligen derom.
Han öranstade noga allt hwad han som Predikant

sade, och ännu mera frängt hwad han deraf lem-
nade att tryckas “ Till slut följa 4 Bilagor hwar-
ibland märkes Pastoral till kyrkoh. Asplund d. 25
Apr. 1790 (i anledning af des flyttning från Mr.
Elooverå församl. till Clara), af Wellman.

Stockholmska Wremnader, af Tusel be n n e r.
Första Samlingen. Sthm. 1815. 45 sid. 8:o.

Denne lilla krift (som med wisa förändringar
är eftertryckt ur Allm. Journalen) är en satir
af det Kongl. Swenska slaget, det vill säga: en
satir öfwer polis, hyrkuskar, slagtare, bagare, lot-
terispelare, Abderiter, antiquarier och gourman-
der (hwilken skada blott att de ej läsa dessa swis-
ka snilleoffer!). Man ser således att flyttningen
af dessa slaget krifter är best och hållet patriotisk
och förbättrande. Endast de läsare som ej äro ge-
waldiger,hyrkuskar, slagtare,antiquarier eller gourman-
der uppoffras; ty boken, så liten den synes, är af
en öddande ledsnad. 1:a afdeln. utgöres af ett bref
från en landtman, som nu andra gången besöker
Stockholm och des slagtearhus; i den andra spåse,
rar han på Norrebro, men i det följande hör man
ej widare talas om denna Heeren. Ty 3:de Af-
delningen lyfter sig redan till Charakteen af ett
Drama, och den person som i den 4:de spåsekar på
Tulmarkebadet är ej densamma som för ett
dussin ådor sedan grålar med åtare och slagtare.
5:te Afd. är en dålig imitation efter Wieland, och
i den 6:te beskrives en Samling af alla sorter
Stockholms-bröd, ifrån Konung Cyriffoffers Bark-
bröd ända till den nu warande hmetesemlan. Den
6:te Afd. är på engång krogande för stora litera-
tdrer och stora åtare; och wore än mer krogande
om den djupa myskil, hwari hela detta stycke är in-
snept, wore något mindre ogenomtänlig.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 22.

Erbdagen den 15 Juli

1815.

R e c e n s i o n e r :

Först till en kort Beskrifning om Skara Stift; författadt af N. E. Lindskog Filosof. Magister och Teolog. Candidat, V. skar. Domkyrko Späloman och Ledamot af Samfundet pro Fide et Christianismo. I. Häftet Skara 1812. 135 sid. utom Dedication, Företal och Register. — II. Häftet 1813. 244 sid. — III. Häftet 1814. 207 sid. — IV. Häftet 1814. 180 sid. 8:o.

Då Swenska Literatur-Tidningen nu först omnämmer detta för fäderneslandets topografiska kännedom wigtiga arbete, wisje wi i förband förklara, att wi med affigt dröjt till det, genom flera utgifna häften, arbetet kommit fullständigheten närmare, då och wår granskning kunde blifwa mera utförlig.

Skara Stift, så widt det innefattar Westergöthland, har hittrills ej haft någon Topograf. Gabr. Tidgren, Professor i Österländska Språken wid Åbo Akademi, hade ett sådant arbete om sin födelsebygd under händer;

men han hann blott att utgifwa I:sta delen af Westergöthlands Historia och Beskrifning. Stockh. 1787. 8:o, då döden afbröt hans arbete. Denna första del innehåller förnämligast Westergöthlands äldre Historia förträffligt och grundeligt utarbetad, och wi kunna anse densamma såsom en inledning till närvarande Beskrifning öfwer Skara Stift af Hr Lector Lindskog. Rec. har med mycket nöje genomläst detta arbete, som utmärker sig såka så fördelaktigt genom en grundelig kännedom af ifrågawarande ämnen, som en berömd wård noggranhet i utförandet deraf. Wi hoppas att hwarje medborgare och isynnerhet hwarje embetsman, hwars befattning har någon gemenskap med de ämnen här oshandlas, ej måtte lemna detta och dylika arbeten olästa, så framt han annars ej blyges att vara peregrinus in patria, hwilket, sanningen att säga i senare tider varit på modet, och hwad Öfverlsen deraf i sin mån tidit, kan hwar och en, som gifwit akt derpå, lätteligen finna.

Skara Stift och Biskopsödde, det äldsta i Swea och Göttha rike, består af 14 Contracter, hwaraf 10 ligga i Skaraborgs Län,

2 i Elfsborgs och 2 dels i Skaraborgs dels i Elfsborgs Län, hvarom se vidare H. I. s. 1. Ista Häftet beskriver Skara Contract i. Domprostertiet, som består af 9 Pastorater. 2:dra Häftet beskriver Kinnå, Winköls och Wilska Contracter, som hwardera bestå af 8 Pastorater. 3:dje Häftet beskriver Wartosta och Källands Contracter, som hwardera bestå af 7 Pastorater, samt Källands Contract som innehåller 8 Pastorater. 4:de Häftet beskriver Södra Wadsbo och Norra Wadsbo Contracter, af hvilka det förra består af 9 och det senare af 8 Pastorater. Alla dessa här uppräknade Contracter äro i Skaraborgs Län belägna. Då Görf. walt den Ecclesiastiska indelningen är det beynnerligt att han, då han angifwer, om Pastoratet är Regalt, (Görf. har öfwerallt Kongligt, som är desamma; den förra benämningen är dock antagen i Ryrko-Lagfareheten), Consistorielt, Patronelt eller Präbende, kunnat förbigå en lika så nödwändig uppgift, till hwilkendera af de Tre Classerna, hwarje Pastorat hörer. Dec. vill ero, att till följe af det Kongl. Påbudet en sådan classification i Skara Stift redan för sig gått för att derefter kunna tillämpa Prestskapets befördringslagar. Det synes äro minstone så af Ståhls Matrikel (Christianstad 1810), der åfwen för Skara Stifts Pastorater Classificationen är angifwen.

Hwad stelfwa arbetet i allmänhet widkommer, anse wi det åfwen wara ganska berömdvärdt, då man besinnar de många swårigheter, som måra wid dylika skrifter utarbetning i fäderneslandets Statistik och Ekonomi. De hinder, som ligga i vägen för pålitliga och fullständiga underrättelser erhållande, äro i sanning ej de lättaste att undanröja. Görf. angifwer i företalet till 1:sta och 2:dra Häft. sina källor, och bland dem som biträdt med

råd och upplysningar, räknar Görf. isynnerhet Wördige Prestskapet i Stiftet, „som ej trödnat, att under trågen hreswårning, gå mig med upplysningar tillhanda åfwen som jag får förklara, att om jag med denna Beskrifning lyckas att bereda Läfarens nytta eller nöje, är det endast är detta Prestskap, som jag derföre finner mig förbunden.“ Underrättelserna så wida de röra Sökarnarne i allmänhet, deras Ryrkor, öfriga märkvärdigheter och fornlemningar äro wäl utförda och så wida den föresatta kortheten det medgifwit, så utförliga, att i den vägen föga återstår för en granskare att önska. Men om det Statistiska och Ekonomiska kan man ej säga det samma. Det är en gammal erfarenhet, att det är swårt att i dessa mål erhålla fullständiga och tillförlitliga underrättelser. Hr E. ytttrar derföre i företalet: „J anseende till kannedomen af ekonomien å wisa märkliga re Hemman i Stiftet m. m. hade jag wäl dröfkat att kunna wara mera utförlig, men då på min ödm. anhållan resp. Wederbörande ej behagat lemna några uppgifter i detta afseende, har jag warit nödsakad att inskränka min åtgärd till det som ansörde blifwit.“ Af detta och mångfaldiga andra vittnesbörd skönjes, huru Wederbörande i dessa och dylika ämnen äro dels owana dels rädda för publicitet, att förtiga det många finnas, som äga intresse uti, att sanna förhållanden är och blir undandömdt. Men om wårt lands ekonomiska ställning skall blifwa bättre, är det nödwändigt att mera publicitet gifwes åt de ämnen, som i sin mån derpå hafwa ett närmare eller fjernare inflytande. Ty utom det att denna publicitet leder till säker kannedom af våra inhemska tillgångar och behof, beleder den också förtroende i det allmänna. Utan denna publicitet, huru wäl en tjänsta

man, för sina embetsåtgärder förvärfwa sig nödiga insigter? Ännu mera huru will en Riksdagsman ens kunna rådspå om sitt lands wäl, utan att förut hafwa med sin uppmärksamhet följt de åtgärder och de omständigheter som derpå hafte insyrande? Ty will man lika fullt, det må wara i den bästa wälmening, hafwa sitt ord med i laget; anställer man experimenter på märke, och förqäter att wårt land ingalunda har råd, att i slika fall widkänkas förtjänsten. Wi Åberopa här åter hwad som i vår Tidning är uttradt (i Recensionen af Landbruks-Akademiens Annaler N:o 5 af denna årgång) om nödwändigheten af en Statsekonomisk Journal, och det gläder oss att frågan derom blifwit wäckt wid denna Riksdag i ett af Ständernas Utskott.*)

Men wi återwända till i fråga warande arbete. Recensionen deraf kan wäl ej bli annat än ett utdrag: wi skola dock icke så beqwämligt, såsom i andra Tidningar plågar ske, afsärba denna bok, med att astrycka rad för rad några sidor, utan wi wilja meddela en kort öfwerfigt af dess innehåll, allt efter ämnenas olikhet, och först af de städer, som här beskriwas, nemligen Skara, Falköping, Hjo, Lidköping och Mariestad. Den förstnämnde eller Skara, en våra äldsta städer, fordom förre, hade 10 Kyrkor och 11 Kloster. En lång tid efter Christendomens införande war orten härskring Konungarnes hemwift; men ingalunda war Skara den tiden Rikets Hufwudstad som Förf. förmenar sid. 5. Hela staden utgöres af 110 Tomter af olika storlek irreguliert anlagde. Folkmängden angifwes wara omkring 950 personer. Borgerskapets näring består dels af åkerbruk, dels af handel och

*) Se Hr Prosten Grefwe Schwerins uttrande till Särskildta Utskottets Protocoll d. 6 Jun. 1815. sid. 118 och följ.

handtwerk, dels och förnämligast af den företjent de kunna ha wa af de Söderande wid Gymnasium och TrivialSkolan härstädes. Stadens ägor äro: Domkyrkofjorden 164 Tunnesland af bästa beskaffenhet. Stadskjorden inalles 871 T:ld af medelmättig och sämre, samt Brunsbo-marken (afmått och delad på tomterna) 215 T:ld af sämsta beskaffenhet. Stadsegorna ärfölja ej tomterna, utan säljas särskildt. Stadens egande Skog utgör inalles något öfwer 1400 T:ld, war förut i samfällt ägo, men blef för 20 år sedant utmät och delad mellan tomterna. „Häraf har händt att wid dödsfall eller af andra orsaker wisja tomternes Skogslotter blifwit dem fränskildt och sålde dels till andra stadens innewånare, dels till andra Landsboar, åsvenforn torp onlagde och odlingar werfkälda; för hwilka orsaker Krogen blifwit så medtagen att wedbrist för staden redan i betydlig måtto yppats.“ Flanellstryckeri och Tobaks-spinneri hafwa här warit i gång, men beggadera äro långesedan nedlagde. — Stadens Domkyrka är bygd af huggen sten och som det berättas på 18000 aspenålar. Wid påsk är 1150 inwigd, sedan dess byggnad lärer påstått 140 år. Hade förut 7 torn hwar af 4 ännu woro qwar 1799. Efter sista reparationen 1809:10 äro 2 bibehållna last moderat niserade*) I bland Kyrkofruden, som till förre delen är skänkt af Coopiska och Håsthuswudska Slågterna, märkes en präktig Guldkalk med 60 små infattade Diamanter, och patén dertill, tillsammans wägan de 58 3/4 delar lod, gifwen of den bekanta Öfwersten Er. Coop, som i Domkyrkan äsven har sin präktiga hwilostad och minneswård. TrivialSkolan har of ålder warit. Gymnasium Ristade af Drott. Christina 1640, har 7 Lectorer.

*) Domkyrkans födona utseende kan ses af Dabls bergs Svecia Ant. & Hod.

Gymnasiehuset, till hvars byggnad Stiftets Prästerkap gjort berömligt sammanstöt, har 42 alnars längd och 18 aln. bredd. Om antalet af Studerande nämner Förf. intet. Uppgifter här om både för äldre och nyare tider hade dock här varit på sitt ställe. Gymnasii Bibliotek äger eget hus uppbjadt 1748, har icke så länge sedan blifvit i ordning satt, sedan Kongl. Maj:et i nåder anslagit medel af besparade Domprostlönen till husets reparation. Bihumernas antal uppgifwer Förf. wara omkring 5500. Astronomiskt Observatorium, som Rector Schola och Led. af K. Wet. Akad. N. Falk för sin enskilda räkning lärte uppbjaga, blef efter des död 1796 skänkt till Gymnasium, med dertill hörande husplan, astron. Instrumenter och öfriga inventarier. Boktryckeriet blef genom Wist. Swedbergs försorg 1707 inrättadt, då Kongl. Maj:et anordnade till des understöd 20 Tunnor af Domkyrkans Kronotionde, hvilka 1798 blefwo indragna. — Falköping: Des Folkmängd år 1810 war 461 personer. Borgerskapets näring består i Åkerbruk, handel samt de i uppstäderna manliga handwerkkyrken, hvilka, enligt Förf:s utsaga, ej äro obetydliga. Här äro 5 Garfwerier, af hvilka 2:ne hafwa en ganska widåftrig rörelse. Staden skall anses för 12 hela himman. Des tillhörande jord, som är delad mellan tomterna, fast olika, och derifrån aldrig får afhändas, utgjorde, enligt den af sista RoteringsCommissionsen tagna grund, 595 och ett halft T:ld Åker samt 185 och ett halft T:ld Ång, utom för närwarande onyttiga (?) mosar omkring 12 Geometriskt T:ld på hwarje tomt. StadsSkolan inrättad af Dr. Christina. Skolmästaren har 16 Tr Kronotionde och några andra lönefrämänner. — Hjo: bland de minsta städer i riket, hade 1810 en folks

mängd af 405 personer. *) Enligt war Förf. ,,måsta handwerkveriererna och Åkerbruker om Hederu att wara inwånarnes hufvudnäring." Utstådet för hela staden utgde 60 a 70 tunnor råg och dubbelt så mycket hafve. Jordmännen består mestadels af sand, och gifwer skån 3:de till 6:te kornet. Potäter planteras i myckenhet. Jorden årför icke tomterna, utan sälles derifrån. Skogen skulle ej kunna abalieneras, säger Förf., men likwål har man sett exempel derpå i senare tider. Nu för tiden idkas här sjöfart med båtar, som kunna bära 16 a 20 personer och bestå i handelsvägen Wadstena och Jönköping och någon gång Åkersund. Enligt Tunnel skulle förste utgöra en näringgren för inwånarne, men denna uppgift är ätminstone för närwarande oriktig. Förf. förmodar att ,,Götha Kanal, skall medföra fördelar åt wien för denna stad, ehuru siddre fartyg ej synas kunna komma honom närmare än till en fjerdedels mils afstånd." Stadens Kyrka afbrann tillika med en del af staden. En wacker Kyrka af tegel blef derefter uppförd. StadsSkolan har en lärare med 10 och en half Tunna Kronotionde och 11 R:d. i penningar. — Lidköping har sitt namn af än Lidan, som delar den i 2 delar. Den i öster kallas gamla och den i wester nya staden. Den gamla staden hade redan 1446 privilegier af Kon. Christopher och förde en lång tid riktande handel på Wernern, som astog då Mariestad och Carlstad wid samma sjö år 1583 anlades. Drott. Christina skänkte 1651 alla Kronans inkomster af staden åt GeneralFältherren Gr. Jac. De la Gardie, hwilken redan 1615 erhållit

*) Förf. har wid sina uppgifter om Folkmängden så wäl i skåderna som på landet ej angifwit om han sålit Quinquennii Tabellernas eller wärdstalskrifningens uppgifter.

Leckö Slott och Län som Grefskap. Vid 1655 års Riksdag bestod Ständerna att Lidköping skulle återställas till Kronan, med rättighet för Grefwen af Leckö att på egen grund inwid Lidköping anlägga en annan stad, hwilket RiksCanzlern Gr. Wagn. Gabr. De la Gardie 1670 verkställde efter egenhändig planritning, hwarom vidare hos Höf. Till sin nya stad flyttade Grefwen den Skola han fört wid Leckö antagt, med biträdande lärare för lärarne. 1675 anlade han ett Wårhus, hvars årliga inkomster nu utgå 103 R: 18 K:pr Kronationde, och hwarest nu underhållas 12 barn som intagas när de fylle 6 år och utgå när de uppnått 16, sedan de under tiden i Wårhuset njutte föda, kläder, undervisning i Christendom, handwerk, m. m. Genom reduktionen blef denna del af staden tillika med Leckö Grefskap under Kronan reducerad 1683. Lidköpings folk mängd 1810 war 1435 personer. Samla staden, mindre reguliert anlagd, består af 58 tomter och den nya af 130. Den förra åger i skog och utmark 1200 T:ld och begge samfällt innehafwa odlad jord 800 T:ld. Jordmännen sandbländad, men genom circulationsbruk temligen gifwande, så att man efter rågsådet wapligen råknar 12:te och efter wårsådet 6:te Kornet. Den marknad här hålles är en af de större i riket, wid hwilken Westergöthland förser sig med Wermelands produkter, jern, bräder och nåswer och Wermelands inwånare återhämta Spannmål, hwaraf likwäl deras behof nu är mindre än i förra tider. Denna sistnämnda uppgift af wår Höf. bör icke temnas utan uppmärksamhet i frågan om förbud mot införsel af utlänst Spannmål.*) Handeln och

*) I flera af detta årets Tidningar, som i Landsorterna utgifwas, hafwa klagomål warit införda

Sjöfarten härstädes har blifwit listigare sedan Trollhätte Kanal öppnades, och besöka nu stadens fartyg förnämligast Göteborg, Wenersborg, Carlstad och Christinehamn. Stadens kyrka blef på Gr. De la Gardies befohning 1676 anseeligt utwidgad och nästan förnyad och med torn samt 2 nya Kleckor försedd. Utom det att Grefwen hade Jus Patronatus härstädes utnämde han Borgmästare, Rådman, Tull- och Postwerkens tjänstemän, förrättade alla Landshöfdingens åligganden, uppbar af Stadens utskylde hufwen tredjedel och af Sakören kassparten. Wårdigt ystrer sig Höf. häröfwer „om man will kalla de honom tillerkända rättigheter lysande, måste man dock tillstå att de verkliga förmånerna icke warit full ersättning för den jord och den betydliga byggnadsbjelp, som Grefwen meddelade dem som emottog tomtor i hans nya stad eller för de kostnader han använde på Kyrkan, Scholan och barnhuset. Och sjelfwa sanningen måste håra Gr. De La Gardie det wietnesbörd, att han i denna del använde sina rika inkomster till landets nytta och heder.“ (III. s. 151) —
 Martie stad: Städet för Landshöfdingen och fordombdags (1593—1646) för Superintendenten öfwer Wermeland samt Wadsbo och Walla härader i Westergöthland. Staden anlades af Carl IX. 1582 och fick sitt namn efter Hans första gemål Maria af Chur Pfaltz. Folkmängden 1750 war 710 personer, och 1810 hade den öfkat till 1044 personer. Efter branden 1693 anlades staden efter ordentligare och rymtligare plan med råda gator. Säsom belägen wid Wenern, har den godt tillfälle till handel. Den har 8 fartyg. Ett anseeligt garfweri är af Handl. Dyrén anlagdt och inrymdt

da öfwer de betydliga förråd af spannmål, som hos så många producenter ännu ligga ofbrädda.

i Skono bränneri-stenhuset. En strumpfabrik och en yllefabrik äro nedlagde. Staden har jordbruk och af des 117 tomter äro 89 och en half, som hafwa odalågor hvilka derifrån ej få skiljas. Stadens Fog och utmark utmättes 1794 och fördeltes på tomterna. Dessa ågor utgjorde då tillsammans 1832 T:ld. Skoggen består af gran och tall, och på en trokt deraf är någon timmerfog: den öfriga delen har blifwit genom swedjande och intågter nog mycket utödd. Stadens jord är måstadeles att räkna ibland den bästa i Länet. Åkerjorden består af lera och mylla, och gifwer rågsesår, der ända till 20 korner samt af wårtsådet 12 till 14 korner. StadsSkolan förestås af Rektor och Collega. Den förra har sedan 1744 tillika varit Pastor i Leksbergs präbendepastorat. Stadens Kyrka af sten, som började byggas 1593, är 90 alnar lång och 24 bred, samt ganska wacker.

(Fortsättn. c. a. g.)

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Majst i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.
(Forts. fr. N:o 25).

Följande afdelning handlar Om ett Christligt Sinnelag, och börjas N:o 260 med en ny Psalm. Den är lång, tom och matt. Rec. hyser det hopp att ingen Prest skall wara så obarmhertig att låta en församling sjunga dylika tråkiga låror som t. ex.:

„O! må jag christligt stona
Den som mig skyldig är (?);
En broder mig försöna,

När tillgift han begär;
Och, oförtruten, då
När han är obenågen
Att möta mig på wågen,
Jag belä wågen gå“ — —

Eller som denna:

„I hellsans glada dagar
O! må jag tacka dig;
Och wörda dina lagar,
När du tåcks pröfwa mig;
Dig, Herre hdra till
I alla mina öden (?);
Ditt barn jag wara will.“ o. s. w. —

I 10:de str. har meningen, genom en höggfelaktig konstruktion, blifwit otydlig.

N:o 261, är nästan gamla Psalmen, med så förändringar, hvilka skälligt torde kunna kallas förbättringar. Endast i versifikatoriskt afseende förtjenar anmärkas, att enjamberingen:

„Om icke Gud will föra
Mig med sin Andas nåd;“

är nog hård emot gamla Psalmens:

„Om Gud mig ej will föra
Allt med sin Andas nåd.“

Då choralmusikens takt är långsam, och alltid pauserad wid slutet af hwarje vers måste man i Psalmtexten sorgfälligt undwika ensamberingar, och framsör allt icke enjambere de för meningens fullhet oumgångliga pronominer.

Afdelningen Om Talamod och Förnjelse i Gud börjar med omarbetningar af g. Ps. N:o 262, N:o 263 och N:o 264. Den sista har utan fråga i allmänhet wunnit genom förändringen. Detta kan äfwen sägas om N:o 262, ehuru början af 3:e str.

„Swän denna werlden måste jag
En gång mig hådan skiljas.

blifwit allt för ordrik. — Men N:o 263, har icke allenast mycket afwikt, utan äfwen kommit att föga handla om Talamod och för-

ndjelse i Gud. — Deputom hwad skall man säga om dylika infall som Lid och war tyft och:

„Vart i din nåd Det sista brett
Som åt ditt barn du sparar;
War lugn igen. — — —“

Och för öfrigt är wiserligt denna såsart:

„Som guffet rdd Pröfwars i glödd
Dch kan dock ej uppbrinna,
Skall sålamod och winna.“

poetiske bättre än denna:

„Har sade dig: Åkalla mig,
Jag will dig hjelp bewisa,
Att du min nåd skall prisa.“

N:o 266, är omarbetad, och ändringarna, i allmänhet, gjorda med lätt hand. I 1:a str. 5:te vers har dock den söta climax i dessa ord: „Suckar, bidar, trångtar,“ förlorat sin effekt i jemförelse, med det mera ofonstlade uttrycket i gamla Sängen: „Och tig estertraktar.“

N:o 267, är ny och matt. Förf. synes wara en ifrig satirist, ty enligt 1:a str. säger han:

„ — — i alla öden:
Gud är Jumanuel.“

Enligt 2:a str. har Gud Ödet i händer, och enligt den 6:te str. möter Förf. alla öden „med hopp och sålamod.“ — Deputom så wi weta af 4:de str. att

„ — lönen är till möte
Wid pröfwobanans (?) slut.“

Och 3:e str. slutas med dessa tungt konstruerade matta ord:

„Will han ok framgång ge,
Det kan ej någon hindra;
Ej heller någon lindra,
Om icke han, wårt we.“ —

Huru mycket bättre är icke gamla Psalmen, af hwilken wiserligen den nya förräder äfki- ligen minnen, liksom den har lika många stro- fer och samma verstaft.

Afdelningen Om Werldens Wäsende,

Säfsänghet och Söraft börjar med en om- arbetning af g. Ps:6 N:o 268. Att den på de flesta ställen wunnit genom förändringar- na, är oneklige, men lika wist är det, att den här och der ej mindre förlorat. Så är gamla såsarten, i 2:a str.

„Obeständig är vår wandring,
Sjelfwa lifwet ändrar sig!

bättre än den nya:

„Owaragtigt är wårt wäsen
Tidsbedrif och hufwudbr!“ —

Hwilken anmärkning äfwen gäller om gamla såsarten i 3:e str.

„Thet all vår förwandlings stand
Blifwer styrdt af Herrans hand.“

i jemförelse med dessa ord:

„Att jag mina öden har
Stickade ifrån en Far.“ —

I sista versen af 5:te str. har troligen, ge- nom tryckfel, nytta blifwit satt i st. f. bästa.

Hwi skulle Biskop Swedbergs kraftiga Sång under N:o 269, i g. Psb. bortbytas mot den nya, andefattiga och matta, som i Kgl. Committéens förslag har samma N:o?

N:o 271, 272, 273 och 274 äro lätta och lydliga omarbetningar af de under samma N:o i g. Psb. upptagna Sönger, mer och mindre betydliga, allt efter det större eller ringare be- hofwet af förändring.

N:o 275, är ny, jemn och wacker, men handlar söga om Werldens wäsende och säfsän- ghets. Snarare är den en god Botpsalm.

N:o 276. Denna korta men förswarliga Psalm, handlar egentligen om ett christligt för- akt för werldens sniiga frögder.

N:o 277, är också ny, wacker, om man så will, men i sin daktyliska versform, af en sådan totalcharakter som icke synnerligen passas för med det ämne den skulle behandla.

Psalmer i Bedröfwelse, Kors och Ans

fåkning börjas med en ny under N:o 278, som är en ljuf, men lågstämmd andelig wisa. Herrlig, högtidligt triumpherande öfwer nåden wid Frälsarens kors är åter N:o 279; en Psalm full af hög, andelig resignation, och uttryckt i ett kärnrikt sammanträngdt språk. Såsom bewis må dessa strofer gälla:

„Ju större kors, ju bättre Christen:
I elden guldets luttradt är:
I dödens degel syndabristen
Sig dagligt mer och mer förtär;
Och herrlig dygdens blomma får,
Besuktad utaf sorgens tår.“

„Ju större kors, ju mer blir döden
För dig en ljuf och säker hamn
Mot alla lifwets olycksöden (?):
Förlofning är hans rätta namn.
På grafwen korset ställs till slut:
Bewis att du har lidit ut.“

„Så vill jag, Jesu! korset bära,
Med tålmod i dina swår.
Att följa dig, är högsta ära,
Och korsets wäg till himlen går.
Den trycktes suck af dig är hörd,
Och tårars säd blir glädjens förd.“

N:o 280, har samma verstaft, som

den i 9. Psb. under detta N:o intagna Sång, men är fördfrikt ny, och har tre strofer, då den gamla har sex. — Innehållet är medelmåttigt.

N:o 281 och N:o 282, twenne nya och temligen goda Psalmer, i synnerhet den senare. —

N:o 283, är en omarbetning af motsvarande sång i 9. Psb. men kunde wäl behöfwa att ännu engång arbetas om. Så t. ex. är detta uttryck i 1:a str.

„När Gud med mig vill stå,“

både oegentligt och widrigt. Och förra hälften af detta omdöme gäller om dessa verser i 2:a str.:

„Wäl den, sitt öde (?) stälde
Allena i hans råd.“

Till intetdera finnes anledning i gamla Psalmen. — Den närwarande har äfwen i str. 7, ett origtigt rim, neml. wexlingar och arfwingar, nytrjad såsom maskulina rim. Daktylen i jambiska och trochaiska versarter kunna ej undwiskas: men icke må de så användas, att rimmet hwilar på den sista korta stavelsen.

(Forts. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Minne af Lars Fred. Grävander, Medicin Doctor och Provincial Medicus i Stora Kopparbergs Län. Uppläst för några wänner efter hans begrafning den 12 Mars 1815. Sahlun 1815, 22 sid. 8:o.

Sjelfwa minnet innehåller icke några biografiska underrättelser; blott en Charaktermålning af wäntig beskaffenhet. I slutet äro de 5 sista s.

dorna upptagne af Hr Gr. lesnadsomständigheter, hvilka äro korrekt antecknade. Utur desamma må anföras att Hr Gr. war född 1778 och blef Med. Doctor i Upsala 1804. De skrifter han utgifwit, hwilkas titlar i denna minneskrift angifwas, innehålla förnåmligast några Läkare-föreskrifter till allmänhetens tjenst wid gängse swårare sjukdomar i orten.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 29.

Erbdagen den 22 Juli

1815.

Recensioner:

Förslag till förbättrade KirkoSånger. Till Kongl. Maj: i underdånighet uppgifvet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o. (Forts. fr. No 28).

No 284 och 285, äro nya Psalmer af det moralisktrentidsa slaget, men såsom sådana, alldeles otidliga, jemna, låta och rena. Men passa de såsom Psalmer i Bedröfvelse, Kors och Anfäkting? — Sånger af denna art måste, enligt Rec:s föreställning, icke innehålla reflexioner öfver lidandet, om det följder och ändamål, utan ett kristligt förnöjelse öfverlärande åt Guds tuftande hand, ett triumpherande öfver värdigheten att bära Christi kors, en salig förtrostan på hans kärlek; med ett ord, de måste lifvas af ungefär samma men en eldigare, anda än den som råder i denna strof af No: 284:

„O Själ! låt aldrig modet falla:
Du under korset salig är.
Din Jesus spidades med galla“

Du äfwen då war honom kär;
För dig hans hjerta blöder än,
Han ser din nidd och är din wän.“ —

Derför uppfylla No: 286 och 287, som äfwen äro nya, närmare alla fördringar; i synnerhet No: 287, den ingen lärer neka namnet af en lycklig psalm.

No: 288 är med obetydliga förändringar ur g. Psb. upptagen.

Gamla Psalmen No: 289, „Zion slagar med stor smärta“ etc. är ur närvarande Prof. Ps. Bok utestuten. Detta försarande mot en af de vackraste bland våra gamla psalmer torde hafwa sin grund i en nog långt sträckt renlärighet. Ifrågavarande mystiskt innerliga sång hafwa neml. de så kallade herrnhutiska Pietisterna tillagnat sig. Den nya Sång som i stället här blifwit upptagen är dock ganska wacker, fast den icke uppgår mot den gamla i salfvelse.

No: 290, är en icke betydligt afwikande omarbetning af den under detta No: i g. Psb. upptagna Sång. Men så wäl den gamla som nya sången är egentligen en bönpsalm.

N:o 291, har betydligt förändrade läsare men samma innehåll och strofantal som g. Ps.

Deremot följa N:o 292, N:o 293 och N:o 294, så mycket närmare på spåren de ärenne gamla sångerna, från hvilka de högst obetydligt skilja sig.

Nu följa Bönepsalmer. N:o 295, som börjar denna afdelning, är ganska tjenlig som inledning till en samling Bönepsalmer; ty den har ganska riktigt uppfattat Bönens väsende, och verkningartne af densamma. Men är i utskrifvet nog mätt såsom t. ex. början:

„Skapare! att nalkas dig
Genom bönen du mig lärde.
Hvilken tillflykt kan för mig
Äga mera dyrbart värde?”

N:o 296, är den såsom ett stort andeligt måsterstycke bekräftad Litanian af Dr. Odmann. Anmärkas måste dock, att denna sedna kyrkosång fått samma rum och nummer som en gammal sångvis författad Litanian hade i g. Ps.; men att den ingalunda kan sjungas på Melodien af den gamla sången, då versifikationen i begge icke hafwa någon likhet.

N:o 297 har i omarbetningen, som dock är trogen, blifwit ledigare och kanske språkrigigare, men den poesi som ursprungligen saknades, har icke kunnat framträngas. På sina ställen, är det moderna uttrycket hvardagligare än det gamla. T. ex. 5 str. börjas i nya Psalmen sålunda:

„Låt mig med hvarje man I frid och endragt lesa,

Så widt jag nånsin kan.“

I gamla Psalmen deremot så:

„Låt mig med hvarje man I frid och endragt lesa,

Så widt en Christen kan.“ — —

I 7:de str. beder man:

„Låt mina ben så ro Schvar de så sin graf.“

Att benen skola få ro, derom behöfwer man wäl icke bedja; icke heller har gamla Psalmens Förf. lagt egentliga styrkan af bönen i att benen i allmänhet skulle få ro, utan att de måtte få hwila wid sådernes grafwar. Om än vår tids kosmopolitism försligt detta begär att så sluta lifwet der det tagit sin början, måste wäl dock icke en Psalms författare misškänna den rörande framhet som framkallar denna önskan.

N:o 298, är ny och ren fastän lågstäm.

N:o 299, är G. Olsons allmänt bekanta och mycket brukade Psalm, med några förändringar, som ej alla äro förbättringar. Utminstone ej denna:

„Stor är den Gud i nåd, i makt och wisshet stor,
Som sade: bed och tro, och ske dig som du tror.“
i stället för:

„Ty Fadren bjuder tig, tig kallat och Guds Son,
Att tråda tröfkelig in för sin nådes thron.“

N:o 300, är ny och ganska wacker, i synnerhet har sista strofen:

„Jag skall ej öfvergifwa
Den enda tröst jag har:
Jag skall ej tröttnad blifwa,
Att sucka till en far:
Ack nej, förtwiflan dricke
Sin kalk och glömm dig;
Jag, Gud! dig släpper icke
Förrens du wålsignar mig!“ —

mycken förtjenst af innerlighet och kraftfullhet. Deremot skulle Rec. rösta för uteslutandet af den mindre lyckliga 5:te strofen:

„Mig lär i tid begrunda
Den wäg jag fara skall,
Der dyr a öden (?) stunda
Af seger eller fall (?).
För sent jag mig bereder,
När öden yrker an:
Hwad hjälper, att jag beder,
När werka jag ej kan.“

Hwad betyder här sista versen? — Luther, ssa Dr. hodoxien lärer, att frärlening winnes endast genom Guds nåd, till följe af fast tro på Försonarn, men att inga verk och gerningar dertill äro tillräckliga.

Lof och Tacksägelsepsalmer börjas under N:o 301, med Hr Hedborns bekanta, herrliga Te Deum som likväl här har undergått åfkilliga förändringar dem Nec., för sin del, icke kan gilla. Så är denna sköna strof:

„Gud! Ditt namn kring werlden flakar;
Och Jehowah Ditt verk dig kallar:

Ey förrän jorden grundad war:

Och förrän hällebergen woro

Och stjernorna i rymden foro,

Du war Dig Sjelf blott uppenbar.

I Wäktarens råd

Du utaf ewig nåd

Allt beslutit:

Utur Ditt Råd

Fram werlden brdt

Din anda in i skofket stdt;” —

Nec. kan icke giffa af hwad stäl, uteslutet.

Endast denna förändring i 3:e str.:

„Ålfans knall och blirrens lågor

Och stormens ljud och hafwets wågor

Förkunna, Gud! ditt majestät.” —

kan, om den ej är bättre än förra läsarten, dock ej aldeles oallt;

„När du går på wådrems wingar,

I wågens swall, i löfwen klingar

Gud Zebaoth! Ditt Majestät.”

Men fördrigt, hwad äro de nya läsarterna:

„Helig är Gud,

All werldens Gud.”

All kratts och nåds och wisdoms Gud.” —

„Och då ljuf naturen swalkas,

Med lika offer månan nalkas

För dig, i nattens helgedom” —

mot de gamla:

„Helig är Gud,

All werldens Gud!

Dig Salighet i höiden, Gud!” —

„Och, då ljuf naturen swalkas,
Med friden wördsamt månan nalkas
För Dig i nattens helgedom.” —

Det är wisserligen en ganska falsk föreställning, att en Psalm skall bliwa mera populär, derigenom att man gör den mindre poetisk.

N:o 302, är äfwen ny, men nog lägs ständ för att wara en Lofsång.

N:o 303, är en förkortad omarbetning af gamla Sängen. Då den nya har blott sex, har den gamla Dr. Spegeles Lofsång elfwa strofer. Om de widtagna förändringar äro förbättringar, är swårt att afgöra. Det är dock wist, att den falska tonwigen i denna vers:

„Och de trogna ej aldimer;”

bordt undwiskas. Falsket accentueras äfwen i 5:te str. ordet Lofsänger såsom — o — i st. f. — — o.

Ny är äfwen N:o 304 och wacker nog. Fölsande ställe wille dock Nec. rekommendera till en ny omarbetning:

„Din starkhet fattar herdens skaf

Och resen stupar i sin graf,

Wäst man förtröfarn blomstra ser,

Hans rum är icke sunnit mer.” —

N:o 305 är g. Ps:s N:o 305 med få förändringar.

Med N:o 306, en ny Psalm, mor hwilken man just ingenting har att säaa, börjas Sängerna Uti Stora Landsplågor.

N:o 307, är också ny, samt starkare och innerligare är den föregående, men afjordt blott en frigspsalm. I 1:a str. förekommer ett oegentligt uttryck:

„Vår oväns hand, Med mord och brand,
 Mot oss är väpnad worden.“
 Hwem väpnar sina händer med mord?

N:o 308, är den bekanta latinska Psalmen Ausfer immensam etc. med en ny svensk öfversättning. Det är Rec. icke bekant när denna Psalm, med sin hedniskt sapphiska och och således all chorat motstridande meter, blifwit upptagen i Psalmböckerna. I twenne Karholmska Sångböcker, som Rec. sett, finnas de icke; ej heller i de båda äldsta SwensktLutheriska. På tyska gifwes dock deraf en tyf version, författad af Melanchthon och torde detta hafwa förmått vår församling ett upptagen, hwartill dess inre värde äfwen gjort den förtjent. — Den närwarande Swenska sången är wacker om man betraktar den i och för sig sjelf; som öfversättning åter är den nog fri. Bland Umarbetade KyrkoPsalmer af Choräus och Wallin (Ny uppl. s. 118) läses en omarbetning af denna sång, som emedan den strängt iakttagit de Sapphiska verslagarne, för melodien är oanvändbar men här och der närmre slutar sig till originaler.

L. ex. str. 5.

Nos parentales maculant reatus,
 Et caro mentem trahit imbecillam;
 Ergo tam fortem fragilem benigno
 Respice vultu.

hvisken, enligt Comiteens förslag, sålunda är gifwen:

„Bojor wi draga Af den lott wi ärfwa;
 Lustar oss jaga, Grefskeller omhärswa!
 Herre! så swaga, Will du oss förderfwa
 Utan förskoning.“ —

läter i den äldre öfversättningen så:

„Si, jag är af syndelig stamma sprungen,
 Si, jag är i sinnliga bojor twungen:
 Gud! min wanmakt, kost-lifwets (— — —)
 willkor skåda —

och mig benåda. —

N:o 309 är ny. Dessa båda verser i 1:a str.:

„Sjuka, döda, wid hwatann,
 Knappast mer man räkna kon.“
 äro kanhända nog hwardagliga.

En lätt omarbetning af g. Ps:ns N:o 310 står i spetsen för Psalmerna Om Frid och Allmänt Wäl.

N:o 311, är den under samma N:o i gamla Psb. upptagna korta bönen, med följ. förändring: „Gud! gif vår Konung gif vår Öfwerhet wälsignelse och frid.“ från gamla läsearten: „Gud gifwæ wärom Konung och all Öfwerhet Frid Och gode regemente.“ Under en Sjerita (*) följer sedan en ny sång, öfwer bödens thema, af blott twenne strofver. Den är wacker, äminstone första strofen.

N:o 312 är äfwen ny och lektad, ifsynnerhet andra strofen, der det bedes för Nilsens ständer:

„Styrk dem, o Gud! som fädrens bygd
 Med fädrens mandom födda.
 Hjelp dem, som sig för bröders dygd
 Och ljus och tröst bemöda.
 Låt ynnigheten födda
 Af borgarns sit och trefna ro.
 Gif hägn åt äkermannens bo
 Och arbete och gröda.“ —

Den kan också användas såsom en Nilsdags Psalm.

Om Jordens Fruktbarhet och Årets Tider är rubriken på nu följande afdelning. Den börjas med Bön om Regn under N:o 313. Den är ren, innerlig och andaktssfull.

N:o 314, Tacksägelse efter regn. Denna Psalm är ny och är såsom poetisk naturmålning af en icke medelmächtig förtjensf. Men den lånar, enligt Rec:s ömde, förmycket

sitt behog af werldsliga sargor och bilder. Ty
tirader, som dessa:

„Af Solens heta blickar
Förtärd, sitt hufvud blomman fällt.
Ej hjorden swalka hämtar
Wid trädets höljda fram,
Och willebrädet slämtar
Sin nöd ur skuggan fram.“ — —

„På Stördemannens kinder
Man glädjen målad ser,
Och, då han kärwen binder,
Han prisar dig, som werten ger.“ —

har mera utseende af en Matthiäson'sk idyll
än af en kyrkopsalms.

N:o 315. Wår Psalm är äfwen ett nytt,
intagande men kanske också nog idylliskt blom-
sterpoem, isynnerhet 2:a strofen:

„Uti de gröna dalar
Går fria källan fram,
Der herden slå hugswalar (?).
Och wattnar sina lam,
Och blandar sina arwäden
Med fogelkarans fröjd,
Som sjunger uti träden
Sin Gaders lof söndid.“ —

Men slutanvändningen i de båda sista wackra
stroferna är så psalmisk och innerlig, och måls-
ningarne i allmänhet så utan allt anspråk, att
man ej gerna ur samlingen kan bortdricka dens-
na sköna sång.

N:o 316 eller den första SommarPsalm-
men är en naturhymn af den högre choren.
Målningarna lifwas alla af en genuin psalm-
isk anda.

N:o 317, är en omarbetning af Kolmo-
dins Sång, under samma n:o i 8. Ps. —
Minst lyckad är förändringen af 2:a och 6:te
stroferna:

„Hur skön är ej naturen
Uti sin högtidsdrägt!
Hwad kraft, hwad wälslukt buren
På hwarje windens slägt!

Hwad prukt, hwad rikedommar,
Som flöta tusenfaldr!
Allt lefwer, doftar, blommar!
För dig, o menka! allt.“

„På ymnigheten flöda
Med glädje kring vår bygd.
Gör landet rikt på gröda
Gör folket rikt på dygd.
Som bröder må wi wandra
En stund i gruset än;
Som bröder se hwarandra
En gång hos dig igen.“ —

i jämsförelse med originalet:

„De fagra blomsterångar
Och åkrens ädla såd,
De grönkand' ärtesångar
Och alla gröna träd,
De skola oss påminna
Guds godhets rikedom,
Att wi Guds nåd befinna,
Som räcker året om.“

„Wälsigna årets gröda
Och watna tu vårt land.
Gif oss nödtorstig föda,
Wälsigna sid och strand.
Sin fotspor drype af fetma:
Beswisa med tit ord,
Och med thes lufwa stäma
Os uppå thenna jord.“

N:o 318, SkördePsalm; ny, skön och
ypertlig. Endast de här och der förekomman-
de metriska hårdheter lemna granskarn anled-
ning till anmärkingar, t. ex.

„Hwad wårt war, äga andra.“
Dessa alliterationer göra verserne swära att
uttala. Samma anmärkning gäller äfwen
wid ett par andra verser sammansatta af bara
enstafwigheter.

N:o 319, HöstPsalm är äfwen ny och
utmärkt wacker. Första strofen må bekräfta
detta omdöme:

„Si, blomman, lutande och bräckt,
Är menskans life worden.

Lit dödens kulna andrägt,
 För stormen öfver jorden:
 Och öfver haf och öfver land,
 Så fjerran till en bättre strand,
 Nu lustens härar draga:
 Och Herden dem sig tager an;
 De vandrande allena han
 Kan mätta och ledsaga.

N:o 320, WinterPsalm är också ny och långt ifrån att vara mislyckad, fastän den är mera sententids än de öfriga. Dock öfverensstämmar denna icke illa med ämnet. Vintern och Ålderdomen är reflexionens period.

Psalmer wid åtfylliga Tillfällen och för åtfylliga Personer börjas med N:o 321, KæoningsPsalm och ett afsjortt mästestycke. Nec. kan icke afhålla sig ifrån att åminskone offeriva den sista strofen:

„Hell! Landsens Brudgom, i din Skrud!
 Du lyfta skall din ädla Brud
 I ära wid din sida.
 Ifrån din Konungliga stol
 Ditt anlete, lit Herrans Sol,
 Skall ljus och glädje sprida:
 Ev Herren höjer ditt baner,
 Han hörer hwad ditt hjerta ber,
 Och vill ditt verk fullborda:
 Hell dig, du Herrans Smorda!“ --

Så nöjd kan Nec. icke vara med N:o 322 För en Krigsman, hvilken snarare är en god andelig Krigswisa än en Psalm. Dessa två saker äro icke desamma. Psalmen måste oundvikligen vara kristelig, vara för andaktsöfning bestämd. I den måste således allt werldsligt, allt som påminner om blott borgerliga förhållanden, skutas i skuggan, men icke med prunk och ståt ställas till exposition, som i 2:a str.:

„Kanonen dundrar, trumman rörs
 Och krigstrummeter falla:
 Och sådrens rop af höjden hörs

Till mannanvärf och falla,
 Med hoppfull själ och kraftfull hand
 Wi farorna omfamna (?):
 För Kung och lag och fäderstånd
 Wi segra -- eller hamna
 I rätta fäderlandet.“ --

Man omfamnar ju defutom icke med ett hand? --

N:o 323, För en Prest, är en hjuströfig förberfning af Biskop Swedbergs niostrofiga Psalm. Icke blott äro den gamla Sångens 5:e och 6:e strofer:

„Styrk mig med andans kraft, Ein samning at
 utserida,
 Och intet spara straff, Fast jag skal therför lida,
 I tit förswar mig tag, Ev jag ej tala får
 Til hwars och ens behag, Men hwad tit ord
 förmar.“

„Eå jag förkunna skal Lit ord och tina under,
 Ebet ware gudligt tal, Och inga menkosunder.
 Gif att tin goda säd, Som är tit belga ord,
 Af mig må läras rätt, Och falla i god jord;“
 hwilka så wäl och nödwändigt höra till ämnet, uresturna, utan åfwen alla de andra, som blifwit bibehållna, på ett obegripligt sätt förplattade. S. ex. 2:a strofen:

„Jag är bland tina får, Dock hafwer du mig kallat
 Lit herdahyslan swär, Och wården mig befallat
 Om tin dyrkta hjord; Ach herre! huru skall
 En matk på thenna jord Förwätta så hdgt kall!“
 och 3:de strofen:

„Gif att jag ej begär Gods, rikedom och ära.
 Men at jag nöader är Med thet tu wilt beskåra:
 När jag har dagligt bröd, Jag mig åtnöja will,
 Och wånta til min dö, Hwad tu mig sticker til.“
 hea i det nya sticker:

„Jag är bland tina får, Och, om ej du mig leder,
 Jag sielf i willa gå. Men ål du mig bereder
 Det answarsfulla wärf, Det mig så höga kall,
 Att jag ifrån förbärf Din hjord bewara kall(!?)“

„Den lott jag skatte mest, Och finne stor den ära,
 Att, som en wårdig Prest, Förkunna Jesu lära.

Har jag se'n dagligt bröd, Jag mig ätnöja vill,
Och dig i lif och död Allena hëra till." --

N:o 324, För en Bonde är ny. Det är wist riktigt att wilja införa religion och poesi i fattigdomens ensaldiga och inskränka hushållighet (Introite, nam et heic Di sunt); men deremot torde det wara mindre berömdwårde att wilja införa fattigdomen och inskränkningen i poesien: närwarande säng, ett morskyrte till den bekanta danska bondwisan: Jeg er saa fro, jeg er saa frei, jeg er min egen Herre, gifwer anledning till denna anmärkning. Runinstone äro följ. föreställningar icke psalmiska:

„Så glad jag plantar (?) då och där,
Och wet att jag min nödorst får
Af Gud, som werten gifwer.“

„När döden kastar os omkull,
Wi få dock sänjas i den mull,
Det sioft hwarom wi kistwas (!?)“

„Då jag till kyrkan mig beger,
Från grafwens hög jag ofta ser
På fältets rika gröda:
Då synes mig, som Herren will,
Att jorden wäl skall hinna till
Att lesiwande och döda.“

Äfwen förekomma åtskilliga ord med falsk ton:
— o — — o — — o —
wigt t. ex. Samwete, arbete, owäder, o.
s. w. Detraktad såsom hërande till enwerlds,
lig säng är denna sista strof rätt wacker:

„Då skall jag nöjd till sädren gå,
Och af min son mitt sioft skall få
Sitt kors på kyrkogården;
Dock lika godt hwad wärd der står:
Ett ärligt namn och wänners tår
Är bästa mineswården.“

N:o 325, Wid Prestwigning och N:o
326, Wid KyrkoInwigning äro båda nya,
och hwarken rätt goda eller dåliga.

N:o 327 och 328, äro Bröllopspsalmer,
bland hwilken afdelning Nec. icke utan förs
wänning saknat den herrliga Psalm som träfs
fas, s. 57, i 2:a Samlingen af Hr Hedborns
Psalmer. Huru långt står icke N:o 327,
som är ny, efter denna! — Ty hwad an
da eller andligt finnes i denna och dylika
strofer:

„Fridens Gud! lät enighet
Stådt deras bydda freda;
Helsa, lit, förnidsambet
Dem bland dagens mödor leda,
Göra hwilofunden söt
I söttrolighetens stöt.“ --

N:o 328, en omarbetning, är bättre.

N:o 329. På en Södelstedag är ny, och
utmärkt af innerlighet och andakt. De båda
sista stroferna må här finna ett rum:

Hwad mer om hjertat ock skall blöda
Ännu af korsets tyngd och qual?
Jag wet att tidens wedermöda
Och några mulna timmars tal
Ej är att lifna mot den fröjd,
Som wäntar mig i himlens höjd.

O du, som räknat mina dagar
Och känner hwad mig görs behof!
Jag wet att du mig ock ledsagar
Till målet genom alla prof:
Ty är jag nöjd med ditt bebag
Och tackar dig för hwarje dag.“

N:o 330, För ett Barn, har blott obe
tydliga förändringar af den, under samma
Nr: i g. N:o. insagna säng.

N:o 331, är ny, öfwer samma ämne
som den föregående och med den i godhet
jemsförlig.

N:o 332, För ett Barn, som beredes
till Natwarden och N:o 333 För ett
Barn, som confirmeras, äro Medelmåttiga. De

sakna den anda, som finner väg till barna-sinnet.

N:o 734, För en Ungling är också ny och andligt kraftfull, ehuru icke utom förtjenst af enkelhet och varm känsla.

N:o 335 och N:o 336 äro Psalmer bestämda för Föräldrar, bland hvilka den sista är mest utmärkt.

N:o 337, Vid ett Barns Död, är ett mästerverk genom den innerliga hängivna-het till Gud, som utgör lifsom Sångens lifsprincip; genom det sanna uttrycket af den halfsväfsa och dock beständigt frambräande smärtan, och ej mindre genom renhet i diktionen och den yttre tekniska säkerheten. Huru hänförande äro ej t. ex. dessa strofer:

„Allsingen så, som du, fömår
Hugswala den som lider,
Nått föra den, som wisse går,
Och styrka den, som skrider.
Omger mig natt ur dödens hus
En enda stråle af ditt ljus
Kan grafven self förklara.“

„De sorgfulla är du god,
Och wäl bekant med smärtan.
Du offrade ditt eget blod
Att trösta menskos hjertan,
Den lidande du deat till dig,
Och jag wälsigna will den sig,
Som mig till dig kan föra.“

„En dag, du rör och wid den graf,
Som bädas skoft omgäfwet.
Du då den telning, nu bröts af,
Föräldrar återgifwer.
Så kärlek är! Den smärta ger,
Men äfwen genom tårar ler,
Och hoppas än i grafven.“

N:o 338, Vid en Makas död, är en till fyra strofer förkortad omarbetning af den g. N:o. under n:o 331 upptagna flustrofiga

Sången. Stroferna 1 och 3, i den nya följande temmeligen noga efter de motsvarande i den gamla. (Forts. följer.)

N:o I. De Franska Krigsfångarna i Sverige. Stockholm 1815. 41 sid. 8:o med en musik-bilaga.

N:o II. Ande-Grottan. Eftirländsk Händelse. Stockholm 1815. 140 sid. 8:o.

N:o I. angifwer sig såsom Swensk Original-Roman, och förtjenar att i sin art särskilt utmärkas. Ly man träffar ej här detta plumpa stäm, denna idypaktiga qwickhet, dessa widriga och eckliga uppträden, som man är wan att anse ofskickligen tillhöriga den swenska Roman-genren. Wäl äro ej de händelser här berättas, af något äkta romantiskt intresse eller ens genom det owanliga, fångslände nyfikenheten; men de äro med enkelhet framställda, och det behag och den sötighet som råder i stilen, föräder en bildning hos sin Förf., som fördelaktigt kontrasterar mot tonen i våra wanliga inhemska dräng-romaner. (Förf. nyttjar origtigt e i stället för i i wisa imperfekta, såsom weste, feck, geck, i st. s. wifre, fick, gick. o. s. w.)

N:o II. är åter på intet sätt märkwärdig. Det är en Engelsk Röstwar-historia i den bekanta Anne Radcliffiska smaken, med flott, underjordiska gångar, spöken, lofwar, bortröfwade flickor, ädla riddare o. s. w. Den oredda, som kommer på Förf:s räkning, har öfwerf. ökat då han merendels förswenskat det i Originaler förmodligen förekommande frather-in-law med bror, då det betyder swäger. Detta misstag gör genealogien på många ställen nog mörk.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 30.

Söndagen den 29 Juli

1815.

R e c e n s i o n e r :

Michaël Chordt Samlade Skaldestycken.
Örebro 1815. 311 sid. reg. 8:o.

„Dita och ett halft är äro förflutna, — säger Uggisvären, Hr Dr Franzén — sedan Chordt ödd gaf anledning att wänta en uppsäga af hans samlade arbeten; och sju år har man wäntat den af min omsorg, efter min förbindelse med hans Enka.“ Om således Allmänhetens wäntan redan länge varit väckt, är des tacksamhet och förbindelse dock icke minskad, då den nu af Hr Franzéns hand går att emottaga det dyrbaraste af des afledne Wäns egendom.

Efter ett kort Företal, äppnas Samlingen med Förf:s Biographi. Den är författad efter en plan, som i vårt land de senare åren varit temligen owanlig. Man har hittills, i stället af ett Åreminne, endast flyktige och lifsom i förbigående widbrött den aflednes allmänaste lefnadsomständigheter, mekaniskt uttade med triviala reflexioner och prunkande deklamationer. Läsaren träffar åter i denna

lefnadsrekening — hwad han söker — en enkel historisk framställning af Chordt öden, en trogen och karakteristisk målaing af den älskade Skalden, tecknad med alla de nuancer och egna färger, hwarigenom äfädaren erhåller en lefwande och individuel bild. Denna naturligare färgblandning är här så mycket mera på sitt ställe, som läsaren, enligt våra Biographers wanliga förfarande, annars skulle förlorat kunskapen om de små men märkwärdiga händelser, som spridde ett romantiskt intresse kring Chordt första öden. — Född d. 15 Mars 1774 i Christinestad, förlorade hon wid femton år med sin far utsigten af uppfostran och bergning äminstone på denna sidan af hafwet. Dessa hans fars sista ord woro det enda testamente som lemnades honom: „Res till Sverige; sök upp Domprosten Fant i Wexerås, och säg att en döende fader skickar dig till honom, och att din farmor hetat Fant.“ —

Den unge Chordt ankom till Stockholm, utan ledsagare, utan rekommendationsbref. Återstoden af hans rese-costa — en skänk af några Handlande i Christinestad — förswann

i en för ynglingen herrils ofänd fördröfla — försbår och påron. Det finsta Skoppet hade försvunnit från Skoppbron; intet Westerås foring fann han, och i saknad af hus-rum, mat och allt, dref honom hans förwifvan elser snorare lärfsinnighet att taga wårsting. När samsningen och ångren återkom, war dock officeraren nog ädelmodig att återkänka den bedröfwade ynglingen friheten och de resdan erhållna penningarna, så att han kunde uppsöka det främmande hus, „der hans namn aldrig varit nämnd.“ Men för Domprosten Fant war den döende faders patriarhaliska helättning tillräcklig: han gaf denne oflagse och orwåntade slågning fri uppöstran och underhåll så wål under Skoleåren i Westerås som under deß wistande wid Akademien i Upsala, der han år 1797 tog den filosofiska graden. Efterhand befordrad till Docens wid Åbo Akademi (1799), till Theologiä Adjunkt, Kongl. Hofpredikant och RegementsPastor (1802) med utsigt om befordran till Theol. Profesionen i Åbo, tårdes dock hans bröst af en länge nård hektik, som i sörning med en hemlig sinnesoro och tränad, slutade hans dagar, den 3. Juni 1806.

Nedan denna korta lefnadsårder — 32 år — förbjuder läsaren att här wånta mårstersstycken, dem sniller, mognadt af den långa konsten, wanligen i en senare ålder danar. Men en ånnu wigtigare orsak hindrade utwecklingen af Chordis skaldes-anlag: den tidspunkt, i hwilken han framtrådde. „Flera omsständigheter, säger Hr Franzén, hade wårlat, att witterheten ej mer skattades för sin egen skull: hwaraf löhdes, att hennes idlare genom den moraliska, religidsa eller politiska wisten af de åmnen, de behandlade, sökte att bibehålla hennes anseende. . . . Derigenom hånde, att ett mått af snille och talang som

i en liten lortiff blomsterfång med fördel kunnat användas, på ett tidaf icke sådesjåk nästan förspildes.“

De Skaldestycken, som under titel af Prisfrifter utgåra denna boks första ofdelning, gifwa egentligen anledningen att sanna wigtigheten af denna anmärkning. De äro alla utmärka af ett gånfska rent språk, en upphöjd diktion, en wårdad rytm och correct versbyggnad. Men deßa negativa fårtjensfcer äro också de enda förretråden, som grånfsaren kan tillerkänna deßa Prisfrifter; ty de äga fördröfligt alla de brister, som äro ofsljaktiga från denna art eller orart af Skaldkonsten: ett onaturligt wal af åmnen, en onaturlig behandling, ett onaturligt språk, ordståt, widrig oratorisk håning och pathetisk kallfeber. I det Skaldestycke, som står i spetien för denna samling, Sång öfwer Ehrenswård, äro dock deßa brister minst synbara. En Toslare, en Skald, som priår Sweaborgs Skapare, kan ej fela att wåcka uppmårksamhet, åfwen om ej lysande brag af sön poeti gåfwe denna Loffång ett afgjort förretråde framför de åfriga. — Men när skall man i wårte fadernestand erkänna, att Hjeltens minneswård är bildföden, Historien eller Epopen, (om den i wåra dagar är möjlig) eller cohunnen; icke tyran? — Skaldestycket Hppigheten gwarlemnar all den ledsnod och tomhet, hwaropå man redan genom titeln är förberedd. — Trollhåttan är ett lyckligare åmne för Sånggen, men tywår håller Skalden sig föga wid naturen, som kunnat gifwa anledning till skåna målningar, och han betraktar detta menniskofnilleris mårstersstycke från en opoetisk och falsk synpunkt.

I andra Afdelningen, som innehåller Lårosdiker, utmärka wi Twiflan och Skopp samt Ostuldens Hånd: såsom de mest läsbara. —

Mera bekant med Chordt hjerta war Sång-
män, då hon i 3dje Afdelningen uppträder
såsom Elegie. Chordus hode ej af naturen
emotragte det skapande Snillens löfande lån:
men bort gaf honom känsla för des naiva
behag, sinne för det enkelt sköna i Skapelsen,
hjerta för den lidande menskligheten, och dens
na stilla Husida längtan, som besjunger sitt
hopp om Husfare öden. Religionen rände i
hans bröst sin heliga sockla, och, efter en strid
mellan Twislet och Trons förhoppningar, af
hvilken denna Samling bär nästan öfveralt
synbara spår, förjagade misfröskans dimmor
och gaf hans florbeklädda lura denna wemodi-
ga stämning, som utgör des sista behag.
Jcke utan djup rörelse har Rec. genomläst
den sköna Elegien Till mina Barndoms
Wänner (s. 83): hvem skäddar ej utan ljus-
bitter hägtomst tillbaka på försunna dagar,
då hon läser dessa ljud af ett snart kofnande
Hjerta:

Är han glömd, er trogna barndomsvän?

Godt goshar! denna handen fatten:

Lika redlig, räddes hon er än,

Lika redlig i den sista natten.

Detta hjerta måttar än att slå

Lika dmt: af tusen hårda kisten

Mer beträckt, men lika warmt ändå,

Sills det gömmes i den kalla griften.

Redan ägen I en makas samn,

Redan edert knä en ättling waggat.

Och hwad äger jag? ett husligt namn,

Kännande, som swärd, de minsta taggar.

Minnens I den glada julen än,

Och wår hwhita drägt, wår klara stjerna,

Då wi gingo kring som wise män,

Sjånge illa, men dock hördes gerna.

Minnens I den glada sommaris fest,

Hur wi sprungo kapp till blomsterfången,
Och wår folkhet, när wår goda prest
Lög åt dansen och åt segerfången.

Jcke mindre ljus är följande Elegie, som
begräner med denna sköna strof:

Hwar är min graf, hwar är det mörka tjelet,

Der jag skall ensam bo?

Männ någon gång jag skadat detta skälet,

Och trampat det i ro?

Rec. hade skäpat att Förf. slutat med den-
na vers:

Så tag då Jord, tag hulda Mor tillbaka,

Och adm uti din samn

Den ädla skatt, du gaf mig att bewaka

Min aska och mitt namn.

I sista versen i slutstrofen:

Förwara den, till des hon hör den rösten,

Som öbba wäcka kan:

Ljus är den tron: förtäfflig är den trösten,

Och dersjö är hon sann;

är ett misshud och påminner om detta Wols-
taires bekanta tröstespråk: Om Gud icke fun-
nes, borde man dikte honom.

Samma anda herrskar äfwen, till sista
delen, i följande afdelning med öfverkrift:
Blandade Stycken, de flesta författade af
tillfällig anledning, bland hvilka läsarn igen-
känner redan bekanta stycken, som t. ex. Lina-
kans Wisa (s. 106) samt Barmsligheten
mera känd under namn af Lilla Clara; För-
wandlingen (Första gången m. m.), stycken
som wunnit en stor och ännu icke förlorad po-
pularitet. — De flesta af dessa dikter låna
sin täckhet af en enkel naivitet, en öm idyl-
lisk ton eller en stilla klagande trånad. Så
är Den högtidliga Förelösningen ett högst
lyckligt thema, som blott behöft en semiton
af högre, mera idealisk stämning, för att
wara ett förfjusande poem. Helt och hållet
lyckad är den lilla sången till Sommarnat:

ren (s. 116), hvilken vi ej här må vågra
ett rum:

Nattliga stunder
Sänkes mot lunden,
Blomman är redan af daggerfan lyft;
Aspen och linden
Sofva med vinden:
Akt är så lent och så ljukt och så tyst.
Ädle! som vakar,
Och som försakar
Hvilan för andra, kom klåda din lön;
Dagen var mulen,
Stormig och kulen,
Men nattens timma är härlig och stön.
Lyckliga stunder!
Mötta i lunder,
Hvilka den ensamma midnatten prydt:
Muntre ert minne
Dita mitt sinne;
Till det en sommar mig gläder på nytt.

Ännu stönare är den lilla för en del läsare
ej okända affedsfången s. 128, kallad Bort-
resan; en dikt i den enklaste och ljusvaste
tonart. Rec. fruktas ej läsarens förebräelse,
då här affriswer den:

Om jag far bort, så gråter du,
Och Gud din ömhet wedergäller;
Men jag är qwar hos dig ännu.
Och tacksamheten tårar sällar.

Om jag far bort en färd så lång,
Så lång, att jag ej kommer åter:
Så wet jag wist att mången gång
Du saknar mig och mig begråter.

Så wet jag, att du unnar mig
Den ljusva tröst, den himlafugnad,
Att stundom blicka ner på dig,
Och åter se dig glad och lugnad.

Om du far bort, så gråter jag;
Men många stunder jag ej gråter:
Jag reser efter, samma dag,
Och finner dig, och glädes åter.
Och som lyckliga söker af en barnsligt o-

kyldig fantasi kunna vi äfwen ej undgå att
utmärka Eterna (s. 149), De tre Ålbrarne
s. 159, Rosen, Sjärlin och Viet s. 216,
Äfwen som Ord till en finst melodi (s. 112)
samt Jodyll s. 115. Mindre lyckliga äro
de tillfällighetsstycken, som widraga s. 161.
Tsynnerhet hade säkert dessa begge prosa blanda
de skaldestycken — Krigsöfklaring mot
Sr Grefwe C. samt Bref till Fru W. —
utan saknad kunnat wara borta. De göra
anspråk på qwickhet, men innehålla blott tomte
och obetydligt joller. Samma försökade
sträfswande uppenbarar sig äfwen i det miss-
lyckade skämtet: Babels Torn: Deremot
äro Blommorna s. 220, Safflagstis s. 223,
Impromptuer s. 224 samt Flugan och Lju-
set s. 225 icke alldeles misslyckade lyriska epis-
grammer. Några må bland de förnämde
ansöras:

En hwit Ederros åt Charlotti.

En ädel ofuld utan färd,
Är lika sållont i vår werld,
Som denna blomma war för mig:
Jag fann blott en, den ger jag dig.

En Leukoj åt Rosali.

Så ädel blomma sållan gifwes,
Som denna är, min Rosali.
Hon liknar dig och deruti,
Att hon i sömner gerns tröfves.

En Nattviol till Iris.

Den blomma, jag åt dig fördr,
I nattens timma stönast är.

Härefter sälja Psalmer i gamla Swens-
ka Psalmboken, omarbetade. Till Utgifs-
warns eget ombdme har Rec. föga att tillägg-
ga: „Ostridigt hade han (Sörf.) till detta
skaldestyck icke blott den yttre kallelsen genom-
sitt stånd, utan en inre genom sin warma
känsla, sitt enkla och lätta språk. Men utom

det att hans förskil deri ej hunno fulländas innan hans död, hade man den tiden andra begrepp om den reform, vår gamla Psalmbok borde undergå, än man sedan fattat. Wisserligen funnos då redan de ypperliga kyrkofångern, med hvilka Dr: Odman gjort epok i swenska Psalmpoesien; men detta mönster gällde egentligen i afseende på nya Psalmer, och Choraler benäddande åstrafade endast de gamla förbättring. Den råta konsten derwid war då ännu icke funnen, icke ens af hans medtäflare och wän Dr: Wallin, som sedermera till förtjensten af så många egna måstverstycken, tillagt den mindre lysande, men dubbelst flåtbara, att på ett förundransvärdt sätt hafwa råddat de flesta af våra gamla. Eh. är fördrigt ej den ende, som i detta swära och granlaga skaldslag behöft tidens hjälp genom öfning och prof. Emellertid wunno han Psalmer ett utmärkt bifall; och tjena ännu till mängas andakt: hwarföre de äfwen här blifwit äro oförpacta; helst större delen saknas i den nya Prospsalmboken." —

Wid jemförelsen af dessa Omarbetningar med Originalerna, skall man finna att allt, som hör till ett rent eller så kalladt städadt språk, en flytande och säker versifikation, här blifwit åstadkommet; men att äfwen under den yttre glätningen den inre kärnan icke sållan blifwit bortslad. Också trodde man sig den tiden ej kunna göra Religionen större tjenst, än att afläda den alla mysterier, utpressa dess lifskraft och förwandla den till ett moraliskt petrifikat.

Samlingen slutar med några Fragmenter och ofulländade Stycken. De äro följande: Stycken af ett Tal hållet för Kongl. Akad. i Åbo den 29 Nov. 1799; Wennessans Bestämmelse; Sång öfwer

Gustaf III, samt AndaktsPoem: aflesamans mans af ganska medelmåttigt wärde.

Nionde Århundredets Krönika af Brebow, (fortsatt af Carl Venturini). 12te Häftet, Örebro 1813, 260 sid. 13de Häft. 253 sid. 1814, 14de Häft. 253 sid. 1814, 15de Häft. 284 sid. 1814, 16de Häft. 258 sid. 1815, 8:o.

11te Häftet af närwarande intressanta Werk är i denna Tidning anmärkt i N:o 34 af Årgången 1813. Det 12te Häftet fullföljer Skickningen af 1808 års händelser och det 16de innefattar året 1810:11. Hwilka år, rika på stora skådespel, på förwånande omskiftaren och de mest undransvärda uppträden! Wisserligen skola dessa år ej upptaga de minsk märkwärdiga blad i Werldshistorien.

Det första Häftet bland dem, som här sista war uppmärksamhet, lemnar en måtning af Tysklands trostlösa betägenhet: sid. 259—326. Derifrån begifwer sig Förf. till Turkiet, hwarst Mustafa IV af Bessren Mustafa Bairaktar störtas från thronen, och hans bror Mahmud II emottager spiran. Den store Bairaktars anstalter och hjältemodiga död beskrifwas sid. 326—41. Sedan Förf. kastar en blick på de barbariska Nöjwarsstaterna (äfwen i Algier hade en revolution utbrustit den 7de Nov.), på Persien och Amerikanska Fristaterna, kommer han sid. 373 till det Europeiska Nordiska kriget år 1808.—Rysslands folkmängd, som år 1723 skattades till 13 millioner, år 1783 till 27 mill., uppgifwes detta år hafwa wäxt till 35. Dess

Krigsmakt utgjorde 550,000 man: des flotta 32 linieskepp, 18 fregatter, 59 smärre fartyg och 226 toddarfartyg. — I så mycket sämre tillstånd besann sig Danmarks flotta genom Engelsmännernes öfverfall, så att endast 2 linieskepp och några fregatter funnos öfriga. — Wid utseende och brydsam war Sveriges belägenhet. Des landmakt uppgifwes sid. 384 till 43,275 man. I början af året utbröt kriget i Finland, der Levisa war det första ort som d. 22 Febr. öfvergaf sig åt Fienden, hwilken d. 11 Mars inryckte i Åbo. Den 5 Maj öfvergick Sveaborg, med 5653 soldater, 1989 artilleri-pjaser, och den af 94 fartyg bestående skärgårdsflottan. Sedan den 19 Nov. hade Finland upphört att wara Swenskt. — Sid. 315 begynner målningen af Revolutionen i Frankrij, samt det deraf uppkomna, så kallade Portugisiska Spanska Insurrektions-kriget; det slutar detta Häftet och fortgår i det följande, efter en något parhettis Inledning till 13de Häftet, ända till des 79de sida. — Den följande afdelningen beskriwer Österriska Revolutions-kriget. I Pressburgska Freden hade Österrike uppfattat nära 3 mill. menniskor, och genom afträdandet af Tyrolen och Dalmatien lågo des stater öppna och wärmlösa. Sällan har ett större och mera wigtigt krig på hastigare tid blifwit fulländadt. Den 16 Apr. (1810) kom Napoleon till Ludwigsburg och d. 12 Maj gick Wien öfver. Den 21 och 22 Maj föreföll den blodiga slagningen wid Groß-Aspern och Eckling; den 5te och 6te Juli påfswade åter Österrikes Hektor sin stridslycka mot en öfvermåktig Achilles. Den 14 Oct. afflödes Fredstraktaten i Schönbrunn, hwar igenom Österrike å nyo förlorade ett folkmångd af 3,388,944 menniskor på 2,031 qu. mil. Des återstående jordrymd besteg sig till 9,471

qu. mil, och metarchiens befolkning war dock ännu nästan 21 mill. — Imman Rec. dock tillsluter detta Häfte, kan han icke wägra sig der nöjet att meddela ett utdrag om den ädle riddarens, Hertigens af Braunschweigs-Wehls*) märkwärdiga, nästan roman-liket otroliga tåg genom holfwa Tyskland. Ju mera sällsynna dessa drag af ett stort patriotiskt mannsfiane i våra dagar äro, des mera billiga anspråk gödra de på vår beundran.

Den hjelmotdige Hertigen hade uppkastat den planen, att midt igenom fiendliga krigs-härrar med sin lilla tropp bana sig en väg till Weberslodens utlopp. „Den 25 Juli war han redan för Leipzig, i hwilken stad några hundra Sachsiska ryttare lågo, som ryckte emot de swarta och wid Konnewitz skärmotslade med förtropparne. De blefwo dock snart tillbakadrifne, flydde genom staden och Braunschweigiska kavalieriet följde dem rätt i spåren. Den 26 Juli kom Hert. sjelf i staden, som måste erlägga en kontribution. . . . — I Halle war man icke beredd på något försvar, till och med det derstädes i garnison liggande veterankompanier hade afstått. Hert. tog sitt qvarter i ett wenligt Wårds-hus, tropparne inquarterades i staden, Preussiska örnen uppfattes på de publika byggnaderna, och för korpens sägare wårswades hwem som wille lära wårswa sig. Eftermiddagen uppbrot korpens åter och ställde sin marsch genom Mansfeldska området. Hitills hade den icke funnit något motstånd, men kurirer underrättade nu de Westfaliska tropparne om hwad som föreföll nära och fjerran. General Neubel war med en Westfalisk division från Bremen i antågande; Gratien sat

*) Han stupade, som af Lidningarna bekant är, i det ärofulla slaget wid la belle Alliance, den 16 Juni 1815.

te sig ifrån Erfurt i marsch. Hert. sökte derförde att delja sin verkliga affigt Arminstons för de i gränsläpnet stående ständliga troppar. Derjorde Kurfürstens starka patruller i trakten af Magdeburg för att förkunna korpens anmarsch; andra hopar gingo till tröskan af Merseburg; wid Quedlinzburg sörenade sig alla åter, och Hert. erhöill säker underåtelse, att ingen fiende war på hans flanker, men att sju Westfaliska infanteriregementer war på marsch ifrån Magdeburg och skulle inträffa den 30 Juli i Halberstadt.

Detta skedde verkligen; regementet inträdde under sin Öfverste Meuronnet med krigsmusik wid middagstiden i Halberstadt (dock utan artilleri), och chefen försäkrade den ängsliga magistraten, att han hvarje ögonblick väntade kavaljeri och kanoner för att svinga den Braunschweigiska hopen. Man war nu obekymrad i Halberstadt, emedan man såg Westfalens krigare obekymrade. Men Hert. kunde icke lemna detta regemente i sin rygg, utan beslöt att skicka till Halberstadt och der angripa det. Kl. 6 om aftonen kom Braunschweigiska avantgardet för Halberstadts portar; några kompanier Westfolare ryckte ut emot dem; de fleste besatte murarne och stadens inre portar. Braunschweigarnes förnämsta anfall riktades på Trösleberporten. Westfalarnes morstånd war ganska allvarligt och enwist. Tillbakadrifne i staden gifwo de oupphörligt eld från tornen, från de till muren närmast liggande husen och från de inre portarne. Wilhelm kunde derför icke längre seona staden. Trösleberporten uppbröts, de öfriga intogs med storm och elds anläggning. I gatorna börjades en mördande strid, och emedan Westfalorne hade kastat sig in i husen för att derifrån skjuta, måste hvarje gata ersättas med storm. Längst höllo sig 400 West-

folare wid Magdeburgerporten, och wille icke gifwa sig. Wilhelm lät skjuta på dem med druhagel och försäkrade, att om de icke i ögonblicket gifwo sig, skulle de alla utan nåd nedslas. — Detta verkade; alla gifwo sig; 1400 man, som blefwo öfriga af regementet, föllo tillika med des Öfverste i segerwinnarens händer, som äfwen hade förlorat många tapper soldat; ty på Halberstadts gator lågo öfwer 300 döda och sårade, hwart bland till och med några af stadens inwånare, som icke alldeles undslapp plundring. — Wilhelm lemnade Halberstadt, så snart striden war fullkomligt slutad. Den 31 Juli om aftonen inträffade de Swarte redan wid Hessen, följande aftonen i Braunschweig, hvarsest deras ankomst orsakade hos många, isynnerhet af de lägre borgarklasserne, fröjdefulle tumult, men likväl hos flera, och wäl hos alla, som förskodo att bedömma företagers farlighet, en högst ängslig sinnesställning. Wilhelms fordna bekanta kände knäppt igen honom. Hans ansigte war brändt af solen, tjocka bruna mustascher och dylika pollfönger beröckte undra delen af hans ansigte, och gjorde med de tjocka, alldeles hwita ögonbrunnen ett besynnerligt afbrott. Hans blick war mörk, hans ansigte allvarligt; intet tecken visade sig mer af den fordna munterheten och ungdomslyktheten. Lidanders och der bittraste bekymmers flöda hade bildat och luttrat mannen. Det war påtagligt för hwar och en, som betraktade honom. Äfwen i sin drägt utmärkte han sig icke genom något annat än en liten stjärna, som ändå sabelgehänget till större delen beröckte. — I hans fädernestad war för honom inga hwila, ty redan wid hans ankomst inlopp den underåtelsen, att Neubels portuller blifwite sedras wid Hof. Stadeporiarne tillstades der, der,

och korpjen bivakrerade med fältherren i midten på den nedre wällen wid Petriporten. Underrättelsen om Neubels anmarsch bekräftades såljande morgonen, och Holländska divisionen antogade öfwer Halberstadt; Hert. måste genom ett djerst wägstycke göra sig lust.

Anfallet skedde kl. 5 eftermiddagen, och den ur kanoner och handgewär underhölls flera timmar å ömse sidor. Westfalare förstvarade Delper med ståndaktighet. Wilhelm satte sig dersföre sjelf i spetsen för anfallet, och wid detta tillfälle blef en håst skjuten under honom. Westfalarnes affigt på Braunschweigarnes wenskra slaget mislyctades dock; åfwen blefwo de förstnämde hwarje gång tillbaka drifne, när de wille frambräta ur Delper. Natten gjorde slut på drabbningen, och 5000 Westfalare måste draga sig tillbaka för 1500 Braunschweigare. Hert. behöfde till och med icke att om natten intaga Delper genom en öfwerrumpling, som hans affigt war, ty de utsände patrullerne lemnade säker underrättelse om Neubels fullkomliga återråg. — Emellertid war natten mellan den 1 och 2 Augusti en af de förfärligaste för den ickestälde Hert.; ty många officerare, isynnerhet kompanchefer, fordrade af honom, att han skulle kapitulera, emedan de icke sågo någon utwäg mer till räddning. Hert. wägade i detta ögonblick icke taga några stränga mått, tröstade dersföre de oroliga, och afflog icke alldeles deras begäran. Likwäl begärde 16 officerare affsed, och Wilhelm kunde icke straffa de sega, ty redan war Gratiens avantgarde wid Wolsenbittel. Man gjorde stundsamt anstalt till uppbrottet, och eftermiddagen den 2 Aug gick det för sig utan att oroas af Neubel, emedan den strategiske mannen hade wid Schwälper gått öfwer Oker, för att efter en omwäg af 4 mil angripa och eröfra Braunschweig. — Medan detta verkligen skedde, dock utan allt mestånd, och Braunschweigs inwånare endast genom sin prefekts manliga rådhighet befriades från den hotade plundringen, hade Hert. redan ankommit till Burgdorf, och inkräffade den 3 Aug. i Hannover, hwarifrån Francke

guvernören, intendenten och öfste Francke embetsmän med största brådskan hade flytt. Hert. höll öppen taffel på Londons wärdehus, begäp ad af en öfantlig mängd wemmer. Hans busarar togo emellertid ur skytgewäret fyra nio kanoner och eröfrade åtskilliga effekter, hwiskas wärde man skattade till 7000 Rdr. Redan den 4 marscherade korpjen öfwer Nienburg till Hoya, och hade på sistnämnda ställe knappt humit uppriswade bron öfwer Wejer förän Neubelska korpjen wissade sig. Den 5 Aug. förtattes marschen till Syke, och härifrån detacherades Korfes med 40 busarar, 150 jägare och 2 kanoner till Bremen, för att förwilla de förföljande Westfalarnes uppmärksamhet och leda dem på en falsk punkt, medan Braunschweigarnes buswundsrka ryckte till Elsfleth och om natten marscherade öfwer Delmenhorst. Den 6 Aug. lät Hert. sitt folk gå öfwer Hude. Korfes kom och åter med det till Bremen sånda detachementet, satte den honom förföljande Westfaliska förtroppen genom några wäl afsäade kanonföret i förträckelse, gick lyckligt öfwer den lilla floden Orte och inskeppade sitt manskap, hwar med han åter stötte till Hert. wid Helgoland.

Förnämnda inskeppningen war med infanteriet den 7 Aug. i Elsfleth, hwarst man hade satt alla till sidreka dugliga fartyg i requisition; men kawalleriet, emedan skepp selades (sedan hästarna woro sålda till hmod pris som helst), inskeppades till sidreka delen i Brake. Hert. war den allra sist; han begaf sig först om aftonen kl. 6 om bord på Amerikanska briggen the Shepherness och hade 22 officerare hos sig. Från Bremerlehe gjordes öfwer 40 fört på hans skepp, och strandbatterierna förföljde åfwen samma skepp; två andra skepp blefwo tagne wid Bremerlehe af Danekar och tullwakt, på det ena war Hert:s sekretärare, som dock sedan undkom. — Lord George Stuart wäntade de tappre med en icke obetydlig flotilj wid stömmens utlopp; all Engelska skepp saluterade och flagaade. Slutligen anlände Hert. lyckligt till London, der han emottogs med största glädjebetygelser. Konungen af Preussen hade wät nödtwangen, såsom Öfwer-Länsherre, lagt beslag på Furstendömet Oebis, och således war allt, som han ägde på fasta landet, försvoradt; endast icke den höga frigsåren, som hans sista tåg förwärfwat honom och som åfwen hos hans fiender wäckte beundran och åstning för den nedrigt smådade hieten. Wilhelm gick som General-ljtnant i Engelsk tjenst; Parlamentet tillade honom en årlig pensjon af 10,000 pund sterling; hans korp kom till ön Wight, och transporterades sedan till ön Guernsey.

(Forts. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 31.

Lördagen den 5 Augusti

1815.

R e c e n s i o n e r :

Försök till Granskning af Kongl. Psalm-Comitéens Förslag till förbättrade Kyrkosånger. Sidm, 1815. 63 sid.

Efter ett kort Företal, som innehåller såga märkvärdige, begynner denna Bok med en Inledning eller såkallad Allmän Anmärkning. Förf. är såvitt en bland dem,^{*)} som inse olägenheterna af Comitéens affigt, att i nya Ps. B., upptaga ett lika antal Psalmer som i den nu brukliga, „för att kunna under sina gamla Numror bibehålla wiså goda och brukbara psalmer ur den sistnämnda, hvilka wid gudstjensten till en början skulle ensamme nyttjas, intilldes den nya Ps. B. hinner blifwa allmänt spridd, så att den gamla Ps. B. dånå någon tid efter den nyas införande, jemte den sistnämnda, skulle blifwa brukbar.“ Med sanning och utan öfwerdrift anföras de stora uppoffringar, som måste göras för att winna en så ringa, och för kort tid endast

^{*)} Jfr Sw. Lit. Tidn. N:o 13, år 1815, sid. 190, o. f.

gållande förwån. — De typographiska beräkningar som sedan anställas, i affigt att, då allmän täflan är öppen, kunna lemna den blifwande Nya Ps. Boken för billigt pris i Allmänhetens händer, förråda kännedom och insigt. Sid. 11 widtager den egentliga Kritiken öfwer ifrågawarande kyrkosånger.

Swad Förf. yttrar i anledning af Ps. N:o 1—5, kan Rec. för sin del ej annat än gilla, utom då han påstår att om N:o 1 skall bibehållas, bör refrainen: Kyrie Eleeson „såsom onyttig, om ej otjenlig, bortläggas, och melodien förändras.“ Rec. förstår ej hvarför de dessa heliga, inom christna Församlingen i århundraden med uppbyggelse nyttjade ord, nyttigen skulle blifwit onyttiga eller otjenliga. Rec. har af annat stål hört Kyrie Eleeson i denna psalm tablas, emedan nemligen Gud här infördes talande. Men denna anmärkning synes förfalla, då man föreställer sig dessa ord såsom Församlingens egen chor. Förf. har ej mindre misstagit sig, då han tror att de gamla melodierna, på måfå och efter behag, kunna omkastas och förändras. Då är det wisserligen bättre, att, som strax derefter föreslås,

wälja en helt annan melodi eller N:o 229. — Anmärkningen öfver N:o 8 och 16 öfverensstämmar helt och hållet med Kecs mening. Olycklig åter är Förf. då han wid N:o 17 i st. f. Stor skuld mitt samwet drager, förklarar Stor skuld mitt samwet gnager. Att draga skuld är ett i andlig syl icke owanligt uttryck: det heter ju om Trälaren, han bar all werldens skuld. — Någon ändring torde wäl denna vers i N:o 24: Si glädjens kånstor strömma, behöfwa; icke ders för att kånstorne, som hos människan äro inboende, icke skulle kunna sägas strömma. — Ann. wisar med denna något enfaldiga erinran att det felas honom allt stann för poesin — utan derför att detta uttryck ej hör till den andliga stilen; Förf. will att de Christne Wä för hwarandra ömna, hwarigesutom denna vers ej blott blir lika nymodig som förut, utan öfwen platt.

Med fullt skäl präkar Förf. utslutandet af den, i afseende på innehåll och melodi, lika förfelade Psalmen N:o 26. Derester följa sid. 17—21. ätskilliga till större delen mindre wigtiga anmärkningar som dock wid en ny redaktion icke torde sakna all nytta. Men då sid 21 påstås, att gamla ordet ännu „å minstone bland allmänheten är okändt,“ wisar sig att Förf. ej mycket känner wår allmänhet och dess språk. Det är snarare sannolikt att mängden bland de så kallade bildade klasserna ej förstår dess betydelse, men bland menigheten lefwer detta gamla ord i Guds ord och hundrade folkwisor. — Men Ann. har så mycket wedersägelse för så wäl gamla som alla poetiska och mera upphöjda uttryck, att han till och med s. 22 författar stunda för tillstunda. s. 27 kora för utkora, o. s. w. Värsaren i N:o 63:

Hjelp skall du dem aldrig låna,

är icke „tvungen,“ men blir det genom det af Förf. föreslagna emjambement:

Du dem aldrig skall förlåna
Hjelp . . .

Förf:s omdöme öfver Dr Dahls herrliga hymn, N:o 102, är ett bland hans stora misstag. Förf. menar att den förutdröjer lärdom och bildning för att förstås. Twertom. Endast ett klur, af ingen halfslöfhet misshandadt naturstann. Fråga barnet, fråga den o lärde ynglingen, som icke läst någon retorika, men endast en luss winternatt beklådat himlens stjernor, om han förstår dessa sublima verser:

Hwärt gulddoft på din mantel kånkte
En werld är, som på fästet präkar.

* * * * *
För strålen af ditt majestät
I stoftet mina blickar digna,
Att i naturen dig wälsigna
Och tillbedja i dina ståt.

— verser, hwilka Förf. med tillhjälp af alla tropor och figurer icke kan uppvisa, — och dess höjda bröst skall säga dig att han kånkt och förstår Skalden. Det är endast den förorkade, sjelfwis warelsen, hwars öra och själ fluter sig för poesins röst: men borden, som omgifwes af Guds stöna och lefwande werld, begriper Skaldens tungomål, ty han lånar ju sina bilder och särgor från den sinnliga omgifwelsen. Huru beklaganswärd är således ej deras förwillelse, som förmena att en psalm, för att fattas af menigheten, måste wåra torr och abstrakt! —

Hittills har Förf. nästan endast uppehållit sig wid särskilda uttryck i en wiss psalm, utan att intära sig omdömen, öfwer det helas wårde. N:o 147 åter författas hel och hållan, och Förf. uttrycker här ett nit, en bitterhet, man kunde säga fanatism, som illa

contrasterar med des wänliga saktmodiga Krist-
art. Vi meddela först denna Psalm hel
och hällen:

Offerstigen, hemsk och öde,
Är af Medlaren beträdd.
Af blod-rosor, rydligt röde,
Stagården är beklädd,
Och de strida tårars flöde
Dagen är på blomstens bädd.
O hwem är du? Häröf blifwen
Ifrån Gud till menniskor!
O hwem är du? Divergifwen
Dock af dem, du dig betror!
Äk! så wäntad, så beskriwen
Herrans Christ bland oss bor.

Ej anamnad af de fina,
Sär han dock all werldens skuld;
Öfver oss med ödd och pina,
Ej med silfver eller guld.
Så hans Gudom skulle finas,
Utaf nåd och sanning full.

Så, I fallne! så allena
Jordan bär wälsignelsen;
Så från satans ogräs rena,
Himlens stjärnor blomstra än;
Så, söfanta, sig förena
Gud och menniskor igen.

Waka, Christen! kom att smaka
Ralken af hans blodsförbund.
Werldens lusta alad försaka:
Jesus är din sällhets grund.
O! förmäkte du ej waka
(Kopar han) med mig en stund?

Stunden klar. Bed, war trogen,
Följ din Träskare förnöjd,
Intill döden redobogen,
Under korset tåligt böjd.
Bed och waka, och blif mogen,
Jordens son! för himlens fröjd.

Olycklig den warelse, hwars hjerta blifwer
stumt wid denna herrliga paxionsång! —

Man höre nu wår Auktors ömde: „Är
Kongl. Psalm-Komitén intagit denna Psalm i
samlingen af de till Kyrkosänger föreslagna,
är förmodligen ett bewis på des affigt, att
icke wissa göra någon misnöjd, som tilltröt sig
förmåga att wara medarbetare i detta föres-
tag. Den har likwäl härigenom från sig stett
hänstjunt en obehaglig skyldighet, till en hwar
som, till följe af des åskundan och anmår-
ning, will anmärka de fel och brister, som
han anser sig finna uti de till allmänt bedöma-
mande framställda Psalmerna. Författaren
till nu gjorda anmärkingar, self i förbin-
delse för församhet hos Kongl. Komitén,
(Sörf. läter härmed förstå, att äfwen han
har Psalmer införda i denna Samling), öns-
kar högsligen, att des erinringar icke måtte
blifwa för någon särande. Men då han en
gång förefatt sig, att redligt yttre allt hwad
som förefallit honom anmärkningswårde, för
att efter sin förmåga bidraga till Kongl. Ko-
miténs ändamål; kan han icke undgå att sä-
sta sin uppmärksamhet wid den esprit, som i
förewarande Psalm är rådande, och hwilken
tyckes alltför mycket närma sig till den slags
skaldkonst, som i närwarande tid af några
nymodiga witterhets-ideare med ganska förmåe-
na enspråk blifwit nyttjad, men af ingen upp-
lyst domare än blifwit gillad. Icke måtte
meningen wara, det, för att äfwen foga sig
efter denna sectens smak, man borde lemna
rum åt något af des försök. Antalet af dem,
som åskunda så beskaffade Kyrkosänger, kan
ej wara betydligt, och Kongl. Psalm-Komi-
téens så allmänt wördade ledamöter kunna
aldrig hafwa för affigt, att befärma någon
slags witterhet, som icke är byggd på fanna
äskhetiska principer. Man gör sig derföre sä-
kert hopp, att ehuru denna Psalm blifwit
intagen bland försöken, den dock måtte uteslutas

ur den Samling, som till allmångt bruk blifwer gillad; men då skal bör gifwas till en sådan önskan, nödfakas anmärkaren att rent af yttre, det oegentlighet, mörkhet och affectation i uttrycken, osammanhang, samt till och med orikthet i afseende på Bibliska dogmerna, föranleda densamma, och genom ett och annat anförande söka wisa grunden till sitt omdöme."

För att engång gifwa ett exempel af de förwillelser, hwarför ett dödt prosa-förstånd, utan öning af Religionens och Poesiens innersta mysterier, blottställer sig, då den i sin platta fräckhet will upphöja sig till domare öfwer verk, hwarpå en högre Genius tryckt sin stämpel, må dessa flystiga anmärkningar jemte Nec:s upplysningar — så själmodande ett dylikt tidsfördrif wiserligen är — här finna ett rum.

v. 1. „Offerstigen hemsk och öde
Är af Medlaren beträdd."

„Hwad (psalm-) Förf. menar med denna hemska och öde Offerstigen, torde ej lätteligen kunna utrönas." — Nec. åter menar, att man måste hafwa ett inskränkt mått af wett för att icke begripa, att denna wäg ej kan vara någon annan än den, som beträddes af Medlaren då han gick att för menniskoflägget offras, eller, om det ej ännu är nog tydligt, att på korset lida döden.

„War denne wäg hemsk; war han öde, enslig?" Om wägen till Golgatha från Jerusalem war öde och enslig, eller omgifwen af leende planteringar och hwimlande af menniskor, torde vår lärde Anmärk. ha lika swårighet att bewisa som Psalm-Förf. att neka, då icke ens läget af denna ort är med wisshet bekant. (Se Dr Ödmanns Handl. öf. N. Test. Aertl. Golgatha). Men en sådan undersökning skulle här ej blott vara onyttig,

utan äfwen löslig. Har då ej Förf. någon sin läst ett skaldestycke? Har han aldrig sett huru en Skald, wid en makas, en älskarinnas, en faders graf kläder hela Naturen i sorgdrägt: huru mycket rimligare är det då icke, att när den Gudomlige gick till döden, göra Skapelsset hemsk och förljande, och den wäg, de orter han genomwandrande, dystra och ödsliga? —

Med blodrosor wäligt röde
Örtagården är beklädd.

„Förf. har här förmodligen sökt att omförmåla Jesu blodswett i Örtagården, men att det sedt (skett) på ett widunderligt sätt, lär ej nekas." — Swad Anmärk. med denna period will omförmåla, torde ej mindre lätt kunna utrönas. Är meningen den att Jesu blodswett i Örtagården skett på ett undranswärdt eller (som Förf. uttrycker sig) widunderligt sätt, så är wiserligen Nec. af samma mening. Men skall denna förwirrode period ungefär ge tillkänna att Skaldens uttryck är widunderligt, så wädjar Nec. till hwarje läsare. Ty är icke det en, om icke sedn, äminstone enkelt begriplig tanke, att låta blomsterna i Örtagården särga sig af den lidande Förfsonarns gudomliga blod, och besuktas af hans nedströmmande tårar: hwilken senare nämning äfwen kallas en öfwerspänd idee.

O hwem är du? Hårold blifwen
Ifrån Gud till menniskor?

„Han anropas såsom Hårold från Gud till menniskor, hwilken befattning dock högst swagt och ofullständigt uttrycker hans för menniskoflägget öfwer allt hwad sägas kan wigliga och wälgörande förrettning" o. s. w. Så må då Anm. self uppge en menslig benämning, som kraftigt och fullständig uttrycker Jesu Christi wälgörningar mot menniskoflägget. — De öfriga Förf:s anmärkninga

gar äro ej af den beskaffenhet, att Rec. med deras besvarande will förderfwa tid och papper.

Härefter widtaga åter detaljerade Anmärkningar, wid hwilkas granskning det blefwo nog widlöftigt att uppehålla sig. De flesta af dessa erinringar röja en wis analytisk förmåga, som dock stundom urartar till det minutösa och öfwerdrifna. Rec. önskar i synnerhet att Comiteen wille behjerta hwad som yttras öfwer den förölyckade omarbetningen af Biskop Swedbergs wackra psalm N:o 323, öfwer den af den trösterika och för så många fromma Christne af Ålder heliga psalm N:o 375: Nu hwilar hela jorden, som i omarbetningen heter: Nu hwilan sänks till jorden, afwensom, sid. 55, angående saknaden af en psalm för Resande. Förk. har sjelf gjort ett försök att afhjelpa en del af denna brist, genom en Psalm för Sjöfarande sid. 56. Den lyder så:

Du, som wäddret kan befälla,
Och som wägen lugna kan,
Wersbars Gud! wi dig åkalla.
Lag of i din wärdnad an!
Blif wårt wårn i farans timma,
Och of för med Faders-hand
Mådigt till en önskad strand!

Of på wattnets rymder bota
Stormens il och wägens swall;
Mennlig klockhet ej kan mota
Sjömans hwarje olycksfall.
Bölsjan bolda klippor höljer,
Och det bolwerk, som of bår,
Blott en bräcklig plankan är.

Innan nådens stund är inne,
Dig wår tanke söker opp,
Gud! i dig ett helgadt sinne
Äger frid och mod och hopp.
Såll är den din wilja lyder,

Han i faran kan bestå,
Och ditt bistånd räkna på.
Jesu, när din nåd och lära
Kena fått wår själs begår,
Blif of icke swårt att båra
Allt hwad tungt och widrigt är;
Ja! wid siewa öddens möte,
Ger of då frimodighet
Edsiet om Guds salighet.

Om of jordens mull betäcker,
Eller bölsjan blir wår graf,
Herrans wård de trogna räcker:
Sjömans roder, wandrarns staf,
Dygdens wån till hamnen hjälpa,
Der, från ondskans stormar fri,
Saligt lugn hans lott skall bli.

Churu den saknar andans innersta metg och den heliga salsvelse, som tillhör den utskorade psalmfalden, har den dock förtjenst af klara tankar och rent språk och torde således förtjena Kgl. Comiteens uppmärksamhet.

Traditioner af Swenska Folkdansar. 1:a Häftet 20 sid. — 2dra Häftet 20 sid. Stockholm 1814. regal 4:o.

„Att rädda några dyrbara lemningar af fordna tidens musik för dans och lekar — heter det i företalet — hwilka till en del ännu lefwa blott i de gamlas minne och snart skulle alldeles förgätas, är ändamålet med detta anspråkslösa arbete.“ — Ett sådant företag gör dock billiga anspråk på hwarje musikälskares tacksamhet, och gör det ännu mer i wår land, der ett monopolium för Musiktryck — det enda som finnes i den cultiverade delen af werlden — ännu hämmar hwarje compositörs eller musikförläggares bemödanden, som ej har

Händerna fulla med pengar, att vara sin konst
nyttig. Derof har också följden varit att es-
huru det ej felas nationen anslag för musik, är
compositionen i vårt land (om några få undan-
tag är här icke frågan) ännu i sin barndom,
och stora summor gå ärligen ur landet till in-
förskrifvande af utländske mästares arbeten.
„En samlore af vår forntids sånger och mu-
sik — fortfar Utg. — med hvars biträde jag
företagit det och några om vår litteratur högt
förtjenre mån hafwa uppmonat mig till dessa
Traditioners utgifvande. Melodierna lemna
oförändrade sådana som de i Landsorterna blif-
wit upptecknade.“ — Att troget bibehålla
melodierna efter deras ursprungliga skala är
utan tvifvel en sådan Musik-upptecknars
första pligt: men då en melodi så ofta sjunges
eller spelas olika — i Westergöthland, i Up-
land, t. ex. — hwilken är nu den äkta?
För att göra ett riktigt urval mellan ett dus-
sintal af varierande traditioner, dertill för-
dras i sanning icke måttliga musikaliska insig-
ter: dertill fördras känedom af harmoniens
gång, af hvarje särskild ton-skala, äfvensom
en med praktisk öfning förenad teori. — Bes-
klagligt är här Rec. här nog ofta saknat dessa
kunskaper. N:o 6, 7, 9 och 18 äfvensom
sista Mingleken (för att blott tala om 1a
Häftet) vittna bland annat, huru olycklig
Utg. wid uppteckningen af melodierna varit.
Ännu mera mislyckad är Harmonien. Icke
nog att Snickers Natur och Charakter ej blif-
wit rådfrågade: äfwen konstens regler hafwa
icke sällan blifwit wäldförda. Likväl uppträ-
der denne anspråkslöse Utg. med en wis
förmådenhet som så ofta är wanlig hos de
Bokf., som steyta af sin modesti, och förrin-
ga sig så djupt, att läsaren af meddanken må-
ste se sig nödsakad att taga parti emot deras
åfsewårda blygsamhet. Utg. förråder sig dock

nog mycket, då hon vittor: „Harmonien till-
egnas dem, som ej hufwaga äga färdigheter nog
att sätta dem.“ Här skall man (i fall stora
mästare förde detta uppblifsta språk) tro sig hö-
ra ett af Carovas öpperste Compositörer tala,
men icke samme anspråkslöse Utgiffware,
som ej kan skrifa fyra hela takter fullst.
„Några folkdansar af förtjenst äfwen i nyare
tonarter har man ej trott sig böra utsluta.“
Denna förefats må icke ogillas: men det är
endast ett beklaga, att hela Häftet från bör-
jan till slut är skrifwet i en enda tonart, som
hwarcken är modern eller antik, såvida ej en
mångd falska tonsföjder och oerigtiga harmo-
nier skola wäro för antik musik.

Att kritiskt analysera dessa Häftet, wa-
re ett långsamt arbete utan ändamål. Nå-
gra oönmärkningsar måste dock här inslyta, för
att besanna strångheten af vårt öndöme: —
endast de grössta felet mot moderna Harmo-
nien må här upptecknas, ty något spår till
gamla skalan finnes, som sagdt är, icke i dessa
Häftet. I N:o 2. (1sta Häftet) är 3dje
takter folkf; i andra reprisen har 1sta, 2dra,
5te och 6te takterna hela okända harmonier:
till hwad system de höra, är obekant. — I
N:o 3 är 4de taktens så falsk, att en må-
nads eleve ej skrifwet en sånre harmoni. —
N:o 6. Ur hwad för ton, eller efter hwad
för en skala går denna dans? Upptecknaren
har glömt att äfwen uppteckna slutet. — I
N:o 7. tyckes meningen wäro, att 3dje och
4de taktens skala wäro i gamla skalan. — I
N:o 14, äro de twenne sista takterna alldeles
falska. Detta misstag tyckes sannolikt kunna
skrifwas på Harmonistens räkning. I N:o
20 äro uti andra Reprisens 2ne första takter;
uti N:o 23 i 3dje, 4de, 5te och 6te takterna;
uti hela N:o 26; uti N:o 29 i 11e och
12e takterna, sådana fel begångna, som ej ges

na ursäktas Nybörjarn. — I No 30 eller Öwarndansen, har Förk. tagit Voglers Harmoni. Men Vogler walde denna Harmonie såsom basis till sina Variationer, mot hvilka den borde contrastera, men hade såkert ej så behandlat en gammalt thema, om hans mening varit att bewara en national-dans. — Wi förbigå ännu mycket annat. Så, t. ex. får i en Dinglek, ingen paus eller uppehåll åga rum: des gång är ett löpande hjul, i oupphörlig rörelse ända tills det stannar. Hvilken skada på Nordens sädna folkdansar: intet tidsvarf, inter land, Skottland icke undantaget, kan uppvisa sånger af denna rörande och starka djuphet, af denna högtidliga enkelhet, detta stilla, dystra behag. — För att efter förmåga, gifwa ett bevis att Rec. ej är en partiell och sjelfklof tablare, har han walt den första och sista af de traditioner som i 1sta Häft. af detta Werk äro upptecknade, satt dem i den form af harmoni, hvilken de efter hans mening böra åga samt inlemnat dem i Hr Mag. Wiborgs Bochandell, hwarest de för hwar och en, som will anställa jemförelse mellan Rec:s och Utg:s sätt att behandla gamla musikaliska traditioner, äro att tillgå. Om Hr Krigsrådet Ahlström, som ensam är i tillfälle att utan uppoffring kunna skaffa Allmänheten nöjet af musik, skulle behaga upptaga dessa båda melodier i Musikaliskt Tidsskrift, så de villigt erhållas och utlemnas från Boklådan på hans requisition. För kännare, som skulle hedra dessa prof med sin genomseende, erinras, att i No 1. kunna, utan att tråda denna tons scala för nära, ste och Ste takterna sättas i en contrapunktisk förändring: men det blir alltid en sjelftagen friser, och dansen går då ej mer efter Nordiska scalan, utan ur G. moll! Äfwen anmärkes, att, om någon skulle klandra i andra stäm-

mans fyra första takter språnget från b till fis, dansen är utdragen för klaver, men att i stämmorna denna oharmoniska öfvergång förfaller.

(Slutet följer.)

Nittonde Århundredets Krönika af Prebow,
(författ af Carl Venturini). 12te
Häftet, Örebro 1813 260 sid., 13de
Häft. 253 sid. 1814, 14de Häft. 253
sid. 1814, 15de Häft. 234 sid. 1814,
16de Häft. 258 sid. 1815, 8:o.

(Fortsättn. från No 30.)

14de Häftet begynner med en skildring af Franska Kejsardömet's inwertes tillstånd under år 1809, samt Napoleons politik efter Freden. Statsrådarne förklarade att det varit lätt för Frankrike att utsträcka sina gränser öfver Rhén; men denna ström är den orubbliga gränsen för rikets omedelbara storer. „Hanses städerne skola behålla sin sjelfständighet.“ — „Hans Majest, har aldrig haft Polens återställande för åsigt. — Kejsardömet's folkmågd steg nu till 38,262,440 menniskor: efter de riktigaste tabeller gifwes det bland en folksmågd af 35 mill. 607,530 i en ålder af 20 och 21 år; afräknar man hälften för qwinnskönet, så återstår 300,000 för konstriptionsåldern. — I Napoleons skapelse funnos nu 20 hertigar, 197 grefwar, 263 baroner, öfwer 200 riddare och 20,000 medlemmar af hederstegtonen. — Likwäl blefwo 3 nya förstar utnämde och en Orden stiftad. — Men en mera märklig handling, som detta års Krönika har att uppteckna, är Napoleons och Josephinas äktenskapskillnad. Konung Lud-

wigs äldsta son tröskades, genom utnämmandet till beherrskare öfver det efter Joachim vacanta Storhertigdömet Berg öfver den förlo- rade usigten till franska Kronan.

Sid. 287 widtager en målning af Frank- rikets ewärdliga antipod: Stor-Britanien. Först beskrifwas Engelska flottornas fördelar öfver de franska på Europeiska haf- — wid Basques d. 11 April, — wid Rhone-myn- ningen d. 24 Oct. — nederlaget på Rosas redd — Engelmännens eröfning af barna Zante, Zaca och Cephalonia; — samt sedan på de öfriga werldshafwen: Cayenne's, Marti- nique's, St. Domingos, Coloniernas wid Ses- negal eröfning af Engelmännens samt expe- ditionen mot ön Bourbon. — Stor-Britanis- ens folkmångd gjorde wid räkningarne år 1806 inalles 16 millioner. Statsutgifterna för England ensamt, utgjorde ifrån d. 5 Jan. 1793 till d. 5 Jan. 1803, en summa af 504 mill. pd st., och från 1803 till 1809 omkring 396 mill. Detta års Budget steg till 53,861,990 pund. Londonska cabinetet fullföljde sitt system med en energie och en conse- quens som i nyare historien är owanlig, fast- än ministeren detta år helt och hållet ombyttes.

Sid. 327 wänder sig Förf. till Westra Kejsardömet's Skydds- och Förbunds- stater: Holland, Konungariket Italien, Rom, som d. 17 Maj förenades med Frankrike, Neapel, Silyriska provinserna, Schweiz samt Rhensförbundets Stater (sid. 379). Med warma och listiga sårger beskrifwes den nöd som wid denna tid herrskade i Preussen, der Fredrik Wilhelm bar sin och statens os- lycka med resignation och manlig wärdighet. Derpå skilwas de Nordiska Rikenas tillstånd; detta år och thronförändringen i Sverige, och sist i Häftet gifwes en öfversigt af hän-

delserna i Turket, Persien, China och Amerika.

Historien för 1810 — som begynner i 5de Häftet — är icke mindre ryktlig än det förs- ra årets. „Enet Ödren utwidgade Frankri- ke, under ständig kamp med England, sina gränser, genom den till twenne departementer af det stora riket omskapade Ryksstaten; sud- östlige blef Walliserlandet, som i åtta år warit en egen republik, omskapade till ett Franskt departement, och i nordost utsträcktes Frankrikes gränser ända till Östersjöns strän- der, i det Hamburg, Bremen och Lübeck för- swunno som Hansesäder, för att blifwa införs- listwade med den stora Monarkien. Själfwa Holland, beherrskade af en broder af Napoleon, gick såsom Stat förloradt och Bataverne för- swunno ur nationernas antal, emedan deras Edymonnapolitik, några undantag i continen- talsystemet, icke kunde förenas med den store mannens planer, som ansåg sig kallad att för- sömjuka England! Man skulle nästan kunna tro, att werlden blifwit för gammal, och må- ste förnygras.“ Endast en nation i Ödren hade beslutat att wara fri och en enda liten ö — Cadix — trofsade Ederaren, under hwar's spira halfwa contineten darrade. Kriget i Spanien utgör dessa årens skönaste taffla: så- wida det är ett stort skådespel att se ett adelt folk, med ansträngning, klokhet och enthu- siastisk wärna sig mot en öfvermåktig förtroy- sare. Också har Förf. med synbart deltagan- de beskrifwit detta krig, som först undergräfsde tron på franska denarnas öfverwinnerlighet. — I sammanhang med händelserna i moderlandet beskrifwas också de Syd- Amerikanska Coloniernas eldiga, men icke samman- stämmande bemödanen för friheten. Slutli- gen kommer Förf. åter till en af den moders- na historiens poler, England, hwareff regent- skapets förändring är den sista händelse som detta Häfte berättas. (Slutet följer).

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 32.

Torsdagen den 12 Augusti

1815.

Riksdagsliteratur.

Tal till Respective MedStåndet, då Hederwårda BondeStåndet gjorde sin första Helsing wid Urtima Riksdagen i Stockholm d. 4 Mars 1815. Semte Åters helsing till Ståndet af Deputations Ordförande Johan Wagn. Besing, från Westmanland; Riksdagsman för Norrbo, Siende och Tuhundra Häradet. Stockholm*, 1815. 1 halft ark 4:o.

I forna tider plågade det Hederwårda Bondeståndet, under Riksdagarna, hånstjuta wisa säker, dem ståndet tyckte vara öfwer sin sfer till de Hörnämligare Ståndens djupare insigter. Nu tåflar det med de andra stånden i användandet af akademiskt prunkande wåltalighet. Närwarande compliment, hwilka påtagligen af Riksdagsmannen Besing sjelf blifwit uppsatta, bära inom sig, i sin något orediga granlåt, derpå tydliga bewis.

*) De skrifter som följa, wid hwilka tryckort icke är utfatt, äro alla tryckta i Stockholm.

Memorial, uppläst i Wällof. BorgareStåndet den 20 Mars 1815, innehållande Förslag till ett nytt Judenteglement; af Gustaf Stabeck. 1815. 10 sid. 4:o.

Som bekant är, gaf detta Memorial första anledningen till de oerhörda literära påbeluppträden, som man inom vårt sädernesland sett uppföras; och tidigt utkom mot detta samma, så kallade Owäldige Anmärkingar, författade af en wis känd sakwångare, man wet ej säkert om i commission eller för egen räkning. För att sinna owäldige beten i dessa Anmärkingar, behöfwer man blott att bredwid dem lägga sjelfwa Memorialet, som föreslår: 1) att inga flere Judar må i Sverige få inflytta. 2) Att alla Judar, „hwilka, utomlands födde, sig härstädes såsom Resande eller Handelsutliggare uppehålla,“ genast må förwisas Riket. 3) Att här i landet redan bosatte Judar och deras barn, må, mot willkor att uppgifwa sin förmögenhet, hwar som helst anlåga Fabriker af hward natur som helst; införskriswa alla för deras manufakturier nödiga rå ämnen och åga frihet

att idka all slags exporthandel. 4) Att ingen Jude, utom förenämde ämnen, ingen ting må få importera. 5) Icke begagna sig af Swenske tjänstefolk och 6) icke träda i äktenskap med Swenske Christne.

Yttrande till Protocollet hos Höglof. Ridderskapet och Adeln, den 20 Mars 1815, af Carl D. af Uhr. 1815. 8 sid. 4:o.

Talaren reknar Rikets och des innewäntares numrerande allmänna nöd, hwars orsaker han igenfinner i den orimligt utwidgade import-handeln, och en, i såld deraf, hög och osäker wexelkurs. Såsom botemedel föreslås: 1) Att den år wiså Städer förunnade oinfränkta Nederlagsfriheten må upphöra. 2) Att tillfärelsen till främmande warors införsel och förbrukning inom Swerje, så länge möjligen ske kan, må blifwa infränkt. 3) Att författningarne mot Lurendrägeri och Tullfärnilling må stärkas. 4) Att missbruket af Wergötharnes gårdshandel må afhjelpas, och 5) Att Stadgarne om Wexelwärfelser må öfwersees och förbättras.

Yttrande till Protocollet hos Höglof. Ridderskapet och Adeln den 29 Mars 1815, af Axel Rosen. 1815. 1 ark 4:o.

Detta yttrande åsyftar en wederslägning af Hr Directorens af Uhrs Memorial. Förf. will isynnerhet bewisa Nederlagsfrihetens gagnelighet, och det genom den wälmäga densamma beredt Götteborgs stad och nästbelägne provinser.

Memorial, angående orsakerna till Klagan öfwer Penningebristen och sättet att af-

hjelpa den, uppläst hos Höglof. Ridderskapet och Adeln, den 31 Mars 1815 af D. F. Norhoff. På Ridd. och Adels begäran till trycket lemnadt. 1815. 12 sid. 4:o.

Orsakerna sökas 1) i den hämmade Brännwinsbränningen och den deraf beredda införseln af utländskt Brännwin. 2) I den af förunnad widsträckt nederlagsfrihet föranledda starka importen af mest öfwerflödsartiklar. 3) I Disfonternas wana att lemna stora lånesummor på hypothek af utländska waror. 4) I en ojämn fördelad beskattning. Och 5) i en emot öfr öfwerdrifwen saktighetshandel, drifwen icke med Wexelwärf utan med landts egendomar. Genom upphäfwandet af dessa nödens orsaker, hoppas Förf. att nödens minskning skall blifwa en följd.

Memorial, angående Luren och des inflytelser på Swenska handelswägen, uppläst hos Höglof. Ridderskapet och Adeln den 3 April 1815 af Christian af Stenshof. 1815. 1 halst ark 4:o.

I likhet med hwad som skedd är 1766 och år 1794 önskar Förf. att en sträng öfwerflödsförordning måtte utfärdas och handhafwas med noggronhet. I sammanhang dermed önskas äfwen en ny kursstadga.

Wördsamt Memorial, rörande Landets ekonomiska ställning, uppläst uti Hederwårda BondeStändets Plenum wid Urtima Riksdagen i Stockh den 4de April 1815; Ingifwit af Riksdagsmannen Bengt Swen son från Östergötland. Enligt Ständets enhälliga beslut, till trycket bestyradt. 1815. 1 ark 4:o.

Efter en rycklig teckning af den allmänna nöden, föreslår Salaren, till densammans af Hjelvande, 1) Hämmande af den emantligt förhöjda Importen; 2) Beredda Länstillfällen mot lägre ränta, för Jordbrukare, hvilka Salaren förmodar skulle kunna, mot Hypothek af oinrethetad egendom, gifvas af Banken, mot 4 procent, Äminstone till en femtedel af den pantsatta Jordens värde, och 3) en fullkomlig handels- och näringsfrihet, inom landet, utan hinder af skräwång och monopolier.

Memorial, uppläst i Höglof. Ridderskapet och Adels Plenum den 4 April 1815, af Gust. Malmerfeldt. 1815. i halft ark 410.

Memorialet är förantaget af Hr Stobechs föreslagna nya Indereglemente. Den humoristiske Salaren vill försvara Judarnes gagnelighet ibland oss och i anledning deraf widbrer han besättningen, tiwessjukan, hållstjuren, husbehören, sidsorten, handelspekulationen, concursstodgan m. m. Dock beskär han 1) att ingen Jude måtte få bosätta sig i Swerige som ej Kunde bewisa att han medförde ett capital af 12,000 Rdr B:eo; 2) att dem endast mot en afgift till Statskassan måtte förunnas att bejerna sig af Swensket tjenstfolk och 3) att de måtte lockas att odla Jorden. I afsieende på Förf:s resonement härom torde Nec. till historiens bärnad, så anmoda Hr Malmerfeldt att snart uppgifwa i hvilket land och hvilket tidevarf de Munkar som ershållit jord äre brukat, mistat denna jord och ershållit penningelöner?

Ansöndan uppläste i Ridderskapet och Adels Plenum den 4 April 1815, om

Förbättring af Allmänna Magazins Inrektionen, till förekommande af Spannmålsbrist wid inrektionen af Wäpwarder. Af Carl Hertzgenhjelm. 1815. 7 sid. 410.

Det första af dessa Ansöndaner yrkar att i nödens stund, ingen hje p af Allmänna Magazins Directionen wärte att winna, hwasdan Höf. föreslår en annan reglering af denna stiftelse, och yrkar att den mera öppet och offentligt måtte operera. I det senare äre försvaras nyttan af dylika allmänna Magaziner, mot Edmund Burke och dem som hatts auktoritet återopa.

Wärdsam Memorial, rörande Afrads Krokos och Tiende Spannemåls levererande i KronoMagazinerne, samt till Löntagare, efter Wigt. Uppläst hos Hederswärda BondeStåndet den 13 April 1815, och remitteradt till Stats- samt Allmänna Beswärs- och Ekonomistiftelsen. 1815 i halft ark 410.

Riksdagsmannen Olof Bruhn grundar sitt förslag på den erfarenhet, att genom äreskilliga handlag wid sådens packning, den tunna som ena stunden är laglig blir andra stunden under det lagliga målet.

Yttrande, uti Höglof. Ridderkapets och Adels Plenum den 13 April 1815 af E. Munk af Rosenschöld. På Ridderkapets och Adels begäran såskildt till trycket befordradt. 1815. 13 sid. 410.

Detta yttrande är egentligen att anse så som en vederläggning, af ett, d. 31 Mars i Riddarhuset, uppläst Memorial af Statssekreteraren Hr Olof W. G. Wörner, hwilket

ket försvarar den nu en tid tillätna fria Spannmålsimporten. Förf. af närvarande Dictamen utgår från den anmärkningen, att det gifves egentligen trene särskilda finans-systemer: JordbrüksSystemet, det Merkantila Systemet och NäringsfrihetsSystemet. Deresier observeras att Hr Grefwen och StatsSekreteraren genom sitt Memorial, wisat sig icke vara anhängare af JordbrüksSystemet; att man af åttillgifliga omständigheter icke bdr kunna tro honom mera gynna det merkantila och att det är swårre att bestånde säga om han är tillgifwen näringsfrihetsSystemet, emedan han icke yrkar fri införsel af utländska manufakturere, fastän han yrkar den af utländskt spannmål. Zalaren anser dock införsel af manufakturier, hos oss, vara såmpigare än införsel af spannmål, ty spannmål kunna wi Swenskar producera lika så god som utlänningen, men icke så med fabriksvaror. Desuom utarmas landbrukaren, genom den widtagna ärgården, i det att priset faller på hans såd, utan att priset faller på de monopoliserade fabriksvarorna. Och att gynna handwerk och manufakturere, på Jordbrukets bekostnad, anses, hos oss, så mycket mera skadligt, som fabrikerne ge swagare och ofsedligare ämnen till såderneslandets försvar, än det fria, med naturen sammanhängande jordbruket, hwilket flutligen i en stund af allmän nöd, då krig och andra omständigheter hindra spannmålsinförsel från utrikes orter måste anlitas om bistånd för nationen, hwilket det icke kan gifwa om det förut, genom oflöka föraktningar, blifwit utarmadt.

Memorial, uppläst i Ridderskapet och Adelns Plenum, d. 13 April 1815, af ÖfwersteLieutenanten och Riddaren Carl Flach. 1815. 8 sid. 4:o.

Zalaren har rigtat sitt Memorial mot StatsSekreteraren G. N. G. Mörners, d. 31 Mars detta år, på Riddarhuset uppläst Dictamen, för att försvara sina, redan den 20 Mars yttrade, meningar om jemnhet i Spannmålspris och nödvändigheten att ställa SpannmålsMagazinsDirektionen på en annan fot. Hvad man i affeende på detta Memorial egentligen har att beklaga, är att Zalaren gjort den erfarenhet att „historiska uppgifter ej äro alltid lika, hwarigenom mistag så lätt kan uppkomma, och gör så wäl den ena som den andra citationen mindre tillförlitlig“ (Sid. 4).

Memorial af Carl v. Qvanten, Uppläst hos Höglofl. Ridderskapet och Adeln den 13 April 1815, och remitteradt till Allmänna Besvärsg. och Ekonomistiftet. 1815. 8 sid. 4:o.

Zalaren finner grunden till vår förlägenhet i „vår ofantliga Handelsunderbalance som ensamt werkar rörelseCapitalens förminskande,“ och enda „medlet till Jordbrukarens existens och utlagornas utgörande, är (enligt förf. tanka) att öka vårt rörelseCapital till det ungefära belopp, att ersättning winnes för det wi förlorat.“ Men detta rörelsecapital bdr ej användas till transitohandel och uppköp af öfverflödiga importier, utan till inköp af Jordbrukarens öfverflödiga Spannmål. Till den ändan förreplås inrättande af Sädsmagaziner i hwarje lögderi.

Memorial om Penningestockens belopp. Uppläst hos Höglofl. Ridderskapet och Adeln den 13 April 1815. 1815. 1 ark 4:o.
 Detta Memorial, som innehåller så wiga

tiga och intressanta grunddrag till vårt penningverks historia, är författadt af Archiartern D. von Schulzenheim. Såsom det säkraste medel att försäkra Bankofedelns dess credit och „till alla willomeningars förekommande,” föreslås att „Berselbankens Skuld, eller Sedelstockens belopp, må nu och framgent, i likhet med RiksgäldsContoirers Creditförlägar, uppgifvas.” Fö: öfrigt yrkar Förf. att allmänna nöden icke har sin grund i en, nu för tiden, minskad och förlören Sedelstock, ty den uppgifves för närvarande, alla Diskonters och andra Corporationers Obligationer osberäknade, till omkring 26 millioner Rdlr B:o, då, mellan åren 1777 och 1789, den aldrig war högre än 7,800,000 Rdlr B:co.

(Fortsätn. c. a. g.)

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:it i underdånighet uppgifvet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.

(Forts. fr. N:o 29).

N:o 339 och N:o 340, För den Ålderstegne, äro båda goda Psalmer. N:o 341, har Åfwen det egna att genom sin grundton uttrycka det småningom afsmattade lugn som åtföljer en höjd Ålderdom. Endast i tekniskt öfseende bär anmärkas den i str. 5, förrekommande mindre behöriga sammanblandning af twenne särskilda bilder. Grafwen föreställes der på engång såsom en bädd och såsom ett bo.

N:o 341, SjukPsalm. Eroferna 6 och 7, äro oförändrade ur gamla Psalmbokens N:o 332, der de utgöra den 9de och 10de. Eroferna 1, 2 och 5 äro åter förändringar af samma psalms 1a, 3e och 8de Erofer. Det war således välbetänkt att denna ättasirofiga Sång icke upptogs under den gamla tolfstrosiga Psalmens Nummer, ty båda kunna icke på engång sjungas. — Den skönaste Sjukpsalm Rec. sett på swenska, ja konste på något språk, läses sid. 57 bland Psalmer S. Hedborn, Stockh. 1812.

N:o 342, har till ämne: Tacksägelse efter Sjukdom och N:o 343, Tacksägelse för Hålsa.

N:o 344, Den Sattiges Psalm. 3:3 str. läsa wi:

„Den arbetsamma är du blid:

Än säg jag icke, någon tid,

Hans barn gå efter brödet

Oh klaga uppå ödet (!).“

Erfarenheten visar dock, att om den arbetsammes barn icke sjelfwe åfwen äro arbetsamma, kan det lätt hända att de både så gå efter brödet, och att de så skal att klaga på ödet.

N:o 346, utgöres af ett par MåltidsVerser.

Ingen afdelning är så rikt försedd som den nu börjande afdelningen: MorgonPsalmer. De gå från N:o 346 till N:o 363. Biserligen är anblicken af den återvaknande naturen, de till ny verksamhet genom hwila stärkta lefwande wareser — denna Symbol på uppståndelse wid ewighetens morgon — ett godt psalmämne; dock skulle Rec. tycka, utan att derigenom wilsa tadla ett sådant öfverflöd, att för en Christen borde åtanke af Christi tillsyllestgörande förtjenst, af den ut-

lofwade Hugswalaren o. s. tv., wara icke mindre lifwande. Naturligewis kan här med denna anmärkning dock intet tadel ålyftas. Ju flere goda psalmer, öfwer hwilket ämne som helst, kunna wara att tillgå, ju bättre är det wäpnerligen.

N:o 347 är en obetydlig, dock en förbättrande omarbetning af Brunneri wackra Sång, under detta n:o i 9. Psb. D. Söljande Numret är äfwen en omskrifning.

Psalmerna från N:o 348 till och med N:o 353 äro alla nya, och Rec. har der icke funnit anledning till någon betydlig anmärkning. Wackrast är N:o 352.

N:o 354, är en omarbetning af den under samma N:o i gamla Psalmboken upptagna sången. Dennes första 4de strof: „Ehet heliga korset“ etc. är dock i omarbetningen utelutten, hwarigenom stroferna 4 och 5 i den nya, komma att motswara stroferna 5 och 6 i den gamla, hwilket nödwändigt måste ge en confusion om de båda skola sjungas på engång. Strofen 6 i omarbetningen är dock alldeles ny, hwarigenom de trenne sista stroferna i den nya komma att riktigt motswara de gamla. — Metern i denna Psalm är daktylisk. Dock har Förf. warit nog swarsam att här och der utbyta daktylen mot en troché, t. ex. i 3e str. 1a vers; i 4de str. 6te vers; i 5te str. 1a vers och i 9de str. 4te vers.

N:o 355, är ny, och otadlig.

N:o 356, är en omarbetning af den under detta nummer i gamla Psalmboken befinneliga Sängen. Flere af de gjorda förändringarna äro dock icke förbättringar. Huru swag är ej nya såarten:

„Men wårt hjerta är betaget
Af en dimma, tung och kall.“
mot den gamla:

„Men wårt hjerta är betaget
Ut af kärlets dumma kall.“

Samma anmärkning gäller äfwen om dessa verser:

„Låt wår lampas olja brinna
Intill sika stunden klar.“

mot deß gamla:

„Låt wår lampas olja brinna
När du dömmar werlden mid.“

N:o 357, har en anapestisk och således en psalmisk meter. I sig self är den icke utan värde, men Rec. saknar den kraft och det högre ridigare allwar, som utmärker Biskopp Spengels gl. ps som, 20 strofer lång, endast synes hafwa erfordrat någon förkortning.

Följande Nummer är en med en skicklig penna genomförd omarbetning. Sista raden i 2a str.:

„En kall med kropp och själ
Hans (Guds) kärlek jag bedömma.
Och aldrig honom glömma
Som endast will mitt nål.“

synes dock blifwit nog trivial. Desså föredrar Rec. gamla såarten i sista str.:

„När jag skall hådan wandra
Af denna jemmerdal,
Då slut bland helgon andra
Mig i din fröjdesal.“

framsör den nya:

„När jag, så wål kom andra,
Förlofas af allt awal,
Har hunnit genomwandra
Den mörka dödsens dal.“

N:o 359 är den första, så många fromma hjertan af ålder heliga lofsång: Wak upp, min själ! gif åra. Metern och rimmen äro i omarbetningen renade, stundom med framgång i str. 5:

„Och nu, som du mig bådast
Mitt öga Solen skådast;
Från nöd och fara frälsadt
Mitt hjerta dagen helstast.“

Grundom med upproffningar, t. ex. str. 37

„Gud! ingen fruktan gämljer
Den till ditt barn du wäljer:
Han trygg uti ditt fæde,
Förbedar dagens môte.

Man jemdre gamla Ps! Åfvenså den 6te str. med den nya upplagan!

N:o 360, författad af Spegel och ett mästerverk af den stilla och enkla andakten, har undergått mindre betydliga förändringar: N:o c. för sin del ogillar ändringen i 3e str. Det större med det mindre, åfvensom början af 4e str.:

„Med färdig kropp med själ och wet t
Du mig så underbart beredt
Och fram i ljuset dragit.

och några andra, dem rummet ej tillåter anföra.

Följande Ps. är ny och lycklig. Endast 3e strofen är något matt, och konstruktionen i begynnelsen af den sista kanhända nog inwecklad.

N:o 362 är till sitt innehåll oförändrad. Men då rytmien fördrigt med omsorg blifwit renad, undrar Rec. hwarför de båda spondeerna i 7e och 8e str. tillflykt, bråddö, användas såsom jamben, blifwit stående: deras ställning i versens slut och rimmet's tonfall på sista stafwelsen gör denna hårdhet i sången ännu mera märklig.

En ny Sång af medelmätigt förtjenst begynner Afson: Psalmerna. — Den följande är också ny, men under medelmätan. Den saknar onda och lif. — I N:o 366 äro tankarna i gamla Ps. nästan öfweralle bibehållna, men metern har föranledt en nästan helt och hållet ny omskapning, och 6 str. blifwit 4. Poeten har icke alltid wunnit derwid, åtminstone ej denna strof:

„Människan liknad blifwer

Wid blomstret i enlund:

Om morgonen i daggen
Står det i sägning fön,
Strax warde det astagit
Och förorkas till hö.

hvilken i omarbetningen motsvaras af en ganska andföttig strof.

N:o 366 är ny och icke utan värde. —

N:o 367 är en lycklig omarbetning: alla de ändringar som här blifwit widtagna, kunna anses som verkliga förbättringar.

Den gamla Ps. N:o 368 har lemnat rum åt en wackrare sång. Den är innerlig och enkelt ljuf.

Till N:o 369, som i gl. Ps. innehöll en strof, har ännu en blifwit lagd, och är den förra wärdig. — Den följande, liksom den föregående af Columbus, har med få ändringar blifwit upptagen. — N:o 371 är åter ny, och Rec. kan ej inse, hwarför den förtjenar sitt rum jeansför Spegels gamla psalm, som, utan att wara bland den eddliga Skaldens mästerverk, dock är skrifen i en mera religiösa stämning än ifrågawarande Psalm. — Med mera rätt har den följande lemnat rum för de begge wackra stroferna; som i nya Pros. Ps. Boken är upptagen under N:o 372. — Samma anmärkning gäller åfwen om följ. N:o 373. — N:o 374 har undergått några ändringar, dem ingen torde ogilla.

N:o 375 är Biskop Spegels herrliga psalm: Nu hwilar hela jorden, och har i omarbetningen undergått förändringar, som nästan alla äro förbättringar. Så är början: Nu hwilan sänks till Jorden mera konstlad och främmande. Andra raden: All werld den sofwer fört heier nu: Min kropp är matt och tröt: man wer ej hwarfdre. Förändringen af slutet i 2a strofen gör tanken mera matt: tredje raden i den 4de str.:

„Ät skinnen jag mig gläder
 Vortlågger mina kläder
 Och nattas hvilans hamn;

i stället för:

Till sömn jag mig bereder
 Vortlågger mina kläder
 Den öddelighets hamn,

är tung och tvungen. — Förändringarna i 5te och 6te strofen förtjena mera bifall. Början af den 8de:

„Men Fader! jag har syndat,
 Jag har i blindhet syndat

Allt följa werlden är:

torde ännu beträfva en ny redaktion.

N:o 376 är ny och wacker. — Förf. af den följande har blott styckewis begagnat det gamla temat. Den är jemn och säker. — En högre anda förkunnor sig i N:o 378: en majestätisk och herrlig hymn. — N:o 379, som slutar denna afdelning, är i en lägre stämning. Till mods och gods i 3e strof. rimma icke, och tung är 4de raden i sista strofen:

En ny människa få opp.

(Forts. följer.)

S m å r r e S p r i f t e r.

Tal hållet wid Konungens Tro-Tjenare och Ordinarie Hofpredikant, Ledamoten i Kongl. Hof-Consejlorio och af Samsundet pro Fide & Christianismo, Komministern i S. Jakobs och Johannis församling i Stockholm samt utnämnde kyrkoherden i Norrbertes församling af Westersås Stift, Högarewördige och Hög lärde Herren Hr Petr Isak Kenströms jordfästning i S. Jakobs kyrka i Stockholm den 12 November 1814 af Johan Jakob Hedrén kyrkoherde i S. Jakobs och Johannis församling. Stockh. 1814, 16 sid. 8:o.

Detta tal, i anledning af Davids ord: „Herre min tid är i dina händer.“ har flera wackra ställen, isynnerhet wid slutet (S. 8-11). De flesta störna upptagas af Hofpred. Menströms lefnads-omständigheter, ganska wäl utförde. Af dem förtjenar följande anföras. „I synnerhet utmärkte Hofpred. sig af en lycklig altarsång, som i klar skönhet och rdrande kraft näppeligen läwer kunna öfwerträffas. Han hade ej haft tillfälle att uppöfpa denna wackra egenkap efter konstens lärdomar: men kanske war och detta orsaken, att hans toner aldrig saknade naturens enkla, milda och kraftfulla majestät. Man trockte sig höra en lärjunge af de mästare, som sjöngo åra i himlen och frid på jorden. Aldrig lidd hans bewakande stänma ifrån altaret, utan att en fröjdesfull

känsla genomströmmade alla de hjertan, som egde minsta sinne för denna del af vår gudstjensts skönheter. Så äro de ibland hans embetsbröder, måhända ingen, som eger denna rdrande gåfwa i samma grad; men de flesta af oss ega den tillräcklig, att kunna utträtta mycket: och hwad kan ursäktas den allmänna wanwårnaden deraf, då wi så tydligt se dess inslytande på en högtidlig guddyrkan?“ Hofpred. R. dag 48 är gammal af slag. „Söndagsmorgonen den 30 Oktober förrättade han, utan synnerlig swårighet, skriftermålet i S. Jakobs kyrka. Men då han derefter skulle förrätta Altartjensten i Hof-Kapellet, måste han af wanmakt begifwa sig hem, der han genast intog sängen, samt efter en orolig natt inslunrade kl. 3 på morgonen och affomnade kl. half 9 följande dagen.“ Derom heter det i slutet af Talet (S. 10): O Du wår Herre, wår Tröstare och wår Gud! Hjelp oss, att wi må kunna gbra wår sista wårskap inför dig med fröjd och icke med suckan. Om det wore ditt behag, när wår förelagda tid, stund, kommer, inträffar, huru önskade wi icke, att likasom denna wår bortgångne medbroder, blifwa wäl förberedda på din ankomst: huru skulle wi icke glädja oss, att, lika som han, så använda wår sista dag i din tjenst: huru skulle wi icke bedja dig att få gå utur ditt tempel till wår öddesång! Ach Herre, wår tid är i dina händer!

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 19 Augusti

1815.

R e c e n s i o n e r :

Konunga-Niket Danmarks Historia, af H. A. Kofod. Adjunkt wid Köpenhamns Cathedral-Skola. Öfversättning. Schm 1815. 166 sid. jemte 2 Tabb. 8:o.

Hvarje Special-Historia öfver hwilken Stat som helst, kan skattas såsom en wälkommen gåf för vår literatur. I så mån der äro frammande Staters öden så okända som i Sverige, och då våra inhemska bokspressar dagligen gifwa ifrån sig så öfverflödiga packor af olikartade skrifter, är det verkligen undransvärdt, att så sällan våra Förläggare tänka på det stora behofwet af en god historisk läsning. Också torde det medgifwas, att af all literatur och af alla folkslags historier gifwes ingen, som är öf mera okänd än våra grannars. Utom ett kort Sammandrag af Lagerbring, har Nec. sig ej bekant någon särskild Historia om Danmark, som i senare tider på wårt språk utkommit.

Närvarande Skrifts forther uppfyller snällertid ej deras fordringar, som åstunda nå-

got mer än ungefärligen kända Danmarks statens öden. Också har Förf. ej alldeles förstått att inom den tränga krets han föreskrifwit sig, gifwa det wigtigare rum framför det mindre wigtiga. Många prof skulle der på kunna anföras. Så, t. ex., upptager Lordenstjölbs och Schumachers biographier wida mera rum än Danmarks nu regerande Konungs historia. — Då detta lands händer äro wida mera bearbetade och bragta till en större redighet än våra egna, så har det, i afseende på uppgifternas riktighet, kostat Hr Kofod en ringare möda att beträda sina stora föregångares fotspår, än dem bland öf, hwarest nästan hwar och en af våra berömdare sornforskare har en egen åstigt och sitt egna system, hwilka i de äldre Swenska Häfvernas labyrinthes skulle wilja wälfa samma väg. Äfwen Swenska historie-skrifware hafwa blifwit rådfrågade, och owäldigheten, der Danmarks trolsheter mot öf och lidna nedslag icke kunnat förbigås, på de flesta ställen temligen noga iaktagen. Förlätas må det wifserligen, om en nation, som på öppna fältet mot öf haft så få segrar att berömma sig

af, med wälbehag bröjer wid lyckligare minnen och wid de forra framgångar wapenlyckan densamma sparsammare tilldelat. Wi kunna wåra grammar gerna denna glada känsla, endast dessa segrar ej på måfå tillskapas och öfwerdrifwas. Hvad Rec. redan förut några gånger sett i Danska böcker berättas, upprepas äfwen här sid. 97, neml. huru Daniel Kanrau wid Swartån, med 4000 man omringad af 25000 Swenskar, „angrep fienden — och segrade.“ Oehlenschläger har till och med derom skrifwit en Romanz (Digtinger, 1811 sid. 143), der denne hjelte wida sättes öfwer Daniel i Koeverkulen och Leonidas, som stod bag Klippen, Men Daniel Kanrau stod bag Swaerdet, og brugte Swaerdet til han vandt; men isall denna seger werkligen warit så hedrande, har äminstone en så stor nationel idrott, af nationens förste skald aldrig så eländigt blifwit besjungen*). Wåra Swenska Hålder wilsorda Daniel Kanrau som en fäst och manhaftig anfdrore, som wiste att begagna sig af ordan i Swenska Håren under det att Kenung Erik XIV, i sin wanliga

*) Ett prof af denna ditbyramb må roa läsaren:
 Jeg sjunger om en Helt i Norden
 Da Daniel Kanrau er hans Navn,
 Saa stor, som nogen Helt paa Jorden
 En Spærter fra min Fødestavn.

(I profaisk parenthes anmärkes att Kanrau war Rolf, född i Holstein. Men hörom wida Skalden):

O Kunde Harpens swage Toner
 Din Roes udbuldre med en Klang
 Af hine tredive Kanoner,
 Som vaeldig du fra Swensken twang;
 O dirred Straengen med en Brusen,
 Dig Striget af den raedde (?) Haer,
 Der veeg, skönt fem og tyve tusend
 For fire tusend Danske Swaerd.

obeslutsamhet, ständigt ombytte befäl och bröjde med tropparnas afvändning: men något så märkligt nederlag widkännas de ej, äminstone icke Dalkn (se Cap. 10 o. 11, Del. III). De fem og tyve tusend som veeg för fire tusend danske Swaerd, torde således wara en poetisk hyperbole, hwarmed Skalden, genom numerär addition will ersätta hwad som felas i quantitatw skaldkraft.

Hwad stilen och afhandlingsfattet i närwarande arbete beträffar, är det scritt från det phœbusiska pathos, som wanställer så många af våra Swenska historiska uppsatser. Der emot kan förs. ej skikännas från ett annat icke mindre ofta förekommande fel, det att han i några afgörande rader tillåter sig att efter godtycke fälla dom öfwer de hjeltar, hwilkas öden och handlingar han borde beskriwa. Denna moderna ofsed är i Historien lika löslig, som om någon i ett dramatiskt stycke wille skicka en härold före den uppträdande personen och basuna ut om den ena: denne är ganska beskedlig man, men en narr; denne här är en ädel, men stolt herre: denne en listig och försällig meniska o. s. w. Förntiden kände ej denna owana: man förstod då att genom gången af handlingarna sätta de uppträdande historiska personerna i det ljus, att läsaren ej behöfwer egenmyndiga omdömen. — I allmänhet är Hr Kosod en nog frång måttswan af furstars handlingar: hos alla, till och med hos Knut, hos hselwa Waldemarerne, finner han någonting att tadla. Merendels äro dessa anmärkingar beklagligtwis något enfaldiga och icke sållan lösliga, som t. ex. den om Margaretha. Det har gått med Hr Kosod, som med alla dem, hwilka likom med almått wilja afmåta en stor mans förtjenster: knapt har han tillagt sin hjelte ett par berömande epitheter, förrän han, i ängesten oss

ej vara nog opartisk, tillfäster ett par andra som borttaga de förras kraft, och derefter för att tillvärd vara liberal, åter något rörlverk, o. s. w. till hela bilden, sammansatt af motstridiga grundlinier, äntligen i moln försvinnar för läsaren.

Det är bekant, att nyare Danske hafdes tecknare i Christian II. börjat se en stor och kraftig man, som föll ett offer för stora affigurer. När Auktor drifwer väl ej paradorten alldeles så långt: dock finner han hos Christian ganska stora anlag, och oaktadt hans många fe i ganska många goda egenheter. Man behöfwer dock endast hafva sett Christian II:s porträtt för att finna, att denne Konung war en kall egoistisk natur, som, utan aning om ideer, med en Albas grymhet och list och en märkwardig obeflutsamhet, förenade en mäktlig energi i Karakteren. Men de som ej tro på pphysionomiken, behöfwa endast, för att fatta ett rätt omdöme om detta redan i moderatiskt utmärkta misfoster, göra sig bekanta med hans första uppträde i historien.

Hvad öfversättningen beträffar, har Rec. ej haft tillfälle att jemföra Originaler. — Uppslagan åter är belastad med en sådan mängd tryckfel, att orken tyckas blifwit aftryckta sådana de kommit från Sättarna, utan ringaste korrektion. Rec. har ej sett någon bok, som ej är tryckt i Skara eller i Christiansstad, så wanstald af typographiskt slurf, och knapt finnes en sida, som ej har 4 a 5 de orimligaste och mest i ögonen fallande tryckfel, t. ex. Christian för Christian o. s. w. Öfvert. Skrifwer öfveralt Stockholm blef bestormad, Sverige blef eröftrad.

För att sätta Läsaren sjelf i stånd att såla ett omdöme öfwer denna compendiosa Rikshistoria, må här ett prof aftryckas:

„Efter Christian 4:des dödd styrdes riket i

3 månader af en Interims-regering, som Riksdet hade tillfänt, och hvar i Rikets Hofmästare Corfiz Ulfheldt war den förnämste. Fredrik den tredje fann många swärigheter för sig innan han kunde bestiga sin faders Thron och måste först underskrifwa en öfvermåttan hård Handfästning, hvarigenom Adelsaristokratien nådde sin största höjd. Konungen torde icke mojsäga hwad Riksdet hade bestämt; icke utan dess tillåtelse föra krig eller sluta fred; ej insätta någon annan i de högste Rikets embeten än en af de 3 Candidater, som Riksdet hade föreslagit. De första åren af Fredriks Regering förflöto utan att der föreföll något af wig, mer än att Fästningen Fredericia blef anlagd. Kungen hade Hofwet äressilliga stridigheter med den stolte Ulfheldt, som ej kunde tåla att se sig äfidosatt. Man kan icke neka att Ulfheldts uppförande, isynnerhet längre fram förtjente att tadlas, men han blef wiserligen mycket uppretad af Hofwet genom dess fiendtliga sinnelag. Drottningen, den herrskelystna Sophia Amalia, kunde alldeles icke lida Ulfheldts älsfwärda Gemäl, och bidrog dertill utan twifvel mycket att störta hennes man. En wiss öfwerste Walter gick till och med så länge att han förmådde ett fruntimmer, Dina, till att bestyrla Ulfheldt att hafwa welat förgifwa Konungen, men härifrån frikändes han, hwarefter han först begaf sig till Holland och sedan till Swertige. Ulfheldt blef derpå afsatt från sina Embeten, hans Gods indragne, och hans familj måste öfvergifwa Danmark.

Emedlertid war kriget utbrutet mellan Carl den 10de och Johan Casimir af Polen. Den förste war nästan alltid lycklig och eröfrade nästan hela Polen, men uppväckte dertigenom afundsjuka hos andra Nationer, som sökte att skaffa honom fiender. Holländarne förmedde

Danmark att förklara Sverige krig i hopp att återvinna de wid sista freden förlorade Provinser. Danmarks tillstånd war eljest ännu sådant, att det länge hellre bort i fred hafwa sökt att bota den sista sköden. Finanserna woro i ett så dåligt tillstånd, att Embetsmännerna i flera år ej hade fått deras löner, och Krigsmakten war i den mest demäktigaste författning: att begynna krig under dylika utsigter och det med en Konung af Carl Gustafs krigskataloger, kan man, i de mildaste uttryck, knappt annat än kalla den den högsta grad af okloshet. De Danska öppnade Krigs-skådeplatsen genom erdfingen af Bremen, som de ej länge blefwo i besittning af. Då Carl Gustaf fick underättelse om de Danskas anfall, lemnade han i största hast Polen, efter att hafwa slutat ett stillestånd med Johan Casimir, och flyndade till Danmark. I Hamburg blef hans armé, som blott war 12,000 man, försedd med det nöd-wändiga, hwarpå han marscherade nästan utan motstånd in i Jutland, der den nyligen anlagda Fästningen Fredericia gaf sig till General Wrangel. Naturen sjelf tyktes hafwa sammanswurit sig med den Swenska Konungens till Danmarks undergång: under en stark köld freds det tillä Delt, på få dagar, så att Carl wägade gå öfwer isen med hela sin Armé, och detta djerfwa låg lyckades med obetydlig förlust, hwarpå Fyen föll i Segerherrens händer. Derifrån marscherade han öfwer Latteland, Laaland och Falster till Seeland, hwarest alle kom i den största förwirring genom en så oväntad fiendes ankomst. Då Köpenhamn ej war i det bästa försvarsstånd och icke heller hade Troppar, beslutade man att sicka Gesandter för att underhandla om fred, hwilken naturligtwis wid dylika omständigheter skulle blifwa dyr. Gesanterna

mätte Carl nära Wordingborg i sällskap med Ulfeldt, men de wilkor hans förestref woro så öfwerdrifna, att de Danska ej wägade antaga dem. De wände tillbaka, och Carl fortsatte marschen till Köpenhamn. Dock wille Fredrik ej låta det komma till det yttersta. (1658) Underhandlingarne begyntes. Å nyo, och freden blef slutet i Roskilde, ehuru på wilkor som blott den högsta nöd kunde astwinnas. Danmark skulle till Sverige afstå Skåne, Halland, Blekingen, Bohus Lån, Trondhjem och Bornholm, utlewerera 12 Krigskepp och 2000 Ryttare. Utan twiswel warade det icke länge för än man på båge sidor förtröt detta Fredsflut, dock blef det på de Danskas sida uppfyllt med noggrannhet. Carl Gustaf deremot kunde ej så lätt öfwergifwa den smickrade idén att beherrska hela Norden, och sökte derför nytt tillfälle till fiendlighet, hwartill han uppmuntrades genom betraktandet af den Danska Statens wanmakt, som hon nu med egna ögon kunde se. Han påstod, att fredstraktaten ej riktigt blef uppfyllt och landsteg i Augusti månad wid Korsör. Icke heller denna gången war man beredd på hans ankomst i Köpenhamn, men Carl gaf inbyggarna tid att sansa sig efter deras första skräck. Men föreslog Fredrik att han skulle öfwergifwa staden men han swarade bestämt att han wille dö i sitt bo, och alla grepo nu till wapen, uppmuntrade af Konungens exempel, för att göra det kraftigaste motstånd. Studenter och Borgare rådfode med hwarandra att bidraga till Stadens försvar, och Carl Gustaf fann en sådan stämning som han ej hade wäntat.

Emellertid sökte han att sätta sig i besittning af Cronoborg, hwilket war honom så mycket viktigare, som de Danska wäntade en Holfänst Flotta. Cronoborg kunde nog föra

swarat sig någon tid, om man ej fått den med list. Wrangel inbillade de kommanderande på Fästningen, att Köpenhamn war erskrad och Konungen fången, hvarsföre Kommandanten Brunau och Öfversten Bensfeldt, utan vidare undersökning, öfvergaf denna wigtiga Fästning till de Swenska, som nu ej allenast kunde göra Holländarnes inlopp genom Sundet mycket wäldigt, utan också bruka en del af Kronobergs kanoner mot Köpenhamn. Här gjorde man äfkilliga utfall, som ganska ofta hade de lyckligaste följder, och således uppmuntrades inbyggare till ståndaktighet. Den förwäntade Holländska Flottan kom också, oaktadt allt motstånd, lyckligt till Köpenhamn, dit den bragte lifsmedel och undsättning. Oaktadt den Holländske Amiralen Opdam på en gång blef angripen från Kronoborg och af en Swensk flotta, som låg i Sundet, slog han sig dock igenom med förlust af ett skepp, hwaremot de Swenska misse 7. Holländarne förlorade emellertid 300 man, 2 Contre-Amiraler och 5 Skepps-Schifer.

Medan detta gick för sig på Seländ hade Frondhem och Bornholm gjort sig fria från Swenskt Herrawälde. Den Bornholmske Ståthållaren Prinsensfjöld blef dödad tillsammans med en stor del Swenskar, som lågo inqvarrerade omkring i landet, hwarpå Fästningen Hammershus blef tvungen till att gifwa sig. Inbyggarna gifwo på nytt Ön till Fredrik den 3dje, som bewillade dem äfkilliga friheter och lofwade att aldrig mer återgå till Sverige. Huswudmännen för företaget war Jöns Kosob och Presten Paul Anker.

Ett försök, som äfkilliga Patrioter gjorde att tillbakataga Cronoborg, war mindre lyckligt. Den Danska Ingeniören Steenwinckel förband sig med Amis-förwaltaren Rost-

gaard och Presten Henrik Berner, men fanken blef uppdragad, Steenwinckel blef halshuggen och Hans Rostgaard undkom med möda. Danmark hade nu också fått främmande hjälp: Churförsten af Brandenburg, den store Fredrik Wilhelm, hade ryckt in i Surland och i förening med några Kejsertliga och Pälackar, anförde af Charnesky, gaf han de Swenska nog att göra. Allt detta war ej efter Carl Gustafs förmodan, han beslutar de dersföre att afsöra allt på en gång och taga Köpenhamn med storm. Planen till stormen blef Fredrik meddelad af Lorentz Sären, som med egen lifsfara hade gjort sina landsmän många wigtiga tjenster. Natten mellan den 10 och 11 Februari 1659 gick denna storm för sig. De Swenska hade hwita Skjortor på det man ej skulle känna dem från snön, och huswudansfaller skulle ske imellan Westersbro och Langebro, och mellan östra porten och Kastellet. Men lika så wigtigt det war för Carl att eröfra Köpenhamn, så wigtigt war det för Fredrik att tillintetgöra detta försök. Han red sjelf allestädes omkring för att uppmuntra Borgarne. Man war beredd på fiendens ankomst. Stormen begyntes wid midnatten, och der kämpades på båda sidor med det mod, som sakens wigt fordrade. Fyra Swenska(r) kommo wäl upp på wallen, men blewo strax kastade döda tillbaka, och Carl Gustaf måste låta stormen upphöra. Wid Skjortport hade första anfallet begynt flockan 4 om morgonen genom GeneralMajor Wanér, men också här fann han samma motstånd, och drog sig tillbaka efter en stor förlust. I denna storm skall Carl hafwa förlorat 3000 man, hans hopp war tillintetgjordt och hans stora planer woro förswundna.

I stället för att kunna wäga något mer mot staden, woro de Swenska nödsakade att

honom sina förskändningar såla säkerhet mot de utfall man kunde göra. Carls lycka var nu försvunnen, men likväl ville han ej låna drat till fred, ej heller woro de Danska nu så mycket benägna dertill, på de vilkor som woro bestämde i Roskild; de kunde säkert om deras allierade hade haft större lust till att hjälpa dem, tillkrigat sig en länge fördelaktigare, men Holländarne önskade ej, för Tullens skull, att de Danska woro ägare af såda sidorna af Sundet. Dock satte den Holländska Amiralen Ruyter troppar i land på Fyen för att derifrån sörfaga de Swenska. En Swensk Armé, 6000 man stark, som stod wid Nyborg och anfördes af Generalerna Stenbock och Horn, blef angripen och slagen af de Danska och Brandenburgarne under anförande af Schak och Eberstein: Nyborg som ännu war i de Swenskas händer blef öfvergiven, och Carl, som den gången uppehöll sig i Korsbø, emottog denna underrättelse med mycken ledsnad. De förnyade insfallen i Norrige och belägringen för Fredrikshall hade också en olycklig utgång för de Swenska. Fredrikshall trotsade trene gånger en segerwan fiendes ifriga bemödande. Emellertid dödde Carl Gustaf i Östeborg, (1660). Fredsunderhandlingarne begynte på nytt och freden slöts samma år i Köpenham, derigenom Sverige behöll Skåne, Halland, Blekingen och Bohus Län."

Romeriska Historien i Sammandrag af Goldsmith. Öfversättning. Första och Andra (Tjera och Senare?) Bandet. Ups. 1814. 440 sid. 8:o. Utom företal och Register. Man tvifvel äro Romarne en af fornti-

dens märkvärdigaste nationer. Vår tids störste tänkare har anmärkt att den period i historien, som vanligen kallas gamla tiden, är perioden för Odets öfverväldande, och detta wälsde har tydligast och mest skärande framträdde i Romarnes handlingar och bedrifter. Man kan säga att de woro det stränga, oblideliga Odets grymma organer till förstörande af en ensidigt realtistisk och så medelst förfelad kultur. Men olycklig den, som på något sätt inkommer inom Odets hårda krets! Derför föll äfwen Rom under sin egen tyngd och dess före led denna stat, som förtryckte alla folkslag, sjelf under det tyngsta och tyngligaste of. En stintredad episk behandling af en sådan stats historia måste derför blifwa alltför rydlig och nedslående. Romerska historien är en stor Tragedi, i ren antik mening, och måste så behandlas. I den fordras alltså nödwändigt en reflecterande Chör, som i sin betraktande subjektivitet uppfattar handlingarna och på detta sätt försonar dem med den i hvarje hjerta inneboende humanitetskänslan. Och för denna behandlingsart har den öfverräfflige Tacitus uppställt det äkta mönstret. För sådana häfder är hvad man kallar pragmatism helt och hållet på sitt ställe, liksom Romarnes statshändelser äro de mest talande exempel på Tyranniet gradwisa utveckling. Äfwen då man hägfommer, att det war genom widsträckt krigsbragder som Romarne spelade sin rose, måste man i detta afseende, gilla den synpunkt som Polybios utwält till anbringande af enhet i sin Romerska historia: neml. etikens stigande fullkomning. Men deremot måste den minst af alla wara tjenlig för ett epitomatiskt bearbetande, såsom förhållandet är med den närwarande arbete af Goldsmith, ty hwilken bortwänder ej öwmligt ägonen från en tasta der, inom en liten rymd, de afflywade

haste gertingar och tygligaste tillbragdes sammanträngas, och detta så mycket mera, då de framställas med en vis följ och likadåd elegans.

Detta i allmänhet öfver Hr Magister Docens Wallins val af den bok är hvilken han egnat sin öfversättningsmöda; hwaremot det alltid blir berömdvärdt, att hafwa företagit sig ett offentligt arbete till utbredande af kännedom om den Literatur, i hvilken man besjuder ett läroemne. Men i afseende på öfversättningen skäl, måste Rec. bekänna, att enligt hans öfvertygelse, skulle allmänheten till Hr Wallin stått i ännu större förbindelse, om han skänkt oss ett öfversättning af en Romersk historia författad af någon Romare, till och med om det icke varit någon annan än den sammanträngde Eutropius; ty de oblygligheter en insöding blott upprepar, göra icke ett sådant obehagligt intryck, som då de repeteras af en utländning från en senare tid, emedan detta hans företag tyckes föruddetta att han gillar och som något stort anser det, från hvilket menlighetens bortwänder ögonen.

Hwad föröfrigt det faktiska i detta arbete widkommer, må man, då Romerska rikets häfder med så mycket lit blifwit besarbetade, af en utmärkt och kunnig Förf. icke wänta annat än någonting tadelsfritt. Det enda som Rec. trott sig kunna anmärka, är att det inledande rummet understundom nödgat Förf. till ofullständigheter och anachronismer. Så går Hr Goldsmith för hastige öfver den särskilda wakt som bewisjades Romulus (s. 5), och likwäl hade detta icke varit utan wigt då de treshundra beridne ynglingar, hvilka utgjorde denna wakt, woro bärjan till de sedermera i Romerska häfderna så betydande Equites. — Äfwen trädfas sid. 6. en icke så alldeles noggrann upp-

gift, då det heter att den af Romulus bestämde formen för Romarnes Gudsdyrkan, är alldeles obekant. Så mycket weta wi åtminstone, att han, härmande Etruskerne, inrättade ett art heligt collegium af män som skulle gifwa akt på, och bestämma Statens angelägenheter efter såglarnes flygt och offerdjurens inelsswor (Auspices & Haruspices); att alla erdftrade Spolia Opima skulle helgas åt Jupiter Feretrius o. s. w. — Sid. 52 ordas om de oroligheter hvilka, under Manlius och Fabii Consulat uppkommo i anledning af den Agrariska lagen, som — heter det — någon tid förut blifwit föreslagen. Den den Agrariska lagen war ju enligt hwad vår auktor äfwen sjelf berättar sid. 13, redan af Numa fastställd och gifwen? — Sid. 72 talas om en Claudius, hvilken föreslog att wälja Sex Styresmän i Consulernes ställe, utan att någon uppgift meddelas hwem denne Claudius war. Detta är så mycket mera oegentligt då på nästföregående sida Claudius nämnes såsom Appii medbrottsling som blef landsförwist, och med hvilken denne således kan förwerlas. — Sid. 119 widbröres Romarnes börjande kultur hvilken sättes i perioden mellan första och andra Puniska kriget. Der omtalas att Tragedien och Komeden lånades från Grekerne, men denna anmärkning gäller äfwen om Satyrspelen: en rent Grekisk uppfinning. Äfwen är det något anachroniskt att påstå det, i denna period, Elegien och Herdagswäder, begynte så nya stönder på det Romerska språket, då ännu Cæsar (Cæsars Samtidings) Elegi är rå och tung och då man icke äger några äldre Idyller än från Augusti tidewar, af Virgilius. — Bland Sullas bedrifter, sid. 157—168, omtalas alldeles icke hans besegrande af Samnitiska fältschren, Pontius Telesinus, hvilken,

enligt Belejus Paterculns (Lib. II. 26) war Romano nomini infestissimus. — Att Nemesis „war den Gudomligheet, som straffade dem, hwilka fördröwar grymhet emot ospekliga (s. 212), är förlitet sagdt. Nemesis straffade i allmänhet hwarje oförrätt — o. s. w.

För att icke blifwa widlöftig will Rec. ej anföra flera exempel då han förmodar sig tillräckligt hafwa ådagalagt sin mening, då han sade att närvarande Romerska historia, i wisa detaljer, icke är utan ofullständigheter och anochronismer.

Öfversättningen är i allmänhet nog tung och öfversiddad af utländska språkvändningar. Flera Gallicismer wittna att en Frans öfversättning mycket blifwit rådfågad. — Ett Jänehålls, ett Historiskt och ett Geografiskt register, äfwen som en Geografisk Uppställning ur Silverstolpes Geogr. Historiska Lärobok, ärföljer detta arbete; Skada endast att själwa denna geografiska Uppställning med en nog registerlik magerhet är författad.

S m å r r e S k r i f t e r.

Berättelse om Westerås Bibel-Sällskaps Stiftning, tillkänd och åtgärder, uppläst i Offentlig Sammankomst den 21 September 1814. Westerås 1815, 15 sid. 8:o.

Detta Sällskap blef genom det Brittisk-utländska Bibel-Sällskapets friskostighet år 1813 stiftadt af den förtjente Legationspredikanten Doct. Brunamark. Han medbragte en gåsna af 200 exemplar af Bibeln, af 500 ex. Nya Testamentet, äfwen som han särskilt nedfatte en gåsna af 100 Adle B:co. Straxt efter Sällskapets Stiftelse ankom en skrifselse från Brittiska Sällskapets ordförande Lord Teignmouth, hwilken beledsagades af en ny gåsna stor 300 Pund Sterling. Sid. 5-11 uppräknas Sällskapets Ledamöter i alfabettisk ordning med de af hwar och en subskriberade summor till ett belopp af 543 Adle 2 s. Sällskapets inkomster från Sept. 1813 till Sept. 1814 utgjorde 3252 Adle 42 s. B:co. Ett betydligt antal exemplar af den N. Skrift har Sällskapet låtit gratis utdelas i WesterDalarne och de fattigaste församlingar i Häradalarna samt till StadsSkolorna inom Stiftet.

Wår Prästares Jesu Christi Barndoms-Händelser, Sammanletade utur sednare fundne Juidiska Handlingar år 1786. Öfversättning. Carlstad, 1813. 48 sid. 8:o.

Rec. känner hwarken Originalet eller de föregifne Juidiska Handlingar, hwaras denna lilla skrift skulle wara ett sammandrag. Den har mellertid mycken likhet med de Legender, som i medeltiden och ännu inom Catholska Församlingen warit en omtyckt och uppbygglig läsning. På den historiska trovärdigheten läser således ej wara mycket att bygga; men detta hindrar dock ej förwarande skrift, som är författad med „wälmående enfold och gudaktighet,“ att gifwa en hellsam w:ligids näring åt allmoge, barn och andra fromma sinnen. — Ungefär hälften af boken upptages af underverk som föregått Christi födelse; de som handla om den hel. Anna, Jungfru Marias Moder, öfwerenskömma med de urkunder som Rosgarten följt wid utarbetningen af den Legendsamling, han år 1804 i Berlin utgifwit, helt och hållet i den fromma anda, som är dessa heliga Sögor egen.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 34.

Torsdagen den 26 Augusti

1815.

Öfver Fransyska Theatern.
Af Aug. Wilh. Schlegel*.)

Är länge uppehålla oss wid Tragediens uppkomst i Frankrike, finna wi intet skäl. Wi kunna öfwerlåta åt fransyska konstnärer, att wederbörligt nedsätta sin äldre litteratur, emdast i den affigt att så mycket mer ha tillfälle upphäja Michelieu's och Ludvig XIV:s tids hvarf. Det är sant att deras språk först wid den tiden upparbetat sig ur en outfäslig råhet och barbari, under det att italienska och spanska profans diktion redan långesedan hade urwecklat sig till den skönaste blomman och redan då åter började urarbetas. Det är således icke underligt, att Fransoserne sätta ett så stort värde på alla negativa företeelser, på undvikandet af det opälsande; också har hela lyftningen af deras kritik sedan endast gått ut på att förekomma återfallet till det gamla maneret. När Laharpe säger om Sorgespelelen före Corneille, att dis ton endast af-

*) Ueber dramatische Kunst und Litteratur. 1809. Neunte Vorlesung. — Öfvers. har tillåtit sig tillfälliga förkortningar.

lågtnar sig från det platta för att falla i det affekterade, så hafwa wi, efter de prof har anfört, ingenting att inwända deremot. Det är för vårt ändamål tillräckligt att karakterisera deras tre förnämsta Tragici, Corneille, Racine och Voltaire, hvilka för ewigt tyckes det, hafwa bestämt formen af deras tragiska theater: ännu viktigare blir det att påse wa de grunder, hvilka dessa triumvirer lämnat de enda gällande, förskrifvit den dramatiske konsten; och i denna undersökning blifwer frågan, om och huruvida Franska tragedien till sin anda och hure wäsen öfwerensstämmer med den Grefiska, den af de viktigaste.

Hos Franskämnen hade hägen att imiteras de gamla, sedan tidigt uppåt sig. Och detta, icke utan, skulle allrahast lyckas genom iakttagandet af samtliga yttre regelbundenhet, och de begrepp, som öfstat hvarade ur Alet och af Corneille, än genom en förtrogenhet bekant med de grefiska måttern. I detta uppdraga tragedierna, Cleopatra och Dido af Godelle, sunnos Porsger och Chloer: Jean de la Perouse öfversatte Senecas Medea; Garnier's stycken äro alla lä-

nade af Grekiska tragedier eller af Seneca; i utförandet närma de sig mest den senares manér. Hvar och en som känner hur det äkta geniet skapar, icke efter en af andra hämtad öfvertygelse och deraf afledda slutsatser, utan efter en nästan medvetelslös och omedelbar åskådning af stora sanningar, torde redan misstänka all sådan artificiell verksamhet, som utgår från en abstrakt teori. Endast Corneille såg sig ej i nödvändighet, att liksom en antiquarius, efter gamla mönster, utarbeta sina dramer såsom lärda chreor. Wäl hade Seneca mispledt åfwen honom, men han kände och åskåde spanska theatern, den hade haft en stor inflytelse på hans bildning. Hans första stycke, som åfwen allmänt erkännes såsom ett af hans bästa verk, och tillika begynner franska tragediens klassiska epoch, *Ed*, är, såsom bekant, lånadt från Spankan, fastän förderfvadt genom begreppen af rids- och rums-erhæren, och andas helt och hållet ridderlig kålel och åra. Men hans samtidas fördom, att en tragedi alldeles icke dugde, såvida den ej noggare inrättad efter Aristoteles' regler, var för allmänt herrskande och allt för djupt inrotad, för att någonsin kunna häfwas. Corneille fick sjelf wid slutet af sin dramatiska bana så starka samverstwifvel, att han lätte sig ned för att i en särskild afhandling bewisa, att hans stycken, wid hwilkas utarbetande han ej tänkt på Aristoteles, dock noggrant woro försärdigade efter dennes föreskrifter. Han lyckades likwäl icke synnerligt deri, i det han tillåt sig allehanda twungna utläggningar. Och hade han verkligen derom öfvertygat werlden, så hade han endast bewisat, att Aristoteles' regler wore ganska obestämda och otillräckliga, emedan så olika verk, både till anda och form som Grekernes och Corneilles tragedier, dock så noga kunde likna hwarandra.

Helt annorlunda war förhållandet med Racine: han är otwifvelaktigt bland alla franska skaldar den, som bäst kände de gamla, och han senterade dem ej blott på ett lärde sätt, utan senterade dem åfwen som poet. Dock fann han redan en bestämmd theater-praxis före sig antagen, och hade ej mod, att af kålel för sina mönster aflågsna sig derifrån. Han öfverflyttade således endast spridda skönheter från de grekiska skalderne; fördrigt, ware sig för att följa tidens smak eller af egen böjelse, höll han sig wid det för grekiska tragedien så främmande galanteriet, och grundade derpå intrigett i sina flesta stycken.

Sådan war franska theaterns beskaffenhet, då Voltaire uppträdde. Han ägde blott en medelmåttig kannedom af Grekerna, om hwilka han här och der talar med entusiasm, för att på andra ställen sätta dem djupt under sin nations nyaste måtare, sig sjelf inberäkna; men han höll sig friskalod att predika Grekernes enkelhet och storinniga strånghet såsom wäsentlig för tragedien. Han tablade sina föregångares afseig såsom förwillelser, och ifrade derjemte för Kådebanans hysning och utwidgande, hwilken hitills, enligt hans mening, genom hoffedernas twång nästan war sammanträngd till ett föremål. Han talade också först om Shakespeares genialiska drag, och kånade mycket från denna för hans landsmän hitills okända skald; han yrkade en större djuphet i passionernas skåring, på starkare theatralisk effekt; han wille hafwa en majestätiskt prydd Scene, och sökte slutligen icke sällan kånna sina stycken ett för poeten främmande postrikt eller filosofiskt intresse. Östridigt har han genom dessa bemödanen gjort franska theatern mycket nytta, ehuru i afseende på språk och versbyggnad (hwilka i rangordningen af dramatiska förtjenster dock borde intaga ett lä-

gre rum, men i Frankrike nästan enbart bestämt (ma styckets framgång), de flesta domare sätta honom under hans föregångare, Arminstons enhälligt under Racine. Men det hör nu till modet, att på allt sätt behandla det förflutna tidshvarfvens afgud med den mest fiendliga portiffhet. Hans förslag för theaterens förbättring utropas såsom äfwen så många literariska kätterier af dessa kritiska Zions waktare, som tyckas antaga att Ludwig XIV:s setel ej lemnat den följande tiden ända till werldens ända öfrigt annat än en passif branden för alla dess fullkomligheter, utan att man någon sin tordes fatta den förmodna tanken om en fri och individuel konstitubildning.

Så snare wi wäcka twifvelsmål emot den oinfränkta giltigheten af de regler äldre franska tragici hitills följt, emot deras arbetens förmenta öfwerensstämmelse med andan af de grekiska, äfwen som mot sundwiffligheten af många andra conveniens-föreskrifter, finna wi i Voltaire en bundsförvant. I många andra punkter har han utan pröfning, ja utan medwettande deraf, förutsatt sina föregångares maximer och följt deras praxis. Han är af lika öfwerlygelse med dem, som mer stödsja sig på kanhända blott nationella egenheter, än på menstliga naturen och tragiska poesiens wäsen i allmänhet. I denna hänfikt kunna wi således pröfwa honom gemensamt med de öfrige; ty här är icke frågan om utförandet ställwis, utan om tragiska konstens allmänna grundsatser, som röja sig i deras verk.

I öfseende på den regelbundhet som är ett villkor för ett franskt sorgespel, så reducerar sig hufwudsfrågan egentligen till Aristoteles så kallade tre enheter. Wi skola undersöka, hwad den grekiska filosofen deröfwer lärer; huruvida de grekiska tragiderna länt och iakttagit dessa regler; om de franska poeterna verkligen

löst swärigheten, att utan twång och osannolikhet iakttaga desamma, eller blott på ett sticket sätt swängt sig omkring sjelfwa klippan samt slutligen om denna förtjenst i sjelfwa werket är så wäsentlig, och om icke snarare wida wäsentligare skönheter måste uppoffras för att winna ett så inskränkt ändamål.

Men franska Tragedien har ända en annan sida, för hvilken hon ej kan låna sitt försvar från de Gamle; denna består i poesiens fängslande wid en mängd tillfälliga endast conventionella förhållanden. Häröfwer äro Fransmännen wida mindre ense, än öfwer de positiva reglorna; ganska naturligt, emedan nationer plåga känna och bedömma hwarandra lika ofullkomligt, som särskilda individuer. Detta står i ett nära sammanhang med fransyska poesiens allmänna anda, ja med hela deras literatur och sjelfwa deras språk. Allt detta har i Frankrike uppstått under societetens förmynderskap, har immerfort i sin utbildning deraf blifwit ledt och bestämdt; och det af en societet, hvars ton troget lämpade sig efter hufwudsstadens, liksom denna efter modet wid ett lysande hof. Deraf läter förklara sig, hwaför Franska literaturen sedan Ludwig XIV öfwer hela Europa gjort en stor lycka i den högre werldens kretsar, då deremot de folkslag, som föblefwo sina seder trogna, söga derför wisat någon hjertlig ödselse.

Dessa bekanta tre enheter, hvilka föransede en hel Iliad af kritiska kämpar, äro handlingens, tidens och rummets enhet.

Den förstas giltighet är allmänt erkänd; man strider endast öfwer dess betydelse, och werkligen är det ej så lätt, att komma öfwerens derom.

Andra anse tids- och rumsheten såsom en blott bisat, då andra åter tillägga den en

gansta för wiat, och påstå att den förutan ingen dramatisk konstnär får göra de ringaste anspråk. I Frankrike inskränker sig denna iswer ej blott till den lärda werlden, utan tyckes äfwen ha blifwit en riktig nationalangelägenhet. Hwar och en Fransos, som med modersmjölken insugit sin Boileau, håller sig för en född försvarare af de tre enheterna, liksom Konungarne i England sedan Henrik VIII. beständigt föra titel af defensor fidei.

Lustigt nog är det, att Aristoteles engång för alla måste låna sin namn till alla dessa tre enheter, då han blott med någon utförlighet talar om den första — handlingens enhet —; ger blott en obestämd wink om den andra, eller tidens enhet, och nämner om rummets ej ett enda ord.

Jag befinner mig här alldeles icke i ett polemiskt förhållande mot Aristoteles; ty jag bestrider ingalunda handlingens enhet; endast en större frihet fordrar jag för äfkilliga slag af skådespel; ja, jag håller den till och med för dem alldeles för wäsendelig. Emellertid måste jag tala några ord öfwer Aristoteles' Poetik, dessa så blåd, som föranledt så digra Commentarier, för att ställa öf i den rätta synpunkten.

Utan fråga är denna Skrift blott ett fragment, ty äfkilliga wiktiga ämnen widbräddas der alls icke. Någre lärde ha trott, att den ej wore ett fragment af det rätta originalet, utan af ett utdrag, som någon deraf gjort till sin egen undervisning. Alla philologiska kritici äro öfwerens berom, att texten är mycket förfalskad, och hafwa genom sina gifningar sökt återställa den. Denna mödhet beklaga utläggarna antingen uttryckligt eller bekräfta den deriaenom, att de förkastat sina föregångares förklaringsar, utan att själwa kunna ge-

ra sina egna för deras efterföljare allmänt antagliga.

Helt annorlunda är förhållandet med Aristoteles' Dhetorik. Intet emiwel har uppstått, att detta werk ej wore äkta fullständigt och lätt att förstå. Men huru betraktar han deri Talekonsten? Såsom en syster af Dialektiken, som begge hafwa för äffigt att werka öfwerlygelse. Det will ungefär såga att betrakta den så, såsom om någon afhandlade Arkitekturen blott som en konst att bygga starkt och bequäme. Wärdeligen måste hon först äfstadkomma dessa förmåner, men derigenom höjes hon ej till sön konst, utan wi fordra, att hon jemte dessa hufwudsakliga ändamål för en byggnad nödwändigt måste förena en sön anordning, harmoniska förhållanden och ett deremot swarande intryck af det hela. När wi nu se, att Aristoteles blott uppfattat Talekonsten från en sida, som, tillgänglig för blotta förståndet utan känsla och inbillningskraft, beherrskas af ett yttre ändamål; kan det då förefalla öf underligt, om han än mindre utforskat Poesiens hemlighet, denna konst, som ej erkänner någon annan äffigt, än att genom fri dikt skapa, och i ord och ljud framställa det sönna. Jag har haft den förmådenheten att ytta det, och finner intet skäl att gå derifrån. Lefing war af annan tanka. Men hwad, om Lefing genom sin skarpsinnigt analytiserande kritik just råkat på samma afwäg? Denna kritik är fullkomligt sergrande då den för förståndet ådagaligger motsägelserna i sådana werk, som blott äro sammanfogade med förståndet; swärligen är den i stånd att lyfta sig till ideen af en verkligt genialt konstskapelse.

En filosofiskt theori för alla de sönna konsterna (tekniska läroböcker öfwer hwarje särskilt, hwarj blott medlen för utförandet: aff-

handlades, hade de nog, war i allmänhet i forn- tiden såa urbildad som en särskild werten- skop. Skulle jag bland de gamle måstärne wälja mig en ledfogare, så wore det Plato, som ej genom analys, hwilken deri aldrig lyses, utan genom leswande entusiasim upp- fattat Schönhetens idee och i hwaras werk sedn till en äkta konstlära öfwerallt finnas utströdda.

Hvorn hwad Aristoteles säger öfwer hand- lingsens enhet.

„Vi antaga, att Tragedien är en imi- tation af en fullständig och hel handling, som har en wiss storhet. Ty det ges också ett Helt, som alldeles icke har någon storhet. Men ett Helt är det, som har början, midt och ända. Början är det, som ej nödwändigt följer ef- ter ett annat, men i hwaras natur det ligger att något derefter följer eller uppstår. Ända- äter är det, som i kraft af sin natur följer efter ett annat, antingen nödwändigt eller wan- ligtvis, efter hwilket intet annat följer. Midt är det som sjelft följer efter ett annat och hwar på ett annat följer. Försäktligen må- ske wäl sammansatta poetiska stycken hwarken sluta eller begynna hwarest man behagar, utan rätta sig efter de bestämningar som här an- gifwas.“

Strängt taget är det motsägande att ett Helt, som dock skall ha delar, kunde wara utan storhet. Men Aristoteles förklarar strö- derefter att hon med storhet, såsom ett will- kor för Schönhet, förstår ett wist mått, som på ena sidan ej går under Delarnas oafsäklbar- het, och på andra sidan ej öfwer det Helas- öfwerfädlighet. Detta är således blott en ur erfarenheten hämtad otvifvelbestämning af det Eldna, som står i förhållande till våra sinliga verktygs och vår fattningsförmågas besäffenhet. Märkwärdig är mellertid d- s- användande härifrån på den dramatiska poes-

sen. „Hon måste hafwa en utsträckning, dock så att hon för minnet blifwer lätt fattlig.“ Att bestämna längden efter behofvet wid res- presentationen, hör icke konsten till. Men i hänseende till sakens natur wore en dist så mycket skönare, ju större widd den ägde, utan att skada fattligheten. Detta wore ett gyn- nande yttrande för Shakespeare och andra ro- mantiska Dramatici, som uppdragit en wida- mera omfattande krets af lif, karakterer och händelser än den enkla grekiska tragedien, som blott föreställer en enda måning, såwida de endast förmått att iakttaga den härwid nöd- iga enhet och klara öfwersigt, hwad wi likwäl wäga antaga.

På ett annat ställe fördrar Aristoteles af den episka Skalben samma enhet i handlingen som af den dramatiska; han uppberar sina för- ra definitioner, och säger, att Poeten wäste ej göra som häfdatecknaren, som berättar sam- tida händelser, ehuruwål de allsicket hofte nå- got inslytande på hwarandra. Här är fördratt om sammanhanget mellan de framställda hän- delsema, såsom orsaker och verkningar, hwil- ken redan ligger i hans förklaring af delarna utaf ett Helt, ännu beständare angifwen. Likwäl medger han, att den episka Skalben kunde utbreda sig öfwer en större mängd hän- delser, som hafwa sammanhang med hufwud, händelsen, emedan den berättande formen skaf- sar honom den fördelen att skilra mycket så- som tillika fortsäende; den dramatiska Skalben kunde deremot ej framställa mycket såsom på- engång stående, utan blott det som tilldrager sig på theatern och den andel som de der upp- trädande personerna taga i en handling. Men hw- d, om den dramatiska Skalben dock hade funnit medel, att medelst en annan inrät- ning af scenen och ett konstigare theatrallike- perspektiw, utan förwirring och fastän på ett

mera inskränkt rum utveckla en handling, eller efter de gamles konsspråk, en Fabel, som ej wore mindre widsträckt än den episka. Hwad wore då ännu att deremot invända, då grunden till förbudet endast låge i en nedlad ömsjilighet?

Detta är ungefär allt hwad i Aristoteles' Poetik förekommer om handlingens enhet. En kort undersökning skall visa, huru strot sådana analytiska begrepp, som man samlar till regler, kunna gälla som egentliga poetiska fördringar.

(Forts. följer.)

R e c e n s i o n :

Försök till en Historisk Framställning af Napoleons Återkomst till Frankrike och de Händelser som dermed stå i närmaste förbindelse. Första Häftet. Sijm 1815. 196 sid. 8:o.

Med rätta räknar Förf. på alla läsares deltagande nyfikenhet, då han valt ett ämne, som förwänat Europa och swärsligen kan jemföras med någon lika händelse som tideböckerna förwara: Napoleons återkomst. Likväl finner man i denna bok så upplysningar om de hemligheter, som ännu hölja denna sammanwägning: knappt mer allmänt kända officiella acta och händelser, än hwad man af de allmänna tidningspapperen förut wisste. I Cap. Millrar Frankrikes tillstånd wid början af året 1814. — Det andra: Tillståndet i Tyssland och Italien. Tredje och fjerde finner man de bekanta offentliga underrättelserna om Napoleons

Resa från ön Elba tills hans intågande i Lyon och Paris. I 5te Cap. lemnas en Tassa af allmänna tillståndet i Paris under denna tiden; 6te Cap. har till öfwerskrift: Officiel berättelse om händelserna från Napoleons landstigning till Ludvig XVIII:s bortresa från Frankrike; 7de: de första verkningarna af Napoleons återkomst, i anseende till Frankrikes förhållande med andra Makter. — Man ser således att denna bok ger oss mer än hwad den lofwat: ty enligt titeln borde den fluta med 4de Capitlet eller ärminstone med denna del. Men oss lofwat ännu en fortsättning. Häfter man sig wid tillägget på titelbladet: och de Händelser, som dermed stå i närmaste förbindelse (sammanhang?) så tyckes planen vara nog widlöftig.

Vi meddela ur första Cap. följande utdrag. „Man har funnit ett bewis af Ludwigs verkliga affigt att regera efter den Konstitution han ansåg, i den warsamhet hwars med honom personligen behandlade de nya insättningar, som under den förra Styrelsen uppkommit, och äfwen deri att han icke allernast lät Armeeens chefer och de af Napoleon utnämde Marskalkar bibehålla sina wärdigheter, utan äfwen genom förläningen af wiktiga och indrägtiga poster sökte att få stå dem wid sitt intresse. Prinzen af Wagram, Berchier, war utnämnd till Kapten wid Konungens Lifgarde, Marskalken Jourdan, som nyligen blifwit Grefwe, till Guverneur wid 15:de, Marsk. Massena till Guverneur wid 8:de, Marsk. Augereau till Guverneur wid 14:de, Marsk. Mortier till Guverneur wid 16:de, Marsk. Ney till Guv. wid 6:te, Marsk. Victor till Guv. wid 2:dra, Marsk. Dubino till Guv. wid 3:dje, Marsk. Marmont till Guv. wid 1:sta

och Marsk. Suchet till Guv. wid 5:te Militärdivisionen. Marsk. Soult blef Minister Statssekreterare i Krigsdepartementet, och hans företrädare Grefve Dupont blef åter Guvernör wid den 22:dra Militära divisionen. Marskalken Moncey bibehöll Generalinspektionen wid Gens d'Armeries, Marskalken Perruier Guvernörplatsen wid Invalidhuset: endast Marskalkarne Brune, Davoust, Souvion St. Cyr, Kellermann, Lesfeure och Perignon hade ej blifwit använda; de båda sista nämnde hade ej heller blifwit Pairer. De i början sfsade utdelningar af Hederslegionens dekorationer blefwo inskränkte genom en förordning af d. 17 Febr. enligt hvilken ingen borde i fredstider kunna blifwa beläckt deraf, innan han utmärkt sig under en 25-årig civil eller militär tjänst. Antalet af Storkorset bestämdes till högst 80, Stor-Officerare till 160, Kommandörer till 400 och Officerare till 2000; Riddarnes antal blef obestämdt.

Nya anstalter gjordes för allmänna uppfostringsverket, och för Polisen: den senare hade till chef Hr d'André. Till President i Konsejen för allmänna Undervisningen utnåmdes, d. 17 Febr., den fordnä Biskopen i Calais, Dausset, och den genom sina skrifter bekanta Chateaubriant troddes vara bestämd till Minister för detta Departement.

Francka Finanserna hafwa, efter offentliga uppgifter, ansetts vara bättre än de flesta Europeiska rikens, och Statskulden, som uppgifves till 2919 Millioner francs, endast wara sjuandedelen af den Engelska. En märkvärdig tvist emellan Finans-Ministern och Banken, afgjordes till förmån för den senare, som förklarades alldeles oberoende af Regeringen. Ett icke utbifall sdröade Ludvig genom inbringningen af de flesta Nummer-Lotterier,

hvaraf man endast ämnade låta det i Paris fortsara, med twenne dragningar i månaden.

I December 1814 blefwo Guadeloupe och Martinique, af Engelska Amiralen Cochrane, öfverlemnade till franska Komissarierna. Försöket att återwinna St Domingo hade deremot ingen framgång och Daurion Lavayssé, som, redan före Ludvigs ankomst, af den provisoriska regeringen blifwit skickad att derom underhandla, återkom i Mars 1815, med oföräddadt årende.

Men i sjelfwa Statsförfattningen låg ett fel, som kunnat hufvudsakligast skakade alla Konungens goda affigter; det war sjelfwa den starka gränslinjan som war dragen emellan de särskilda Ministernas gdomar, och att ingen egentlig centralpunkt gafs hvarigenom de kunde förenas, inbördes kontrollera hwarandra och öfverenskomma om ömsesidiga planer. Emedan hvar Minister war inskränkt inom sitt departement, emedan intet fleg, som skulle togas, gemensamt öfverlades, och den ene Ministerns tendens war ganska olika med den andres, kunde sfsiden icke blifwa annan än att Regeringen saknade enhet, sammanhållning och konsekvens. Konungen sjelf war ingenting mindre än benägen för despotism, men man besysslade den af honom till satta Styrelse för ensidighet och en synbar benägenhet att åter insdra de gamla missbruk och feodal-principer, som genom revolutionen blifwit afskaffade.

Deßa besymlatningar fingo trovärdighet genom den flock af emigranter som återkom, och som alla sökte ersättning för hvad de förlorat, icke blott i egendomar, utan äfwen i förerrådesrättigheter. Konungen hade högridsligen erkänt bestämningen af de konfiskerade och så kallade National-godsens, hvilka antin-

gen woro köpte, eller anslagna till underhåll för de tappra som försvarat såderneslandet; men Regeringen tyktes likväl utan owilja lysna till de reklamationer som mer och mer offentliggen gjordes och försvarades. De lysselöfse emigranterna; som trodde att den tillgifwenhet de wisat för sitt ständs privilegier aldrig nog mycket eller nog snart kunde behöwas, wågade wäl icke ännu fordra att de personer af ofrälse stånden, som, genom större eller mindre förtjenster, erhållit höga civila embeten, skulle aftråda dem; men man nyttjade alla tillfällen att i allmänna uttryck angripa dem under den gemensamma benämningen af Parwenyer, och det war endast emot militäriska förtjenster de funno sig befogade att wisa någon skonsamhet. På detta sätt bidrog Adeln att göra den nya Regeringen förhållig, och äfswilliga presters widsklepliga nit underbidste lägan. De dolde icke att de wille åter införa alla de gamla sedwanorna, och lemnade ett bewis derpå då de nekade begrafning åt den nomnkunniga Kttrisen Mamsfell Maucourt. Denna händelse torde förtjena att särskilt nämnas.

Mamsfell Maucourt hörde till La Roch's församling, hwars Pastor för 7 år sedan nekade att låta Mamsfell Chameroi's lik föras till kyrkan, och derför blef af Napoleon på 6 månader inspärred i Seminarium; men man trodde så mycket mindre att hon nu skulle förnya samma uppträde, som han wintren förut hade af henne emottagit 6000 fr. till allmosor, och sijn nyligen utnämnt henne att utdela le pain beni, som hon likwäl icke kunde fördråta, hwarför hon gjorde en gåfwa af 20 Louisd'orer. Den 17 Januari skulle begrafningen ske, och det war wanligt att Jordfästningsceremonierna fördråddes i kyrkan innan liket fördes till begrafningsplatsen. Man hade gifwit sådant tillkänna, men när

processionen, som bestod af 70 wagnar, som till kyrkan, war stora porten tillstängd; en mindre port, som gick åt en annan gata, war wäl öppen, men kyrkan war tom, inga anstalter till ceremonien woro gjorda, ingen prest syntes, och strax derpå fick man weta att Pastorn i St Roch, jemte hans Vikarier, förklarad att de icke kunde tillåta att en skändspelares lik fördes till kyrkan, eller de wanliga begrafningsceremonierna för henne gjordes. Processionen måste härigenom stanna, något sarm uppkom och mycket folk flockades. De som ansörde processionen stöckade under rättelse härom till PolisPrefekten, och uppfortrade några prester att begifwa sig till kyrkan och fördråta sitt embete; men låts emelstertid processionen, till förekommande af alla ordningar, gåra en omwäg, hwarigenom den icke före än efter en timmas sölopp kom tillbaka. Men de Andelige hade enwist fortfarit i sin wägran, och inga anstalter woro ännu gjorda. Händelsen hade under tiden blifwit bekant; från alla kanter strömmade menniskor till kyrkan, och när man andra gången kom dit med liket woro 20 till 30,000 personer församlade. Presternas förnyade wägran uppväkte en allmän owilja, man ytrade fruktensvärda hotelser emot dem; en del af folket trängde genom den mindre öderen in i kyrkan och öppnade med wåld den stora Portalen; man skall äfwen hafwa tvingat några prester, som varit på gatan, att följa med till kyrkan och der fördråta den wägrade begrafningsceremonien. Emelstertid hade en af Processionen begifwit sig till Tuillerterna, som lågo nära den gata man påserade, och för Konungen framskållt hela händelsen, och då larret, i och utan för kyrkan, war som först, kom en Konungens Numonier, beledsagad af ett detachment Genesdarmierie, för att sijn fördråta begrafningen. Raappt war allmänheten underrättad derom innan lusten skallade af lefwe Konungen. Snom så minuter woro alla ljus tände, och Mamsfell Maucourt fick den högtidlaste jordfästning som nånsin varit sedd. Hwarstet liket i stillhet fördes till begrafningsplatsen och folket skingrades af sig sijn. (Sjelf).

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 35.

Lördagen den 2 September

1815.

R e c e n s i o n e r :

Lunds Stifts Prästmötes Handlingar 1814.

Lund 1814. 143 sid. 4:o.

I September månad förelidet är hade Vis-
koppen och ProCanzlern Hr Doct. Faye
sammans kallat Wörd. Presterskapet i Lunds
Stift till allmänt Prästmöte. Närvarande
skrift innefattar Protocollerna öfver de öf-
verläggningar som wid detta möte förevarit,
och som desamma omfatta ämnen som förtjena
mera allmän uppmärksamhet äfwen utom det
Stift, till hwars Presterskaps tjänst de egent-
ligen äro tryckta, wissa wi här angifwa in-
nehållet af dessa handlingar och det i den
ordning Protocollerna gifwa wid handen.
Dessa börjas med en berättelse om förloppet af
Prästmötet och de ärdade öfvingar som derwid
förevarit, hwilka, såsom redan af denna
Tidnings Bihang för Octob. förelidet är be-
kante här förbiås. Sid. 5 widtager ett tal
af Stiftets Biskopp då Clerus för sista gån-
gen samlades i Consistorii nya Sessionrum.
Det innehåller en intressant berättelse så wäl

om det gamla Consistoriihuset och dess fordna
märkwärdighet, som om den nya byggnad,
hwilken under Biskopp Celsii tid redan påränt
genom Biskopp Heflens försorg blifwit färdig
1807 och ännad till Consistorii Sessionrum
och Archiv, äfwen som till samlingsrum för
Stiftets Presterskap wid Prestmöden; om-
kostnaderna för denna byggnad (3133 Rdlr
40 s. 2:ko) beskribdes af de inom Stiftet
besparde Pastoralier, hwilka Kongl. Majt un-
der en tid af 10 år i nåder der till anslagit.
Taler Nuras sålunda: „Mine Hedder: då wi
med underdånig tacksamhet wörda den Kongl.
nåd genom hwilken tillräcklige medel blifwit
anwiste för denna byggnad, — då wi med
högsäkning, saknad och tacksamhet påminna öf
de öfbergärlige män, hwilka genom sin oms-
tanke, rådighet och werksamhet grundt ge eller
berett öf den efterlångtade tillfredsställelsen
att se den fullbordad, förenom öf tillika att
nedkalla Guds nåd och wälsignelse öfwer de ätz-
gärder, de beslut som för närwarande eller
kommande tider här skola fattas. Wänta
dessa alltid wittna om den renaste wörndnad
för Gud, om ett öfkyndigt nit för tillwäx-

ten af Jesu församling, om waksamhet för ordning och sicut samt sorgfälligt efterfinnande af embetets värde och wigt. Fridens och enighetens Ande helga deras hjertan, som här waka öfwer friden, rättwisan och mennisko- kärleken! Wänte öfwer detta rum alltid hignas och stadgas, hwad sannt är, hwad ärligt är, hwad kyskt, hwad ljust och lofwärdigt är! Ja Guds frid, som öfwergår allt förstånd, förwäre alles wära hjertan och sinnen i Christo Jesu! Hör öf himmelske Fader! Fader Wår!"

Sedan Officialii wid Prestwärdet blifwit complimenterade börjas 2 S. med „de förbättringar inom Swenska Kyrkan i allmänhet, hwilka gjort tiderymden emellan detta och nästföregående Prestwäde märkwärdigt.“ Härtil bland uppgifwas den öfwersedda Handboken, Catechesen, Författningarne hörande till Kyrkolagen, en förbättrad öfversättning af den Heliga Skrift, en omarbetning af Psalmboken, flera Kongl. Stadganden i afseende på Prestältern, befordringar samt dertill förberedande uppmuntran för ökad lärdom och sicutlighet. I afseende på gränserna för Prestskapets Ecclesiastik och Civil-embets befattning, anföres Kongl. Brefwet af den 16 Jun. 1813. (genom trycksel år 1818). 3 S. omrör förändringar inom Stiftet sedan sista Prestwädet i afseende på afgångne och tillkomne Prestmän: Stiftet har förlorat under löpnet af denna tidrymd 192 Prestmän, hwaremot 191 Prestmän blifwit till Stiftets tjenst ordinerade — i afseende på nya inrättningar: Wid Lunds Akademi, Seminarium för blifwande Prester stiftadt 1809, Institutum Clinicum till fullkommande af den Medicinska undervisningen anlagdt 1813. Den wid stadens södra tull belägna betydliga Landtegendom, HospitalsLadugården kallad, blifwer

efter Indelningshafwarens borigång Akademien tillhörighet genom Kongl. Maj:ts beslut af den 8 Sept. 1813, mot ärlig afgift af 19 Rdlr 8 S. W:ko till Seraphimerordens Giller, samt med wilkor att Akademien till Eliniska Institutet seligen lemnar 40 Tunnor Spanmål och att inrättningar göras till undervisning i Skogsplantering och åkers bruk. Utiom 2:ne Stipendier har Akademien under denna tid erhållit 2:ne donationer neml. af Cenzilwädet m. m. Dr Matth. Norberg en löningsfond af 16666 Rdlr 32 S. och af Professore och Ridd. Rozzius dess egen dyrbara samling af Mineralier, som redan blifwit aflemnad. Hwad Stiftet beträffar hafwa enligt Kongl. Maj:ts befallning af d. 11 Sept. 1811 de så kallade KyrkoInspektors-tjensterna blifwit indragne och redowisningen för Kyrkornas medel äligger hädanefter wederbörande Pastorer i likhet med andra Stiftes Pastorer. — 4 S. är utan twiswel den märkligaste i detta Protocol. Den börjar med Pastoralwården i Stiftet. „Hr Biskoppen yttrade sin tillfredsställelse öfwer lyckan att hafwa funnit den i allmänhet god och på många ställen utmärkt berömlig, — och förklarade den tacksamhet och erkänsla med hwilken han wårberade Hr HåradsProstarsnes nitfulla bemiddande wid sine visitationer till besördrande af alle det goda som för Ståndet medför heder och tillfredsställelse, och Församlingarne nytta och uppbyggelse. Sjelf hade Hr Biskoppen, under denna och förra sommarens på 25 ställen hållit visitation, och wid dessa tillfällen, äfvensom wid åfkilliga inställationer samt af Hr HåradsProstarsnes insände embetsberättelser, funnit de fleste anledningarne till ett generelt omödmne, så wide ett sådant kan med någorunda sannolikhet meddelas förena sig i följande: Christendoms-

Konstkapen är i tilltagande; den heliga Skrift ibland allmogens allmänna, hagen för undervisningens framgång synbarare: men — denna glada måling må ingen rätt erfaren lärare hoppas att kunna fortsätta vidare, om icke under osäkerhet och med en darrande hand. Christendomskonstkapen har icke haft något förtrefligt framför den tilltagande färdigheten hos allmogens att räkna och skriva — Hvad — om den föras tillväxt ej skulle vara annat än en nödvändig följd af öfvertygelsen om den senares större oumbärlighet i världsligt hänseende? Än mer; det torde kunna befaras att begges tillväxt, wid sidan af förflutna tidens odlingsgrad, icke kan sias emellan jämföras, utan att den upplysning som hänföres till näringarne skall synas hafva tilltagit mera än den som närmare syftar till målet af menniskans högsta bestämelse. Så tillfredsställande det derföre kunde finnas att den bokstafliga konstkapen efter läroböckerna är hos barnen förswarlig, och att mera utvecklade begrepp inom ättilliga församlingar finnas hos Cotchummen än hos medelåldrige, torde likväl hvad man med skäl kallar Christendomskonstkap hos de sistnämde finnas allmänna och grundligast. Öfver offentliga Gudstjänstens försummande har man väl icke anledning att i allmänhet beklaga sig. Ifrån få orter i Nider har Wörd. Prästerkapet härom yttrat missnöje i afseende på allmogens. I städerna skulle den offentliga andakten lätteligen winna större högtidlighet och allmänna bevisas, om embets- och tjänstemän der till, genom sitt exempel, likwade allmänheten. Den stillhet som af stiftaren ägnades åt hvilodagens helgd torde på några orter å landsbygden föras af vinningslystnadens besattsamhet, liksom fruktade man att de stunder wore för menfligheten förörade, hvilka en-

samt användes för hertats upplysande åc höjden." I anledning häraf anmälte Prosten Gullander, och flere med honom, den på slättbygden bland allmänheten gängbara osed att på söndagarne syflosäta sig med hämtning af torf (Brännorf), och huru ansedeligt det wore, att wid Ryrkobyrne möta hela förord af den, på sådana dagar, i denna beställsamhet innebegräpne allmogens och beslöt att Anmälan härom skulle afgå till Konungens Besättningshafswande. — Hvad i detta mötes akter är antecknade om sedernas tillstånd för tjänar äfwen här att ansöras (sid. 28). „Äfwen öfwer sedligheten bdr i dag en tassa framställas; men det sker ej utan fruktan att forskarens blick, wid öfvergången från förflutna tider, från densamma wänder åter, nedslagen af häpnad. Försärlig war den teckning som 1812 års Embetsberättelser medförde öfwer sölderna af den då förhanden warande rika tillgång på Brännwin. Uppriktliga uppträden, förswärade om icke uppkomne af samma anledning hade året tillförene wisat Skånska allmogens ungdom, som en skräck för samhällen. Kongl. Brevet af den 4 Dec. 1811 och wörd. Prästerkapets nitiska åtgärd wid de då hållne Sockenstämmor, likwade åter känslan för ordning och nykterhet, till hwilkas besträmmande wi säga öfwerenskommisser å flere ställen aflutas" — „Öfwe brott hafwa antingen oftagit eller ändrat utseende. Barnmord äro sällsyntare, men deremot sels mordet flere."* (sid. 27) — Drukislasten

*) Nec. wet ingen annan, men också ingen oswifligare utväg till hämmande häraf, än det noggrannaste iakttagande af hvad lagen huder om selsmördares begrafning. Hwem wet icke huru liberalet man härwid i dessa senare åren gått tillwaga, och männ icke just derigenom selsmorden tilltagit? Nec. wet, af flera exem-

har öfats och öfka barns antal är wida fö-
re än förr. Tabellerna utwisade för år 1812,
att af de födde, i Malmö och Christianstads
Län hwarje 17de, och i Blekinge Län hwarje
13de varit öfka. I sistnämde Län, och ännu
mer i en del af Öbings län är,
genom grofwa stölder, ägande råden på de
senare åren öfware wäldförd än wänligen på-
gar inredning. Såra ansöknings-
skilnader bewittna mer än alle annat lärt-
nighet, som ock af de författningar, hwilka
noggrannare förklarar lagens stadgander i dessa
mål, tillskapat sig den falska slutsats, att upp-
lösnings af denna heliga förbindelse wore lä-
tare nu än tillförene. Men erfarenheten har
wisat att lagarne bibehållit sin kraft och att
öbehörige ansöknings i dessa grannliga mål,
nu som förr, bitwit inför Thronen aflagne.
Widerligen äger äfwen wår tid sina förtjen-
ster och det wore orättwist att wid detta till-
fälle icke omnämna detsamma. Lynnet tyckes
blond Allmogen hafwa bitwit blidare(?).
Större och långwarigare rättgångar äro ge-
nom Enskiftes-författningarne nästan alldeles
förswunne, och ännu färre twister skulle upp-
stå, om det stode i domares makt, att före-
komma kitslige och egennyttige sakförars in-
flytande på allmänheten. — Fäderneslan-
dets olyckor tyckas hafwa gjort kärleken för
detsamma hos allmogen lifligare, så att den ej
utan synbaraste rörelse hörd detta ämne omta-
las. (Men har allmogen ej i alla tider gjort
det?) 5 och 6 S. S. handla om Vaccinatio-
nens bestämmande samt examinerade Jorde-
gummers antagande wid Föreläsningarne. Det
senare har i Lunds Stift rånt mycken fram-

vel, hurusom en strängt utan afseende på per-
sonen bandhafd kyrkotukt kunnat och kan före-
komma det, som inga författningar kunnat för-
hindra. Man wärlwe. —

gång. 7 S. handlar om Rorkornas tillstånd
samt skriffrer i afseende på Rorkornas egen-
dom, inventarier, reparationer m. m. S. 8
om Publiska Skolverket och de förändringar
det sedan sista Prestmötet undergått. Enhet i
uppfostningsfattet är hwad Lunds Stift, mer
än något annat hittills har saknat. Wid en
del af publiska Skolorna är Lärarnes antal alle
för ringa, wid andra deremot födre än man
wid werk af dylik bestämmelse kunde förmos-
da, och saknaden af Gymnasium eller Cate-
dralSkola, är saknaden af en föreningspunkt
för bemödanen att bringa den deraf uppkom-
mande olikheten till stadga och fattning af
Akademisk undervisning och bildning. Till
Fond för inrättande af ett Gymnasium eller
något deremot swarande lärowerk, har Kongl.
Maj:te i nädig skrifwelse 1810 bewiljat be-
sparade Pastoralier som under 16 års tid kun-
na inflyta. Fråga blir huruwida medlens
tillräcklighet och ändamålets uppdrande erfors-
drar Gymnasium eller 2 CathedralSkolor.
Härwid yttrade Prosten Doct. Sundius sin
öfvertygelse om det förstnämndas afgjorda för-
rerråde, med uppande af den farhåga tillika,
att en eller flere CathedralSkolor med hwil-
ken omsorg som helst för dem kunde användas,
torde i afseende på sin rigning förr eller
senare återfalla till formen af wåra wänliga
Skolor. Läsward är denna S. genom de måns-
ga wigtiga och fågnande uppgifter om publi-
ka undervisningens framgång; den innehåller
äfwen så wäl som 9 S. om SockenSkolorna.
„Nära 58000 barn måste, ifrån och
med kändedomen af bokstäwerna till och med
första beredelsen till Herrans Mattward, ärlig-
gen inom Stiftet njuta undervisning. För
dessa ändamål finnas 155 Skolor med nå-
ende lösa och anslagne läserum, samt 338 så-
 kallade Ambulatoriske Skolor. Namnet tillä-

ter ej att anföra allt det Nec. i denna S. sunnit fögnande. S. 10 handlar om Fattigvärd den. Malmöhus Län äger en folk mängd af wid påß 153,700 personer. Bland dessa äro ungefärligen 3800 eller på det närmaste hvarje 40de fattig, som njuter understöd af Församlingarne. Antalet af Fattighusen inom detta Län utgör för det närvarande 101, så att icke hälften af Söknarne äro dermed försedde. De åt Fattigförsörjningsanstalterna anslagne stående Capotaler uppgå inom Länet till 15414 Rdlr 28 S. 11 Rst. B:ko. Utom instrefset häraf utdelas efter uppist wid påß 3200 Rdlr B:ko tillkomne genom sammanskötter, och spannemål till det belopp att den, jemt fördelad, skulle utgöra icke fullt 3ne kappar för hvarje fattighjon, som desutom af ofswannämde medel kunde erhålla högst 2 Rdlr 24 S. årligen. Utan betydlig misräkning kan man beremot antaga att bland 30 inwånare i Christianstads Län finnes en som är och gör anspråk på att wara fattighjon. Der äro 44 fattigstugor, utgörande, liksom de i Malmöhus län blott nödfalls-tillflykter för äldre och bräcklige. I Blekinge Län finnas 14 Fattighus; men regleringar för de fattiges underhåll äro der proportionaliter färre än i de 2 öfriga Länen. Om denna allmänna åsigt skulle finnas förantleda till den slutats, att Fattigförsörjningsanstalterna, i jemförelse med antalet af de behöfwande, äro söga tillräcklige, är det likwäl en på erfarenheten grundad sanning, att knappast något fattighjon saknar det nödwändiga om ej tillfälligtwis, och att det understöd allmänheten särskilde tilldelar de fattige, således är af ett oberäkneligen större belopp än hwad som efter uppgjorde öfwerenskommelser inslyter. Sedan följa åtskilliga föreskrifter i afseende på fattigförsörjningen same underrättelser om des tillstånd i

Städerna, de dertför gjorda stiftelser och inrättningar m. m. 11 och 12 S. S. om Ö. underegleringar och Prestegårdarne m. m. S. 13 innehåller Hr Biskoppens råd och förmaningar till Sciftens yngre Prestmän. De äro så wärdigt och faderligt uttalade att Nec. måste meddela några af des gyllene ord. „Källan till den kraft genom hvilken ordets tjenare verka är Guds heliga ord, läsningen af Bibeln utdömmar aldrig rikedommen af anwisingar till en lycklig verksamhet, till en sann riktning åt hwad som skall afhandlas och till walet af det språk som på engång skall upplysa och förbättra Åhöraren. Wänte dertför ingen Prestman förgåta, att en Predikans hufwudsakligaste egenkap är den, att wara sant Biblist. Wänte hwarje Lärare genom ett moget betraktande af denna urbild hafwa införlifwat sitt föreställningsätt med densamma och inwigt sitt hjerta till kärsta för des efterföljd! Han skall då icke blottstållas för misödet att predika sig sjelfwan eller witterer beten till pris eller werldeliga smaken till ära, och således uppoffra sin bestämmeelse, jemte sin lön af öfwerherden, för hoppet om ett bifall, hwilket swärligen genom des afwikelser winnes, ej länge kan bibehållas och allramint tillfredsställa en tolf af den wisheit som är högre än himlarna. Åhörarens begrepp och sanningssätt äro häruti intet undantag; ty Andans språk är det enda som säkert kan fattas af alla, och des skönhet öfwerträffas wisserligen icke, äfwen om frågan skulle owäldige af werldeliga smaken bedömmas. De till förordnade texterna böra tydligt och fattligt ligga till grund för afhandlingsättet af hwarje predikan, äfwen af det skälet, att Jesu och hans Apostlars tal och skrifter innehålla det yppersta efterdömet för Religionsfanningarnes framställande.“ — — „Att gå oberedd till

Embetsförrättningar, då råderum funnits att öfvertänka sitt ämne, förädder brist på känsla af embets wigt och ett förtroende till sig sjelf som ej kan wara grundadt på erfarenhet. Sjelfwa Catechisationen, den allmänheten torde finnas benägen att anse som lärtrost af allt, skall wisserligen antingen alldeles förfela sitt ändamål, eller högst ofullkomligt upphiana det, om läraren icke förut, under den Högstes åkallan berett sig till utvecklingen af det stycke som förchafwes, utan wänstar af sin finlighet för ögonblicket, hwad en erfaren och rättfäffens man aldrig bdr öfwerlära åt slumpen." S. 14 innehåller Hr Biskoppens åtskilliga råd och erinringar i afsjende på Pastoralwården och (S. 16) i afsjende på nödwändigheten för en Prestman att med sin uppmärksamhet följa tidschwarswets Literatur, isynnerhet uti de grenar som äga en mer eller mindre nära gemenskap med Theologien betraktad som wetenskap. Hr Biskoppen anstår öfwerföddigt att påminna om Kyrkofolagens stadgande i 8 S. XXII Cap. angående Kyrkoherdes Földiaget att wtd Biskoppens visitationer gifwa tillkänna huru han sine studier foresäter. „Allt, antingen wi betrakte wårt Embete, eller wår förbindelse med samhället, eller tidens uppmärksamhet och billiga anspråk, allt uppmanar den Christelige Läraren att söka tillwärt i nyttiga kunskaper — och detta bemiddande bdr i wårt stånd wara allmänt. Aldrig är den tid fruktibst använd som idr ett så ädelt yrke användes, aldrig äro de kostnader förgåfwes, som ett gode och brukbart bokföred fördrar. Wdett kan i wår krets umbaras, men icke detta. De eregetiska hjelpredarna, genom senare tiders forskningar, grundliga kritisk och säkrare språkkänedom, utwidgade och förbättrade, erbjuda sig till stor mängd, men man måste känna hwilka äro tillförlitliga

för att skilja dem från andra, tillkonstlade i affigt att passa för systemer som äfwa icke mindre än fidedantet af wår Christelige tro. Äfwen Philosophien har de senare åren tagit en rigning som för Presterskapet icke kan wara tillgiltig. Den tycks wilja sluta sig närmare intill Religionen, förlitka Spekulation med uppenbarelse och verkningarne af den förres, så kallade, wetande med verkningarne af den senares tro." Till slut önskar Hr Biskoppen att Hr Pastorerna inom hwarje eller flere nästgränsande Contrakter wille förena sig i literära samband för anskaffandet af utkommande arbeten, Journaler och lärda Tidningar. Denna framställning hedrar Stiftets Styresman. Wdätte den ej sakna efterföljd! De öfwerläggningar som widtaga i följande 17—26 S. S. angå ersättning för förlösta Noteringsuppsättningen, Prestgårdars Brandsförsäkring, Afgift till Prestens försörjning, om förbättring i Communiararnes lönewillkor, om Helgonkylden*), Prestgårdshyggnad och ersättning för öfwerbyggnad, m. m. Det Förmåningsstol hwarmed Hr Biskoppen slutade mbret intager sid. 127—140 och sål ej något utdrag. DomProsten Doct. Wåhlins svar å Cleri wågnar följer sid. 141—143.

*) Man wet ej när denna uråldriga afgift till Skänka Presterskapet först blef påbudet, men att den utgick i början af 13de Seklet och såte sitt namn af tiden då den utgick, nemligen wid Ushelgonadag, tyckes ej wara twiswelsaktigt.

S m å r r e S e r i f t e r.

Försk till en Karakteristik för (af) de Fyra
Verldsdelarne. Af Doct. Nicolaus Müll-
ler. Hwerv. Stbm. 1815. 26 sid. 8:o.

Så rik och individuell mångfaldig så väl den
fysiska som intellektuella världen utan tvifvel är,
gifwes det dock många stora gemensamma drag, hwar-
igenom folkslagen särskilda sig i widsträckt hus-
vudskämmar, liksom naturligtvis själswilligt upp-
gålla sig i riken, släcker och slågten. Häfdetek-
naren måste ej blott upplatta det individuella
hos ett folkslag, eller uti en gifwen händelse, ej
blott framställa dess fortgång och slutliga uppöf-
ning i det Allmänna: han måste äfwen hafwa he-
la menlighetens Idee för ögonen, måste hänfö-
ra det enkla till det Universella Lifwet, till ett
harmoniskt Helt. Han måste således betrakta men-
niskofolktet sönderadt i stora slågten: han måste
uppfatta dess generiska kännetecken, för att ur
sittswa roten kunna afleda och ordna det widsträckt
utgrenade, spridda och, ur en lägre synkrets be-
traktadt, osammanhängande och isolerade.

Sann och upplysande är således, enligt Hees
öfvertygelse, den ideen att uppfatta och betrakta
människofolktet i stora massor: men för att dertill
öppna en mera än flum åsigt, fördras en allwar-
tigare och djupare forskning än försk. af dessa blad
welat eller kunnat lemna. Åskådaren måste först
känna theatern, hwarpå de handlande uppträ-
da: han vill göra sig bekant med de inflytanden
som jordmån, luft och himmel på dem åstadkom-
ma: han vill känna den riktning som Religion,
vetenskap och konst gifwit deras politiska och pri-
vata öfning. Slutligen bde han äfwen ej lemna
i okunnighet om själens aftryck i menliga orga-
nismen: jag menar de särskilda folkskammarnas
bildning och i synnerhet ansigtets -- såsom själens
spegel -- skåning och utskende.

Dr Mülller har förefrischit sig en lättare och
mindre widlöftig plan. Hans bok är frifwen med
friska och lefwande färgor; nästan med rhetorisk
wältalighet: men han har åtnöjt sig, att uppfatta ett

enda husvuddrag, hwarigenom dock ingen bild
blir synlig för läsaren. Kanhända har också taskan
warit alltför widsträckt, för att i en mera indivi-
duell utbildning kunna framställas. Kamtschada-
len och Hinduern, Noremannen och Neapolitanern,
Nilens och Senegals inbyggaren, Grönländarn och
Peruanen -- hvilka kontraster för att under en
gemensam enhetspunkt kunna sammansöras! Can-
nosikt hade målningen blifwit lärorikare om den blif-
wit fördelad i flera grupper. Således till ex. A-
sien: i Höghästen, Östra, Västra och Nordästen.
Europa i de Slawiska, Götiska och Romaniska
skammarna, o. s. w. försk. hade då haft tillfälle
att säga något mera om dessa stora nationer, än
att Afrikans karakterdrag är högmod, Eu-
ropeens wrede och kraft, Afrikans synlig-
het och Amerikanens plegma. Väst är Afri-
kanarn teknad sid. 19, -- efter Herder. försk.
finner med Steffens en vis öfverensstämmelse mel-
lan de gamles fyra temperamenter och människans
särskilda lefnadsåldrar, äfvensom mellan siffriga
verldsdelarna och dessa åldrar. Barndomen mots-
swaras således af Asien, människofolktets wagg,
„der människan är eldig, känkfull, kallblod, böjd
för phantastisk storhet och ståt, religiös och gätlif.“
-- „I Afrika finna wi den sinnligt njutande yng-
lingen. I Europa den fäcka, werksamt handlande
mannastorheten, förståndig och filosofisk. Ame-
rika, afwänd från den öfriga världen, uppträder
först sent och i den sista verldsåldern; och kanske
skall menligheten i denna sköna, aflägsna verlds-
del engång framleswa en stilla lycklig gubbeålder,
med återkådande blick på fornverldens lekar, nö-
jen, bragder och dårskaper.“

Öfversättningen har förtjenst af noggranhet och
renhet. Endast några få germanismer påminna
om ett tytt Original: det läses i Schelling's
allg. Zeitschrift von und für Deutsche. Såsom
sådana må anmärkas: „Karakterer, som underbart
genomfåra hwarandra“; -- „Asiatens wun-
dliga lemningar“; -- „Europa, som omplanta i
Österlandens djur och växter,“ o. s. w. Uppslagan

är nånka macker, och typographien temligen wärdad hwarifrån, trycket, (utwårre sid. 6, d e s. p o i s t sid. 12) gdra sällhyta undantag.

N:o I. Jesus allena med tron omfattad, en sann Christens högsta winning, Förestäldt uti en Christelig Predikan, då Professore, Kgl. Hofpredikanten och Kyrkoherden wid Hbjs och Kjöfinge Församlingar, Magister M. Stoltz beledsagades till sitt hmlorum i Hbjs Kyrka, d. 29 April 1814, af Anders Hylander Den Hel. Skrifts Doctor och Professor. Lund 1814, 47 sid. 8:o.

N:o II. Ut minnet af Professore, Kongl. Hofpredikanten och Kyrkoherden wid Hbjs och Kjöfinge Församlingar Herr Magister Mathias Stoltz, wid Des begrafning i Hbjs Kyrka den 29 April 1814 af Bengt Jacobsen Bergquist. Lund 1814, 20 sid. 8:o.

Likpredikningar hafwa de Senare ären blifwit mer och mer sällhyta; sedan så kallade Sal, ett slags mellanting af Likpredikan och Åreminne, ödrjat blifwa på modet. Af de förfämda är närwarande skrift, N:o I. den enda som Rec. hitills funnit wara af trycket utkommen under förtedna året. Förf., som förut är bekant genom ett band utgifne Predikningar, igenkännes äfwen här i sitt enkla och Christeliga föredragningsfätt, och huru han nitållkar mot nu herrskande missbruk deraf, synes af den föremaning hwarmed han slutar närwarande Predikan. Sedan han i tillämpningen talat om den Sal. Ödde till des quarlemnade maka, Anhörige och Åhrare, forfar han sålunda: „Ållskade och wärde Medbröder! Tillåten mig att tala ett par ord med Eder, innan jag träder ned från detta Gudi helgade rum. Wi hafwe fått ett answarigt fall, på wår lott. Wållåggom oss, att bewisa oss Gudi bepröfwade och ostrafflige arbetare, som rätt dela sanningens ord.

Låtom icke wårt tal och wår predikan bestå i konstelig ord efter menniskors wisdom utan i andans och kraftens bewisning. Undwisom sorgfälligt twenne farliga afwågar. Den ena att skilja sedolåran från troskrån. Den andra att så hja wårt förefällningsfätt, att den ensaldige ej kan följa oss. Hämton fastner all kraft till helgelse utur försoringen i Christo. Medlåtom oss till de ensaldigares begrepp med det enkla, tydliga och kraftfulla hjertats språk. Wätte wi ej predika oss seltwe utan Jesum Christum. Låtom ej hjertat blifwa lottlös då dronen sllas med wålljudande ord. m. m.

N:o II. utmärker sig såsom minneskrift fördelaktigt. Författare af dylika slags skrifter som denna kunna icke nog befinna att det förnämligast är uppgifternas riktighet, beständhet och fullständighet som gifwer desamma något wärde för framtiden. Enligt denna minneskrift war Professor Stoltz född i Taktan 1768, der hans fader då war Grånse Inspector, men blef sedan Tullförmatore i Landskröna. Studerade wid Akademien i Lund och blef der Philos. Magister 1799, med andra hederskrummet wid Promotionen. Sedan han 2 gånger af Philosophiska Faculteten och 1 gång af Theologiska Faculteten warit till Docens föreflagen men af widriga omständigheter hindrad, blef han Rector Scholå i Helsingborg 1795. Prekt 1800. Samma år kallad till Ledamot af Scandinawiske BitteraturSelskabet i Köpenhamn. Kyrkoherde wid Hbjs och Kjöfinge Församlingar 1804. Kongl. Hofpredikant 1808. Sid. 13 berättas att Kyrkoh. Stoltz en gång war nära att werkligen wara Akademisk Lärare och sedermera högtidligen försäkrad att blifwa det; men att det blott återstod för honom att hedras 1812 med den Professorstiftel, hvilken wid seltwa lärosätet war honom beständ, såsom förenad med werklig tjenst. (Wera har Biographen ej behagat tillägga). Ödd d. 12 Mars 1814 och efterlemnar Enka med 4 barn. Prof. Stoltz's utgifna skrifter uppräknas i en not sid. 16. Bland dem märkes hans åreminne öfwer Hugo Grotius, på Latin, Prisbelönt 1796 af Kongl. Witterhets. Historie och Antiquitets-Akademien och införd i Des Handlingar.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 36.

Lördagen den 9 September

1815.

R e c e n s i o n e r :

Geometrie, med Kongl. Maj:ts allernådigste tillstånd utgifven till den Studerande Ungdomens tjenst af Frans Freder. Syl- lenspers. Stockh. 1813. 92 sid. 8:o. med 4 Tabb.

Med särdeles nöje ser Rec. i närvarande arbete ett offer åt tidens fordran på den gyllene populariteten. Denna fordran, ut- sträckt äfwen till de egentliga Wetenskaperna, har hittills minst kunnat tillfredsställas inom de Mathematiska, äminstone med stén af det wettenskapliga Wäsendets bibehållande. Geo- metrien eluderar alla försök att smickra tidens anda, såfremt icke naturen af dess konstruk- tionsfart helt och hållet skall uppoffras. En utväg synes wäl möjlig för denna populari- tetslusta: den nemligen, att låna åt Geome- trien Arithmetikens method. Ty Analysen i allmänhet, fastän wida skild från ett blinde resonerande, emedan den äfwen så wäl som Geometrien konstruerar (ehuru efter ett annat Schema); har likwäl så ofta blifwit, och kan

oändligt lättare blifwa missbrukt till ett me- chaniskt medel att framlocka resultat, som få isolerade och liksom utan systematiskt sam- manhang, då deras konstruktion icke är synbar. Nu lefwer denna prisade falska popularitet just i ämnets urweckling till en följd af lätt- fattliga logiska deduktioner, beroende allena af det lägre förståndets wanliga operations- fart. Till en sådan hwardaglighet tycks Ana- lysen wara dömd, när dess natur missförstås. Genom ett regelöst användande af de arith- metiska operationsfarten, synes man blinde kunna framkalla ett resultat, som har att tacka blotta logiska förståndet för sin tillwärelse. På slutsatser från redan gifna, kan man för- mena Analysen helt och hållet bero: ej på någon konstruktion. Då nu Geometrien skall populariseras; hwad återstår annat, än att upphäfwa dess egentliga konstruktionsfart, i hwilket den allena lefwer såsom sträng wettens- kap, och göra den Arithmetiken underdånig? Detta mål råder sig äfwen tydligt i de störste nyare Geometriers bemödanen. Blott i Eng- land hafwa äfwen senare decennier frambragt några mån med Newtonisk och Maclaurinsk

anda i Geometrien: Tyssland! har några så lyckliga förskil att uppvisa till den gamla Geometriskä Analysens återupplifvande. Men det land, som skapat den nyare Analysens förändrade skick, har äfwen utsträckt dess välsäde öfver ett sålt, hwarest dess inkräkningar i selskiva werket äro brott mot Wetenskapens naturliga rätt. Utan att ingå i undersökning om behörigheten och följderne af detta dembdande, hwilket Nec. för sin del anser som ett nödvändigt offer af tiden åt sin egen lärtsinnighet: må det äminstone wara afgjorde att Geometrien, i samma mån hon närmar sig till Arithmetikens metod, aflägsnar sig mer och mer från sitt wäsende, som är konstruktion i rummet — och förlorar med detsamma sitt prisade gagn att skärpa förståndet hos ungdomen, det enda värde man nu mera något allmännare synes medgifwa henne, såsom *Wetenskap*.

En annan utväg att popularisera Geometrien är äfwen öppen: men hwilken endast kan wäljas af menniskor utan allt förstånd — utan all aning ens om logisk sanning. Det borde knapt wara tänkbart, att män någon sin framträdte såsom lärare i en egentlig Wetenskap, som skunat allt begrepp om de första, blott negativa, fordringarne af ett system: och ej blygs uppenbart bekänna att bewisens stränghet och satsernas nödvändiga sammanhang synas dem nog litet wäsentliga. Erfarenheten visar dock, till ihdehwarfwers blygd, äfwen sådana Mästare i Geometrien: och det är billigt att dess egen praktiska karakter, dess lust att uppoffra allt för nyttan, äntligen bringar det att rodnä af skamsfacher öfwer sig sjelf. Det är i detta afseende Nec. begynte med att förklara sitt innerliga nöje öfwer det Arbete, han nu går att underkasta en pröfning. Detta arbete synes wäl i sig sjelft ej

nog betydligt för att bortaga ett längre rum från andra wigtigare verk, hwilkas kännebdan kan skänka denna tidnings läsare ett liffigare nöje. Men Nec. har likwäl åt detsamma egnat mera uppmärksamhet, af twenne skäl. Först saknar der icke allt intresse — der är twertom ganska lärortik — att skåda Geometrien i sin offentliga förnedring, beröswad sig sjelf och lifsom sansids, men lifslustt framställd med all möjlig pretension, till glädje utan twiswel för Wetenskapsidkarnes pöbel. Sedan framträder äfwen denna skrift, som en Lärobok, egnad till den studerande ungdomens tjenst: kanske har äfwen Utgifwaren ansett den wärdig att i allmänna undervisningen användas och ämnat för dess antagande anlitä offentliga auktoriteter — ryktet har gifwit ej någon anledning till denna gifning. Tyssnad bleswe då här ett brott: och en närmare undersökning af Arbetets duglighet torde ej ligga utom denna Tidnings gränser.

Denna lilla Geometrie är icke Hr G. — s eget arbete. Han förklarar sjelf i företalet att Manuskrifvet är en annan afleden mans, som i Stockholm gaf undervisningar åt de ynglingar, som riktades åt sådana yrken som deraf hafwa behof. Hr G. har wid dess utgifwande warit biträdd af en wän, som känner Wetenskapen (känner han då icke sjelf en Wetenskap, hwaruti han likwäl eftersträfwär en slags auktors-ära?). Säkert synes det ej äminstone, sedan wi genomläst Utgifwarens märkwärdiga företal, att han ej känner de billigaste fordringar af den sanna Geometriskä metoden. Det wore annars icke möjligt att han kunde söka förswaret för det bristfälliga afhandlingsföretaget i närwarande arbete, i så förwända och orimliga föregifwanden. Långt ifrån, säger han, att wilja förklara de få andra arbeten som i

denna wäg utkommit, har jag trött mig i allmänhet finna att en förkortad afhandling af en Wetenskap, som med mindre stränghet i bewisen, snarare är genomlupen, mera gagnat än en widlöftigare, som de flesta ej hinna genomgå på flera år, utan nödgas lemna halfväst, då praktiska yrken under tjensten fordra hela ens tid och uttränga ynglingens widare förkofran i Theorien. Skall man wäl ännu behöfwa erinra att grader i bewisning icke gifwas? Nå den som gitter det, och endast för praktiska yrken will känna några Geometriskå läror, taga dem af läraren på god tro, utan bewis. Nec. ser icke annan utwäg, när man ej tillåter full stränghet i bewisen. Ty man tillåter då i hjewwa werket inga bewis. Kallar man wiså satser Problemer, Theoremer o. s. w. med föregifwande att man will bewisa dem, men supponerar i dessa så kallade bewis andra obewiså satser, med hwilka de förra så eller falla: begär man uppenbara paralogismer: stjal man undan en och annan länk i demonstrationen, under hopp att lärningen förmodligen ej skall märka det, utan åtnöja sig med bedrägeriet, blandar man satserna om hwarandra utan systematiskt sammanhang: ja! framställer man till och med orediga, halfsanna eller rent af falska definitioner och axiomer — kan man wäl då sägas bewisa? Men denna mindre stränghet i bewisen — hwaruti skall den wäl bestå, om icke i dylika konstgrepp? Winsten af detta mindre stränga, förkortade behandlingsfåter, blir då endast att Lårlingen, om han är nog inskrånkåt att ej infå swefet, blåndas genom ett falskt stån af bewisning: men den skarpsyntare måste förakta både Wetenskapen och læraren. — Swad åntligen Afhandlingens förrå eller mindre widlöftighet betråffar; följ-

ser det af de elementåra lærornas natur i hwarje Wetenskap, att hjewwa bewisens långd kan sögas minskås, om de annars skola förtjena namn af bewis. En Afhandling, som på kortare tid kan genomlöpas, måste derföre endast genom ett färre antal satser kunna åstadkommas. En dylik kan, för praktiska yrken, wist icke ogillas. Åndamålet med densamma — det yrke, för hwarå behof den egentligen är åmnad — sätter då gråns för dess långd å den ena sidan. Men å den andra åter, når detta wiså praktiska yrke fordrar wiså Geometriskå lærors afhandlande, finner den en ny gråns för förkortningen i hjewwa wetenskapens wåsende. Det kan aldrig wåra lösligt att förbigå några af de föregående satserna på hwilka dessa nödwåndiga föddja sig. Tillåts det att åfwerchoppa en, hwaråföre då icke alla? Och så återkomma wi åfwen här till samma påstående att en efter blott nyck och godtyckt förkortad afhandling i Geometrien ingalunda wåre bättre, åfwen för dem som deruti blott sökte stöd för sitt praktiska yrke, ån några på blind tro och tradition antagna sanningar. Nec. tror för sin del att systemet mellan satserna merendels måste blifwa det Euclidiska, om ej bewisen skola upphåra att blifwa bewis. Nec. känner gånfså många mer och mindre mislyckade försök till bewisens förkortande genom åndring af satsernas ordning. De hafwa alla gifwit Nec. anledning att beundra och skatta Euclidis oberådneliga förtjenster. Nec. får allenast tillåggå att nårtwarande Arbete, som gifwer ett nytt talande bewis för den sanningen, att en åndring af satsernas inre sammanhang, i wåra systemlösa ruder, är en klippa på hwilken man så låt strandar; fördyrigt åfwen just derföre skulle wåra högst oåmplig att recommenderas för den studerånde Ungdomens

tjenst, emedan den är en förkortad afhand-
ling — förkortad endast och allenast i den af-
sigt att kunna på mindre tid genomläsas.
Den verkliga studerande Ungdomen må för
Guds skull aldrig fåstas wid förkortade afhand-
lingar. Må den wänjas wid strängt och full-
komligt system i lesnad och wettenskap. Ett
annat medel gifwes icke att lifwa och nära
en anda af grundlighet och allwar i tanke —
och handlingsfärd, som nu beklagligen synes
wara skedd på sin flykt från wårt slägte.

Men wi wända oss till sjelfwa arbetets
närmare granskning. Att genomgå desamma
steg för steg, skulle trötta läsarens talmod:
och wore utan ändamål. Om wi nogare un-
dersöke sjelfwa grundwalarna för byggnaden:
om wi sedan förklara oss öfwer de wigtigaste
brister och genom några exempel wisa rättwi-
san af wårt ogillande; tro wi oss hafwa gjort
nog. Först wilja wi likwäl anmäla att de-
ta arbete, ehuru ett adopterade barn, likwäl
icke utan all uskyldet blifwit af Uggiswären
fänd in i en farlig werld. Att Jag (säger
han i slutet af föreläset) tillag: ett utkast
om nyttan och bruket af Logarithmer-
ne, torde ursäktas af dem som ej hafte till-
fälle att förut göra sig bekante dermed.
Rec. har wäl, wid genomläsningen af den-
na periods senare hälft, varit biträdd af bå-
de en och flera wänner, som ehuru de ej kän-
na W. ten Skapen, likwäl äminstone någor-
lunda kända sitt modersmål: men hwarken
Rec. sjelf eller hans wänner hafwa förmått
wänta andementingen af dess orden: torde
ursäktas af dem som ej hafte tillfälle att
förut göra sig bekante dermed. Uggiswa-
ren wet wäl att han för detta utkast tillä-
gande behöfwer ursäktas: wi göra Utg. all-
möjlig rättwisa för denna ärliga bekännele.
Wi hade blott nogare önskat weta till hwilka

han egentligen wänder sig med sin bän om
denne förklätsel. Anringen innehålla dessa ord
en uppenbar nonsens; eller will Jöf. på
ett likligt sätt i deras mystiska betydelse döfja
sig för faran af en swår tillwitelse. Och
mycket se wi att Uggiswären har tillag: ett
utkast om nyttan och bruket af Logarithmer.
Hvem som läser dessa ord i Utg:s föreläset kan
wäl ej annat förmoda än att här motta Utg.
som författare. Med hopp att finna denna
lära redigare, lättare och med afseende på
närwarande arbetsplan, för praktiska behöf-
wet rikare afhandlad (ty hwarjore skall man
i skolan blott idisla, omsäga och omtrycka
hwad wi äge i andra läroböcker t. ex. i For-
sells allmänt kända Algebra?); företog Rec.
läsningen af detta utkast. Snart trodde han
sig träffa någon gammal bekant från sina skol-
år. Och han bedrog sig ej. Rec. will der-
för nu föreläsa Utg. att ifall detta Arbete upps-
tes en ny upplaga, i stället för sitta ves-
riden af föreläset, låta följande inflyra: Att
Jag ur Swenska Öfversättningen af Bone-
nycastleles Algebra, låtit ord ifrån ord,
med bibehållande äfwen af tryckfe-
len, afstrycka den der införda afhandlingen om
nyttan och bruket af Logarithmer; tor-
de ursäktas af dem, som ej hafwa tillfälle
att köpa sig denna bok, och ej wilja lä-
sa en mycket redigare afhandling om
samma ämne i Forsells Algebra. Rec.
will ej förlora ett enda ord för att öfvertyga
Utg. att han med ringa möda kunnat förskaf-
sa sig, utur någon annan författare, ett för
ändamålet lämpligare capitel om Logarithmer-
na. Men Utg. bör inse att hans upprigtig-
het alltid skall blifwa underkastad mindre we-
tydiga omdömen, om han följer Rec:s wäl-
mentade råd. Öförlätligt blir det alltid att
wid afstrycket ej ens rätta tryckfe-
len. Till

bewis att de stå qwar, må läsaren jemföra dessa ord sid. 78 i närvarande Arbet: Naturen af dessa Serier wisar ock att om twenne Indices eller Logarithmer adderas, är deras samma Index till talens produkt uti den geometriska serie de tillhöra, med de lika lydande i Bonnys. Alg. Ups. 1801, s. 169. Ordet samma förvandlar det öfriga till omening. Läs: Summa.

Skole wi nu ställa Utg. till rätta äfwen för Hellsma Geometrien, hvars författare han icke är? Bål må i allmänhet blott författaren ansvara för Arbetets mer eller mindre godhet. Men då Utg. åtager sig dess sak mot alla ansfall, och i wisja affeenden prisar det framför andra: då han ej tillkännagifwer att den af ledne Förf. ålagt honom utgifwandet som en en pligt: utan han synes of fritt wal och med öfvertygelse em arbetets godhet hafwa lemnat det i Allmänhetens händer, med något tydligt anspråk på tacksamhet för sin möda; kan han icke beskälla Rec. för portiffhet, om Rec. stundom skulle af honom fordra någon redo och räkenskap. — Geometrien är indelad i 6 Böcker; af hvilka den första innehåller 23 Theoremer om Parallela Linier, Trianglar och Parallelogramer. Framför denna bok äro 31 Definitioner upprädda. Den 1a förklarar att Geometrien är en Wetenskap som har storheters mätning till föremål, hwartill fogas denna förklaring: Storheter delas i Linier, Ytor, och Kroppar. Wi borde icke behöfwa upprepa hvad som i nyare tider tusende gånger är sagt, att Geometrien är ossena en Wetenskap om utsträckningens eller rummets former. Den har blott i Hellsma werket ett enda problem: Att konstruera rummets form. Den gör det, om detta uttryck tilläres, opproximando, genom att konstruera dess enskil-

ta former. Något annat tillhör ej Geometrien såsom Wetenskap. Mätning är för Geometrien, såsom Wetenskap, något likgiltigt. Finnes ej Utg. att endast den såkallade Praktiska Geometrien här ungefär definieras? Men denna definition är äfwen falsk. Känner ej Utg. de första logiska fordringar af en definition? Wet han icke att den måste utestata allt hwad som i det definierade tingets begrepp innehålls? Nu är det ju dock bekant att Geometrien ej har att göra med alla Storheter, och att Storheter äfwen äro andra än Linier, Kroppar och Ytor. Rec. förmodar att Utg. känner skillnaden mellan sammanhängande och discreta storheter: att Utg. wet huru Geometrien alldeles icke har att göra med annat än sammanhängande utsträckta storheter. Gerna wille Rec. efterstänka alla de obestämda halfsanna och falska förklaringar som i det följande anföras. Men Rec. skall sedon kunna vara så mycket kortare, då han wid några af dem wisar, hwilken osmält röra här blifwit framkastad åt allmänheten.

Def. 5. En rät linea kallas den, som då den drages från en punkt till en annan, afwiker hwarken till höger eller wänster, utan går kortaste vägen emellan dessa puncler. En rät linia kan då dragas från en punkt till samma punkt tillbaka? Hwarför finner författaren annars nödigt förordas att hans rät linia drages från en punkt till en annan? — Ärligen detta höger och wänster, hwar stannas de i rummet? Menar författaren relative till liniens änd-puncler? Eller till den som drager linien? I båda fallen lika wacklande och ogeometriskt. — Men alla dessa ord, som swäfwa omkring i det oredigaste dunkel, hwod säga de mer än att rät linia är kortaste vägen mellan 2 puncler?

Och hvad vill författaren mera för sitt ändamål? — Def. 6. Winkel är lutningen eller öppningen mellan 2 räta linier, som mötas i en punkt. 1) Omfattas Winkeln af linier, så är han en plan winkel. Uig. wet wäl att det äfwen gifwes Solid Winkel? 2) Om Winkeln omfattas af räta linier, så är winkeln rätlinig. Uig. wet wäl att krocklinier äfwen kunna hafwa en inbördes lutning? 3) Twenne räta linier kunna aldrig mötas i mer än en punkt. Definition innehåller dertföre en öfwerflödig bestämning. 4) Slutligen: huru förstår man lutningen eller öppningen emellan 2ne föremål? Finnes ej Uig. att öppningen mellan dem, är något helt annat, än det enas lutning mot det andra? Lutningen eller öppningen mellan dem, är ju mellanrummet, — distansen, som mätes med längd-mått. Eller egentligast kunna wi aldrig förstå hvad lutning emellan dem skall betyda. Men ett föremåls lutning emot ett annat, förstå wi genom jämförelse med de föremål som hafwa ingen lutning, eller ligga i rät linia med hwarandra. Det är dertföre icke förstås wi hittills behållit den Euclidiska definitionen. — Def. 10. Distancen från en punkt till en annan, mätes af en rät linia, som sammanbinder dem. Wäl! Men denna räta linia, hvad är den? Kortaste vägen båda mellan punkterna (Def. 5). Och afståndet (kortaste vägen) mellan dessa punkter? Denna räta linia som sammanbinder dem. — Def. 13. Rätlinig plan figur är den som inneslutes af räta linier och om andra räta linier som dragas mellan 2ne punkter af omkretsen, ligga i ytans plan. Hvilken raritet, detta ytans plan? Kan då icke Uig. tänka på att plan är = plan yta och att ytans plan betyder: ytans plana yta? Denna exempelösa wårdeslöshet i uttrycket,

hwarmed arbetet sköts, huru kan den af Uig. ursäktas? Om och Uig. wore ung och wälmenande: må han dock betänka att allmänheten har billiga fordringar af öfning, dem hwarje Högsk. eller Uig. måste uppfylla — när man nödwändigt vill blifwa författare — Men denna Definition är äfwen i grunden falsk. Uig. tänke sig en mångsidig figur, och indeles den i trianglar genom diagonaler! Han förreställe sig då att blott en af dessa trianglar ligger i en annan plan än de öfriga! Skall man icke ändock kunna mellan ganska många punkter på figurens omkrets draga linier, som falla inom samma plan? Definition kan således endast derigenom blifwa riktig till meningen, att ordet andra (som gör den falsk) ändras till alla, och ordet ytans (som gör den nästan obegriplig), till dess (omkretsens) eller snarare samma. — Def. 14. Hwar och en plan figur, som omfattas af tre räta linier kallas Triangel. 1) Triangel är hwar och en figur (plan eller icke) som inneslutes af tre linier. 2) Hwar och en plan som inneslutes af tre krockiga linier, är äfwen en Triangel. 3) Hwar och en plan figur, som inneslutes af 3 räta linier är en rätlinig triangel. Således 3 fel blott i Triangelns definition. — Def. 27. En rät linia, hvilken sammanbinder 2 motstående winklar uti en fyrstiding, kallas Diagonal. — Att sammanbinda winklar — förstås, skall Uig. i alla verdens geometriska läroböcker söka detta problems upplösning. Betänker han ej hvad winkel är? Kan 2 liniers lutning mot hwarandra sammanbindas med 2 andra liniers inbördes lutning; så kan förmodligen mycket bättre en Quadrat sammanbindas genom en rät linia med en annan Quadrat, eller också en linia fallas winkleträde emot en punkt o. s. w. Detta förvirrade

sått att uttrycka sig, som synes vara Hörf:s eget, borde ej Utg. hafwa rättat det? Eller har Utg. ingen aning, att man i Wettenskarperna måste tala ett beständare språk än i naturmåtan?

Då wi förbundet og att ihynnerhet gränssa hufwiva grundwalarna; måste wi äfwen stanna wid Axiomerna och Postulaterna. Wi förtiga de närmast följande anmärkingar om Cirkelns indelning i grader: ehuru de för lärningen här måste bliwa otydliga. Wi fråge endast om det gde så kallade Axiomet (s. 4), mera kan försvara sitt rum såsom Axiom, än det motsvarande hos Euclides (I B. 11 ar)? Men wi kunna omöjlige neka og att till läsarens nöje affriswa såjande gde Axiom, med de dertill fogade märkwärdiga bifog: — Om 2 Trianglar (läse wi s. 4) hafwa twenne sidor lika med hwar sin och mellanliggande vinklarna äfwen äro lika stora, så måste allt det öfriga vara lika, neml den återstående sidan, vinklarna, och äntligen hela Triangeln. — Anmärkn. Om detta Axiom ej synes nog tydligt af sig sjelft, så är det lätt att wisa sanningen deraf, om den ena Triangeln lägges på den andra; ty då måste de i anseende till supponerade lika stora sidor och de lika vinklarna, passa ihop i alla deras punkter, och följaktligen till alla delar vara lika stora. — Axiom. De ytor som betäcka hwarandra äro lika stora. Anmärkn. Detta axiom synes nog tydligt af sig sjelft och torde kunna brukas i stället för det gde. — Sålredes erhålla wi följt ett Axiom; derpå en anmärkning som lärer att det icke står rätt till med detta Axiomet, utan att det, om så behögs, kan bewisas; och slutligen ett nytt Axiom som, isall man hwarken will an-

taga eller bewisa det förra, lyckligen räddar og ur denna swärighet. Ett i sanning inom Geometriens annaler exempelöst försarande! Det råder att Hörf. antingen icke haft ringaste aning om naturen af ett Axiom, som är en sats hwaruti det enda möjlige konstruktionsfattet uttryckes, och som dersöre utan all medelbarhet måste vara i sig sjelft sann: eller att han trott att man i Geometrien får handla efter insäll och nyck. Wi behöfwa ej bewisa att den (9 ar.) anförda satsen icke är ett Axiom: när Hörf. sjelf drar det i betänksande, wore bewiset öfwerflödigt. Men äfwen i dessa anmärkingar är allt så blandadt om hwarannat — så mycken förvirring herrskar i begreppen och deras uttryck; att de för lärningen alltid måste bliwa obegripliga. Hr S. borde dock finna att det geometriska begreppet räkta hwarandra är något helt annat än läggas på hwarandra. Allt kommer ju här an på huru de utsträcka storheterna läggas? Om A och B äro lika till alla delar; är det dock möjligt att lägga A på B, och B på A, utan att de congruera. Frågan är om en regel efter hvilken storheterna måste placeras för att betäcka hwarannan. Så länge den ej är gifwen, bör Utg. inse att både Anmärkningarna och Nödhjelps-Axiomet bliwa obegripliga.

Denna dräpliga steshet, oreda och stridighet med sig sjelf hos Hörf., är dock på det mest förwånande sätt adagalagd mot slutet af sid. 5. Med blandad medtan och ärlige hafwe rot bland Postulaterna läst detta 4de: Man antager äfwen som möjligt att man kan göra en linia lika med en annan, en vinkel med en annan gifwen vinkel och att man utur en punkt och till en gifwen distance kan dragga en vinkelrätt, eller parallell linia mot en annan, och att hwar och en Storhet

har sina delar, såsom halfpårt, tredjedel, fjerdedel o. s. w. — Det som supponeras i detta fjerde postulatet, blir framdeles verkligt bewist; men antages nu endast för att lätta det efterföljande. Fruktlöst skulle Nec. bemöda sig att underrätta U. g. hvad ett postulat är: men såsom afsjorden kan anses att aldrig någon människa med sundt förstånd antogit dessa Problemer för Axiomer. Först medgifwer ock att de böra konstrueras och bewisas; ty han lofvar att i det följande de bewisa dem. Finner då icke U. g. att här äro blott tvänne fall möjliga? Antingen kunna dessa Problemer konstrueras utan biträde af de följande propositionerna, eller icke. Behöfwas Theoremerna för dessa problemers konstruktion, huru kunna då Theoremerna grundas på dem? Bewiset blir ju då en cirkel. Kunna Problemerkona åter konstrueras utan tillhjelp af Theoremerna, hvarför icke genast i början konstruera och bewisa dem? Men det synes som U. g. wolar lemna i allmänhetens händer ett alldeles fullständigt måsterstycke af inconsequens och tafatthet. För att blifwa

denna föresats trogen är det mål, som han ej låsat märka, att Först. verkligen går sig själf till ljugare. Ty Nec. har åtminstone icke kunnat uppsäpa i hela boken något af dessa problemers upplöst: Nec. ser dem endast icke feligen återopade om hwarandra — men de löstwade bewisen saknas. Wi ha således här det märkwärda fenomenet af en Geometri, som i 6 Böcker och bland 63 Theorem, icke innehåller ett enda problem. Således återstår endast att supponera alla dessa problemers såsom bekanta, och derpå demonstrera löst eller med instrumenter mekaniskt utlösa hwad problemerna skulle konstruera. En herrlig Bertensskap till studerande Ungdomens ienskt! Men den winsten är åtminstone säker för Först. att han kan i hwad ordning som helst demonstrera sina Theorem. Att Bertensskapsens wäsende uppskras — att man förför det i sjelfwa konstruktionens natur grundade inre systemer mellan sakterna — att sjelfwa Demonstrationerna äntligen blifwa bedrägliga: öfwer allt detta kunna sådana Författare och Utafskare icke känna något bekymmer. (Slut. följ.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Berättelser af Engelska Societeterne till Bibliars och smärre Gudeliga Skrifter utspridande, för åren 1812 och 1813. Stockholm. 1815, 16 fdd. 8:o.

Nec. meddelar härutur de underrättelser han anser för märkwärda. „De editioner som blifwit af Engelska Bibel-Societeters Comitée utgifna på Gamla och Nya Grekiskan, äro med glädje emottagna i Scandiar, Smyrna, Salonichi, Rante och flera andra där i Archipelagen. Sika breswen från Carras meddela underrättelse, att tryckningen af Nya Testamentet på Turkiska är fullbordad, och att en ny upplaga af Mattbei Evangelium ligger under trycken. Sittuämde Evangelium är ock öfversatt på Calmuckiska och Comitéen har uppmuntrat öfversättaren deraf, att fricka sin berömda åtgärd till hela Nya Testamentet. — Eldswådan som i Mars 1812 lade i alla tryckeriet i Serampore, uti Bengalen, wäkte så mycket förra bekymmer, som den äfwen förhöjde flera öfversättningar af den Hel. Skrift, ämnade till tryckning; men öfversättarenas outtröttliga möda har, inom kort tid, ersatt hwad elden förbräddt. — På Ceylon har en Societet blifwit inrättad, under namn af Columbo Auxiliär-Societeten. Den har många insödda

Christna som tala åttilliga språk. Det föranskaltas om en nsagranmare version af Nya Testamentet på Eingaliska Dialekten och äfwen (äfwen som) en öfversättning på Paliska Språket. En förträfflig medhjelpare har Comitéen föröret i Henry Martyn. Climates i Stütz i Persien, hwarst han arbetade på en Persisk öfversättning af den Hel. Skrift, påföde ej för hans constitution; han dog på återresan till England i Robot uti Asiatiska Turkiet. Comitéen har emottagit ett tryckt exemplar af Luca Evangelium på Chinesiska Språket, och genom en gåfwa af 500 Pund St. uppmuntrat Hr Robert Morrison, att således på Chinesiska öfversätta flera böcker af den Hel. Skrift. Till Esquimaucerne på kusten af Labrador är öfversatt en öfversättning af Johannis Evangelium på deras modersmål, och versioner af de öfrige 3 Evangelier äro färdige till trycket. Ifrån detta land skrives, att de Christine Esquimauer, i alla 3 Etablismenterna, icke smaka förra nöje, än då de, om aftuarne, wid återkomsten ifrån deras fiske och jagtresor, församlas i en hytta för att höra Guds ord, som föreläses af någon ibland dem, antingen una eller gammal, som i de der inrättade Scholor blifwit undervisad.“

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 37.

Lördagen den 16 September

1815.

R e c e n s i o n e r:

Geometrie, med Kongl. Maj:ts allernådigste tillstånd utgifven till den Studerande Ungdomens tjenst af Frans Fredr. Syltenspers. Stockh. 1813. 92 sid. 8:o. med 4 Tabb.

(Stut från N:o 36).

Vi hafwa såjt Förf. genom hellska Grundvalarna. Då wi redan blifwit nog widlöftiga, skulle wi wisserligen här kunna stanna. Arbetets värde, som Lärobok i en Wettenkap och som Lärobok för Ungdom, bör redan af det anförda wara temmeligen afgjort. Men Rec. kunde kanske bekyllas för partiskhet om han ej wisade att samma ofullkomlighet widläder hellska afhandlingen. Det wore neml. möjligt att hufvudsakliga bristerna i det förregående läge i blotta uttrycket: att det wäsentliga af Theoremernas konstruktion ej lidit deraf: och att derföre påstånna lätt kunde afwädas samt det bristande tillfickas och arbetet ännuigen då winna rättmätiga anspråk på förhöf. Det åligger derföre Rec. att wisa

huru samma förderfwets anda herrskar i hela arbetet, så att det onda här är ohjelpigt. Rec. kan, då han måste inskränka sig, endast wälja de bewis som först falla honom i ögonen. Medan första Boken skall gifwa dem i tillräckligt antal.

Denna Bok börjar med några satser om parallela linier. Wi skola anförä Förf. parallelltheori, såsom bewis att han icke förstår huru Systemets sammanhang fördrar att nödwändigheten, och den owillskorliga möjligheten, af de genom Definitionerna hypothetiskt postulerade objekter, måste i construction framwisas. Innan ett objekts möjlighet är uppwist igenom konstruktion, hvars begrepp i definitionen uttryckes; kan ju detta objekt icke anses annorlunda än som en fktion. Det är möjligt att detta objekt hellska endast är ett tankespöke, en yr och förwillad imaginations dröm. Derföre har Euklides, som Utg. förmodligen wet, ej nöje sig att definiera Quadrat, Triangel o. s. w.; han har afwen wisar huru en Quadrat, Triangel o. s. w. göras. Derföre har han sedan han definierat parallela linier såsom de

nier, hvilka belägna i samma plan aldrig kunna rätas — äfwen sunnit nödigt bewisa (i Bok. 27 & 28. prop.) att linier gifwas så belägna i samma plan: ja! han har (i 29 Prop.) wisat att inga andra än parallela linier kunna hafwa ett wifst bestämmt läge mot en tredje linia i samma plan. — Uppfyller nu vår Förf. denna owillkorliga fordran? Parallela äro för honom (sid. 2) ewensne linier då, när vinkelräta linier som slutas af dem äro lika stora, ehwarest de dragas. Denna definition kan först icke redigt fattas. Wi wete ej mot hwilken linia de lika stora skola föreställas vinkelräta: om mot endera eller båda de parallela eller mot någon tredje linia i samma plan. Allt wore ju klart om Förf. endast sagt: „när linier som från hwilken punkt som helst på en af de gifna linierna nedfallas vinkelräta mot den andra, alltid äro lika stora.“ Wi wilja ej undersöka huruvida en paralleltheori grundliggare kan byggas på denna definition. Wi wilja här endast anmärka att då Förf. i 9de Theor. genom en deductio ad absurdum styrker att: om en rät linia står 2 andra så att alternat-anglarna blifwa lika stora, äro dessa linier parallela; bewisar han alldeles icke derföre att om alternat-anglarna äro lika stora, skola de vinkelräta linierna wara lika stora. Ty det 8 Th. hwarpå det 9de stöder sig, grundas twe:tom på denna definition. Möjligheten af parallela linier efter Förfs definition är således obwifst och hittills en fiktion, hwars verkliga föremål återstår att uppwisa. — Ännuigen, för att i förbigående nämna det, anar icke Utg. att Förfs definition af parallellinier supponerar en sats, hwars wärdighet som Axiom är ganska problematisk? Den neml. att den linia, som sammanbinder ändpunkterna af flera på en an-

nan rät linia uppresta vinkelräta lika stora räta linier, äfwen sjelf är rät. Denna sats borde åtminstone blifwit anförd bland Axiomerna, om Förf. warte consequent: ty på densamma hwilar hela parallelltheorien ytterst. Maschematiker hafwa till och med sunnits — Skulle utgifwaren tro det? — nog pedantiska att wilja bewisa denna sats.

Förf. har med största wärdslöshet kastat satserna om hwarandra utan affsende på deras inbördes owillkorliga ordning. Till bewis för detta påstående, må wi genast anføra de 3 första Theoremerna. 3 Theor. lyder så: Från en och samma punkt kan ej dragas mer än en enda vinkelrät linia emot en annan linia. Om denna sats behöfwer bewisas, som wi ej wilja neka; finner icke Utg. att det bör ske före både de första Theoremerna? Bådas konstruktion förs utfätter att vinkelräta linier kunna dragas, hvilka antingen ingå som sidor i trianglar eller blifwa lika stora. Men wore det möjligt att mer än en vinkelrät linia kunde dragas från en punkt till en positione gifwen linia, då äfwen dessa olika vinkelräta linier wore olika stora; så skulle ju bewisen för 1 och 2 Theor. med detsamma falla. Sjelfwa definition på parallela linier saknade då all bestämhet. — 7 Th. 1 B. är endast ett enskilt fall af 19 Th. 1 B. Det senare kan äfwen bewisas oberoende af alla föregående, utom det 18de, hwilket hos författaren endast grundar sig på postulater och axiom. — Under 2 Th. 2 B. finnes ett Corollar som innehåller ett problem: att finna en Cirkels medelpunkt. Wi behöfwa ej bewisa obehörigheten af detta rum för ett problem, som fordrar sin konstruktion; om denna konstruktion äfwen stöder sig på det Theorem under hwilket Förf. behogat ställa det. Men wi wilje ej troäta med flera exempel.

Arithmetiska methoden har författaren ofta använt i stället för Geometrisk konstruktion. Det skulle ej förvissa, att öfvertygga Utgifwaren huru felaktigt detta är, såvida Det. kunde hoppas att Ug. kände den Wettenskapens natur, i hvilken han utgifwer läroböcker. Geometrien har ofrödigligt flera operationer med Arithmetiken gemensamma. Man glömmе endast icke att Geometriens figurer och konstruktioner äro i rummet. När Förf. i 4 Th. 1 B. säger: Då är $ABC = R + ABE$ och $ABD = R - ABE$; detsför är $ABC + ABD = 2R + ABE - ABE$. Men de twenne sista quantitetserna äro $= 0$, ty de förstås hwarandra; detsför är $ABC + ABD = 2R$; så räknar han verkligen, men konstruerar ej Geometriskt. Att $ABE - ABE = 0$; är för Geometrien en frammande sats, emedan den saknar all motsvarig bild i konstruktion. Euklides' stänbart öfverflödiga widlöftighet är nödvändig, om satsen skall anses geometrice bewisad. — Att sjerde Boken (proportionsläran) måste lida af detta fel, kan redan på förhand misänkas. Också finna vi straxt i 1 Th. IV B. denna analogi: $ABC : ACD = BC : \frac{AN}{2}$; $CD : \frac{AN}{2} = BC : CD$.

Den senare deduktion är helt och hållet arithmetisk. — Äntligen på flera ställen af VI Bok, och särdeles i Coroll. till 6 Th. rentaf Algebraiska upplösningar.

Beträgliga, oegentliga och rentaf falska bewis. En källa till dem ligger redan i Förf:s 4 Postulat. Exempel derpå gifwer 6 Th. I B.: Winklarna wid basen i en likbent triangel äro lika stora. Ty Förf:s konstruktion af detta Th. fordrar att en vinkel skall skäras i tu. Så länge nu Förf. ej konstruerat detta problem på sitt wis:

måste wi hålla os wid det Euklidiska. Men Euklides supponerar i detta problem (9 Prop. 1 Bok) sin föregående 8de proposic: Om alla sidorna i en triangel äro lika med hwar sin i en annan, så äro äfwen hela trianglarna lika och vinklarna lika. Således måste Förf. 6 Th. I B. supponera denna Euklid. Proposic, som är Förf:s 17 Th. I B. Men nu bewisar just Förf. sitt 17 Th. I B. genom biträde af sitt 6 Th. Han bewisar således här i en uppenbar cirkel; eller han bewisar i samma verket alldeles icke. — Öfrigare Bewis härpå gifwer 4 Boken ymnigt. Sedan Förf. endast om linier bewist att fyra proportionella äfwen äro proportionella componendo, dividendo, convertendo och mixtum, genom en konstruktion enligt hvilken dessa linier ingå i en triangelns sidor; tillägger han (sid. 44): Det som är bewist om Liniers förhållande, bör äfwen förstås om alla andra storheter af hwar slag de wärd må: ty om man tager råta linier som äro i samma förhållande som de storheter, hvilka man will jämföra, slutar man detsamma om dem, efter deras förhållande är detsamma. Men då Förf:s definition på geometrice proportionella (s. 37), är det wärdliga helt och hållet arithmetiska (att fyra quantiteter äro proportionella då den första innehålls lika många gånger i den andra, som den tredje i den sjerde); önskade wi weta huru Förf:s Geometrie tager råta linier som äro i samma förhållande med hvilka storheter som helst. Men för än detta är wisadt; kan icke slutsatsen gälla om quantiteter i allmänhet. Wi önskade äntligen weta huru författaren på detta sätt will reda sig wid incommensurabla förhållanden. — Äntligen böre wi äfwen nämna att Förf. i VI B. beröfvar sig af det oändliga, för att tillwägabringa sina

Bewis. Sid. 62 finne wi: Om man föreställer sig att antalet af sidorna i dessa månghörningar blir oändeligen stort o. s. w. I det Postulat som antages wid början af denna Bok (s. 61); läse wi att man måste tänka sig en kropp sammansatt af oändeligen små kwadrat; m. s. ställen. Ett begreppet: Infinit, som ej låter sig konstrueras, måste för den elementära Geometrien wara strämmande: borde kunna anses som afgjorde. Utgifwaren må wara öfvertygad att Euklides icke för sig full ut Elementerna utflurit detta begrepp, som då det swårswar i det obestämda, alltid qwarlemnar dunkelhet, och är rentaf stridande mot Geometriens konstruktions-sätt. Derså anwände de gamle så mycken konst att undwika dylika demonstrationer. Deras method för detta ändamål, då de wisa att Storheten kan hwarken wara större eller mindre än en gifwen storhet; är sträng och tillfredsställande. Men den är också den enda werklige tillfredsställande.

Men wore äfwen arbetet icke behåstadt med dessa och dylika stora brister skulle det dock wara, såsom compendium i Geometrien, högst orillräckligt. Om Rec. alldeles äfvidsätter afseendet på des method och de fordringar man billigt kan göra af en lärobok i Geometrien som Wetenenskap: om Rec. blott ser på praktiska nyttan såsom utan twifwel dermed äfstad; blir utslaget lika litet till des förmån. Hwilken på Geometriskt lärar byggd Wetenenskap kan wäl wäl wara belåten med en grundläggning af så få Geometriskt sätter? För att upplysa detta wårt påstående med ett exempel kunna wi nämna den så kallade Trigonometrien, som innehålles i V Boken. Det är sant att Eukl. anförd de hufvudsakliga Axiomgier, på hwilka Trianglars trigon. upplösning stöder sig. Men han nämner t. ex. blott twen-

ne fall, när 2 sidor och mellanliggande winklarn eller när alla tre sidorna äro gifna. Kunna nu äfwen de andra händelserna utan swårighet utvecklas af de Theoremer Eukl. anförd; huru litet är dock lärlingen beräknad med en så besvärad trigonometri. Man måste ju nödwändigt söka upplysning om de öfriga händelserna — ja! äfwen om tillämpningen af det som här läres, uti andra läroböcker. — Eukl. 32 prop. III B, och 24 prop. VI B, som wanligen öberopas i läran om fastade kroppar, finnas icke här anförda. — Äfwen äf är läran om polygoner så oumbärlig i fortifikation, i allt hward sättningswerkens och waltarnas konstruktion angår, icke det ringaste widörd. o. s. w. Det är så mycket mera billigt att anmärka denna ofullständighet (och listan skulle efter behag kunna ofantligt ökas) som boken synes ämnad just till inledning för dessa och dylika praktiska kunskapsgränar.

Wårt fädernesland har ännu ingen literatur i de stränga Wetenkaperna. Äfwen Mathematiken, som wid våra Akademier funnits i ett slags blomstrande tillstånd, hwilket Rec. för sin del anser som ett bewis på en notationlig böselle för grundlighet och allwar, under ett tidewarf då denna anda inom en ännu högre wetenenskap nästan saknade alla tillfällen till näring; har så eller nästan inga fullgoda läroböcker på modersmålet. Det är då desto beträgligare att allmänheten beswåras af så förhastade och werkligen odugliga compendier, som det Rec. nu granskat. Wi hafwa länge i wårt land saknat all literär polis. Äfwer andra produkter än Romaner och dagens obetydliga rimmade leksaker. Hwilka läroböcker i de egentliga Wetenkaperna, Philosophie, Mathematik, Historia hafwa wäl blifwit underkastade någon allwarligare granskning? Det torde då ej wara anyctigt att det

odugliga blir kändt för hvar det är och att Allmänheten, som ofta i wälet mellan flera läroböcker står tveeggse, må weta hwilka den alldeles icke bör wälja wid underwisingen. Det är sant, dessa compendier borde för ewigt wara bannlysta derifrån. Men — så länge Nationen sjelf är ett systemlöst compendium — så länge tidens anda fordrar ytlighet och brådsk, må man åtminstone återhålla den oförsenta tilltagsheten från Wetenskapens områden, och wisa de förståndige i landet hwart bristen på alla principet leder äfwen inom detta område.

Riksdagsliteratur.

(Fortsätn. från N:o 32.)

Utrande till Protocollet hos Högst. Ridd. och Adeln, den 13 April 1815, af Axel Rosen. Sbm., 1 ark 4:o.

Har afseende på ett nytt, men otryckt Memorial, af Hr Direkt. af Ubr, uppläst på Riddarhuset d. 4 April, och går ut på att widare bewisa gagneligheten af Transitordresen i Göttheborg. Talarn andrager för detta ändamål, icke allenast Danmarks och Holands exempel utan äfwen åtskilliga socta till bewis af den wälmåga som spridt sig från Göttheborg till nästbelägna landskaper. Talarns hufwudthema är, att Regeringen bör hwarken mer eller mindre inskränka eller uppmuntra nederlagshandeln än någon annan näringsgren.

Memorial, i anledning af Hr Commerces-Rådets B. H. Santefons anförande till Wälhoff. Borgars-Ständets Protocol d. 13

April, innehållande anmärkningar wid Hr C. D. af Uhrs och B. H. Rothoffs Memorialer af den 20 och 31 Mars; uppläst hos Högst. Ridd. och Adeln, den 27 April 1815, af B. H. Rothhoff. 16 sid. 4:o.

Genom åtskilliga beräkningar wisas omöjligheten af att landtboer ända till wälmåga kunnat blifwa försörjde genom winsten af de 10 a 12 Millioner Rdlr W:ko som, enligt Hr Santefons uppgift, utgöra rörelseCapitaler för den i Göttheborg och Carlshamn idlade transitohandel, men att deremot en betydlig förlust för riket uppkommit derigenom, att penningar blifwit använda till dylik rörelse, i stället för till befordrande af inländsk produktion. Sedermera ådagalägges att i England blott en 17del af hela rörelseCapitaler användes på utrikeshandel, utan allt det öfriga på inhemskas näringsars befordran; att Holland började drifwa transitohandel såsom följd af wunnen nationalrikedom och högt uppdrifna inhemskas näringar och att man icke sett Danmark, som med Sverige desutom till utrymme för Jordbruk m. m. icke kan jemföras, anstränga någon synnerlig wunnen frast af enskiltas förwårswade ågodelar. Hela detta grundligt författade Memorial öfversäddat af tänkvärda observationer.

Wärdsame Memorial, om förbud emot wisawarors införsel, om förändring med Disconterna, samt om Landbrukets upphjelpande; uppläst uti H. Ridd. och Ad. Ple-num den 16 April 1815, af Hofmarskalken och Riddaren A. C. von Plaszen, och till det sårskilda Utskottet remitteradt. 3 sid. 4:o.

Förf. önskar att införsel af öfverflödsvaror, på tvenne års tid, måtte förbjudas, och såsom ersättning för den tullinkomst som Staten hvarigenom förlorar, föreslås wisa afgifter för rättigheten att nyttja win, kaffe, silfverpjäser och galonerade eller broderade kläder. Till landbrukets upphjelpande åter projekteras, att Kronan årligen borde inköpa och i Magaziner upplägga 300,000 tunnor inhemsk spanmål. Bland Salarns framställda många orxiomer har följ. isynnerhet förefallit Rec. problematiskt: „Få personer finnas i Riket, som ej för 2ne år äro försedde med allt hwad till klädbonaden och möblering behöfves.“ (sid. 4). —

Ansörförande utaf CommerceRådet B. H. Santezon, till wällofl. Borgareståndets Ple-ni Protocoll; den 17 April 1815, uti frågan om medel för Götha Canals befordrande, samt allmänt Länebiträde till Landbrukets upphjelpande. 1 ark 4:o.

Förf. tror att de båda ändamålen, på en gång kunna winnas, om Götha Canal Discontens creditiv i Banken förhöjes från 800,000 Rdlr till 1,600,000 Rdlr W:ko, med hwilken inrättning fonden för Götheborgs och Malms Disconter äfwen borde förenas. Med denna Summa skulle landbrukere underhjelpas, i det att dem lån bewiljades, mot in-teckning i hemmansdelar, likväl icke att få använda till egendomsköp, utan blott till uppöblingar.

Ansörförande till Högl. Ridd. och Adels Pro-tocoll, angående verkställighet af 1812 års RiksbagsBeslut om en ny Repre-sentation. Uppläst den 19 April 1815, af Chr. af Sten-hof. 1 halft ark 4:o.

Förf. förmåler huru han i sitt Lagmans-ödmne haft tillfälle att ofta „afhöra förebräen-de omdömen angående ofrälse:embersmåns, Ståndspersoners och Possessionaters misöde“ att icke få deltaga i Representationen. Der-före hade han gifwit sig sjelf ett heligt löfte, „att yrka delaktighet i representationsrätten för nämnde personer, och detta löfte har han, genom närwarande Memorial, fullgjort.“

Memorial, uppläst uti Höglw. Prestesåns-dets Plenum, den 24 April 1815, af Johan Åström, 1 halft ark 4:o.

Föremålet för detta Memorial är, att för-teslå en Minnespenning att förwara och be-wittna högtidligheterna wid H. K. Höghet Hertigens af Södermanlands confirmation, första nattwardsgång och afslagda trohetseld. Skälet till motionen uppgifwes såunda: „På en tid, då lärfunnighet och stånd bemåstrac sig det allmänna tänkesättet, till den grad, att wången ungdom äfwen wid drö Nattwards-gång, oaktradt Rårares nitfulla bemöddanden, saknar det heliga allwar, som bör utmärka denna dyra Religionshandling, och många föräldrar, af anledning, lika litet förenliga med samfundsordningens kraf, som med Reli-gionens fordringar, söka få sina barn dispensera-de från wår kyrkoordningens uttryckliga föreskrif-te om Confirmationens och Nattwardsgångens offentlighet, bör exemplet af en Furste, som, äfwen i detta afseende, sjelfmant underkastade sig Lagarna, under de mest öfåfaktiga be-wis på ödmjufhet, wårbdnad och andakt, få framställas och inprägla, att det på samtid och efterwerld må äga en önskad inflytelse och mana till efterföljd.“

Memorial angående uppöddning af Clara

Sjön och NörstrandsViken, Upläst i Högwärdiga PrestStänders Plenum den 24 April 1815 af Ryrkoherden m. m. Doctor Wallin 4 sid. 4:o.

Utom flera skal för denna motion, hämtade från inskränkningen af huswudstadsens vackra utsigt, genom igenmuddringen of ClaraSjön, andrages såsom det huswudsaktigaste följ.: „Naturens första och oumbärligaste förnödenheter: friskt luft och friskt watten, äro snart ej att tillgå för dessa ständers åboer. Med hvilka ämnen luften berstådes är impregnerad och huru orsänlig den är för andesdråkten, ser man af de luftblåsor, som der i myckenhet uppstå och hvilka, då ljuslågen ditsåres, genast med explosion antändas. Kokwattner måste hämtas ända ifrån Nörström eller Stallmästargården, eller ock tagas på skället i all sin wedervärdighet, hvilket är det wanliga fallet, då de fattigare hwarken hafwa tid eller råd till så långwäga hämtning. Vår man ej häruti söka en af orsakerna till Huswudstadsens öfada mortalitet, och skall ej denna orona mörja, ju mer den efterhand förlo rar egenkapen af rinnande watten, blifwa en aldrig förtorkande källa till sjukdomar, som poter, pestartade febrar, hvilka ännu engång flöla, på wingarna of dessa mephitiska dunster, uibreda en digerdöb öfwer Norden?“

Memorial om nödige förändringar uti R. CommerceCollegii Reglemente af den 27 Maj 1782 för de i Riket inflyttade och bosatte Medlemmar af Juidiska Nationen af J. Wegelin S:son. Upläst i Wälsk. Borg. Ständers Plenum den 1 Maj 1815 16 sid. 4:o.

Efter en kort ingreß i hwilken Talaren

framställde det sätt på hwilket nödwarande fräga hitills, inför allmänheten, blifwit behandlad, widde han de motiver som förmått flera Staters styresmän att lemna Judar utwidgade rättigheter i sina länder, och hwilka motiver egentligen igensinnas i den så kallade 18de seklets upplysning och dess fordran på tolerans. Deresier undersökes huruvida Judarne medfört för Sverige någon nytta antingen såsom upphjelpare of våra fabriker eller såsom exporterande Handlande och såsom Brüksförläggare, Warfs och Skeppsägare, hwilket nekas. Deremot yrkas, att de till det mesta samlat sin förnögenhet såsom wepelandlare, och deris genom att de wetat skaffa sig företräden framför Swenskar wid utgående af leveranser till Kronan. Slutligen föreslås: 1) Att Skyddsbrief icke må tilldelas äfwen de i Sverige födde Judar, utan i mån af de äldres afgång. 2) Att Borgarrätt icke må tilldelas annan Jude, än den som låter uppfostra sina Barn i Lutherska läran. 3) Att SkyddsJudarne åläggas wid Bewillningar m. m. för sina personer sin rörelse och egendom, en afgift uppgående till hälften mot hvad Swenssk medborgare betalar. 4) Att ingen Jude med Swenssk borgarrätt må wid ett wigt wite få låna. SkyddsJude sitt namn. Lag samma wate, om Swenssk med Borgarrätt begär samma brott. 5) Endast Jude med Borgarrätt må hädanefter i vårt land få köpa fastighet. 6) Den SkyddsJude som redan har fastighet må den så ujutra under sin lifstid, men hwarken som testamente, gåfwa eller arf till annan SkyddsJude öfwerlemna.

(Fortsättn. c. 9. 1.)

England och Wales. Af Christian Aug.
Gortl. Öbde. Öfvers. 4de Del. 237
sid. Sthm 1814. Ste Del. 1815 171
sid. 8:o.

Fjerde och Femte Delarna af detta Werk
syfelfätta sig med Konst och Literatur. Det
är ej förfrs fel att denna afdelning är ibland
de minst rikhaltiga. 16de Cap. som börjar
4de Delen, handlar om Engelska Literaturen.
Deßa notiser äro dock icke fullt tillfredskällan-
de för den som söker en mer än flyktig under-
rättelse om en literatur, hwars närvarande
tillstånd, åtminstone i Sverige, är så liter be-
kant. Her. har bland de witra författare,
som här uppräknas, saknat Walter Scot,
som dock räknas som Englands nu lefwande
frösta Skald, och hwars produkter af publiken
nästan uppslukas. — I 17de Cap. gifwas nå-
gra begrepp om Engelsmännens fäna konster:
måleri, bildhuggerikonst och musik. I allmän-
het är det praktiska intresset för starkt öfvers-
wägande, för att tillåta nationen fatta någon
egentlig smak för de fäna konsterna: de finna i
England flera beundrare än idlare, och deßas
beundran består merendels i blanka guinéer:
en method, som af konstnärerne wiserligen ur-
säckrades, om blott de i England — likasom an-
norstades — något förut, än efter ödden,
komme i åtnjutande af deßa fördelar. — 18e
Cap. angår Engelska Theatern, och slutar den-
na del. Skådespelet står i England på wida
lägre grad än man kunnat förmoda. Sma-
ken för Shakespeares aftager beständigt; så
mycket mer älskas sentensrika stycken, och äs-
wen Kotzebues dramer finna i England bifall.
Ännu sämre är Komedierna, som nedsjunkit till
en plump farce.

Semte Delen är ännu mindre intressant.

Det 19de till och med 22 Cap. innehålla upp-
gifter å de förnämsta konstsamlingar i London
och deß granskop jemte af de förnämsta måls-
ningar, bildskoder, basreliefs o. s. w. Deßa
konstskatter äro för utlänningen nästan obekant-
ta; Engelsmännen selskwe intressera sig så lit-
tet dertill att de ej trycka några cataloger öf-
wer sina samlingar. Att således gifwa en
förteckning öfwer de förnämsta stycken, som
Her Öbde sunnit i de Brittiska konst-cabinet-
ten, har wiserligen sin förtjenst; men då denna
beskrifning, som upptager 124 sidor, blott
intresserar ett högt inskränkt antal läsare, och
icke engång andra konstnärer, än dem som
ha tillfälle att resa, — ty hwad är oskrickba-
rare än beskrifningen öfwer en tafel —
så synes det som Öfw. här kunnat tillåta sig
någon förkortning. — Det 23de Cap. inne-
håller beskrifning af några wackra utfigter
kring hufwudstaden, äswensom ett par lands-
liga scener.

Öfversättningen är gjord med lätthet och
skicklighet. Sid. 128 talas dock om Pope,
Gray och „andra wackra snillen.“ Original-
text har förmodligen Schön-Gesister, som be-
tyder beaux-esprits. Sid. 129 öfversättes
berühmt, namnkunnig, ryktbar, med be-
römd. — Sid. 138 heter det att flaska
wid en måltid gick hurtigt omkring. Wör
heta buteljen. Då sådana misstag äfwen hos
bättre öfversättare äro så wanliga, skulle det
utan twiswel vara ett nyttigt arbete, om nå-
gon gjorde sig den mödan att utarbeta ett lit-
tet lexicon på sådana ord, på hvilka den
mindre kunnige wanligen misstager sig; så
att man ej behöfde läsa i våra Swenska
öfversättningar huru man „asséit en flin-
te“ (eine Skinte, en böga), med flera an-
dra löjliga quiproquo.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 38.

Lördagen den 23 September

1815.

R e c e n s i o n e r :

Poetisk Kalender för år 1815. Utgifven af Åtterbom. Upsala 128 o. 60 sid. 12:o med en musik-planche.

Sälfhet med hvad Rec. wid granskningen af de förra årens Kalendrar iakttagit, vill han sammanföra de tillfärdiga poemerna af hvarje författare, och tillsammans anmäla dem.

Af Utgifv. finnas här ätta stycken: 1) Sångens Ö (sid. 39), en öfversättning af samma Färts tyska poem, die Insel des Gesangs i Phosphoros 1810. Man twifvel läser hvarje läsare med Rec. fåga sig öfver, att återfinna detta föna stycke i en inhemsk drägt, som alltid är den säkraste och b. qvämaste. Mycket som i den tyska sungen war halfdunkelt och besväradt framstår här i klara och rena behag, hwi ka icke föla fela att förtjusna hwar och en med sinne för poesi och religion. — 2) Lejonriddarne (sid. 38—40), en Skäl för Swenska Arméen, afsjungen wid en högtidlighet i Upsala, d. 27 Febr. 1814 till firande af freden med Danmark. Rec. tycker för sin del att

ordspelen med Götha Rifles wäpen är nog söte och drifwes nog läsat, äfwen som med Carlswagnen; och den anmärkning, som är gjord, att Hr Åtterbom, i sina patriotiska sänger, använder Alla mythologien till en nog hopad arabesk, gäller äfwen om närwarande stycke, annars utmärkt af en roff och sin melodi motsvarande gång. Sällmånhet är det sällsynt att se skaller af en sydligt brinnande fantasifullt lyctas i ämnen, som så nära sammanhänga med verkligheten: i hvarje drag lägges en alltför stark betydelse, och innan fore är tafsan öfverlastad. — 3) Sjukbetraktelser (sid. 41—43): utgödas af trenne herrliga Sonnetter. Med Hr Å:s warma musikalska fantasi, är det naturligt att den musikalska Sonnetten för honom skall lyctas. Han älskar också mycket denna elegiska reflexion öfver sig sjelf och har redan lemnat till förwar åt minnet ett icke ringa antal förtjusande Klangdikter. Till dessa sluta sig wärdigt de närwarande rena uttrycken af ett stilla wemod, som på det mest inslagande sätt uttalat sina mysterier: wi nödgas ätnöja oss att endast anföra dessa föna werfer: „Säll ångens Flora är, att stan slutar,

Långt innan höken hennes säkring tömmer,
 Det seomma, forta sommarlifsvets öden.
 Och när hon visnande mot jorden lutar,
 Hon anar först, hvad Modrens hjerta gömmer;
 Ty njutningen är stum och stum är ödden" —

4) Hjärtiln (sid. 44—46). Om en stilla smärta andades i Sjukbetraktelserna, lefver en seom innerlig och mild glädje i detta stycke, skrifvet i den hänsdrande ton, som de gamle kallade molle atque facetum. En hufvudkaraktär i Hr N:s poesi, är hans djupa sjar-blick i naturen, och hans förmåga att förwandla dess föremål till talande myther. Rec. behöfver blott erinra sina läsare om Blommorna och om sången om Fågerna i Fågels Blå. Till denna art hör äfven närvarande stycke, som man skulle kunna kalla Hjärtilsvets filosofi. Hör de läsare som ej redan kända detta mästestycke, torde några strofer vara tillfyllest att på det samma läsa den mest deltagande uppmärksamhet:

„Ser du Sylfen, hvar han far?
 Nbjets suet, som varm och suar
 Från naturens läppar andas?
 Se, hur stimmerdråkten vandas,
 Gyllne, blå och purpurklar:
 Sådan väf blott modren har!" — —

„Blott en oro får hans bröst:
 Ej han kan med Sångens röst
 Ansörvra sin lufwa smärta;
 Han har vingar blott och hjerta,
 Ej ett målljud för sin wån —
 From som blomman, stum som den." — —

„Himlens azur, sommarns luf,
 Solens glans och rosens muff,
 Huset's pradt på wingen strålad,
 Hfwets sedid för dgar målad.
 Gift en sömn, när kärlek bjdd! —
 Hvilken lefnad! hvilken ödd!" — —

5) Den nya Blondel (sid. 47—49) är en ganska lycklig imitation efter Goethes lilla täcka poem: Der neue Amadis, med hwilket detta till och med uthället jemförelsen. —

6) Sjöqvinnan (sid. 60—65) är en till alla hjerian starkt talande Romans. Såsom ett prof på huru mycket äfven denna är genomandad af den reflekterande musik, som är denna stald egen, kunna följande twenne strofer tjena:

„Börsta dig på ödlans tro,
 Öwansligt är des sinne!
 Hon ewigt speglar smärtans ro
 Tillbaka för ditt minne:
 Om dagen höddar sig deri
 En bild af himlens riken,
 Om natten andas, swal och sri,
 Din suckning öwver wiken."

„Från marmorgrottans pelarwalf
 Hör du ej modrens frångar?
 Wäl darrar hwarje ton blott half
 Sring hennes wida ångar;
 Dock bdrjar hon, från qwäll till qwäll,
 Den fordna barndoms-sagan,
 Och sakta hwäfs, från bäll till bäll,
 En oförgånglig klagan." — —

Äfven i Novellen träffas twenne stycken af Hr Aterhom, Afsonfantasi (sid. 5) och Dansen (sid. 27), af hwilka i synnerhet den senare — en sjelfständig fulländning af ett fort utkast på Tyfka — är ett beundransvärde bewis på den lifliga läterdeligheten i Skaldens fantasi och på den outfägliga omflittande rikedomen i hans diktningsförmåga. Det är icke möjligt att läsa detta wilda poem, utan rysning och sörfäran; och dock kan man icke upphöra att läsa det.

Med sågnad har Rec., liksom förmöbligen hwarje läsare, sett detta årets Kalender prydd med fem poemer af Hr S — R. De twenne första of dessa: Uppwaktandet (sid. 30) och Shakespeare (sid. 32) äro till lika grad

lifwade af en så skönt poetisk iktedom i uppfinningen, en så beständ originalitet i stilen och ett så intagande behag och ledighet i utförandet, att föret ädet mellan dessa båda stycken icke kan bestämmas. — Det tredje, Den lilla Kolargossen (sid. 34–36), är utmärkt af den lifligt raska friskhet, som är denna Förf. egen, och af en säker naturlighet i behandlingen; men stycket har dock wäl egentligen icke någon riktig uppläsning. — De twenne andra poemer, som återstå: Långtan (sid. 50) och Förföring (sid. 51) äro mindre betydliga, i sannerhet det förra.

Romeo i Julias Graf, af Elgström (sid. 6–24). I en not har den ofsedne Skalden gjort följande anmärkning: „Detta stycke är ej en imitation eller en öfversättning. Det skulle bli ett original-försök att framställa några scener af en högre tragisk anda. Det war således tydigt, att jag wolde Shakespeares till mitt mönster. Händelserna äro uppgifna i hans Romeo and Juliet.“ Den som närmare är bekant med Shakespeares styl, skall också snart medge, att närwarande utkast med originalet ej har mera gemensamt, än namnen och ungefär händelsernas gång. En af de fört i ögonen fallande olikheter råjes i teckningen af Paris' karakter. Hos Shakespeare är denne en ädel, men något kall, mot Julia wälwilling men alldeles icke häftigt passionerad man, som engång i werlden får det infallet att spela in i det romantiska och strö blommar på sin fästnings kost. Hos Elgström åter uppträder han såsom drifwen af den innerligaste, mest brinnande kärlek, icke blott för att plantera en ros på grafwen, utan, säger han: „Stänkt af mitt blod, hon skall på röslig stengel förmana dem, som ätka, till att dö på grifternas, der deras makar slumra.“ —

Då Paris så worme debuterar, måste det

ej blott anses såsom ett ofwilkigt prof på den volkan af lågande känsla, som brann i djupet af Förf:s själ, utan äfwen på hans säkra, rent utbildade konst, att Romeo, att den äkta, rätta älsfarens språk dock genast har ett starkare värme, en genuinare colorit, utan att dock egentligen öfvergå till parenthesis. Endast detta ställe är icke den sanna älsfarens språk:

„Ja, om jag Foppardören ej förta kan,
Inom hvars bom min Julia förwaras,
Jag willig är, att lifsom en omvändig
Som lånar på ett arf, min andel affrå
Af himlens gamman, om blott rigeln wrides
I detta läs, hvars dörr mig gäddar än“ —

En annan lika beständ olikhet ligger i de båda skaldernas manér. Shakespeare, ehuru full af de säkraste geni-blickar in i djupet af menniskan och naturen, glömde aldrig att han war dramaturg, att han war, egentligen att tala, framställande konstnär; glömde aldrig skådeplatsens fordringar. Dersför flyga Shakespeares idéer som blixtar genom hans pjeser, utan att han ger sig tid att till alla detaljer fullfölja och utömma dem; hans dialog är worm, afbruten och häftig såsom i den högre stämningens oförberedda stund. Deremot slummar Elgströms diktion som en jern, wäl fördeslad och wäl underhållen illumination som kastar älsfarens fantasi och hjerta ur det ena ljus-hafwet in i det andra. Rec. will dock icke hafwa denna anmärkning tagen såsom något tadel mot närwarande stycke. Han ber i stället älsforn hägkomma, att af Shakespeare hafwa wi för theatern beräknade, fulländade dramer; Elgström har åter lemnat oss blott en scen, en dramatisk fantasi, om man så will, endast beständ för den stilla läsningen; och han hade gjort ordet om han, i detta fall, ej betjent sig af mera utwidgade friheter. Helt minstone lärer han dersföre icke utblas af hä

gon med sinne för högre poesi; då han här lemnat sitt verk, sådant som det är, utrustadt med en ovärdelig rikedom af de högsta och dyrbaraste skönheter. Påsningen af denna Scen skall derföre wist icke blott förnya den allmänna saken af den ädle, så tidigt bortgångne skalden, utan äfwen lifwa den önskan att, i stället för att eftersöka dem på olika ställen, så se frukterna af hans rika genius hopamlade af den wån, som med så ädelt nit städse wakat för Elgströms minne.

Detta års Kalender har ännu en annan Dramatisk Scen, neml. den 1:a i Andra Akten af Goethes Torquato Tasso, öfversatt af Hr Grefwe F. D. Schwerin (sid. 107—126). Då de förra årens Kalender varit försedda med åfkilliga högst lyckliga tolkningsor efter Goethe, af samma hand, läser Nec. icke behöfwa witsorda des förtjenst. Och ett sådant witsord läser äfwen vara öfversättningar, då hwar och en som kan jemföra originallet med öfversättningen, skall medge att i den senare uttalar sig, på det mest intagande sätt, Goethes anda och expression, genom det renaste och ledigaste språk, den mest wärdade versbyggnad.

Närwarande års Kalender lemnar äfwen öfverräskande bewis, att Swenska fruntimmer äfwen egna sig åt swensk sång och poesi, och offra några stunder af sin ädla tid åt de sädna konsterna. Grefwinnan v. Albedyhl, redan känd i den swenska Skaldehoeuren, har smyckat närwarande häfte med trenne stycken: 1) Till Sångmön (sid. 52—54); 2) Stor-men på hafsstranden (sid. 55); och 3) Syrstrarna (sid. 67—59). Af dessa måste wäl Granfkaren lemna sitt högsta bifall åt det sista stycket; en art Canzonetta Catenata till Musikkens och Skaldekonstens lof. Det berödm, som denna ädla Skaldinna, i spennerhet

genom sitt bekanta förre poem, förtjenar, har af ett annat fruntimmer som dolt sig bakom bokstäfverna S. X. blifwit tolkadt i Sonetten Gefion (sid. 96). Granfkaren bör icke med sina anmärkingar födra det sköna uttrycket af en så warm beundran och så innerlig högsaktning. — Deremot med mera anspråk på Kritikens erkännande och med mera kraft att trotsa des fordringar, har en tredje dame, under namnet Sophie uppträdt med ett skönt stycke: Serenad (sid. 93). Den warma känslan har här klädt sig i dikrens rosenkimmer och i melodiens glans, hwarunder författarinnan genom ett wäl befegradt konstwång uppenbarat sitt säkra wälde öfwer språket och des versformer. Skada att denna lilla råcka Dikt skall af en okänd S. vara beswarad i en så mislyckad Sonett (sid. 25), hwars slut till och med förråder sig som en sköld från Hr Hedborn. Det förutsätter mycket wälwilja och estergifwenhet hos Urtistwarer, för att lemna ett rum åt en så beskaffad produkt.

Nåstan samma anmärkning kan gälla om en annan Sonett, kallad Hoppet (sid. 37), och ä af en okant, w. Dock är den wist wida bättre än den nyfänkande, och egentligen dålig kan man icke kalla den; men den är blott tom, intet sågande och trivial. Och sådana wattendroppar är det egentligen som utnåda wisa poetiska former och sätta dem i wanrykte. Sonetten är i sig sjelf en för wacker form att böra undergå detta öde, och af för mycket hög beundelse att kunna uppfatta samma uppblåsta bubbelprosa som fordom helst låt förnimma sig i den fyrastrofiga trochaiska versart, som är känd under namn af tälmodsmeter.

Hr Hedborn hwars namn saknades i förra ledet års Kalender, har deremot i denna första

dot hvarje wån af det ådra sköna, med ett herrligt poem af en stor anda, kalladt Swanesång (sid. 25—29). Den milda halfglädiga, halfförsliga känsla, den träffande bildrikedom och den enkla natur som utgör hufvudkaraktären af Hr H:s poesi, stämplat af wen denna reusfånda sång: produkten af ett ögonblick, då den barnsligt fromma synen omfattar både jordlifwet och himmellifwet och sett de båda världarna förklarade genomtränga hwarandra. Då rummet nekar Rec. det nöjer att så insåra hela detta hänförande stycke, ansåde han hellre af det samma alldes innet, utan hänwisar läsaren att själv i någon stund af ett memodigt lugn, öfwerlemnna sig åt verkningarne af dessa ljuswa småtande toner.

Tvenne stycken äro underteknade S**. Det ena: Den sista Kunstenen (sid. 69) är en Sonett, som hembär ett wål uttaladt och skyldigt wördnadsboffer åt den store hånförfaren Berelius. Det andra kallas Duo (sid. 66—63), är en gloösa öfwer dessa fyra bekanta verser:

„Smärtan i en suck förklarar,
Saknan smältes i en tår.
Kärlek ensam allt förfår:
Sången ger den språk och wingar;“ —
och är wäl wacker. I synnerhet förekommer denna strof:

„Hwad ditt druckna öga skådar;
Känsla, rebelse och tal,
Är ett ewigt Kalbarmal:
Allt densamma Kärlek hådar.
Harpanns strångar, känslans trädar,
Allt af honom anda får;
Han på binten skjernor får,
Stog och slätt han daggbestänker:
Kärleken i blomstren tänker,
Kärlek ensam allt förfår.“
Rec. utmärkt lycklig. De öfriga stroferna äro

denna icke otvårdiga.

Signaturen — I — n har gjort sig kår och wål känd genom ärsfylliga ganska lyckliga allegoriska quäden, dels i Kalendern, dels i Phosphoros. Här träffa wi den åter under tvenne poemerna, hörande till samma art, och fulla wärdiga sina äldre syskon. Det förra, Morgon och Afton (s. 75—82), förtjenar fullkomligt benämningen af ett ådra wår- och morgon-poem: så friskt, skimrande, och glöddande är det. Det andra stycket kallas Konungs barnet (sid 83—92) och innehåller en lycklig teckning af menniskolifwet. — Wårda hafwa för öfrigt med sina äldre syskon, samma förtjenster: quickhet i uppfinningen, rikedom och smak i ornamenterna, träffande syndighet i teckningen och en bländande klar färgblandning; men de hafwa också samma fel: de lida något af en wis kall enformighet.

Äf Hr L., redan bekant genom lyckliga öfwerfäntningar ur Petrarca, finnas äfwen i detta årets Kalenden, tvenne petrarckiska Sonetter. Den första, efter den 53:de i Seconda Parte, är mindre ordgrann än man warit wån att se af denna tolkare. Ett par ställen till och med uttrycka icke egentligen de italienska orden. Så t. ex. heter sista versen i andra quatrainen:

„Dig jorden ägt, du himmelska och sälla.“
på italienska:

Sola eri in terra, hor se nel ciel felice.
Hwilken wår närmare på detta sätt skulle kunna tolkas:

„På jorden ensam war du, nu i him-
len sälla.“

Den som känner andan af Petrarcas poesi, wet att han icke utan affigt sättet ett leklydande och lektydande ord i början af en vers och i slutet på den nästföljande, såsom här: Sola och Solo. — Den andra Sonetten

efter den 23de åsven i Secunda parte, är ordgrannare och det enda Rec. tror sig wid denna böda anmärka, är uttrycket i sista quatrainen:

„I Skogsdjur, fåglar, J, som på det låga
Naturen mellan gröna stränder wallar.“

Först synes uttrycket tvungen. Vidare kan det låga mellan stränder icke gerna betyda annat än watten, och i sidos wallar Naturen icke wänligen Skogsdjur. Och slutligen är det italienska uttrycket ej rent återgifwet:

„Fere siluestre, e vaghi angelli, e pelci,
Che l'una, e l'altra verde riva affrena.“

Hr L. har åsven bidragit till detta häfte genom twenne OriginalSonetter. Både (sid. 71, 72) äro idealiskt-erotiska och bewittna hustru förtrogen Förf. gjort sig med Petrarcas anda och styl. Dock förråda de ännu månér: den som söker följa denne konstnär i hans djerska flykt, slungas ofta af de windar som brusa i dessa högre regioner mot gränserna af det tomma intet der phoe bus herrskar, såsnare han ej ledes af konstens säkra compass och omåttligt höjd öfwer sinnwerlden, dock aldrig förlorar saneringen. Synnerhet gäller detta om den första: Den Skönas ögon. Det är en wäl stark metaphor, att kalla ett par fruntimmers ögon för twenne haf; och falsk är denna benämning då de till en början kallats källor. Denna starka hyperbolik har icke Sonetten öfwer Rosorna på Kellgrens graf (sid. 70) och den är i Recs tanke bifalls-wärd. I afseende på versmekanismen äro de alla af lika umäckt förtjenst.

En hittills obekant Signatur B** n träffas här under trene rätt wackra stycken, som låna sitt värde af en sminklös innerlighet och osökta behag. I det första, Flickans Stämning (sid. 97—100), tyckes dock ämnet varit skalden öfwermåktigt; i sonnerhet i början, hwadan han der swärfwar ut i det tom-

ma manér som Tyfkerne kalla asterroman-tik; men slutet, der han mer concernerar sig, är ganska behagligt. Det andra stycket åter, eller Böken (s. 101—106) är ett helt och hållet lyckade poem. Böken är hwarken här den lustiga fågel, som i wis-sa af Goethes småstycken, eller en sentimentalphantasm hwartil hans karakter så litet passas. Han är blott för Skalden en erinrare om hans barndom, försluten i den lugna inskränking som är de lägre kretsarnas lott. Och denna beskrifning är utförd med en måtta i färgblandningen som är lifsakt berömd som den egenhet, ton och karakter, som utmärker detta stycke. Längtan (sid. 127) skall wisers ligger också af en hwar läsas med nöje.

Den prosaiska afdelningen af detta häfte utgöres af en novell af Tietz, kallad Kärlek och Trolldom, lyckligt öfversatt af Hr Palmblad. Händelsen i denna novell är af en undermåttad ryslighet, som genom scenskållningens måsterlighet ännu kraftigare framträd-der. I den tredje af hänförande dikter, som i originalet likt blomorna i en frans sluta sig intill hwarandra, werkar detta gruffiga stycke blott i förbigående ungefär som en volkan i bakgrunden af en skön landskapstaf. Men placerad i midten utgör den ej mer ett ämne för den milda försonande konsten. Jor-terad och naken sådan som denna Novell här står, upplöser sig ej den desharmoniska stämning hwari läfarens själ wid genomläsningen känner sig författ. — Rec. hoppas således att de sköna läfarinnorna, hwilkas nerver detta är blifwit nog wäldsam spända, i ett följande stola fågna sig åt ett mera wälgörande wal.

Anti-Hammarspikiana eller Erinran wid Anmärkningarne i No 24 och 25 af Svensk-ska Litteratur-Tidningen utbrände Kongl.

Svenska Akademiens för de fria Konsterna Exposition, år 1815. Stockholm 1815. 29 sid. regal 8:o.

Den oning Rec. i fleret af sina Anmärkingar (Sw. LitTidn. 1815, s. 396) yttrar: wi äro beredde på obliida omöds, men af de Konstnärer, hwilkas egenkärlek här blifwit säråd, har genom närvarande Skrift, ett foster af en låg, parristisk känsla och den wanmäktiga hämdens illho, fullkomligt besannat sig. Hade dock den retade författaren endast låtit sin horn utbryta mot Namnarkarn, skulle Rec. deröfwer icke förlorat ett ord. Det är så wanligt att, i ett land, der sållan någon egentlig Kritik lesawat, Oranflaren hatas af de Konstnärer och Auktorer, som pocta på ett bifall som deras arbeten icke förtjena; ett uppträde af detta slag kunde alldeles icke förwäna os. Men då Förf. drifwen af den bitteraste ofund kastar sig öfwer Konstnärer af öfwerlägsen talent och smådar arbeten som rättwist eröftrat sig det allmänna bifallet, så har han sjelf sett sig utom rättigheten till skoning: men Kritiken som föraktar att strida med warelsen af denna bräckliga och sinuösa art, lemnar gerna Förf. den seger, som på detta fält endast winnes genom plumphet och oanständighet. Något måste dock sägas: om endast såe att wisa huru få fångt småwarelsen söker rycka lagern från den äkta konstnärens hj. Wille t. ex. Förf. bereda något öfverroende åt sin calumnie, så måste han saga att han blir i tillfälle att söndarflå de, olyckligtwis, hädaf så afdragen af Hr Fägelbergs sköna Philoctetes, och öfversjudda Hr J. von Bredas Belisarius. Huru skall han annars kunna inbilla någon att hufwudet på den förra är härmadt ester det föregifna hufwudet af Ajax (sid. 13), eller att den senare „hade nog mycken analogie med

Gerards förfärlning af samma ämne“ (sid. 17)? — Allramint kan den äfjadkomma sika werkingar, som wisat sig vara så okunnig i alle hwod till konsten höder, att han (sid. 14) icke wet hwod Symmetri i en ensam figur will läga“ (Förf. har således förmodligen t. ex. aldrig sett Apolls di Belvedere?); att han (sid. 17) finner „osäker teckning“ i Hr von Bredas Belisarius, men deremot „sakerhet och sanning i utörandet af Hr Westfins mislyckade porträtt af Fru Moll (sid. 21); att han icke fann lysande colorit i Hr Professor von Bredas Porträtt af Hans Kgl. Maj: (sid. 19); att han (enligt sid. 25) icke wet, hwilka verdens fyra största landskapsmålare äro: (namnen Salvator Rosa, Claude Lorraine, Berghem och Ruissdahl borde dock vara äfwen nybörjarn bekanta); att han (sid. 16) inbillar sig på antika Cäméer se en bewingad Historia, och wisar ders med sin oförnuftiga att skilja den personifierade Historien (enligt grekiska begreppet: en af Muserna under namn af Klio) från Högrets genius; att han ej wet der en Cenotaphe så wäl kan hafwa formen af en pyramid, som af någon ting annat o. s. w. — Den som sålunda är hemmastadd i konstens werld, endast den kan finna det „oförståmt“ att man kallar en orimlig architecturritning öfwer „ämnen hämtade ur tiden hwarfwets lysande föråd af märkwärdiga händelser,“ för ett effect-påfund och en Tårnbergar:idé, (sid. 9); ty endast den begriper icke, att susflaren kan bortskämma det heligaste och högsta ämne, och att ett dåligt arbete blir ewinnerligen dåligt, om ämnet än wore aldrig så stort. — Man måste medgifwa att dyllta begrepp om konsten icke äro „inswifwelse af någon Konstlökande Klosterbroder“ (sid. 5).

Allmänhet har denne Förf. engång för alla föresatt sig att vara af ett rakt motfart omdöme med Anmärkaren, så att han tablar hwad denna berömmar och iwertom. Understundom har han dock, för att synas trogen denna opposition, sagt detsamma som Anmärkaren, men läsande såsom om denne sagt iwertom; t. ex. om den bristande öfverensstämmelsen mellan Jacobs kyrka och dess nya altare, (jensf. sid. 8 med Sw. Lit. Tid. sid. 372 not.) och om Hr Prof. Krafts Tafel, föreställande Wamsellerens Laurent (sid. 23 och Sw. Lit. Tid. sid. 393). Men märkligt är, att der Anmärkarns tanke alldeles öfverensstämmer med Författarens, som t. ex. öfver Hr Prof. Fahlcranz' landskaper, vill han bestrida den förre rättigheten att uttala sin tanke: en rättighet som han blott sjelf blygsamt tillerkänner sig. Men Anmärkarn wädjar lunge till Hr Fahlcranz' egen känsla att ofgöra hwilketdera beröm som mest misshogar honom, antingen det som tolfas af en man med medvetande om sina goda och partilösa affigter (och hwar och en som läst de tablade anmärkningarna må dömma om de motsäga detta uttryck), eller af den, som endast drifwes af egoistisk harm, egenfärlig och ofund — känslor som andas ur hwarje rad i nu anmärlda skrifter.

Såsom ett prof att Författ. gjort allt hwad man kan göra för att beröfwa sina anmärkningar allt förtroende, må nämnas att han icke allenast framställt dem såsom gallblandade foster af en särad egenfärlig, under beständiga uppenbarelser af sin bristande kunskap om saken, utan äfwen i den mest trögga och barbariska styl. Såsom bewis för detta omdöme will Rec. anföra följ. tirad, sid. 22: „Ej utan saknad fann man Hr Westins denna gång hafwa ägnat sin talent endast åt förblandet af jordiska materiella ämnen (?) och utslutit den från den historiskt omfattande bildningskrets hwilken ensamt borde utgöra föremålet för Hr Westins berömdanden i afseende på redan å denna mådosammare bana så betydligt gjorda framsteg, och will man hoppas det denna tidens lynne

följande utsigten till ernående af ett hastigare öberoende, ej måtte förleda Konstnären till en afwikelse från dess rätta bestämelse.“ etc. etc. Anmärkarn har öfwer detta ihema yttrat sig sålunda (Sw. Lit. Tid. s. 392): „Af Hr Professor Westin hade allmänheten icke det nöjet att se någon af dessa historiska compositioner, med hwilka han så ofta wäckt frestusning och påkallat en rättwis beundran. Hwad han nu lemnat, urgjordes blott af porträtter och det är redan anmärkt, att han i denna sfer icke är fullt lycklig. Det genie som want sig wid att uppfatta ideen, händelsen och gruppen, känner sig trängd och beswårat då det skall framställa den gifna individuen; det är icke samma förmåga som diktar och öfversätter.“ Efter detta, torde den opartiske inse huru söga kallad Förf. är att gifwa „combination är Anmärkarns uttryck“ (sid. 13) och huru litet det konstgreppet hjälper att förwrida dem (se nästom hwar sida).

Hwad titeln å denna brochure ongår, så läser den hafwa wäckt de fleste läsares förundran. Till deras upplysning må nämnas, att sedan ett halloår i hufvudstaden cirkulerat i handskrift ett poem kalladt Sammarispik och rigtadt mot en såsom författare af åfkilliga små uppsatser känd person. Då Förf. till brochuren förmodat honom hafwa i-sändt de i Svensk LiteraturTidning insända anmärkningar, har han genom sin titel welat adra sina råa exclamationer personella: ty uselheten är alltid illf men äfwen alltid seg.

Doct måste Ann tacklame bekänna, att han af denna brochure blifwit undermåttad om ett i sina anmärkningar beögnat misstag. Hr Sandbergs Porträtt af Grefvinnan Wachtmeister, — hwilket under expositionen hängde högt upp under taket — ansåg han för att vara ritadt, men det läser wara måladt i olja. Denna omständighet beröfwar det dock icke det minsta af sin stora umärkta förtjenst. Ann. bekänner att förtäfligheten i utförandet så intog honom, att han rentaf glömdt att noggrare undersöka de mekaniskt tekniska medel, genom hwilka den tjusande effekten af detta stycke blifwit frambragt.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 39.

Lördagen den 30 September

1815.

R e c e n s i o n e r:

Tillförlitlig Berättelse om den Ryktbara Trolls-
paktan Kapten Elin's förmenta Resa till
Blåkulla, och Bekantskap med Djefwulen-
Sammandrogen ur den öfwer bemänte
Elin och flere des medbrottelige hällne, samt
i Kgl. Götha HofRåts Archiv i Jönkö-
ping förwarade Kansliung. Jönköping,
1815. 41 sid. 12:o.

Ett af de märkwärdigaste phänomener i den
Europeiska menkligherens historia, är utan
twifwel de trollerier och förbindelser med Sa-
tan, som under loppet af det 16de och 17de
sekklet i nästan alla länder blifwit angifna, och
bragt så många personer på Wälet. Ännu
har ingen försökt att kritiskt utreda förhållan-
det härmed, och säkerligen lärer det ej heller
wara möjligt, utan att man erhåller en sam-
ling af så många af dessa berättelser som in-
för domstol blifwit utredda. Att detta är nö-
digt, ser man af de likheter eller öfwerens-
stämmelser, som träffas emellan de genom

trycket allmångjorda swenska här-procefer med
de omständigheter, som uppgifwas i Dämo-
nolatria, oder Beschreibung von Zauber-
vern und Zauberinnen, Hamburg 1693. Th.
I, 2. 8:o, författad af Nic. Remigius, hwilken
sjelf, under 15 år, i Lothringen förrättat ett Do-
marefall i troll saker. Dessa öfwerensstämmel-
ser mellan de Swenska och de utländska trolls-
historierna bestå deri, att 1) det sällan be-
rättas wara karlar som företagit Blåkulls-
resan. 2) Att den blifwit under thorsdags-
nätter företagen. 3) Att den skett derigenom
att en salwa blifwit västucken kläppar, ungs-
rokor, sopquastar, Kreatur och äfwen menni-
sker, hwarefter Härån på det sålunda be-
stuckna afridte till Hellsyvetet. 4) Att Härorna
wid sina besök, wanligen medförde skänker
mest bestående af mat etc. 5) Att de råts-
rer med hwilka Härorna trakterades woro o-
räcka, mest bestående af grodor, ddlor m. m.
äfwen af menniskokköt. 6) Att Satan hafte
umgänge med Härorna. 7) Att förlustelserna
i Blåkulla förnämligast bestått i Dans.
8) Att följden efter denna resa varit omäktlig
trötthet, liksom Hunger följde på spisningen.

9) Omso-g hos Hårorna att fördöfja sitt förbehållande och stäng öfverenskommelse derom.

Då nu enda sättet att komma flere sådana öfverensstämmelser på spåren eller att upptäcka några karakteristiska olikheter, är, att undersöka alla i vårt fäderne-land hända trolleproceffer, för hwilket ändamål handlingarnes tryckning är af nöden, måste hwarje sådant fördrag vara af ett sant intresse. Reglerna för detsamma äro, som i allmänhet för edersvander af hwilket gammalt Mäst som helst: fullständighet, trohet och ytterlig noggrannhet i offeende på äfwen den minsta egenhet. Man må icke tro att kunna ursäta sig dermed, att det ämne som handskriften innehåller är orimligt och ridikult, ty den som så tycker kan ju alldeles låta bli att med ett sådant Mäst sig besatta? Och fördrigt måste Nec. bekänna, att det i hans tanke är en högst egen äfigt, att finna den sak ridikul som icke allena kostar så många menniskor lifwet, utan äfwen öfwer hela vår werldsdel gjort ett så stort upprende och desutom onckligen med sin, lär vara, blott imaginära möjlighet uppenbarar ett ryktigt moraliskt förderf.

Deßa reflexioner har Nec. trots sig böra förstånda, för att motivera det stränga tadel som rättwist drabbar utgifw. af närwarande handlingar. Om wi, ty wår! icke på de senare åren blifwit wane wid sturfwigt utgifwande af älderdomens häfder, skulle wisstligen denna närwarande felaktiga upplaga göra ett så mycket stödre och obehagligare upprende. Men i alla fall framstår den som det bästa exempel af slurf och bristfällighet, med hwilket äfwen den hittills kända mest sturfwiga edition icke kan jämföras. Nec. kan med så mycket stödre säkerhet derom försäkra, som han hast tillsäle att collationera den härwar-

rande tryckta upplagan, med en ytterst noggrann öfkrift efter den af J. Fredri. son och C. Wickman widmerade öfkrift som i Kgl. Böcha HofRättis Archiv förwars. De nämnda kringar som af denna jämförelse blifwit framledde äro följande.

Först gifwa de handskrifne handlingarna hwilka innehålla den ransaking som hölls den 19 o. följ. Augusti 1720 wid Extra Tinget ut Nås härads och Hög i Huggendås Socken, ingen anledning, att den här föreskommande Elin i Moskferud, är samma person som den omtalade Kapten Elin, som hon dock kallas, icke allena på titelbladet, utan äfwen sid. 3 och 4. Skulle inga handlingar finnas eller kunna upptäckas som omtala någon Håra wid namn Elin med binamnet Kapten, är det wäl troligt att denna är densamma som Elin i Moskferud, men wisst och afgjordt är det icke. Af äfkilliga äldre personer har Nec. wäl hört omtalas, att de i sin ungdom skulle hafwa läst en tryckt berättelse om den så kallade Kapten Elin; men en sådan berättelse har Nec. icke kunnat öfwerkomma, ja icke engång någonstätt sett nämnas i någon BokCatalog, och ingen af dem som denna berättelse omtalar, hafwa ut den högst kommit att berätta någon omständighet, som med nu ifrågawarande handlingar kunde jämföras.

Widare säkras i den tryckta upplagan hela den ingreß som börjar de handskrifna handlingarna, innehållande en summarisk berättelse om de anledningar som förmått Landes Cancelliet i Örebro att anmoda Håradschefding J. Ekstedt att i detta mål ransaka. Huru wigtigt det dock warit att intaga denna ingreß, synes deraf att man läser sid. 21, 22. „När sig sett några Dragoner i följe elles i Helsinget;“ ett uttryck som förefaller högst

besinnerligt, emedan här i den tryckta upplagan, sigmansöre inga Dragoner omtalas. Låsa vi åter de handskrefna handlingarna finna vi att KronoBesallningsmannen J. Wagsge, den 25 Juli 1720, ingifvit en skrift i hvilken han omtalar huru han förnummit det „en flicka Brita Persdotter uti Näs Härad, bekändt sig tillika med några deromkring boende hustrur och 2ne Dragoner Skola hafwa förledne Påskanatt med den Dnda Andans tillhjälp begärd saseliga gjerningar“ etc. hvarigenom hela detta stället om Dragonerna, blir ganska begripligt och ändamålsenligt. Wäl har äfwen närvarande tryckta upplaga också en ingress sid. 4, men dels så sammanpresad och dels uppslidd med så många origtigheter, att det är så godt som om ingen ingress wore. Så t. ex. läses uttryckeligen sid. 4 att den angifwande flickan Brita Persdotter i Lillängen, war 12 år gammal; men af Originalet inhämtas att man blot till följe af grannars utsägo och wijsa omständigheter kunde förmoda henne „wara wid på 12 o 13 år.“ — Likå berättar vår Utgifw., att flickan först gjort sin bekännelse „för husfolket;“ men de handskrefne handlingarne åter, att den första bekännelsen skett för grannhustrun Karin Åfvisdotter i Lillängen.

Huswudsaken af den nu tryckta skriften utgöres af flickans berättelse, hvilken börjas sid. 5, och om hvilken Utg. försäkrar, att den „ord från ord lyder såhanda“ som hon här blifwit tryckt. I trois af denna försäkran finnas dock årskilliga olikheter mot handskriften. Så t. ex. sid. 5. „uti Morfars hus och Mormors stuga.“ — Handskr. „uti Morfars och Mormors stuga.“ — Sid. 7. „Mer än en fjortel och lincyg.“ — Handskr. „Mer än en fjortel och säk.“ — Sid. 8, 9. „utan han gick till mig och sade, gif dig till

freds mitt barn.“ — Handskr. „utan han gick till mig tröstade mig och sade, gif dig till freds mitt barn.“ — Sid. 10, 20 30. etc. „Ny Sockens Kyrka.“ — Handskr. „By Sockens Kyrka.“ — Sid. 11. „du dricker nu D . . . s kalk.“ — Handskr. du dricker in djefwulens folk“ — S. f. „ders efter slatandes kyrkan.“ — Handskr. „derestef slatades i kyrkan.“ — S. f. „en efter annan.“ — Handskr. „en och en efter annan.“ — Sid. 13. „then, koppar.“ — Handskr. „thenkoppar.“ — Sid. 15. flöjande ord uteslutne: „sabe henne på golfwec och horade med henne, som hon“ etc. — Sid. 19 följ. ord uteslutne: „Widare på efterfrågan förklarade flickan att hon igenkänner af dem som med woro i följe, 1:o Elin i Morfkerud 2:o Kjerstin, Michelsmora kallad, 3:o Lisbet i Dalen 4:o Kjerstin i Takene 5:o Lisbet i Tjället 6:o Lisbet i Tøhlerudeskog och flere endå hon får se dem; samt att hon icke sof etc.“ — Sid. 22 slutar flickans berättelse, efter hvilken i handskriften finnes inför berättelsen om förhöret med Kjerstin Milsdotter, Michelsmora kallad, hvilken berättelse, jemte den om förhöret med Lisbet i Dalen och Lisbet i Tjället, m. fl. och de nämde bekännelser i den tryckta upplagan blifwit rene af uteslutna. Nec. läser icke behöfwa att göra sina läsare uppmärksamma på det obehöriga i dylika uteslutningar. För tänkaren, som will hafwa ljus i dessa underliga händelsers mörker, är en wigtig källa till betraktelser tillstång, då man på detta sätt undandöjt den märkwärdiga skwerensstämmelsen i de särskilda berättelserna och de egna omständigheter i afseende på hwarje individus bekännelse; och för den som endast läser af nyfikenhet är större delen af hans nöje förstödt. — Wäl förregistwer sig Utg. att, sid. 22, enligt Press-

kollet anså den bekännelse som Elin Ericss dotter i Mosfikerud afgaf; men den är icke mera troget och noggrant astryckt än flickans berättelse. Sid. 23. „den resa hon skall gjordt med flere Påsknätter.“ — Handskr. „den resa hon skall gjordt med flere Påsknätter.“ — S. s. „Actor Causa.“ Men härmed menas icke någon Actor som heter Causa, utan Befallningsmannen Bagge som war Actor i målet hwadan Åsven handskriften tydligen har „Actor causæ.“ — S. 24. Felas ett långt stycke som i Handskriften börjas med; „och som det led på af-tonen“ etc. — och slutas med: „den Satan henne förblindat föröfwa, med mera“ innehållande föröfrigt berättelsen huru ransakningen afbröts den 19 och fortsattes den 20 Augusti. — Sid. 25. felas följ. ord: „hast med honom fjedelig bebländelse: men som hon förmantes“ etc. — S. 32. „Marit Unaniedotter.“ — Handskr. „Marit Unanedotter.“ — S. s. Felas ett långt stycke, hwilket i handskriften intager ungefär trenne sidor, börjandes med: „Sidsa Påskaston bad Faen henne“ etc. och slutar med: „derefter hon blifwit frisk.“ Detta stycke innehåller Elin's berättelse om sin sista resa till Blåkulla, och hwilken Uig. s. 33 säger wara alldeles lika med Flickans berättelse, ehuru den innehåller åtskilliga egna omständiga heter, såsom om beskäffenheten af hennes osukt med Satan, och hennes naturliga framföddande, efter en månads förlopp, af fem stycken små stenar. — S. 34. felas åter följ. ord: „semwål att Kjerstin icke dansade med och att i allas åsyn saen ingen mer bodade med ån henne, men wål att han hade andra in i en kammare och låg hos, som Kjerstin i Takene, Fruen och flere det af en del hon hördt bekänna; yttermera benefar sig rins-

gaste pukeri etc.“ — S. 36. „Beata i Bråten och Kjerstin.“ — Handskr. „Beata i Bråten och Kjerstin Nam med flere.“ — S. 37. „Beata Johansdotter i Bråten omkring 44 år.“ — Handskr. „Beata Johansdotter, inbysesshjon i torpet Bråten under Säteriet Stjonnebohl, förhabes, som berättade sig wara på några och 40 år.“

Men till ersättning för alla dessa uteslagna ställen, anför Uig. sid. 37—39 sina egna wisa och upplysta tankar om alla dessa föregående berättelser. I bland annat heter det: „Grunden till deras usagor måste hafwa varit wärkelig och att endast det orimliga, som deruti finnes, bör tillskrifwas en misledd inbildning; Åsven som att HåradsRättsten, så framt den warte mindre widfepelig och mera noggran i sin undersökning, säkert skolat infett och uppdagat att någon Wof i granskaper, af egna synnerliga skäl, sunnit sin räkning wid att bedraga dessa Qwinfolk och i egenkap af Diefwul winna fördelar, dem han, som menniska, icke trodde sig kunna erhålla.“ Nec. kan icke neka det han finner det upphyggligt att noggranhet i ransakningar rekommenderas ifrå Jönköpning, men tror för sin del, att den som genomläser handlingarne in extenso wål skall finna HåradsRättens noggranhet försvarlig. Så noggran war den dock icke, det måste man medgifwa, att den kunde utspionera den Wof som bedragit dessa Qwinfolk. Sådant kan man endast wänta af en Öfwerdär och öfverhet de synnerliga ställen. Att han icke begagnade dem för att winna ågodelar är upplå; kanske således för att öppna sig wågen till dessa åldriga ålskarinnors famn? Synnerligt skall det utan twiswel i ossa riber förefalla, att en menniska så länge och ihärdigt föreställer Satans person, och till ställer ett så widsträckt och kostbart machinerl

som det måste hafwa varit, får att låta de älskade flyga öfver Benern upp i kyrkornen o. s. w. — endast i alligt att njuta blomman af fertioåriga Skönheter. Också skulle då taffeliet nåt en höjd, som är ännu mera otrolig än själftva det egentligen otroliga. Upplösningen af dessa trollerier, härresor och grotesk-fantastiska uppträden ligger vida djupare och är vidare svårare, än Utgift. enfaldigt inbillar sig. Den är ännu icke löst; men så mycket synes vara klart, att ej blot en noggran kännedom om dessa tides hvarvs folkskultur, utan äfven en djupare utveckling af själftva den onda Principens rådseende och verkningssedwaga bör sörliga undersökningen af dessa sällsamt widunderliga pänomenener.

Hwita Brun. Öfversättning från Franskan.
Göteborg, 1815. 95 sid. 8:o.

Bland de förflutna tideshvarfvens spökhistorier, är det knapt någon, som väckt ett så allmänt uppscende, som den om den Hwita Brun, hwilken berättas genom sin uppenbarelse förbåda dödsfall i de med henne beslägrade regentibus af den Hannoveranska och Brandenburgiska stammen; en berättelse som i senare tider nästan berrigdom, blifwit återuppskrifad genom den swärmande Jungs anskildra. En undersökning om egentliga anledningen till denna berättelse wore wiserligen icke utan intresse; men en sådan får man icke wänta i närwarande bok, helt och hållet behandlad i form af en roman. Wäl angifwes äfven här den Hwita Brun att wara en Bertha von Hosenberg, hwilken först uppen-

barat sig på Slottet Wuhans i Böhmen, men fördrigt är denna berättelse uppblandad med en stor mängd omständigheter af Förf:s egen uppfinning, eller åtminstone aldeles okända för dem som annors anföra denna anekdot. — Stylen har äfven denna låta flyktiga och halfskrärande ton, som, wanpassande en historisk undersökning om Alderdomens traditioner, gör boken förkommen för hwar och en som här endast söker en maximaltande läsning. — Öfversättningen är temligen ledig. Endast här och der träffar man på ett lågt ord eller ett ovarsomhets misstag, t. ex. sid. 7. „en aldeles nybakad Adelsman.“ — Sid. 11. „med undantag af wälridstimmarna, under hwilka hon alltid förde ordet wid Baronsens bord och gjorde les honneurs, och döjde då med mycket omsorg det qual, som rådde hennes hjerta, och berrödade sig att underhålla sin Onkels munterhet och krydda winet genom passande infall.“ (Skulle denna mening ej så kunna tourneras, att de många och varit möjlige att undwika?). Sid. 34. „Kesslar Wenzlai.“ bör wara Wenceslai. — Sid. 41. „Kessaren, min morsfar.“ — Öfwan på sidan förmåles att hon war en Kessares dotters dotterdotter, och sid. 36, att hennes mor war Kessarens Sondotter. — Sid 45. „Att denna historia är mig ej okänd; men jag känner den helt annorlunda än den mest okändeliga qwano, som när sin lefwat har berättat mig den.“ Detta är ju ren galimathie.

Måra Delar af Namkunniheten på ett aldeles nntt sätt berättade. Andra Förf. öfkt. Stockholm, 1815. 47 sid. 12:o.

Förf. har med den honom egna häftig-
het gifwit sitt misöde tillkänna öfver den
Decension, af första försöket, som i denna tid-
ning blifwit införd. Dec. bekänner att detta
förvänade honom. Han trodde sig med sådan
öwäld hafwa fullgjort sitt granskare-wärk, så
lugnt hafwa angifwit både det berömliga och
det tadelwårda i arbetet, och så bestämmt haf-
wa angifwit skälet hwarför det hela icke kun-
de göra anspråk på något högre wårde: arbe-
tet saknade nemligen en regulerande idé för
det Hela, en filosofiskt disciplin i utförandet
och wettenskaplig evidens i resultaterna; minst
wäntade Dec. att se sig beskyld för en oafst-
ränkt tadelssjuka. Det är alltid swårt att haf-
wa sak med sådana författare som fordra så-
som nödwändigst villkor för öwäldighet, att
man skall antaga deras åsigt. Så ryktes werklig-
gen förhållandet wara med närvarande Auk-
tor: han anser blott den för competent domas-
re som med honom delar öfvertygelsen, att
naturen intet annat är, än ett psykologiskt-
moraliskt compendium i allegorier. Då den-
na sats icke gerna kan antagas af den, som
intresferar sig för ren beständ wettenskaplig-
het, måste Dec. öfwer detta andra försök
öfwen med fara att åter misöde Förf. upp-
repa det emddme han sålde öfwer det första.
Öfwen detta innehåller äfkilliga spår af spe-
kulatif qwickhet. Så t. ex. säges, sid. 21,
att smaken är trefaldig: Sur, Stark, Len,
„Hos menniskan“ heter det, „är denna (su-
ra, beska, öfwen salta, m. m.) smal ofbildad,
i hennes egenfårlek.“ — Den starka „föres-
tälles hos menniskan i ömheten för hennes
likar, och i förbindelse med dem.“ — „Med
len eller så smal kan orwunget (?) jemnfö-
ras menniskans religionsbegär, hennes ös-
anjukhet och undergifwenhet för det Högsta
wäsendet; eller kärleken i sin högsta fullkom-

lighet.“ Och denna sats will Förf. styrka,
sid. 23, med följ. observation: „Det beska,
det sura, det salta m. m. är mer och mindre
wälgörande för magen. Det spiritueusa (Star-
ka) för hufwudet och förståndet. Det lena,
det oljaktiga, det söta, för lungan och hjer-
tat.“ — Att denna observation ingenting
bewisar, är gifwet, men dess qwickhet och finlig-
het inser ea hwar. — Liksa träffar man här
äfkilliga blitvar af ett mera djupträngande
ljus, t. ex. Förf. förkastande af den mecha-
niska förklaringsgrunden, af naturen (sid. 14);
idén att densakallade tomma rumden är ett Sen-
sorium divinum „uppsjuidt of oljaktiga, till
det helas beständ nöddiga krafter“ (sid. 5-7,
och i förening dermed allt hwad som säges
om Barometern, s. 10-16); den satsen att
det Hylegmatiska och Sanguiniska Tempera-
mentet föreställer menniskan i sitt naturliga
tillstånd och deremot det Melancholiska och
Choleriska, menniskan i uppsjuidt tillstånd,
„der hon söker sin stähet i förening med sin
likar“ (sid. 34, 35) — en sats som låte kan
förenas med Steffens lära om temperamen-
ternas rapport till menniskans fyra äldrar —
o. s. w. Men i brist af något utbildadt phi-
losofiskt sinne, kan Förf. icke utlösa hwad
han uppfattar, icke göra bruk af hwad han ser;
utan det hela är och förblifwer en haltlös på-
måsa sammansöft, disparat massa, söga
tillfredsställande för wettenskapsidkaren, och
för den oinwigde en stötesten. Ösynnerhet
är vår Auktor högst olycklig, så snart en li-
ten smula Metaphysik skall inflyra i hans spe-
kulationer. Utom flere andra ställen lemnar
ösynnerhet sista Capitel: Om Enheten eller
om Etttalet derpå bewis, enligt hwilket han
öfwen (sid. 47) säger sig finna den mathe-
matiska linien i Naturen.

Dec. har sagt, i anledning af första för-

söker, att Hörf. icke är styf, likväl utan att derpå lägga någon wigt till principernas förändring. Rec. upprepar nu detta omöjliga, och det med det tillägg, att Hörf. knapt synes kunna sätta något säkert begrepp wid de ord han använder. S. ex. sid 19. „Människor emellan kunna liksom begär af starkare grad väckas och underhållas, än hwar och en för sig särskild huser, och detta liksom på tre sätt — igenom påvisning af det framfarna af historien, af minnet eller af erfarenheten som är det allmänaste begäret (?) — eller igenom påvisning af det närvarande, af detta nu, af umgänget med likar som är under Mathematiquens eller Logikans område etc. etc.“ Flera exempel att förtiga.

Cygnius le Riche et le Pauvre Gaulois; ou Dureté Brutale de l'homme d'un Jour, envers l'homme d'un Jour, comme lui. Conte Divertissant. Par Louis Paban. „Il s' imagine, ce riche superbe, que l'honneur des pauvres gens est une chose vile.“ Mar montel. A Stockholm, 1815 103 sid. 8:o.

Då denna bok, ehuru på ett främmande språk är författad af en i Sverige bosatt man och i Sverige tryckt och utgifwen; tror Rec. densamma kunna anses såsom hörande till Swenska Litteraturens område. Denna så kallade Conte, som saknar ända till den minsta skymt af fantasi och uppfinning, som endast är en sammanblanding af de trivialaste frasen under ett jemt synbart men så långt bemödande att upphinna de berömda franska mönstrens legerer, grace och listighet och som derföre föga förtjenar epithetet Divertissant, är af-

belagd i twenne halfter. Den första, (sid. 3 — 56) som skall förefälla en inledning eller berättelse, huru Hörf. kommit öfwer den Saga som gifwit Boken sitt namn, neml. såsom ett grekiskt Wier i en ur jorden uppgådd uena wid Pompeji, under en resa som Hörf. företar sig hafwa företagit till Neapel, i sällskap med Madame S***, un Lord anglais, la célèbre Corinne (?) et plusieurs étrangers de distinction är obefristligen lång, tom, tråkig och obetydlig. S. 56 widtager hellska anekdoten om Cygnius le Riche hwilken angifwes hafwa tilldrogit sig i Rom under Consulstiden. Den utswade Dureté brutale må här med Hörf:s egna ord berättas, för att lemna prof på hans styl och framställningsfärd, Sid. 73. „Citoyen (det är le pauvre Gaulois som tistalar Cygnius), je vous supplie très-humblement de vouloir bien accepter ce petit écrit, — — et d'employer un moment de loisir — — — Cygnius l'interrompt en disant brusquement: Je n'en ai pas tems — — Mais, Citoyen, répartit le pauvre Gaulois, un peu ému, je ne mérite pas un traitement si dur: je ne suis coupable d'aucun crime, et je ne vous demande rien pour moi-même. Je suis étranger, et redevable aux Romains de l'entretien de ma famille. Voulant me rendre utile à mes bienfaiteurs, j'ai composé ce petit écrit, qui contient le projet — — — Allez-vous-en à tous les diables (säger Romaren!) — l'écria Cygnius le riche, en interrompant une seconde fois le pauvre Gaulois. — Cette brutalité est à peine croyable de la part d'un homme civilisé, et pourtant, tout ce que je viens de dire n'est qu'une bagatelle en comparaison de ce que l'on va voir. — Le pauvre Gaulois tom-

ba de son haut; il ne pouvait comprendre la raison d'un traitement si indigne — car il était bien sûr de n'y avoir pas donné lieu. S'étant un peu recueilli, il adressa encore une fois la parole à Cygnius. Citoyen, lui dit-il, si vous saviez que le projet, que je voulais vous présenter, est déjà approuvé et protégé par le Præfectus urbis, par le Souverain Pontife et presque tous les Augures, les Aruspices et les Sacrificateurs, si je vous disais qu'il est déjà présenté à la Cour, et que le second Consul — — — Il n'eut pas le tems d'en dire d'avantage. Cygnius le riche, qui, jusqu'à ce moment, n'avait point bougé de son fauteuil (?) se lève comme un furibond, et emporté par la dureté la plus brutale, foulant aux pieds les préceptes de la Religion et de la morale, et tout respect humain, il s'écrie, d'une voix rauque et féroce: Hoc me non impedit, quo minus te foras ejiciam. C'est-à-dire: Cela ne m'empêchera pas de vous chasser d'ici. En beuglant ce joli compliment, ses yeux s'enflamment — — — sa tête s'enfonce entre ses épaules, comme celle d'une tortue effarouchée s'enfonce sous son ecaille — — — la rage le domine — — — il devient monstreux — — — et, dans cet état, il s'élançe vers le pauvre Gaulois." &c. En mon som på ett sådant sätt berättar, har wisserligen allt fog att utropa mais je radote (pag. 39). — Förf. har äfwen wisat sig som poet: följande Quatrain utgör en af de plattbetar här förekomma:

Muses, chantez à la gloire
d'un nom chër à l'humanité!

qu'il vole au Temple de mémoire,
au sein de l'immortalité!

författad enligt befallning af Apollo (p. 39), som äfwen, tillagt: Ton habile compatriote ***, mon favori, composera la musique, et tout ira bien. Och werkligen träffas en musikplanche mellan sid. 38 och 39.

Riksdagslitteratur.

(Fortsättn. från No 37).

Anförande till Protocollet i Högst. Ridd. och Adels Plenum d. 16 Maj 1815 af Frih. Gustaf Lagerhjelle. 7 sid. 4:o.

Ämnet för detta tal är att förmå Rikens Öränder till ett understöd för Swenska Theatern. Detas kan ej heller att om Nationen wille hafwa en Skådeplats, så bör den understödja den; men nödigt är det att undersöka, om ej Theatern genom en riktig organisering skulle kunna håra sig sjelf. Då detta går an på andra ställen, hwarföre icke äfwen i Stockholm? Så t. ex. underhåller theatern i Weimar (en af de bästa i Europa) sig icke allenast sjelf, utan inbringor äfwen statskassan en icke obetydlig afgift: men den är också inrättad helt annorlunda än den Swenska. Och onekligt är det äfwen, att det är vår Theater, som genom sin owana att uppföra det dätligaste kram, förfämt publikens smak och fördömar dess sinne för det sädna. — Detta tal är föröfrigt författadt i en mycket uppbläst rhetorisk skrifaet.

(Fortsättn. c. a. 8.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 40.

Lördagen den 7 Oktober

1815.

R e c e n s i o n e r :

De Europeiska Staternas Historia, efter freden i Wien år 1809; af Fr. Buchholz. Öfversättning. Stockholm 1815. 1 Delen 328 sid.; 2dra Del. 328 sid. 8:o.

Om man, å ena sidan, skulle invända att afståndet i tid mellan Författaren och de händelser han beskriver, wåre för ringa för att med tillbörlig öwåld kunna dem öfwerse, pröfwa deras verkningar och resultat; så är det mellertid å andra sidan högst intressant att finna de spridda uppträden man sjelf öfwerleswat, samlade i en tasla, och sig sjelf, såsom läsare stånd, lugn och partilös åskådare, breds wid denna stora och ewigt märkwärdiga historiemålning. Dessa händelser framställa sig icke numera isolerade och såsom strödda phenomener, hwilka, liksom blifvar, förwånande förswinna; wi förstå och öfwerse bättre sammanhanget af det hela; åsven tiden, som återförre sansningen och stillat passionernas hofskumma swindel, har återgifwit oss det lugn,

utan hwilket wi ej fullkomligt måtta fatta innehållet af dessa wigtiga blad ur Tidens stora bok, hwilken nu upprullas för våra ögon.

Detta nöje skal icke litet genom den stora betydelsen af det ämne, wår Förf. walt. Ty hwilken tidpunkt är, i den nyare Europeiska Historien, mera rik på stora händelser, mera wiktig för den ewekande menskligheten än åren från 1809 ända till denna sista akten i det stora skådespelet? Här twiflas ej, hwilken af de ewenne monarcherne i öster eller wester, skulle besälla öfwer de Europeiska folkslagen; här afgöres den stora frågan, om i nittonde seklet menniskan är ett inret, en lek för en Gudas wilja: om klagan öfwer trampade rättigheter skall ewigt lyfta för kanonens åskåd, och om de småningom sig utwecklande begreppen om Stat och jemwigt mellan pligt och frihet skola wannåktige quåstwas under en militärdespotism, i hwilken lycka, slumpen, den råa styrkan och mekaniska beräkningar äro de enda herrskande. Stor war frågan: stor och förfärlig striden: måtte lärdomen deraf wara stor och wålsignande!

Ärminstone har Hr Buchholz ej försunt

mat att göra sitt ämne betydelsefullt och undervisande för en tänkande läsare. Hans synpunkt är sann och riktig; hans framställning, hvaruti det mindre viktiga lembar rum för det verkligt viktiga, enkel, men behaglig och angenämt underhållande. En öfversättning af ett sådant Werk skola de fleste således anse som en förtjenst af Urigswarne. Deremot skola de med så mycket mera ovisshet, att det fallit i händerna på en så utmärkt okunnig Öfversättare och en så högt värdeslös Korrektör, ty bland de dåliga produkter, som utgå från våra öfversättningswerkstäder, är dock denna en isbländ och obugligaste. Vi vilja anföra några af dessa fel såsom de först falla i ögonen: Sid. 45 1sta Delen heter det: Konung Hieronymus tog besittning deraf, i det han tillföljde af sin proklamation, tillträdde Kon. af Engl. Undersäter: att de m. m. I Orig. står förmodligen zumutheze, som har en annan betydelse. — Sid. 59 Rio-akten: menas Rio-akten i England. — Sid. 71. Aranguez (Aranjuez). — Sid. 91 Skottisk. — Sid. 103 liggande egendomar: i Tyskan liegende Güter, (fastigheter.). — Sid. 121. Adlerkreuz. Detta namns orthographi borde dock ej varit öfw. obekant. — 2dra Delen. Sid. 89 läses följande: „Tillika lofwade Porten att använda sin bemedling hos det Turkiska Hofwet.“ — Sid. 93. kallas Konungariket Danmark en stad. — Sid. 129 och 205 talas om förwäsende: I Urf. isten står wärligen Fuhrwerk. På andra ställen öfversättes det bokstafligen med forwerk. — Sid. 144: Gull- och silfwerminer (Goldminen, grufwor). — Sid. 201. står 12,00: förmodl. 12000. — Sid. 263. „Wärligen skulle stora offer fordras af alla ständer (Ständer?) Mentingen säger, att här skall stå ständ.

Detta är, som sagt, förden af de uppsäcker som Rec. funnit wid en senare genombläddring. Ätt autockna alla dem han funnit under första genomläsningen skulle wara ett äfwenjä onyttigt som otacksamt arbete.

1a Delen begynner med en målning af de Europeiska Staternas belägenhet wid slutet af år 1809, och innefattar åren 1810 11, samt ett Dibang, innehållande Biographiska skildringar af Carl Johan, Wellington och General Miranda. Detta Band äfwen af ett porträt, som föreställer Marquis Wellington. Det är wäl stucket, men expressionen och karakteren af dessa anletsdrag swara ej mot den föreställning man gör sig om en så stor mans utseende. Rec. har jemfört det med ett annat som finnes i en Tysk Beskrifning af denne Hjelte (Breslau 1813), och har ej dememellan funnit ett spår af den aflägsnaste likhet. — 2a delen upptoges hel och hållet af det märkligt wärdiga året 1812, och slutar med Napoleons rustningar till det nya kriget numera ej blott mot Ryssland och dess beständiga fiender, England och Spanien, utan mot hela Europa. De Biographier, som äfwen följa denna del äro alla wida mindre sakliga och intressanta. De hafwa för offigt att göra oss bekanta med Lord Bentinck, Marskalk Soult, General Crawford och Furst Kutusow Smolenskoj, men innehålla föga hwad man ej redan wet. Märkelig är isynnerhet den öfwer Kutusow, emedan här utom några beklamationer ingenting upptoges, än hwad man prescist, äfwen med samma ord, ett par 100 sidor förut läst i sjelfwa Boken. Denna del prydes föderligt af ett wacker porträt af Först Blücher. — Du ett prof ur sjelfwa Fristen! Vi wälja scenerna af Fransyska Armeens återgång efter branden af Moskau.

„I tvenne dagar dröjde den stora arméen i och omkring Smolensk. Under tiden hade den Rysska arméen ifrån Zelna marcherat rakt på Krasnoi, i afseende att förekomma Fransoserna. Den 16 Nov. inträffade den vid Krasnoi och uppslog sitt läger 7 Werst från staden, väntande Fransoserna med all osäkerhet, som hämndens känsla och medvetandet af öfverlägsenhet ingäfw. Nästan på samma tid inträffade den Franska arméen vid Krasnoi. Den 17 Nov. kom det till en träffning. Napoleon, som hade sticket förut sitt garde, för att eskortera det till Orscha desligrande bagaget, förde stift i början commando. Den 1:sta och 4:de armécorpsen under Furststen af Eckmühl och vice-Konungen af Istrien, uppställda framför Krasnoi, gjorde en rörelse framåt, sannolikt i den förutsättning att de blott hade att göra med en ringa infanteri-afdelning. Då denna willa förswans, gick den Franska arméen tillbaka till Krasnoi. Furststen af Eckmühl, på hwilken stridens utgång berodde, manoevrerade denna gång så dåligt, att Kejsaren, för att icke blifwa inwecklad i slagets öde, med flera af sina Marskalkar lemnade slagfältet och sprängde med nedsläppta tyglar till Lady. Af hwilken beskaffenhet de fel woro, som Furststen af Eckmühl begick, kunna wi icke säga, emedan de Franska bulletinerna tåga derom, äfvensom de Rysska; men de måste hafwa varit betydliga, emedan Furststen från denna tid förlorade i Kejsarens förtroende. En omkringgående rörelse af det Rysska gardet förwandlade Fransosernas återtag i en formlig flykt, och några lysande cavalleriattacker fulländade nederlaget. Enligt Rysska rapporter woro 25 canoner, 2 örnar, Furststens af Eckmühl commandostaf, 2 Generaler, 134 stabsofficerare och 9,170 gemena denna dagens trophæer,

Imellertid hade Hertigen af Eichingen inryckt i Smolensk, hwilket han skulle försökra. Utdrifsken af Kosackerna, hade han icke tid, att utföra sitt uppdrag. Hans corps bestod af 15,000 man. Då han inträffade med densamma den 18 Nov. vid Krasnoi, trodde han i början, att den emot honom stående arméen blott wore ett ströfparti. Nytt ur denna willfarelse genom en Parlamentärs ankomst, som uppfordrade honom att gifwa sig, swarade han öfverfräckt: han skulle weta att göra sig plats. Utan dröjsmål träffade han nu anstalter till anfall. Ett tjockt röken hindrade honom imellertid att se, det han förde sina troppar rakt fram emot Ryssarnas batterier. Dese låto de anryckande komma på 250 steg nära och emottogo dem då med en skur af karrätscher ur 40 canoner. Nederlaget war öfverfräckt. Förwirringen tilltog, då den andra liniens esterräckande förstärkingar sågo sig angripna af General Paschkes witsches brigade. Likwål gjorde Fransoserne ännu flera timmars motstånd under Hertigen af Eichingen, till det ändteligen inemot kl. 5 om aftonen Parlamentärer ankommo, i afseende att underhandla med General Miloradowitsch. För att icke hafwa någon del i denna capitulation på fria fältet, flyktade Hertigen med några hundra man öfwer Dniپر, och inträffade helt öfverväntadt hos Fransmannens Kejsare, som skattade sig lycklig att se en sådan Generalräddad. Följande dagen nedlade 12,00 (?) man wapen och gifwo sig som krigsfångar, sedan tusende blifwit på platsen och ett dubbelt antal woro särade. 27 canoner och en betydlig del af det i Moskau gjorda bytet föllo redan nu i Fransosernas händer. Den Rysska Öfverfältsheren begaf sig med de heberesator, som besunno sig bland trappeerna, om aftonen samma dag till gardets läger och låt

der fälla dem djupt ner till jorden för hvarje regemente, dels för att åra segrarna wid Krasnoi, dels till tecken, att namnen på de vunna slagningar, som woro upptecknade på dessa hedersfanor, hade förlorat sin betydelse.

Efter dessa händelser afstod Kurusows armee från vidare förföljande, för att hämta någon hwila, öfverlemnande åt sina bröder i väster att fullända fiendens nederlag. Enligt Nyfarnes plan skulle nemligen Fransmännens Kejsare på sitt återtåg blifwa innesluten på alla sidor och med hela sin armee till fångtagagen. Planen dertill hade blifwit uppgjord i en tid, då Fransmännens Kejsare ännu befann sig i Moskau. I sydwest af frigsfådeplassen hade Admiral Tschitgagoff under Decober månad förenat sig med General Torosoff; och sedan begge hade trängt Furst Schwarzenberg tillbaka ur ett land, hwarest det war omöjligt, att emotstå en öfverlägsen styrka, uppbåd Tschitgagoff öfver Winsk till Dorisow, och hade här wid samma tid, som den franska armeen gick öfver Dniپر, bemäktigat sig den af General Dombrowsky med 3,000 man försvarade brostansen och satt sig i besittning af denna stad. I nordwest hade Grefwe Wittgenstein, förstärkt genom de finska troppar, som omedelbartigen efter Kejsar Alexanders sammankomst med Kronprinsan hade öfver Niga afgått till armeen, å nyo gjort anfall på den 2:dra och 6:te armee-corpsen, dertillwit begge först innom förskansningarna i Polotzk, sedan dertifrån (18, 19, 20 Oct.) — en strid, i hvilken Wjarnne hade förlorat en god del af sine artilleri, sin frigsfåsa och 22 wäl inpockade fanor — och sedan, förföljande den återställda Hertigen af Reggio, wände sig till stränderna af Beresina. En enda önskandighet kom Fransoserna wäl till påf wid dessa rörelser; och denna war, att

Hertigen af Belluno i spetsen för den 9:de armee-corpsen just i det afgörande ögonblicket betrådde frigsfådeplassen. Härigenom blef jemawigten i krafter äminstone någorlunda återställd. Under det nemligen Hertigen af Reggio, dertill uppfordrad af Fransmännens Kejsare, framträngde till Dorisow, kastade tillbaka Admiral Tschitgagoffs avantgarde och efter öfvergången öfver Beresina mellan Dorisow och det ställe, der han gick öfver, tog i råta, med moraser genomskurna skogar en ställning, för att betäcka den från Smolensk ankommande armeen, marcherade Hertigen af Belluno i samma öffigt emot Grefwe Wittgenstein. Så war sakerna ställning i sista dagarna af Nov., då den stora armeen sträfwarde att uppnå stränderna af Beresina, nu hwarken stor, eller en armee; det förra icke, emedan den blott bestod af de kejserliga garderna, till hwilka quarleworna af de öfriga corpserna hade flurit sig i den besigaste blandning; det senare icke, emedan den war upplöst i sig sjelf och allt mera upplöst sig för hvarje steg."

Nummer tillåter oss ejansdra mer om detta märkvärdiga och i Historien enda återtåg.

Riksdagsliteratur.

(Fortsättn. från N:o 39).

Wårdsamt Memorial. Af W. Th. M. Upps
läst d. 29 Maj 1815. I halft ark 4:o.

Zalarn yrkar indragning af Fem Helgedagar, emedan de göra en förlust för riket af 47,33,333 Rdr 16 fl. RGM., och den, heter det, som kan wiså origtigheten" i denna

calcul, bde ersätta denna ofrörliga förlust för riter." För att wisa hela besynnerligheten af detta Memorial, behöfves blott att anföras följ. titrad ur tillägget: „De heliga 3 Kungars dag, Trettonde Dagen, äger endast sin försjensst deruti, att Konungarne med det samma kallas för de Tre wisa Män. Pousins ypperliga Taster deröfwer skilja dem ifrån Herdarna med det kända offret och med raka kåp par. Wåra Biskoppsstafwar på 11 och 14 Seelarna, singo ännu en förbättring ester de Tre wisa Mäns kedkor, hwadan äfwen dessa stafwar med den Påfweliga mögan blef en Öfwerste Prästelig decoration, och wällade att en Biskop i Norrige på en sammankomst blef kallad: Jorngumfen." Deras förmenas följa, att Trettondagen bde indragas.

Ödiga Canal-Directionens Underdåniga Berättelse till Kgl Maj:te. Ingifwen under Riksdagen i Stockholm år 1815. 19 sid. 4:0.

Beloppet af den summa, som blifwit anwänd till Canal Byggnaden, ända till d. 31 Dec. 1814, uppgifwes, sid. 5, till Rdlr B:co 2,439,980: 45. 2. Men af denna summa ha betydliga penningar måst afgå, dels till inköp af jord, m. m. dels till följte af ärfwliga af omständigheterna frambragta förluster, så att till det egentliga canalarbetet icke kunnat, enligt uppgift sid. 13, användas mer än Rdlr B:co 972,505: 42: 5. Med dessa medel har Directionen redan så widt bestrifwit arbetet, att i tredjedel i cubiktalet af all gräfning och sprängning redan är förrettad; att Kon. Carl XIII:s sluf är till genomfart redan öppnad och 3:ne andra under arbete, hwarförutan betrodliga hamnbyggnader, förändringar och en färgeanläggning äro utförde (se sid. 14). Den effektiva brist till

arbetets fulländande, som Directionen, sedan alla tillgångar blifwit beräknade, träkat, uppgifwes, sid. 16, till Rdlr B:co 2,890,452. Wite denna brist beräckt (som det nu äfwen af Ständerna är beslutadt) så kan hela arbetet wara färdigt till år 1824.

Förslag till förändringar å Allmänna Lagen. Uppläst i Höglof. Ridderkapets och Adelsn Pleno af den 4 April 1815, samt Lag Ufrottets deröfwer lemnade Yttrande, jemte de dermed gemenskap ägande Protocols Utdrag. Stockholm, 1815.

Förslaget är på Riddarhuset uppläst af Fr. Anders Cederström, och berör 1) Förändring af allmänna Lagens Stadgande om förwandling utaf Penningebdter i Kroppsstraff. 2) En närmare bestämning af det i 5:te Cap. 5 §, Straffbalken meddelte Stadgande af de händelser, då Böters förwandling till watten och brödsstraff i stället för Spö och Disstraff bde antagas. 3) Att, på lika sätt som för rättigheten till kros af ägande Skuldfordringar, en wif präscriptionstid må utstakas, inom hwilken ägotwister böra i laglig ordning göras anhängige. 4) Att Nämndemän icke må af HåradeRätterne antagas, utan af Sordegarne inom Håraderne genom anställande wal utses. 5) Att Nämndemännens befattning må inkränkas inom de godsmål, som egenteligen dem tillhöra, och icke sträckas till sådana fördrätningar, hwilka älligga ortens Kronoberjente. 6) Att äddme Sakdresmedel icke må fördelas emellan Håradet, Domaren och Nämnden, utan tillfalla Sokennas fattige. LagUfrottet har yttrat sig öfwer dessa förslag genom Protocollutdrag af d. 11 April 1815, som blifwit tryckt bredwid Baron Cederströms Memorial. Till följte af detta

utlåtande har Utskottet ansett det hwad be-
tweenne första punkterna angår, icke tillhöra
sin utanden nedfatta LagCommissionens befatt-
ning. Hwad åter de öfriga, 3—6 punkter-
na widkommer, har utskottet dels trott sig
med dessa föreslagna förändringar icke böra
befatta, dels åter tyckt dem vara af den na-
tur att icke kunna tillstyrkas. Då detta Lag-
utskottets betänkande till ventilering hos Rik-
derikskapet och Adeln företogs, d. 24 Apr. 1815,
begärte Frih. Ederström att få befördra alla
dessa mål rörande handlingar till trycket, och
Hr D. J. Lagerheim anmärkte, att han, af
tjenstgöring wid Kgl. Maj:ts Högsta Domstol
warit hindrad, att i Lagutskottet den dagen wa-
ra tillstädes, då Hr Friherre Ederströms Me-
morial till pröfning förhades.

Rikens Högloft. Ständers Constitutions-Ut-
skotts Betänkande i anledning af Kongl.
Maj:ts Nådiga Proposition om de nya
Constitutionella Förhållanden, som till föl-
je af Föreningen emellan Sverige och
Norrige uppkommit. Stockholm, 1815.
22 sid. 4:p.

De Paragrafer i Norska Grundlagen som
ansetts något röra den Svenska, äro §§. 1,
6, 7, 8, 26, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44,
47 och 48. Af dessa har Utskottet ansett §§,
1, 6, 26, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47
och 48 vara af den natur att till ingen slags
ändring i Svenska regeringsformen medföra,
hwadan Utskottet föreslår dem till owillkor-
ligt gillande. I afseende på 7:de §§, som wid-
rör sättet huru de båda förenade Rikena skola,
i händelse ingen arfberättigad Prins finnes,
förhålla sig wid walet af en ny thron-
följare, har Utskottet, med anledning af Ko-
nungens nådiga Proposition, trott sig böra

anså förslag till en lag för ett sådant till-
fälle: Committerade från båda rikena, till ett
antal af 36 personer från hwardera, af och
bland ständerna utvalda, skola sammantreda
och afgöra walet. 8:de §§. i Norriges grund-
lag yrkar att Konungens fullmyndighets.ålder
borde bestämmas af en lag som gifwes efter
öfwerenskommelse emellan Norriges Storting
och Svenska ständerna. I anledning af den-
na S. tillkännagifwer utskottet, att Kgl. Maj:te
redan genom nådiga Proposition yrkat förslag
till en sådan lag: Men då det är en grund-
lagsfråga som ej nu genast kan afgöras, fö-
reslår utskottet blott den procedur som bde
lagtagas i fall Svenska Ständerna och
Norrige Storting öfwer detta ämne, stad-
nade i olika beslut. Twisten borde afgöras i
en Comité bestående af tolf personer från
båda rikena. Slutligen anför Utskottet, att
det icke ansett de förhållanden, som till följe
af föreningen mellan Sverige och Norrige
uppkommit, vara af den egenkap att de be-
höfwa, till deras bestämning, wara underka-
stade det behandlingsfätt, som Svenska Re-
geringsformen för afgörandet af Grundlags-
frågor föreskrifwer, hwadan Utskottet tillstyr-
ker att en RiksAct till denna bestämmande
genast måtte uppsättas. — Utskottets betänk-
ande åtföljes af ett Dictamen utaf Kammar-
herren N. G. Silwerkolpe, innehållande en
utveckling af de grunder på hwilka utskottet
stöder sitt Betänkande, samt af ett särskilt
yttrande till Protocollet utaf Hr P. Munk
af Rosenschöld, rörande en förändring i det
föreslagna reglementet för den af utskottet
proponerade Comité till wal af Thronföljare.

(Fortsätn. c. a. s.)

Förslag till förbättrade kyrkoSånger. Till
Kongl. Maj:ts iunderdånighet uppgifwec
af den för detta ändamål förordnade Ko-
mité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.
(Forts.)

Vi slutade wår granskning i N:o 32 med ps-
378 och 379. Numret tillåt oss blott att näm-
na den södra såsom en sädä naturhymn, pros-
Nya Psalmboken.

1:a Str.

Jag, i tyfka fluggors timmar,
Herrans lof förkunna skall:
Himlen af hans klarhet glimmar,
Jorden är hans fotapall.
O min tro! du själens öga!
Skåda den som, på det högga,
Både Sol och Måna satt,
Och har åtfyllt dag och natt.

2:a Str.

Skrif på fäsket, sädä måna!
Skaparns milda majestät;
Och ditt blos åt jorden låna,
Att wi lyfka må hans sät.
Glånsa öfwer berg och dalar:
Allt om Herrans under talar.
Skåd i flifwer flod och fält:
Öfwer allt sin thron han ställt.

3:e Str.

Daggens wind, bland böjda toppar,
Sjunger sitt Halleluja.
Daggens perlor, rosens knoppar.
Vinda namnet JESU.
Minsk droppa är en spegel,
Smärsta trö är ett infegel,
Af hans make och kärlighet,
Af hans prakt och herrlighet.

4:de Str.

Ä! så nära, mig så nära.
Ä du då, Dändlige!
Fast mitt öga ej kan bära
Glansen af ditt anlete;

dukt af en hög och entusiastisk sinnesstäm-
ning. Men då den egentligen är en niostrof-
omarbetning af N:o 443 i Biskop Swedbergs
konfirmerade psalmbok och då denna för de flesta
läsare torde vara otillgänglig och Rec. twelar
mellan walet mellan mönstret och imitationen,
må de begge här finna rum, på det läsaren
sjelf må jämsdra dem och afgebra företrädet:

Swedbergs Psalmbok.

1:sta Str.

Tu i fluggans tid then tyfka,
Som med stjerner stikad är,
Påt tu tig mitt hjerta lyfka
Lambens lof uphöjda här.
Märket mig en klarhet blifwer
När jag uti gull beskriwer,
Hur mitt lif i döden sig,
För mig förter willelig.

4:de Str.

Påt titt lins, tu skidne måna,
Öfwer sina widder gå;
Och titt klara söfwer låna
Wattnen, som tu spelar på.
Stin och glåntja, bland och glimma:
St tin klarhet i hwar frimma.
Lambens lof för fort och fort,
Att det spörs på hwarje ort.

5:te Str.

Uti daggens pärlor skidna,
Lambens pris utstickas skal;
Berg och dahl, och marken gröna
Brister ut i lofords tal;
Si hwar droppa är en spegel,
Och ett fast kemantinsigel,
Til hans tro och kärlighet,
Til hans macht och härlighet.

• • • • •
• • • • •
• • • • •
• • • • •

Gäst min tanke, dig att fatta,
Fångt skall sin winge watta,
Lesmer jag och vdes i dig,
Gud, min Gud, så nära mig!

5:te Str.

Din är jag, när jag uppvaknar;
Din, när jag och går till ro;
Och det ljus, som här jag saknar,
Bidar jag med salig tro.
Jag af helig andakt tiger:
Men min känsla högre stiger,
Än dit alla stjernor nå,
Än dit alla tankar gå.

Efter NstonsPsalmernas slut, widtaga BeredelsePsalmer emot Döden, hwilken afdelning börjas med en sång som lånat idén, den daktyliserande versakten och strofantalet af den gamla Psalmbokens No 380, men den inre nerliga evangeliska mystik som andas igenom den gamla sångens tekniska brister, har icke meddelat sig åt den nya. Äfwen har den sått en wis preteritiös hwardaglighet i uttrycket som fullkomligt motstrider begreppet af poesi; t. ex. i 1:a strofen:

„Du känner dig stark, besutten och wis,
Du sträfwar för jordens glädje och pris
Och om det forswor du strider.“

I 2:a strofen:

„Och när du sträfwar och strider som bått.“ . . .
Desutom lider denna sång af äfkilliga metriska ojemheter. Hjerde och femte verserna i hwarje strof, borde wara bildade efter detta schema:

— — 0 0 — 0 — 0 0 —
— — 0 0 — 0 — 0 0 —

men dessa verser i 2:a str. hafwa denna takt:

— — 0 — 0 — 0 0 —
— — 0 — 0 0 — 0 0 —

.
.
.

9:de Str.

Ein är jag, när jag uppvaknar,
Ein när jag till hwilo går,
All min ro och fröjd jag saknar,
När jag dig ej skåda får.
Klarhet all i dig jag äger,
Och til mörkret trygglig säger:
Intet mig försära skal,
Intet företa min på fall.

I 3:te str. åter har 4:de vers. denna:

— — 0 0 — 0 0 — 0 0 —

Och i 4:de str. har 4:de vers. denna:

— 0 0 — 0 0 — 0 0 —

Likå bör 2:a vers. i hwarje strof wara bildad på detta sätt:

— — 0 0 — 0 0 — 0 0 —

Men i 6:te str. har 2:a versen denna takt:

— — 0 0 — 0 0 —

Förf. till de dåliga och af oss redan granade Anmärkningarna wid det af den Kgl. PsalmKommitén utgifna Förslag till förbättrade KyrkoSånger, försäkrar sid. 9, sig med blotta upplåsdet af denna Psalm kunna bringa den lärtfönnige till sansning. Wi önska honom lycka till företaget, men tro oss på förhand kunna gå i borgen för, att företaget blir fruktloft. Lärtfönnigheten är ett förfärdigt: som antingen skall rättas genom förnuftets stränga bewisning eller öfverröskas af fantasins och känslans starka anslående, och för intendera ändamålet passas en sång af så föga poetiskt lif som den närwarande.

(Förf. fölier.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 14 Oktober

1815.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 386 sid. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 364 sid. Regal: 8:o. Sthm, 1813.

(Kortf. fr. förra Årg. *) N:o 19.)

Innan vi gå vidare, torde (efter ett så långt afbrott) strax en inwändning böra upptagas, som träffar allt det föregående af vår lilla kritiska afhandling, och som, enligt det wankliga begreppet om sådana uppsatser, ej är lätt att wederslägga. Man har nemligen sagt, att den alls icke är någon Recension, att

*) Dunderwiska binder ha wället det långa bröjs målet med fortsättningen af denna recension. Då äntligen dessa binder upphört, eröfrade ämnen af wida högre intresse Recens arbets stunder. Werner säger på något ställe, att det menliga lifwet är för kort till förtal; Rec. känner ännu twenne saker, till hvilka menniskolifwet, för honom åtminstone, ej förklarar: de äro bref och recensioner. — Smekertid har det slut, som nu meddelas, redan flera

den knapt widbröt Sw. Akademiens Handlingar, utan att allsammans blott är en lida kedja af betraktelser öfwer Inbillningskraft, Förstånd, Katholicism, Protestantism, Goethe, Swedenborg, Uppfostran m. m. här och der temligen willkorligt sammanbunden med inslättade yttranden ur Hr Geijers priskeitser, hwilken den föröfste lika litet på något ordentligt sätt recenserar. — Det gifst twenne sätt att recensera. Det ena består i, att söga uppehålla sig wid allmänna reflexioner öfwer det ämne, som blifwit bearbetadt i granskningens gifna föremål, eller wid utöfveliga härledning af skälen för sitt omdöme, utan genast skrifa till ett summariskt registerande af bokens innehåll, och wid så

månader legat färdigt i handskrift. En obehaglig känsla, att synas såka collision med ett wist parti, hwars numera ofskadliga tillwarselse söga kan wäcka någon polemisk uppmärksamhet, har länge gjort Rec. twekande, om han borde lemna sin uppsats till trycket. Endast ofta upprepade anmaningar, dels af Redaktionen, dels af ättilliga Tidningens läsare, hafwa förmätt honom dertill.

många särskilda fall, som recensenten pröfvar det nödigt, då och då invärfva en upplysande anmärkning, en ny uppgift, eller en rättelse; hvarester recensionen slutas med en kort bannstråle eller utgwattens-stänkning öfver författarn. Denna method, såvida den annars (hvilket wid all sann granskning försäkras) stöder sig på sakkännedom och riktiga åsätter så wäl af litteraturens allmänna belägenhet, som af det recenserade verkets förhållande till detta Hela, är twiswelsutan den isenligaste för sådana periodiska skrifter, som utgifwas i tidnings-format; och i den hänförelsen drabbas Rec. wiserligen af fler än en förebräelse. Den andra methoden åter analyserar sitt föremål blott i stora massor, och syfsätter sig mera med grundbegreppet af Förf:s handlingen, än med sjelfwa det enskilda i behandlingen. Den konstruerar genetiskt ur det allmänna begreppet den gifna handlingen, det vill säga: den utvecklar på egen hand ur de allmänna grunder, som beståmt Förf:s bildning och sätt att se sitt ämne, det karakteristiska i hans åsytning och i framställningen deraf, med ständigt afseende på det högste karakteristiska i tidens själsstämning, warer sig i godt eller ondt. Är åsytningen en god, och är den framställd med talang, så bisegar Rec. (om så behöfs, och han det kan) på ijenliga ställen en noggrannare bestämning, en öfwerhoppad länk i utvecklingens gång. Denna method kan användas endast på arbeten af utmärkt värde eller öwårde, och är den enda, som fullkomligt motiwarar deras rätt till uppmärksamhet. Sådan är Kritiken först, hwad den ätven i smått söker att wara, filosofiens ande, som ordnar litteraturens mångfaldiga och till utseendet olikartade elementer. Recensioner, skrifna ur denna synpunkt, tjena mest att popularisera be-

greppen om de högsta och gemensamma ideerna för all litteratur, den må grana sig i så många underdelningar som helst. Rec. medgifwer, att blott tidskriften af en mera chrest i ett plan kunna utöfwa denna method i hela dess art och widd. Sådant är t. ex. det ypperliga Athenäum, hwarmed Bröderna Schlegel, i Lessings spår, begynte en för ewärdliga tiden märkwärdig epoch i Kritiken annasler. Men då så ytterst så utkommande arbeten, särdeles i Sverige, kunna förantleda granskaren till tänkwärdiga betraktelser, bör man wäl förlåta recensenterna, om de wid någon yppad möjlighet besegras af frestelsen att hålla sig fladeslösa; helst som denna frestelse aldrig kan leda derhån, att förlora det egentliga ändamålet ur sigte, men wäl att närma det till sig med en sjelfständigt verksamhet.

Också skall man wäl, i närwarande fall, wid ett mera noggrant påseende finna ledjan af våra reflexioner mindre löst sammabunden och mindre willkorligt genomstättad med sitt förantledande ämne. Ty wi hafwa, i sjelfwa verket, med hela denna ledja endast beledsagat Förf. (Dr Geijer) i hans historiska öfwerföret af Jubillingskraftens förhållande till Wetenskap, Religion och Konst. Wi kommo till den icke långesedan i det allmänna tänkesättet herrskande striden mellan Begreppet (Förståndet, nemligen det i sinliga relationer stjertrade, icke det Förstånd, som är det öfwer sig sjelf klara förnuftets energi l. mantliga princip) och Jubillingskraften, en strid, som ännu icke för alla blifwit slutad. Men man må wara öfwertrygad, att hwad det stränga B-greppet förflyllat enot henne, skall det engång gogigdra. Det söker i detta, som alla andra ämnen, blott enighet med sig sjelf; ehuru det måst begynda sitt

företag med att söndra och utsläta. Dog hela sträfvan tyckes i själwa verket lyfta till samma höjd, der Poesien sig alltid befunnit" (sid. 291). Vi antyde att det var Kant, som, juft derigenom att han bres grundmotsatsen i medvetandet, af hwilken alla andra motsatser äro blotta modifikationer, den emellan det Sinliga och det Öfwerfinliga, till den yttersta graden af splitering — neml. så långt att han med den strängaste dialektik bewisade oförmågan hos det finliga medvetandet, att så som sådant, såsom subjektets förnuft bemäktiga sig öfwerfinliga kunskaper — framkallade den öfwer alla motsatser så wäl i det blott logiska tänkandet, som i den mekaniskt uppfattade finliga åskådningen, upphöjda Enhetens lära. Att han sjelf trodde sig ha fulländat den filosofiska forskningens wärf med förkastningen af det så kallade dogmatiska sättet att filosofera; att han fattade Philosophiens uppgift, den att bilda en wetsenskap om det absolut reella, i en underordnad och egentligen ophilosophisk betydelse*); att han ej förmådde höja sig till de res-

*). Hos honom betyder Philosophien: kunskap om den objektiva realiteten i våra föreställningar; men då han afskurit dessa föreställningar all (åtminstone theoretisk) åtkomst till de så kallade Dinge an sich (som äro en ofullständig åminning om tingens wäsentligheter, eller Ideen hos Plato och Schelling), ehuru han tillika genom ett oförklaradt och i sanning obegripligt medium låter dessa „Dinge an sich" inverka på den föreställande waresens känslöfvermåga, — så reducerar sig denna objektiva realitet till det slags wisshet, som består i erfarenheten af denna känsla och af den motsvarande föreställningsformen, eller i rena erfarenhetskunskaper. Det är dock klart, att denna wisshet, i spekulativt afseende, lika litet är någon

na förnuftsvidéernas region der ensamt realitet gifwes, ehuru de särdeles i hans Kritikk öfwer Omöjligkrafsten beständigt swäfwa för honom, och han i hwad han kallat a p p e r s e p t i o n e n s ursprungliga syntesis, i sin lära om Tid och Rum o. s. w. ägde, utan att weta derom, nyckeln till philosophiens helgedom i sin hand: allt detta bör ej förringa hans rätt till efterwerldens erkänsla; och ehuru de resultat, som han indirekt föranledde, oändligt öfwerwäga det positiva wärdet af hans egna forskningar, skall man likwäl alltid med tacksamhet minnas den wäxelse, som hans stora, ehuru hos honom ännu blott formala, lära om Willans autonomi gaf åt tidehwarfrets moraliska slummer, och den wälgörande revolution, som hans åttigt af skönhet och konst, dem han åtminstone befriade från slafwewiet under finliga intressen och conventionella fördomar, tillwägabragte i begreppen om konstens wäsende och ästhetikens dignitet. Då wi nu stå wid den wändpunkt i Hr Geijers prisfrift, der han öfwergår till behandlingen af det praktiska i frågans uppgift, eller att be-

sann evidens, som den kan tillfredsställa slätens oändliga begär efter absolut sanning. Den drift, som tvingar reflexionen att outtröttligt anskåla nya försök på denna bana, låter genom inga praktiska maktspråk udja sig med undervisningar om hwad lifwets phenomener synas eller böra vara för oss: hwad som är det reella i dessa phenomener, hwad lifwet är i sig sjelft till sin grund och sina uttringar, hwad tingen äro i sig själwa — det är den filosofiska forskningens oupphörliga syfemål. Kants förnuftskritik med sin colosala skepticism, som wore fulländad, om den ej genom så kallade praktiska förnuftspositulater sökte att fixera ett slags tro, hwars möjlighet den theoretiskt uppbåfwer, har lika litet som någon

krafta inbillningskraften i hänfigt till des „verkan på människans moraliska uppfostran“ (sid. 300), så kunde vi ej lemna obemärkt den stora vändpunkt i tiden, på hvarken närvarande generations uppfostran till frihet, sanning och sönhet, i de yttersta grunderna betror och kommer att bero.

Börst: s allmänna åsigt af Uppfostran är i frihet söljande. Det uppfostra en människa, vill säga, att leda utvecklingen af des anlag till frihet och förnuft. Men som upp annan Kristifk lära kunnat hämma Filosofien i des framskridande, utan tvertom som ett helsofamt lösationsmedel befordrat des utbildning till herrligare och fullkomligare former. Att det ej gifves något annat förnuft, än det subjektifk menfliga, eller någon från finliga eelationer fri äfädning af tingens substanser, derpå är den os ännu bewisen skyldig. Om med „Dinge an sich“ menas deska substanser, så kunna de blott derigenom ge sensationer ät värt medvetande, att emellan medvetandet helfte och des föremät blott en formät (icke en kvalitativ) skillnad äger rum. Sjelfwa skillnaden uppkommer derigenom, att enheten mellan det förefällande och det förefällanda, mellan det ideella och det reella, ej kan yttra sig på annat sätt, än genom en sjelfbejakning eller en äfädning: hvarken äter af reflexionen, enligt des formella lag, upplöses i motsättningsen af det äfädande och det som äfädas. Sjelfbejakningen, som i den reella gestalten af sin totalitet är Universum, är i sin ideella gestalt förnuft. Detta förnuft, som icke är det tänkande subjektets egenkap, utan det väsende hvars blottg modifikation det tänkande subjektet helfte är, gifwer Filosofien des egentliga ståndpunkt, hvarifrån den sdest uppstår sin bestämmeelse: att vara en vetenskap om det Absoluta eller Ewiga. Med skal säger Daub på något ställe om denna twif: „Att med förnuft förneka tillwarelseen af en organ för kunskap om det Höwerfinliga och för

fostraren icke kan meddela barnet andra förs mögheter, böjelser o. s. w. Än de som redan äro gifna i barnets individuella natur, så är tydligt, att all verklig uppfostran endast kan vara negativ, eller — om man missförstår detta ord — indirekt. Det war den nyare Pädagogikens hufvudsak, att den wille vara ett slags sjelfskapande konst, en allmänt gällande handgreppslära, att efter något wist abstrakt ideal söpa om och drefra den mest dynamiska af alla krafter — den som

framställning af denna kunskap, är ännu widunderkeligare, än att med ord förneka, att ett språk är möjligt.“ — Att annars Kants heliga namn nu misbrukas såsom ett symbolum för alla små wislingar och otänkare, är lätt begripligt. Ingenting smickrar mera halsmenskligheten, ligkiltigheten och lättjan, än att tro sig vara i besittning af allt hwad som lönar mödan att weta. Då den nu inbillar sig, att Kant bewisat omdömligheten af all insigt i det enda, som för filosofien och des wänner (enligt war skwertygelse) lönar mödan att weta: så tycker den sig ha watten på sin qvarn, och ördrekar sig så mycket mer, att med en wist löjlig södnämhet nedse på os andra södrerade grubblare. Det är i denna angenäma sinnesskänning, som man sätter sig ned på sin stol, sträcker sig ett par gånger rätt behagligt, och under rackfågeller till Gud att man icke är lik andra människor, tillwarkar allahanda antiphilosophiska putsmakerier. Har man i sin ungdom händelsewis lärt sig den ädla rimkonsten, så frifwer man wäl och ihop en och annan liten rimsa, i. er. om Kants byxor eller om den absoluta hatten. Sådana fulgurationer, tänker man, skola så tidens hjul i stycken, om det ej wille skanna med sitt ouppbärliga brusande. — Man har redan länge sagt, att Conslitradet af Leopold på sin älderdöm roar sig med filosofhi. Det synes fast mera troligt, att filosofien roar sig med honom.

grundar en individualitet. Konsten att wäl uppfostra, beror på förmågan att inse just den art och det mått af dugligt och skön, som kan utvecklas ur en gifwen personlighet, i följd af denna gifna personlighets ursprungliga natur. Grundreningen af denna natur är tillika grundrening för sätet att uppfostra den. Will jag åter, utan åstning för frihet och sjelfbestående, de högsta uttrycken af werldslifwets outtrömligt uppfinningsrika koningsförmåga, göra den wärelsen, som skall uppfostras, till en pregel af mitte Jag, af någon annans, eller af något hypotetiskt i mitt hufwud uppsorbe: så gör jag med detta förfarande det wälsamwaste ingrepp i menniskans rättigheter, och det förwända deruti hämnar sig genom de wäntliga produkterna af en dylik uppfostran: förörskade docter eller widunderliga caricaturer. Lyckas det mig iwercom, att ur grundförhållandet af den unga personens anlag, leda deras utbildning så, att den slutar med fullständighet och öfwerensstämmelse, så har jag beredt en karakter, en speciel moralisk organism af frihet och nödwändighet; jag har ej allena uppfostrat, utan äfwen moraliskt uppfostrat: och som all åkra uppfostran således är moralisk, så har Frihetsågan begått en taxologi, eller icke förstått sig sjelf, när hon synes föreställa sig andra slag af Uppfostran, hwilka, utan att föröfrigt vara origina, likwäl kunna vara icke moraliska. Då det nu är wisadt, att Inbillningskraften är omdömesförmågans lefwande grund och liksom själens märke, så följer, att uppfostraren framförallt på ledningen af detta elektriska ånne bör fästa sin uppmärksamhet. De föreskrifter som Förf. i detta hänseende meddelat honom, borde läsas och mångfaldiga gånger återläsas af föräldrar och lärare: ty är det är det ä-

erstående af denna afhandling egentligen egnadt.

Företäfligt har Förf. ådagalagt nödwändigheten af en successjon i uppfostringsfärd, som är enligt med successjonen i Naturens egen gång: att barndomens uppfostran bör wara helt och hållet sinlig och praktisk, ungdomens deremot theoretisk och andlig; äfwen wisas, att Sverige war den tid på höjden af sin åra, när deß ynglingar studerade wetsenskaperna med fulle allwar och för det rena theoretiska intressets skull. Man trodde icke då, att stadsborgarn war tillräckligt uppfostrad, när man bidragt honom några praktiska regler och litet embedsmans-routin, som i alla fall lemna sin man i sticket wid kritiska tillfällen, om hufwud och sann odling fattas. „När frambragte Fäderneslandet de kraftfullaste, dugligaste och störste män? War det ej i ett tidshwarf, då man kallade lärdom för en adelig dygd? Då hwarje yngling, hwars stånd gaf anspråk på högre bildning, fördjupade sig i de swåraste och efter utseende minst praktiska studier under en hel period af sin lefnad? War det ej den tid, då den samme Örenstjernan, som genom sin uppfostran war genomdrifwen i Skolastik och de gamla språk, styrde Sverige och Europa? Då Skytte ledde underhandlingen, och Brahe gagnade, och Gustaf Adolf och Christina prydde thronen? Huru lärde man sig då det praktiska den tiden?“ (Sid. 313). Det praktiska lärs blott genom praxis, erfarenheten blott genom erfarenhet. Hufwudsaken är att kunna tänka klart och bestämt, att med snabbhet och precision inse förhållandet mellan hwart ens skildt fall och deß allmänna regel, och att i själen bära ett ideal af sanning och rätt, som är högre än all erfarenhet och är den spegel, i hwilken ädla menniskor seåda lif-

wet och ödet. Handlingens rätthet åter hwil-
lar på omödmets styrka och ljus, och idealet
är det ewiga förnufset sselft, som uppenbarar
mig sin wilja genom inbillningskraften. Det
förstås, att här öfwerallt är frågan ej om en
stul inbillningskraft, utan om en sund. Sa-
ger jag bort idealet, så återstår intet annat
rätteshöre för handlingen, än nytta: d. ä.
egennytta, emedan, då allting kan wa-
ra nyttigt och onyttigt allt efter olika syf-
temål, så anser hwarje individuum det för
nyttigt, som öfwerensstämmer med hans person-
liga känsla af fördel eller skada. En sådan
warelse kan aldrig vara patriot, om han och
i ord prunkar ända till affmak med sin foster-
lands kärlek; äfwen Samhälle och Fädernes-
land äro idealer, som icke äro till i erfaren-
heten, utan såwidå wi sjelfwe bemöda oss att
realisera dem der. Förf. har utvecklat dessa sats-
er med klarhet och manlig wältalighet, och Res. kan
ej bättre sluta sina commentarier till denna af-
delning af hans arbete, än med anförandet af
de ypperliga ord, som läsas sid. 319: „Det finnes
ingen annan dygd, än Samhällsdygden.
Derföre hafwa hjetemod i allmän sak, högsint
uppossejande af enskilda fördelar, af egendom och
lif för det helas wäl, patriotism, brinnande
kärlek för lagar, frithet och fosterland, i alla
tider warit de egenfäper, som menniskorna
prisat och upphöjt. De män, som på den-
na bana sig utmärkt, anses ej hafwa lefwat
för en förgånglig sak, utan för en sådan, som
är alla tidehwarfs, och mensklighetens egen.
Derföre tillhör äfwen deras häglomst ej en
tid, utan alla. De hafwa wunnit odödlig-
het. I dem har dygden under alla åldrar icke
genkännt och påmint sig sitt eget wäsende, och
derföre förgår ej deras äro. Ty Heran kom-
mer ej af annat än dygdens eget, ewiga med-
wetande af sig sjelf, som under tidernas lopp

ej förlorar sig. Den är dygdens minne.“ —
Den målning, som Förf. på de följande sidor-
na gör af den sminkade humaniteten, den ha-
la toleransen, den klemmiga känslolösheten,
den coquetterande modestien, med mera sådant,
som i Myttans tidehwarf wille sätta sig på
Dygdens thron, är tecknad med skarpa och
sanna penseldrag.

(Forts. följer.)

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till
Kongl. Maj: i underdånighet uppgifwet
af den för detta ändamål förordnade Kom-
mité. Stockholm 1814. 622 sid. 8:o.
(Forts. från N:o 40).

N:o 381 är ny: här talar den förkros-
sande ånger, och det förtröstansfulla hopp till
Christi förtjenst, som tillhör den christliga
fromheten, i ett enkelt och wackert språk och i
en regelrätt flytande meter.

Psalmerna från N:o 382 till och med
N:o 385 äro nya och otadliga. Wackrast
äro de begge senare.

N:o 386 i gl. Psb. har nio strofer; den
här föreslagna omarbetningen af denna Psalm
åter blott äta strofer, ty gamla sångens 7de
strof är förbigången. Wen så mycket lyck-
gare förändrade. Ex. Öre str. låter i gam-
la sången sålunda:

„Och om jag uti swaghet min
Sin godhet ej kan wörda,
Så undandrag ej handen tin,
Men låtta tu min bödda:
Och war ej til at straffa snar
Ebet jag i owett talat har,
Och kunde ej besinna.“ —

Men i nya sången så:

„Om mig min sjukdom gör så svag,
 Att rödt och sans försmäktar,
 Hör än i hvarje andedrag
 Den enda bön jag måttar;
 Gör på min plåga ett godt slut,
 Och släck den tårda lampan ut,
 Att jag i frid må fara.“ —

N:o 387 är en omarbetning efter Gref De la Gardies bekanta vackra Psalm, under anförda N:o i gl. Psb. Omarbetningen är i allmänhet väl lyckad. Endast i slutet af 6:e strofen:

„Men o! hvad är en Christlig död?
 Besrielse från synd och nöd,
 Begynnelse till lifvet.“

föredrar Rec. den gamla läskarten:

„Men döden är nu ingen död,
 En gång till lifvet, ifrån nöd,
 Förlofning och elände.“ —

N:o 388 är en 9-strofig omarbetning af den gamla söna 13:tonstrofiga sången, under detta nummer i gl. Psb. Str. 2, 7, 8 och 10 äro neml. i den nya nteslurna. Af dessa saknar Rec. isynnerhet den 8de:

„Til tina får med tron jag flyr,
 I them at bli intagen;
 Utaf tit blod all smitta blir
 Betäckt och platt afstagen.
 Tu har ju dragit all min last,
 Gör min skuld lätt på korset last,
 Bespottad, qvald och slagen.“

som äfven ger mera hållning åt den esters-följande (den 6:e i omarbetningen). — Vid förändringarne af de bibehållna stroforna, har Rec. ej mera att anmärka än att han, för sin del, mot slutet af 8de strofen:

„Och måttas af den salighet,
 Som du beredt af ewighet.“

Är din utvalda fara.“

gerna wille byta sig till den gamla läskarten:

„Som tu har utaf ewighet,

Ehem trognom uti nåd beredt,
 Midt öfwer människo tanka.“ —

N:o 389 ny, är den af de begge förf., som utgifwit granskningsförsöket öfwer närvarande psalmboks-förslag, så mycket tadelade. Den är dock wisserligen ganska wacker, om än icke en ibland de mest lycklige af Hr. Hedborns sånger. — Rec. anmärker blott en metrisk hårdhet i ordet härbarge. — o —, i st. f. — o

N:o 390, 391 äro äfwen nya och vackra Psalmer. — Den följande nummern i Gl. Psalmboken är åter i Kgl. Komiténs förslag alldeles oförändrad upptagen.

N:o 393 har i anseende till verstaft, strofsantal och innehållet i 1:a och 6:te str. (se. med 1:a och 9:de str. i gamla Psalmen), liksom her med den sång som har detta n:o i gl. Psb. Men för öfrigt råder emellan dessa båda Psalmer så mycken olikhet, att det wisserligen är rentaf omöjligt att sjunga dem tillsammans. Den nya är wacker nog ehuru man i den saknar den andeliga poesiens genuina anda. I 9:de str. 5:te vers talas det äfwen om att Herren leder de sinas öden.

N:o 394 är ny och genomad af den brinnande längtan och den säkra tillförlige, som gör att den fromme betraktar döden som en winning. Rec. vill såsom prof anförä ett par strofer. Ex. den 4:de:

„Och mitt öga skall, förklaradt,

O min Jesu! såda dig.

Herrans råd skall, uppenbaradt,

Till beundran lyfta mig.

I min själ skall tacksambet.

Ewig bli som salighet;

Syndens lustar mer ej södra

Helga känslor, som mig rödra.“ —

Och den 8:de:

„Laga Jord! wif från mitt öga

Med din dårskap, med din hård-

Stott en blick upp till det boga,
Mer än all din prakt är wärd.
Dig o Jesu! tillhde jag;
Herre! är det ditt behag
Wärdes snart min pröfning ända,
Att jag må till himlen lända." —

N:o 395 är en lycklig omarbetning af Psalmen n:o 395 i gl. Psb. Det enda som wid den kan inwändas, är att i 1:a Str. 3:e vers. ordet omgånge fått en oriktig accentuation:
o — o, i s. — — o.

Alldeles tadelsfri är deremot omarbetningen af N:o 395, ett af Archenii mästestycken. Såsom exempel på hwad denna Psalm, genom förändringen, wunnit må anföras 4:de Str. Den nya läsarten är här:

"Nå forsét du min Fuld betalt,
Att mig med Gud försöna;
Du mig till din medarwing walt
Af herrlighbetens krona,
Och mig du äfwen innesedt
Uti den sälla bön du göt:
O Gader! dem försöna."

Gamla läsarten åter:

"Tu har för mig all Fuld betalt
Med forbens ödd och pina,
Mig till tin bro och arwing waldt,
Afkrapat synder mina;
Tu har min fiend mågtelig
Förskött och bundit ewiglig
Med alla Änglar fina."

N:o 397, har bibehållit gamla sångens idee, verstaft och strofantal, men har i utförandet undergått en total förändring, hwarigenom den ihinnerhet i metrikt hänseende mycket wunnit.

N:o 398, är en omarbetning af motsvarande N:o i gl. Psb. Den nya sången är wiserligen wida bättre rimmad än den gamla; men poesien har deremot blifwit mar-

tare och wattenaktigare. Ihinnerhet är slutverserna i hwarje strof alldeles märkwärdigt swagare än i den gamla. Till bewis, att äfwen andra läsarter äro sämre, må anföras 3:e och 4:e verserna i 2:a str. som i omarbetningen så lära:

"Hwem så wi, hwars lifswa rödt
Skan wårt samwet freda?"

deremot i den gamla:

"Ho är then som för oss går,
Och wil ödden lida?"

Med 399, widtaga; Begravningspsalmer. Denna första är ny och wiser icke af det allrabästa slaget. Det hela består blott af en mängd ledigt framsagda och skickligt rimmade sentenser, utan egentlig religiös och poetisk anda.

N:o 400 är äfwen ny, och i allmänhet bättre än den föregående. Så råder en ålta Psalmisk anda i åtskilliga strofer t. ex. i den 4de:

"Men han, som oss till lifwet wäckt,
Skall undanwälta stenen,
Och lifwa, med sin andas slägt
En gång de kalla benen.
Wid Kenet af hans herrlighet,
Skall ära och öddlighet
Hans utwalda befröna."

Deremot är 2:a strofen alldeles misslyckad. Se här:

"I detta wanflighetens land
Du säfängt lyckan söker:
Du knyter dina wanflapsband,
Och dina flatter öker;
Men Herren, Herren har besallt,
Att du skall öd, och lemna allt,
Som glädde dig på jorden.

I 4de str. sista vers. har äfwen ordet utwalda fått en falsk tonwigt — o —, i s. f.
— — o.

(Fortsättn. c. a. d.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 42.

Lördagen den 21 Oktober

1815.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år
1786. Femte Delen. 386 sid. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 364
sid. Regal-8:o. Stockholm, 1813.
(Kortf. fr. N:o 41.)

Förf. som hittills betraktat Inbillnings-
kraften hufvudsakligt i dess inflytelse på den
vetenskapliga uppfostringen, öfvergår nu till
den religiösa, såsom en högre grad af den
moraliska utvecklingen. Meningen är ej, att
denna grad bär till tiden följa på den föregå-
ende; båda måste löpa parallelt, eller egentlig-
gen i samma linia. Religionen är moralite-
rens själ; en handling som ej utgår från en
religiös sinnesstämning, förtjenar lika litet
namnet af moralisk, som det är möjligt för
den dygdige, att företaga sig en handling ut-
tan att tro på dygdens verklighet och slutliga
seger öfver alla hinder. Han tror på ett gu-
domligt wäsende och en gudomlig werld, om
han och, såsom Fichte, uttrycker för sig dens-
na tro blott genom den ofullkomliga föres-

ställningen om en herrskande moralisk werlds-
ordning. Wisserligen är Förfynen något wi-
da högre, än ett dylikt abstrakt begrepp; och
Christendomen, som i sin majestätiska ensald
främställer Gud såsom en personligt lefwande
omätlig Kärlek, i hwilken alle lefwer, röres
och hafwer warelse*), har redan i aderton års

*) Att Christendomen äfwen i wettenskap-
ligt afseende (eller tänkt såsom icke blott wa-
rande uppenbarelse för en historisk tro) inne-
håller ordet till werldens gäta, har hittills
endast fallit de så mycket skändade mystiska
theologerne in, och bland filosofherne dem,
som mest närma sig till theosophiska karakter-
er, t. ex. Scotus Erigena, Ficinus, Eud-
worth och Maltebranche. Det gäller om Chri-
sti lära, hwad som i den sublima begynnelsen
af Johannis Evangelium säges om Stiftarns
 eget wäsende: „I thy war lifwet, och lifwet
war menniskornas ljus: och ljuset lyser i mör-
kret, och mörkret hafwer det icke begripit.“
Hela Christendomen består i en andlig åskåd-
ning af naturen — den söker, der wi se Guds
tillkommande rike i symbol och genom en
märksam förtrostan påskända dess ankomst —
och hvilat på ideen om en Förfoning mellan

Hunbraden uppskåtte den idee af det Gudomliga, som Philosophien omsider, efter så många oundwifliga förwillelser, börjat bemäktiga sig. Den första äspftningen af Schellings mddor är, att för oändliga tider försona det frommaske hjerta med det ljusaste förstånd. Det bör i följd af den lyckliga omhållning, som nu skakar werldens intellektuala rymd, hädanefter lära göra sig, att åter förwandla den rektigda undervisningen till kristlig, i ordets strängaste och mest omfattande bemärkelse. Hwad Förf. säger så wäl här om, som om Nyttighetsprincipens mdrdande äwerkan på Religionen, har wärt fullkomliga bifall. Rec. önskar, att de, som ännu hålla philosophien för gudlös, besinnade hwad Förf. sid. 330 derom yttrar: „Det är ej menniskan naturligt att twifla derpå (det Gudomliga), och hon anser

det förgångliga lifwet och det oförgångliga, verkställd genom förnuftets ideal, eller den gudomliga Urmenniskan. Kristus war i tiden denna urmenniska, som utom tiden från ewighet till ewighet sitter i sin Fadrens boning. Hwad han lärt oss, är Fadrens hemlighet, som rikwål är tillgänglig för alla, när de hafwa ögon att se och öron att höra. Philosophien, äfwen i sin högsta fullkomlighet och sin strängaste systematiska utbildning, (hwilken jag fördrigt lika redligt önskar som någon), är dock i sin djupaste hånstigt ingenting annat, än en propädeutik till Christendomen (nemligen när man uppsattar denna i des rena egentlighet) för dem, som ej af ett omedelbart och barnsligt natursinne befriats från nödwändigheten att genomlöpa till slutet alla de irrgångar, på hwilka en från Gud affallen reflexion måske söka sig wägen till något absolut verkligt och wist. — Att man annars i våra dagar drifwer mycket ofog med en falsk Mystik och en affekterad hyperchristianism (så smakar t. ex. Werners Katholicism starkt af både själöswag-

det med rätta för en förmåtenhet; ty den som twiflar om Gud, upphäwer ju, med twiflers första stund, Hans tillwarelse för sig, för sin tanka? Men hwad wettenskapen har brutit, kan den hela; och den måsta kunna det: ty menliga tankan är hel, och ej ett styck werk. Här gäller Bacos grundsats: en half Philosophi föder till otro, en hel Philosophi till religion.“

Ännu har uppfostringen ett element öfrigt, med hwars utbildning den moraliska warelsen är fulländad: det är sinnet för det Sköna. „Den tanken, att Poesi, att det Sköna är ett medel till Moralitet, kunna wi utan betänksande råfna bland de genwägar till dygden, som wi förut med så mycket tadel widrör. Deremot kunna wi aldeles omwänsa da satsen. Skönheten ger ej Dygd; men Dygd

och säfänga), är mig ganska wäl bekant, äfwen som att ett misförstådt religiöst nit kan lägga hinder i wägen för ett ändamålsentligt studium af philosophien: men då den heliga flammen nu engång åter är tänd, och med mera kraft än någonsin, skall man nål änyo gömma den bakom skärmar och dukar, för att skona ömtåliga ögon? eller skall man sticka undan ljuset, som ger menniskan wällust, för det att slugan kan omkomma der? Den som ej har wingar att fördraga hettan, han blifwe derifrån, eller lyse sig self så godt han förstår! Men den som i sitt hjerta äger en motswarande eld, den som har mårg i själen och spänning i tankan, han läse först af Evangelisten Johannes hwad Christendom är, och sedan läse han Novalis och Böhmie, om han drifkar se den äkta mysticismen i des strålande anlete. Påminne man sig jemwäl, att allt det högsta verkliga i lifwet, är mystiskt till sin natur. Andakten, Kärleken, Wänskapen, Smilset, — äro de icke på engång de mdrkaste och de klaraste af alla mysterier?

den ger Skönhet. Det Sköna's gudom låger liksom sista handen wid Dygdens uppenbarelse i verkligheten" (sid. 331). Ehuru ofta denna enda riktiga ästigt af Konstens förhållande till Moraliteten blifwit yrkad, så gifwas dock ännu personer, som, emedan wi utstrukt alla sedolärande rimpredikningar ur antalet af verkliga Skaldesånger, föreställa sig att wi försäktat en immoralistisk poeti, eller att wi anse moralitet såsom en främmande sak för konsten. Hvad Hörf. säger om Sköna seder och den välgörande inflytelse, som en med Skönhet närd inbillningskraft utöfvar på människans mest poetiska, men tillika sinnligt wäldiga, gaste ålder, är öfverräffligt. Tywår fordras, i frågan om ästhetisk uppfostran, en fullkomlig reform med de philologiska studiernas handhafwande wid våra läroverk. Sid. 334—337 innehålla en kedja af reflexioner öfwer Poesi och Skön konst, framförallt läswärda för Swenska Akademien sjelf, som, då hon nu äger dem i sina egna Handlingar, till den öfriga massan af sina kunskaper med lätthet kan förwärfwa sig någon insigt i läran om snille och smak. — Författarn, sjelf lycklig Skald, har framställt dem med en märkbar poetisk warma.

Att denna priskrift ej saknar luckor och språng i expositionen af sina principer, är en oundwiktig följd af en sådan afhandlings natur. Med mera skäl kan man förebå den, att stilen, i allmänhet listig och sårgrif, stundom gör nog afbrutna öfvergångar från perioder, som likna poetiska recitativ, till andra som börjas med en fullkomligt logisk kyla.

Rec. har länge uppehållit sig wid ett arbete, hwars synnerliga contrast mot dessa Handlingars wanliga innehåll gör Akademiens liberalitet en verklig ära. Ögonfärligt — Rec. försäkrar på sin heder, att han yttar denna

sats utan all ironi — winnet småningom en mera djup och storfinnig anda insteg i detta samsund. Medan äger Akademien i sitt sätte män, som ej allena förså tidens kraf, utan ock sjelfwa förnä medverka till den österländska stjernans förkunnande. Religionen och Poeten känner lika dessa twenne ädla medtåls lare; och när man dertill påminner sig den äldrige Skald, som hafte mod att stänka öf Wilsons djerfwa underfulla sång, och (hwad ännu är mer) att öfwersätta den trognare än Delille, — så torde den tid ej wara länge borta, då Akademien uppenbarar sitt medvetande af det samma ändamål för dess Rikstelse. Detta ändamål sätter hon wisst ej i att wara en föråldrad hofdecoration, liksom Ludvig XIV:s allongeperuiker, lika främmande för Nordens ursprungliga lyne, som för progressionen af Europas allmänna humanistiska bildning; hon framtröder såsom en på fullt allwar sammansatt senat af Sveriges snillrikaste och insigtfullaste män, hwilka inse både behofwet och beskaffenheten af en national litteratur, och tillika sjelfwe med råd och dåd befordra dess skapelse. Då först skall den Swenska witterheten ej blott i spridda flammor fira sin morgonrodnad. Den Leopoldiska blyspiran, som så länge insöfwande hwilat öfwer Akademien, bör hädanefter lika litet kunna hindra Sveriges konstomare, som den hindrar Sveriges lärare, ifrån att mer och mer intränga i sakens verkliga förhållande.

Hwad dessa båda Delar föröfrigt angår, så har man egentligen läst dem förut, när man läst de skrifter, som det Kongl. Sällskapet tillsdrene i sitt namn utgifwit. Trosligtwis äro de fleste af denna Tidnings läsare tillfredsställda, om wi, för att fullända war uppsats någorlunda swarande mot titeln af recension, hastigt uppräknat de Åreminnen,

Minnen, Tal och Skaldestycken, som här i nya samlingar sluta sig till de föregående. Med dem har det polemiska bladet *Polyfem* tillräckligt sysselsatt sig; och då vi förklara, att anda och form ännu äro desamma, torde vi så hänvisa de läsare, som önska sig widlöftiga uppställningar af motiver, deduktioner och detaljer, till det långa „Veränkandet“ i femte Samlingen af nämnda tidskrift. Utan att vilja försvara den ton, som råder i detta Veränkande (den försvaras af dåvarande tids nödwändighet), så vi blott erinra, att man hittills aldrig försökt wedersäga det: och således anse vi det, till allt det wäsentliga i sina grunder och bewisningar, ännu i full kraft bestående. Blott en och annan anmärkning ämna vi tillåta oss, helst när något tillfälle yppas till undantag från det allmänna omdöme, som såldes i begynnelsen af vår granskning.

Delen i år 1786 innehåller: 1) *Äreminne öfwer Konung Gustaf III*, af Hr Grefwe J. G. Oxenskjerna. (s. 5—139) Det är ej allenast förut tryckt i den äldre upplagan af Akademiens Handlingar, utan äfwen omtryckt i Författarns Samlade Arbeten. En sann warma för ämnet, en mild och ljuf sätgnas blandning, ett wida renare och enklare språk än våra lektalare wantligt wis nytta, utmärka i sanning detta Äreminne framför de flesta skrifter af sitt slag. Vi kunna rättwist säga om den man, som förtjenste att wara wän till sångarn af *Ais* och *Camilla*, att i hans arbeten ofta råder sig snillets skönhet, oftare godhetens, öfwerallt själens. I sådana hänseelser skall också wiserligen Historien, i sin allwarsamma tafsa, äfwen tillåta några drag af den enskilda saken, och wid den lager hon bjuter att gränsla öfwer grafwen, ej neka ett rum åt de blommar

Äreminnets hand fördom sådde under des skugga.“ 2) *Äreminne öfwer RiksMarskalken Jacob Pontusson De la Gardie*, Grefwe till Leckö, af Hr E. D. Lessler, Docens wid Upsala Akademi (s. 145—218). Är förut bekant genom den äldre upplagan. 3) *Skaldestycke om Religionens nödwändighet för Samhällets bestånd*; af Hr J. Stenhammar, Sw. Akad. Amanuens och Docens wid Ups. Akademi (s. 221—238). Tryckt i den äldre upplagan, och för andra gången i samlingen af Författarns skrifter. Dec. önskar här så använda den bekanta regeln, att man ej bdr tala illa om de döda. 4) Ännu ett långt stycke vers under samma titel, af Hr J. K. Blom (s. 241—253). Akademiens sjelf yttrar sig derom, att hon i denna „Sång igenkânt samma skaldeäder, samma tankstyrka, samma liflighet och rikedom i bilder och målningar, hwilka redan utmärkt Hr Bloms rum bland Swenska Skalder (s. 253).“ Detta ser ut som en prydlig öfwerfäining af det gamla Johannes in eodem. 5) *Minne af StatsSekreterarn och Ridaren Samuel Klingenskjerna*; af Herr C. G. Wordin (s. 257—276). Denna teckning af en stor wettenskapsmans lefnad skulle genomläsas med lifligare nöje, om den wore mera utförlig och mera wettenskapligt karakteriserande. Den underredtelse, som meddelas (s. 265) om hans sätt att wara auktor, sammanhänger noga med historien om universiteternas litteratur i wåre sådernesland. „Vi beklaga endast, att de flesta af hans delar under wistandet urikes, dels efter återkomsten till Såderneslandet upptatte af handlingar, icke bleswo genom trycket wåra na den tid de innehöllt werkligen ännu nya uppfinningar. Flere Geometrer hafwa till förre delen långt efter Klingenskjerna funnit

och uppgifwit samma sanningar. Under sina sista lefnadsår har hon för en of våra ypperligaste Swenska Mathematici flera gånger wifit, huru senare tidens uppträcker af Euler och flere andra alldeles inträffat med hans egna, som för några få kännare inom Fäderneslandet endast wero bekanta. Det war med Klingensfjerna som med wisa måstare i målningskonsten. Sedan de gjort det förnärmsta, låta de swärtiligen öfvertala sig att lägga sista handen wid arbetet, då några mindre omständigheter återstå. — — — En betydlig del af hans handskrifter äro af denna art, hwilket äfwen lagt hinder i wägen för deras utgifwande på trycket. — — — Man erinre sig härwid utländningarnes gemensamma förebräelse, att Sweriges akademiska lärde sällan producera något annat än Disertationer. Derpå brukar ofta swaras, att den strängare lärdomen ännu i Sverige saknar ett Publicum. Deremot återswara de förre, med mycken sannolikhet, att ett Publicum danas just på det wifet, att man skaffar det någon danande läsning. Men att, som Hr G. A. Silfwerstolpe, wifja hjelpa saken med en ofördelaktig omändring af Universitetslärarnes löningsfätt, synes wittna om en föga wärdig åsigt af wettenskaplig verksamhet. — S. 267 berättas, att „Juris Professorens Castviti föreläsningar, efter tidens sätt, mest urgingo på filosofiska stäl till werldsliga lagar.“ Nec. kan ej annat finna, än att tidens sätt deruti war ganska riktigt. — Märkwärdig är den uppgift, att Klingensfjerna höll tillförliggheten mellan de Newtoniska formulæ virium mortuarum och de af Leibnitz och Bernoulli framställda formulæ virium vivarum för owäsentlig, emedan de wero blott „tweenne särskilda wägar att komma till samma slutatsjer;“ men gaf icke

desmindre vires mortuæ företrädet, emedan de „ofta med större både lättbet och beqwämlighet kunde tillämpas“ (s. 272). Nec. lemna åt sina läsare, att uppgöra commentarierna till detta ställe. 6) Inträdes-Tal, hållit i Swenska Akademien d. 12 Febr. 1795; af Professorens m. m. Herr J. A. Tingstadius (s. 277—305). Ämnet för detta Tal är Gustaf I:s och Eric XIV:s oddliga häfdateknare, Biskoppen och Prokanslern D. Celsius. Det förträder öfwerallt en öfningwärd Författarens hand. Förstrige kan en tassa ej sakna innehåll, när hon skilrar Celsii bedrifter. S. 285 angifs, med stränghet och sanning, småntillens gemensamma hufvudkännemärke: „att med en wifmyndighet, medelmåttans och måflighetens råckmantel, anse wettenskaperna såsom bragta till den höjd, hwardöfwer intet snille kan gå.“ Swenska litteraturen skulle se onorlunda ut, om sådana reflexioner ej blott sadas och läses, utan äfwen werkligen tänkes. — SIDD. 306—316 syllas med ett Swar, af Herr A. N. Edelcrantz. Hr E. är nog ädelmodig, att „förlåta“ Celsius Hjelteedikten Gustaf Wasa, och anmärker vidare: „medgifwom den sanning, att man kan äga stor förtjenst, och likwäl misflyckas i en Hjelteedik“ (s. 310). Den är läst med gifwen, helst som ännu ingen läsbar Hjelteedik blifmit skrifwen i Sverige (såframt man ej will unna de gamla Kämpawisorna ett sådant namn); och tills widare kan det ena förskjulet wara så mycket wärdt som det andra. Efter tjugufem års förlopp skall man blott i lärdomshistorier bifatta sig med att utredna skillnaden i specifikt öpnad mellan Hjelteedikten Gustaf Wasa och Hjelteedikten Täger öfwer Wält, mellan forgespelet Inarborg och forgespelet Virginia. Ett enda blad af Celsii hi

historiska verk har sannare anspråk på oböblig-
het, än hela ris af dylika epopéer och dra-
mer. — Sidorna 312 och 313, som handla
om uppodlingar, kunde med fördel inflyttas i
Kgl. Landbruks-Akademiens Handlingar, då
det är satt utom all fråga, att öfwen åkerbru-
ket betydligt upphjelpes genom wältalighet. —
Sid. 314 liknas den gällande Swenska Bi-
bel-Öfversättningen wid ett „efter många sek-
ler ur jorden uppräskt mynt, höljdt af erg,
grus och dam.“ Lyckligwis synes man nu
temligen allmänt återwända från den sällsam-
ma föreställning, att domsrättigheten öfwer
Bibelspråket tillhörde just de menniskor, som
aldrig läsa Bibeln; och wi hoppas till Neli-
gionens Genius, till Frälzaren sjelf, att han
icke skall tillåta Jehovas och Försoningens
urkunder beståkas genom någon gemenskap
med den ihåliga jargonen af tre andelsa de-
cenniers Östrenska. Hvad Dokt. Wallin
derom wid åtskilliga tillfällen yttrat, förtje-
nade att ristas i koppar; och då man ber-
med jemför de grundliga betraktelser, som fin-
nas i Recensionen öfwer den nyligen öfwer-
satte Matthæus (Arg. 1815, särdeles N:o 1
och N:o 2), så bör hos ingen förständig nå-
got widare missförstånd vara möjligt. 7)
Intrådes-Tal, hållit i Swenska Akade-
mien d. 4 Mars 1795; af HofJunka-
ren m. m. Herr A. G. Silverstolpe (s.
317—352). Riksrådet Grefwe Nr. Fersen
är föremålet för detta Tal, som sades föran-
leda Sw. Akademiens tillslucande år 1795.
Gerna lemna wi de verkliga skälen till denna
händelse i sitt mörker, och glädja oss att les-
wa i en tid, då den styrande makten i vårt
fädernesland ej anser republikanska tänkesätt
öfverensliga med helgden af majestätets rättig-
heter. Den konstitution, som det fria folket
öfswit sig, tillåter icke att förblanda ljusa be-

grepp och manliga sjäalars talan med det wan-
wert, som stämpar anarkiska förwillelser.
Såwida wårdet af ett Tal bör mätas enligt
tankarnas wårde och framställningens ofonst-
lade warma, twelar Rec. ej att tillerkänna
detta Intrådes-Tal förerrådet framför de fle-
sta, som blifwit hållna wid lika tillfällen.
Förf. har lemnat en öfversigt af den såkalla-
de Friherts-tiden, såwidt den kunnat sam-
manbindas med målingen af Gr. Fersens
personlighet, och Rec. har följt denna öfwer-
sigt med verkligt nöje, fastän den är tecknad
med mycken predilektion för det tidewarf,
som följde på Carl XII:s död. Rec. skulle
ej förmoda, att „det war nu det blef en
lycka att födas,“ eller att nationen nu
„sick ett wårde, en tanke,“ då natio-
nens historiska wårde just wid denna tid-
punkt upphörde och såwål begynnelsen, som
utgången af frihets-förstöket, wittenade om
en ganska inskränkt tankförmåga. Fria be-
traktelser äro föröfrigt ej sparade, och i för-
hållande till tiden då de yttrades, måste
man wårda Förf:s mod och sjelfständighet.
Charakteristiken af Gr. Fersen är ej utan ar-
tistisk förtjenst, och i fall personen verkligen
svarade deremot, så war han i sanning wår-
dig att leswa i bättre republiker. Bland de
wackrare dragen i detta Tal bör Rec. ej lem-
na oanmärkt, huru lyckligt Förfactoren, då
han berättar att Grefwe Fersen föreslog på rid-
darhuset den stod åt Gustaf I, som nu pry-
der ett of Stockholms torg, träffat den upp-
höjda ton som höfdes den förste Swea-Ro-
nungens äminnelse (se sid. 336, från raden:
„Än ett ord, Swenska medborgare“ m. m.);
särdeles förtjenar detta slut att kallas måster-
ligt: „J, hwilka som helst kunnen wårdera
hans egenheter, J skolen ej utan hänryck-
ning se detta frimodiga ansigte, denna upp-

höjda blick, som metallen förewigar till tronärdighet åt hans gerningar. Dessa gerningar hade intagit Grefve Tersens själ: han uppstod att tala till hans åra: Ridderskapet delte hans känslor: det bisdöln minneswården. — Swenskar, tacken honom att den första stod som restes, war en rättwisa åt edert begrepp om friheten och dygden." Nec. som sjelf aldrig kan tänka på Gustaf Wasa utan att försättas i djup rådhelse, omfattar med glädje detta tillfälle att betyga Gref. sin tacksamhet. — Men Ödet har dragit försorg om medel, att snart åter svingra denna allvarsamma sinnesförfattning. Ett nytt Swar af Hr A. U. Delecrantz (sid. 353—368) framkallar en tasta af idel leende bilder, och man kan säga med fåt, att Hr E. denna gången alldeles öfwerträffat sig sjelf. Hvilken oersättlig förlust wår witterhet lidit derigenom, att Hr E. icke med allwar egnat sig åt den moraliska sabeln, eller den sedolärande Conten, för hvilken han blifwit utrustad med de läckaste allegoriska anlag, inser läsarn om han står opp sid. 357, der en Saga, om en gumma som bodde på ett berg, och tre unga hyskon som sprungo bort från en gubbe, möter oss midt i talet, alldeles som en oas i en sandöken. Att närmare betrakta den rika uppfinningskraft, den enkla talang för episk composition, den patriarkaliska naivitet, hwaraf denna saga öfwerallt flödar, skulle föra Nec. för långt ifrån sens-moralen, som är, att man bär gå på slåta wägar och sätta sig när man blir trött. Sid. 359 förefår Salarn, att i likhet med de forna Greker och Romare, som uppreste tempel åt Enigheten, Friden och Wissheten, borde wi, som äro klokar ännu de, uppresa ett åt Erfarenheten. Nec. twiflar ej, att detta tempel, verkställdt af en så ficklig architekt, skulle geåra heder åt Akademien smak; öfwenom uppfinnaren sjelf förmodligen ej undandroge sig att der förråta altar-hensten, helst som han redan lär haft tillfälle att winna någon öfning i dylika författningar*).

Någon förlägenhet bör icke heller kunna uppstå om sätter att symboliskt representera den nya gudomligheten, då attributerna redan finnas angifna i den oswannända sagan. Erfarenheten skulle nemligen i en nich „sitta asmatad på en sten, lutande öfwer en staf," med en väse på ryggen: framför beläret skulle förståndet, „öfshande ansigtet för rodnad," ligga på knä, med Sittlet och Inbillningen bakom sig; och ur pagodens mun skulle på en lapp wigå till dem detta tänkespråk: „I åren unge, jag är gammal."

Deten ifrån 1796 innehåller: 1) Minne af Riksrådet och Fältmarskalken Grefwe Hans Christoffer von Königsmark; af Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 9—39). Alla dessa Biographier wanstillas af två gemensamma fel: att de äro förmycket låt utrustade med faktiska uppgifter, och att de sparsamma facta, som förekomma, äro kastade om hwarandra i en orda, som icke tillåter den läsande att uppfatta händelserna i det naturliga förloppet af deras gång, förrän han ånsligen hunnit ändan af berättelsen och sjelf kan, om han ej är utledsen, ur den wonderburna historiska ledjan sammanleta åt sig länkarna i en tjenligare ordning. Så gör t. ex. Königsmark läfaren bekantskap såsom Öfwerste för ett cåvalleri-regement, utan att man får något widare ljus om denna första underåtelse ur hjeltens lefnad, än att han erhöit detta besäl af Wanér, och att det „hade blifwit ledigt efter den trolösa Öfwersten Sperreuter" (s. 12). Hwarifrån Königsmark kom dit, huru det förhöll sig med Sperreuter, året af händelsen — alle sådant frågar man förgäwes. Nu sammanhänger någorlunda teckningen af hans följande öden till sid. 26, der wi, sedan han blifwit Riksråd, General-Guvernör i Bremen och Fältmarskalk år 1652, så weta att han nu war 52 år gammal och hade tillbrogt 22 år i Swenska Rikets tjenst, att han hade börjat denna tjenst såsom Rymästare 1630,

* Det sägs om honom i någon föregående del af dessa Handlingar, att han i Apollos tempel brukat hålla sackorna, när de andra ledamöterna offrat. Se det ryktbara Florilegium Suecano-Aademicum, i Femte Saml. af Polysem.

och att det var året 1636, då han blef Öfverste efter Sperreuter. Derpå går Förf. åter till hans Guvernement i Bremen och Verden. Hanu behåller han äfkilliga för läsaren ytterst wiktiga omständigheter in petto, såsom t. ex. om Rönigsmark wor född Swensk, hwad som föregår innan han blef Rytmästare o. s. w. Det är redan mycket liberalt af Förf. att uppa hur gammal hans hjelte war 1652; ty em denne då war 52 år, så kan man ungefärligen gifva födelseåret i förwäg. S. 36, sedon Rönigsmark beledsagat och öfwerteswar Carl Gustafs krig mot Polen, följer omedelbart på en bekräftning om hans lynde, gestalt och utgångsårte den uppgift, att han i slaget wid Breitenfeld commenderade wenskra fogeln; hwilken underkännelelse icke kunde så rum på sid. 1521, som handla om hans fälttåg under Torstensson. Änliggen, på sista bladet, får man weta att han war född i Mark-Brandenburg år 1600, att hon uppöstrades såsom Page i Wolsenbüttel, att han wid tjuge års ålder öppnade sin krigiska bana såsom simpel cavallerist i Kejsarens här m. m. Det är blott förunderligt, att han får dö på sista sidan, och icke på den föfsta; eller att äminstone siffrorna af hans dödsår ej placeras wid uti Minnet: hwarigenom läsaren hade warit ännu stödnare in medias res raptus. — Nec duffor i Gud, att Akademien tillkommande biographier något närmare måtte inse de gamla, goda, ensaldiga Rönikornas förträfflighet, som bestod bland annat deruti, att de började wid begynnelsen af en sak och stannade wid des slut. 2) Gustaf den Tredje, Sång i anledning af denne Konungs ärestod, som afstäcktes den 24 Januari 1808. Författad af Johan Olof Wallin, Adj. wid Krigs-Akad. på Carlberg (s. 47—63). En ärestod har föranledt detta wessierade Lofstal, och man skulle kunna säga, att det har till någon del, af sitt ämnes bronze, bemäktigat sig stelheten och kylan. Den sanna lyriska kallelse, som redan glimmade i wissa af Dr. Wallins äldre poetiska försök*), har

*) Set. ex. i de „Smärre Poemer,“ dem han utgaf 1808, stycket Swärmeri (s. 45.)

i hans Psalmer, särdeles i de nyaste, uppflammat till en himmelst låga, som ömsom med blirrande ljusfall, ömsom med en mild och stilla klarhet, flingar jordens dunklers och blottor för fromheten, i glädje som i tårar, den klarnade ozuen af des födernesland. Det bör ej förundra oss, att nästan inga spår af denna kallelse röja sig i ett politiskt tillfälligt hetspoem. Man må skrutas och wända sådana uppgifter huru man behagar, så bringar man mon likväl omfider ingenting annat å bane, än enformiga och trötsamma deklamationer. Den närwarande har äminstone det wärder, att wara en af de praktfullaste i sitt slag, och att tillika stämpas af en allwarlig sorgfällighet med språk och versbyggnad; hwilket wanwård eljest, i dulk Odeslygt; pågar räknas till den Pindariska stylens egenheter. En enda stroph skall twiswelsutan sätta läsaren i stånd att dömma öfwer Skaldens ingifwelse och Nec:s omdöme:

„Men hwilka glädjerop, som utaf bundren swaras?
Hwad dyrkans föremål skall åter slå war son?
Hvem, Hjelte eller Gud, ännu förbold i Kyu,
Står färdig att på nytt för jorden uppenbaras?
I Sweriges spridda barn! hwad högtid fallar Er
Ur låga hvarjors hem, ur förfäliga Wortaler?

Hwad syn af drunkande Roskrater,
Hwad glans af swäfwande Profet? —

Rhythmen går likom på sigtor, och det näste ha kostat Dr Wallins älfwärda sångmån mycken tid och möda, att ge sin röst denna egement kärwa gravitet, då hon annars lemnat så många öfwertygande wittnesshörd, att hon i grund förstår och kan begagna den djupa musikaliska naturen af wårt modersmål. Sedan Kellgren dog, har bland våra äldre skalder endast Franzén warit i besittning af denna insigt. (Stutet följer).

Det sista Skaldebrevvet „till Pina, i med ett homulls-flor“ (s. 32) har redan på flera ställen fördat ett rättwist beröm. Det är i sanning inspirerat af Chariterna. Afwen Wagge sången (s. 29) är lyckad, när man undantager de begge juridiska raderna:

„Mamma slumrar ej, ty Mamma
Hon är sjelf båd wakt och amma.“ —
Marie's Hjertkamrar (s. 40) hade en verklig ansats till naivetet, och tre eller fyra stropher äro rätt täcka; men det hela blef ändå icke, hwad det war ämnadt till.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 43.

Lördagen den 28 Oktober

1815.

R e c e n s i o n :

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sid. — — —
 Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sid. Regal: 8:o. Stockholm, 1813.

(Fortf. från No 42).

Man har i vår witterhet hittills lagt för liten wigt på Poesiens musikaliska beständes del. Wåra berömdaste Elofiker synas icke försmoda, att det gifas en annan prosodi, än de få modulationerna i peritodbyggnadens af en rhetorisk prosa. Dessa förstå på sin höjd till drågliga Alexandriner, och när man engång gripit sig an med att tillverka sådant kram, som genom sin entonighet och sitt falska parados radikalt strider mot lynnet af alla Germaniska (Germaniska) språkfarrer, så gör man wiserligen rätt, att hellre framkaffa goda än dåliga; ehuruwål Rec. för sin del aldrig har begripit, hur det är möjligt, äfwen med en obetydlig grad af gehör och språkböjning, att goda andra alexandriner än goda, då rhytm och takt der äro bestämde liksom med hammar-

slag. Kanste inwänder man, att just dersåre den tekniska triumfen är så mycket större, när poeten i all denna tråaktighet kunnat insjuta en släkt af varme, ledighet och behag, — och alexandrinerna i Franzéns Emili*), oakadt ärfylliga particulära bristfälligheter, röja verkligen genom sin förunderligt natuerton, huru länge en sann poetisk natur jemwål i detta fall kan hinna: men en triumf, som egentligen firar ett slags seger öfwer språket, kunna wi med gode mod lemna åt Fransmännen, hwilkas tungomål äger, för Vers, hwarken accent eller quantitet. Der emot medgifwes gerna, att deras Prosa har

*) Äfwen det bekanta Skaldestycket Egls och Annette (af Leopold) bde här med loford ihågkommas. Det har mycken versifikatorisk förtjenst, äfwen som det i andra afseenden är ett af sin författares lyckligare alster. — Ett alldeles dumgängligt willkor för alexandriners deklighet, är omkastningen af de manliga och qwintliga rimmen. Att höra uppläsa en sida, der de sölja hwarandra i strängt regelbunden alexandrian, verkas mördande på öron och sålamod.

en utmärkt oratorisk numerus. Också ser man, att de mest poetiska individerne af denna nation, t. ex. Feu Srael och Chateaubriand, hellre skapa sig en art af poetiserad prosa, än befatta sig med en verebyggnad, som nästan blott genom rimmen skiljer sig från det finare samtalspråket. Man erinra sig äfwen Marmontel (les Incas) och Florian. Endast i wisor är Fransyskan språk för Skaldekonst; men öfwer detta slaget af sin witterhet, fastän det mest glänsande, tycks sjelfwa nationen allraminst högmådas. Hos öf wille, som bekant är, Enebom införa en dylik mellan vers och prosa swäfwande form för poesi; han gick i Thorilds spår, men det som klädde Thorild, klädde icke honom; hans poetiska prosa blef i saken blott en förwriden prosa, och han fick mer än tillräckligt böda för det misfag han begick, då han förwexlade Poesiens fordringar och lynnet af sitt modersmål med sitt riktiga misfag öfwer den för dagen herrskande oepoeten och osweniskan. Han ansåg med mycket skäl de författare, som lyckades att göra hans namn till en verklig souffre-douleur i vår witterhet, för medelmåttiga skalder och okunniga konstdomare, äfwen som han utan twiswel i all sin swaghet war mera genialisk än många senare medaljsångare tillsammans; han felade blott deruti, att han sjelf ej kunde frambringa någon ting af konstvärde eller af skarpsynt kritik. Sjelfwa företaget, att bannlysa verskonsten och sätta en amphibisk prosa i dess ställe, war en skymf mot den Nordiska spräkstammen, som är, på Konstens närwarande ståndpunkt, den för poesi mest lämpliga i hela Europa. Med de medel till wälljud, taktomweringar och uttrycksfulla versarter, som vårt undersköna modersmål i rikt mått erbjuder oss, borde våra skalder något allmännare, än hithills

warit öffigt, i sina tekniska former kunna uppenbara den nordiska sångens karakter af outrämlig och i mångfaldigheten strängt bestämd individualitet (i söderlänningarnes poesi subordinera dess subjektiva organer under naturens och nationalitetens gemensamma lifsgestalt; i nordboarnes taga natur och nationalitet sin pregel af individerne, inom hwilka de brusa sammanpressade lifte karakterer), men framförallt det innerliga werksförhållandet mellan Språk och Skaldekonst. Hwad materien är i kroppwerlden, är språket i andwerlden: det förmedlingsämne, hwarigenom lifwets ideella princip afbildar sig för sig sjelf, eller uttalar sitt innersta. Då sjelfsmedwelandet först blir verkligt (blir Mensklighet) genom uttrycket af sin bekanskap med sig sjelft, så måste språk och mensklighet wara liktidiga och omedelbart inbegripna i en gemensam urposition, på samma wis som materia och organism förusätta hwarandra; de kunna blott genom abstraktion skiljas åt. Språket är den rena mensklighetens form, den etheriska malm, af hwilken förnuftet gjuuter sina tankbilder i oräkneliga grupperingar. Men det är ej blott en liknelse, att betrakta språket som ett malmartadt ämne; det är planetens allmänna grundegenskap af metallitet, som utbildas till förnuftets tonsystem genom menniskans ljudorganer. Planeten, genom förhållandet till sitt ljuscentrum (solen) ursprungligt och oupphörligt i hwarje punkt polariserad (författ i dubbelstillstånd af receptivitet och reaktion), känner i hwarje punkt materiens osynliga nerfördelse, och starkast i metallerna, som äro hans fastaste och spänstigaste reagentier. Detta förnimmande af den absoluta rörelsens lagar (icke af den relativas, som sätter mått för i förhållande till hwarandra) är ett förnimmande af de spänstiga dall

ringsfigurer, i hvilka de metalliska urpolariteterna blifwa sinesobjekter genom luften och watten; det är den inciterande magnetiska process, som ljuder i werldskroppen och hör i djuret;*) det är ock samma medium, hwarigenom djuret och menniskan uttrycka sin sjelfhet i läten och i tal. Men då planetens förnuft genom de djuriska ljudorgannerna betecknar de successiva lagarna för sin utveckling, eller des uppstigande gradationer, så är deremot i menniskan, den högsta organiska föreningen af ljus och metall, af sol och planet, det sideriska förnuftet förvandladt till ett kosmiskt, och språket är den planetariska samklang af individuala tankar, af

*) Berelverknigen mellan sinne och objekt, föreställning och materia, konstnären och hans skulptat, eller i hwilken mångfald man vill tänka sig denna motsats, kan endast vara obegriplig för dem, som icke uppfattat ideen af lifwets ursprungliga sjelfposition. Äfwen wännerne af Naturphilosophien tyckas till en stor del ännu ej klart inse det reella innehållet af den omedelbara förnuftsatsen, den så mycket omtalade absoluta identitetslagen, som i hwart och ett lifsphenomen är på ett speciellt sätt uttryckt, men ofst sig sjelf blott genom kvantiteten af dimensionerna. Förskode man rätt meningen med ideen af det Absoluta, så skulle man lika litet kunna fråga (likom i No 8 och No 14 af innew. Argana) efter „grunden till det Absolutas reflex“ eller till Ideernas „särhet och dock tillika absoluthet“, som efter föreställningens och känslans adäquata häverensstämmelse med det som föreställes och kännes. Hwad den första frågan beträffar, som i någon af de följande Numrorna skall i förbindelse med sammanhängande ämnen utskriftligt bekwaras, erinna wi nu blott, att det ewiga urwäsendet, hwilket såsom sådant nödwändigt är sin egen produktion eller position, just der-

ett medvetande som till siet wäsende är oafhångigt från planeten, gudomligt och fritt. Menniskan är blomman af jordens metallskam, och hennes språk det magnetiska fluidum, som derifrån utströmmar hennes willa öfwer werlden. Om allt språk således är i grunden musik (Naturens öra är af metall, och hwad werldsanden hwisslar deruti, är musik), behöfwa wi då länge söka efter den art af förwandtskap, som gör det till materiell substans för skalens fantasier? All Wi mi k går ut på att föreställa, i de uttrycksfullaste individuala former af kroppsliga skållningar och rörelser, harmonien af den alltomfattande och allupplifswande kosmiska urrörelsen;

igenom är actu ewigt (absolut), att det ponerar sin ewighet på ett oändligt sätt, eller att des enkla urposition i och med desamma är en oändlighet af positioner, för des sinliga åtkämbningen utbredda i en omätlighet af mångfald och former, men af hwilka hwar och en i sin essentiala substans (idee) är den gemensamma absoluta positionen sjelf, i en egen specialitet ännu ponerad. Så är ju Cirkeln, ewighetens sinnebild, just derigenom cirkel, att den är på samma gång centrum och peripheri; men medelpunkten är ju ingenting annat, än den ideella cirkeln, omkretsen ingenting annat, än den realiserade medelpunkten; och om jag i tanken delar peripherien i en ändlöshet af punkter, så får jag dock på hwarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott vill säga en dynamisk aktion i hwilken medelpunkten yttar sig) i centern sjelf. Sjelfwa genus och modus af hwarje specialitet, ända in i den ringaste atom, innehållas i outömligheten af den absoluta identitetsformen. Det positiva speciella i tingen är blott den kvantitativa differensen i dynamisk fullkomlighet, eller det olika mått af kraft, hwarmed hwart och ett

men Skaldens konst är själets mimik, och såsom sådan en sinnebild ej blott af individernes dynamiska skönhet (planetariska fullkomlighet), liksom Dansen och Mimiken, ej blott af den astraliska harmonien, liksom Musiken, utan af dynamikens och harmoniens ande sjelf, som, då han i musiken ännu blott talade världsspråket, här (i Poësin) ej försmår att låmpa sin röst till människors tungomål. Det är redan visadt, att dessa tungomål grunda sig på rena astronomiska och musikaliska förhållanden. Man torde då finna det mindre oförklarligt, om vi säga, att Skaldkonsten i sin tekniska organisation är språkets fullständigt uppenbarade klang, eller själfva den rena språkmelodien, fixerad för sinnet genom den harmoni, som Skalden ur sin subjektivitet sätter till grundtonen. När man då engång förstå, att man blott i den mån förtjenar kallas Skald, som man förnimmar melodien af sitt språk och kan i sitt öra (=hjersta) spela den efter.

ting representerar den absoluta enheten. Det ändliga i tingen är såvida grundadt i denna formella differens, att den är den nödvändighet, som tvingar den själige åskådningen att se tingen i förhållanden till hvarandra (hvarigenom naturligtvis regelbegränsande rumfyllnader, causalitetus o. m. d. framkälla sig); men det är, till sin realitet, ett fullkomligt optiskt spectrum, på samma sätt som samma själige åskådning ser det ena och odelbara ljuset endast i relationerna af dess strålar, utan att förstå, att hvar och en stråle, den må vara bruten och färgad på hvad vis som helst, innehåller omedelbart i sig hela ljussubstanten. Kan man åter äfven i det minsta grund af materien, äfven i den minsta lifvade punkt upptäcka hela vändlighetens närvaro, så har man åtminstone börjat att åskåda världen på ett icke blott föregifvet i

Från denna, som det synes of, icke ofverflödiga digression, förankrad af den rättvisa vi äro skyldiga Sveriges sakna praktiska prosodister, Kellgren, Wallin och Franzén (den oddliga lidner icke förståen), återvända vi till fortsättningen af vår granskning. — 3) Årminne öfver RiksKanslern Axel Oxenstierna, Grefve till Södermöre m. m. af C. P. Hagberg, Kongl. Hofpred. (s. 65—129). Detta non plus ultra af låspande väktalighet har oupphörligt erinrat Rec. om en gammal utlättelse af Triewald:

„Du som annat folk att tala
Lyckes honom för gement.“

Då Jörf. sjelf långesedan, i spetsen för arbeten af en vida högre bestämmede, högtidligt förklarar sig misförd med den första perioden af sin Talarebana, håller Rec. för sin pligt, att icke framdraga några prof af detta omogna ungdomsfoster. Det består till största delen i swafande monologer, blandade

tektuellellt sätt. — Undersöka vi åter den senare frågan, så leder of den identiska principen till de klaraste resultat. Om hela den själige världsomfattningen ej är något annat, än denna för sig sjelf fullständigt uppenbarade princip, som i Människan, sin sjelfuppenbarades krona och spegel, öfverfärdar den vändliga ledjan af sina uttringar och först med detta öfverfärdande sätter ledjan i opposition mot spegeln; om vidare hvarje individualitet, äfven den mest obetydliga, är ett universum i sammandrag, och människan, som är den högsta fysiska individuationen, koncentrerar i sig hela Skapelsen; om således hvarje animalisk kropp, i sigande dimensioner, och i totaldimension Människokroppen, är sinneverlden sjelf individuellt poverad — så måste denna centrala sinneverld förhålla sig till den peripheriska (sin yttre basis) alldeles på samma

med frågor och varningar till Örensstjärna, Evangeliska Föreläsare, Wallenstein m. fl. Naturligvis svara de så icke ett ord. — Swiswolkutan sällar nu Färdortarn, som i senare tider med en sannare glans återfållit sitt rykte, genom sina Åfzigers öfriga förändring samma omdöme, som wi. 4) Minne af Hof-Intendenten David Klöcker v. Ehrenstrahl, af Bisk. Dr. C. G. Nordin (s. 133—150.) Denna lesnadsmåttning är det enda offentliga minnesmärke, som vårt fädernesland kan lågas ha egnat åt någon idkare af de bildande konsterna. Hec. erkänner med så mycket mera innerlig fågnad, att det blifwit verk-

wid, som hjernan förhåller sig till sin kropp, och människans organisation på lika omedelbart sätt sympathisera med sinnesverldens organisation, som medvetandets sympathiserar med sitt sinnessystem. Det som man kallar Sinne, är då i sin allmänna definition det omedelbara fysiska bandet (den agerande sympathien) mellan det individuella universum (nerfsystemet) och det sferiska (planetarsystemet). Sinnets objekt är åter ingenting annat än sinnets egen objektivitet, liksom kroppens organ är genom nervaktionens identiska kontinuitet den för sig själf objekt blifna hjernan. Det måste gissas så många särskilda Sinnen, som den fysiska Naturen har absoluta, ursprungliga kvaliteter; hwart och ett Sinne är en omedelbar specifikt consensus med en sådan kvalitet, och då omedelbar sympathi betyder detsamma som kvalitativt enbet, så är den specifika consensus den specifika naturfunktionens själf, individualiter (w. s. i ett nerfsystem) uppfattad. T. ex. Synen är det omedelbara förbindningsbandet med ljuset, men den är eo ipso ljuset själf, hvilket individualiserar sig såsom ett Seende, d. ä. Syn. Af allt det föregående följer äfwen, att sinnesorganen ej är någonting flidit ifrån själswa sinnet, och detta förefaller i Allorganismen samma organ, hwars

skälbt med oskrödad sakkänedom och insigt i egenligheten af den store målarens värde. 5) Inrådes-Tal, hållet i Swenska Akademien den 8 Juli 1809; af Arkebiskoppen och Prokansleren Herr Dokt. J. A. Lindblom (sid. 153—201.) Wänskapens warma äminnelse och en behaglig diktion gissa åt denna karakteristisk öfwer Lehnberg ett intresse, som råslar i liflighet med den wäntan föremålets rykte uppväcker. — Om denna älskwärda människas storhet såsom wäktalare och predikant, twistas ännu mellan fyra olika meningar. Galige den första är Lehnberg ett ideal af wäktalige

objektivitet bet är i Djurorganismen. Så är t. ex. Sgat det animaliskt organiserade Huset; men ljusstrålen är naturens synner, och hwarje planetcentrum är ett wertlösiga eller en sol, genom samma polaritetsförhållande, som gbr att djurdgat är för djurwarelse centratfåtet af hjernans irradationer. Så är i näsan Luftsinnet organiseradt, och detta sinne är en individuation af luftens grundkvalitet, eller Nelektrismen. D. s. w. — Huru människan kan verka på naturen, och twertom, kan blott derigenom förklaras, att menskligheten är naturen själf i des högsta potens. (På samma sätt är Gud både naturen och menskligheten i deras högsta potens, utan att der före mindre wara en individuell personlighet i förhållande till dessa sina lägre potenser, än människan är individuum i förhållande till des lägst, hwars medelpunkt och urbild hon är). Derigenom blott kunna äfwen konstnärns idret antaga fixerade sinliga fepnader, som blifwa permanenta och af honom oafhängiga yttre föremål. När han t. ex. i marmorn bildar en Venus eller en Paokoon, så uppfattar marmorns cohären genom ursprunglig consensus proportionerna af den plastiska cohären, som hans fantasi idealiter utbildat i hans formsinne.

het och ett i alla hänseenden fullgiltigt mönster för andliga talare. Denna mening yttras af dem, som tillhöra eller efterhärma wißa så kallade finare sällskapskreter, och har således talrika anhängare. Enligt en annan beundras han såsom ett mäktigt snille och en ofwervträfflig predikant i hof och stora städer; men man beklagar, att han framställde religionens läror från en förmycket urhöjd ståndpunkt, med förmycket djup i tankeledningen och förmycken skönhet i affhandlingssättet, för att kunna verka på en mindre upplyst menighet. Bland andra, som hörsä denna tanke, tycks mängden af medelåldriga landtprester kunna nämnas. Den tredje mentagen högaktar wäl äfwen hans snille, och håller honom för en man, som satt i besittning af all werldslig wißdom och kunde uttrycka den med en lysande konst; men saknar i hans predikningar den egentliga kristendomens anda, nerf och ton, och räknar honom till de neologiserande skrifflärde, som afgudas af en förwillad samtid. Detta är våra gamla theologers och presters tro; den omfattas af alla dem, som ännu tillhöra den strånga Lutheriska dogmatiken, eller des reformerade skynad Brödrasamlingen. Än tilligen den sjerde ofwertygelsen påstår, att han gällde mera såsom menniska än snille; att han, långt ifrån att betrakta religionen från en förmycket hög ståndpunkt, twertom såg den från en förmycket låg (att den för honom war blot en förmedling mellan moralitet och evdämonism); att han alldeles icke stod på höjden af samtidens odling, och att deri juft målet bör sökas, hwarföre han så fragmentariskt fattade kristendomens himmeliska innehåll; att äfwen derföre den summa ståndningen i hans styl icke kan ersätta den majestätliga enkelhet, som utan undantag tränger till

en folksamlings sinne; att han ofwervallt råder förstånd, hjerta och wälmening, men ingenstädes hwarken den gudalåga, som förräder snillets inneboende helgedom, eller det Andans swärd, som aldrig swängs utan en omedelbar ingifwelse från Hufsets Fader. — Nec. bekänner, att han af alla Lehnbergs arbeten mest värderar Åreminnet ofwer Gylsenhjem. Så mycket han, sedan många år, deraf kan påminna sig, war det i sanning mera läsbart, än de åreminnen man sedan twungit honom att genomblåddra. Hwad Predikningarne angår, twislar han för sin del rätt mycket, om någon Swensk hitills i den andliga wärligheten uppträdde, som kunde uthärda jemförelse med t. ex. en Martinecke. — På Herr Årkebiskoppens m. m. Tol följer ett Swar, af Herr J. Reinh. Blom (s. 202—207), som börjar med denna beaktelse: „Åldrig hade Ödet kunnat göra ett mindre lyckligt wal af den, som på Akademiens wagnar borde frambara hennes första besättning af Lehnbergs efterträdare.“ — 6) Sång till Finska Arméns Åra; af Herr Peter Adam Wallmark, Vice Bibliothekarie (s. 209—217.) Denna Sång trycktes redan år 1809, för att trösta Finska armeen ofwer des misöden. Den har blifwit tillräckligt granskad i Polyfem, 2 Saml. No 40 och 41. Den lånar föröfrigt någon märkwärdighet deraf, att man i hwar vers igenkänner Sveriges Marsyas. 7) Minne af RiksDrotset Herr Pehr Brahe den yngre, Grefwe till Wisingsborg; af Hr Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 229—256.) Liknar Förf:s öfriga minnesteckningar. 8) Werldens fyra Aldrar, och Julii Cæsars Apotheos; af Herr L. S. Gravander, Med. Dokt. (s. 347—356. Imitationer

efter Ovidius. Metamorphosernas skal upp-
träder här med följande ordalag:

„Sjung rodnande och blyg, min unga Sånggudinna!
Om skilda tidevarf, som jorden sett försvinna.
Sjung föst den Gyllne Tid af hennes barndoms dar,
Då menskan ännu säll och ofröderwad war.
Än woro inga straff och inga lagar kända,
Och ingen Domare, som kunde dem förwända.“ —
Herr Gravander har också med fog tagit till
walspråk:

„Me quoque dicunt
Vatem pastores; sed non ego credulus illis.“

9) Minne af Kongl. Rådet och Kansli-
Presidenten Herr Bengt Oxenstierna,
Grefwe till Korsbolm; af Herr Dist.
Doct. C. G. Nordin (s. 359 — 384.)
Skiljer sig ej från de andra Nordiska bio-
graphierna.

Slutligen har denna Del en egenhet, som
ej bde lemnas obemärkt, emedan den i san-
ning är något egen. Snehållesföretningen
öfwer Handlingarna rörande Högtidsdagen
1808 spänner wår uppmärksamhet på en Sång
till Gäderneslandets Förfwarares, af Isac
Reinhold Blom, hwilken sång dock sedan
safsängt bland Handlingarna sökes. Om den-
na omständighet meddelar siffa sidan, 384,
följande upplysning: „Författaren har bifal-
lit Akademien begäran att få insända detta
Skaldestycke i sina Handlingar, under förbe-
håll, att Akademien wille dermed ännu nå-
gon tid uppsjuta.“ — Likaledes behådar öf-
fretningen öfwer Handlingarna för d. 20
Dec. 1810 en Sång öfwer Sweriges
Kronprins Carl August, men på det stäl-
le, der den borde förtjusas öf, står i tre tor-
ra rader med cursiv berättadt, att „Författa-
ren har begäret uppskof med tryckningen af den-
na Sång, hwilket Akademien sunnit skäl att
bifalla.“ Akademien yppar emellertid för
sångaren den förmodan, att han, Herr Nordin

forh, emedan han i samma ett och tjugu år
Swilat på sina lograr, synbarligen „för att
framträda insör Akademien fordrode ämnen,
hwilka uppväcka hans känslor såsom Medbor-
gare.“ Då hon defutorn försäkrar honom,
att hans sång har „sulle, bildning, nyhet
och driftighet.“ och Herr Blom troligtwits
icke är ett solgrand mindre sniltrik, bildad,
ny och driftig, så wäste man beundra denna
byggfämhet, detta wisa misstroende till sin
förmåge hos ett par män, som snart komma
att förwända Skandinavien med två serhörs-
da mästestycken.

Man bde ej finna obillig och obetänkt
förolämpande den frädöm, som uttrades i be-
gynnelsen till denna Recension: att Akades-
miens Handlingar, för nästa generation af
läsare, till större delen skola förlora sin „läs-
barhet“ — såsnart man blott ej öfwerseer
den mildare uttydelse, som detta ord i sams-
manhanget af texen både tillärer och erbjuder.
Det nytjades ej der i den bemärkelse,
enligt hwilken det berednar blott egenskapen
att kunna läsas. Meningen war, att man
i dessa Handlingar, öfwerhuswud tagna, för-
gåfwes söker den upphöjning i ästiger, det
djup af ideer, den rikedom på kunskaper, det
warma känslolif och den måktiga framställ-
ningskonst, som erfordras till rättigheten
att läsas från sekel till sekel; eller, att de i
allmänhet (således med undantag, af hwilka
Franzéns och Geijers skrifter nämndes såsom
de mest frappanta) sakna den pregel af oför-
gängligt värde, som dock förlärligt wäntas
af arbeten, hwilka göra anspråk på exem-
plarisk fullkomlighet. Detta, med det
tillägg, att instituter, som af Staten inrät-
tas till witterberens förkofran, ännu ingen-
städes gagnat till sitt mål, har wisertligen
warit, är och förblifwer wårt påstående. —

Så, när wi på ett snare ställe uttryckte den upprigtiga önskan, att Akademien snare wille till sina öfriga insigter äfwen lägga en mera grundig kännedom af theorien för snille och smak, skänksande wi henne, en corps betraktad, hwarken den ena eller den andra af dessa poler för all witterhet, utan endast den dialektiska reflexionen, den kritiska skarpsikten, som är enhufwastiska snillens mindre allmänna lott. Efter dessa förklaringar öfwer de twenne uttæller, dem en och annan läsare misförstått, hoppas wi med fog, att ingen öwäldig skal finna war granskning innebära någon anstödlig gidska af litterär aktning och hoffsamhet.

Det oaktrade, och ehuru wi sedan begynnelsen af denna kritiska öfwerfigt med sågnad förnummit, att wängden af våra läsare dela war öfwerbyggelse och gilla war åtgärd, weta wi på alla sätt, att personer icke saknas, som betrakta det företog såsom ett högst förmåter, att öfwer sådana skrifter wäga en reflexion. En lik åsigt förtejar i sig sjelf ej någon wedertläggning, då det Samfund, som af Gustaf III befullmäktigades, att wärda såderneslandets språk och ästhetiska odling, likwäl — såwilde Rec. påminner sig — ej dermed befullmäktigades att wara ofelbart; en egenfkap som tillhör blott det Högsta Wäsendet, och således ej gerna förnustigtwis prestenderad af lägre wäsenden, allraminst af en samling upplysta menniskor. Men det tycks, som hade man ännu i Sverige mindre allmänt hunnit förwärfwa sig klara begrepp om beskaffenheten af en verklig kritik. Eller hwaraf, om ej af granskningens beskaffenhet, förmär man wäl sluta till det mer eller mindre förnätna i sjelfwa företaget? Dock wäl icke, såsom wisa tonlösa tongifwäre stuns

dom oblygt nog lätit förstå, af granskarens Ålder, statsborgerliga rang eller andra dylika tillfälligheter? I detta fall wore ingen litterär lagstifning möjlig. Är den åter möjlig, så förusätttes dermed, att dess förwärdighet ej kan bestämmas af resultatet — tadel eller beröm; utan af motiveringen — rättwisa eller orättwisa. En obillig kritik är förnätna, äfwen om den obetydligaste warelse är dess förremål; den trotsar af låga personliga grunder det ewiga Rätta, som äfwen i förhållande till det minsta kynn bde njuta en oinskränkt wördnad. Förnätna bde widare hwart och ett omdöme kallas, som yttras af personer, hwilka genom ingenting*) ådalagt de insigter, de förnäthigheter, som skulle berättiga dem och andra till tro på deras domarekall. Men då först är Kritiken sällkomligt förnedrad, när den med galla och misfakning bender snille på dess glänsande bana; när den med fördomens yra och afundens illka hwärfar alla öfwerlägsna egenfkap i spären: när den blott derföre uppvädrar sina ammsagor om tidernas åblaste wärf och systen, att den må kunna, likfom dess urbilder wid månans skimmer, med sina tjutningar udderrätta naturen, huru widrigt himmelsens strålar bruta sig mot en djurisk synlyckligtwis lemnar of en inbemt tidfrist, tid efter annan, i alla dessa slag af kritik fräckhet så öfwertråffliga mönster, att det dristiga nit, som är ofskiljaktigt från grundlighetens och werkets pröfningar, swärligen af någon jemsförande läsare kan förblandas med betrakta Galesognares fantasmonader.

I afseende på de tusende gånger sagda, efter-sagda, omsagda, wända, öfwerflurna och numera betydligt logglitna befolkningar, som wi fått uppbära för fantasteri, egoism och öfwermod, wilsa wi ännu bifoga några rader, hwilka dock för ingen del böra betraktas såsom rigtade till dessa befolkningars komiska härfolder, som skaffat of för många glättiga ögonblick för att wi skulle önska deras tyfnad, utan till de individer af allmänheten, för hwilka en ytterligare redowisning af våra ändamål mdiligen kan synas nödwändig.

(Slutet nästa gång.)

*) Eller genom dåliga ting, som är det samma.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 44.

Lördagen den 4 November

1815.

R e c e n s i o n :

Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år
1786. Femte Delen. 368 sidb. — — —
Ifrån år 1796. Femte Delen. 384
sidb. Regal: 8:o. Stockholm, 1813.

(Slut fr. N:o 43.)

Om förnämliga kännetecknet på en parti-
skrift är, att sätta sin synpunkt på per-
soner mera än på saker, så kan endast en
fullkomlig okunnighet eller en starrblind o-
rättvisa belägga Svenska Litteratur Tidning
gen med denna tillvitelse. Kände Redaktio-
nen någon ärrå efter den småaktiga åra, som
kan fördras genom ett tidningskrig, så skulle
hon, utan twifvel med temlig lätthet, för-
walta sin tidsskrift på ett helt annat wä-
g, och omskapa den till en lavastörning af sar-
doniskt håra, hwars blitrande öfwerwigt, om
icke den swedda Tungustianismen sjelf, äminstom
ne dess beundrare snart noa öfwertrumplades
att erkänna. Men denna Tidning wore o-
wärdig att utgifwas wid det yppersta universi-
tetet i Norden, om den ej äfscade en wid-

sträcktare omfattning och en ädlare bestämt-
melse. Redaktionen anser den allworliga
forskningen, det stränga wettenskapsnitet,
den lugna pröfningen för de enda medel, som
långsamt, men säkert och med obestäktad hes-
der leda till dess hufvudmål, att gagna sitt
fäderne-land; öfwertrygad att grundforsker, kunn-
skaper, redlighet i affigter och orubblig stände-
aktighet i deras utförande, före eller senare
skola tillwinna sig förtroende hos alla krafts-
fulla själar, utan att behöfwa försvaras ge-
nom strider, i hwilka hon wore nödsakad att
spela Middaren af Mancha, som nederhögg
en färhjord i stället för en frigsår. Twerte
om skall hon ej upphöra att speja efter till-
fällan, då hon, utan att förneka moget ge-
nomtänkta öfwertryggheter, kan offra ett bifall
äfwen åt dem, som sätta en samwetspligt i
att fördrömma hennes bemödanen, under des-
se tillika räkna för en öfwerflödig öf-
sättning, att derom inhämta någon sammanhän-
gande kännedom. Den gemensamma regeln
för hennes ledamöter har alltid varit, att
framställa sina tankar ärligt och bestämde,
med bifogade skäl, i ordasätt som hwarken

öfverträdda den allmänna höflighetens lagar eller lagen af den aktning, hvilken man är skyldig motfatta meningar, så ofta dessa witta na om samma rena sanningöfver och framskällas med samma billighet. Det är möjligt, att likväl ett och annat uttryck i en tidsskrift af så mångartadt innehåll och i hvilken så många medarbetare måste deltaga, som icke allra kunna swara en för alla och alla för en, må synas innebära något trotfande maktspråk eller någon utläselse af särande smålek. Det wore en stöiff apathi utom life, att är frän är höra sig oupphörs af alla upptränkliga misföryningar, och ej någonsång känna sig frestad, att wisa möjen lejonets tänder. 2) hwilka äro de män, som lägga ord i munnarna på den skara, hvars skrif mot oss och hvars liknöjdhet wid saken äro de enda fälttecken, hwarpå de föröfrigt så brotliga flockar igenkänna hwarandra? Äro de ej dessa skeppsbrutna lärodiklare och Dramaturger, hwilkas sånger utan ton skelwa den goda tonen hellre berömmet än låser; dessa Wettefskapsmän, som aldrig gjort sig reda för ideen af wettefskap, och som ej kunna sammansätta en brägligt swenssk mening; dessa Philosopher, som icke ens ylligt känna något enda system, än mindre förstå hwad system är eller hwarom nu i philosophien twistas, och som grimacera åt vår logik, utan att begripa de wanligaste logiska distinktioner; dessa Theologer, som wilsa förtjena himmelriket med att bestrida möjligheten af en annan tro, än en blind eller dödd; dessa Moralpredikantier, som hålla en omedelbar gemenskap med Dygdens urbid för det galaaste af alla swärmerier, och siäna wiljans frihet upphäfwen i en lära, som gör juft wiljan och friheten till det skapande Uewäsendets högsta manifestation*); dessa Häsdareknare, tomma på facta

och rika på deklamation, som anse Historien för en härswa af tillfälligheter, gjord att trasla in och nyta upp på hwad wis man behogar; dessa Patrioter, hwilkas ideal af statens lyckaligheter är tecknad i Wielands Uebera, och för hwilka inga onyttigare studier gifwas, än de som leda till wifhet i menniskans wigtigste angelägenheter; äntligen dessa Moderationens och Ansändighetens tidknektar, som drifwa daglig jagt efter anskdnin gor till grofwa utfall och dumma infall? — Redaktionens medlemmar äga wifertigen icke den hos våra clasfiska författare sanktioneras de blygsamhet, som yttar sig genom ett oupphörligt talande om sig sjelf, och som nyligen bragt en af dem, i företalet till andra upplagan af hans skrifter, att prunka med sin sjuklighet och coquettera med sjelfwa döden: wi tro, att den äkta blygsamheten består i en oskrymd känsla af wördnad för kultur och mensklighet, och att denna känsla icke tilläter den, som äger henne, att utställa sin fysiska personlighet och sina kammarförhållanden till åskådande inför allmänheten; wi tro, att den som uppträder för att i tryck

*) Menniskan lefwet, i hwarje ögonblick, på samma gång i ewigheten och i tiden: det beror då på henne sjelf, att lyda ewighetens ande eller tidens. Om detta ämne, så wäl som om själens öddlighet, skall jag på ett annat ställe framställa mina tankar och aningar. I förwäg sagde, anser jag ett fullkomligare sätt att lefwä i Gud (wara öddlig) innehållas i det närwarande inkränka, på samma wis, som blomman innehållas i wärknoppen. Vår ursprungliga inre öddlighet är den vegetations-proces, som småningom nödgår knoppen att öppna sig, och Döden är den högsta animaliska magnetismen, som utwidgar vår individuella consensus till en fullständigare harmoni af consensuala spherer.

göra en äfse offentlig, icke på ett grofware sätt kan wisa allmänheten sitt förakt, än då han med subjektiva grunder will besticka hennes domsrättighet, eller fordrar att hon af medlidande för hans person skall ihjellsätta sig med hans arbete; wi tro, att det är hwaras och ens omwillkorliga pligt, när han fattar pennan i handen för att säga den läsande werlden någonting, att förut ha noga öfwerwägat hwad han will säga, eller (hwilket är det samma) att vara säker på sin sak, emedan han i annat fall borde tåga och företaga sig ett nyttigare handtverk; wi tro, med få ord, att det beständiga wämsjeliga förspråket om egen förmåga och oförmåga bewisar antingen en lamhertad ensalbighet eller en genomdrifwen oblyghet, emedan man icke bör wänta sig att bli dömd efter sin tro, utom efter sina gerningar ensamt. Deremot, i händelse att allmänheten skulle höra en så demorsländlig kärlek för confessioner, som man will inbilla oss, förklara wi på det högst tidligaste, att wi anse wåra arbeten, alla utan undantag, för ganska ofullkomliga phenomenoner af Nordens wäknande anda, och endast för de första waga huden, som bebåda dess ankomst; wi äro långt ifrån att tillerkänna wåra företag ett högre värde, än det ganska relativa, att uppmäna till hättare; och wi känna ingen lifligare önskan, än att snart få lemna platsen åt uppstigande efterträdare, hwi kas öfwerläghet i kraft och bildning undantränger wåra förberedande medbor i den skugga, hwarest blott wilsons och aningens förtjenst, af framtida forskare i Swenska sjätteodningens händer, locka någon uppmärksamhet på wåra bortgömda namn. Men tills den tiden inträffar, fordra wi, för att måstras, om icke just Wästare, Arminstone wareser, som förstå något

mer än att snacka i wådret. Det är denna fordran, som man en och annan gång gifwit tillkänna, sanhända med någon selskänsla, som likwäl i sådana omständigheter bör kunna finnas ursäktlig. Hwad andan af wår Kritik innebär, öfwer hwaras djershet och ensidighet man nu äntligen mindre klagar än öfwer dess obarmhertighet, ligger öppet i dagen för alle, som lefwat före år 1810. Innan det året existerade ingen kritik i Sverige, och hade icke heller existerat der sedan decennierna. Mängden af läsare höll sig till dåliga romaner och politiska skrifter, såga deltagande i den högre litteraturens öden, hwilka också egentligen icke woro några öden, emedan allt hwilade der liksom stannadt watten. Wisa författare gällde engång för alla såsom stora genier, och när de stundom läto höra af sig, dostrade genast rökselakaret i någon förmig Post eller Sournal, under mångfaldiga bugningar och skrappingar af en person, som kallade sig recensent, och som från början till slutet försäkrade, att hwarwa fullkomligheten ej kunde vara mera fullkomlig. Föröfrigt war recensitions-handtverket, om det just ej gick ut på att meddela upplysning och rättelse, ett omständligt sätt att complimentera goda wänner och bekanta, särdeles för deras blygsamhet; och som man ej gerna grep sig an med något betydande slag af skriftställeri, utan att skaffa sig ryggan fri genom beskydd af en eller flera redan canoniserade, så wiste man all id temligen med hwem man hade att besätta och hwad man kunde räkna på. Strundom kunde det wäl falla ett och annat af dessa helgon in, att rida ett litet spår mot någon utskifwen så eclatant usel bok, att dess uselhet af sig self lyste hwarje läsare i ögonen; sådana ex cationer ansåos emell tidd såsom högst hellsamma och högst uppbyggliga,

och beundrades frambrakt som widunder af qwickhet; ty man adlade i detta tidevarf sda qwick, när man icke war utomordentlige dum. Men dylika bestraffningar timade blott fallan, och drabbade merändels några arna prester, som i sice hjertos effuid licet ensaldigt kommo fram med sin bestfastiga tro på Nugsburgiska bekännelsen (ty sådana prester funnos då ännu): dessa gammalmodiga hederemån fingo då, till synnerlig gammal för alla upplysta*), höra ordas widt och bredt om fördomar, om moderation, om smak, om tolerans, med mera dylikt, hwilket i deras öron klingade ungefär som en utstofferad förberedelse till ett slags ny Baalbyrdan. Med dessa phraselogier om upplysning och tolerans, späckade af små winkar om frihet och jemlikhet, brillerade man den tiden oerhördt och oroadt onödigtwis s. d. Konungen, som wisserligen såg dessa ämnen icke just ur de ljusaste synpunkter. På detta sätt liknade Sweriges litteratur dammen wid Bethesda, och

*) Den upplysning, som här menas, war ett slags orden och bestod af tre grader. På den första, der wantigtwis fruntimren stannade, nöjde man sig med att affludda de enklaste fördomarna, såsom t. ex. att man borde läsa Bibeln, att sabbaten måste hållas helig, att man i en bråd wändning kunde fara till helwete o. s. w. Det ingaf redan en betydlig känsla af sann uppbörning, när man wägade sig om söndagsqwällarna, sedan man under hela weckan knapt tagit nålen i hand. Den andra graden meddelade likwäl ett wida renare ljus: der bannlyste man presteståndet ur staten, läste Horebow om Jesus och Öbrnustet, och höll sig öfwerhuswoud för klofare än Paulus. Äntligen i tredje graden insåg man, att alla widspjesser egentligen innefattas i en enda, nemligen i den att tro på någonting ödare än sig sjelf.

fastän Hötjer och Silwerstolpe stego ned ett par gånger för att röra om den, sönk likwäl snart der mineralhaltiga till bottnen igen; hwilket hade den werkan på wotnet, att hela brunnssällskapet af clasiska Akademister, eelagiska dagbladsskriware och holselagiska läsare somnade samt och synnerligen in, utan all widare omtanka hwarken att dricka eller movera sig. I denna belägenhet, sossiwande rundtomkring den sossiwande dammen, njöde man behaget af en stilla lefnads lugn, ända till wår ankomst; och då sömnen, i det hela tagen, är ett slags fredligt och nåstan gyllene tillstånd, så ropade man åt hwarannan, när man någongång halfwaknade för att gåipa och sträcka sig, att man nu sirade Swenska witterhetens gyllene ålder. Att sätta den så länge tilltäppta mineralådran i omlopp, behöfdes en staf så hwas, så knölig och så lång, som Virgilius beskriwer Polyfems — och det war naturligt, när hon på engång swallade fram med brusande böljor, att man skulle finna det wäckande dänet högst obegwänt, ja så till sägandes impertinent. Eller hwilken annon bendämning kunde man utdela åt menniskor, som med sulst allwar påstodo, att i frågan om nationens mest gemensamma och heliga egenbom, des Litteratur, som tillika är den mest oswiltiga spegeln af des lynne och äfysning, wore individens personlighet, betraktad endast såsom sådan, den må wara främmande eller egen, ett rentaf non-existens, utan all rätt att komma i beräkning? Ännu mer, då dessa menniskor wore unga, wånga ej engång embetsmän, och då detta waktadt ett immerfort wäxande antal af personer, som dels haft ögonen öppna under den föregående periodens slummer, dels funno det oangenämt att åter tillfuta dem, började gilla och understådja

unglingarnes företag? — Detta war förmå-
 fet att smälta på engång. Hofwa wäl wä-
 ro morståndare, i fall wi med detta noma
 böra hedra några ephemerider utan all postif
 förmågenhet af motstånd; ännu efier fem års
 demonstrationer hunnit begripa den enkla sats-
 sen, att hwar och en, som uppträder såsom
 krefiställare, med det samma förvandlar sin
 ensidighet till ett blott och bort vehikel för
 de begrepp han will framställa, för literari-
 ska operationer, — och att han således har för-
 lorat all rättighet att knota, när omdömet
 och granskningen befatta sig med begreppen
 och operationerna, utan afsende på deras till-
 fälliga vehikel, hwilket beströmt har samma
 utwäg öppen, att befästa sin öfvertygelse och
 beständare förklara sig? Träder man fram
 att agera, utan ficklighet att wara aktör, så
 skulle man sig sjelf om man blir utwislad:
 och gör man böcker för att i recensioner höra
 sig hellsa med ödmjukaste tjenare, eller
 will man behandla litteraturens sakt som ett
 ställe der man ger cour, så lägge man hellre
 bort pennan och nöje sig med att mottaga
 besök i sin kammar eller kort i sin visitalda.

Säke personen, utan saken! Sådant är
 Redaktionens walspråk. Kunde blott de, som
 under ideligt ropande om ensidighet och bit-
 terhet å sin sida göra allt för att framwinga
 skal till sitt larm, föreställa sig denna synpunk-
 tens såsom möjlig! Säkert skulle de då finna
 mera både hedrande och bätande, att antin-
 gen i stillhet afwakta den tidpunkt, då våra
 åsigter af Konsten, Religionen, Philosophien
 m. m. hunnit till den grad af utbildad fram-
 ställning, att hellsa mängden af dem, som
 blott i någon mån befakta sig med läsning,
 dagsklart inser hwad wi mena och ej wena;
 eller också genom en afkningswård, på insigter
 grundad och från bestämda principer utgående

polemik, som andades ett ögegennyttigt och för
 menflighetens sak lågande nit, besitta sig att
 sätta allmänheten i säkerhet för den mer och
 mer omkring sig gripande smittan af våra
 förwiltelser. Dertill borde de ju wäl tänkas
 att i egna kriter, förträffligare än våra,
 uppenbara den ogemena wisdom och den äkta
 smak, för hwars brist de tillä widare ur ut-
 ländska dagpapper låna sina små, ester om-
 ständigheterna, pudrade eller smusade utfall
 — emedan äfwen den trivialaste skymt af qwick-
 het öfwerstiger dessa människors uppfinnings-
 gåfwa. På sådant wis skulle såderneslan-
 det, antingen genom oss eller dem, kraftigt
 närma sig till det herrliga mål, som för wä-
 ra ögon oupphörligt skinnor: en sjelfständig,
 en warm, en ur Nordens eget hjerta, ur des-
 rena, mäktiga själ upplomstrad witterhet,
 konst och wisdom, en idealisk fulländning af
 Sveriges i naturen och historien företeckna-
 de anlag.

Institnad och bestämd att arbeta på samma
 mål, af en Monark, som äminstone ur na-
 tionalårans synpunkt förstod att finna det
 änswärde, underläter Svenska Akademien
 twiswelsuran ingenting, som enligt des tänke-
 sätt leder till uppfyllande af sin höge Stifta-
 res i sanning konungliga affigt. Wäl wisar
 Europeiska witterhetens historia, och kanske
 tillika sakens egen art, att dylika stiftelser till
 den ästhetiska bildningens förkofran, genom
 det skräftiga som hästar wid hellsa princi-
 pen och genom det werldsligt befallande ans-
 seendet af politisk auktorisation, långt mera
 tjena att fjertta språk, smak och bildning in-
 om den ödda enformigheten af ett willkorligt
 manér, eller göra en wis gyllene medelmå-
 ta för alla tider enwäldig, än att nära och
 framkalla sann elasticitet genom willigt fram-
 skribande med snillets supphörliga formwer-

ling, som alltid är det klaraste uttrycket af tidens anda och behof. En sådan förskening af opinioner har lyckats i Frankrike, och den war nära till sin fullbordan här. Detta hindrar dock ej Akademien, att för sin del göra ett lysande undantag; redan binamnet *Svensk* innebär dertill både anmaningen och möjligheten. Men en helt annan wäg måste wäljas, för att bereda en gedigen och swenskt litteratur, än den, som man i bästa mening lärit ett för Fransmän inrättade smaltåd skrefskrifwa sig. Wi hafwa aldrig råttat om något pris hos detta Samsund, och inga enskilda grunder drifwa oss till misnöjde öfwer Akademiens domar. Om någon del duger af våra försök i Poesi och Esthetik, så gör den sig plats utan yttre funktion, och den andra delen som icke duger, skulle äfwen af guldbjertoner ej kunna räddas från undergång. Det gifvs då intet skäl, hwarför wi ej ganske opartiskt skulle kunna förundra oss öfwer Herr N. L. Sjögbergs Tal den 20 Dec. 1807 (D. fr. 1796 sid. 3-6), som innehåller en prälände uppräkning på alla de fördelar, för hvilka nationen har Akademien ett tack, och hwarwid endast Författarnes af Thorild fordom erhållna belegg på sin oskuld kan komma i årenka. Dertrom är Akademien ännu skoldig notationen en lång kedja af upprättelser för de skadliga infliranden, som under hennes spira från Voltaus fädernesland inströmmat öfwer Ehrenswärds. Det är ej noa, att den Fransyska smaken i wirtshet förhåller sig till Antikens smak, som fontangerna och stoffstornarna till Grefinnornas draperier; den adr äfwen upkomsten af all verklig smak omdölig, och då den sjelf är drägaen af en notationer, hwars litterära fördrare likom rest sig i moga för att bringa sin komma och lärtärdiaa Afar af lifwer i ett ordentligt system af skofjeller och onatur, så medför den, öfwerallt dit den an-

länder, en torr lärtärdia som förquäfwet alla ljusglime från Jordenas werld, och en guctlande fräckhet, som begabbar såsom swärmer i de själars örnstogt, i hwilken den ej förmår deltaga med sina läderlapps-wingar. Will man skönja i ett colosalt och consequent exempel, hwad denna anda kan åstadkomma i Swenskt atmosfær? Öppne man då Hr af Leopolds samlade skrifter. Det är ej möjligt att med större virtuositet blotta en ödemark i sitt inre, eller med djerswäre öfwermod skröta öfwer sin brist på ursprunglighet, känsla och bildning. Wå Parisarne i fred behålla sin stånd för sig, och inbilla sig att ännu gifwa Europa orafel; men förskone man Norden en gång ifrån att se deras staddrande farcer i härminingen förbotta till tunga och tråkiga björndansar. Hwad som kan påstå för ytliga wareser, som lesna för dagen, påbor ej för ett folk, som af naturen är hjertligt, storsinnigt och fromt. Det är sant, att man på den förskända stammen af själwiffhet och strolitret, genom sedotärande odes och allahanda deklamationer på rim och prosa, welat inympa på ett slags moralitet och ett slags filosofhi. Men den halt, som stämpar denna moralitet och denna filosofhi, kan någorlunda grundligt urörnas i det sätt, hwarpå Voltaire i sina mest individuella produktioner betraktar lifwet och ödden, och hwaraf förskilda prof så mycket mindre behöfwa anföras, som wi på Swenska erhållit åtskilliaa självbekännelser af samma beskaffenhet, med hwilka man snart i denna Tidning kommer att förhöfatta sig. Det är begärligt, att efter en i urwäfningar äldbragt ungdom och på bogstaller förskilda mannaår, skall man tänka med wänjelse på tiden och med hemshet på emsheten. Men hwartill tjena då oss de alexandriska predikningarna? — Sjelfwa der slag af tragедier och epopeer, hwaröfwer Fransoserne så mycket

brösta sig, hvad kan det vara för Skandznaverne, som åga en urhistorisk från Gudar stammade forntid, och hjertesagor af en sådan rikedom på tragiskt djup och inre skönhet i sammansättning, att ingen folkstam på jorden måttar framvisa något jemförligt? Hvad äro väl mot den enda Volsunga och Niflunga sagan, sådan den blifwit behandlad af Fouqué, alla Corneilles och Racines till sammantagna? Vi medgifwa, att de Fransyska Dramaturgerne hufvudmän utmärka sig genom ett intressant bemödande att utwidga den tränga sphaeren af sina fördomar till en wärdig bana för Melpomene, och att de bättre af deras skådespel (t. ex. Voltaires Brutus och Racines Athalie) låta läsa sig, när man har godt om stunder: men hvad skall man säga om deras Swenska efterapare? Ungenting onnar, än att de äro mumier utan anda och blod; — lyckigwis falla de redan sönder till aska. För oss finnas att tillgå Homerus och Plato, och Dante och Shakespeare, och Cervantes och Tasso, och Goethe och Schiller, och Winkelmann och Jean Paul, och Herder och Schelling: och man wägar fordra, att Sweriges konstnärer ewigt skulle darra under den långdrade Volleaus skoltis, och beundra en charlataniserande Empirism såsom det högsta ideal af menskelig wiädrom! Ja, dessa geniens castrater, som aldrig hunnit till ett ädlare begrepp om Natur, än att den är ett mönster i stort för Nürnbergars arbeten, de blygas icke att förebå Shakespeare, hwars Romeo och Julia sjelfwa kärleken och Gratierna bildar, en rå smak och en luden skogsmännisko natur!

Man skall kalla detta språk för ungdomens och hertans: wi ana det och äro beredda derpå. Men då en arrogant smaklöshet, förenad med en okunnighet utan lif, så länge fått ostrafsad gåttas med det sköna och det sanna — äro

då skönheten och sanningen de enda portar, hwilkas advokater böra tala ödmjukhetens tungomål? Hvad ungdomen berräffar, i hwilken ärtilliga bedagade män tyckas lägga ett särdeles brott, så erkänna wi gerna, att wi till större delen bära den olyckan att vara unga; i fall det werkligen är någon olycka, att ännu i sin första styrka känna naturens lif och ideers entusiasm, haters makt och kärlekens förtjusning. Och så helig som älderdomen är, när den lif en gloria bekröner en patriarkalisk dygd och astonen af en stor mans lefnad, så litet måta wi förstå, med hvad fog blotta nattacken och peruken, särdeles i litterära twister, för egen räkning kunna wänta sig några hyllningsoffer.

Den Fransyska tonen i wetenskap och konst har tillräckligt uppdagat sina frukter. Den moquantas sensualismen, den belletristiska jagongen, den mot religion, filosofi och poesslika protesterande materialistiska fanatismen hafwa åniligen dragt sitt hemland till det mål, hwarifrån Rousseaus och Hemstehuis' i öknens ropande röster ej förmädde afstågsna det. Hwem dess tillgifnaste anhängare inse nu det rysliga tillstånd af fullkomlig uppblödnig, det moraliska och politiska brådjud, i hwilket detta fordom så rättwist beundrade, ännu i så många enskilda fall älskwärde ridderliga folk sunkit under och förtärs. Och likwäl prisa de till wår efterföljd dessa kärnlösa mönster, der man sörgäfwes söker lifwets ord, dessa författare utan hjerta, utan tro, utan allwar, som med sina pestaktiga urdunstningar förgiftat Europa och ondiligen wödat sin nation! Genom hvad annat underkufwade Napoleon, som i sin person representerar all den storhet, hwartill jordens ande skild ifrån ljufets kan hinna, nästan hela den bildade werlden, om ej genom den esgoism och den slappa lärtfönnighet, som från Voltaires fosterjord bemäktigat sig nästan alla

heten af Europas förnåma, ståndspersoner och embetsmän? Och hvarigenom blef han krossad, om ej genom reaktionen af ett yngre släkte, uppfostradt i andra grundsatser, och af de män, som under den förflutna jerntiden med outrödligt nit förberedt sanningens välsäde? Den som ännu är blind för den lilla världens omedelbara sammanhang med den politiska, han betrakte det ljus af krost och seger, som ånsligen fulländat den Germaniska stammens åra. Preussen har slagit tidens Babel genom elektriseringen af sina tänkares ideer och sina konstnärers tjuvkräft. För att bewisa detta, hvilket ligger för allas ögon som omgätradt med personer af Tysklands bildade stånd, behöfs ej engång erinras, att dessa tänkare och dessa konstnärer sjelfve såttat i led med de landsmän de uppeldat, att Rörners unga blod för frihetens sak strömmade öfver hans lyra, att Fichte dog af militäriska möddor, eller att Steffens bår jernkorsets hjelteorden och war en af forstågrets hufvudmän. Det är i principerna af den wettenskapliga och ästhetiska bildningen hos våra ädla stamförwandter, som bewisen böra sökas för det phenomen, att äfwen den mekaniska taktiken brukas af de krafter, hvilka i förwäg bröto den mekaniska världssigeten och den mekaniska konstläran. Det är sant, jemwål i Tyskland finnas nattfåglar, som grina mot ljuset; men till tidens och mensklighetens heder låter det af inga pappersbalar hämma sig. Det är äfwen sant, att lärarne af detta ljus, som uppviser alla motsatser, abstraktioner och ensidigheter till harmonisk arundwal för en gemensam världskultur, förbländat och förvirrat många swagt organiserade sinnen, och att det tillstånd af chaotic fermentation, som wäste föregå flera skapelser, ofta frambringa förunderliga misfoster i alla den högare bild-

ningens elementer. Många bland dem, som hopstals tränga sig fram omkring genialiska författares fanor, synas blott wisia gifwa sig sjelfwa en liten märkwärdighet med att räknas till deras lärjungar, och behandla saken med samma lättfinlighet, som berodde den endast på öfvergången från ett gammalt mode till ett nytt. Att sådan icke är Redaktionenens sinnesart, förmodar hon att billiga kännare skola medgifwa. Wårt sätt att resonnera i wettenskapliga ämnen är ej ett slaf, wisst efterpladbrande af misförstådda begrepp och misbrukade termer, och de ledamöter, som ihjelsätta sig med Wessi, åga åtminstone den förresigten att den är deras egen. Förbörstigt ämnade vi aldrig att öfverslytta den Tyska litteraturen, såsom sådan, på Swensk grund; utan blott det, som för hela Norden bår wara gemensamt af denna litteratur: friheten, allwaret, natursinnet och andakten. Tyskland är i andligt afseende Europas hjerta: må Skandinavien inse, att naturen i samma afseende beskämt war halft till des hufwud! Att utbilda detta wäprungliga förhållande mellan hufwud och hjerta, till en gudomlig och waraktig sammanklang — det är Swenska Akademiens, det är alla swenska wettenskapsläkars och konstwäneres besämmelse. Det är ej nu fråga om att härma, utan att göra sjelf; det är ej nu fråga om att upplätta en liten täck hedendom på altaret i Culturens tempel, utan att återställa den gamla goda christendomen i sina rättigheter, och med henne sammanwälmata lifwet, forskningen och sängen. En ny organisation är i detta hänseende börjad med Sweriges nationalbildning; den skall segra genom det ungdomliga i sin princip; tiden är wiserligen stormig, men den fordrar också kraftiga ideer och modiga karakterer. En ny paradisskild värld uppstiger långsamt ur afstrande böljor, och will man besätta sig der, så wäste man ännu ej sty mddan att simma eller brottas med wågorna. De makter, som ställa sig emot henne, blotta redan derigenom sitt öde, att de fryta öfwer sin föräldring; de skola förswinna såsom agnar från jorden, och efterwerlden, om deras namn binna dit, skall dömma dem utan förskoning.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 45.

Tisdagen den 11 November

1815.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Folk-Bisör från Forntiden, samlade och utgifne af Er. Gust. Geijer och Arv. Aug. Afzelius. Första Delen. Stockholm. 1814. 249 sid. 8:o jemte Förretal LXVIII sid. och Musf 31 sid.

„Då Poesiens element är det högste gemensamma i menniskanaturen — säger Hr Geijer i det måsterliga företalet s. v. — och då det är just detta naturligt gemensamma, som samhället utbildar och såsom offentligt föreställer, så skulle tyckas att poesiens bildning med samhällsordningen skulle hålla lika steg och i mån af denna utveckling äfven tilltaga så i klarhet och styrka som almänhet.“ Derföre så länge ännu icke en mera konstigt utbildad Statsförfattning, särskilde i hvarje rike, uppkom, såg man en gemensam poetisk form utmärka stamsförvandterna bland Europas folkslag. En sådan karakteristisk skillnad äger icke allenast rum emellan de Germaniska och Slaviska folkstammarnes poesi*), utan

äfven i Italien och Ödtra Frankrike blefvo Germaner icke den öfvervägande delen af folket. Snart gick så väl det Östgöthiska som Longobardiska wäldet i Italien under, de öfvervägande i nationalmassan blefvo Latnare och Greker i dessa länder der klimatet mera lockade till en glad njutning af lifwet än till äfventyrliga hjeliebragder. Der uppkom derföre en egen art af erotisk-idyllisk poesi, uttalad i flera konst-former, t.ex. Canzoner, Sonetter, Rondeauer, Trioletter etc. och känd under namn af Provenzalisk Skaldekonst. Den gick såsom de högste Ståndens galanta tidsfördrif, äfven öfver till södra delen af Tyskland under namn af Minnesang, ja, till och med till de bildsamma Isländarne, der den lefwer i deras Mannsaunge, men blef ingentådes egentlig folkspoesi, mera än i Provence och i Italien der den till classificeret af Petrarca utbildades. Men Pyrenaiska halfön intogs

*) Väl hafwa Ryssarne egentliga Kämpbisör, men det är märkligt, att dessa uppkommo mellan år 850 och 1000, då Skandinaver på Gardarike och Helsingården hade ett så afgjordt inflytande.

af Vandaler och Westgöther; Norra delen af Frankrike af Noremänner, England af Angler, Saxer och Danfkar; Tyskland af Allemanner, Fronker, Thüringer och Saxer; Norden af Afer och Gauter, alla friska grenar af en gemensam ädel hjelrestam och derföre finna wi i dessa länder gemensamt krigsbegär, ungefär gemensamma seder och gemensamt språk. I dessa länder uppblommade äfwen den kristliga, heroiske-galanta Romansen hvilken, så som Hr G. densamma i Företalet, s. XVIII—XX, lyckligt beskriwit den, bevarade minnet af det högsta i nationens gemensamma egendom till lust och förnöjelse. Men icke war, såsom det äfwen s. XXV, riktigt anmärkes, den kristliga Romansen de Germaniska folkslagens äldsta poesi. „Det fanns en äldre, till sin grund hednisk, från Sagoåldern, rent Heroisk och Episk: minnen som stå i gemenskap med den stora folksvandringen och hafwa sin medelpunkt i Skandinaviska myther och sagor.“ Då Westgötherne eröfrade Spanien woro de redan kristne och derigenom hade, wid den tiden då en lugnare sidsättning gjorde det möjligt att poesi kunde uppkomma, alla hedniska minnen försvunnit*). Men deremot gaf granskaper och sriderna med de tappre och galanta Araberne castilianska poesten, så till yttre som inre form, ett alldeles eget skaplynnne, der Romansens lyriska sprit på ett nästan despotiskt sätt öfwerwäger den episka. Äfwen i den

*) Dock utan reminiscenser af en hednisk kämpaforntid, är denna poesi wäl icke. Medelpunkten för westländska Romansen är Carl den stores bedrifter; och till denna tappre krigares följelagare har dikten utsett de underbara Hermons barnen, och bland dem Roland med sin häst Bayart etc.: affuggningar af den nordiske Konung Didrik och hans kämpar.

engelska folksdiken röjas blott så och otydliga språr efter den hedniska kämpawerlden: Angelsaxernas bildning började egentligen först med Christendomen, och deras äldste skald är redan kristen. Det är först i Tyskland men tydligast och beständast i Skandinavien, som Romansen delat sig i twenne arter, i Rämpawisan och i Riddarewisan (Romansen i trängre mening) och der man ser huru den senare följer efter den förra. Den med Isländska litteraturen belanta wi ganska wäl, att då den gamla i Fornyedalag eller oftare i Deotimålt författade, Drapan, (hvilken mest liknar en episk Rhapodi, öfwer en hjeltes hela lefnadslopp) tyfnade, uppkommo de så kallade Nimur, hvilka dels i wanlig Runhendta, dels i mångfaldigt rimmade versslag, besöngo Rämpornes kärleksäfwenlyr. Sedan de Isländske Skalderne under loppet af 14de århundradet, wid de Norriska, Swenska och Danfka hofwen sjungit sina Nimur, uppkommo, såsom sjelfständiga bildningar efter dem, i dessa länder, der nu egna mundarter ur den gamla gemensamma Norråna tunga, utvecklats, först betecknande öfwergången, de hedniska minnen upplifwande Rämpawisorna, hvilka sedermera förädlade sig till kristliga Riddarewisor. Och skillnaden mellan dessa båda arter har Hr G. lyckligt uttryckt s. XXXI. med dessa ord: „Churu intressanta de egentligen så kallade kämpawisorna äro, såsom bewis på sagans liflighet i folkets minne kan jag dock ej i dem finna det höga wärde, som W. E. Grimm och de Danfke utgifworne dem tillägga. Det synes för wäl, att den ursprungligt hedniska sagan förlorar sitt rätta förstånd i ett till Christendomen öfwergådt (öfwergångert) folks mun. Man ser alle förmycket, att de som i dessa wisor besjunga en kolossal forntid, sjelfwe äro utom den;

hvarföre de också i allmänhet travestera den (man semföre den Danska wisan om Brynhilda med Wolsungasagan!) och endera falla i matthet eller en löslig öfwerdrift, hvilka begge för den gamla sagan i sin äkta gestalt äro främmande. En sådan travestering af kämpalifwet företer äfwen den enda wisa af detta slag, som förekommer i denna samling, neml. den om Grimborg och det med en temmeligen märkbar ironi; hvilken i ännu senare produkter af detta slag, t. ex. i den bekanta wisan om Hamunder, blir allt mera höfalsudd. Deremot födde Christendomen i Norden en egen Poesi, hvilken wäl kämpesagens jernädra ännu genougar, men mildrad af en själsfull Religion och förenad med en herrlig Lyrisk Klang, jag menar den Nordiska Riddarewisan, eller (om man så wil kalla den, då den i alle afseende är af en djup romantisk karakter) den nordiska Romanzen.“

Emellertid hafwa Kämpawisan och Riddarewisan, utom mycket annat, det gemensamt, att de håftrigt och starkt ingreps i allmänna lifwet och woro sedna medel till tröst, lust och fröjd, icke allenast för de högre stånden, ur hvilka den uppkommit, utan för alla classer af en frisk och poetiskt upprymd nation. Detta utmärker äfwen benämningen Wisa, då wi hågkomma, att i det gamla Asamålet kallades de verser hvilka, enligt Sægornas intyg, Kämparne wid äfkilliga tillfällen brukade sjunga sinsemellan, Wisur, till skillnad från de öfriga Norråna skaldestagen: Dwidu, Mal, Drapa o. s. w.

Kämpawisorna äro så till ämne som form egentligen Nordens eller Scandinaviens tillhörighet, om man under namnet Scandinavien äfwen inbearipar Danmark. Wäl har Tyska poesien tillägnat sig Didrik af Bern och hans Kämpar, men i ett stort romantiskt epos

(Das Heldenbuch) icke i episkt-skrifta former; en anmärkning som äfwen gäller i afseende på de ämnen som Niflunga och Wolsungasagan framställa. Alla de öfriga kämpoämnena har Norden icke med något annat land gemensamt, och det är wist, om Grimborg, om Hamunder, om Carl och Grym, om Burmann m. fl. har ingen tunga, på andra sidan Wäl, sjungit. — Helt annat är förhållandet med Riddarewisan. Sedan Christendomen lagt hela Europa under sitt milda wälde, uppkom bland de germaniska stamförwandterna i denna werldedel, en sådan likhet i seder och förhållanden, en så gemensam galsant tapperhet, hwad man wanligen kallar Riddareanda, att naturligtwis en skartad poesi äfwen i alla des länder måste uppkä. Wi finna också igen, nästan öfwerallt, samma ämnen behandlade ungefär på samma sätt, så att det ofta är högst wansteligigt att afgöra hwarje Wisas ursprungliga fosterbygd. I afsläkten från Spanien skulle man tro att finna ett stäl för den förmodan att ingen likhet bör wara mellan den castilianska och nordiska Romanzen, och wiserligen har den senare icke med denna en så betydlig likhet som med den engelska, skottska och tyska. Men att man icke rentaf får förneka tillwarselsen af denna likhet, kan slutas deraf att wi ännu äga i isländska språket bewarade de så kallade Runsewallatharur och äfkilliga andra ämnen ur den franskysk-spanska Sagokretsen om Carl Magnus och hans kämpar. I en ännu temmeligen allmänt bekant wisa, Den Bortfälda (No 15 sid. 73) omtalas huru en flicka blir bortfäld för att öfwerföras till det hedniska landet: ett ämne som endast kan hafwa sin grund i de christna Spanjorerne förhållande till de Arabiska inkräktarne, och då wi hågkomma att sätet att rulla människor till

öddes i Spikunnor endast war ett Arabiskt straffätt torde äfwen Liten Karin (N:o 3. sid. 11) hafwa sitt första ursprung från stränderna af Guadalquivir.

Den närmare gemenskapen emellan de Engelska, Skotska och Nordiska Wisorna, har Hr G. i Företalet, s. LIII—LV. redan anmärkt. Nästan i lika grad behandlar den Tyfiska Romanen samma ämnen som den Skandinaviska, och kanske skulle wi finna den gbra det ännu mera om man ägde qwar ett större

Die Königstochter.

2a Str.

Ach, Mutter, liebe Mutter,
Mein Kopf thut mir so weh!
Ich wollte gern spazieren
Wohl an die grüne See.

2a Str.

Ach Tochter, liebste Tochter,
Allein laß' ich dich nicht gehn;
Mit deiner jüngsten Schwester
Sollst du spazieren gehn.

3e Str.

Ach, Mutter, liebste Mutter,
Meine Schwester ist ein Kind;
Die plücket mir alle Blümlein,
Die auf dem Felde sind. —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

— — — —

antal af tyfiska Romaner än nu verkligen äro för handen. Såsom exempel på huru nära de följa hwarandra, wile wi här gifwa tillfälle till jämförelse mellan en Swensk i denna Samling under N:o 20 och benämningen Konungabarnen s. 143 upptagen Wisa, med en sid. 180 i Buschings och von der Hagens samling besintelig med titel Die Königstochter. Inledningen till den Swenska wisan saknas i den tyfka så att likheten widtager först med 11te strofens.

Konungabarnen.

11te Str.

Och allrakäraste Moder!
Hör hwad jag bedja må:
Får jag lof gå att spatsera
Uti wår Hrtagård.

12te Str.

Wäl får du gå att spatsera
Uti wår Hrtagård;
Men wäck upp din yngsta Syster,
Och bed henne med dig gå!

13de Str.

Min syster hon är så liten och ung,
Och kan så litet förfå:
Hon rycker upp rofor med rötter,
Som ibland tilljorna stå.

14de Str.

Det war det ädla Kungabarn,
Han gick för sin fader att stå;
Får jag lof gå att spatsera
Uti wår Hrtagård.

15de Str.

Wäl får du lof att spatsera
Uti wår Hrtagård;
Men wäck upp din yngsta broder
Och bed honom med dig gå!

16de Str.

Min broder han är så liten och ung,
Han wet af ingen skams

— — — — —
— — — — —

4e Str.

Sie schlang sich um ihren Mantel,
Und ging wohl an die See;
Sie ging so lange spazieren,
Sie muß den Fischer sehn.

5e Str.

Ach, Fischer, guter Fischer
Willst du verdienen Lohn,
So greif mir aus den Wellen
Einen reichen Königssohn.

6e Str.

Der Fischer warf behende
Sein Netz wohl in den Strom:
Sieh da, du liebe Jungfer,
Hast einen Königssohn.

7de Str.

Sie nahm ihn in ihre Arme,
Sie küßte seinen Mund:
Ach, Schätzchen, könnt'st du reden,
So wär' mein Herz gesund.

8de Str.

Was schwan sie von ihrem Halse?
Ein' Kette von Golde roth:
Sieh da, du armer Fischer,
Kauf deinen Kindern Brod.

9de Str.

Was zog sie von ihren Finger?
Einen Ring von Golde roth:
Sieh da, du lieber Fischer,
Hast dein verdientes Lohn.

10de Str.

Sie schlang sich um ihren Mantel,
Und sank wohl in die See:
Gute Nacht, mein Vater und Mutter!
Ihr seht mich nun nicht mehr!

11te Str.

Da hört man Stöcklein lauten,
Da hört man Jammer und Noth:
Hier liegen zwei KönigsKinder,
Die sind alle beide todt.

Han rycker upp rofor med rötter
Och stoppar dem uti sin barm.

17de Str.

Det var det ädla Konungabarn,
Hon gån sig till fidsstrand:
Der såg hon sin faders fiskare,
Som fiskade invid land.

18de Str.

Och hören ni min faders fiskare!
Ni är så frusen och wät,
Har ni sett något Konungabarn
Här uti böljorna blå? --

19de Str.

Och fiskat ha wi i allan natt
Wid stranden med wår båt;
Wi funno den ädla Konungasox
Allt uti böljorna blå.

20de Str.

Kastbundna woro hans strumpeband,
Kast bättre hans idlispända skor,
Och intet wiskare wi sägo,
Än liket åt oss log.

21a Str.

Hon tog gullkedjan utaf sin hals,
Gullringarne af sin hand;
Och gaf sin faders fiskare,
Som uppå det liket sann.

22a Str.

Och helsa min fader och Moder!
Och bed dem ej hafwa harm;
Jag sanker mig ned i hafsens grund,
Och baswer min käraste i sann.

Will man anställa jemförelsen med den vari-
ant af swenska wisan, som sid. 106 är upp-
ragen, skall man wäl finna flera olikheter,
men också flera och betydligare likheter med
den tyska.

Då man besinnar att Danskar, Swenskar
och Norrmän ursprungligen äro ett folk som i
fordomdag, talande ett och samma språk,
woro förenade genom ungefär gemensamma ses-

der och de närmaste inbördes förhållanden, så skall man icke finna underligt att dessa nationer äfwen woro förenade genom — att wi så må säga — en gemensam Skaldkonst. Och de woro det till den grad att det i Sverige sjungas ganska så forntidswisor, som ej äfwen äro inhemska på andra sidan fjällen och på andra sidan Sundet. Detta påstående beströkes redan genom blotta betraktandet af de i denna samling besutliga wisor. Att den (7) om Riddaren Tynne, s. 32, den (17) om Den underbara Harpan s. 81, den (24) om Sabor och Signild, och den (25) om Axel Thordson och Skön Walborg, s. 148, finnas också på Danska, under samma benämningar, är allmänt bekant. Men äfwen samma förhållande fast under olika namn, inträffar med större delen af de öfriga. Så t. ex. heter den svenska Wisan om Hillebrand, N:o 2 sid. 5, på danska Ribolt Grefwensön. Den om Grimborg, N:o 4, s. 16, handlar på Danska om Samsin (jfr den om Jon Rand og Herr Rosenward). Den om Skön Anna, s. 24, finnes under samma benämning på Danska. Sorgens magt, N:o 6, s. 29, är, som Utgifwaren redan anmärkt, ungefär densamma som den bekanta danska Wisan Aage og Else. Pröfningen, sid. 43, svarar mot den danska om Herr Hagens söner. Wisan om Grefwens döttrar wid Elfwabolid, N:o 11 s. 60, handlar på Danska om Marstigs Daatter, och Klosterroswet N:o 27, sid. 132, sjunges äfwen med obetydliga förändringar, på Danska. Troligen finnas också motsvarande danska wisor till de här icke angifna, fast Nec. icke känner dem. Men att det är viktigt att anställa jemförelser mellan de svenska och danska wisor som motsvara hwarandra, är onekligt, emedan man derigenom kan upptäcka de

corruptioner som här och der insmugit sig. Så t. ex. lofwar i den svenska, Kongsdottern Anna från England, att gifwa de qwarnar sju, som gå mellan Danmark och Sverige, men i den danska lofwar han de möller sju, De ligger över Riin fra ferre; liksom det i den danska icke omnälas, som i den svenska att Skön Anna war bortröswad af Österrike. — Men af det anmärkta följer naturligt att det är nästan omöjligt att på yttre grunder bygga någon säker slutsats om hwarje wisas ursprungliga födslobygd. Äfwen de tre grunderna måste blifwa i många fall ganska osäkra, då wi häskomma den ungefär lika sinnesstämmning och odlingsgrad, som under medeltiden rådde öfwer hela Europa. Likväl tror Nec. att man bör kunna medgifwa Hr G. (förret. s. LV) att „den Tyska wisan andas mest älsknadslust och glättighet,“ hwartill man kan tillägga att den utmärker sig af ett eget idylliskt betydande blomsterspel. I den engelska tyckes den elegisk, som ligger till grund för all Romans mest vara tingrad af humoristisk sentimentalitet, men såväl den engelska som tyska Wisan saknar nästan alldeles det underbara som leswer i den Nordiska. Att Spöken och igengående wälnader egentligen hafwa sitt hem i den Skottiska och Danska wisan har H. W. Schlegel, i sin Recension öfwer Würgers Romanser, redan anmärkt, och deremo: tror Nec. sig äga skäl att yrka det dikterna om de mäktiga naturdämonerna, Bergtroll, Neckar och Strömfärlar egentligen tillhöra det bergiga och strömfrika Sverige. Liksom alla sänger från detta land har en wisf fast skönt förslöjad daktisk esprit, en följd af den urgamla svenska egenkapen: godt Wett, hwars uppenbarelse ger till och med de prosaiska rimmen i Minnskrönikan ett wisf underhållande intresse.

(Stutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Spegeln, eller några Betraktelser tillägnade ej Herr Grevesmåhlen, utan Sveriges Litteratörer och dess läsande Publik. Stockholm 1815 32 sid. 8:o.

Spegel, wet man icke, hvarför denna lilla skrift skall heta, icke heller hvem som bjudes att deruti spegla sig; hade Rec. fått uppvisa titeln skulle han walt denna: Nödd och Larm-skott; nöddskott, i afseende på dem wäda, som genom den så kallade Nya witterhetens öfverflögade ikringripande med hwart ögonblick tillwäner; Larm-skott, i afseende på de ångestfulla rop denna Jeremias låter utgå till våra stora författare att komma med sina tunga släcknings-instrumenter, för att, medan tid än är, qwäswa eldens framsart. Betänklig, om man skall tro war nöddropare, och wärrer än man skulle förmoda, är numer den gamla supergoda Smakens sak; ty, två tredjedelar af den uppwåkande generationen äro förjusade af den nya witterheten." (sid. 16), under det att "den goda smakens litteratur hålles endast i ära af några pedanter;" och den "nya smittan har såwidt spridit sig omkring, att dess upphörande endast beror på en öfåker framtid." — Och orsaken till det ondas framgång? — Emedan "våra erkända snillen, våra stora författare icke uppsått för att med geniets och talangernes öfwerlägsenhet nedslå det yrande oförståndet och näpsa det oförwägna själfwäldet. De tego och öfwerlemnade den goda sakens försvar åt pennor, som ej woro wärne detta wärf." — Detta sista påstående är wärligen en af de så sanningar, som i denna skrift äro att tillgå: och utan twiswel handlade de stora snillena mycket öflokkt, då de suto i ro på sina lagrar och emot insurgenterne endast stökade ut några öfswade trofsknektar, för att — stura i lusten. Om dessa rådslag woro (som Görk. menar sid. 15), en följd af den dåraktiga förhoppningen att "nran af sig sjelf skulle upphöra," eller, som Rec. snarare tror, af en twetydig öfwertygelse om stridens utgång: — så står ju ännu stridsfåsktet öppet: må nu äntligen, önska wi så wäl som larmroparen, de stora snillena lå-

ta nöden i landet riktigt gå sig till hjertat och mangrant, så många de äro, tråda fram ur sina ödmåskaffen och försöka hwad de förnä! Till en början har nu sjelfwa Hr af Leopold i andra upplagan af sina skrifter slagit sig tappert lös — kan det icke tills widare trösta war förfrämde auktor? — och låtit utgå allahanda sticford, smådliga sagor, allegorier, hon-mots och allt hwad som fordom brukade hjälpa. Man får nu se, hwad allt detta i framtiden gör för werkan: kanhända kan wäl derigenom en och annan from själ sedas. — Will man fortsara, att, såsom hittills såta med förwängningar och swädelser, så häfwa wi ännu qwar några besparade ris af det gamla bespröfwade slaget, för att tukta dårskapen och ifskan: gifwes det åter bland våra motståndare någon, som, ogillande våra bemödanen, will ärligt framlägga sina skäl och ifra icke mot oss, utan mot våra meningar, så skola wi med wida förre sågnad, begagna detta tillfälle att med aktinina för olika öfwertygelse, bemöda war gård åt wälwiljan och nitålskan för sanningen och den fosterländska culturens ära. — Men hwarför då å andra sidan alldeles icke gripa sig an? Huru många år är det nu, sedan man i den nu mera afledna Journalen för Lit. och Ed. oupphörligen förkunade att war period redan wore förbi, att ingen menniska frågade efter oss, att våra skrifter ej såldes och den nya sekten låg i sista andedrägten? Och nu misströstar man redan om den goda smakens råddning; nu jemrar och klagar man i alla war wärwäktigt, och ropar på de döswa wäktarne i Zion.

Och hwaruti består nu allt det ofog och det förderf, som utbreder sig i de nya witterhets åskarnes spår? Hörom war larmskribent! Görk och främst i den fastligheten, att Svenska Liter. Tidningen förklarar "Hr Kemmers öfwersatta Theaterstycken för osmakliga och odrägliga" sid. 14. — Härigenom skulle man lätt ledas på den förmodan att auktor wore ingen annan än Hr Kemmer sjelf eller en i våra tider utomordentligt warm wän af honom, eller äminstone någon annan jemmerbild, som misshöjd gått från kritikens domstol.

Utom detta barbari lägges den nya Skolan ännu flera nästan icke mindre oförlätliga synder till last. I Religionen wisja „de nya reformatörerne borttaga den resonnerande gränfningen (1) och i skället insäva frekvpredikningar och renlärighet“ (sid. 11) och icke mer tillåta henne (religionen), „lika stild från en modern ytlighet som från ett främmande pedanteri, tala århundradets språk och yrka des moral!“ — Men skall man då aldrig blygas att predika hwad dessa förslappade menniskor kalla religionens moral, och beprisa ett ogudaktigt och förbindadt tidsvarf, sedan Sw. Ryrkans Öfwerhus-mud och Rikets wid senaste Riksdag församlade andlige fäder*) tala samma språk som wi, wisja hwilka frukterna varit af dessa otrons och slårdens becn-nier och uppmana de förwillade att åter intråda i helgedomen och i skället för att ewigt hungra wid encyklopedisters och Populärphilosophers hembakade spis anamma lifsens ewiga bröd och manna? — Hwad Gdfr. widare uttrar om den nya filosofien lönar ej mödan att beswara, likalitet som sladdret om den animala Magnetismen. Gdfr. tillstår att han ej är läkare: Nec. är det ej heller. Men man behöfwer ej känna läkarekonsten, utan blott äga en medelmättig döds sundt wett, för att begripa att denna uppträckt ej är en uppfinning af några „vrande swärmare.“ Hwem wägar då för att ej tala om andra länders magnetiserande Lä-kare falla den aktningwårde man, af sina med-bröder länge högaftad för sin fördomsfria kärlek för wettenskapen, — hwilken genom sina märk-wärdiga rdn i animala Magnetismen hos och al-larmerat oförfändhet och blindheten „en vrande swärmare.“ Har han insvept sig i mysteriernas dunkel: eller har han icke twertom injudit alla, som wisja fatta en egen öfwerlygelse, att förwisja sig om deras werklighet? Hwarför har vår skribent icke begagnat detta tillfälle? Man stige då fram och wise, att Hr Cederschöld är en uppställig bedragare och charlatan: intillbes tige man — så länge det står i hwars och ens eget behag, att lå-ta de omkrifna miraklerna falla sig på näsan.

*) Et Cleri Comitalis Circulaire.

En ibland våra motstridares öbygder är att låsa illa, och ännu förwändare begripa hwad de låsa. Så menar t. ex. vår auktor (sid. 8), att quintessencen af de nyares poetiska teori läge i den satsen: att „poesien är språkets musik.“ Kan då vår skribent ej begripa, att härmed endast poesien form är beskrifwen? Sjelf förelår han den definitionen, att poesien wore fantasiens eller sinn-lighetens philosophi. Wi rekommendera Gdfr. att wäl genomstudera denna hans egna thes — äfwen om det icke wore hans egen. — Har han wäl hunnit fatta rätta meningen af dessa ord, skall mycket, som nu synes honom oredigt, wisja sig i ett klarare ljus. Alla wore också ej, om han bemödade sig att kaffa sig någon preliminär kän-nedom i säderneslandets literatur-historia — så att han t. ex. ej mer inbillar sig att „Swenska Witterheten wid medlet af förre seklet ännu låg i sin linda; eller att Dalin, detta universals- snille för sin tid, war ensam på sin bana, utan efterträdare lifsom han war utan företrädare“ sid. 3 — då Creutz och Gyllenborg och sångarne i Utile Dulci redan i Dalins tid hade gjort uppe- end; — äfwen som om han derjemte i förbigående sökte göra någon bekantkap med andra nationers häf-der, så att Diana-templets upptrännare ej kallades „Herokrates“ utan Herokratius; hwilka kunskaper wid en senare upplaga af Spegeln med fördel kunde begagnas.

Från sid. 17 widtager en Philippik mot Gre-vesmånblen: Billig är wäl Gdfrs harm öfwer dessa skändliga uppträden, men wi inse ej sammanhanget deremellan och den nya Witterheten. Twertom har ju Grevesmånblen — i Swarta Bröderna och annorstädes, — öberopat sig just Leopolds och wä-ra öfreiga elakiske Upplysare såsom sid för sina po-pulära begrepp om prestes och religiositet, men deremot förklarar öppen fejd mot de nya literatör-erne? Gdfr. önskar att högsta Makt en med ett maktspråk skall tyfva munnen på honom (s. 21); så ringa framsteg har i vårt land det sunnda wett- och wördnaden för lagarna gjort att man will stifta lagar för tillfället och personen; lifsom hela detta kabbel på minsta lätt wore farligt för det all-männa lugnet såsom den spökrådada dumbeten skrifer.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 46.

Lördagen den 18 November

1815.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Folkvisor från Forntiden, samlade och utgifne af Er. Gust. Geijer och Arv. Aug. Afzelius. Första Delen. Stockh. 1814. 249 sid. 8:o jemte Företal LXVIII sid. och Musik 31 sid.

(Slut fr. N:o 45.)

Från Konung Magni Ladulås' tid hafwa vi det älfsta dokument, som visar att den egentliga Swenskan ur det gemensamma Norråna ursprunget utvecklats sig. Och kort efter denne Konungs tid torde man få antaga att den egentliga Swenska Romansen börjat. Trotsigen är också den under N:o 27 s. 102 anförda wisan, med titel: Klosterroswet, en af de älfsta. — Den behandlar en händelse, som skolat tilldraga sig med Magni Ladulås' i Kloster insatta dotter Elin; och det är historiskt säkert att denne Konung ägde en dotter benämnd Ellena*), som blef nunna, dock ej i

*) Hon kallas i Historien Michisa och dog som

Breta Kloster (heter på Danska Wisan Brede Kloster), utan i det år S. Clara helgade Fransiskaner Nunneklostret på Norrmalm wid Stockholm. Denna wisa öfverskyttad på Danska är åter ett bevis till de många, att Folkvisorna woro en gemensam egendom för de 3 Nordiska Riken. Med Gustaf I. och Reformationen upphörde den egentliga Riddarwisn, och de senare romantiska folkvisorna äro endast dels härminningar efter de äldre eller också dikter af en annan art, som wäl kan hafwa äfkilliga egna behag, men alldeles icke den gamla Romansens genuina skönhet. Så t. ex. huru olika är icke den här upprägnade yngsta Wisan om Malcom Sinclair (N:o 30 s. 220) med de öfriga! Den har en stor och utmärkt förtjenst af innerlig Swenshet och warm patriotism, men den är diktad i en gifwen politisk och således oro-

Abbedisa i S. Clara Kloster 1339 (Lagerber. II: 641). Den bekanta kopian af hennes Porträt — som skall wara målad 1299 — finnes ännu i S. Clara Kyrkas Sacristia i Stockholm. Det älfsta Monument af Porträtmåning i Sverige.

mantiff äffigt; är uppfyllt med beskrifningar och, att wi så må säga, poesi-påfund, i stället för äfka poesi, och har den herdesiklådning som erinrar om Dalinska maneret, ehuru wäl den i wärde uppväger alla den tidens säkallade Herdeqwäden. — Den äfka Svenska Swenska romansen är, såsom i allmänhet, en mildt elegiff framställning af Riddarnes bedrifter och kärlekshändelser, så att man med skäl kan säga att de måla les hauts faits de la Valeur et les douces occupations de l'amour — som det heter i den Galliske Amadis' romantiska historia. Stundom har dock Riddarwisan, i ett ågonblick af glädigt lynne, på ett eget hänsdrände sätt, parodierat sig self, såsom i den bekanta Wisan om Herr Lager och Herr Jon. Några sådana komiska sänger förekomma icke i denna del; men deremot finnes här en Wisa, der i stället för en Riddare, en Kråmare spelar hufvudrolen, neml. den Sköna Wisan under N:o 18 och titeln Jungfruköp, (s. 92). Den är wisertigen icke urgammal, men i den naiva teckningen af oivanon wid att se främmande framworor, och af de lätteste kråmarnes manér, ligga omifskänneliga spår på att den härleder sig från de tider (mellan 1400 — 1500), då Hansstädernas handlonde med sina waror så flitigt besökte Swenska hamnar.

Wi hafwa tillärit öf dessa anmärkingar och tillägg för att ännu närmare sätta läsarens uppmärksamhet på det herrliga företal, som finnes framför denna samling, hwilket innehåller icke allenast de wigtigaste uppgifter om folkdiktens, utan äfwen de djupaste anmärkingar öfwer Romansens och, i allmänhet, poesiens natur och anda. Och äger denna samling, igenom Hr Geijers åtgärd, således en förtjenst som hwarken de tyska eller danska Wisesamlingarna kunna uppvisa.

I anledning af siffwa wisorna anse wi öf först skyldige, att hemhåra Hr Uzelius de lifligaste tacksägelser för hans samlingsffit och nitiska omsorg, att genom tryck bewora från förgåenhet dessa dyrbara lemningar af forntida Swensk anda och konst. Om man undantager Variantes till Riddar Tynne (sid. 127), som är aftryckt efter en gammal handskrift, och wisan om Fröken Adelin och Hertig Fröjdenborg, N:o 19, sid. 95, om Axel Thordson och Sköna Walborg samt varianten till Konungabarnen s. 106 och den om Malcolm Sinclair, N:o 30, s. 220 med några flera, hwilka äro meddelade efter tryckta exemplar, så äro alla de andra efter traditioner upptecknade. Då dessa traditioner snart horta att förgås ibland allmogen, till hwilken de dragit sig undan för de bildade ständens snåsinliga sdrakt, är detta bemöbände i hög grad berdmwärdt. Wren ganska wigtiga äro här först noggranna jemförelser af äldre handskrifna Wisesamlingar, hwilka ofta meddelade äfkilliga säkrare och bättre läsarter. Af sådana samlingar känner Rec. utom den i företalet, sid. XLIX, omtalade Gyllenmårsiska Wisesboken, som finnes i Upsala Akad. Bibliothek, den samling som förworas å Kongl. NikaBibliotheket i Stockholm i hwilken äfwen finnes ett stort antal gamla Kärlekswisor, (hwilka således motsäga den af Hr Geijer, i företalet sid. XXVII, ytttrade förmodan),¹ och 2:ne å Linköpings Bibliothek förwarade (se Wis. N:o II.), af hwilka Rec. har skäl att att förmoda det den ena, eller Wivallii codex, skall sprida mycket ljus öfwer den äldre Romansen. — Wren äfwen bdr här anmärkas att flera af våra gamla Folkwisor bleswo efter medlet af 1600-talet af trycket utgifne och sedan otaliga gånger omtryckte. Då man behöfwer rådföra ett

sådant tryckt exemplar, är det ganska värtigt att förskaffa sig om möjligt de ästa aftrycken. Man är då säker att hafva texten i dess närmast genuina gestalt. Genom ofta förtvånade eftertryck hafva flera visor, genom nyare i okunnig wälmening anbragta corruptioner, blifwit jemmerligen förfuskade. Ett oöblidit öde har gjort att detta just skulle dröbba den sköna wisan om Axel Thordson och sköna Walborg i denna Samling N:o 25

Axel. Saml.

3 Str.

På gälfvet gånga barnen derwid,
De lekte ---

5 Str.

En lyckan den wille försöra.

20 Str.

Rätt fort han lät sadla gångaren grå,

Sig underlig tankar af hufwudet slå.

28 Str.

Drottningen Malfred tog Walborg med sig.

34 Str.

Urfos det skall du gerna få,
Sjelf skall jag dig det gifwa.

37 Str.

Ute stod fru Helfred hans syster skön,
Som hwilade derwid.

44 Str.

Som någon bäst kunde uttala.

47 Str.

Och eder frouro de båda.

52 Str.

Hören I skön Jungfru fin!

67 Str.

I bedjen Jungfruns Morbröder from!

69 Str.

Det är min bästa begäran.

(s. 148). Den är der införd „efter tryckta exemplar från 1715.“ och bär tybliga spår efter Boktryckarens eller Sätarens finger. Rec. har haft tillfälle att rådsråga ett wida äldre exemplar af denna Wisa tryckt i Linsköping på 1680talet, som finnes i Hr Professorn Dr Zetterströms Samlingar, och wiss här anteckna de skiljaktigheter han funnit mest märkwärdiga:

Zetterstr. Saml.

3 Str.

På Gölfrvet gångar Barnet ther wid
Thet lekte ---

5 Str.

En lyckan dem wille försöra.

20 Str.

Rätt fort han sadlade Gångaren grå,

Sin' underlig tankar af hufwudet slå

28 Str.

Drottning Malfred tog skön Walborg med sig.

34 Str.

Urfos thet skall tu gerna få,
Sjelf will jag dig thet gifwa.

37 Str.

Upp stod fru Helfred hans Syster skön,
Som hwilade sig ther wid.

44 Str.

Som någon bäst kunde uttala.

47 Str.

Och Eden sworo the båda.

52 Str.

Hören I det skön Walborg fin!

67 Str.

I bedjen Jungfruns Morbröder from!

69 Str.

Det är min högsta begäran.

80 Str.
En skänning de utskeswo fort.

84 Str.
Den riddarn rider på högan häst,
Hans tanke så wida omsankar.

85 Str.
Sedan de uti kyrkan gå.

88 Str.
Framträder Swarte Broder Knut.

102 Str.
Men ålfogens brand är hårdare wärk,
Den aldrig brytes försann!

109 Str.
De bjuda å swärd och wäga sitt lif,
Att hjälpa Jungfru så wäna.

118 Str.
Siender du många hafwa kan.

119 Str.
Ja siender du wäl många har.

123 Str.
I träden fram mine sju söners tal!

131 Str.
Wäl baswer jag hast Walborg får.

133 Str.
Det bars öfwer henne en himmel stön,
Dch sattes på hennes stund.

151 Str.
Med jungfrurna till att sofwa.

155 Str.
Jag hellre will hafwa Arel god.

159 Str.
Kungen lät bjuda kring all sin land
De lekte och lärde tillika.

177 Str.
I sägen stön Walborg så mycken god natt!

192 Str.
Eder sin och sin kära wäns själ.

198 Str.
Dock ingen så stön som Walborg får.

80 Str.
En Stänning the utskeswo så fort.

84 Str.
Ehen Riddar han rider på högan häst,
Hans tankar så wida mound wanka.

85 Str.
Sedan the in uti kyrkan gå.

88 Str.
Framträdde strax Swarte Broder Knut.

102 Str.
Men ålfogens Brand är hårdare wärk,
Ebet aldrig slätt brytes försann.

109 Str.
Ebe binda på swärd och wäga theas lif,
Att hjälpa then Jungfru så wäna.

109 Str.
Fränder tu många sinna kan.

119 Str.
Ja Fränder du wäl många har.

123 Str.
I träden fram mine sju söner i tal!

131 Str.
Wäl baswer jag hast stön Walborg får.

133 Str.
— — — — —
Dch sattes på henne stund.

151 Str.
Med jungfrurna sina att sofwa.

155 Str.
Jag will heller hafwa Hr Arel så god.

159 Str.
— — — — —
De lekte (lekman) och lärde tillika.

177 Str.
I sägen stön Walborg tusen god natt!

192 Str.
Eder sin och sin kärstes själ.

198 Str.
Dock ingen så stön som Walborg är.

änteligen bär och anmärkas att Omgwädet: men lyktan wänder sig ofta om, som i Nizel. Saml. blott finnas i första och sista stroferna, finnas i Jetterstr. Ex. utsatt wid alslo. I Nyerups Upplaga af denna wisa går omgwädet ej längre än till 20 Str.)*.

Nåstan alla de här bewarade traditioner äro egentligen från Westergötland, endast några få från Upland och Norrland. Men då dessa Wisor sjungas nästan öfwer hela Sverige och då det således är mer än en blott förmodan, att den ena Wisan skall sjungas i den ena orten mindre corrupt och den andra mer, är det wiseligen oumgångligt att jemföra flera traditioner, för att vinna en någorlunda korrekt text. Af de här och der meddelade varianter kan läsaren göra sig en föreställning om, huru stor afvikelse det understundom råder i en wisa som sjunges i olika orter. Wi Åberopa endast No 15, Den Borrsålda sid. 73, med hwilken den från Småland hämtade varianten, som är upptagen sid. 154, förtjenar att jemföras. Och anledning till flere anmärkingar får den, som haft tillfälle att höra huru denna wisa sjunges i Wikbolandet af Östergötland. Den kommer till det mesta öfwerens med den småländska traditionen, dock med den olikhet, att då den boersålda Jungfrun i Småländska traditionen först påkallar sin systers, sedan sin brors, så sin Mors och fars bistånd, så anropar hon i Wikboländska traditionen, liksom i den Westgötiska, först faderns, så moderns, sist systerns och broderns. Men då hon i Småländska traditionen beder fadern sälja sina gårdar, modern sina gullskrin, systern sina gullkedjor och brodern sina qvarnar, så förestår hon, i

*) Urel Thordson og Skön Dalborg en Norrsk Ballade med anmerk. af R. Nyerup. Kjöbenhavn. 1809,

Wikbolands traditionen, fadern att med ett gullswärd, modern att med en gullring, brodern att med ett gullspjut och systern att med ett gullskrin lösa sig från det hedniska landet. Sådana olikheter skulle twiweleutan kunna träffas wid de flesta af dessa folksånger. Till hwad nytta en sådan uppmärksamhet på olika sångbruk skulle kunna leda, ser man deraf att Utg. sid. 100, i Wisan om Fröken Adelin och Hertig Fröjdenborg, antagit läsårtens: hennes hjerta det sprack hwarwid sid. 102 läses sål. not: „Ordet brast wore utan twiwelet här den rättaste läsning, men som man har på ett dylikt ställe blott funnit i en enda tradition af den Bergtagna“ etc. Hade dock Utg. wetat huru denna wisa sjunges i ColmareLän, hwarest aldrig annat än ordet brast sjunges, skulle han förmodligen icke twefat att upptaga denna läsart. Från dessa orter skulle äfwen melodien till Sabot och Signild, som, enligt orden på 26 musikplanchen, „saknas,“ lätteligen kunna erhållas. Att dock Utg. icke saknat varianter, synes af de korta förespråken till hwarje wisa. Så t. ex. sid. 5, wid wison, om Silkebrand, omtalas „en betydligare förändring“ under namn af Stolts-Hilla som Utg. löst wat meddela under en egen nummer. Detta löfte är dock i närwarande del icke uppfyllt. Denna variant torde kanske upplysa om förra omgwädet eller refrainen: Uti lunden, är det rigtiga, eller om det icke borde förbytas till Uti Lönndom, en läsart som för sig har flera talande stäl, så wäl konstruktionen i denna wisa, som orden i danska wisan: Han gilled Guldborg, det war i lön, (P. Svv 1v: 88).

Utg. har indelat sin Samling i twenne afdelningar. Af några ord i företalet, s. LXV, kan slutas att meningen varit, det första

afdelningen skulle innehålla sådana wisor som wore ren dikt; den andra åter sådana, hvilka ansågos hafwa någon historisk grund. Men man har sedan sunnit huru söga tillfredsställande dessa afdelningsfått äro. Denna senare afdelning innehåller emellertid Wisorna om Habor och Signild, om Axel Thordson och Eldn Walborg, twenne om Klosterroswet, den af Fahlberg öfversatta wisan om Kon. Witger, Götha KämpaWisa om Kong Carl och Herr Peder och den om Malcolm Sinclair. Vi hålla söre, att detta upptagande af de nyaste folksvisor bredwid de äldsta, snarare bör gillas än tadlas. Vi tro neml. icke att ändamålet med en sådan samling som den närwarande, wore att bereda unga fröknar och mamseller någon omwexling wid slaveret, utan att lemna en klar, träffande och äfästlig bild af den omskiftande karakteren i nationens bildning, så widt den genom folksånger uttrar sig. Och hwilken olika anda, hwilka andra åfögter, med ett ord, hwilken annan tid war det icke, då man dikade Habor och Signild och Klosterroswet, än då man skref Konungen och Herr Peder, och Malcolm Sinclair! Den senare är nu, som redan nämnt är, ingen romans och i den om Konungen och Hr Peder ser man ljuwligen folkromansens totala sörfall. Alle är i den sökt effekt; hela den gamla betydningfulla drag en är icke annat än ett, enligt föresars utifrån läsnadt och med Koningslöds prunk etaleradt manér, så att det för Dalin ej behöfdes mera, än att använda det på lägre och oheligare ämnen för att få sin parodi sårdig: man jemföre t. ex. denna wisa med den Dalinska om Hr Henrik och Urwed, hwilkas resa stannade i Putten! Ätt annars detta folkromansens sörfall tidigt började efter R-formations-tiden, utwisar äfwen denna samling, ge-

nom den i Bihänget till Andra Afdeln. s. 245 meddelade Wisan om Stångebro Slag. Här röjer sig redan en uppenbar, jagt efter det målande och betydningfulla.

Då dessa äldriga minnen äfwen innehålla så dyrbara bidrag till Språkets historia, hafwa de senaste Danske Utgifwarne sörwärswar sig en stor sörtjenst genom de sakrika och wäl utarbetade Ordregister de bifogat till sin Wisesamling. Om denna sörtjenst hafwa beslagligen svenske Utgifwarne icke welat tästas; kanske få wi wänta det på engång i sista delen. Wäl meddelas i denna första del här och der några korta ordförklaringsor, men de äro nog sparsamma. Så t. ex. sid. 11 läsa wi: „Göres dig mod: är du bedröswad.“ Icke så egentligt, utan „är du tankfull, är du oense inom dig sjelf?“ Derför läsa wi i en Dansk wisa: „Saa mangfold war hendes moed, d. å. så mångfaldiga wore hennes tankar: och i en gammal swensk: I waren wäl mod, d. å. I hysen intet twiswel, ingen miseröstan. — Sid. 48. „Twinne är ett provinord och betyder garn.“ Rigtigt men hwarför? Jo radix är verbum twinna, (hopsuo trädar), hwarigenom garn sörest uppkommer. Sid. 219. „Rida till Tuna och lära weta hut, är ett gammalt Swenskt ordspråk. Om gamla ordet Tuna bland sina många bemärkelser äfwen har den af Stad, så är anledningen till ordspråket gifwen.“ Detta behöfs ej ty Tuna betyder Konunga-, Furst- eller Herreborg. Derför Sigguna, Siggeborg, Biskopstuna. Sid. 67, läses i en not, under No 12, Herr Holkin och litan Kjerstin, sölj. ord: „Sölsb. bodd, som i de gamla wisor sörefkommer, är troligen ett gammalt ord och torde råitast utbyras mot sölsbodd.“ — Här må dock aldrig bli fråga om något utbyte. Detta har Utg. insett sid.

147, der det i en not heter: „Sällsödd: sammandrogit af Sölskonad: inlagd med siffwer — af ordet bona.“ — S. s. läsa wi: „Wif förekommer ofta i de gamla wiforna och synes betyda: Brud, Trolofwad Wd eller och blott ogift qwinna.“ Ordet Wif är uppenbart desamma som det tyska Weib o. s. w.

Då man till och med förstås här söker ett M-gifter eller en Innehålls-förteckning öfwer Wisorna, är det mindre underligt att man merendels om dem förstås söker några historiska upplysningar eller undersökningar. Då ett konstverk, såsom dessa Wisor, är produkt af ett långt, herrligt, bedriftrikt men sig nästan omedwetat lif, så har det enskilda konstverket icke fullkomlig halt eller betydelse utan i samband med alla de öfriga, hvilka inbördes begränsa, föränleda, utveckla och fördjupa hwarandra. För att med exempel tyda hwad wi mene, hänwisa wi till Wisan om Riddar Tynne. Hr G. har redan i föret. s. xxxiv, gjort läsaren uppmärksam derpå att Riddaren försättes i gemenskap med Bernska kämpar. Men en annan lika märkvärdig omständighet, för att här omtalas, är, att Iseland eller Jsenland, (Eisenland*) är underbart inwäldt nästan i alla romantiska Sagogor från medeltiden. Sådana länkar, hwar med den ena wisan slutar sig till den andra, eller till någon förtre sagescyclus finnas omedelsagligen i alla, och wiserligen skulle det löna mödan att efterspana dem. Wisor na dikta ej

*) Man får icke anse detta land för det Nordiska Iseland. Detta är en ö, men det romantiska Iseland är icke det, emedan Riddarne rida dit. Wifwen styres detta Iseland af Konungar och så skunnig war ingen Skandinaw att han satte Konungar på ön Island.

blott om dessa hälfter af ringar, som af sig sjelfwa flöta tillsammans: de äro sjelfwa sådana, blott samlaren wet att uppsöka de rätta hälfterna och närma dem till hwarandra. Inledningens till Sinclair's wisa, (sid. 220) är anmärkningsvärd för de gifningar om Wisans författare hwilka här uppställas. Dock äro dessa gifningar icke utförda, ej eller några egentliga skal för dem uppgifna. Då man känner Wdels något öfwerlastade beskrifwans de manér, som också i denna wisa igenfinnes, så tyckes angifwelsen att han wore wisans författare icke synas utan grund. Men detta manér war äfwen Odels, och när man läser dessa båda verser om Sverige:

„Hon klär sig som en karl med hatt,
Och lider ingen mössa.“

och erinrar sig att Odel war en gansta ifrig anhängare af Hattpartiet, så gifwer detta, sammanlagdt med den omständigheten, att ett concepit till Wisan sunnits bland Odels efterlemnade papper, skällig anledning att antaga Odel såsom den rätte författaren. Man kan icke undgå att nämna, det Utg:s åtgärder ej varit öfwerallt lika noggranna. Så t. ex. har han wänligen öfwer hwarje wisa, med ett Nummer utmärkt dess ordning i samlingen, men hwarken Skön Anna — som är den 5te — eller Pröfningen — som är den 8de — hafwa dessa Numror. För att utmärka wid hwilka ställen Utg. will att hans noter stola läsas, besenar han sig såsom tecken dels af bokstäfwer dels af asteriskter. Underfundom förwexlar han likwäl dessa tecken (sid. 70, 116). Underfundom träffar man not-tecken i texten, utan att deremot några noter swara (sid. 19—237), eller också finner man noter under wiforna, utan att något tecken i texten anwisar den plats dit de

böda (sid. 31, 102, 147). Då man gerna vill, att det man älskar i möstligaste fullkomlighet skall visa sig i det allmänna, har Rec. med dessa anmärkningar blott velat uppmäna Utg. att i det följande försära med mera uppmärksamhet. Vigtigare är väl den anmärkning man kan göra mot de moderna öfverskrifter, hvarmed några visor i denna samling blifwit utstyrde. Sådana abstrakta benämningar som Pröfningen (N:o 8) och Sorgens magt (N:o 6) m. fl. sticka för mycket af mot förnandan. De handlande personerna eller ock handlingen sjelf gaf den gamla Folkvisan sitt namn, och genom det bibehöll den sig lättare i minnet hos Fornålderns folk, som älskade beständ handling och hatade oberständigt tal.

Slutligen böda vi nämna det stora värde denna samling derigenom vunnit, att melodien till hvars visa är bifogad. Denna förtjenst tillhör Hr HofKapellmästaren Häffner, hvars djupa och säkra kunskap i den gamla Musiken ej behöfver något nytt vittnesord. För att gifva en vink om det förtjenstfulla i detta företags vill Rec. anföra den ärlige Peder Syvs utlåtande öfver de gamla visornas melodier: Der ere mange yndelige Melodier, hvormed de gamle Viser synges, og vel saa behagelige, som en Deel af de nye og saa afholdene Franske; enddog de, som en Job andet af vort eget, loves ey deert af mange. — Ja disse Melodier ere og saa soede og velklingende, at mange af vore Psalmer og end de bestlydende, synges efter deres Toner. Ett omdöme, i hvilket säkert de flesta Musikkännare skola instämma. Rec. kan ej underlåta att nämna att då det i inledningen till Hertig Fröjdenborg, s. 95, säges, att 2ne

olika melodier skola meddelas, träffas då den musikaliska afdelningen öppnas, blott en och det den modernaste.

Sedan Rec. hade slutat denna uppsats, har under hans ögon kommit en i Danmark särskilt af trycker utgifwen skrift öfver detta arbete, under titel: Kort Udsigt over de af N. N. Afzelius og L. G. Geijer udgivne Svenske Viser fra Middelalderen med Henvisning til de til dem modsvarende danske. Af R. Nyerup. Kiöbenh. 1815. 26 sid. 8:o. Den öfver anledning till en intressant sammanknäkning med de danska. „Af de 28 (som i denna Samling befinnas) — heter det — Haves næsten to Trebiedele i Danskens deels Ord for Os overensstemmende, deels mere eller mindre fra hinanden i Biotomstaendigheder afvigende. Neppe skal denne mærkelige Identitet forklares deraf, som vare de Oversættelser fra det ene Sprog i det andet. Deres Hiem maa ikke søges i nogen enkelt Provinds, men hele Skandinavien er deres Bugge; og deres Herkomst strekker sig saa langt tilbage i Fortiden, at Dialektforskjellen ikke var saa stor imellem Landene, som den blev efter Unionen.“ — Måtkvårdig är öfver den „Forskjel, at i staendfor man i det danske Sjoelund har en Havmand der Stopped hennes Deren og stopped hennes Mund, Og foerte henne ned paa Havens Bund! har man i det bergagtige Klippeland Overrig en Bergakung, som

drog läsen isrä,
Så bar han den bruden i silkesfängen blå.“
Sid. 11 rättas ett i anm. till N:o 17 begånget mistag, der det uppgifwes att Hr Rask sjelf varit på Färö och der hört visan sjungas.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 47.

Lördagen den 25 November

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förslag till förbättrade Korfsånger. Till Kongl. Maj: i underdånighet uppgifvet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sid. 8 o.
(Slut fr. N:o 41).

N:o 401, Prudentii herrliga hymn Jam moesta quiesce querela &c. har så wäl af Dr Wallin som af Hr Hedborn, så lyckligt och intagande blifwit tolkad, att Comiteen förmodligen twokat i walet mellan dessa båda sköna öfversättningar. Den har dersöre utwalt den kanske icke fulle lyckliga urwägen, att upptaga wiså strofer ur den ena och wiså ur den andra öfversättningen. Deriges nom har händt att den här aftryckta, wisers ligen dock i alla fall sköna Sång kommit att sakna enhet i tonen. Hr Dr Wallin har neml. trognare öfversatt den latinska texten, Hr Hedborn åter med mera frihet behandlat den. Metern i denna sång är, i likstämmighet med den gamla melodien daktylisk.

N:o 402 är alldeles ny och af medelmätigt förtjenst. Gamla Psalmen, ehuru ofem, är wida mer andertil och ryckes hafwa förjettat en förbättring. Afwen metern har undergått en betydlig förändring. Rec. anför de begge första verserna till en sammanlikning:
Sl. Vi.

I stoft och sand, den swarta mull,
Din lekamen är införd och slagen omkull,
Mitt sten är platt förwunnit:
Af jord och stoft jag skapad war,
Jag det så litet i hjertat bar.
Mitt timmeliga lif är öfwerwunnet.

Mitt hus är mörkt, min sång är trång,
Eja, hwad öddan han är gynn!
Rätt som en flugge alle mine dagar de fara,
Som jag i denne werlden månde wara:
Dock är min glädje, att jag skall uppstå igen,
Och lefwa med Christo, Guds Faders Son.

Nya Ps.

Kommer till en Fader åter,
Kommer, men Förs barn! till mig;
Lalar Herren Gud, och låter
Erbita barnen hwila sig
Efter mödder, qwal och strid,

Väntar och en salig frid
Hos vår Gud i ewig timma.

Den som Herrans nåd ej kändrat,
Men i skilhet födt sitt kall
Fruktat Gud och redligt wandrat,
Han till friden komma skall.
Efter mddor, qwal m. m.

I Gt. Ps. begynner det följande N:o den nya afdeln. om Yttersta Dommen. I denna Samling är till BegravningsPsalmerna i frågawarande N:o 403 tillagd. Betraktade såsom ett werldsligt poem, t. ex. såsom en reflekterande Ode, är detta stycke af en sann förjens; men dess anda och merer äro fördfrikt nog opsalmiska. I allmänhet öfwerfess alltför ofta skillnaden mellan den andeliga och werldsliga sången. Den består icke, som så många inbillar sig, deri, att i Odet råder en högre och öfweriore poetisk flykt, hwaremot den senare skall mer närma sig till profan. Utan en Psalm är då icke en psalm när den sänar sina bilder, uttryck och anda ur någon annan källa, wore den än det tåraste förstånd eller den skönaste fantasi, än Bibeln och Jesu evangelium: eller med ett ord, när den, liksom denna, kan sjungas af hwilka trosförwandter som helst.

N:o 404 är en, i det hela, lycklig omskrifning af den gamla Psalmen. Första versen har dock minst tillfredsställelse. Med skäl är i följande N:o den gamla kraslösa och 14 strofer långa psalmen förkastad. Den nya är wacker, huru här och der ej alldeles tadelfri. Böjnan lyder:

Wak upp och till en Gader kom,
Som är i nåd dig kallar:

af öfwerkristen, Yttersta Dommen, skulle man låta tro att med denna uppmaning äfstadades uppståndelsen på yttersta dagen. Men af de följande raderna:

O findare! till Gud wänd om,
Fören domsbasunen skallar,

tyckes som frågan wore om den andliga uppståndelsen eller nya födelser. En sådan twetydighet borde kånhandas undwiskas. Twunget är wäl i 4 str. att röstet till de onda ser. Den femte lyder:

Wak upp ur dwalan, christendom!

Står upp, I syndens trålar.

Ordet christendom står här wist icke på sitt råtra ställe. Ty äro christendom och syndens trålar onttheser, så böra de ej på lika sätt uppmanas. Synonymet, så att till Christendom selades ett epitet t. ex. insöfda, syndiga e. n. d., kunna de åter icke wara, utan allt för stor hårdhet.

N:o 406, också en omarbening, stundom lyckad, stundom icke. I str. G. Ps.

Hwad min själ och krop förswagar

Är en fruktan för din lag,

Den jag tidt har öfwertrådt

Upplyst och mitt syndamått;

N. Ps. . . . kropp och själ . . .

Den jag på så många sätt,

Tidt och ofta öfwertrådt.

Reformationsren har welat undwika ordet tidt ensamt, men hans vers bief derigenom mycket sämre. G. Ps. fortfar:

Ty wäl Satan nu mig stjelpa.

Den nya Psalmen har åter denna läsart:

Nu förtwiflan wäl mig stjelpa.

N:o ogillar på det högsta denna förändring. Här är icke fråga om att ingå i en theologisk filosofisk undersökning om den Ondas Andens individuella existens; utan om den sanningen, att en christlig författare ej har rätt att efter sitt godtycke tyda och bortwända Skriftens uppenbarade ord. Deremot äro den 6te och 7de str. i omarbeningen:

„Trödt jag pligtens kraf fullgjorde,
Laster lärde jag med sit;

Hvar jag werldens larm försporde,
Gerna kastade jag dit,
Herrans ord har jag försmått,
I hans hus med oinse gått.
Därars sällskap, ro och löje
Hafwa givet mig mera nöje."

„Synd på synd jag vågat hupa,
Grott på brott, o Gud! för dig.
I min nöd jag ville ropat:
Berg och högar skolen mig!
We mig blinde syndaträl,
Som har så förfäddat min själ!
Dödens hot min ängest väcker,
Domen, domen mig förskräcker."

wida lyckligare än te båda motsvarande gamla:

Dygder har jag platt försummat,
Laster har jag lärt med lit:
Har jag något ondt förnummit,
Har jag gerna kastat hit.
Herrans ord har jag försmått,
I hans hus owilligt gått;
Men ondt sällskap hållt behagat,
Och allt godt ur hogen slaget."

„Stygge laster, synder lede,
Hafwa förde mig i then nöd:
Förde mig i Guds straff och weede,
Att jag fruktat ewig dö. .
Ach! jag blinde syndaträl,
Som så har förfäddat min själ.
Domen, domen mig förskräcker,
Och helvetets ängst uppväcker." --

En omarbetning af 9. Ps. N:o 407.
Börjar afdelningen Om den ofaliga Ewig-
heten. Strofer ur båda den motsvarande
de gamla psalmen och ur N:o 409 ä-
ro i omarbetningen kastade om hwarandra.
Utom den ordan, som derigenom uppkom-
mit, hafwa ärfvliga af dessa förändrade
ställen, wiste inwenning derwid wunnit.
S. ex. de 2ne sista verserna af 2a strofen:

„Men ewig dö, i plågor utan tal
Besändigt när, att föda nya qual."
Äro nästan galimathi, som i sig lünebår pre-
sentionen att wora äfwermåttan stark och kraf-
tig. Men styrkan finnes i de enkelt nature-
liga och dock så poetiska verserna i gamla
sången:

„Men wändan geom, som ewigheten bår,
Till ewig tid förlofning aldrig ger." --

Den 7de str.:

„Du sjelf, du sjelf bestämmer dina döden (?):
Säg, wandrar du till lifwet eller döden? --
För sent, för sent den frågan göres dig,
När dö och lif för ewigt ställa sig;" --

är en mycket ofwifkande, men derföre icke lyck-
ligare förändring af 3e str. i N:o 409.

„När nådens tid en gång är platt förswunnen,
Och tu wid lif ej mera warder sunnen,
Så är förfent, när himlens dö är stängd
Till ewig tid: o mer än saelig längd!" --

Samma anmärkning kan äfwen göras i of-
seende på 11 str.:

„Låt werldens lust, pragt, högsfärd, rikdoms
håfwor,
Makt, ära, gunst och lyckans falska gåfwor
Ej dära dig! Det hopp, till dem du satt,
Förbyter sig uti en ewig natt."

som desutom säger någonting helt annat än
den motsvarande 11te str. ur N:o 407.

„Låt werldens lust, pragt, högsfärd, rikdoms
håfwor,
Makt, ära, gunst och swiflig lyckas gåfwor
Ej blinda dig, at ewighetens natt
Med sorg och we till ej omgifwer platt." --

Med förwåning har Rec. här saknat den rys-
ligt sublimes strofen i 9. Ps.:

Om nu det qual, som de förddmde lida,
På så mång är till ända skulle Frida
Som skjenor finn's på himlarunden klar,
Som löf och gräs på jorden warit har:

(Så wore dem en ljustig tröst förbanden m.m.)

Drag af egen sann poetisk skönhet vill dock
Rec. icke fränkänna den nya sången.

N:o 408 är en i allmänhet icke olycklig
omarbetning af samma N:o i g. Pfb —
Det enda wid den som Rec. trott sig hafwa
fog att anmärka, är följ. — Det är sant,
att Surverserna af 1a str. i gamla Psalmen:

„Hans samwet så wiss wittne bär,
Och honom föreställer,
Att han i synd hårdt snärder är,
Til afgrund honom faller.“

Hafwa icke full, ren och tydlig grammatikalisk
halt, men i de nya deremot:

„Han domen i sitt hjerta hör,
Och samwetet, som wäckes,
Förnämmer att det matz ej döer,
Och att des eld ej släckes.“

wet man icke säkert om marken och elden skall
höra till domen eller till samwetet. Antages
det förre, så påfar icke bilden om Marken;
antages det senare, åter icke den om elden.
— Hwilen är bilden i början af 2a str. i gamla
Psalmen:

„Hit trådet ändtlig faller nid,
Eder ligger thet och blifwer.“

wida beständare och egentligare lämpad till
det nu i fråga warande gifna fall, än i de
båda nya verserna:

„Det fällda trådet's stam ej mer
Kan blad och grenar nära.“

I den gamla sången säges att på den plats
trådet faller, blir det liggande, utan att, af
egen kraft, kunna flyta sig derifrån; så kan
den i helwetet stupade människan icke hjälpa
sig derifrån. I den nya åter, att sedan
trådet är afbugget, kan det ej mera fluta nå-
gra blad, som åter i prosaiskt språk öfversatt
egentligen skulle wilja säga att sedan men-
skan är dödd, kan hon icke widare tillwära i
fullkomlighet.

N:o 409, är nu, och upprigtigt sagdt,
hwarken rätt bra eller rätt dålig. Uttrycket
är ofia oegentligt, hwarigenom idén förswagas,
t. ex. i Surverserna af 2a str.:

„O! plågor utan tal!
Du ej förtåras hinner
Af ewigt nya qual!“

Ihinnerhet förder detta wid den högst lyckliga
tanka, som dock matt och dunkelt framställles i
Surverserna af 4de str.:

„Det oreña begär,
Som här ej kunde släckas,
Skall ewigt tåra der.“

Hwilka verser desutom beswåras af det falske
accentuerade ordet oreña, som — o — i
st. s. — o .

Den motsvarande gl. Psalmen, — af Lu-
cidor, — har så många drag af söt-
het, innerlig och christelig anda, att en Förfat-
tares åtgärd här förnämligast borde ähwa, att
att sprida mera jemnhet öfwer det hela, och
gifwa de mera marra uttrycken en eldigare
och mera symmetrisk colorit. Ty ogera wille
man i den nya psalmboken sakna så herr-
liga strofer, som dessa:

Hwad är ditt lif? en sömn, som snart för-
svinner?
Hwad är din lust? en ström, som snart bort-
rinner?
Hwad dåglighet? en färgad maskesäck.
Hwad gods och guld? en glittrand' muss
och tråsk.

Hwad adlig ått? ett ord, som hastigt nämnes.
Hwad styrka? swaghet, som i grafwen lemnas.
Hwad högwis konst? ett tacklösst huswudbrott.
Hwad nit och str? beswår för spe och spott.

Hwad salighet? en förjd förutan ända.
Hwad himmelen? en bann, dit' os bår lända.
Hwad Gud? allt godt, all glädje, tröst och nåd.
Hwad samwetsro? ett dagligt gästgödd.

Hwad ewighet? en tid förutan tider.

Hvad helwete? en eld, hwar själen lider.
Hvad verdens gunst? en byggning satt på sand.
Hvad satan? ack! wår grymme afundsmån.

Afbeskrifningen Om det ewiga Lifwet
börjas i g. Pi. med en lång 17strofig Psalm,
under N:o 410, som af den under samma
N:o i Kal. Comiténs förslag upptagne mors-
swaras med samma versifikation och nära öf-
werensstämmelse mellan den gamla sångens 1a
och 3e str. med den nyas 1a och 2a strofer.
Föröfrigt har den nya i 6 strofer affattade
sången med den gamla blott en ungesårlig
likhet i anseende på innehålllet och i metrikt
afseende den olikhet, att den wid början af
hwarje strof liksom wid slutet har en be-
stämd och stående refrain. Men sådan den
nya sången nu är, kan den, för sig sjelf be-
traktad, kallas en med sin Gud försonad
Christus innerliga och warmt uttryckta Hal-
seluja öfwer den salighet, som Fälsaren ho-
nom, i sin Faders sköt, bärde. Endast i tech-
niskt afseende må anmärkas, att i första stro-
fen lägges den pauserande tonvigten, orätt på
sista stafwelsen i ordet anfigte.

N:o 411 har samma versifikation, och i
anseende till första och sista strofen ungesår
samma innehåll som den gamla Psalmen under
detta N:o. Likfå är 10de str. i den nya, en
omarberning af 2a str. i den gamla sången.
Wellerid har den senare 15 strofer, den för-
ra åter blott tio, och toral innehålllet är icke
mera lika. I den gamla sången har den för-
fattarinnan, den exalterade Elsa Andersdot-
ter, lifligt swärmande, fast med nog sinliga
bilder målat den fröjd som hennes hänrödda
själ redan anande njöt i himmelen. I den
nya åter träffar man egentligen icke annat
än äfkilliga betraktelser öfwer de jordiska tins-
gens fåsångligheter, och, till contrast, öfwen
hår och der några ord om den salighet man i

Jesu wunnit. Af detta lærer läsaren på förs-
hand kunna inhämta, att, oaktade försenske-
na af en mera fulländad och korrekt teknik,
den nya Sången såsom Psalm, såsom en guds-
lig och gudlikswad wisa, skall stå länge efter
den gamla. Detta är också lätt föliden af
omarbetningar. Förändraren går aldrig till
sitt werk med samma inspiration och värma
som den äkta författaren. Här har dock den
olyckan tillkommit, att närwarande sång, i sin
ursprunglighet den innerliga känslans glöddan-
de produkt, fallit i händerna på en nog kall
och andels förbättrare. Så begynner den nya
med en pleonasm, som ej finnes i originalet:

„O Gud! jag fröjdas: min anda och själ
Sig gläder.“

Bland plattheter, hwarast denna sång öfwers-
löddar, anföra wi några prof:

„Wet arf är säkert, ty Jesus åt mig
Det wunnit.“

Det står mig tillhanda.“

I 3e strofen:

„Då blifwer jag stilla;
Gud will mig ej illa.“

I 6te strofen:

„Mea när mitt elände
Jag grundligen (!) kände.“

I 7de strofen:

„Af allt har synden wäl plågat mig mest
Och möddat.“

I 8de strofen:

„Mot satans anlopp (?) mig Jesus så wäl
Betäcker.“ o. s. w.

Och denna anstrykning af platthet, som be-
swäras hela Psalmen, beröswar de ur Wis-
hela hämtade bilder, t. ex. denna i 8de str.:

„Han lär mig att waka,
Att werlden försaka,

Att flynda ur Sodom, och ej se tillbaka
I skotten.“

all kraft och lärna; ty man twelar om de äro
ärligt och upprigtigt menade. Det förstås att

en psalm i denna smak ej kan umbära sina
öden; också heter det:

„Då aftas ej ödden,
Då fruktas ej öden (?).“

N:o 412 är ny. (Den motsvarande har
31 strofer!) Den har väl icke Hymnens hög-
tidliga flygt, men den stilla andaktens inner-
lighet och den äkta poesins lif och värma.
Såsom exempel vill Rec. anföra de båda si-
sta stroferna af denna utmärkte vackra Psalm:

„O sorgerna och ödden
Ej hitta denna stråt,
Och icke mer skall döden
De goda vilja åt.
Ej synden skall besmitta,
Ej oron skall bebo
Det rike de besitta
I helighet och ro.“

„O klarhet, som fördrifver;
All tidens dunkelhet!
O herrlighet som blifver
Min lott i ewighet:
Der alla tungor böja
Allsångens lof och pris,
Och alla hjertan röja,
Att Gud är god och vis.“

Under N:o 413 slutar Wälsignelsen,
nästan alldeles oförändrad ur gamla Psalms-
boken aftryckt, denna ProfPsalmbok.

Intagen af ett varmt och ointresserat
nit för den heliga saken: Swenska Försam-
lingens framtida uppbyggelse, har Rec. en-
ligt sina åsikter och så länge hans förmåga
sträckt sig, icke efterkomma Kgl. PsalmComit-
téens ädla och högtidliga uppmaning att grans-
ka des arbete, och då wi nu fullbordat
denna granskning, lemna wi den till de
sakkunniges bepröfwande, trygga i medvetan-
det af våra goda och varildsa affigter. — Vi
vågar icke hoppas att i alle hastva träffot
sanningen: när man har 413 särskilda poe-

mer att karakterisera och bedömma, är det
förlätligt, om uppmärksamheten någonsång
tröttnar, om ett och annat fel stundom und-
faller, eller om evertom medelmåttan, som
kanhända förtjente en blidare uppmuntran,
stundom blifwit nedföt bland dåligheten. Re-
sultatet af denna granskning blir väl den,
att detta arbete, i sitt närwarande stic, icke är
sådant att wi skulle vilja föreslå det till ett
auktoriserad conon för vår församlings sänge-
andakt. Likväl har det wist icke undflytt
läsarens uppmärksamhet i hvilken stor för-
bindelse wi stå, och hvilken hög grad af tack-
samhet wi äro skyldige den Kgl. Comitén för
det myckna omisfälligen förträffliga, som den
i detta arbete framlagt för allmänheten; äf-
wen som den anda, som lefwer i dessa sänger,
går hwar och en förwigad, att då Kgl. Co-
mitéen ännu engång med pröfwande hand
genomgår denna samling, för att bereda en
någorunda sennhet mellan alla här upptag-
na psalmer, skall det ewigwelsuran lyckas
henne att stänka Swenska kyrkan en Psalmbok,
der som wida öfwerträffar alla våra andra
lutheriska trosförwandrer.

Då Rec. icke annorlunda kunnat anse
förslaget till en ny Psalmbok än som en na-
tional-angelägenhet, har han ansett för sin
pligt, att genomgå den stycke för stycke. Men
för att icke gifwa sin Recenssion en alltför stor
med des rum i en tidning, oförenlig widlöfs-
tighet, har han sållan i detalj haft utrymme
att utveckla sina omdömen. Den som dock
skulle wara intresserad att lära känna de
grunder, på hvilka Rec. bygt dessa omdömen,
finner dem antodda dels i Polysem Fe
Saml. N:o 11 och 12, och i Swensk Lite-
raturTidning, för år 1813, sid. 504 o. 600,
i anledning af Sanger till Guds och Jes-
su Christi förherrligande af J. S. Tho-

måns. Ty enligt vårt begrepp är en psalm det af Christendomens sanningar genomträngda, innerligt rörda hjertats poetiska utgjutelse till lof, tack eller bön för Verldens och Församlingens Skapare, Väldigare och Uppehållare. Af detta följer, att den sång, i hvilken ingen kristelig andakt friskt, rent, kraftigt och ofkonstladt lefwer och verkor, är ingen Psalm. Men å andra sidan åter då hvarje Psalm är ett poem, är tydligt att den för att godkännas, måste fullgöra alla dit hörande tekniska fordringar. Om dessa tvänne hufvudsaker iakttagas, förmodar Rec. att Psalmens allmänbegriplighet äfwen skall vara gifwen; ty religiös och poetisk känsla har en mild Försyn utflitat till sina barn, utan afseende på följagthet i stånd, bildning och villkor. Om det här och der finnas så olyckligt förvända naturer att de sakna sinne såväl för religion som poesi, så är det gifvet att Psalmen i samma mån den är förträfflig, i deras hjerta och själ skall finna ett mattare echo; men för sådana bedröfliga undantag skrivas inga Psalmer, och af dem väntas ej den gudlifwade Skalden sin belöning.

Slutligen wille Rec. gerna sätta Kgl. Comiteens uppmärksamhet på en mängd åldre, nu mera temmeligen allmänt förglömda andeliga Sånger på vårt språk, dels stundom tryckte i form af wanliga Folkwisor dels lefwande blott här och der ännu i traditionen, dels förwarade bland åtskilliga wisesamlingar i ett och annat af de allmänna bibliotekerna. Åtskilliga af dessa, bland hvilka flera längesedan sammanvärt med de gamla folkmelodierna, förtjente måhända en närmare pröfning. Men hvad dock Rec. (om honom tillätes att tolka den gudaktiga och förståndigare allmänhetens önskingar) framdrö, allt innesluter i Comiteens synnerliga omsorg, är den sorgfälligaste omwårdnad om de gamla Choralerna, så att deras genuina sublima ensfald, på intet sätt genom något musikaltiskt moderniserande, måtte förderwas. Och dersöre upprepar Rec. ännu engång denna sin innerliga önskan, att, liksom Comiteen till allmänhetens granskning framlagt sina Psalmprof, den äfwen wille utgifwa prof, huru mycket till dessa sånger blifwit lämpad!

S m å r r e S k r i f t e r.

Olle Wädeborns Förtwiflan. Komedi i en Akt med Sång. Efter Tyttan. Musikken af Dr Fischer. Stockholm 1815. 38 sid. 8:o.

Man klagat här öfwer Religionens, Konstens, Fosterlandskärlighets och Sedernas förfall, och tvekes vara blind för en af de största grunderna dertill: en förnedrad och usel Skådeplats. Man samlas ej inom den för att lyftas ur alldagligbeten till en idealiserad werld, för att, genom insugandet af heroismens anda, förbättras och förädlas för nutningen af ett högre lif. Man går dit för att ombyta tidsfördrif, för att fylla en

beswärlig stund och för att få skratta eller jäsya åt något, som icke engång äger förtjensten af en nåw putslustighet. Swenska Theatern svarar också så ganska wäl till denna oberydliga fordean och lyfvelätter sig icke med annat än det som fullkomligt är tjenligt till detta ändamål. Likwäl har, till notionens ära, denna misere länge nog varit ett temligen allmänt ämne för barn och bedröfwelse, hwarpå TheaterDirektionen så mycket mindre tyckes göra afseende, som den, för att på ett rentaf himmelfriande sätt kunna spela öppen misere, lätt uppdrä ifråganvarande komedi.

Kändkom, s. d. gårdsfogde, beskrifwes som en

ganfka hård och obarmhertig menniska. Likväl drifwer hans dräng, Olle Nödbom, uppenbart gäck med honom i första och i alla de scener der de råkas. Sedan denna rolige scen slutat, kommer Olles mor Greta, piga hos Knödbom, med ett bref, hwarefter han stiekar Greta efter Stina, Kammarjungfru hos Knödboms broresdotter Lovisa och låter Olle gå att spanna för schåsen. Knödbom ensam, uttrycker sin affigt att gifva Lovisa med en wid namn Åkerberg, som sökte en gärdesfogdes sökska och till hwilken han, genom brefswelet binden, kyndat, sedan han med påfristen för gäst sökt sköda sina winbuteljer för Olles tillarepp, och sedan han förmanat Olle, Stina och Greta att stå da, makta mamsell och porten. För effektens skull sker förmaningen på musik. Knödbom och Stina gå, Olle och Greta stanna. En gosse kommer och låter weta i en Aria att en herre kulltar på porten. Greta går med gossen för att se hwem den kulltande herrn är. Emellertid städar Nödbom rummet, släpper ut en „Kanalje“ sägel, slår sönder tallriekar, och när sägeln skänd flyger ut genom sönnkret, springer Nödbom efter att ta fatt honom. Lovisa kommer och berättar att hon hört unga Adolfs Wärgrens röst utanför sitt sönnstet; fruktar sin farbrors ankomst och går. Adolfs och Greta komma i prat om att han ej får gå in — han stiekar bort Greta i ett ärende åt Knödbom; begge gå, sedan Adolfs fått portnyckeln att låsa igen efter Greta. Stina kommer; strax derefter Adolfs, hwilken han vill hindra att gå till Mamsell, bewets dock slutligen och Mamsell kommer under utrop: „Å, är det ni,“ (s. 18), och stiekar Stina efter sin nåsduk. Adolfs berättar då att man vill gifva Lovisa med Åkerberg, ber henne följa honom till hans far, som vill hjälpa dem blott han får höra ur hennes egen mun „om hon vill bli hans dotter.“ Stina kommer och märker först nu de under hela tiden på gosswelet liggande postlinsbitarne, ser att sägeln är borta och stiekas af Lovisa att ta rätt på honom. Adolfs får Lovisa med sig genom en duett, underhödd „af honom sjelf och hennes hjerta“ (s. 20) De gå. Olle kommer och jemmar sig.

Stina söker mamsell för gäst; går och lemnar Olle i qual. Han finner dock buteljerna „bleka men delikata;“ super sig full, får se lappen med påfristen för gäst, men dricker ändå, när Stina återkommer. Greta och Stina bära ut winet. Olle faller under bordet, Knödbom kommer och swär öfwer att han blifwit narrad af ett falskt bref. Får se den öppna burea, postlinsbitarne m. m., ropar Olle, hwilken slår ifyllt bordet och framkommer; bekänner att fatten gäst sägeln, hunden tagit fatten och att han sjelf slagit ihjäl hunden. Då säger Knödbom: „Jag kan inte hålla mig längre.“ (s. 30); emellertid märker man icke annat, än att han håller sig. Gossen lofwar i en Aria att främja Nödbom, men berättar strax efter, att det han druckit ej war sörgist utan hans morgonwin. I skället för att bli skräm, blir Olle så glad att han slår sönder en mjölkkruka, som Greta inurit för att släcka werkan af giset. Husbond blir icke ond deröfwer, utan talar twertom mindre om skred och hänga. Nu berättar Stina att Mamsell är borta. Strax kommer Adolfs och säger sig ej wilja äga Lovisa utom Knödboms samtycke. Då uppträder Fadren Wärgren med Lovisa, lofwar ersätta fattor, hundar m. m. Knödbom bewets, förenar de älskande, och stänker, på Wärgrens förbön, generalpardon åt husfolket; och så slutas hela spektet med en finale om „troggad sällhet“ och „Glädjens Gudinne.“

Sådan är den uselhet, som man wägar framhafwa på en huswudskads förnämsta theater, bland en nation som icke vill wara mindre bitad än någon annan. Titeln namngifwer denna pies såsom en imitation från Tyskan. Om så är, hwarsför från denna nations literatur endast hämta draggen, då ännu ingen af de ypperste bland Tyskarnes dramatiska produkter någonsin är uppsärd på huswudskadens stora Kådeplats? Mellertid erinrar sig Rec. för några år sedan hafwa sett en med denna snarlik fransk öfversättning Jocris, uppsärd af De DeBroens trupp. D'jentens wole war der wäda mera lysande, och personerna woro ej der genom slumpa namn oindöpta till inhemska dumheter.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 48.

Lördagen den 2 December

1815.

R e c e n s i o n e r :

Traditioner af Swenska Folkdansar. 1:a Häftet 20 sid. — 2dra Häftet 20 sid. Gihm 1814. regal 4:o.

(Slut fr. N:o 31).

De fordringar, man har rättighet att göra i kraft af företalet, tillåta ej Rec. att om det Andra Häftet sätta ett fördelaktigare omdöme än om det första. Till den antika karakteren, såvida den ej skall bestå i falska tonsföjder, finnas här lika litet några spår, som i det första; och naturligtvis äro slika tonsföjder äfwenså otillåtlige i den moderna musiken. Förf. har således icke allenast beröfwat dessa dansar deras uråldriga kraftfulla sanning, har ej blott gjort dem till hälften moderna, utan äfwen modernt falska. Han har förtjensten af att först hafwa welat lemna dem åt sina landsmän, har förtjensten af att hafwa welat göra något godt, och detta är berömdvärdt; men han har föderfwat dessa återstoder från en försvunnen helig tid, och derigenom blottställt sig

och sina landsmän, som tillåta sådant, för utlåntingen; ty om denne ej förfår den skelbet wi skrifa i företalet på wårt språk, förfår han äminskone den som wi sätta i musik, hwars språk är desamma öfwer hela werlden. Rec. lofwar att sjelf rådda dessa Dansar från glömskan, i det han skall söka uppfylla hwad Harmoni-Förf. på engång så stolt och anspråksöst welat göra, men icke kunna. De utkomna från utländskt tryck, emedan musiktryckeri ännu är ett monopolium i Sverige. Således anser Rec. det icke nödigt att förnöta tid och popper med uppräknandet af de otaliga selen emot harmonien i dessa dansar, utan nöjer sig endast med anförandet af twenne, förmycket stora, för att kunna med trolnad förbigås. Första reprisen i N:o 5, andra Häftet, slutas med a dur och andra reprisen börjas med c dur; en tonsföjd som Rec. ej kan påminna sig sunnit, hwarken i någon dans, eller i någon annan förkäftig composition, emedan dylika tonsföjder wanligtvis förbjudas i första lektionerna för en elev. Öfverson af Numrorna 4, 19 och 32 är en imitation efter några dansar af Mozart

och af de så kallade Pändlerische Tänze. Mestadels börja dock dessa med Quartfext-ac-cord, men vår Harmoni-Författare vill flyga högre än Mozart och börjar sina dansar med septim accord; hwilket ger anledning till o-wisshet både i takt och i ton. Wi hafwa ett dylikt exempel af Mehul, hwilken äfwen bör-jat en wisa aria i en Theaterpjäs med septim-ac-cord, på ett ställe der han wille uttrycka det högsta utbrott af förwiflan; men der ser man aktören likwäl redan förut preparera det-ta utbrott, och för att uppstamma det till sin högsta höjd, har Mehul gjort en sådan bör-jan: men detta förfarande kan ej äga rum i en dans. Wäl göra många Compositörer of-ta en af de mest skärande disonanser sams-manfatt invocation för att anslå de strånger i hjertat som böra uppfatta den påföljande melodien; men dessa upphöra alltid, då me-lodien widtar, och ingen melodi kan med sådana börjas. Exempel på en så beskaffad invocation har Rec. sjelf lemnat i musiken till Getters Wanhem, hwilken ärfaller Jous-na. Mozart har börjat sin hos of wälbe-kanta wals ur c dur med g och fortsatt der-med flera takter igenom; men han wille blott dermed bestämma takten för de dansande, hwilka derigenom tvingas att attrapera den, och egentl. ej böra börja att walsa för än der sjelfwa melodien widtar; den store konstnä-ren gjorde dermed ett mästestycke, men vår Förf. såsom wänligen esteraparen, då han will härma en wägd skönhet, har här gjort ett streck, som man uttrycker med sex bokstäwer. Rec. tillåter sig att berätta en liten anek-dot, som rolligt nog karakteriserar dessa imi-tatörer.

Wår oförgätlige Lehnberg predikade engång en Långfredag, den sorgligaste högtid hos of

Christna. Wår predikstolsversen war slut, stod Lehnberg med nedfånke hufwud öfwer predikstolspulpeten; alla åhörarens uppmärk-samhet spändes me, och mer, under det han länge höll sig ordeliga i denna ställning och tillika bibehöll en dyser tyfnad; ännuigen bröts denna tyfnad, och Predikanten utfode med en långsam högridlig ton: Det klämtar! han höjde hufwudet något, under en måttligt inhållen paus, och fortfor med ännu dysterare röst: Hör döds-klockan klämtar! Detta war måtteligt och gjorde den största effekt på församlingen. En ganska bestebblig landprest befann sig bland hans åhörare, och, betagen of det djupa intryck detta gjorde på hela folkmassan, bestod han att äfwen sätta sin församling i en lika stor entusiasm; men den hederliga mannen hade icke tid att wän-ka till nästa Långfredag, utan grep sig an på den söndagen, hvars evangelium handlar om enfans son i Nain. Lehnberg, stående med nedböjde hufwud, deklamerade med dof röst: det klämtar! — Hör döds-klockan klämtar! men dermed war Imitatorn ej nöjd. Wår landprest, som wille försättra saken, ställde sig kapprak, kastade omkring sig för-wirrade blickar och skrek till i en hast: Det klämtar; (crescendo) Det klämtar; (for-tissime) Det klämtar! — Detta gjorde också en helt annan effekt än den Lehnberg å-stadkommit; nemligen den, att folket som trodde att elden war lös, hals öfwer hufwud det sidetade ur kyrkan, och lemnade den stas-kars imitatorn qwar med; klockaren och de tomma bänkarna. Blifwe detta en warning för våra finger-compositörer! Rec. menar dem, som componera med en hand på tan-genterna och pennan i den andra; äfwen som dem, hwilka hafwa fiolen emellan be-

nen, stråken i munnen och pennan i hand, då de sammanarbeta sina tjuåfulla musikprodukter.

HÆFFNER.

Riksdagslitteratur.

(Fortsättn. från N:o 40).

Fragment i Stats-Oeconomie och Finance, med Förslag till inrättande af en Sædes-Bank. Af J. S. Silwerhjelm, Corre-sponderande Ledamot af Kgl. Landbruks-Akademien. Stockh. 1815. 15 sid. 4:o.

Denna skrift, som bifogades ett af Baron Silwerhjelm uppläst och till Särskildta Utskottet remitteradt Memorial, är bygd på följande Sats: 1) Begreppet om värde kan aldrig vara egentligt, utan är alltid relativt, och uppkommer, förnämligast i anseende till varor, igenom proportionen emellan Arbete och Production; 2) Värdet på de flesta inhemiska nödvändighetensvaror kan således uträknas och bestämmas; men priset, som råttar sig efter tillgången och behofvet, blir alltid i mer eller mindre mån wacklande. 3) Wärestocken för alla värden synes böra hämtas ifrån någon af de absoluta nödvändighetensvarorna, och ibland dem, den dertill utväljas, som tydligt är af den allmännaste nödvändighet. En sådan vara är Spannmålen. — 4) Wärestocken, som skall utmärka och bestämma förhållandet emellan varors värde, är hwad man kallar penning eller mynt. 5) Denna wärestock borde egentligen ej mera, än andra wärestockar, vara af något annat värde, än sin af Staten bestämda och bekyddade oförändertighet; men som den tillika är bestämd,

att vara ett wigt, lätt och allmänt användbart medel att fördräta urbyte waror emellan, måste den också äga ett eget värde. 6) Sedelmynts värde torde såkraft grundas på Spannmålen, som bör determinera andra warors värde. 7) När Penningar skola skapas och med behörig Credit lemnas åt Allmänheten till vidare omlopp och bruk, sker sådant såkraft och håst igenom Banko-inrättningar. — Efter dessa satsar går Förf. till utveckling af den method han anser nödig till bildande af ett slikt Spannmåls-Sedelmynt, och upprättande af en Sædes-Banko-inrättning, med dirigerande direktor, samt anför det resultat: att då man antager, att upplag och fond till de i Sveriges 24 Län skeende Banko-Inrättningar skulle utgöra 180,000 tunnor såd, och tunnan beräknades till ett fixerat pris af 8 Rdlr, så skulle, om här till lades en Discont-rättighet till 50,000 Rdlr, häraf uppkomma ett Rörrels-Capital af 5 Millioner, 40,000 Rdlr. Detta Spannmåls-Sedelmynt tror Förf. dock endast böra och kunna användas i inrikes handel; för den utländska deremot, fordras härsefter som hittills, på Silwer ställda Banko-obligationer.

Om Förlägenheten i Allmänna Rörrelsen, Orsakerna dertill och Botemedlen deremot; Yttrande till Högst. Särskildta Utskottets Protocoll den 6 Juni 1815; af Grefwe Fr. Bogisl. von Schwerin. Stockholm, 1815. 121 sid. 8:o med 16 Tabeller.

Sedan Förf. på ärfylliga från Landsorterna ingifna officiella berättelser, som utvysa t. ex. att i Staraborgs län woro Skuldsördringsmålen, år 1812, 917 men år 1814, 2373; i Linköpings län, år 1812, 2869, men år 1814

5824, och i Westerås län, år 1812, 1643, men år 1814, 2585, etc. grundat sin bewisning för närvaron af en Förlägenhet i Allmänna Adressen, hwars like man knappt i Sverige upplefwat, börjar han sin undersökning om orsaken till denna olycka. Han wisar att den bör sökas 1) I Sveriges Politiska Förhållanden, från och med 1806 till närvarande tid. (sid. 9—13). — 2) I Sveriges Utrikes Handelsförhållanden. (sid. 13—23). — 3) I wiså Administrativa Åtgärder, neml. i afseende på a) Penningverket. b) Beskattningen och c) Commerciella och Economiska författningar. (sid. 23—47). Sedan Förf. på detta sätt letat sig fram till det Ondas källa, begifwer han sig till förslag af Boremedlen deremot, och indelar dem i twenne classer, neml. 1) Ständiga Boremedel, hvilka successiwe och på ett waraktigt sätt härwa det onda. Dessa bestå i en självständig förbättring af de hitills widtagna Administrativa åtgärder, och här till uppgifwas a) Generella och b) Partielle förslag. (sid. 50—74). — 2) Provisjonella Boremedel, eller sådana som böra widtagas till Jordbrukets och de inhemskas Nödingarnas upprätthållande under den tid som förbigår, innan allmänna förlägenheten genom de Ständiga boremedlens verkningar hinner härwas. I detta afseende anser Förf. följ. åtgärder nödwändiga: a) att genom en Författning bestämma, att alla Liquidier, så wäl enskilda emellan, som emellan desse och Staten, böra ske efter den begagnade myntfortens förhållande till Silfwermyntet den dag Kuldens tillfom eller förbindelsen gafs. — b) Att ingen Realisation af Banko Sedlarne må komma i fråga, innan wi, genom erfarenheten af Årminstone twenne års öfwerbalance i Handels, öfwertrygat oss om att den närvarande ställningen upphört; samt att. Realisa-

tionen sedan må verkställas, successiwe, och för hwarje år, endast i ett wist fastställt förhållande till det föregående årets öfwerbalance. — c) Att RiksgäldesContoirets nu utelöppande Sedlar böra tillsmidare lemnas i omslopp. — d) Att på twenne år suspendera Creditorers rätt att utkräwa sina emot inreknung i fastighet utestående fordringar. — e) Att våra närvarande allmänna Diskonter, må i den mån deras oetroyer löpa till ända, alldeles indragas, samt en Banko och en RiksgäldesDiscount, utan deltagande af Privata Actieägare, i stället inreätas. — f) Att upprätta fyra offentliga Låneinrättningar i Landsorterna, under namn af Creditcasor, ämnade till biträde endast för ianehufware af Landets Jord. — och g) att nu genast verkställa offentlig upphandling af inhemsk Spannemål. (sid. 74—107). Deßutom erindras sid. 46. „Jag tror mig slutligen böra påstå allmänna uppmärksamheten, äfwen på en annan slags underlägenhet. När Tryckfriheten återställdes, hade man börde bemöda sig, att förnä sakkunnige och moderate män, att genom skrifter verka på Nationen, sprida en allmänna insigt i StatsEconomiska ämnen, då mer än tillförne nödwändig, sedan Götters Representanter oftare kallades att rådpåga om Rikets angelägenheter; samt göra administrationen uppmärksam på förhållanden, hvilka undfallit dess blickar.“ I anledning hwaras det förefås (sid. 118—120) det Rikens Ständer måtte gå i förättning om att låta utgifwa en Journal i StatsEconomiska Ämnen, och i synnerhet med afseende på Södermanlands egen Statsushållning. — Detta är i förhet hufwudinnehåller of denna skrift, twifwelsutan den märkwärdigaste, som åtminstone denna Riksdag utkommit; en skrift,

som förtjenar att ägas och behjertas af hvarje redlig och upplöft patriot.

Vårnande, till Högstefige Skriftblida U. Skotets Protocol under Nifedagen år 1815, angående Orsakerna till den i alla Orter af Nifet öfverklagade förlägenhet i allmänna rörelsen, jemte Förslag att afhjelpa den, på ett med Landtbrukets och Naringornas upprätthållande samt Sedelmynnets bibehållna anseende swarande sätt; af Dir g. Fr. Koch off. Stockholm, 1815. 33 sid. 4°.

Förf. finner förlägenhetens Orsaker deri:
 1) Att införsel och försäljningen inom landet för eget behof produceras. — 2) Att tillgången och förbrukningen af frammande öfverflödsvaror, nu är alldeles förwånande stor. 3) Att den ömwfvelaktigt viktigaste, allmännaste och naturligaste jordprodukt, Spannmålen, nu saknar föspare som kunna betala, saknade de deraf äro i behof och den urkjudes till 30 procent under det nästledna årets gångbara pris, och att denna vara nödgas tåsa i afsättning med utifrån införd. 4) Att Penningräntan man och man emellan är oformligt högt, inom 2 och ett halft är uppstegrad, och att utlänna Capitaller blifwit mer än wanskt infortrade. — 5) Att den år 1812 stadgade Bewillningen, jemte öfriga Kronouilagor, nu äro högst tryckande, trödat utgå och mångenstädes änom utpantningar måste inhållas. 6) Att betalningen för urhoraade inrikes varor går, emot förr, öwontligt trödat, och att afsättningen å sådana, så i parti som i salubodarne till den föspande allmänheten, under ett års tid ansefiligen minskats. 7) Att wår Kurs, saknade inom några veckor en betydande utskoppning fdregätt, uppstigit 27 procent. 8) Att sådana

öwontliga operationer af en och annan af wåra allmänna Disconter ägt rum, som man för icke kunnat förmärka. — Sedan Förf. den 6. sfilledne Juni, vidare utfört och anförde sål till de stadliga följerna af de uppsgifna omständigheter, framställde han, den 14 derpå följande, sina förslag till botemedel, som äro: 1) Att Bränwinsbränning alltid må vara tillåten, dock icke för Statens allmänna medel bedrifwas, och derjemte sådana anstalter widtagas, att tillgång aldrig på Spannmål må saknas, utan denna nödwändighet vara hållas till ett någorlunda stadgadt pris; men deremot bde införsel af utländskt Bränwin alldeles förbjudas. 2) Att omärliga förbrukningen af utländska öfverflödsvaror må dels alldeles hämmas, dels inskränkas och förbyras. — 3) Att Bewillningen må till sina grunder så rättas och ändras, att den icke medräger någons förlagscapital, utan alltid stannar nedom hvars och ens behållna införsel. — 4) Att de allmänna Disconternes rörelse må så inrättas, att den lärer till befördran af nyttiga naringars upplifwande, widmakthållande och framgång; icke till beres mot fridiga eller derifrån afwikande spekulationer och företag.

(Forts. c. a. g.)

Arbeten af Johan Gabriel Oxenstierna. Fjerde Delen. — Det Förlorade Paradiiset. Poem i Tois Sånger, af Milton. Öfweriättning. — Stockh. 1815. 452 sid. 8°.

I företalet anmärker den wårnadswärde öfwerfättaren, Hans Excellens Herr Giefwe J. G. Oxenstierna, att „af nyare tiders Litteratur, har den Engelska senast blifwit utspridd i Sverige“: och denna anmärkning har verkligen sin fullkomliga riktighet, så snart

fråga är om den äkta, originella engelska litteraturen. Hvad åter den såkallade Engelska gyllene ålderns (ifrån Drottning Annas thronbestigning), efter fransyska principer och förebilder modifierade witterhet angår, så har den tidigt hos oss varit åberopad, imit rad och prisad insår allmänheten. Så kon det för ingen vara obekant, huru redan Dalin bemödade sig om att härma den Engelska Spectator, och att han börjar en öfversättning af Addison's Cato; huru Creutz och Gyllenberg, i sina quäden öfver årstiderna, bildat sig efter Thompson; huru Silwerstelve flitigt öfversatt stycken af Shenstone; huru Kellgren och Leopold, wid mångfaldiga tillfällen, prisat Pope som det sista snille och en af verdens mest fulländade författare, hwars produktioner äfwen Liljestråle och N. L. Sjöberg hafwa lärt sig angeläget vara, att genom öfversättningar göra bekanta. Men å andra sidan är det onekligt, att man, under allt detta, med författets apotryckningar nedlåg på den tid, under hwilken Engelska Poesten egentligen öfverswade sina ärofullaste segrar, och att man betraktade denna periods heroer rentaf såsom smaklösa willhjerner. Hvilken minnes ej, huru Thorild begåbbades för sin kärlek till Milton, hwars sång Kellgren sade vara liksom kärlet af någon full på gatan, och huru Herr af Leopold aldrig nog kunnat utdömma sin owilja mot Shakespeares platta wildhet och råa bizarreri? Det war för hedern af vår Kritik och vår smak hög tid, att dylika ensaldiga omdömen upphörde, äminstone på det sättet, att deras infljande betogs dem; och dertill har den rätning, som Sveriges Skaldekonst åntligen åigbrände tagit, icke litet förantledt. Ett af den odddlige Shakespeares måteestheten hafwa wi redan sått på swenska; flera kanske snart att wänta: och

nu har en genom sin rang, sina själsögenheter och sitt redan såsom skalde förwärfwade rykte lika utmärkt man, framträdtt med en öfversättning af Miltons underbart högtidliga dikning. Hvad som gör denna öfversättning ännu mera märkwärdig, är att öfversättaren alltid blifwit räknad till deras antal, om hwilka man will inbilla sig och andra, att de af wiså yngre författare skaras, som man brukar säga, alla öfwer en låst. Men hwar och en, som med uppmärksamhet följer dessa författare och granskare på spåren under utwäcklingen af deras tänkesätt, känner att de alltid ajort Öfwer Örens tjerna den rättwisa, som både den hjertliga andan af hans poesi och den universellare uppsättningsgäfwan i hans bildningskraft förtjena.

På nästan alla andra Europeiska tungomål, ja! till och med på Isländska, af Jon. Thorlakson*), har quädet om det förlorade Paradiset länge för detta wärde öfversatt, och på wiså, flera gånger. Så finner man detta poem på fransyska öfversatt af Dupré de St. Maur, af den yngre Racine, af Montmeron och af Delille. Och det är allmänt bekant, att Bodmer började sitt reformatoriska kall i Tyska Skaldekonsten (hwilket kall han fördrifft ej särdeles uppsködde), med en öfversättning af det förlorade Paradiset, och att Därde sedermera lemnat sina lönsmän en sådan i en mera fulländad gestalt.

Will man sätta tro till Addison's öfversättningar, så skulle också icke något poem i worlden finnas mera wärdigt en sådan åra; han försäkrar nemligen, att den som ej tror sig

*) Enligt en tillförlitlig kännares omdöme, har denne, förmodligen ännu lefwande, Isländska Prest i denna öfversättning förtäffligen lyckats. Se Halls Besledning till det Isländska Sprog. s. 239.

hurra kalla det ett episkt, må benämna det ett gudomligt. Dock den, som med fördomsfritt sinne själf undersöker förhållandet, skall wisserligen nödgas medgifwa, att det egentligen, med all öfrig förtjenst, hvarken kan bära det ena eller det andra namnet. Huru mycket all äkta Episk motstrides af det helas plan, som är anlagd med fullkomlig dramatiske intrig, medgifwes af hvarje sakkunnig. Satan, förtwislad öfwer sitt misföde, fattar nemligen ett beslut, söker med list att utföra det, mislyckas till en början, men uppnår dock, oaktadt all deremot använd försigtighet, slutligen sin ästigt. Här är således, såsom Dramen fördrar, en beständ begränsad handling, icke en fri, nästan oändlig handling, såsom den, enligt Skalde-arens natur, måste för hvarje epos ligga till grund. Denna intrig är vidare utwald i följd af en didaktisk synpunkt (sjelf tillkännagifwer Skalden wid slutet af sin invocation sitt syftsmål med dessa ord:

— asfert eternal Providence,
And justify the ways of God to Men;

och med jemna lyriska utbrott, eller theologiska disputer utförd. Ur denna betingande förefatt, som, liksom alla sådana, ofta måste lägga hand på Skaldens fria ästigt och behandling af sitt ämne, kunna alla de fel, som onekligen widläda detta Skaldestycke, med lättighet härledas; till och med det huswudsaktiga, att icke hafwa någon hjälte, någon huswudperson. Icke kan Gud vara det, då han hölj i majestätiskt öfverfambet, oaktadt sin ästigt, sitt allwetande och sin ofta omtalade wård om människan, likafullt icke hindrar eller kan hindra Satan, att i trots af Hans wilja och befallninga bryta sitt fängelse och locka det förflä paret till olydnad. Den casuistiska förklaringen, som gifwes i 10. Sängen vers. 38—46.

„Det war er förefatt som (hwad?) skulle
hända:
När frestern med mitt tillstånd bröt sitt fäng-
sel,
Att i sitt företag han skulle lyckas,
Och meniskan af hans smickrande bedragen,
Sig från sin Skapare till Idagen wända.
Ej oundwiflighet, ej något nödtwång,
Och ingen följd af någon Din befallning
Har deri bundit hennes fria wilja,
Som åt sin böjelse war öfwerlemnad.“ —

må i philosophiskt och theologiskt hänseende vara tillfredställande, men är det wisst icke i artistiskt, emedan detta icke hwilar på något dialektiskt resonnement, utan på idealiskt handling eller känslustryck. — Ännu mindre kunna Adam och Eva, dessa intagande, men passiva wareser, som just i följd af sin medwetslösa ofskuld icke kunna motverka förförelsen, vara poemets hjeltar. Skall derföre någon vara det, så måste man medgifwa righigheten af Voltaires infall, att Satan är den, som egentligen af Poeten besjunges. Han är den ende som har hinder att öfwerwinna, swärigheter att bekämpa; den ende som lider och glädas öfwer att hafwa utfört någonting. Men för att kunna bereda honom dertill, har Milton sett sig tvungen att till en del förfela och i själfmotstridighet bringa den enda reella ideen af Satan, såsom det absolut onda wäsendet. Öfwer detta skall Dicc. i fortsättningen närmare förklara sig. —

(Forts. följer.)

Sveitzer-Familjen. Skådespel i Tre Akter, med Sång. Efter Tyfkan Maffiken af Hr Weigl. Stockholm 1815. 66 sid. 8:o.

Här har man åter en liten rätt artig produkt för dem, som vilja lösa bort en af-ton. Intrigen i närvarande Skådespel är — ingen, nemligen denna: En Grefve Wallstein, Tyfks possessionat, som under en resa i Sveitz blifwit af en Sveitzare, Richard, frälsad ur en stor lifsfara, har till tacksamhet dertföre fört honom, hans hustru och dotter ur deras fädernesland, och tillrustat dem ett nytt Sveitz i Tyfkland med sina Alper, laviner och wattenfall, som så lifligt liknar det verkliga, att dottern Emmelina tror ända igenom sig vara i Sveitz. Denna Emmelinas toring kunde blifwit dråglig nog, om Sörf. icke drifwit den så långt att hon till och med tar en annan karl för sin i Sveitz lemnade älskare, hwilket tycks vara nog långt gånget i förvirring midt på Isusa dagen. Emellertid, Emmelina är icke allenast förvirrad af traktens likhet, utan hon är så får, att hon icke kan se riktigt. Hon är får i en Sveitzare, Jakob Freiburg, hwilken Gr. sedan han utforskat Emmelinas lidelse, gjort alle att få rätt på, för att hos sig fåsta den Sveitziska Familjen med oupplöseliga band; detta hans besvär loftas ej, men han får likwäl weta att Jakob begifwit sig ifrån Sveitz. Emmelinas kärlek lemnar henne ingen ro, hon är nästan swärmande wansinnig och hennes föräldrar yttra för Grefwen sin önskan att få återwända hem. Han uppehåller dem dels med fagert tal, dels med sång. Änsligen kommer Jakob af sig sjelf, faller på knä för

Grefwen och lyssar deß hand; förmodligen dertföre att Grefwen berättat hans äffärinna, eller hwarför? — Dessutom, hwilken träffande måtning af den Sveitziska karakteren! Sedermere begriper läraen af sig sjelf hwad som följer, nemligen Gistermålet emellan Jakob och Emmelina; dermed är historien slut.

På detta sätt kunde man få oändligt många pjesser i werlden. Man behöfde äfvert dertill hwarken framställa Tyfkar eller Sveitzare; man kunde blett taga wansliga handelser ur den alldagliga werlden, om de bara slutas med gistermål, och skrifa dem i somtal, uppblanda dem med dålig vers, så skulle man få så många dylika Skådespel med sång, som man behagade. Med fåtal beklagar också Kongl. Swenska Theaterns Direktör, Herr Grefwen m. m. Löwenhjelm, i Riksdagsprotocollerna, den inhemska Skådebanans ömkansvärda tillstånd. Ett betydligt medel till deß förbättring wore wiserligen, såsom han tillika loftar, att bewara den från dåliga öfversättningar och härminningar af dåliga originaler. Ett ännu betydligare wore likwäl, att uppmuntra den nationala talongen till frambringande af goda nationala Skådespel, och att i wäntan på sådana insföra på vår theater goda öfversättningar af goda originaler. Wåde Tyfkland och England hafwa derpå rika föredr, och i en wis komisk genre (den Menandriske Komikens) kunde äfwen äfkilligt från Fransyska theatern begagnas. Derinenom skulle tillika, utom alla öfriga ästhetiska och moraliska fördeslar, den insdr Rikets Ständer öfverklagade bristen i Theaterns Coser, genom ett entusiastiskt folks talrikare tillopp, lärteligen afhjelpas.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 49.

Lördagen den 9 December

1815.

R e c e n s i o n :

Arbeten af Johan Gabriel Oxenstierna. Fjerde Delen. — Det Förlorade Paradiiset. Poem i Tolf Sånger, af Milton. Öfversättning. — Stockh. 1815. 452 sid. 8:o.

(Slut från N:o 48.)

Milton har, för att wid någon kunna fåta det episka huswudintresset, ej allenast målat Satan med en sållhnt majestätlig och imponerande gestalt, utan äfwen gifwit honom ärsfulliga goda egenskaper, t. ex. lifligt frihetsbegär, öfwerwin- nerlig karakters-fasthet, tapperhet och eners- gt; hwilket allt twifwelsutan är såwida rig- tigt, som Satan till en tid kan antaga Hef- nad af en Ihusets engel, och det absolut Onda blott derigenom kan existera eller vara en reel parodi öfwer det absolut Goda, att det med ett rosligt majestät i sina chaotiska företag, och liksom i convulsioner, wisar de samma stora egenskaper (fastän i disproportion och så- som i uppnedwände förhållande) hwilka utad- ra de ewiga grundkrafterna äfwen i det Go-

das rike. Men icke måste man ändå frams- ställa Djefwulen såsom dyrkanswård: man skulle kunna säga, att Milton (naturligtwis ej med uppsåt!) gjort det. Den skalb, som så sinitigt berättar, att från stunden af Satans fall, hans fordna himmelska namn alldeles blef föråttat, borde i sin annars öfwerträffe- liga tolkning af Satan förstått, att inblanda de behöriga fluggdragen af en sann helwerisk natur. I karaktermålning af Satan har wäl ännu ingen skalb uppnått Mephisto- pheles i Goethes Faust. Det framtyser först rätt den hemiska, absoluta bristen på hjerta. —

Men dessa inconsequenser woro oundwikli- ga, såsnart Milton, för det ämne han ut- walt, wille hafwa sig en huswudperson, och denne war honom nödwändig för bildandet af en Epopé. Och att det war hans öfsigt att bilda en sådan, sednes icke allenast af det af- sigtliga påminnandet om de förnämste äldre och nyare hjeltedigter, med hwilka han sätter sin poem i jemförelse, i dessa präktiga verser, 1a Bok. 573 — 587:

„-- -- for never since created man

Met such imbodied force, as nam'd with
 these,
 Could merit more than that small infantry
 Warr'd on by cranes; though all the giant
 brood
 Of Phlegra with th' heroic race were join'd
 That fought at Thebes and Ilium, on each
 side
 Mix'd with auxiliar Gods; and what resounds
 In fable or romance of Uther's Son,
 Begirt with British and Armoric Knights;
 And all who since, baptiz'd or infidel
 Jousted in Aspramont or Montalbon,
 Damasco, or Marocco, or Trebisond,
 Or whom Biserta sent from Afric shore,
 When Charlemain with all his peerage fell
 By Fontarabbia." -- --

eller som de syda i den lyckliga tolkningen:
 „Ej äldrig sedan menniskan war Skapad
 Hef nänsin för'd en krigsmakt, som mot denna
 Ej wore lik Ygmeernas armee
 Mot Franorna; ej alla Phlegras Resar
 I sällskap med den hielstslägt som stridde
 Wid Ilium och Thebes, dmsom hielpte
 Af Gudar mot hwarann; ej allt hwad ryktet
 Romantiskt har förtäljt om Art hurs sö-
 ner“).

Med Britters och Armoniska legioner;
 Ej de som sen, otrogne eller döpte,
 Tornerade i Aspramont, Montalba,
 Wid Trebisond, Damaskus och Marocko;
 Och dem från Afrika Bicerta sände
 När Carloman med alla sina söderfar^{*)}
 Föll wid Fontarabi." -- --

Utan äfwen deraf att han inrättat sitt poem,
 med angifvelse, invocation o. s. w. enligt

*) Art hurs söner, hvilka? Så har ej ori-
 ginalet, utan Uther's Son, och Uthers
 eller Utherpendragons Son med Hertiginnan
 Yvergne af Tintayol war den romantiske Ro-
 nung Arthur.

**) Peerage, Pairer, Ridderkap.

den costum man för en regelbunden Epops
 engång för alla ansatt wäsentlig. Mest dock
 kan detta stucas af de slagbeskrifningar,
 hvilka Skalden mera lutwungit än upptagit
 i sitt poem. Men äfwen dessa drabbningar
 kunna icke hafwa någon episk effekt, emedan
 de icke äro annat än blott ståtliga caruselser,
 då läsaren på förhand redan måste känna,
 hwilkerdera partiet nödwändigt måste segra,
 och då, i en strid af andar mot andar, in-
 gen fråga kan wara om egentligt nederlag.
 Men dessa drabbningsepisoder sela äfwen i
 annat afseende mot det ståtliga. De berättas
 neml. af ErkeEngeln Raphael för Adam,
 hwilken såsom lefwande i ett tillstånd der han
 icke kände någon annan menniska än sig self
 och sin maka, Iwärligen kunde göra sig bes-
 grepp om Legioner eller Bataljoner, eller om
 stridswapen, död och blesurer. Och likå ä
 det ganska swårt att fatta, hwi Andeliga wä-
 sen berjena sig af wapen, då de icke behöfwa
 några sköldar för att skydda sig eller några
 spjut eller swärd för att anfälla. Liksom det
 ej bör obemärkt lemnas, att Poeten under
 dessa beskrifningar faller i åtskilliga motsägel-
 sen. Så t. ex. läsa wi i 6te sången v.222:

„Och dmsom fäktades på jorden, dmsom

På wingar drabbades i lustens höjder.“

fastän jorden, när drabbningen i himlen ins-
 föll, ej än war Skapad; flera andra ställen att
 förtiga. — Man har äfwen anmärkt såsom
 en motsägelse, att stundom tyckes det som wor-
 re dessa stridande Englar försedde med krops-
 par, stundom åter icke. — Men med alle
 detta nekas ingen de partiella poetiska skön-
 heter af hvilka denna dikt öfwerflödar. Man
 kan derföre sägga att Skalden ridt och ofta af
 omörlig poetisk angifvelse blifwit ryckt ur
 den prosaiska role han, wid sitt Skaldestyckes
 första anläggning, för sig ursakaf.

Miltons styl saknar i allmänhet den lifliga variation och den naturliga utveckling, som utmärker hvarje genuin poetisk produkt. Dornen är i allmänhet en dyfver, men på längden enformig och trötande, rhetorisk sublimitet, uttryckt i konstrikt rundade perioder, strikt ordnade phraser, urådka liknelser och walda anticheser. Ännu mera uppenbarar sig denna rhetoriska natur, genom det archeologiska, geografiska och astrologiska lärdoms-skrift, hvarmed poemet är öfverlastadt, men som också underfundom, som t. ex. i 10de sång. vers. 640—719, gifwit anledning till ypperliga och betydningfulla episodiska målningar.

Att upptäcka alla dessa brister i poemet: Det Förlofvade Paradiset, behöfves wist ingen owanlig skarpsinnighet. Att det, detta oaktadt, tillwunnit sig så många warma beundrare bland äkra konstwänner, bewisar således att det utan twifvel måste vara utmärkt af stora, omiskänliga och originella fänheter. Så intages man redan från början af den innerligen fromma och manligt resignerade individualitet, som utmärker den ädle, olyckligt blinde Sångaren och hwilken såsom en elegisk grundton genomlöper hela hans heroiska symphoni. Men om man will öfwerse denna mera subjektiva förtjenst, och endast i tekniskt afseende betrakta närwarande poem, så måste man icke misstänka den såkra sammanledning af partierna som öfwerallt är synlig, och beundra den gradwisa och dramatiskt stigande utvecklingen af Katastrophen, såsnar man, som billigt, anser stycket såsom fulländadt med tionde sången. De båda följande sångerna äro neml. blott tillkomna för att tillfredsställa Skaldens hjertas moraliska kraf att erkänna och prisa i allt hwad som skett, uppenbarelsen af Guds barmhertighet, rättwisa och nåd emot menniskorna. De båda

derföre egentligen icke betraktas i sammanhang med det öfriga, annorlunda än som beundelser och öfvergångar från detta till Skaldens senare poem, det Återwundna Paradiset.

Det är wisserligen sant att Milton, genom sitt wal af ämne icke beredt sig tillfälle att framställa en mängd af karaktervariationer; men i dem han tecknat råder en så mycket mera djup skarpsinnighet och träffande sonning. Huru måfsterligt har han icke, i Adams person gifwit en målning af en starkt posionerad, med den yttre werlden fögo bekant och ädelst sinnad man. Hwilken ljuf qwinlighet, med alla dess förtjenster och brister, presenteras icke af Eva? Och hwilken menniskokänedom ligger icke till grund för de båda makarnes inbördes twist *ofron-fallet*? Men södnämligast är det i den såkra motivering, i den gradwisa utvecklingen af Satans beslut och dettas öfvergående till handling, som Milton wisat sig vara en wärdig landsman och beundrare af werldens förfste karaktertecknare, den herrlige Shakespear.

Med denna såkra karakterteckning föresnar Poemet förtjensten af en beundronsward rikedom af uppfinnings-förmåga, att af wisa uttryck i Bibeln bilda föwänande uppträden, beskrifningar och allegorier. En af dessa, hwilken länge varit ett föremål för mindre tänkande Konstnarens tadel, är den bekanta om Synden och Döden, och hwilken dock är ett af de mest talande bewis på den underbara djupheten i Skaldens reflekterande fantasi. Bibeln säger, att Djeswulen födde Synden och Synden Döden. Detta bildliga uttryck har Milton så utvecklat, att strax efter sedan Satan förfört sina Legioner till uppror mot den Allsmåttige, således sedan det frö till olydnad och högmod, som låg till grund för

hans wäsende, utvecklat sig, föddes under o:
lidlig smärta, Synden ur hans hufwud, i
gestalt af en fördriffriska Kvinna. Hennes
ansigt ryste den Stolte och i hennes armar
njöt han en wällust, hwars frukt war den rys-
lige Jätten Döden, en son af Synden och
Satan: af det onda begäret och dess werk-
ställande. Men Synden bär alltid sitt straff
med sig, och derföre beskrifwes på följande
sätt, följderna af dödens födelse, i 2:a Sång.
vers. 782—806: bredwid hwilka Rec. will
anföra originaltexten, för att gifwa läsaren
ett prof af Öfversättarens konst:

At last this odious offspring whom thou seest
Thine own begotten, breaking violent way
Tore through my entrails, that with fear
and pain
Distorted, all my nether shape thus grew
Transform'd; but he my inbred enemy
Forth issued, brandishing his fatal dart
Made to destroy: I fled, and cry'd out Death;
Hell trembled at the hideous name, and sigh'd
From all her caves, and back refounded Death.
I fled, but he pursued, (though more, it
seems,
Inflam'd with lust than rage) and swifter far,
Me overtook his mother all, dismay'd,
And in embrous forcible and foul
Ingendring with me, of that rape begot
These yelling monsters, that with ceaseless
cry
Surround me as thou saw'st, hourly conceiv'd
And hourly born, white sorrow infinite
To me; for when they list, into the womb
That bred them they return, and howl and
gnaw
My bowels, their repast; then burking forth
Afresh with conscious terrors vex me round,
That rest or intermission none I find,
Before mine eyes in opposition sits
Grim Death my son and foe, who sets then on,
And me his parent would full soon devour

For want of other prey, but that he knows
His end with mine invol'd; and knows that I
Should prove a bitter morsel, and his bane,
Whenever that shall be; so fate pronounc'd. —

„Då föddes det förbätliga föret
Du skädder der: din Son. Med wäldsam fram-
komst

Han sönderref min kropp, som från den stunden
Blef till sin nedra skapnad således wansköld.
Men han mitt barn och flende, sig frambräst
Och riste denna dart, slapt att förgdra.
Jag flydde och med skrik utropte: Döden!
Helvetet skall wid detta namn; dess genljud
Med blåswan swarade mitt anskri: Döden.
Jag flydde, han förföljde mig, af bränd
Mer upptänd, som jag tyckte, än af morrhåg;
Och upphann mig, och med en hislig luffa
Och rysliga omsammanden och wilda,
I sin förkräcka mors wäldförda stöte
Gaf dessa wildjur lif, som oupphörligt
Här omge mig, och dem jag ständigt oflar
Och föder fram: och hwilka, när de wissa,
Så i min gwed igen hwari de föddes,
Och skälla der och gnaga dess inelsswor.
Snart rusa fram utur min kropp tillbaka
Grån deras mäktid, och med ewig tjuning
Förhindra mig allt uppehåll och hwila.
Framför mig Döden står, häst och förfärlig,
Och deras raseri emot mig eggar;
Och uppstod mig, sin mor, om han ej wiste
Att jag ett farligt rof för honom wore,
Att med min bane skall hans egen sölja;
Och att mitt slut blir hans; enär och tiden
Dertill må blifwa. Så förordnar Döden! —

Så, wid Helvetets portar sitta dessa rysliga
Trollgestalter, utan hwilka icke något Helwe-
te skulle hafwa warit. — Ett moisswarande
exempel på lika strikhet lemnar, i 10:de
Sången, berättelsen om huru Satan, med
all sin härsmakt, just i stunden af skrytet
öfwer den wundna segern, förwandlas till
Ormar, hwilka pinas af lystnad efter äpplen

som lifna dem, hvilka värre på Konstkapens tråd, och huru hela Djesla-hären, på äredagen af des utförda fördrelse, är tvungen att antaga den bild hwari de syndar.

I en tid, då det war Konstomarnes wana, att icke se på helheten i compositionen af ett konstverk; på consequensen i karakterer och handlingar eller på grundligheten i motiverna, utan att endast söka efter lyckade ställen, för att ställwis gifwa lust åt sin beundran; war det naturligt att Miltons förloftrade Paradis skulle, såsom det af Addison och Bodmer stett, upphöjas till rangen af det yppersta poem; ty man kan icke neka, att så mycket den sansade Kritiken än kan hafwa att inwända mot det helas organisk, så äro deremot de fleste af detaljerna utmärkta af hög förtäflighet. Att angifwa dem alla wore ett på engång onödigt och lösligt pedanteri, och derför har man wäl want sig, då frågan är om det sköna hos Milton, att nämna beskrifningen af Adams förjusning wid Evas åsyn (i 8de sång. vers. 452—500) eller berättelsen om verdens Skapelse i 7de Sängen. Men detta poem äger wiserligen partier i mångd som med dessa äro jemförliga och såsom bewis härpå will Rec. anföra ett af de yppersta, som dock af ingen Konstomare blifwit bemärkt; ehuru det, såsom det enda afbrottet i den annars öfverallt råddande stela högridigheten, så mycket för bort ådraga sin uppmärksamheten; jag menar berättelsen om de första verkningarne af Konstkapetsfrukten, i 9de sång. 1004—1044:

„Men Adam såg det ej, i tanklös frågning,
Han wäntades, och Eva, lika hänryckt,
Att honom ännu mer med sig förbinda,
Förwade sitt brott igen; tills ändtlig
Nu begge två, liksom af rus betagne,
De yrade i fröjd, och trodde känna
Re'n inom sig gudomlighetens wingar.

Utwäckade, att lyfta dem från jorden.
Men denna frukt, med annan werkan, tände
Blott födtsliga begär. Du först han Eva
Med lustans ögon såg; med lika blickar
Hon honom: brinnande af åtra,
Den Adams tal än mer hos begge wäkte:

Nu Eva, ser jag att ditt wal är upplyst;
Och känner deri re'n ett prof af wisbet,
Att nu hwar tanka ger och högre wällust.
Jag ser att smaken fört och rätt. Dig ensam
Hör nu förtjussten till, att wi förwärswat.
Den sällhet wi förnekat och så länge,
I ofuskap om denna södas wärde.
Om sådant nöje finnes af att göra
Det som förbudit är, jag wille dnka.
Att för ett träd han och förbudit tio.
Nu kom, och i min famn, från denna njutning,

Att nöjet öfwerlemnom wära sinnen!
Ty aldrig har din sägning från den stunden.
Jag såg dig först och ägde dig, begärswad
Med all fullkomlighet, så tändt min kärlek;
Så skön såg jag dig aldrig för, så aldrig
Jag åtskade. O Gudakraft af trådet!

Med ögon flammande af lustans eldar,
Förstodde och beswarade af Evas,
Wid dessa ord han fattar hennes händer,
Och wällustandande och utan motstånd
I swalkan af en löflund henne leder,
Hvars gröna hwalf betäcker med sin flugga
En bådd af sammetgräs beströdd med blommor.
Här inbördes i sinneas förwirring
De glömma sig, och söka tröst mot synden.
I des beseglade, tills ändtlig sömnen
I wanmakt sänker dem, af njden trötta.“

Att Milton här synbarligen copierat Homeros, i berättelsen om Hæres besök hos Zeus på Ida, förtingar, i den känslige läsarens ögon, ingeniing i wärdet af denna så listigt sanna, intagande och läckra beskrifning, hwilken på swenska genom anförda ytterst trogna öföfning, utmärkt lyckligt blifwit återgifven. Bland sådana enskilda sköna partier, kan Rec-

icke afhålla sig ifrån, att anmärka de mera lyriskt stämde ställen, der Skalden gifwer lust åt sin egen individuella känsla, till ex. början af 7:de sången och af den 3:re, der han klagar öfwer sin blindhet. Ty hwilket hjerta kan wäl wara kallt wid dessa gudomliga och så wäl tolkade verser?

„Dig söker jag o Ljus. Och känner åter
Din värmas lif. Men mina ögon möta
Dig self ei mer: mot dina milda strålar
De säfängt lyfta sig och finna inga.
Så lungt af skarens öfwerdragna täcke
Är deras spegel hölid. Dock ej des mindre
Jag söker ställena der Skaldmör wiskas.
Wid lunder, källors brädd och ljuna höjder:
Af Sångens kärlek förb. Men Dig förnämligst,
Dig Sion! och de blomsterfölsda bäckar
Som bada forlande din kullens fötter,
Jag söker nattlgen: och minnes ofta
De två som fordom liknat mig i öde,
(Så må jag öfwen likna dem i rykte!)
Mäonides och Lampris, de blinda,
Och Phinevs och Eirefias: forntids Wise.
Då näres jag i ensamhet af tankar,
Som i harmoniskt tal sig wärlige ginta!
Lif nattens Sångare, som ensligt waksam
I djupsta fluggan skämmer sina samfjud.
Så ständigt, så med året återkomma
Dag, eller qwälls och morgons ljuswa skiten,
Och wärens knoppning eller sommarns rosor,
Och djuren, och Guds belät, menskans anlet.
Men ewigt moln och oupphörlig flugga
Mig omge, skild från menskor wåg och sällskap.
Kunskapens sagra bok är för mig slutet
Och allmän särglöshet för mig betäcker
Naturens werk, utplånade och skymda,
Och nekar wissheten hos mig all tillgång.
Så mycket mera då, du Himlaklarhet!
Lys inom mig, bestråla själens krafter,
Sätt ögon der, för henne singra mökret! — —

Men en af Miltons hufwudsakligaste förestenster ligger i hans upphöjda, jemt wärdade, poetiska Diction, som egentligen lånar sina

öppersta behag från den säkallade descriptive Poetry, i hwilken art Milton onekligen är den största, liksom på wisst sätt den förste mästaren. Wi kunde således på förhand löfwa och en lyctlig tolkning af Miltons poem, då den företogs af en man, som genom så många ställen i sina originalpoemer förnämligast i Skaldestycket Stördärne, wisat sig förä den lyckligaste pensel i den beskriwande poesien.

Genom några anförda exempel har Rec. redan gjort läsaren bekant med denna öfwersfätnings stora förtjenster, bestående i upphöjd behaglighet, träffande syndighet och eftersträfwad trohet. Endast här och der har öfwersansett sig böra widtaga utslutningar och förändringar; och för att gifwa ett exempel på wid hwilka tillfällen detta skett och huru det blifwit werkfullt, will Rec. utur så originalet som versionen anförä slutet på beskriwningen öfwer Därfkapens Palais ur 3dje sången versen 476 etc.

„Pilgrimer som på Wolgartha uppsöka
Som ödd, den ewigt Beswande i himlen;
De som i öddens timma tro sig kunna
Med Munkdrägtets swepning smygga in i himlen
Och mötas der af Petrus med des nocklar;
De alla som ha sökt till wedergållning
Förgångliga herbim, och fatt sin höghet
I Kryptets gerningar men ei i nyttans;
De som af ärelshknad härjat jorden;
De därande begär, det blinda hoppet
Af rikdom, ära, makt och werldsig lycka!
Widkeppelsen af Sanatimen ärfölsid,
Här mötas med hwarann och liksom fordom
Uppbygga wäderslott och jaga drömmar.
De tro till himlen stiga opp, när hastigt
En windsöt återkastar dem från höjden.
Då jordens lekwerk och de som dem burit,
Keltiker, Rabband, Mitrer och Diarer,
Och ärelshknans Kronor och Kroffer,
Och Stamråd, Wand och girighetens Katter

Försteds fring denna rymd, som se'n blef kallad.
Därskapens paradís: nu nogsamf funnist
Öfver jorden, men då än bebodt af ingen." ---

Here pilgrims roam, that stray'd so far to seek
In Golgotha him dead, who lives in Heaven;
And they who to be sure of Paradise
Dying put on the weeds of Dominic,
Or in Franciscan think to pass disguis'd;
They pass the planets sev'n, and pass the

fix'd,
And that crySTALLINE sphere whose balance

weighs
The trepidation talk'd, and that first mov'd;
And now Saint Peter at Heav'n's wicket seems
To wait them with his keys, and now at foot
Of Heav'n's ascent they lift their feet,

when to
A violent crosswind from either coast
Blows them transverse ten thousand legues

away
Into the devious air; then might ye see
Cowls, hoods, and habits with their wearers

toft
And flutter'd into rags, then reliques, beads
Indulgences, dispenses, pardons, bulls

The sport of winds: all these upwhirl'd a-

loft
Fly over the backside of the backside of
the world far off

Into a limbo large and broad, since call'd
The Paradise of Fools, to few unknown
Longafter, now unpeopled, and unrod. &c.

Hvad man likväl mot denna öfversätt-
ning kan invända, är detsamma som man
till en del med rättvisa förebrår Öreswe
Drenstjernas originalpost, nemligen wis-
sa gallicismer, så i anseende till ord-
böjningar som konstruktioner, hvilka med
swenska språkets art icke synas öfverens-
stämmande. — Rec. vill anföra några exem-
pel. 2dra sång. vers. 565. „Som ljusa
punkter blott, men, närmre nalkad.“ Vers-
bet nalkas kan i Swenskan icke i aktif form

användas. — 3dje sång. vers. 332. „Af
nectarina frukter“ etc. (fruits nectarines).
Det är alldeles mot vårt språks genius att
bilda sådana adjektiver, då med undantag af
orden fina, fina, wi icke hafwa något adjektiv,
som lyftar sig på in, eller ina. Nectaris-
ska skulle det beta, enligt de inre språklagars
ne. — 6te sången, vers. 479. „Af spie-
vitsst och eldsångde stum.“ — Spirituöft,
är den wanliga och rätta formen. — 8. sång
vers. 908. „Men anhörs ej hans frestelse
etc. — Hörs wore här det riktiga. — 7de
sång. vers. 435, 436. „— då Naktergala
allena med sin sång högtidar natten.“ —
Högtida, feter? — 8de sång. vers. 172 „—
och lemnade hos Adam ett intryck så för-
tjusadt“ etc. Adam måste wäl sågas antin-
gen sjelf wara förtjust, eller intrycket förtju-
sande. — 8. sång. vers. 425. „Att genom
likar se sin bild förmycknad.“ — Förmyckna,
multiplier? — 8. sång vers. 427. „Att
pröfwa dig Jag hårtills war behagad. —
8. sång, vers. 490. „Jag öfwerglädjad
(?) utbrast i förtjusning.“ — 9de sång. vers.
532. „Förundra (?) ej, om Under kunna
finnas,“ m. fl.

I afseende på versifikationen yttrar sig den
würdnadsvärde Öfvers. i företalet, sedan han
talar om hwarje tolkares pligt att göra afbild-
ningen så enligt med urkristen, som möjligt;
„Till denna entlighet tycktes öfwen höra att
bibehålla versslaget som jag tror alltid leda
närmare till Originalen än bruket af en an-
nan meter. Det synes som ägde tankan i af-
sa språk en wis likformighet af längd i ut-
trycket, hwarigenom hon, wid flytningen
från det ena till det andra, oförmärkt af sig
sjelf återfaller ej allenast till samma slag, utan
öfwen till samma antal af verser hwarit hörs

först blef fattad." — I anledning af denna ganska rigtiga anmärkning, har Öfvers. liksom Originalskalden, berjent sig af den rimfria Jamben. Då Milton, till episk vers uppdrog den moderna Dramatiska metern, den femfotade Jamben, bemödade han sig att förbyta den, för en samtalsvers väl passande större frihet, till den högre regelbundenhet som erfordras för Epyceens högridigare och jemnare gång. Men naturen af hans enstafviga språk nödgade honom att uteslutande upptaga de manliga slurfallen utan att omwexla dem med qwinliga. Denna enformighet (ehuru ganska noga öfverensstämmande med poemets) är i alla öfriga språk ganska svår att iakttaga och dersöre borde Kritiken wiserligen icke kunnat hafwa något att invända, om wår Öfvers., liksom Vårde i Tyskland, Åfwen bland de tiostafwiga jambiska verserna, till omwexling, upptagit åfwen elfwastafwiga. Deremot lär det wist icke gillas, att den Swenska Tolkaren pålagt sig det bandet, att bilda alla, uteslutande, till elfwastafwiga; ty derigenom har den monotoni, som i den moderna jamben i alla fall med swårighet öfverwinnes, betydigen wuxit, och versen erhållit en wexhet och en mot slutet fallande slapphet, som står i rak opposition med poemets strånga högridighet och manliga anda. Så tråffar man ofta ställen der man tydligt märker att uttrycket blifwit oegentligt, just genom sträfmandet efter dessa beständiga qwinliga slurfallen. Till ex. disse verser, i 1a sång.

180—182.

„Ser du den torra rymd, wild och förlorad,
Förödelsernas ort, skild från all lösning,
Förutan den som dessa flammor gifwa.“ —
Huru närmare skulle de icke slutat sig efter originalet:

Seest thou yon dreary plains forlorn and
wild,
The seat of Desolation, void of lighth,
Save what the glimmering of these livid
flames

Cast pale and dreadfall?

om de på detta sätt blifwit toskade:

„Ser du den torra rymd, wild och förlorad
Förödelsernas säte, tom på ljus etc.“

Det skäl, af hwilket Gr. Örenstjernerna ej welat upptaga omwexlingen af tio- och elfwastafwiga verser: att „beggas blandning är för oss obehaglig,“ synes Rec. icke öfvertygande. Man behöfwer blott läsa några sidor af Hr. Edneblads lyckliga tolkningar af Schiller, för att öfvertygas om motsatsen.

I anseende på versens iure byggnad lemnor denna öfversättning wiserligen ännu åtskilligt öfrigt att duska. Rec. wist, såtom bewis för denna utsaga, anföra några exempel af fallst accentuerade verser:

„Af olika infästelser och werkning.“ —

„Att öfstra Gude berg den samma dagen.“ —

„Dändligheten, och tom är ej rymden.“ —

„Och alla gynnande stjernkretsar göra.“ —

I ett så widlöftigt arbete torde sådana friheter, så länge warit språk för den metriska versen ännu är så obildadt, med swårighet undwiskas. Den öfriga versbyggnaden wittnar om ett musikaliskt dra och wälde öfwer språket.

Not: genom eröringen af det förlorade Paradiiset har fadderenslandets literatur gjort en betydlig winst. Rec. wägar dock framsöra allmänhetens önskan, att af samma hand så es mottaga en tolkning af något bland engelska poesiens öfriga bändsterwerk t. ex. Shakespeares Romeo och Julia. Des ljushet och behag skola utan twifwel finna en återklang af den theorb, som Gratierna stände och skänkte Elddarnes Sångare.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No: 49

Lördagen den 16 December

1815.

R e c e n s i o n:

Förskick till en Framställning af Allmänna Lärowerkets närvarande tillstånd i Sverige, af Gustaf Abraham Silberkolpe Rector för Trivialskolan i Norrköping; Samte utåtanden derofwärd af Carl Ulr. Broocman, SubRector wid Lycka Skolan i Stockholm; Johan Åström, Theol. Doktor, Prost och Kyrkoherde i Lina och Staby; och Carl von Rosenstein, Theol. Doktor, Biskop öfwer Linköpings Stift och Kommendör af Kongl. NordstjerneOrden; samt Rector Silberkolpes derå gifna Förklaringar: Till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet aflemnade, samt på Dess befallning och bekostnad utgifne af Kongl. UppfostringsComitén. Stockholm 1813. 175 sid. 8:o.

För den, som upprigtigt älskar inhemstverenskaplighet och odling, kan det knapt gifwas något mera glädsefullt ämne, än det som utgör föremålet för denna bok. Det är wår

ärefrönte Thronarfwinge, som, för än Han föransattade om en förändring af wåra lärowerk, önskade att grundligt lära känna deras skick och förslagen till deras förbättring; som önskade att dessa uppgifter af aktningsswårde och kunnige män måtte underiöfwas och som sedan wille att alla dessa olika meningar måtte underkastas den allmänna pröfningen, i hwilken wälgörande affigt Hans Kongl. Höghet äfwen sjelf både besfalle och bekostat utgifwandet af alla här till hörande Handlingar. — Äfwen har detta höga nit blifwit mödt af adel wilja och wårma för en angelägenhet, som då den rör medlen till kommande medborgares bildning, wisserligen är en af de wigrigaste, som kan påkalla allmänna uppmärksamheten. Rec., för sin del, önskar högeligen, att efterföljande anmärkningarna måtte befinnas så mogna och grundliga som de äro redligt menade. I detta fall skola utan twifwel Literatur: Tidningens läsare förlära det långa uppsat, som föregår anmälan af en skrift, hwilken äsyftar ett förändradt skick af kommande generationers bildning.

Egentligen kan man anse Hr Dektor (numera Lektor) Silverstolpe, såsom upphöfsmannen till detta verk. Han är icke allenast den hufvudanktor, till hvilken alla de öfriga rapportera sig, utan han är äfwen den, som genom sin d. 3 Sept. 1811 uppsatta och till H. K. Höghet KronPrinsen ingifna Framställning af Allmänna Underwisnings-Verkets närvarande tillstånd i Sverige (s. 5—75), gifwit anledning till hela den härwid widtagna älgård. Rec. är öfvertygad, att ingen skall misskänna den warma nitiskan för fosterländsk bildning, som utmärkt Hr Silverstolpe från de första uppträde såsom författare. Om skarpsinnighet, lärt och talang wittna alla hans skrifter; men en wis orolig iswer och nyhetsbegär hindra honom ofta att förwärfwa sig en sant grundlig äfigt af sitt ämne i hela dess omfång, och att hinna till full enighet med sig sjelf. Nästan hwarje ny bok af Hr S. förråder nya och förändrade äfgifter; då i underwisningen ingenting är nödwändigare än att den lärande wänjes till sträng consequens och laghunden ordning. Förledande äro sådana skrifter, då det goda och förkostliga, såsom här, äro kastade om hwarandra, så att sanna premiser bana wäg till origtiga slutsatser, och då de äro framställda med en klar och logisk lättfattlighet, som, wid första anblicken, synes strängt bewisande. Så träffar man äfwen i närvarande skrift många ganska sunna anmärkingar: t.ex. ifråndet mot den författning, att ingen Philosophia Candidat må kunna från Promotion utslutas som af ätra Professorer blifwit approberad (s. 21), en författning, hvilken utan twiswel motstrider Candidatexamens esprit; mot försummad underwisning i modersmålets Grammatick (s. 61); om nödwändigheten af anstalter för Gymnastiska

öfningar; om wigten af Krigsskolans förläggande till Universitetet (s. 38); projektet om en förlagetsfonds inrättande för utgifwande af wettenskapsböcker (s. 49.) m. fl. Men å andra sidan kan man icke heller neka att denna skrift utmärker sig af en egen halftig ofullständighet i uppgifter, wotägelse och bristande klarförmighet i äfseende på principerna samt ytlighet och skadlig inskränkning i äfgifter och förlägar. Ju mera hårda dessa omödmomen kunna synas, ju strängare pligt har Rec. att bewisa sin utsaga. För mera redighet skall wili han betrakta dessa trenne beskrifningar såskildt.

1. Ufullständighet i Uppgifter. Herr Silverstolpes uppgift af SökningsSkolar på landet till blott ett antal af trettio (sid. 37) har Hr Broocman (s. 98) redan wisat wara både förhastad och oriktig. Enligt Consistoriernas inkomna berättelser till CenzlersGillet 1802/03 „funnos ensamt i Upsala Stift 40 LandsSkolar med säkra sonder, i Strängnäs Stift omkring 20; i Linköpings Stift 9; i Westerås 34; i Werid 4; i Skara 7; i Östergörborgs 10; i Lunds 33; i Carlstads 5; i Calmar 3, i Wisby inga, samt i Herndsands stift (enligt privat underrättelse) 8; således tillsammans 173, hvilka de senare ären ännu hafwa blifwit ökade med några nya Stiftelser.“ Så finnas t. ex. endast i Lunds Stift 155 Skolar med stående lön och anslagene läserum samt 338 så kallade Ambulatoriske Skolor*). Samma anmärkning gäller äfwen om flere andra uppgifter. Så saknas i uppräknningen af privata donationer till Skoleinrättningar i landsorterna, s. 11—12, Statsrådet m. m. Fris. Adlersbeths år 1806 gjorda stiftelse, om hvilken dock underrättelser i de

*) Lunds Stifts Presbiteriehandl. 1814.

allmänna utbildningarna då genast blefvo meddelade m. fl. — Sid. 14 läsa vi: „I alla dessa (Faculteter) uteslutas Doktorsgrader; i de tre sista, efter wiså afslagda specimen, men i den Theologiska, endast efter tillstånd gifwit af Konungen, äfwen utan att afseende behöfwer göras på kända kunskaper.“ Deremot finna vi på nästa sida denna mening: „Utom Examina till Theologiä Doktorsgraden, examinerar denna (Theologiska) Facultet alla Studerande“ m. m. Nyh hette det att man blir Theologiä Doktor utan några specimen, och här åter att man för denna värdighet måste undergå examen (!). Detta är ju en uppenbar motsäggelse, som endast skulle kunna häfwas genom fullständighet i uppgiften, att man wäl wid Universitetet disputerar pro Candidatura & Licentiatura Theologica och undergåe wiså bestämda examina, men att sjelfwa Doktorvärdigheten icke kan winnas utan konglig nåd, hwilken äfwen wäntligen utsträcker, wid högtidliga tillfällen, till andra än dem som genom afslagda specimen blifwit Theologiä Licentiat. — Under det Hö. f. meddelar å stilliga notiser om Upsala Universitet, nämner han, s. 16, att den mindre Juridiska eller så kallade Hofrättsexamen toges utom för Professorerne ur Juridiska faculteten, äfwen för Eloqventiä et Poetis samt Scientiä Moralis et Politicis Professorerne ur Philosophiska Faculteten. Origtigt! Wid den tid då närvarande skrift upplattes (1811), examinerades de som sökte rättighet att ingå i Rättegångsweken, utom af Juris Professorerne, endast af Phil. Doct. Professorn i Naturrätten samt Histor. Professorn i Historien. Nu mera skall äfwen en examen i Medicin pura föregå. — I likhet med hwad om Anatomiske Professorn förmåles, s. 7, borde hafwa blifwit anmärkt, att

en af Medicinä Adjunkterne, under namn af Botanicus Demonstrator, bör biträda Professorn i Historia Naturalis med wården af Akademiens dyrbara Naturaliesamlingar, Orangeri och Botaniska Trädgård. — Den underrättelse som, sid. 18, meddelas, att Bibliothekarien läser Bitterheren, låter besynnerlig. För hällandet är, att wid de båda svenska Universiteterna är, med Bibliothekariatet, förbundet ästhetisk-professionen, och är det i egenhet af lärare i denna wetenskap, men icke såsom Bibliothekarie, som den i Upsala tillförordnade läser fyra timmar i wäcka öfwer de Sköna Konsternas theori. — Origtigt är äfwen hwad som s. 8 förmåles om Professorn i Numismatik och Heraldik. Den senast warande Præfectus Numophylacii fick nådigt tillstånd att, jemte Professors-titel, hålla publika föreläsningar öfwer myntkunskapen, utöfwa jus examinandi och hafwa säte och stämna i Consistorium äfwen som i Philos. Faculteten. När sedermera denne befordrades till en ordinarie Professjon, följde ingalunda deraf, att den aldrig på Professors-tit utupförda Numophylacii Præfecturen skulle bortfalla. R. c. wäl neml. icke förmoda att H. S. projekt är, att indraga den Numophylax tillögda lönen och såmedelst upphäfwa denna befottning, hwilket icke skulle kunna ske utan ganska stor skada för Akademiens redan så wackra Mynt-Cabinett, om hwilket dock närvarande wärdare hatt så många och så stora förtjenster. Blefwe det fråga, om Arets tanke i afseende på en Numismatisk professjon, så måste han bekänna att han icke kan finna annat än att denna bildande kunskapsgeen, hwilken så nära sammanhänger så wäl med häfdesorfningen som med Konsternas kändedom, nödwändigt bör till den universalitet af lärdom, som wid ett Universitet bör culti-

veras. Och flere stora myntkännares arbeten, t. ex. den lärde Eckels, Tuchsens, m. fl. hafwa wisat, hwilken wigtig utsträckning den samma kan erhålla. — Sid. 19, berättas, att Examen Pädagogicum tages „för Eloqventiä et Poeseos och Scientiä Moralis et Politicä Professorene.“ Härill måste läggas: insför Metaphysices et Logices, Historiarum och Græcä Lingvā Professorene samt för Franska och Tyska språkmästarne. För öfrigt skiljer sig Nec:s öfvertygelse angående denna examen, (som dock endast berättigar till sökande af privat information, icke till befordran wid offentliga Skolewerk), ingalunda från Förf:s, hwilken han riktigt och med frokostiga ord utträt, f. 45 och 123; i synnerhet äro widderom alldeles ense, „att det lösliga i allwar samma saker måste vara skadligt.“ — Också har denna examen redan nästan alldeles kommit ur bruk. Anmärkningen sid. 20, att „alla disputationer borde skrivas af Respondens,“ är för widsträckt. Huru och på hwad sätt skulle då de Magistrar, hwar, genom prapocendo försvarande af dylika afhandlingar, äro åfogs de att specimenera, kunna fullgöra denna skyldighet? Det är endast Gradual Disputationer hwilka, enligt försättningarna, böra af Respondentene selswa författas; en skyldighet öfwer hwilkens fullgörande, wid Upsala, i de tre högre Fakulteterne hålles noga hand. Det anseende som Swenska Universiteternas Disputationer i allmänhet utomlands äga, och deras tida efterfrågningar, tyckas bewisa att deras författande, icke så alldeles „utan winst för Wetenkaperna,“ borttager Professorenes tid. I ett land som Sverige, der det wetsenskapliga intresset wanligt wisar varit så inkränkt, der lärda arbeten på Latin författas, ej skulle sinna tillräckliga antal köpare, och utländska Bokhandelsrelationer mindre än i

förra tider äro begagnade, har denna utwäg oftast varit den enda möjliga, som wära utmärktaste lärde, von Linné, Ihre, Er. Bengelius, Lagerbring, Norberg, Portman, Fant m. fl. nödgats widtaga, för att rädda sina stora upptäckter och undersökningar undan glömska och förstöring*). — Hade wär Förf. gjort sig möda att förskoffa sig nogare underrättelser, hade han lätt kunnat få weta att flere af Ihre, E. Murivillii, och Floderi Disputationer äro i Tyskland omtryckte, och att i dessa senare ären wär herömda Thunbergs Disputationer i Ödtingen blifwit å nyo wolumtals utplagde. Föröfrigt wet Nec. många bewis på, att wära universiteters Disputationer äro utomlands både mer kända och begagnade, än man hos oss i allmänhet föreställer sig.

Dock dessa prof kunna vara tillräckliga, för att wisa med hwilken flyttighet Förf. efterforskat sitt ämne. Wi hafwa med sit endast anført sådana, som icke äro möjliga att undandöla, och till hwilkas noggranna kännande ingen „authorisation af Högsta Magten“ således kan anses oumgångelig.

2. Contradictioner i principer och framställningar. Sid. 23, bemödar sig Förf., att af „lösnings- och besöringsinrättningarna“ draga det resultatet, att wära Universiteter blifwit stiftade endast för att „utgöra en gren af anstalterna till stadgande af

*) Hwem ihågkommer icke Ihre Commentationer öfwer Uphilas, Portmans Accessiones ad Bullarium M. a Celse, Junsens Chronicon, att ej sätiga hans Historia öfwer Abo Akad. Biblioteket, och nu senast det widlyftiga werket opus Cosmographicum Ibn Al Vardi på Arabiska som wid Lunds Akademi ännu utgittes, efter en Upsalienssk Eodex, af Prof. Nylander.

StatsReligionen." — Sid. 40, åter yttrar han sig om dem: „Det synes som wid deras första inrättning, man begynte med att öfverräkna hvilka kunskaper wore nödiga för de flesta af Rikets Embetsmän. — Efter denna undersökning hor man bemödat sig att anskaffa lärare wid Universitetet.“ Men om de endast varit stiftade i mening att stadga StatsReligionen, huru kunde då deras enda, egenliga ägnamärke vara, att dana statens Embetsmän? Endera af uppgifterna måste ju vara falsk? — Att de äro det båda två, skola vi längre fram bemöda oss att visa. — Sid. 47 o. 72 vill Hr S. med all isfver, att Professorernes penningfördel skall röra till en högre wettenskaplig förtjenst. Men sid. 69, anser han det som ett stort fel, i inrättningen att ett rent wettenskapsnät står tillsammans med beräkningen af en egen fördel, då hwar och en nödwändigt måste medgifwa, såsom Dr Åström äfwen ganska riktigt anmärkt (s. 144) att „penningwinning är en så föga ädel driftsläder.“ Ja, denna snikenhet efter penningwinst har ämningstone för så litet anses förenligt med literär esprit, att flere af de gamle just från ett sådant begär härledt orsaken till den bristande grundlighet, som utmärker wisa lärdes arbeten, och ho wer, om ej denna erfarenhet äfwen i våra dagar besannat sig — Förf. medgifwer äfwen detta sjelf på ett ställe, nämligen genom dessa ord, sid. 42: „Om en Lärare är skåning eller winningslysten, råttar han sitt omdöme efter Lärsingens uppsörande eller nit att bewise hans privata föreläsningar hvilka särskilde berelas; och om äru detta ej ofta inträffar, är dock en inrättning som der till gifwer tillfälle, icke den tjenligaste;“ — Hwarigenom han sjelf wäl på det hårtigaste yttrar sig emot just den wanar att betala pri-

vata collegier, hvilken han åter sid. 47, ifrigit yklar. Huru skall man förklara sig dylika råra motsägelser i en skrift af så ringa widd.

3. Rikighet och skadlig inskränkning i affigurer och förslaget. I hwad man vill hafwa gjordt och fastställt för mansåldrar måste man med fullt öppna ögon se sig omkring, för att uppträcka om saken ej har en så hwars starka förskuggning så contrasterar med de öfriga sidornas ljus att den skämmer hela taflan, och i ännu som träffa tusentals medborgares wäl måhlet man icke för hastigt halka öfwer. Om Hr Silverstolpe härstädes iakttagit dessa regler, skola vi nedansöre undersöka. Det är bekant att Hr S. är en synnerlig wän af den så kallade folksupplysningen genom nya Skoleinrättningar. Det skeswa i denna äsigt hafwa vi wi redan tillförene i recensionen af Broocmans Nagosin, ärg. 1813 sökt ådagalägga; wi wisja derfor här icke längre upphålla oss derwid. Wi anmärkte dock hwad Biskopp. Rosenstein redan förträffeligen anmärkt, s. 161: „att den som är i skänd att jemföra upplysningen hos våra beskedliga Bönder och Jordbrukare, med den hos samma folkklas i andra länder, torde ej anse allmänna undervisningen i Sverige, för denna klas, så miswärdad, som den synes Rector Silverstolpe.“ Det må wisserligen medgifwas honom, att denna goda egenskap kan finna sin grund i „wår Almoges uråldriga frihet, des njutning af rättigheten öfwer sin person, sitt arbete och sin egendom (s. 168);“ men i det faller, äger icke samma frihet rum ännu i dag, som för tvåhundra år sedan? Att detta dock icke är enda förklaringsgrunden, wisar oss Englands exempel, der allmog, från äldre tider, ännu uti samma fri- och säkerhet. På de flesta ställen i Tyskland och

Danmark äro bönderne nu mera lika fria, der äro äfwen skolor för deras upplysning, efter den moderna husfäns schema, inrättade; och hwar sölder har detta haft? Danska patrioters klagan är äminstone högljud, att deras allmoge med hwar dag mer förfaller till osägsenhet och tillpligtighet. Wårde wore det äfwen att undersöka, om den hos oss, växande osedlighet, myckna lättja, öfverspända fordringar och viktigade begär, just wore en följd af den bland bönderne, af en falsk wälmening, wäckta lust att blifwa förståndelösa. Wi se äminstone att man på sina ställen i Skåne gjort försök att bilda allmogen genom Wastholms Philosophi för Olårde, Snells Moraliska Berättelser och Weichhards Philosophiska Läsare, utan att den kan sägas hafwa i duotighet hunnit ett steg längre än allmogen i Dalarne och Norrland, hwars enda bildningsmedel är des Cateches, des Andaktsböcker och nationella fornuvåden. Om den ens hunnit till samma grad, må fördomsfrie och skarpsynne observatorer afgöra. — Det är neml. bekant att allmänna Lagen, sedan långliga tider, föreskrifwit det Presterne skola tillse att ingen i församlingarne, må unnas tillräde till Herrans närward utan att han kan läsa Catechesen innan och utan till, och denna pligt, nitiskt handhafwd af Presterskapet, har stänkt oss våra dugligaste bönder under vår Stats kraftigaste perioder. Det skulle icke wara swårt att ådagalägga, att denna folkundervisning måste, enligt sakens natur, wora ett konstitutionmål och att bonden måste hafwa frihet att inom sin famlij, under sina husliga sysslor, efter eget behof draa förtora, att hans barn få den undervisning, som de behöfwa, för att bestå i husförhåden. Och säkert är, att endast ett hos allmogen, genom så kallad förstånds-

odling, wäckt fördrift för Cateches och enkel christendom, kan bereda försummelse af denna uråldriga, ädla undervisningsmetod. Dock, säger vår Auktor, s. 53, den, „infränker sig inom christendomen. Någon allmänt anställd undervisning för landsbarnen, syftande till förståndsodling, kan således ej sägas finnas; det kan twerrom sägas fattas, detta enda medel att hos Allmogen wäcka och nära den patriotiska andan. Endast den rå egennytta bör kunna leda den, och från denna skola likawäl utgå fria, i lagstifningen röft ägande Swenskar!“ De fleste läsare lära knapt tro sina ögon, då de se det så osedligt fram sagde att undervisning i Christendomen, långt ifrån att wäcka och nära den patriotiska andan, twerrom endast gör rå egennytta till folkets ledare. — Den som hyser en sådan öfwertrygghet, kan ju försöka, att låta folket lägga bort Catechesen och ge dem istället Sweriges Historia och Geographi till läsning för barn wid lediga stunder, eller något fram i samma anda. — Några sidor (s. 216) de efter har dock förf. ombytt grundsatser, ty der wörl han hafwa allmogens undervisning infränkt inom det enklaste af christendoms-kunskapen. Men denna undervisning får ej meddelas på wanligt sätt: han will, sid. 54, „att genom en wis fördelning af Prestfäns det af undervisningspligten för Allmogen, äfwen des odling (2) skall blifwa besörjd,“ och denna wis fördelning skulle, enl. s. 72, bestå deri att Capellanerne förordnades till Skolmästare. Det mindre lämpiga i detta projekt är redan wisadt af Subrektor Broserman, sid. 99, och Dr. Åström, s. 127, och N. c. lutar sig fullkomligt till deras grund, h-ist de oaktrade föräns inwändningar, s. 120 och 155, ännu kunna anses omedelbarlagde. Öfhynerhet har Dr. Åström, s. 128,

med segrande styrka angripit detta projekt i dess innersta rot, eller det gamla skrifet om Presterskapets stora löner. Nec. hade dock inskat att Hr. Åström hafte tillfälle att ännu widhöftigare utföra detta ämne, så att det engång kunde blifwa slut på detta lika så orimliga som tråkiga sladder. Om än dessa lönewillkor, hwåd de dock långt ifrån icke äro, wore så stora som man dem wanligen föreställer sig, tycker Nec. att det snarare borde sagna hwarje sann patriot, att någon class af medborgare wore försatt i goda omständigheter, helst då denna class uttrar en så vigtig inslytelse på mösan af medborgare. Till följe af den högsta grundprincipen för kristliga staters inrättning, äro äswen Presterne icke blott statsbetjemän, utan utgöra tillika ett fritt och rådgående riksstånd, och således måste man, just utan alla modifikationer af Staten medgifwa, att Presterskapet äger full privilegii bestämning af sina löningswillkor (s. 155). Hwad som, ty wår! annars gifwit skenfel är isarne mot Presterskapet och dess rättigheter, är den osedlighet och den råa okunnighet som olyckligtvis de senare ären bland wise individuer af detta Ståndet sig inritat. För att till någon del häfwa detta senare onda, inrättades de så kallade PrestSeminarierna mot hwilka Förf. så strängt ifrån, sid. 43. Nec. är långt ifrån att i sig sjelft wilja gilla eller förswara dessa inrättningar. De äro palliativer och såsom sådana wisserligen icke bäröwårda, eller af någon djupt inoripande kraft. Men det wet Nec. med full säkerhet, att denna inrättning icke egentligen kan beskylas för att hafwa „undandragit ifrån allwarliga Studier, en myckenhet Prester,“ emedan den alldeles icke gifwit någon ny „rättighet till befordran, utan att man behöfwer använda tid och mö-

da till widsträcktare studier;“ ty förrän denna inrättning widrogs, plågade Gymnastier uppkomma till Universiteterna, läsa instrifwa sig till Studier, gwardröja der en eller par månader; utan att med någonting sig sysselsätta och derefter återwända till hemorten, för att ordineras till Evangelii förkunnare i Stifften. I sådana omständigheter, är det wisserligen bättre att de unga Presterne blifwa kunsnige „endast i den positiva läran,“ än okunsnige i allt, och „utrustade med en slags praktisk sårådighet,“ än som förut, med alldeles ingen. Under den förefrefna tid som de numera måste tillbringa i Seminarium, wänjas de äminstone wid någon slags literarisk sysselsättning och erhålla så mycken praktisk undervisning att de till det minsta lära skrifwa sitt språk grammatiskt. Och ehuru licet detta i sig sjelft är, är det, wid betraktande af folkernas förfallna skick, äminstone någon reell winst. Den skulle wara än större, om hwarje Studerande, owägerligen måste en eller twenne terminer hafwa bewistat de kademiska föreläsningarna, innan han blefwe berättigad att intogas i Seminarium. Men såga tjenlig för ändamålet är den nu öfliga seden, att de Studerande, som i Seminarium intogas, genast admittteras till Predikningar författande, innan någon Theologico-Cregeticos-Homiletisk undervisning föregått. Ty det synes klart, att den som ingenting har, kan ingenting gifwa. Och är det då med Inrättningens ändamål öfwerensstämmande, att första dagen en student i Seminarium instrifwes, honom åläggas att genast skrifwa Predikningar efter så kallade utkast? Det är ju att begynna hwarmed man borde sluta? Ingen borde admittteras till de Homiletiska öfningarne, innan en curs i Theoloaten och Cregetiken föregått. Men för att förwårfsa

desa insigter, är hela tiden af tre terminer fullkomligt behöflig, och densamma borde, enligt Rec:s tanka, alldeles oafkortad här tillbringas. — Emot Hr Silverstolpes mening, sid. 158, tror Rec. det icke heller vara skadligt, att dessa Seminarier äro inrättade wid Universiteterna, då derigenom tillfälle står öppet att jemte praktiska öfningar, göra theoretiska studier. — Det stora antal Prester, som den Protestantiska gudstjensten erfordrar, har gjort det omöjligt, att hvarje Prest skulle wid Akademien hafva fulländat den humanistiska bildning, som filosofiska graden förutsätter, eller hafva genomgått den högre Theologiska. — Men som den nya Låran juft hade sin fördel framför de gamla, genom sina fördunnarens högre kunnighet, wille man derför hos blifwande Prester befördra den; och derför inrättades i hvarje Stift så kallade Gymnasier, hwilka sattes i förbindelse med DomCapiteln, som hade sig uppdraget att ordnara Prester. Rec. det hufvudsakligaste ändamålet med Gymnasierne inrättning war Presterne bildning, bewisar icke allenast deras gamla namn, Seminaria Theologica, utan äfwen den omständigheten, att i äfkilliga provinser, ännu temligen nära våra tider, man fann Prester hwilka aldrig sett något universitet. Att dessa Seminarier utmärkte sig framför de af den nyare inrättningen igenom beräkningen på en wida grundligare bildning, kan icke nekas, liksom det följer deraf, att Universiteterna äfwen hos oss, woro stiftade för ett rent, af statsintresset oberoende litterariskt ändamål. Men att Staten gerna såg förwärfwandet af en högre litterarisk bildning, inhämtas deraf att den tillade de Akademiska lärdomsgraderna wisa befodringsdrin-

ner, och man wet också, att i äldre tider flere gamla Prester, för någon tid lemnade sina befattningar för att wid Universiteterna bilda sig till Magistrar. Att underhjelpa dessa företag, ingick alltså äfwen i planen för Gymnasierne. Utom bildningsanstalter för Prester, blefwo de således äfwen beredelseanstalter för den högre Universitetsundervisningen, och derför är deras lärometod till hälften Skolastisk och till hälften Akademisk. Riktigt och wäl förtä, hafwa dessa inrättningar gjort ganska mycket gagn, och hwad som säkrast talar för den öfwerwägande wisdom, som ledde våra städer wid deras inrättningar är den öfwerwägande kunnighet i egentligen lärde studier som wanligen utmärker abiturier äfwen från de mest wärdelösa Gymnasier framför de fleste af dem som komma till Universitetet, från andra läroanstalter. De förändringar, som wid Gymnasierne nu skulle kunna vara att tillgöra, böra wäl derför endast härskuta ur den synpunkten, att de nu mera upphört, att wara Seminaria Theologica, för att endast wara förberedelseanstalter till begagnande af Universitetsundervisningen. Gymnasierne borde kanske befrias från syfvelsättningen med wisa positiva, endast för den högre akademiska lärometoden egnade kunskapsarter. Rec. förmodar att hwar och en som grundligt känner Gymnasierinrättningen, skall finna skäl att efter föregående anmärkingar rätta hwad Hr S. öfwer detta ämne, på engång kanske nog flygtigt och nog hårde ansår sid. 67.

(Forts. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 51.

Lördagen den 23 Decembet

1815.

R e c e n s i o n e r :

Förskå till en Framställning af Allmänna Lärverkets närvarande tillstånd i Sverige, af Gustaf Abraham Silverstolpe Rector för Trivialskolan i Norrköping; Jemte utlåtanden deröfver af Carl W. Broocman, SubRector wid Lycka Skolan i Stockholm; Johan Åström, Theol. Doktor, Prost och Rector herde i Lina och Staby; och Carl von Rosenstein, Theol. Doktor, Biskop öfwer Linköpings Stift och Kommendör af Kongl. NordstjerneOrden; samt Rector Silverstolpes derå gifna Förklaringar: Till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet aflemnade, samt på Dess befallning och bekostnad utgifne af Kongl. Uppfostrings-Comitén. Stockholm 1813. 175 sid. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 50).

Deremot äro wi alldeles ense med Hr Silverstolpe, i ogillandet af CenzursGillers försök, i den Nya Skoleordningen, att för-

wandla TrivialSkolorne på engång till lärda och borgareskolor, ty det är ganska gifwit att denna förändring å ena sidan gjorde våra Skolor, såsom lärda Skolor, mindre fullkomliga, och å den andra stadgade en inrättning hvarigenom ändamålet icke wans. (s. 59). Men efter detta förefaller det åtminstone Rec. beynnertigt, att se Hr S. sjelf förestå en sådan hopblandning, genom tillsättning af twenne Borgersliga claser wid Trivialskolornas lärda ordningar (s. 117). Gåffande på de så kallade Real-eller Borgareskolor, hänwisa wi till hwad som, i förnämde Recension af Broocmans Magasin, redan blifwit sagdt.

Doct är det egentligen med Universiteterna som Hr S. will företaga de förnämsta och flesta förändringar. Innan Rec. uttrar sig öfwer dessa, anhåller han att såj anförda några anmärkningar om Universiteternas uppskomst och de swenskas bildande till närvarande stic. — Wid den tiden, då det wettenskapliga nitet, med ungdomlig styrka, uppswaknade i Europa, förenade sig grundlärdemån till upparbetandet af wisja wettenskap

i deras universalitet och som de Påfvar och Förstar hwilka älskade och uppmuntrade literaturen, önskade att lärdom allt mer och mer skulle utbreda sig, tillade de alla dem, som under dessa lärde wille bilda sig, wisa fri- och rättigheter och tillerkände högtidligen lärarne förnågan att bilda lärde (*Facultas creandi doctos viros*) i hwardera den wettenskap, hwilken de, i sitt hela omfång, företagit sig till upparbetande. Derifrån de olika Fakulteterna och derifrån dessa faculteters bruk, att creera doktorer. I början funnos wid dessa universiteter, blott en Facultet såsom den Medicinska i Salerno, den Juridiska i Bologna, den Theologiska i Paris, etc. men snart yrkade lärarne att förwinnande af grundlighet i någon wiss positif wettenskap, fordrades först en allmän humanistisk bildning, och derföre förenades redan tidigt, med de föregående trenne, en sjerde facultet som creerade Philosophiæ och artium liberalium Doktorer och Magistrar. Denna facultet kallades den philosophiska emedan Philosophien i sitt rätta begrepp, är höjden och blomman af all humanistik, och, ehuru wisa Universiteter hade rättighet att creera Medicinå men saknade den att creera Juris och Theologiå Doktorer, andra åter ågde den att promovera Theologiå men saknade den att utdela Juris och Medicinå Doktorers-diplomer o. s. w., så hade de dock alla den att creera Philosophiå Doktorer eller Magistrar, ja! att taga denna grad blef en *conditio sine qua non* för graderna i de högre Fakulteterna. I början salderade sig Professorerne sjelfwe, genom den betalning de fordrade af Studenterna för sina föreläsningar, och när de på ett ställe icke funno tillräckligt antal åhörare, eller annars funno sig inskränkte i sin lärarfrihet, flyttade de sin

lärostol från den ena staden till den andra. Detta förordade landsfaderliga Furstar, som wille unna sina stater fördelarna af wettensskaplig kultur, att anslå ordinära löner åt de Professorer som wille qwardröja inom deras område och fixera Universitetet på ett wist ställe. Som meningen härmed war, att skapa underlätarne tillfälle till en universell literär bildning, ålades det hwarje Professor att, mot åtnjutande af den bestämde lönesförmånen, läsa wisa timmar, utan fordrad betalning af Studenterna, eller, som det kallades, publice, öfwer en wiss wettenskap. Och då detta är det enda medlet att försäkra läsningen öfwer samteliga wettenskaperna, wet jag ingen Akademi, om ej konste Öbtingen gör undantag, der dessa publika lektioner icke hållas i full helgd. Men oaktrade statsmakten så småningom tillagnade sig bestämmandet af Universiteternas verksamhet, lemnades dock allmänt åt lärarne wid dem, utslutande Domsrätt öfwer hwar och en som kunde kallas Akademisk medborgare. Wid Halle gjordes Preussiska Regeringen på 1790-talet ett försök, att i flygd af militärstyrkan tillrycka sig domsrättigheten öfwer universitetet, men föliden war, att alla studenterna bortwandrade så att Universitetet inom några weckor war alldeles tomt. Regeringen måste således draga sina trupper tillbaka och förklara sin åtgärd för ett misföckadt försök. Och ett sådant måste det blifwa, ty en dylik frihet för werkligt twång, bör owillkorligen till ideen för ett universitet, såsom framställande af bilden af en rent literär werld, som till sin frihet måste respekteras af den politiska, om denna will åtnjuta fördelarna af dess werksningar. Desutom måste de unga Minervas söner, såsom alla i den ålder då den politiska makten i alla fall föga öfwer dem utöfwar

stet wälde, stå under lärarnes faderliga myndighet, för att genom hörsamhet mot ett fritt högre förstånd, wänjas till lydnad mot det samma uttaladt i form af lagens stränga owillkorliga bud. Och denna domsrätt öfwer de Lärandes sedliga förhållande, tillkommer Lärarne nödwändigt emedan de, den förutan, swärligen skulle kunna göra deras genom sakens natur dem tillagda literära domsrätt öfwer studenternes wettenskapliga framsteg gällande. Enligt Universiteternas princip äro lärarne der representanter af den högsta lärdom i Staten finnes, mot deras dom, uttalad i fakulteternes höga examina (hwadan man swär att aldrig undergå dessa mera än engång) kan således ingen appellationsrätt gifwas, och ingen högre kontroll för den än lärarnes duglighet och strängt redliga wettenskapliga nit.

Efter dessa ideer inrättades ursprungligen de Swenska universiteterna, med alla fyra fakulteterna, och med creationsrätt tillerkänd är dem alla. Mycket riktigt beständes här, såsom wid andra universiteter, i deras första renhet, att ett obestämdt antal Candidater, på obestämda tider, i de tre hware Fakulteterna, efter en föregående praktisk licentiatexamen, kunde gradueras, men deremot blott ett fixerat antal af de fleckligaste Candidater, hwart tredje år, i den filosofiska fakulteten. Ifrån det, till våra tider, nogga iakttagandet af denna inrättning kan man härleda det anseende som en Swensk, i synnerhet i Upsala creerad Magister bibehållit öfwerallt framför den, som wid någon Tuff Akademi blifwit promoverad, der man tidigt bortlade bruket, att på bestämda tider promovera ett wist antal Candidater och från gradens förmåner excludera de detta antal öfwerstigande mindre kunniga. Bruket att wid wisa högtidliga tillfällen Regeringen wi-

sade sin nåd derigenom, att den tillät så kallade allmänna promotioner, hade föga menligt inslytande, så länge denna nådebewisning sållan inträffade och den aldrig med säkerhet kunde påräknas. Men är förhållandet nu för det närwarande såsom Hr S. s. 21 yrtrar, att hwarje Candidat genom åtta Professorers approbation, erhållit ett jernbref mot exclusionen, då är det troligt att denna icke sonnerligt wisa författning på den akademiska bildningen skall snart hafwa det mest menliga inslytande. Ty hwarje förändring i en inrättning, som motstrider denna inrättnings ursprungliga idé, skall oundgängligt undergräfwä och förföra densamma. Långe utöfwades wid våra Universiteter inga andra examina, än de fyra rent akademiska, och så länge war lärdomen i Sverige i ett jemnt tilltagande. Med början af 1700talet åter infördes ett slags mindre examina för dem, som wisse ingå i Conzlet, Bergs- och Rättegångswerken, hwarigenom Regeringen tillkännagaf, att den af sina embetsmän icke fordrade någon allmän humanistisk bildning, utan war nöjd med ett utskofadt pensum eller wisa utonlöror*). Härigenom blefwo våra universitetsinrättningar högligen wacklande. Deras högsta ändamål är att endast arbeta på utbredandet af en högre literär bildning, utan att slafwa för ett wist betingadt intress. Den collegiala särdigheten måste handläggningen wid embetsmannas göromål meddelas, och kan genom studier icke förwärfwas. Det rättaste wore således, att låta dem som wid Universiteterna förwärfwat ren humanistisk bildning, någon tid såsom extraordinarier arbeta wid de all-

*) Troligen wärdogs denna författning af det skal att Carl XII:s förkörande Eric blottat de publika werken på embetsmän, hwilken bruk man snart önsföde så ersatt.)

månna werken, och sedan, då fråga blir om deras ordinära befordran, låta dem undergå, inför sina förmån ett slags embetsförhör, för att erfara huruvida de till statens tjänst kunde använda sina kunskaper. Någon ting sådant måste äfwen hafwa föreswärat dem som widtog inrättningen af dessa embetsmannas examina wid Universiteterna, ty det förordnades att de som undergått dem, skulle wid detas engagering, undergå en ny. Men då denna tages straxt efter ankomsten från Universiteten, gjorde en dylik åtgärd denna inrättning till hälften onyttig, ty den stiftade, i frågan öfwer positiva kunskaper, en annan kontroll öfwer de Akademiska lärarne, och en möjlighet bereddtes för ensidige embetsmäns skiften. Med ett ord: Dessa utvärtier på våra Högskolor hafwa endast burit en swog frukt; — och änskligt wore att de alldeles blefwe bortskurna. — Förmedeligen wid samma tid då dessa embetsmannas examina infördes, widtog man äfwen att för Medicinska och Juridiska graderna icke owillkurligen fördrä den filosofiska, utan blott wisa inifrånktare medico-philosophiska och juridico-philosophiska Candidatexamina. Då blef det äfwen wanligt, att Regeringen wid kröningar, KronPrinsföddelser o. s. w. af Konglig nådsförunnade Theologiä Doktorswärdsheter är personer som wäl icke alltid wore kände för utmärkt lärdom, men äminstone inom sitt stånd njödo anseende såsom verkfame hederlige lärare och medborgsmän. Denna uppmuntran gafs fordom också endast åt ganska få. — Dessa, till hwilka man i sednare tider tillagt i förandet af Cameral- och Pädagogikexamina, äro de egentliga afwikelserna från Universiteternas idé, som wid våra swenska Högskolor blifwit införda, om man dertill räknar den gamla stiftelsen af så kallade Docenter, eller

wid Universiteterna engagerade men på löningsstat ouppförde personer, som gå wid Universiteternas i erspektans på profession. — Igenom denna inrättning händer neml. att mindre skicklige Magistrar, som, genom conditioner och andra omständigheter, hafwa tillfälle att gwarliga wid Akademien, winna en företrädes rättighet till profession framför en mera skicklig, som icke kunnat winna samma förmåner.

Efter dessa anmärkingar, med hwilka läsaren kan jemföra, hvad, öfwer detta ämne, i tidsskriften Polysem, 4:de Saml. No 34—38, blifwit sagdt, torde Hr S:s förslag till förändringar med våra Universitetsinrättningar, kunna granstås. 1:o Will Hr S. att Professorerna borde erhålla såwre och mindre, ordinära löner, för att sålunda twinga dem att stoffa sig sin bergning genom utöfwande af „Författarhandwerket“ (s. 7, 49). Rec. hoppas till Gud, att höga wärderbrände icke sätta någon uppmärksamhet wid detta förslag. Om någon behöfwer en från brödomsorger besriad existens, är det literatören, hwars högre andeligare syflosättning aldrig lycklige kan försätras, om han i hwarje ögonblick störes af behof och bekymmer, hwilka förjaga den honom så alldeles omgångliga lugna sinnesförfattning. Och skall han nödgas blifwa författare, endast för att befördra sin bergning, nödgas han wiserligen att drifwa författarskapet så som ett handwerk; men erfarenhet och literärhistorien wisa också mångfaldiga exempel på skodligheten af ett handwerksmässigt utöfwadt skriftställer. Deputom är det wiserligen en owillkurlig pligt för hwarje Professor, att följa med de jemna nya framstegen i hans wetenskap, och detta kan icke ske, utan ett beständigt anskaffande af nya böcker, och med deras närwarande dyrhet, tor-

de våra svenska Professorlöner snarare böra anses för små än för stora. — 2:o Att Professorerna skulle åga frihet, mot hög betalning, att läsa öfver hvilken vetenskap som helst. Derigenom förmodas, att twenne fördelar skulle winnas; den ena att de med sina små löner dock skulle kunna räkna på tillräcklig bergning; den andra att mera lif, genom inbördes afslan, i den akademiska undervisningen skulle befordras. Trotligen war det detta skäl som föranledt Subrektor Broocman och Biskop Rosenstein, att (s. 105 och 163) tillstyrka denna lärofrihet, med det dock högst nödiga förbehåll, att den vetenskap för hvilken Professorn, egentligen är anställd, icke måtte försummas, utan uteslutande i de publika föreläsningarna föredragas. Men med detta förbehåll menar Rec. att en sådan lärofrihet i afseende på de privata collegierne, verkligen är gifwen. Utminstone känner han med säkerhet, att hvarje Professor har rättighet att utgifwa och präsidendo förwara disputationer öfver hwilket ämne, som helst, blott det faller inom besattningsgränzen för den facultet, till hwilken han hör. — Hvad Rec:s tanka åter angår, i afseende på winsten af det ändamål, som genom denna inrättning åsyftas, tror han den derför wara alldeles lifgiltig. Så widt han känner vetenskaperna och deras närwarande stic, upptaga de så oöndwiffligen sin man helt och hållet, och hans hela inre verksamhet så fullkomligt, att förmodligen ingen skulle wända sig från den vetenskap han gjort till sin hufwudsak, och till hwilken han sökt och wunnit profusion, för att föredraga en annan för hwilken han har mindre intresse, så framt ej begär efter collegiepengar skulle locka honom, till följe af otillräckliga löningsvillkor, att hvar ifrån sig lectionen öfver kunskapsgrenar hwilka han en-

daft ystligt känner. Den nödiga och wigtiga rådfan i det Akademiska föredraget, tror Rec. på ett mycket säkrare och med universitetets ande mycket enligare sätt, kunna winnas, om de så kallade Docenturerne afskaffades, och i det stället, så som det wid alla andra universiteter, än de svenska, är wanligt, det med Diplom, förunnades hwarje Graduerad rättighet, att inom sin facultet, mot betalning hålla föreläsningar för dem honom wille höra. Utom många andra fördelar, skulle äfwen den wigtiga deraf flyta, att Recgeringen, i ungdomens förtroende fick ett säkrare criterium på de professions sökandes sticlighet, än en kort afhandling, hwilken det icke tillkommer Regeringen att pröfwa, utan måste bedömma enligt ett af lifswande kamrater, ofta efter wijsa enskilda bisaker och mångfaldiga menstligheter, dikteradt witsord. — 3:o Att Professorerna borde stillas från de högsta intyg öfver de examinerades sticlighet, s. 41; och 4:o Att den Akademiska Jurisdictionen icke af Professorerna borde utöfwas. Har Rec. kunnat göra sin föregående exposition nog klar, hoppas han att en och hwar skall inse, huru mycket dessa båda förslager motsärfwa Universiteternes högsta och ursprungliga idé. — 5:o Att Professorerna borde stillas från all besättning med inrättningens penningwerk. Med Biskop Rosenstein måste Rec. högljudt förklara sig emot detta högst skadliga projekt, hwilket, om det sattes i werket, skulle lemna hwarje lärdomswån i beständig osäkerhet för dessa högsta literära plantstolors totala försöring. De som kunna grunden och beskaffenheten af den dotation, hwar på Upsala Universitet, genom Gustaf II Adolphi verkligt kongliga stiftlighet, är funnderad, kunna i selswa roten se och pröfwa det origtiga i Hr. S:s project.

Vi hafwa nog widlöftigt uppehållit oss wid Hr Silverstolpes anföranden, men de äro också de hufvudsakligaste och wi kunna wara så mycket kortare i afseende på de öfriga genom Hr S:s Skrift föränledda afhandlingar.

Herr Subrector Broocman hade icke blott inskränkt sig, att skrifa anmärkningar wid Hr Silverstolpes uppsats, utan författade en hel afhandling, Om det offentliga Läroverket, i trenne Afdelningar, s. s. 76—114. Broocman war en man af den ädlaste karakter, den bästa wilsja, men af medelmåttig lärdom och temligen inskränkt snillegäswor. Erfarenheten har lärt oss att så beskaffade människor wanligen kasta sig på Pädagogiken, så som ert dem tillgängligt ämne. Man behöfwer blott läsa några rader i denna uppsats för att se den wälmening men tillika den inskränkning som utmärkte dess författare, t. ex. följ. sid. 89. „Hebraiskan läres wanligen blott för Theologiens skull. Dock gifwes en friare åsigt af hela den orientalska Litteraturen; den har i sig sjelf ett eget värde (sic) i det den wisar menfligheten från en egen sida.“ etc. Dock denna afhandling, med dess följ. af Barnskolor och, Borgarskolor, är förut tillräckligen redan af en flickigore hand bedömd.

Herr Dr Åström har i ett ordentligt Memorial till Hans Kgl. Höghet KronPrinsen (s. 124—153) afgifwit fullständiga swar på de Frågor, som utgöra sista delen af Hr Silverstolpes uppsats. Rec. har redan anfört och hänwisat på äfkieligt af dessa mogna anmärkningar, och hwad här säges i afseende på Preleminarierna (s. 140), öfwer förslaget att stadga ett minimum i ålder för dem, som singe antagas till Studenter (s. 142); om den warsamhet som bör iakttagas wid widta-

gande af förändringar af skole- och uniwersitetsdisciplinen (s. 147): om principerna för Fruntimmers uppfostran, hwilken han önskar så litet publik som möjligt, (s. 149), m. m. wille Rec. rekommendera till alla medelbrändes betänkande och behjertande. Mindre nöjd deremot måste Rec. förklara sig mot den, s. 137, föreslagna läseordningen wid Trivialskolorne. Förf. will att gotarnes språkstudium skulle börjas med Tyska och Fransyska, och så småningom foregå till Grefiskan, hwilken först i Rectors class skulle läras. Men derigenom förunnas den kortaste lärotiden åt det språket, som fordrar den längsta. Dessutom bör äfwen språken läras i en systematisk utvecklingsföljd, och således början göras med Grefiskan, såsom den närmaste stammöden för de Europeiska språken i närmare och fjernare led. — Att den egentliga speculativa Philosophien måtte lemnas på Gymnasierne och uppskjutas till Uniwersitetet, samt att deremot derstädes Literärhistoria (en så förundweligen hos oss wärdsälsad lärdomsgren), allmän Grammatik måtte med iswer drifwas, dessa Förf:s postuler måste wäl alla underskrifa. Men hwarsföre utesluta Logiken? Denna är en af de wigtigaste propädeutiska kunskapsarter, hwars i sednare tider försummade studium, ganska hårdt beströfar sig sjelf. Rec. wet också icke, huru den allmänna Grammatiken skulle fullständigt kunna studeras, utan i samband med sin systerwetenskap, Logiken. Ej heller förklarar han Förf:s ord, om Logiken „betraktad endast såsom formell wetenskap.“ Men den kan ju omöjligen annorlunda betraktas? Logiken är ju uppenbart innet annat än läran om tänkandets former?

Kortast af alla, har Biskoppen Hr Dr Rosenstein yttrat sig öfwer Hr Silverstolpes Skrift (s. 159—165) och det af det orsak, att han till UppfostringsComitén redan

ingiswite ett fullständigare betänksande (s. 160).
 I allt det hufvudsakliga måste Rec. förkla-
 ra sig alldeles enst med Hr Biskoppens an-
 märkningar, af hvilka redan några i det för-
 regående blifwit anförda.

Slutligen måste Rec. förena sig i den
 lifliga önskan, som alla de afkningswårde
 herrar och män, hwilkas uppsatser hon nu
 granskat, ifrigt yttrat, att inga förändrin-
 gar med wårt skolwerk måtte företagas, in-
 man om de närwarande skick inhämtat full-
 ständig kunskap, och inman man för refor-
 merne uppgjort sig fasta och klara principer.
 Och att denna önskan måtte fullbordas, der-
 före borgar de kunnige och wälsökande mäns
 ansende, som utgöra Kongl. Uppfostrings-
 Comiteen.

Öfwer Fransyska Theatern.

af Aug. Wiltb. Schlegel.

(Forts. fr. No 34).

I det föregående hafwa wi sett hwad som
 hos Aristoteles förekommer om Handlingens
 Enhet. Wi lofwade att pröfwa, huru litet
 sådana analytiska begrepp, man stämpelar till
 regler, kunna gälla som egentliga poetiska
 fordringar.

Enhet i handlingen beaktes. Men hwad
 är då Handling? De flesta gå detta stillat-
 gande förkl, liksom om det förstode sig af sig
 sjelft. I högre, egentligt sinne är Handling
 en af människans wisja beroende werksamhet,
 Dess enhet består i rigningen till ett enda
 mål; till dess fullständighet hör allt, hwad som
 ligger emellan det första beslutet och gernin-
 gens fullbordan.

Detta begrepp om Handling passar till
 flera af de Gamles Tragedier, t. ex. Orestes'
 Moderdöd, Oidipus' föresats, att upptäcka
 och straffa Lajos' mördare; dock för ingen del
 på alla; ännu mindre är det lämpligt till de
 flesta moderna Sörgespel, åtminstone icke,
 när man söker handlingen hos hufvudperso-
 nerna. Hwad som genom dem sker och med
 dem tilldrager sig, har ofta äfwen så litet
 gemensamt med ett frivilligt beslut, som ett
 skepps strandande i stormen på en klippa.
 Men i de Gamles mening måste wi också
 räkna beslutet med till handlingen: att hjelte-
 modigt fördraga sölderna af gerningen äf-
 wensom utförandet af detta beslut, måste också
 så höra med till dess fullständighet. Antigo-
 nes fromma beslut, att sjelf bewisa sin obe-
 grafne broder den sista pligten, är snart och
 utan swårighet fullgjordt, men äktheten af
 denna föresats, hwarigenom den förtjenar att
 göras till för föremål för en tragedi, wisar
 sig först, då hon utan ånger och återfall till
 swaghet derför lider döden. Och är icke, för
 att wälja ett exempel ur en helt annan spher,
 Shakespeare's Julius Cäsar i afseende på
 handlingen konstruerad efter samma grundsats?
 Brutus är styckets hjelte: fullbordandet af
 hans stora beslut består icke i blotta lönnmör-
 det på Cäsar, (en i sig sjelft twetydig ger-
 ning, hwars driffjedad kunde wara ofund och
 åregrighet), utan deri, att han till den lif-
 gilrige uppoffring af sitt ädla lif wisar sig
 som en ren försvarare af den romerska fri-
 heten.

Ännu mer: ingen inweckling i ett stycke
 kan äga rum utan mörfänd, och detta upp-
 kommer wankligen genom personernas misfat-
 ta föresatser och affigier. Om wi således in-
 skränka begreppet om Handlingen till beslutet
 och gerningen, så wisar sig merendels en

dubbel eller storfaldig handling i Sorgspelet. Hvilken är nu hufvudhandlingen? Hvar och en tycker, att hans är den viktigaste, såvida enhvar är sin egen medelpunkt. Kreons föresats, att genom sitt konungsliga anseende wid dödsstraff förbjuda Polynikes' begrafning, är äfwen så fast som Antigone's beslut, äfwen så viktig, och, som vi se wid slutet, äfwen så farlig, emedan den föranleder strändet af Kreons hela hus. Mellertid kunde i alla fall ett blott negativt beslut anses såsom ett complement till det positiva. Men hvad, om nu hvar och en just icke vill det motsatta, utan något helt annat: I Racine's Andromache vill Orest förmä Hermione att älska sig tillbaka; Hermione vill för-

må Pyrrhos, att förnäla sig med henne, eller traktar hon att hämnna sig på honom; Pyrrhos vill vara i fred för Hermione, för att förena sig med Andromache; Andromache vill rädda sin son, och tillika vara sin gemäts minne trogen. Andock har ingen frändsmt detta stycke enhet, emedan allt griper i hvarannat och slutar med en gemensam katastrof. I styrka och isfver, hvarmed hvar och en fullföljer sina planer, ger nästan ingen efter för den andra: Andromache's handling har den moraliska värdigheten för sig, och därför har Racine riktigt efter henne namngifwit stycket.

(Forts. följer.)

S m å r r e S t r i f t e r.

Tal, hvarv framledne Kammarherren wälborne Herr Carl Thomasson Cederström, då Hans Adliga Sköldemärke Kroshades i Jerfälla Kyrka, den 18 September 1815. Hållit af G. von Schantz; Föste Expeditions-Secreterare wid Ecclesiastique-Expeditionen af Konungen Cantzli. Stockholm. 1815 15 sid. 8:0.

Kammarherren Cederström född 1765 afled den 5 Sept. d. å. Han härstammade i tredje led från Cederströmska ättens stamfader, Biskoppen i Westersås Doctor Carl Carlsson, en man af många förtjenster mot Swenska Kyrkan, hvars fyra Söner Dlof, Carl, Samuel och Swen år 1684 af Konung Carl XI upphöjdes i Adeligt Stånd och Wärdighet; och bland hvilka den sijnämnde war Kammarherrens stamfader.

Tal i anledning af det återställda Fredslugnet samt Sveriges och Norriges lyckliga förening, hållet inför en hederlig och talrik samling Ståndpersoner på Norrbarkes Smedjebacke den 6 Jan. 1815. af N. D. Weström. Tahlun 1815, Ett halft ark 8:0.

Är såga märkwärdigt, men dock berömligt genom sin affigt att uppmana de samlade påsterna „till ett frivilligt sammanfott åt blekerade och i fält stupade fattige Krigsmäns enkör och barn.“ Tallet slutas med en temligen slät vers i 2 strofer, som sjungas å den bekanta melodien: Upp Bröder för Konung och Fädernesland etc. hvilken en tid bortåt tjänat till mönster för dylika occasionsrimmerier.

Siffa Tidningen har blifwit owtigt nummerad: i Häftet för N:o 49 läs N:o 50.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 52.

Lördagen den 30 December

1815.

R e c e n s i o n e r :

Gustaf Regnérs Witterhets Nöjen. Första Delen. Stockholm 1814. 348 sid. 8:o.

Den rätta och äkta liberalitet, som Kristiken har att iakttaga, är att bedömma hwar sak efter sin art; och att icke lägga den högsta måttstocken på andra konstverk, än de som äfnyta den högsta åran, eller göra anspråk på att imponera. Efter denna regel finner läsaren, det Nec. icke kan komma att widlöftigt uppehålla sig wid originalprodukterna i närvarande samling, hwilkas födelse deßutom faller inom en längesedan förswunnen period, med hwilken denna Tidning icke förbundet sig till någon direkt befatning. Dessa poemer belöna på intet sätt besväret af en djupare analys, och påkalla ej heller nödwändigheten af en hårdare dom, då de i sig själwa icke annat äro, än mindre betydliga uttryck af en ädel och i andra afseenden förtjent literatörs kärlek för en konst, till hwars självständiga utswande han icke blifwit begärd med någon egentlig kallelse. Swarken i hån

sig till form, åsigt eller behandlingsfätt öfyna de för den allmänna odlingen några nya utgifter; de hafwa ej genom originella och måktigt frambliffrande ideer ingripit i den nationella stämningen; icke heller röja de någon fordran att gälla såsom mönster. Väl äro Oderna Öfwer Handeln (sid. 3-8); Öfwer Religionsfriheten (sid. 9-14); Öfwer Slaget wid Swensksund (s. 15-19) och den långa Heroiden Gustaf Wasa till Heming Gadd (s. 53-61) stycken, som af witra Samsund blifwit utmärkta med belöningar; och dylika uppmuntringar kunna wisserligen hafwa sin nytta för begynnare, för ynglingar som, ännu owise om sin kallelse, stundom kanske wäckas eller lifwas genom det bifall som ett wittert Sällskap tillerkänner talangen; men kritikens och efterwerldens omsödmö kunna och böra de aldrig förubestämma. Det blir den unga konstnärens eget fel, om han anser dessa belöningar anordnada än såsom en offentlig wink, att upparbeta sig i den långa och swära konsten. Föröfrigt skilja sig dessa rimqväden söga från de wanliga Oderna och Heroider, hwilka under loppet af

1780 och 1790-talet öfversvämmade vår Skaldkonst. De innehålla icke annat än wißa, i ett temmeligen rent språk framsagda allmänna förståndsänmärkingar öfver något erfarenhetsämne, bundna i en styrande, och wansligen jambisk eller trochaisk rimvers, någongång uttrydde med en liknelse: förnämligast är det dock ett yppigt användande af exclamations- och fråg-figurer som skiljer dem från den hvardagliga samtalsprosan. Ut från detta omödmå undantaga det så kallade Episka Poemet: *Slaget wid Lützen*, s. 27—50, och tillägga det en mera, åtminstone till formen originel beskaffenhet, emedan det är författadt i Hexameter, är så mycket mindre skäl som det ursprungligen war gjutet i Alexandriner och först inkråttat des nu warande form sedan den Hexametriska versen genom ännu bättre mönster blifwit tillägnad vårt språk. Desuutom är det affattadt i en ton som icke en härsmån aflägsnar sig från den i vårt land wedertaget klassiska.

En annan talent fördras att wara lyttig öfversättare, en annan att wara lycklig Originalskald. Den sednare begär denna listiga, rika och verksamma fantasi, som icke, utan owilja under sina sjelfständiga Kopelser låter flöttra sig af främmande äfgifter. Att lyckas som öfversättare deremot, behöfwes, utom widsträckt språkkunskaper och litterarisk esprit, denna innerliga kärlek för konsten och denna öppna rörlighet för det sköna, som Theoristerna kalla passivt genie. Hr Regnér har också, såsom öfversättare, förwårswat sig ett rättwist aktadt namn och ett owonksligt loford för utmärkta förtjenster om vårt språk och vår Skaldkonst. — Utskilliga af dessa, neml. twenne Oden af Horatius, sid. 20—25, och en Heroïd af Ovidius, sid. 62—69, äro tolkade i det gamla paraphrasmaneret och

hafwa ingenting utmärkt framför de öfriga dylika som finnas på vårt språk. Helt annat är förhållandet med vår auktors försök till Metrisk öfversättning, från Forntidens Skald, hvilka först utkommo år 1802, och här blifwit omtryckte. — Man har om detta arbete redan yttrat*: „att man om det samma icke kan tala nog godt. Sjelfwa öfversättningarna lifwas af en äkta klassisk anda: diktionen är så enkel, godhertad och kärnsfull, som härde man sjelfwa älderdomen tala, och i genialisk behandling af modersmålet har ingen öfverträffat Herr Regnér;“ ett omödmå, me i hwilket Rec. med fullt enkännande deltagar. — Likwäl äro dessa försök här icke oförändradt meddelade, utan nästan öfverallt med nya läsarter, hvilka Rec. icke alltid anser som förbättringar. De hafwa förlorat dels sin öfölkta naiveret och enkelt skalkagriga ledighet, dels det målande i versifikationen, utan att denna dock, (som likwäl dock tyckes framför alle med dessa correktioner warit äfseende) derigenom i metriskt afseende blifwit bättre, eller tolkningen sannare efter originalet. Med några exempel skall Rec. söka att styrka sin utsaga. Se här några strofer ur Theokritos, Idyll, de Tåflande Herdarne:

Gamla läsarten:

„O du, gemål åt de hwitlätta gettven! i mörkaste Kogens
Din, och Kidlingar, I, trängen till watten,
Der skall hon träffas: hornlöse! fort, låt Gorgo
förminna,
Att Hafögödarne sett Proteus herde och gud.“
„Ej ware Pelops' land, ej Lydiens Konungens
Starter“),

*) Phosphoros, 1811. s. 526, 527:

**) Hr Regnér har följt Brunckii läsart: Κροισιο τάλαντα. Rec. deremot har citerat efter Harles' upplaga. Lips. 1780.

Eller en lager min lott, wunnen wid Alpheos' strand;
Men att ur grottan här, under quäden, med armen omkring dig,
Se mina betande får nalkas Siciliens haf." —

Nya läsårtten:

„O du, de hwita getternas man! i tiockaffe Poæns
Djup, och till källan der soken er, Skid! äs-
wen J.
Der anträffas han: Sullige! foet, låt Milo så weta
Att self Proteus, en Gud, följde med skälar i bet.“

„Ei mig Pelopis land, ei Eroesi gyllende katter,
Eller beskåras må tästa med wädren i språng;
Men att ur grottan här, under quäden, med armen omkring dig
Se wåra betande får nalkas Siciliens haf.“ —

Originalt:

Ω τραγε, των λευκων αιγων ανερ, ω βαδος υλίας
Μυριων, ω σιμοι δευτ' εφ' υδωρ εριφοι
Εν τηνη γαρ τηνος. 19' ω κολε, καγ λεγε Μιλων

Ως Πρωτευσ Φωιας, καγ θεος ων ενεμε.

Μη μοι γαν Πελοπος, μη μοι χρυσεια ταλαντα
Ειν εχειν, μηδε προσθε θεειν ανεμιων.

Αλλ' υπο τα πετρα ταδ' ασομαι, αγκας ε-
χων τι,

Συννομι μαλ' ασορων των Σικελων εσ αιλα.

Likaså hwem wille icke i Dion's Klago-sång
öfwer Adonis, återbyta denna gamla så skö-
na vers:

„Sprungen ur klyftan gräter den lugna källan
Adonis,"
mot den nya:

„Och uti bergen Adonis af hwarje källa begrätes,"
ehuru denna senare wisserligen är ordgran-
nare efter originalet:

Και παγα τον Αδων εν ωρει δακρυοντι.
Eller dessa i Elegien till Mesala (den 1a
i Tibulli 1a Bok):

„Ach huru lust att liggande höra de hwinnande
wädren,

Och i sitt weka stöt hålla sin kärasta tryckt!
Eller när sunnans rustiga wind sina höstfloder öfer
Tung men från forger fri, somna des djupa-
re in.“

Och till ännu flera dylika anmärkingar
gifwer i sonnerhet jemförelsen mellan den gam-
la öfversättningen af Propertii Elegie till
Cynthia, med den omarbetade, anledning. —
Dock måste Rec. bekänna, att äfwen många
af de nya läsårttena, i sonnerhet tagna hwar
för sig, äro lyctligare än de gamla, hwarpå
som exempel, må anföras denna vers, ur öf-
wersättningen efter Homeros;

„Bland hwitulliga får och wingelfotade oxar.“
hwilken i gamla upplagan lydde:

„Omringgiffne af hwitlette får och brofiga
oxar.“

likom de alla förråda det afkningswärda sträf-
wandt att mera tillfredsställa alla fordringar.

De Prosaiska stycken, som i denna del fåt
ett rum äro: 1) Minne af Jonas Alströ-
mer, Swenska Slöjdernas Fosterfader,
sid. 163—212. en utmärkt sakrif uppsats, som
med lugn fullständighet, framställer den store
Patriotens Biografi, i ett rent och wärdade
språk; utan det glittr, som wanligen plågar
göra så kallade Åreminnen så oläsbara.

2) Swar på Frågan: Om Alderdom
men är, efter naturens inrättning, ett
tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett
tillstånd af ombytta föremål derför? sid.
213—244. — Det är från Latien, hvars
folk af naturen tyckes hafwa varit beröfwade
all förmåga af en högre och djupare spekula-
tion, som wi hafwa inöfwen för dessa rbe-
toriskt-moraliska stildfningas öfwer wisa ersa-

renhetsämnen, till hvilka Cicero, med sina
 affhandlingar De Senectute och De Amicitia
 angaf tonen, och Seneca sedermera ännu i hö-
 gre grad declamatoriskt utbildade. Fransoser-
 ne, och ä ett folk utan sinne för spekulativ
 filosofi, hafva i synnerhet gjort sig denna
 genre egen och gifvit den det träffande nam-
 net Discours. Till denna art hörer närvar-
 ande pseudo-affhandling, hwars föremål är
 den något triviala satsen, att den som sökt en
 dygdig och nyttig ungdom, har att wänta en
 glad ålderdom. Deremot söker man här för-
 gäfwet så wäl all mera tillfredsställande con-
 struktion af Ålderdomen, såsom det reflekteran-
 de elegiska elementet af meäniskolliswets poes-
 si, som ett utvecklade begrepp om betydelsen
 af ordet sällhet. Men annorlunda kunde man
 ej försara, då redan prisdågan förutsätter,
 att begreppet af Sällhet verkligen skulle
 kunna hafwa någon annan än subjektiv betydelse.
 Wår Förf:s teori låter ungefär så här:
 „Det är ett besynnerligt råd i allmänna tän-
 kesättens historia, ut icke icke wärdigen af wigt-
 tiga mål som till denna domstols ompröfning
 höra, finnes knappt något så lättinnigt be-
 handladt, som wårdet af menckliga lifwet.
 Sextio seklers erfarenhet, som fränärst hwars
 andra njutningen deraf, mer och mindre för-
 ädlad, lemnar ännu oafgjord frågan om dess
 sällhet. Att de som blott theoretiskt betrak-
 ta lifwet, jag menar de så kallade filosoferna,
 yrkar och söke bewisa både satsen och mots-
 satsen, må ej förwäna oss; ty hwad stridig-
 het finnes, rimlig eller orimlig, som ej en
 filosof wägar? men det practiska begreppet,
 så nödige för att leda igen på en ban upplysd af
 roanskligheter, borde ej finnas obestämdt.“ etc.
 En så föga djupsinlig filosofi är nu hela
 temat för denna uppsats.

3) Om Anledningen till de Metri-

ka Ofwersättningarna från forntidens skal-
 der; med uppgift af Grunderne till en
 Svensk Metrik s. 247—295; är redan
 bekant från förra upplagan af de Metriskas
 öfversättningarne.

4) Försök att bestämma Reglorna för
 Svenska Metriken, sid. 296—348, är
 med föregående affhandling förbundet, såsom
 en utwidning och förklaring af densamma.
 — Förf. metriskas rättslära är, som bekant,
 „accenten med den sorgfällighet wårdat, att
 blotta uppläsningen ger versen dess behöriga
 takt och ljud,“ och denna sorgfälliga wård
 om accenten menar han sid. 300, skall kunna
 winnas, genom afgifwande på förhållans
 det „när man uppläser ett stycke obunden
 wåltalighet utan affekt och utan annan röstens
 omwexling än som behöfs för att göra me-
 ningen deraf begriplig.“ — Någon ting så
 högst empiriskt lärer för ganska få kunna gälla
 som en tillfredsställande princip eller en full-
 giltig regel. Men att utreda det wacklande
 i denna blotta ljudwärdmetrik, fordrar en
 egen undersökning för hwilken ej här är utrym-
 me. Kanste torde den Rec., som företager
 granskningen af Hr Wollenbergs förswenska
 de Homeros — för hwars versbyggnad samma
 princip ligger till grund — dertill finna ett
 tjenligt tillfälle. Eller ännu måhända lämplig-
 gare kunde en kritik öfwer begge dessa Herrars
 meter-theori såsom särskildt uppsats i denna
 Tidning finna en plats, helst den berör förs-
 domar, hvilka genom den öfwersatte Virgils
 sius och den Svenska Versläran i Phos-
 horos, hvilka stöja sig på i hufwudsaken
 lika grunder, ej ännu äro fullkomligt skingra-
 de. — Mellertid erkänner Rec., att många
 faldiga djupa och träffande anmärkningar öf-
 wer wårt språks art och wäsende innehållas i
 Hr Regnérs begge sakrika affhandlingar och,

såsom bidrag till utredandet af vår verklära, äro de i alla fall af ett icke obetydligt värde.

Aurora, eller den Norska Flickan. Swenskt Original. Första Delen 64 sid. Andra Del. 79 sid. Sthm. 1815. 8:o.

I Kap. O, som man wanligtvis föskän mindre roligt, plågar kalla *För et al*, *För ord* eller något dylikt, gör *Förf.* reda för afsligten med denna Roman. *Rec.* vill derom tala sist, dels för att äminstone i humoristisk ordet på något sätt likna *Förf.*, dels för att genast komma till historien. I Kap. 1. sitter en Norsk kyrkoherde med sin Fru på en grånsbank, hemwäntande dottern Aurora. Dock som hon ej kommer, går det ätra paret hem att lägga sig. Men wid afsonbdnen finna de i *Wibeln* ett bref, hwaruti Aurora under rättar sina föräldrar att hon tagit flykten. „Swarstöre?“ läter Aurora fråga sig. „Jag wet I *Kolen* gdra dessa frågor. Men jag kan icke beswara dem. . . kanske är jag ej lik andra qwinnor. . . En inre röst ropar: jag måste.“ I andra kap. förklarar, att *Nur.* blifwit förälskad i en Swenskt *Fändrick*, under det han, såsom frigsfånge, uppehållit sig i *Norrige*. Men *Freden* hade stroy efter deras inbördes förklaringar mellankommit: *Arnold* måste resa hem, sedan han lofwat att snart återkomma. „Wellestid hade två år redan förflutit, utan att *Nur.* från honom erhållit ett enda bref eller ens wiste om han war lefwande eller död.“ Det will säga, att de händelser, wi i denna bok erfara, egentligen komma att i werkligheten tilldraga sig nästkommande år 1816 och 1817. I alla fall

wandrar war Aurora af, för att så efter sin fästman, och om hon ej funne honom död eller gift, påminna honom om det dem emellan öfwerenskomma brölloppet. Det är sant, att denna spaning icke war utan swärigheter; emedan „*N.* ej hade sig bekant hwarest han wistades och namnet på stället, der han bodde hade hon förgåtit.“ Men en flicka, som söker en brudgum, får ej wara så nogräknad om sina sår, och landsorten wiste hon äminstone. I tredje kap. så wi wäl ingen widare kunskap om Aurora och hennes föräldrar, men i stället den, att wid i *Dal* *Elfwen* bodde en *Greswe*, som fordom varit kammarherre; en *Greswinna* som söreges wara ett mönster af qwinliga dygder — hwilka likwäl i denna bok icke märkas — en dotter *Mariana*, hwilken här icke widare nämnes, — som hade en utmärkt talang att sira namnsdogar, — hwilken talang fästaren här ej har tillfälle att beundra — en stjuftotter, *Christine*, som, med en förbländande skönhet, „i anseende till själen mera syntes wara ett wiffoster än en menniska“: samt en släkting *Matts Kettelberg*, om hwilken *Förf.* talar temligen illa, utan att han dock i denna Roman företager sig någonting synnerligen ondt. Nånda *Christine* skulle nu den 14 Maj (1816 eller 1817?) hålla sitt bröllopp. Sällskapet samlas; bruden är klädd och från alla håll komma gäster — endast icke brudgummen. För den annars så förträffliga moderns försigtighet talar denna anstalt icke så synnerligt; ty fästmannens äro stundom, i synnerhet i denna bok, på många bröllopp de nödbudnaste. Wellestid har denna brudgum gillrigt skal att icke komma ty han har — „förlorat förståndet och rasar.“ — Denna ledsamma, för sena eller alltför tidiga underrättelse, ankommer nu i ett bref från brudgummens fader. —

Som natten redan war inne, gick Christine till sängs; men sedan hon sofwit en stund „till kl. slog 12,“ står hon upp, packar i hop sina dyrbheter och — rymmer sin wäg. I 6:te kap. „ligger Matts Kettelberg waken på sitt läger“ och håller en lång och högst curids monolog, hwaraf ett prof: „Annars tycker jag mig ofta, under det jag är i en samling af människor på ett kalos eller annat samkväm, förmärka en slags dårhusstoft, och jag skulle kunna rekommendera en del der af såsom råte gilliga Danwicksbjön. Jag inträder i dårhusfalen: till höger och wenster sitta fruar och unga flickor, granna och utsmuktade, uppstaplade på kullerstolar runda ikring wäggarne. Jag är wis på, om jag, i samma stund jag inträder, kunde läsa i allas hjertan, skulle jag vara färdig att springa på dderen, eller skratta dem alla midt opp i ansigtet. Alla uppstiga på en gång och niga, liksom det wore dockor på en mechanisk theater. Och hvilka talämnin? Jag är wis på att 10 förskändiga ord ej uttalas af deras mun. Än de fina herrarne, som wandra från den ena damen till den andra, för att säga någonting artigt? Allt detta är mycket uppbyggligt. Ändeligen sätta dörarne sig till bordet för att fråga; så oförskämde äro icke danwicksdärarne, ty de få lesa i tukt och måtta. Nu blir talet listigare. Merendels är det en däre, som då öfweröstas de andra, och för högsta ordet. Han sitter merendels främst i högsetet, och ofta wid wår dinnan. Med sin utskjutna mage öfwer bordet, och på serverten, denna hak och matslapp, hvilken han kramar och stryker, under det att han böcker sig öfwer bordet, lägger han armarna i kors och lutar ned hufwudet. En dylik figur skulle jag wilja råda, att någon tid besöka sig på dårhuset för att fullkom-

na sin konst. Det sedna winet uppfrisar själen, och nu uppstår ett sådant skrål, som kränsornas skrikande kring sitt rof.“ — Gifvar läsaren, att den wakande Kettelberg ertappar rymmerstän, så är han narrad, ty han — „insomnar,“ och man begriper icke, hwarför han ligger waken, eller åtminstone hwarför det är nödigt att han talar så många tofigheter. Morgonen derpå waknar Grefswinnan, och går — icke för att uppöka sin stjudotter, utan för att spatsera „— i daggen utmed brädden af en å.“ Här fann hon en flicka, som roar sig med att sofwa i dagg-gräset en kylig wärmorgon d. 16 Maj, i norra Sverige. Bredvid henne ligger en plånbof redan — tillreds. Grefswinnan gör sig intet samwete att „noga“ genomgå den skändas portefeulle. Hon fann der diverse uppsatser på vers och prosa, hvilka räcka från sid. 40 till sid. 59, och Kap. VII. utan att med händelserna i denna bof hafwa det ringaste sammanhang. Wid Auroras uppwakande — ty det war naturligtvis hon — nalkas Grefswinnan, som gömt sig i en beceau, och hollar: „God dag mitt barn,“ hwar på Aurora svarar: „God morgon! nådig fru!“ — hwarefter A. följer sin nya gynnarinna hem och gör bekantskap med Kettelberg, som, sitande på gångbrådet, är syfselfatt att lära en fatt hoppa öfwer kapp. — Wid början af andra Delen förer öf. till Norrige, men som just ingenting der — utom löfhyddor, caprifolium, swalar och andra rariteter. — föresfaller, spara wi öf. den midan att följa honom dit. Nog: om wi så weta, att Clara från Aurora emottager en lång Skrifwelse, förkastad i en högst besynnerlig bresstyp, men också kl. 12 på natten. I hufwudsaken får wäl ej Clara mycket besked; men wore hon närwarande, skulle Aurora i tusen

mimiska ställningar uttrycka orden der, hvars est de fattas henne." s. ex sina äfventyr under vandringen från Westerhafwet till Dals elfven, samt huru snart hon ämnar sig komma hem o. s. w. Så mycket får man dock weta att Aurora nu öfvergifwit det projektet, att esterspana sin älskare, hwilken Grefswinnan i skället lofwat henne att uppsåra. — Clara, sedan hon fått detta bref, skyndar till Auroras föräldrar, icke för att meddela några nyheter om dottren, utan för att förtälja dem en högst fantastisk, paramythisk berättelse; samt skrifwer sedan en lika widunderlig skrifwelse, som Auroras, hwilken begynner: — „Jag har icke engång någon Karl Knymping, som kan formera en penna, därför får du bref som heta duga“ — och slutar: „Ack, jag faller dig om halsen, förgåt ej din Clara; tänk på mig ofta hwarje timma. Morgondag! kläd på dig dina wingar; far öfwer fjällarna med detta bref, och lägg det wid Auroras fötter, eller blås in det genom fenstret och kyss henne i en sakta wind, och hwiska i från din Clara.“ Mellanperioderna kunna wi umbära: ty parallelen mellan den plumpa otåka första perioden — så oädla uttryck wilsle Nicc. aldrig höra från en skön flickas läppar — och den sista, som är högst naïv och sant poetisk, wisar oss den undransvärda ojemnheten i Höf:s stil, som än susar upp till den superfina alltomma eibern, än snöpligt plockar flera tum nedom den widrigaste hwar daglighets dygränd. — Kap. IX inhämta wi, — ty Höf. är oförtruret röblig och blir ej gerna två kap. d. w. s. tio till tolf ockastidor stilla på samma ställe — att Christine fordom stort bekantkap med Arnold på en hal, och då hon funnit honom redan förälskad, skrifwit till honom ett fästt bref från Auroras föräldrar, med underrättelse att hon

wore dödd. Det lyckades henne att fångsta den bedragne; „gistermålet uppgjordes och Chr. begifwer sig till och med till Arnolds föräldrar — sid. 20“ En mötesplats ursattes till ytterligare bekräftelse — men under ett öwäder går Arnold ut att spåsera i en skog; då kommer en Ande, „hvars hufwud är högt öfwer skarna och solen hans öga,“ och kastar sina blickar in i Arnolds själ. „Inuti stammen af ett ihåligt träd tycker han sig höra deswa röster; och i skogen hördes röster ropande menedare, och återigen i trådet: Du är bedragen; Aurora leswer. Från denna stund „war Arnold ej rätt klok.“ Derpå reser Christine hem, och låter 8 månader derefter tillrusta brölloppet och bjuda gäster i mängd. — I följ. Kap. begifwer sig den Grefliga Familjen till Stockholm, för att utspionera Christine. Dit ankomne, blir deras första göromål att tillstålla ett kaslös i Haga-parken. — Följande dagarna fortsattes esterspaningen med den iswer, „att historien blif talämne för Stockholmska publikken.“ Händelsewis kommer Kettelberg en qwäll in i ett rum på Nygatan, igenkänner Christine, springer obemärkt bakom fönstergardinen, erfar att Christine är mätres hos en utländsk herre och faller, i förwåningen, ut genom fönstret från andra wåningen „pladast“ ned i gatan men råkar „till sin lycka“ (?) på en uppstaplad wedhö, så att han wäl befann sig „något bleferad men utan synnerlig olågenhet på marken i regnet.“ Kettelberg ilar hem för att berättas äfventyret. Grefwen will genast resa; men Grefswinnan menar att man först borde sofwa öfwer natten. Följande morgon, då man gick att söka henne, war Chr. redan sin lös. I nästa Kap. uppträder Arnold, som på tre sidor håller en toftig monolog, sedan en föga

flokare dialog med sin far, och en stund der-
 efter vrårker sin doktor ut genom fönstret i en
 å. Morgonen derpå går han att spåsera,
 och sätter sig wid foten af ett torn, från
 hwars spets han hör en wisa sjungas. Na-
 turligtwis går han upp i tornet, finner der
 sin Aurora — som, då Grefwinnon ej upps-
 fylte sitt löfte att skiffa reda på Arnold, nu
 af en ammo erforit hans wistelsort och begifwit
 sig på wågen efter honom — och sjunger en
 annan roman. Naturligtwis nedliga de nu
 från tornet — lockigtwis „war Arnolds ga-
 lenskap aldeles förtvunnen“ och „en helt
 och hållit förändrad människa“ — och lockigtwis
 hindrar nu ingenting mera förförfningen,
 hwarefter brölloppet änsligen i ro går för sig
 och alla människor förfoga sig till Morrice.

„Hwad tyckes om en slik Roman“ — frå-
 gar Gorf. med skål i sitt för- och efterspråk. Rec.
 för sin del, tycker sålunda: Gorf. har welat
 höja sig öfwer den wänjeliga smutsdög af
 brång och hållkarls-roligheter, hwari våra
 Swenska Romanförfattare älska att tumla sig.
 Detta bemöddande är wiserligen berömmvärdt.
 Han har welat skapa någonting romantiskt.
 Äfwen detta förtjenar loford. Men då måste
 man först skapa en romantisk werld, roman-
 tiska situationer och händelser. Föga hjälper
 man sig i motsatt händelse med ett poetiskt
 språk och swärmande och fantastiska bilder och
 liknelser. — Ännu mer: Gorf. har welat
 spela humoristisk, welat satirifera öfwer wis-
 sa literära och samhällsliga fördomar. Deri
 har han minst lyckats. Man förlärer i nöd-
 fall i det allvarsamma område en platthet,
 en öfverspänd idee. Men en keppesbruten
 naiveret, ett äresstudsande löje förwribes den
 skattandes till ett Gauniskt grin. Af alla
 diktens verktyg är intet farligere än löjets

lans: den är icke mer ett lekwerk, utan ett
 mordgewär som studsar tillbaka på den oer-
 farne. I det allvarsamma kan äfwen den
 medelmåttiga talangen, på sitt sätt, lysa:
 men inom komikens krets, är man antingen
 en hjerte eller en widrig gycklare. — Det bä-
 sta i denna Roman äro poemerna: ehuruwäl
 temligen gestaltlösa och fantastiska öfwerdrifter
 af äfkilliga i tidskriften Phosphoros och Poe-
 tiska Kalendern införda stycken, från hwilka
 otaliga reminiscenser öfwerallt äfwen i profan
 äro inflärade. Rec. förklarar sig högt mot
 alla dessa ytliga och grundlösa framställningar
 af högre ideer och det högre lifwet. Wår
 Allmänhet har i alla fall mycken möda att
 hålla sig från swindel i de ljusare rymder, hwari
 Diktens äkta Genus bor: och när man nu
 will rycka henne upp till detta chaotiska
 hwimmel af twetydiga Englar, yrande sil-
 fer, halssinniga febergestalter, af hwilka
 wäl en och annan yttar en fläkt af werk-
 ligt lif, men de flesta blott äro foster af en
 conuulsiwrt morning; — då må man wäl
 ej förtänka den goda läsnern att han af alla
 krafter spjerner emot och hellre will fortwöl-
 jas i sin wanliga werld, så dålig den än kan
 wara, än löpa fara att i en hastig färd all-
 deles förlora sans och förstånd. — Med ett
 ord: wår Gorf. har en talang, som wi ej
 misstänka: han har wida mer poetiskt sinne
 än alla de skrifeställare, som hos oss på inhemsk
 grund sökt skapa en roman-werld: men må han
 ej inbilla sig att man då är romantisk, när
 man följer ingen plan och ställer allt wanligt
 wett och förstånd på hufwudet. Ty det Ro-
 mantiska blir icke derigenom Romantiskt, att
 man på winst och förlust idelsiter sig från det
 alldaaliga, utan derigenom, att man skapar
 en skönare werld, ädlare förhållanden och bands-
 singlar än det wanliga praktiska lifwets.

Register

öfwer

Swenskt Litteratur = Tidning för år 1815.

Theologiska Kunskapsarter:

Bibeltolkning.

S. Matthei Evangelium, öfvers. af S. Ödmann Sid. 5, 17, 33, 59

Dogmatik.

Första Begreppen af Allmän Religionslära . 26
Religionsfriheten . 368

Homiletik.

Jesu Nattvard, Gudstjänstens Lif, af Hedborn . 15
Jesus allena med tron, omfattad af Hylander . 559
Tacksgjelt i anledning af H. K. H. KronPrinsens återkomst . 365

Aestetik.

Förslag till förbättrade Kyrkofångar . 169, 193, 250, 257, 272, 397, 401, 443, 449,
505, 637, 652, 738
Vår Frälsares Barndomshändelser . 528

Polemik.

Jemförelse mellan Lutheri och Socini Salighetslära af J. W. Wolff. . 321

Kyrkohistoria.

Mänschers Lärobok i Kristna Kyrkohistorien . 124, 177
Tal i Evangeliska Sällskapets Allmänna Sammankomst, af Haggman . 285
Inledning till Alkoran . 301
Berättelse om Westerås BibelSällskap . 527
Lunds Stifts Prestindtes Handlingar, 1814 . 545
Berättelser af Engelska Societeterna till Biblars etc. utspridande . 575

Juridiska Kunskapsarter:

Legislations-Theori.

Lagstiftningens Wetenskap. Af Silangieri. 1:a Del. . 97

Statistik.

Stadgar för HushållsSällskapet i Östergötland	Sid. 319
Ho tror vår Predikan?	. 360
RiksdagsLiteratur	. 497, 585, 624, 632, 759

Politik.

Tal hållet på Norriges Storting af Gr. WedelJarlsberg	. 11
Dito Dito Dito Dito af H. Nansen	. 11
Försök till utveckling af Grunderna för Svenska Regeringsrådet	. 161

Philosophiska Konstaktsarter:

NaturPhilosophi.

Några Delar af Naturkunnigheten. 1:a Häft.	. 333
--	-------

Pädagogik.

Försök till en Framställning af Allm. Läroverkets närw. tillstånd i Sverige af G. A. Silverstolpe	. 785, 801
---	------------

Philologiska Konstaktsarter:

Kritik.

Ånmärkingar wid Förslag till förbättrade Ryrkosfänger	. 421
Försök till gränskning af Psalmkommitteens Förslag	. 481
Spegeln	. 717

Metodblära.

Om Nyttan af de gamla Classiska Språkens studerande	. 383
---	-------

Witterhet:

Syrl.

Skandinavisk Sång	. 47
Ord att affjungas d. 16 Dec. 1874	. 111
C. W. Hellmans Skaldestycken	. 289
Svenska FolkWisor, utgifne af Geijer och Afzelius	. 705, 721

Epik.

Slaget wid Dennenwitz af Wahlberg	. 93
Gylfe, af Ling	. 225, 241
Det förklarade Paradiiset af Milton, öfvers. af Örenstjerna	. 762, 769

Romaner.

Åskning för Damer. 1:a Häft.	. 29
------------------------------	------

Den Lyckliga Promenaden	Sid. 141
Duellen på Wårds huset Jerusalem	. 287
Uggelwifes Balen	. 297
De Francka Krigsfångarna i Sverige	. 464
AndeGrottan	. 464
Cygnius le Riche	. 621
Aurora eller Norriska Flickan. 1:sta och 2:dra Del.	. 825

Dramatik.

Belmonte och Constanza, eller Enleveringen ur Serassena	. 140
Den wackra Alstonen	. 159
Det höga Spanmålspriset	. 159
Smaken öfver Begåret	. 159
Hartford och Sally	. 189
De lösliga Moderna	. 191
Olle Nörboms Förtwiflan	. 749
Schweitzer Familjen	. 767

Satirer, Fabeler m. m.

Något om Krogar och Glädfantafar	. 94
StårThorsdagsgården	. 287
Den Lustige Pratumakaren	. 366
Stockholmska Promenader	. 432

Wittra Samlingar.

Samlaren. 1:a Häft.	. 79
Michaël Chorhi Samlade Staldestucken	. 465
Poetisk Kalender för år 1815, af Utterborn	. 593
Svenska Akademien's Handlingar	. 641, 659, 673, 689
G. Regnérs Witterhetens Nöjen. 1:a Del.	. 817

Stöna Konster.

Beskrifning om den Stora Illuminationen i Stockholm d. 19 Dec. 1814	. 367
Traditioner af Svenska Folkdansar. Häft. 1, 2	. 490, 753
AntiHammarspikiana	. 606

Historiska Konstförfattare:

Biographi.

Tal öfwer Prestb. Håkanson	. 31
Minne öfwer Tal öfwer Profinnan Hansson	. 32
Anteckningar om Napoleon Bonaparte	. 415
Minne af L. Fr. Gravander	. 447
Tal öfwer HofPredikanten Henström	. 511
Minne af Profes. m. m. Stoltz	. 559
Berättelse om Trollpackan Kapten Elm	. 611
Tal öfwer Kammarherren L. Th. Ederström, Af v. Schantz	. 815

Politiska Häfver:

Samlingar i Svenska Historien, utg. af C. W. Fant. 1:a Häft.	• Eld. 49
Åbertonde Århundreders Märkvärdigaste Händelser, af Bauer, Del. 1-4	• 110
Berättelse om Danmarkes Krigsförhållanden med Sverige	• 137
Historiskt Utskift om Mexerna i Spanien, af Florian	• 318
Tal öfver Freden i Kiel	• 335
Åttionde Århundredets Krönika af Bredow. 12-16 Häft.	• 474, 474
Konungariket Danmarks Historia. af E. A. Kosob	• 513
Romeriska Historien i Sammandrag, af Goldsmith. Del. 1-2	• 523
Förelse till en Historisk framställning af Napoleons Återkomst. 1:sta Häft.	• 539
Europeiska Staternas Historia af Buchholz. Del. 1-2	• 625
Tal i anledn. af det återställda fredslugnet samt Sveriges och Norges förening, af Weström	• 816

Geographi.

Jorden och dess Innewånare af Zimmermann. 2:a Del.	• 378
Religion om Lunghby Gärd, Horn och Pipa	• 429
Förelse till Beskrifning om Skara Stift, af Lindskog. Häft. 1-IV	• 433
Förelse till en Karakteristik för de fyra Verldsdelarne	• 557
England och Wales af Goede. 4:de och 5:te Del.	• 591

Archeologi.

Handbok i Romerska Antiquiteterna, af Lindfors	• 43
--	------

Mathematiska Kurskapsarter:

Geometri.

Geometrie af Gyllenspets	• 561, 577
--------------------------	------------

Physiska Kurskapsarter:

Entomologi.

C. F. Gallén, Specimen novam Hymenoptera disponendi Methodum	• 149, 143
--	------------

Ekonomik.

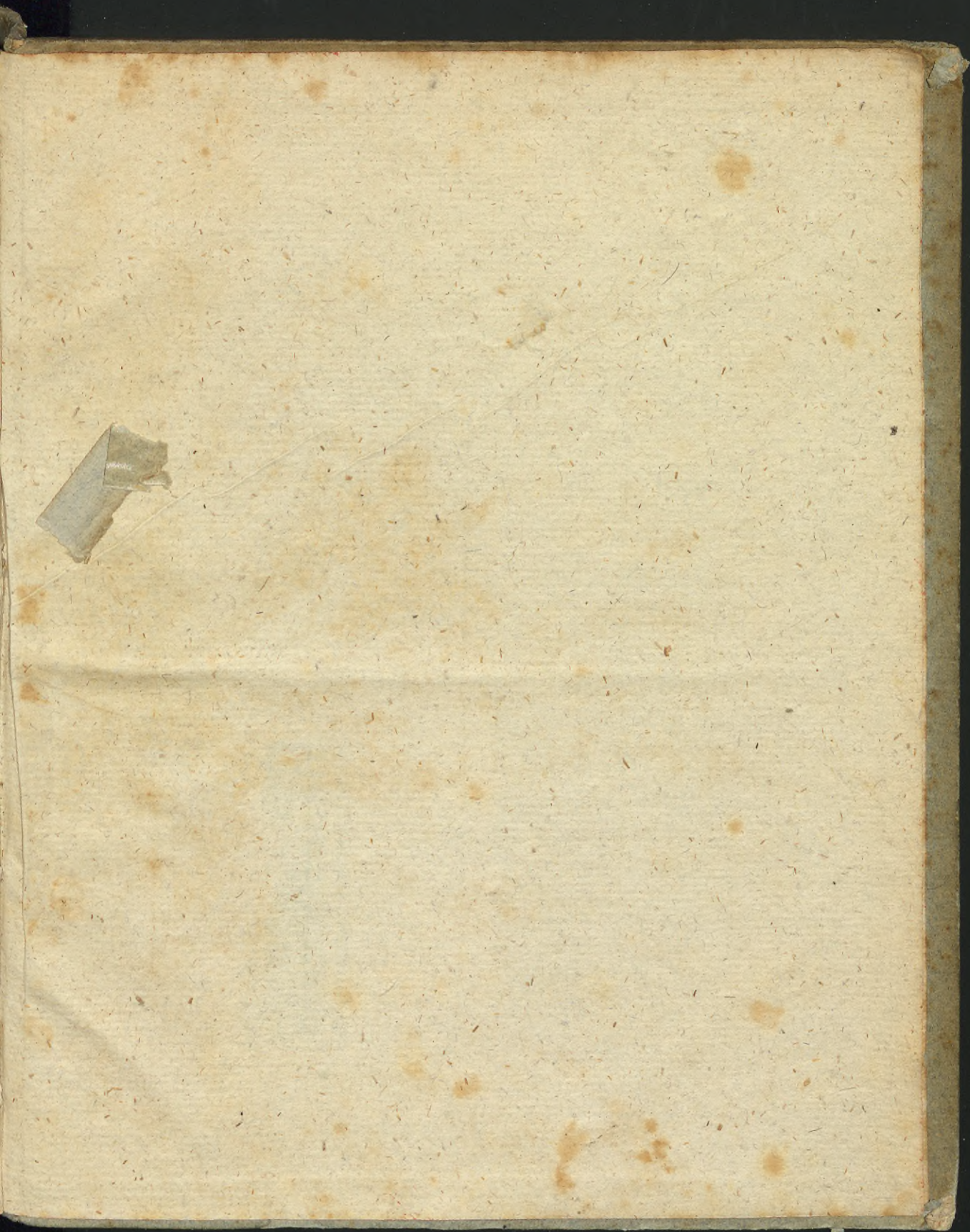
Kgl. Landbruks Akademiens Annaler, 2:a Årg. 1:a Hft.	• 65, 81
--	----------

Medicinska Kurskapsarter:

Journal för Animal Magnetism, af Cedersjöld. 1:a Häft.	• 337
--	-------

Affhandlingar:

Till Redaktionen af Svensk LiteraturTidning. (Inskände) N:o 1	• 113
Till Redaktionen af Svensk LiteraturTidning. (Inskände) N:o 2	• 193
Utmärkningar wid Kgl. Svenska KonstAkademiens Exposition	• 369, 385
Om den Franska Dramatiken, af A. W. Schlegel	• 529, 813

1815
25

6000063626

Göteborgs universitetsbibliotek

